Albert Speer
IN UMBRA LUI HITLER Memorii

CUVÂNT ÎNAINTE

„Acum o să vă scrieți amintirile, nu-i aşa?" m-a întrebat unul dintre primii americani pe care i-am întâlnit la Flensburg, în mai 1945. Au trecut de-atunci douăzeci şi patru de ani, dintre care douăzeci şi unu i-am petrecut între zidurile unei închisori. O viață de om.

Iată că a venit timpul să-mi prezint memoriile. M-am străduit să-mi înfățişez trecutul aşa cum 1-am trăit. Unora li se va părea deformat, alții vor găsi că perspectiva mea este falsă. Au dreptate sau nu, eu, în orice caz, descriu cele trăite, aşa cum le văd astăzi. M-am străduit să nu mă eschivez de la confruntarea cu trecutul. Intenția mea a fost de a nu mă sustrage nici fascinației şi nici grozăviei acelor ani. Unii dintre cei implicați în evenimentele de atunci mă vor critica, dar acest lucru este inevitabil. Am vrut să fiu sincer.

Aceste amintiri ar trebui să pună în lumină câteva dintre condițiile care ne-au dus, aproape inevitabil, la catastrofă; ar trebui să arate la ce a dus concentrarea întregii puteri în mâinile unui singur om; ar trebui, de asemenea, să dezvăluie şi din ce material era făcut acest om. La tribunal, la Niirnberg, am declarat că, dacă Hitler ar fi avut prieteni, eu aş fi fost unul dintre ei. Lui îi datorez entuziasmele şi gloria tinereții mele precum şi vinovăția şi oroarea de mai târziu.

Descriindu-1 pe Hitler, aşa cum s-a ivit el în calea mea şi a altora, îi voi revela unele trăsături simpatice. S-ar putea, de asemenea, să se dcgajc impresia că acest om era, în multe privințe, dăruit şi devotat. Dar, cu cât înaintam în redactarea acestei cărți, cu atât îmi devenea mai clar că, în cazul lui, nu era vorba decât de nişte trăsături superficiale.

Unor asemenea impresii li se opune o experiență într-adevăr de neuitat: Procesul de la Niirnberg. N-am să uit niciodată un document care arăta o familie de evrei sortită pieirii: bărbatul, soția şi copiii în drum spre moarte.

11 ianuarie 1969 Albert Speer

PARTEA ÎNTÂI

Capitolul l ORIGINILE ŞI TINEREȚEA MEA

Printre strămoşii mei se găsesc atât suabi şi țărani săraci din Westerwald, cât şi silezieni şi westfalieni. Ei făceau parte din marea masă a celor care trăiesc de azi pe mâine. Cu o excepție: mareşalul1 Imperiului, contele Friedrich Ferdinand zu Pappen-heim (1702-1793) care, trăind în concubinaj cu stră-stră-străbuni-ca mea, Humelin, a adus pe lume opt fii de soarta cărora, se pare, nu s-a îngrijit din cale-afară.

Trei generații mai târziu, bunicul meu, Hermann Hommel, fiul unui biet brigadier silvic din Pădurea Neagră, ajunsese, la sfârşitul vieții, proprietarul exclusiv al uneia dintre cele mai mari case de comerț din Germania pentru maşini-unelte şi al unei fabrici de instrumente de precizie. Dar, cu toată bogăția lui, trăia modest şi se purta bine cu subalternii. Nu era numai sârguincios, dar poseda şi arta de a-i face să lucreze pentru el şi pe cei care nu-i erau în subordine: un visător din Pădurea Neagră, capabil să stea ore întregi pe o bancă în codru, fără să scoată un cuvânt.

Celălalt bunic al meu, Berthold Speer, ajunsese, tot în vremea aceea, un arhitect înstărit la Dortmund, unde a construit numeroase edificii în stilul clasic, la modă pe atunci. Deşi a murit de tânăr, el a lăsat o avere datorită căreia cei patru fii ai săi au putut să-şi asigure educația şi pregătirea şcolară. Bunicii mei au profitat, în ascensiunea lor socială, de începuturile industrializării pe care a cunoscut-o a doua jumătate a secolului al XlX-lea.

Am venit pe lume la Mannheim, într-o duminică, 19 martie 1905, la ora 12. Tunetele unei furtuni de primăvară au acoperit, după cum îmi spunea mama adesea, dangătul clopotelor de la Biserica Mântuitorului, aflată în apropiere. După ce în 1892, la vârsta de douăzeci şi nouă de ani, începuse să trăiască pe propriile-i picioare, tatăl meu a devenit unul dintre arhitecții cei mai solicitați din Mannheim. Pe atunci, în Baden, Mannheimul era un oraş industrial în plină dezvoltare, în 1900, când s-a căsătorit cu fiica unui bogat comerciant din Mainz, tata agonisise deja o avere apreciabilă.

Stilul cultivat de marea burghezie îşi pusese amprenta şi pe apartamentul nostru, aflat într-una dintre casele construite sub îndrumarea lui, la Mannhcim. Aceasta corespundea succesului şi prestigiului de care se bucurau părinții mei. Un mare portal cu arabescuri din fier forjat străjuia intrarea. Era o construcție impunătoare, cu o curte în care puteau intra automobilele. Acestea opreau în fața unei scări pe măsura casei bogat ornamentate. Trebuia ca noi, copiii, cei doi frați şi cu mine, să folosim totuşi scara din spate, întunecoasă, îngustă şi abrupta, ea te conducea spre un palier de serviciu. Copiii n-aveau ce căuta pe scara principală, acoperită cu covoare.

Regatul nostru, al celor mici, se întindea de la dormitoarele noastre până la bucătărie, sală vastă pe care trebuia s-o străbați ca să pătrunzi în zona elegantă a acestei locuințe de paisprezece camere. Dintr-un vestibul cu mobilă olandeză şi cu o imitație de cămin din faianță prețioasă de Delft, musafirii erau conduşi într-o cameră mare cu mobilă franțuzească şi piese stil Empire. Păstrez şi astăzi amintirea deosebit de vie a lustrei din cristal cu patru

lumini, precum şi a grădinii de iarnă, al cărei mobilier fusese cumpărat de tata laTExpoziţia Internaţională de la Paris din 1900: piese indiene bogat sculptate, perdele brodate de mână şi un divan acoperit cu macat; palmieri şi alte plante tropicale recompuneau un colţ de lume exotic şi misterios. Aici îşi luau părinţii mei micul dejun şi tot aici tata ne pregătea nouă, copiilor, sandviciuri cu şuncă din Westfalia lui natală. Amintirea pe care o am despre salonul alăturat s-a mai şters, dar sufrageria lambrisată, în stil neogotic, şi-a păstrat, în memoria mea, tot farmecul.

Părinţii mei au încercat în toate felurile să asigure copiilor lor o tinereţe frumoasă şi fără griji. Dar bogăţia, obligaţiile sociale, traiul pe picior mare, cu guvernantă şi servitori, erau, în acelaşi timp, obstacole în calea satisfacerii acestei dorinţe. Chiar şi azi mai am senzaţia de artificialitate şi de inconfort pe care mi-o dădea lumea aceea, în plus, adesea aveam ameţeli, iar uneori leşinam. Profesorul de la Heidelberg, chemat să mă consulte, a constatat o deficienţă a nervilor vasomotori. Această debilitate s-a transformat într-un handicap psihic şi m-a făcut să percep de tânăr presiunea împrejurărilor exterioare ale vieţii. Sufeream cu aţâţ mai mult cu cât tovarăşii mei dejoacă şi cei doi fraţi erau mai robuşti decât mine şi, răutăcioşi fiind, nu de puţine daţi mă făceau să mă simt inferior lor.

O insuficienţă stârneşte adesea nişte forţe de sens contrar, în orice caz, aceste dificultăţi au avut darul să mă ghideze în contactele mele cu lumea adolescenţei şi să mă înveţe arta adaptării. Dacă mai târziu am fost tenace şi capabil să mă descurc în mijlocul unor circumstanţe potrivnice şi al unor oameni dificili, aceasta s-a datorat, desigur, nu în ultimul rând, slăbiciunii mele fizice din copilărie.

Când guvernanta noastră franţuzoaică ne scotea la plimbare, trebuia ca noi, pentru a fi la înălţimea statutului nostru social, să fim îmbrăcaţi ireproşabil. Fireşte, n-aveam voie să ne jucăm în parcurile oraşului şi cu aţâţ mai puţin pe stradă. Aşa că ne jucam chiar la noi în curte. Nu era cu mult mai mare decât însăşi casa, înconjurată şi sufocată de zidurile din spate ale unor blocuri înalte. Existau şi doi sau trei platani oropsiţi, suferind de lipsă de aer, un zid îmbrăcat în iederă şi nişte tufuri strânse într-un colţ, închipuind o grotă. De cum se desprimăvăra, un strat gros de funingine acoperea coroanele arborilor, şi tot ce atingeam ne transforma în copii ai marelui oraş, murdari şi certaţi cu eleganţa, înainte de a merge la şcoală, tovarăşa mea preferată dejoacă era fiica portarului nostru, Frieda Allmendinger. Zăboveam cu plăcere la ea, în locuinţa modestă şi întunecoasă de la mezanin. Atmosfera ce domnea în această familie strâns unită, care se mulţumea cu puţin, exercita asupra mea o atracţie ciudată.

Şcoala am început-o într-un excelent aşezământ particular, unde copiii din înalta societate a oraşului nostru industrial învăţau să scrie şi să citească. Corcolit cum eram, am suportat din cale-afară de greu primele luni petrecute la liceul real, în mijlocul unor colegi zvăpăiaţi. Totuşi, prietenul meu Quenzer m-a învăţat foarte repede să fac tot felul de năzdrăvănii şi chiar m-a împins să cumpăr o minge de fotbal din banii mei de buzunar. O escapadă plebeiană care a băgat groaza în cei de acasă, cu atât mai mult cu cât Quenzer provenea dintr-o familie de oameni nevoiaşi. Din epoca aceea datează pasiunea mea pentru consemnarea unor fapte şi întâmplări: îmi procurasem „Agenda Phonix pentru şcolari" în care treceam toate mustrările notate în caietul de clasă si stabileam în fiecare lună cine a fost încondeiat cel mai mult. Aş fi renunţat repede la acest joc dacă n-aş fi avut nici o şansă să ajung şi eu uneori în fruntea listei.

Biroul de arhitect al tatălui meu era lipit de apartamentul nostru. Aici se întocmeau planurile pentru clienţi. Se făceau tot felul de desene pe un calc albăstrui al cărui miros îmi aminteşte şi azi de acel birou. Edificiile construite de tatăl meu, trecând peste episodul Jugendstilului, vădeau o influenţă neorenascentistă. Mai târziu, 1-a luat ca model pe arhitectul şi urbanistul berlinez Ludwig Hoffmann, pe atunci reprezentant foarte influent al unui clasicism mai moderat.

în acest birou am realizat, cam pe la vârsta de doisprezece ani, prima mea „operă de artă". Reprezenta un fel de ceas al vieţii, cu o cutie foarte înzorzonată, susţinută de coloane corintiene şi de volute tumultuoase. Am folosit toate tuşurile de care am putut să fac rost. Cu ajutorul angajaţilor biroului, a ieşit un produs ce vădea clare înclinaţii spre epoca târzie a stilului Empire.

în afară de un automobil decapotabil, părinţii mei aveau, înainte de 1914, o berlină pe care o foloseau iarna prin oraş.

Aceste maşini erau obiectul asiduităţilor mele tehnice. La începutul războiului, pentru a li se cruţa pneurile, au fost puse pe butuci. Dacă însă ne dădeam bine pe lângă şofer, ne permitea să ne urcăm la volan, în garaj, încercam primele senzaţii ale delirului tehnicii într-o lume pe care aceasta de-abia încerca să o transforme. Mult mai târziu, la închisoarea Spandau, unde, timp de douăzeci de ani, a trebuit să mă descurc ca în secolul al XlX-lea, fără radio, fără televizor, fără telefon şi fără automobil, unde nu aveam acces nici măcar la întrerupătorul de lumină, am mai încercat o asemenea senzaţie de fericire când, după zece ani, mi s-a dat voie să mâ-nuiesc o maşină electrică de ceruit.

In 1915 am fost martorul unei alte performanţe a revoluţiei tehnice din acei ani. Lângă Mannheim era staţionat unul dintre zepelinele care participau la atacurile aeriene împotriva Londrei. Comandantul şi ofiţerii săi au devenit, în curând, oaspeţi permanenţi ai casei noastre. Ei ne invitau, pe mine şi pe fraţii mei, să le vizităm aerostatul. La cei zece ani pe care îi aveam, m-am pomenit faţă în faţă cu acel colos al tehnicii, m-am căţărat în nacelă, m-am strecurat prin misterioasele culoare semiîntunecate din interiorul carenei, pentru a ajunge în cabina de comandă. Către seară, când din ordinul comandantului îşi lua zborul, dirijabilul făcea o frumoasă buclă pe deasupra casei noastre şi

ofițerii fluturau, din nacelă, un cearşaf pe care li-1 împrumutase mama. Noapte de noapte ma-ngrozeam la ideea ca ar putea să ia foc şi prietenii mei să moară în felul acesta.2

Fantezia mea era preocupată de război, de luptele câştigate şi de cele pierdute, de suferințele soldaților. Noaptea se auzea uneori bubuitul îndepărtat al tunurilor de la Verdun. Compasiunea care înflăcăra sufletul meu de copil mă făcea adesea să mă culc pe jos, alături de pat, pentru că, pe duşumeaua tare, mi se părea că am şi eu parte de privațiunile îndurate de soldați pe front.

Penuria alimentară din marele oraş şi „iarna napilor" nu ne-au ocolit nici pe noi. Aveam bani suficienți, dar n-aveam nici rude, nici cunoştințe la țară, unde se mai găsea câte ceva de-ale gurii. Desigur, mama se dovedea în stare sa imagineze noi si noi feluri de mâncare pe bază de napi, dar adesea eram aşa de lihnit, încât devoram pe ascuns biscuiții câinelui, tari ca piatra. Am terminat astfel, încetul cu încetul, un sac plin, rămas dinainte de război. Bombardamentele asupra Mannheimului, inofensive în comparație cu ce este acum, au devenit tot mai frecvente. O mică bomba a atins una dintre casele vecine, începea un nou capitol al tinereții mele.

Din 1905, aveam în împrejurimile Heidelbergului o casă de vară construită pe panta unei cariere de piatră despre care se spunea că a servit la ridicarea castelului Heidelberg din imediata apropiere. In spatele terenului nostru se înălțau crestele masivului Odcnwald, poteci şerpuiau de-a lungul pantelor prin codrii bătrâni de unde, din loc în loc, se deschidea câte o perspectivă spre valea Neckarului. Aici ne-am mutat în vara anului 1918. Aveam de-acum linişte, o grădină frumoasă, zarzavaturi şi chiar o vacă, la vecini.

Sănătatea mi s-a ameliorat rapid, în fiecare zi, pe orice vreme, pe ploaie, ninsoare sau vânt, trebuia să străbat un drum lung până la şcoală, ceea ce-mi lua mai mult de trei sferturi de oră. Adesea, ultima bucată o făceam în pas alergător. Biciclete nu existau pentru că, din punct de vedere economic, epoca imediat următoare războiului a fost dificilă.

Drumul spre şcoală trecea pe lângă clubul unei societăți de canotaj, în 1919 am devenit membru al acestei societăți şi, timp de doi ani, am fost cârmaci la ambarcațiuni de patru şi de opt locuri, în ciuda condiției mele fizice, am ajuns curând unul dintre cei mai sârguincioşi canotori. La şaisprezece ani eram şef la echipajele de patru şi de opt oameni; am participat şi la câteva competiții. Pentru prima dată s-a trezit în mine ambiția. Aceasta m-a împins la performanțe de care nu m-as fi crezut în stare. A fost prima pasiune a vieții mele. Posibilitatea de a comanda ritmul echipei mă atrăgea mai mult decât perspectiva de a câştiga stima şi considerația în această lume a canotajului, în orice caz foarte restrânsă.

Pe drumul către şcoală, la şaptesprezece ani, am cunoscut-o pe cea care, mai târziu, avea sa-mi devină tovarăşă de viață. Această împrejurare m-a făcut să devin şi mai silitor la învățătură. Am căzut de acord ca, anul următor, când voi fi terminat şcoala, sa ne căsătorim. De ani de zile eram bun la matematică, dar începând din acel moment mi-am îmbunătățit notele şi la celelalte materii, devenind unul dintre fruntaşii clasei.

Profesorul nostru de germană, un democrat entuziast, ne citea adesea din ziarul liberal Frankfurter Zeitung. Fără acest profesor, şcoala ar fi fost pentru mine un spațiu totalmente apolitic. Căci educația pe care o primeam era după chipul şi asemănarea lumii burgheze şi conservatoare de atunci care, în ciuda revoluției, sădea în noi ideea că împărțirea puterii în societate, precum şi autoritatea în stat sunt conforme cu voința divină. Am rămas, în bună parte, neatinşi de curentele care la începutul anilor douăzeci se afirmau peste tot. Critica la adresa scolii, a programei analitice şi, cu atât mai mult, a autorității era reprimată. Se cerea supunere necondiționată. Nu aveam nici măcar posibilitatea sa punem în discuție ordinea stabilită, deoarece, în liceu, eram supuşi unui sistem de dominație absolută, în afară de aceasta, în programă nu exista nimic de genul sociologiei, care ar fi putut să ne dezvolte puterea de judecată în materie de politică. La orele de germană, chiar şi în ultima clasă de liceu, se făceau compuneri numai pe teme de istorie literară, care pur şi simplu împiedicau o reflecție asupra problemelor sociale. Fireşte, aceste omisiuni ale programei analitice nu erau de natură să ne incite la luarea unei poziții față de evenimentele politice, nici în curtea şcolii, nici în afara ei. O alta deosebire fundamentală față de prezent consta în faptul că nu exista posibilitatea de a călători în străinătate. Nu exista nici o organizație care să aibă grijă de tineret, chiar dacă banii necesari nu ar fi fost o problemă. Mi se pare absolut obligatoriu să insist asupra acestor lipsuri care au făcut ca o întreagă generație să cadă, nepregătită, sub influența mijloacelor de propagandă, aflate la vremea aceea în rapidă expansiune şi modernizare.

Nici acasă nu se discuta politică, lucru cu atât mai uimitor, cu cât tatăl meu era, încă dinainte de 1914, un liberal convins, în fiecare dimineață aştepta cu nerăbdare Frankfurter Zeitung şi, în fiecare săptămână, citea revistele satirice Simplicissimus şi Jugend. El aparținea lumii intelectuale a lui Friedrich Naumann, care milita pentru reforme sociale într-o Germanie puternica. După 1923, tatăl meu a devenit un adept al lui Coudenhove-Ka-lerghi şi un susținător plin de zel al ideilor sale paneuropene. Cu siguranță că i-ar fi făcut plăcere să discute cu mine politică, dar eu ocoleam asemenea prilejuri şi nici el nu insista. Această lipsă de interes corespundea, desigur, comportamentului unei generații obosite şi decepționate de pierderea războiului, de revoluție şi de inflație. Dar, totodată, această situație mă împiedica să dobândesc criteriile şi categoriile politice necesare unei judecăți, în ce mă priveşte, preferam s-o iau spre şcoală prin parcul castelului Heidelberg şi să pot contempla câteva minute, de la înălțimea terasei Scheffel, oraşul vechi şi ruinele castelului. Aceasta înclinație romantică pentru burguri căzute în ruină şi pentru străduțe întortocheate a rămas întipărită în mine şi, mai târziu, s-a exprimat în pasiunea de

colecționar de peisaje, mai ales de-ale romanticilor din Heidelberg. Uneori, în drumul spre castel, îl întâlneam pe Ştefan George, apariție de extrema demnitate şi grandoare, înconjurat de o aureolă de sfânt. Probabil că aceeaşi impresie vor fi făcut-o la vremea lor marii vestitori de noi religii. Avea ceva care te atrăgea ca un magnet. Fratele meu mai mare era în ultima clasă de liceu, când a fost introdus în cercul intim al maestrului.

Dar ce mă încânta cel mai mult era muzica. La Mannheim, până în 1922, îi audiasem pe tânărul Furtwängler şi apoi pe Erich Kleiber. Pe atunci găseam că Verdi este mai profund decât Wagner, iar Puccini mi se părea îngrozitor. Dimpotrivă, agream foarte mult o simfonie de Rimski-Korsakov. Socoteam Simfonia a V-a a lui Mahler „destul de complicată", dar îmi plăcea. După un spectacol la teatru, remarcam că Georg Kaiser este „dramaturgul modern cel mai important, pentru că el caută să înțeleagă natura, valoarea şi puterea banilor". Piesa lui Ibsen Rața sălbatică sublinia, în opinia mea, ridicolul clasei conducătoare. Ce figuri de bâlci aceste personaje, îmi ziceam. Romanul lui Romain Rolland Jean-Christophe m-a făcut să mă înflăcărez şi mai mult pentru Beethoven.3

Astfel, refuzul meu de a accepta luxul monden de acasă nu însemna doar o sfidare de adolescent. Faptul că eram înclinat spre autorii care criticau societatea, că preferam cercul de camarazi aleşi din societatea canotorilor sau dintre membrii clubului alpin avea un caracter net opozitionist. Chiar afecțiunea pe care o purtam unei familii de meseriaşi, deci de burghezi foarte simpli, contravenea obiceiului familiei mele de a-şi selecta anturajul, si mai ales partenerul de viață, din acelaşi strat social privilegiat. Aveam chiar o simpatie spontană pentru extrema stângă, fără ca această înclinație să ia vreodată forme concrete. Eram blindat contra oricărei înregimentări politice. Sentimentele mele patriotice, precum şi iritarea pe care mi-o produceau, de pildă, în vremea ocupației Ruhrului, în 1923, petrecerile indecente, sau criza amenințătoare a cărbunelui, nu m-au clintit de pe poziție.

Spre uimirea mea, la bacalaureat, am prezentat cea mai bună lucrare a promoției mele. Totuşi, când directorul şcolii, în discursul său de adio, a spus absolvenților că în fața lor se deschide „drumul spre cele mai înalte înfăptuiri şi onoruri", mi-am zis în sinea mea: „Asta nu se referă la mine."

Cum în şcoală eram cel mai bun elev la matematică, doream sa continuu pe calea aceasta. Tata a adus nişte argumente atât de convingătoare împotriva acestui proiect, încât matematicianul din mine, familiarizat cu logica, a trebuit să cedeze. Cea mai bună opțiune era meseria de arhitect, din domeniul căreia îmi însuşisem atâtea cunoştințe încă din fragedă tinerețe. Prin urmare, spre marea bucurie a tatălui meu, m-am hotărât să devin arhitect, la fel ca el şi ca tatăl lui.

întrucât eram în plină inflație, primul semestru 1-am făcut, din motive financiare, la Şcoala Superioară Tehnică din învecinatul Karlsruhe. Trebuia, de aceea, să-mi ridic săptămânal banii ce mi se cuveneau, fabuloasa sumă devenind la sfârşitul fiecărei săptămâni egală cu zero.

Aflându-mă, pe la mijlocul lui septembrie 1923, într-o excursie cu bicicleta prin Pădurea Neagră, notam: „Foarte ieftin aici! 400 000 de mărci pe noapte şi l 800 000 de mărci cina; 250 000 de mărci litrul de lapte." Şase săptămâni mai târziu, cu puțin înainte de sfârşitul inflației, un dejun la restaurant costa între zece şi douăzeci de miliarde de mărci şi, la aceeaşi data, la cantina studențească, mai mult de un miliard, ceea ce era egal cu şapte pfenigi de aur. Pentru un bilet de teatru plăteam între trei şi patru sute de milioane de mărci.

Din pricina acestei catastrofe financiare, familia mea s-a văzut nevoită să vândă unui concern casa de comerț şi fabrica moştenite de la bunicul, primind însă pentru o parte din valori bonuri de tezaur în dolari. Acum aveam lunar 16 dolari cu care, eliberat de orice grijă, puteam trăi împărăteşte.

După ce a încetat inflația, m-am înscris, în primăvara lui 1924, la Şcoala Superioară Tehnică,din Munchen. Deşi am stat acolo până în vara lui 1925, n-am simțit că ar exista prin preajmă vreun Hitler, cu toate că, în primăvara lui 1925, după eliberarea lui din închisoare, începuse să se vorbească despre el. în scrisorile foarte detaliate pe care i le scriam logodnicei mele, povesteam numai despre lucrul meu până noaptea târziu, despre scopul nostru comun: în trei-patru ani să ne căsătorim.

în toamna lui 1925 m-am înscris, împreună cu un grup de studenți în arhitectură din Munchen, la Şcoala Superioară Tehnică din Berlin - Charlottenburg. Optasem pentru profesorul Poelzig, dar el limitase numărul participanților la seminarul său. Cum nu eram foarte dotat pentru desen, nu m-a acceptat. De altfel, mă-ndoiam că o să ajung vreodată un buri arhitect şi, de aceea, verdictul n-a fost o surpriză pentru mine. în semestrul următor a fost chemat la Berlin profesorul Heinrich Tessenow. Apărător al micului oraş şi al metodelor meşteşugăreşti, el îşi reducea expresia arhitecturală la cea mai nudă formulă. „Minimum de risipă - iată esențialul", spunea el. I-am scris îndată logodnicei mele: „Noul meu profesor este cel mai de ispravă, cel mai luminat om pe care 1-am întâlnit vreodată. Sunt pur şi simplu entuziasmat de el şi lucrez cu mult zel. Nu este modern, deşi, într-un anumit sens, este chiar mai modern decât toți ceilalți. Pe dinafară pare tot aşa de prozaic şi lipsit de fantezie ca şi mine; cu toate acestea, construcțiile sale au ceva din profunzimea unei experiențe trăite. Are o inteligență teribil de ascuțită. O sa mă străduiesc ca într-un an de zile să ajung în «şcoala lui de măiestrie» şi după încă un an să-i fiu asistent. Toate acestea sunt, fireşte, de un foarte mare optimism şi nu fac decât să indice calea pe care o voi urma în cel mai bun dintre cazuri." Şase luni după terminarea examenului îi eram asistent, în el îmi descoperisem primul catalizator, până în momentul în care, şapte ani mai târziu, 1-am înlocuit cu unul mai puternic.

îl prețuiam foarte mult şi pe profesorul nostru de istoria arhitecturii. Daniel Krenker, alsacian din naştere, nu era numai un arheolog pasionat, ci şi un patriot sensibil: arătându-ne într-o zi, la una dintre prelegerile sale,

catedrala din Strasbourg, a izbucnit în plâns şi a trebuit să-şi întrerupă cursul. La el mi-am prezentat consideraţiile asupra cărţii lui Albrecht Haupt, Arhitectura la germani, în acelaşi timp îi scriam logodnicei mele: „Un pic de amestec rasial este totdeauna bine venit. Şi daca astăzi suntem în declin, aceasta nu este pentru că suntem o rasă amestecată. Căci amestecaţi eram şi-n Evul Mediu, când aveam încă o forţă germinativă, când eram în plină expansiune şi i-am alungat pe slavi din Prusia sau am transplantat cultura europeană în America. Noi mergem la vale, pentru că forţele noastre sunt uzate. Avem aceeaşi soartă ca şi egiptenii, grecii, romanii. Asta e situaţia."

Anii douăzeci au fost decorul fertilizant al studenţiei mele. Numeroase manifestări teatrale m-au impresionat foarte mult: Visul unei nopţi de vară, regizat de Max Reinhardt, Elisabeth Bergner în Fecioara din Orleans de B. Shaw, Pallenberg în Swejk pus în scenă de Piscator. Dar şi revistele lui Charell cu decorurile lor fastuoase mă captivau, în schimb, excesului decorativ al lui Cecil B. de Miile nu-i găseam nici un farmec. Nu bănuiam că, zece ani mai târziu, chiar eu voi depăşi această arhitectură cinematografică. Filmele lui mi se păreau însă „de un prost gust tipic american".

Dar toate aceste impresii erau întunecate de sărăcie şi de şomaj. Cartea lui Spengler Declinul Occidentului mă convinsese că trăim într-o perioadă de decadenţă ale cărei simptome: inflaţie, degradare a moravurilor, neputinţă a statului aminteau de epoca târzie a Imperiului Roman. Eseul Prusianism şi socialism mă fascina prin dispreţul faţă de lux şi de confort. Aici se întâlneau tezele lui Spengler cu cele ale lui Tessenow. Totuşi, profesorul meu, spre deosebire de Spengler, păstra speranţa în viitor. El ironiza moda cultului eroilor: „Poate că în jurul nostru există eroi necunoscuţi cu adevărat mari, care, înarmaţi cu o voinţă şi cu o capacitate superioare, au toate motivele să accepte chiar situaţiile cele mai sinistre, considerându-le peripeţii fără importanţă şi luându-le în derâdere. Probabil că înainte ca artizanatul şi micul oraş să poată prospera din nou, va trebui sa vină ceva ca un fel de ploaie cu pucioasă, înflorirea lor viitoare are nevoie, poate, de nişte popoare care au traversat infernul."4

în vara lui 1927, după nouă semestre de cursuri, mi-am susţinut examenul de diplomă. Primăvara următoare, la douăzeci şi trei de ani, am devenit cel mai tânăr asistent al Şcolii Superioare. Cu prilejul unei vânzări de binefacere organizate în ultimul an de război, o ghicitoare îmi spusese: „Repede vei ajunge la glorie si repede te vei retrage." Aveam acum câteva motive să-mi amintesc de această prezicere, căci puteam presupune cu oarecare certitudine că, dacă aş vrea, aş putea şi eu să ţin într-o zi cursuri la Şcoala Tehnică Superioară, la fel ca profesorul meu.

Acest post de asistent ne-a permis să ne căsătorim. Călătoria de nuntă n-am facut-o în Italia, ci cu barca pliantă şi cortul prin salba de lacuri pierdute în singurătatea pădurilor din Mecklenburg. Ne-am lăsat la apă ambarcaţiunile la Spandau, la vreo câteva sute de metri de închisoarea unde aveam să-mi petrec douăzeci de ani din viaţă.

Capitolul 2 PROFESIE ŞI VOCAŢIE

în 1928, puţin a lipsit să devin arhitectul oficial al unei curţi regale. Aman Ullah, care domnea în Afghanistan, voia să-şi modernizeze ţara; pentru aceasta avea nevoie de nişte tineri tehnicieni germani. Joseph Brix, profesor de urbanism, a alcătuit o echipă. Ca urbanist, arhitect şi profesor de arhitectură, fusesem repartizat la un institut tehnic ce urma să se înfiinţeze la Kabul, împreună cu soţia, am studiat toate cărţile posibile despre acea ţară misterioasă: examinam cum s-ar putea, pornind de la construcţii simple, să dezvoltăm un stil naţional.

Mirajul unor munţi necălcaţi de picior omenesc ne atrăgea şi ne făceam planuri pentru excursii cu schiurile. Ni se ofereau condiţii contractuale avantajoase; dar, când totul era ca şi aranjat, iar regele tocmai fusese primit cu mari onoruri de către Hinden-burg, afganii, printr-o lovitură de stat, şi-au debarcat suveranul.

Pentru mine lucrurile s-au compensat repede prin posibilitatea de a lucra în continuare cu Tessenow. îndoieli avusesem încă dinainte, aşa că eram bucuros ca, prin răsturnarea lui Aman Ullah, să ies dintr-o dilemă. La seminar aveam de lucru numai trei zile pe săptămână, în plus, existau cele cinci luni de vacanţă. Şi pentru toate acestea primeam 300 de mărci, ceea ce la valoarea banilor de acum ar însemna vreo 800 de mărci. Tessenow nu ţinea prelegeri, ci corecta în marca sală de seminar lucrările celor vreo cincizeci de studenţi ai săi. Venea numai patru sau şase ore pe săptămână, în restul timpului, pentru corecturi şi lămuriri, studenţii fiind pe mâna mea.

A fost foarte greu, în special în primele luni. La început, studenţii erau foarte critici şi căutau să-mi găsească vreo slăbiciune sau că nu ştiu ceva. Dar, încetul cu încetul, am prins curaj. Angajamente pe care să le duc la bun sfârşit în numeroasele mele zile libere, bineînţeles, nu mi s-au oferit. Probabil că făceam impresia unui tânăr prea lipsit de experienţă; nu-i vorbă că şi activitatea de construcţii era, ca urmare a crizei economice, la pământ. O excepţie a fost comanda pentru casa de la Heidelberg a socrilor mei. A ieşit ceva extrem de simplu. Au urmat comenzi nesemnificative: două garaje adăugate la vilele de la Wannsce şi, la Berlin, căminul Oficiului de schimburi universitare.

în 1930, cu cele două bărci pliante ale noastre, am coborât pe Dunăre, de la Donaueschingen până la Vicna. în timp ce făceam cale întoarsă, au avut loc, la 14 septembrie, alegeri pentru Reichstag. Le-am păstrat în memorie numai fiindcă rezultatul 1-a contrariat extraordinar de mult pe tatăl meu. NSDAP* obţinuse 107 mandate în Reichstag şi se plasa, dintr-o dată, în centrul discuţiilor politice. Neaşteptatul succes electoral trezea în tatăl meu, deja îngrijorat de forţa social-democraţilor şi a comuniştilor, cele mai negre presimţiri legate, înainte de toate, de tendinţele socialiste ale NSDAP.

între timp, şcoala noastră devenise un teren propice pentru ideile naţional-socialiste. în vreme ce micul grup al studenţilor comunişti urmărea seminarul profesorului Poelzig, naţional-so-cialiştii se strângeau la Tessenow, deşi acesta a fost mereu un duşman declarat al mişcării lui Hitler. Totuşi existau nişte analogii latente şi involuntare între teoriile lui şi ideologia naţional-socia-listă. Desigur, Tessenow nu era conştient de ele. Fără îndoială că ideea unei apropieri între concepţiile lui şi cele ale naţional-socia-liştilor 1-ar fi îngrozit.

Una dintre teoriile lui Tessenow era că orice stil emană de la popor. El spunea: „E firesc să-ţi iubeşti patria. Internaţionalismul nu poate produce nici o cultură adevărată. Aceasta se naşte numai în pântecul matern al naţiunii."1 Dar şi Hitler se ridica împotriva internaţionalizării artei. Pentru el şi adepţii săi, în solul natal era rădăcina oricărei înnoiri. Tessenow condamna marele oraş, căruia îi opunea viziunea ţăranului: „Marele oraş este un lucru îngrozitor. Marele oraş este un vălmăşag de vechi şi nou. Marele oraş este o luptă, o luptă brutală. Aici tihna şi blândeţea rămân pe dinafară... în contact cu realitatea oraşului, lumea ţărănească dispare. Păcat că nu mai putem gândi ca ţăranii." Nu altfel se exprima Hitler pentru a denunţa decăderea moravurilor în marile oraşe, pentru a pune în gardă contra ravagiilor civilizaţiei care ameninţa substanţa biologică a poporului şi pentru a insista asupra importanţei unei ţărănimi sănătoase ca nucleu păstrător de statalitate.

Hitler a avut intuiţia de a structura toate aceste curente, încă difuze şi insesizabile, curente care-şi făceau drum în conştiinţa epocii, pentru a le exploata în propriile sale scopuri.

Când le corectam lucrările, studenţii naţional-socialişti mă atrăgeau adesea în discuţii politice. Fireşte, teoriile lui Tessenow făceau obiectul unor controverse pasionate. Slabele argumente pe care le culegeam din vocabularul tatălui meu erau parate cu iscusinţă dialectică.

Tineretul studenţesc îşi căuta pe atunci idealurile în special la extremişti, iar partidul lui Hitler se adresa tocmai idealismului acestei generaţii efervescente. Şi oare nu şi Tessenow îi încurajase credula ei disponibilitate? Cam prin 1931, el spunea: „Va trebui probabil să vină cineva care să gândească la modul foarte simplu. Gândirea oamenilor, astăzi, e prea complicată. Un om fără şcoală, un ţăran, ar rezolva totul mult mai uşor, tocmai pentru că este încă necorupt. El ar avea şi energia de a-şi transpune în viaţa gândurile lui simple."2 Nouă ni se părea că această observaţie făcea, printre rânduri, aluzie la Hitler.

Tot în aceeaşi perioadă, Hitler le-a vorbit studenţilor Universităţii şi ai Şcolii Superioare Tehnice din Berlin, în parcul „Hasenheide". Studenţii mei m-au luat pe sus ca să merg acolo, încă nu eram convins, dar deja nu mai eram sigur de nimic. De aceea m-am dus. Pereţii murdari, scările înguste şi interiorul neîngrijit făceau o impresie jalnică. Aici se adunau de obicei muncitorii ca să bea bere cu ocazia unor sărbători.

Sala era supraaglomerată. Aveai impresia că aproape întreaga studenţime a Berlinului venise să-1 vadă şi să-1 audă pe acest om despre care adepţii săi spuneau atâtea lucruri de laudă şi adversarii atâtea lucruri de rău. Numeroşi profesori ocupau locuri pe sprânceană, în mijlocul unei estrade lipsite de podoabe; la drept vorbind, numai prezenţa lor dădea reuniunii o anumită importanţă şi chiar un anumit lustru. Grupul nostru reuşise să se aşeze pe nişte locuri la tribună, nu departe de orator.

Hitler şi-a făcut apariţia, aplaudat furtunos de partizanii săi, numeroşi printre studenţi. Acest entuziasm m-a impresionat foarte tare. Dar am fost surprins şi de persoana lui. Din afişe şi caricaturi, îl ştiam în cămaşă cazonă cu diagonale, cu crucea încârligată pe banderola de la mână şi cu o meşă rebelă pe frunte. De data aceasta însă a apărut într-un impecabil costum albastru; se vedea că făcuse concesii cumsecădeniei burgheze celei mai stricte. Totul sublinia o prezenţă de om normal, cu scaun la cap. Aveam să aflu mai târziu că ştia foarte bine — conştient sau intuitiv — să se adapteze la situaţie.

Ca şi când nu i-ar fi plăcut, a încercat să pună capăt ovaţiilor care nu se mai terminau. Faptul că, după aceea, a început, cu voce scăzută, şovăitor şi aproape timid, nu un discurs, ci un fel de expozeu de istorie avea ceva care mă captiva. Aceasta cu atât mai mult cu cât atitudinea lui contrazicea toate ideile preconcepute formate ca efect al propagandei adverse, care-1 prezenta ca pe un demagog isteric, un fanatic în uniformă, zbierând şi gesticulând. Nici aplauzele cele mai frenetice nu 1-au făcut să abandoneze acest ton didactic.

Lăsa impresia că îşi expune sincer şi deschis grijile cu privire la viitor. Ironia şi-o atenua printr-un umor sigur de sine, iar şarmul lui de neamţ meridional îmi amintea de cei de-acasă. De necrezut că a putut să mă seducă un prusac rece ca el. Sfiala manifestată de Hitler la început a dispărut curând. Din când în când, vocea lui o lua spre partea de sus a registrului şi vorbea cu o energie care forţa convingerea. Impresia pe care mi-a făcut-o a mers mult mai adânc decât conţinutul discursului, despre care nu-mi amintesc mare lucru.

în plus, m-a uluit entuziasmul care, de la o frază la alta, îl purta pe orator ca o forţă materială palpabilă ce pulveriza rezistenţa scepticilor. Nici un adversar n-a luat cuvântul, fapt care, cel puţin în unele momente, a creat imaginea falsa de unanimitate. La sfârşit, Hitler părea că nu mai vorbeşte spre a convinge. Părea mai degrabă convins că exprima ceea ce publicul, care nu era decât o turmă docilă, aştepta de la el, ca şi când pentru el ar fi fost lucrul cel mai firesc din lume sa ducă în lesă pe studenţi şi o parte a corpului profesoral de la două dintre cele mai mari instituţii universitare ale Germaniei. Totuşi, în seara aceea, el nu ajunsese încă stăpânul absolut, la adăpost de orice critică; dimpotrivă, era expus atacurilor din toate părţile. E posibil ca unii participanţi la această seară tumultuoasă să se fi dus s-o comenteze la o halbă de bere. Probabil că studenţii m-au invitat şi pe mine. Eu însă simţeam nevoia să mă lămuresc pe mine însumi ce şi cum, şi să-mi revin din zăpăceală. Voiam să rămân singur.

Tulburat, am pornit în noapte la volanul micii mele maşini, m-am oprit într-o pădure de pin şi m-am plimbat pe jos o bună bucată de timp.

De data aceasta, credeam eu, exista o speranță, nişte idealuri noi, o nouă înțelegere a lucrurilor, noi sarcini de împlinit. Prorocirile sumbre ale lui Spengler începeau acum să se clatine, dar profeția lui cu privire la venirea unui Imperator aproape că s-a şi împlinit. Pericolul comunismului ce părea că se apropie irezistibil de putere, ne avertiza Hitler, trebuie stopat. S-ar putea de asemenea, pretindea el, să se pună capăt şomajului dezolant prin promovarea unei relansări economice. Problema evreiască a atins-o doar în treacăt. Şi cele câteva remarci nu mă deranjaseră deloc. De altminteri, nu eram antisemit şi aveam prieteni evrei, ca aproape fiecare dintre noi, din timpul şcolii şi al studenției.

La câteva săptămâni după această cuvântare, care pentru mine a avut o asemenea importanță, nişte prieteni m-au dus la o adunare la Palatul Sporturilor; vorbea Gauleiterul Berlinului, Goebbels. Impresia pe care mi-a făcut-o a fost total diferită de cea pe care mi-o lăsase Hitler: multe fraze, bine plasate şi tăios formulate; o mulțime în delir, antrenată în tot mai fanatice izbucniri de entuziasm şi de ură, un cazan vrăjitoresc de patimi dezlănțuite, cum până atunci numai în nopțile săptămânii cicliste mai văzusem. Eram scârbit. Impresia favorabilă pe care mi-o lăsase Hitler a pierdut din intensitate, dacă nu chiar s-a redus la zero.

Palatul Sporturilor s-a golit şi oamenii au coborât în l inişte pe Potsdamer Strasse. întăriți de discursul lui Goebbels în conştiința că reprezintă o forță, au ocupat în mod sfidător carosabilul pe toată lățimea, ceea ce a dus la blocarea maşinilor şi a tramvaielor. Poliția, la început, i-a lăsat în pace, probabil ca să nu zgândăre mulțimea, însă, pe străzile laterale, detaşamente călare şi camioane cu echipe de intervenție erau gata să intre în acțiune. Deodată, polițiştii s-au ridicat în şa şi, făcând uz de bastoane de cauciuc, au intrat în mulțime ca să degajeze carosabilul. Urmăream scena, bulversat; până atunci nu mai văzusem asemenea violențe. Am simțit că mă cuprinde o dorință de participare, alcătuită din milă şi repulsie, care, probabil, n-avea nimic de-a face cu vreo motivație politică, în realitate, nu s-a întâmplat nimic extraordinar. Nu s-au înregistrat nici măcar răniți, într-una din zilele următoare m-am înscris în partid şi, în ianuarie 1931, am devenit membru al NSDAP, cu numărul 474 481. A fost o decizie lipsită de orice element dramatic. Fapt este că mă simțeam atunci, şi rn-am simțit întotdeauna, mult mai puțin membru al unui partid politic, cât partizan al lui Hitler, a cărui apariție m-a impresionat profund din prima clipă şi care, de atunci, nu mi-a mai dat pace. Forța lui de convingere, magia ciudată a vocii sale, nicidecum plăcută, insolitul manierelor sale mai degrabă banale, simplitatea seducătoare cu care aborda problemele noastre complicate - toate acestea mă tulburau şi mă fascinau. Despre programul lui nu ştiam mai nimic. Mă cucerise înainte de a-1 înțelege.

Nici după ce am asistat la o manifestație a popularei „Ligi combatante pentru cultura germană" nu mi-am schimbat opinia, deşi aici fuseseră condamnate multe dintre obiectivele pentru care se pronunța profesorul nostru Tessenow. Unul dintre vorbitori a cerut întoarcerea la formele şi la concepțiile strămoşeşti despre artă, a atacat modernismul si, în încheiere, a proferat insulte la adresa grupului de arhitecți „Der Ring", din care făceau parte, în afară de Tessenow, Gropius, Mies van der Rohe, Scharoun, Mendelssohn, Taut, Behrens şi Poelzig. Un student i-a trimis ulterior o scrisoare lui Hitler în care se ridica împotriva acestei cuvântări şi în care, cu entuziasm şcolăresc, lua apărarea maestrului nostru admirat. Curând după aceea, studentul a primit, pe o coală de hârtie cu antet, un răspuns de la direcția partidului cum că operei lui Tessenow i se poartă un respect deosebit. Răspunsul, în aparență personal, nu era decât unul de rutină, dar nouă ni s-a părut de mare importanță. Desigur, la data aceea nu i-am spus nimic lui Tessenow despre apartenența mea la acest partid.

Probabil că în aceste luni s-a întâmplat ca mama mea să vadă o defilare a SA* pe străzile Heidelbergului. Demonstrația de ordine într-o epocă de haos, impresia de energie într-o atmosferă de epuizare generală se pare că au cucerit-o şi pe ea; în orice caz, fără să fi auzit vreodată vreun discurs sau să fi citit vreo scriere, a intrat în partid. Se pare că noi doi am resimțit această decizie ca pe o întrerupere a unei tradiții liberale de familie. Oricum, lucrul acesta 1-am ascuns unul de celălalt şi de tatăl meu. De-abia după ani de zile, când eu făceam de mult timp parte din cercul intim al lui Hitler, am descoperit, printr-o întâmplare, că încă din primele momente aparțineam, amândoi, aceluiaşi partid.

Capitolul 3 MACAZUL

Evocând acei ani, ar fi corect să povestesc mai ales despre viața mea profesională, despre familia mea şi despre înclinațiile mele, pentru că noile experiențe şi evoluții n-au avut decât un rol secundar în gândurile mele. Eram înainte de toate arhitect.

Ca deținător al unui automobil, am devenit membru al proaspăt înființatului NSKK* şi, pentru că era vorba de o organizație nouă, am devenit totodată conducător al secției Wannsee, unde domiciliam. Totuşi, la început păream departe de a mă angaja într-o activitate politică serioasă pe linie de partid, în secția Wannsee eram, de altminteri, singurul posesor de automobil, ceilalți de-abia punându-şi problema să-şi procure unul în caz ca va avea loc „revoluția" la care visau. Până atunci, se interesau unde, în bogata suburbie de vile, s-ar găsi nişte maşini potrivite pentru ziua X.

Având această funcție, trebuia să trec uneori pe la „direcția cercului Vest" condusă de Karl Hanke, un simplu, dar inteligent şi energic ajutor de morar. Acesta tocmai închiriase în elegantul Grunewald o vilă pentru viitorul

sediu al organizației sale. Căci, după succesul electoral din 14 septembrie 1930, partidul, devenit puternic, se străduia să-şi dovedească onorabilitatea. M-a rugat să-i aranjez vila, fireşte fără bani.

Ne-am sfătuit cu privire la tapet, perdele şi culori: tânărul Kreisleiter a ales, la propunerea mea, tapete produse de Bauhaus, deşi îi atrăsesem atenția că acestea sunt tapete „comuniste". Dar a trecut peste precizarea mea cu gestul celui care ştie ce face: „Noi luăm ce este mai bun, chiar când asta vine de la comunişti." El exprima astfel ceea ce Hitler şi Statul său Major făceau de ani de zile: luau, indiferent de ideologie, de oriunde, tot ce promitea succes, şi chiar problemele ideologice erau abordate în funcție de efectul lor asupra alegătorului.

Am pus să se zugrăvească vestibulul în roşu-aprins şi birourile într-un galben-intens cu care perdelele roşii făceau un contrast izbitor. Această eliberare a unui îndelung reprimat elan arhitectonic prin care, desigur, voiam să manifest spirit revoluționar nu a primit însă decât o aprobare cu jumătate de gură.

La începutul lui 1932, salariile asistenților au fost reduse. Slabă contribuție la echilibrarea bugetului, umflat la maximum, al statului prusac! Nu se aveau în vedere construcții mai mari, situația economică fiind disperată. Trei ani de activitate ca asistenți ne ajungeau. Am decis, împreună cu soția mea, să renunț la posml de asistent pe lângă Tessenow şi să ne mutăm la Mannheim. Asigurat financiar prin administrarea caselor ce se aflau în posesia familiei, voiam ca, de-acum, să-mi iau în serios meseria de arhitect în care, deocamdată, obținusem rezultate mediocre. Ca „arhitect independent" am trimis, aşadar, nenumărate scrisori la întreprinderile din împrejurimi şi la prietenii de afaceri ai tatălui meu. însă, fireşte, am căutat zadarnic un client dispus să pornească la drum cu un arhitect de douăzeci şi şase de ani. Căci, pe-atunci, nici măcar arhitecții stabiliți de mult în Mannheim nu aveau comenzi. Prin participarea la câteva concursuri am căutat sa trezesc un oarecare interes, dar dincolo de nişte premii trei n-am trecut. Transformarea unui magazin ce se afla într-un imobil al familiei a rămas astfel unica mea activitate de arhitect, în anii aceia de restrişte.

în partid domnea o atmosferă molcomă, ca la noi în Baden. După Berlin şi agitata viață de militant în care fusesem atras încetul cu încetul, la Mannheim aveam impresia că mă aflu într-o asociație de jucători de popice. Aici nu exista nici un NSKK, aşa că de la Berlin am fost transferat la secția motorizată SS. Credeam atunci că am fost transferat ca membru activ, dar se pare că numai ca oaspete, pentru că, în 1942, vrând să-mi reînnoiesc calitatea de membru, am constatat că nu figurasem în evidențele acestei organizații.

Când au început pregătirile pentru alegerile din 31 iulie 1932, ne-am dus, eu şi soția mea, la Berlin ca să simțim ceva din febra electorală şi, pe cât posibil, să dăm o mână de ajutor. Absența persistentă de perspective profesionale dusese la creşterea consi-derabilă a interesului meu pentru politica, sau pentru ceea ce credeam eu a fi politică. Voiam să contribui şi eu la victoria lui Hitler în alegeri. Fusese vorba, ce-i drept, numai de o întrerupere de câteva zile, pentru că de la Berlin intenționam să ne continuăm drumul şi să întreprindem, aşa cum proiectaserăm cu mult timp înainte, o excursie cu barca plianta pe lacurile Prusiei Orientale.

L-am informat pe Will Nagel, şeful NSKK al cercului Vest, că am sosit cu maşina la Berlin şi mi s-a dat sarcina să duc mesaje pe la cele mai diverse organizații ale partidului. Când aceste misiuni mă obligau să străbat cartierele dominate de „roşii", nu rareori mi se întâmpla să mă treacă fiorii, în subsoluri, ce semănau mai mult cu nişte vizuini, se adăposteau mici grupe național-so-cialiste care duceau o viață de animale hăituite. La fel stăteau lucrurile şi cu avanposturile taberei comuniste din zonele dominate de nazişti. Nu pot să uit fața nedormită, tristă şi speriată a unui şef de grupă din centrul Moabitului, unul dintre cartierele cele mai periculoase la vremea aceea. Aceşti oameni îşi riscau viața şi-şi sacrificau sănătatea pentru o idee, fără să ştie că un om hămesit de putere îi exploata pentru a-şi realiza fantasmele sale.

La 27 iulie 1932, Hitler, venind de la o manifestație ce avusese loc dimineață la Eberswalde, urma să sosească la aeroportul Berlin-Staaken. Primisem sarcina să duc un agent de legătură de la Staaken la locul următoarei manifestații, stadionul din Brandenburg. Când trimotorul s-a oprit, Hitler a coborât, urmat de câțiva colaboratori şi adjutanți. Afară de noi, nu mai era nimeni pe aeroport. Deşi m-am ținut la o distanță respectuoasă, am văzut totuşi cum Hitler, nervos, îi făcea reproşuri unuia dintre însoțitori pentru că încă nu sosiseră automobilele. Furios, se plimba de colo până colo şi îşi lovea cu cravaşa carâmbii înalți ai cizmelor, dând impresia unui om nestăpânit şi ursuz, care-şi tratează colaboratorii cu dispreț.

Acest Hitler se deosebea foarte mult de bărbatul cu aparențe de calm şi civilizație pe carc-1 cunoscusem la adunarea studențească. Fără sâ-mi fac prea multe probleme, atunci am fost frapat pentru prima dată de ciudatul taler cu mai multe fețe care era Hitler. O uimitoare intuiție de actor îl ajuta să-şi adapteze imaginea publică la situațiile schimbătoare, în timp ce, cu oamenii săi cei mai apropiați, cu servitorii şi cu adjutanții săi, îşi dădea arama pe față.

între timp au venit şi automobilele, împreună cu agentul de legătură ne-ara suit în autoturismul meu şi, în zgomotul motorului, am pornit în cea mai mare viteză, asigurându-mi un avans de câteva minute față de coloana de maşini a lui Hitler. La Brandenburg, străzile din apropierea stadionului erau înțesate de social-democrați şi de comunişti şi a trebuit - însoțitorul meu fiind în uniformă de partid — să traversăm o mulțime întărâtată. Câteva minute mai târziu, când a apărut Hitler cu suita lui, masa de oameni s-a transformat într-o stihie vuitoare şi spumegătoare, gata să inunde strada. Automobilul şi-a făcut loc la pas prin mulțime. Hitler stătea în picioare lângă şofer. Atunci curajul lui mi-a impus respect, sentiment rămas intact în sufletul meu până în ziua de astăzi. Impresia

negativă pe care mi-o făcuse la aeroport a fost anulată de această imagine. Am aşteptat în maşină, în afara stadionului. De aceea n-am auzit cuvântarea, dar am auzit, în schimb, ropotele de aplauze care-1 întrerupeau minute în şir. Când imnul partidului a marcat încheierea, am pornit din nou la drum, căci, în ziua aceea, Hitler urma să vorbească şi la o a treia manifestaţie, pe stadionul din Berlin. Şi aici toate tribunele erau pline ochi. Afară pe străzi se aflau mii de oameni care nu putuseră intra. Mulţimea, fără să se impacienteze, aştepta de ore întregi, pentru că Hitler era din nou în mare întârziere. Anunţul pe care i 1-am făcut lui Hanke - cum că Hitler va apărea în curând - a fost transmis imediat prin megafoane. Au izbucnit ropote de aplauze furtunoase, de altfel primele şi ultimele pe care eu le-am declanşat vreodată.

Ziua următoare a fost decisivă pentru destinul meu. Bărcile pliante erau deja depuse la gară. Cumpărasem biletele pentru Prusia Orientală şi urma să plecăm chiar în seara aceea. Dar, la amiază, am primit un telefon. Şeful NSKK, Nagel, mă anunţa că Hanke, înaintat la gradul de şef de organizaţie al Gaului Berlinului, doreşte să mă vadă. Hanke m-a primit bucuros: „Peste tot v-am căutat. Vreţi să ne reamenajaţi noul sediu al Gaului? Am să propun asta chiar azi doctorului1 Goebbels. Suntem foarte grăbiţi." Câteva ore mai târziu m-aş fi aflat în tren şi timp de multe săptămâni aş fi fost de negăsit pe lacurile singuratice ale Prusiei Orientale. Gaul şi-ar fi căutat alt arhitect. Ani de-a rândul am socotit că această întâmplare a fost cea mai fericită întorsătură a vieţii mele. Macazul fusese fixat. Două decenii mai târziu citeam la Spandau în James Jeans: „Mersul unui tren este în cea mai mare parte determinat de traseul fixat univoc prin şine. Dar din loc în loc apare câte un punct nodal, de unde sunt posibile diferite direcţii şi de unde trenul poate fi dirijat într-un sens sau într-altul. Pentru aceasta este nevoie de o cantitate absolut neglijabilă de energie, aceea necesară manevrării macazului."

Noua casă a Gaului, încadrată de reprezentanţele landurilor germane, se afla pe eleganta Voss-Strasse. De la ferestrele din spate îl vedeam plimbându-se prin parcul vecin pe octogenarul preşedinte al Reichului, însoţit adesea de politicieni sau de militari. După cum îmi spunea Hanke, partidul dorea să se plaseze ca o prezenţă vizibilă în imediata apropiere a centrului puterii şi să-şi marcheze în felul acesta pretenţiile politice. Mai puţin pretenţioasă era misiunea mea, care se reducea din nou la o rezugrăvire a pereţilor şi la nişte mici renovări. Iar mobilarea unei săli de şedinţe şi a camerei Gauleiterului a fost o treabă relativ simplă, pe de o parte din cauza lipsei de mijloace, pe de altă parte datorită faptului că mă aflam încă sub influenţa lui Tessenow. Dar această sobrietate era ştirbită de lemnăria şi de stucatura pompoasă din epoca întemeietorilor*. Lucram zi şi noapte în cea mai mare graba, deoarece organizaţia Gaului insista pentru o foarte rapidă dare în funcţiune. Pe Goebbels îl vedeam foarte rar. Era total absorbit de campania pentru alegerile din 6 noiembrie 1932. Tracasat şi complet răguşit, a venit de câteva ori în inspecţie la şantier, fără să manifeste mult interes.

Reamenajarea s-a încheiat, devizul de cheltuieli a fost de departe depăşit, iar alegerile au fost pierdute. Numărul aderenţilor se micşorase, trezorierul îşi frângea mâinile la fiecare nouă factură, neputând arăta meseriaşilor decât o casă de bani goală. Aceştia, pentru a scăpa de la faliment partidul ai cărui membri erau, au consimţit la o păsuire de două-trei luni.

La câteva zile după inaugurare, Hitler a venit să viziteze casa căreia i se dăduse numele lui. Am auzit că a fost mulţumit de lucrare, ceea ce m-a umplut de mândrie, deşi nu era clar dacă lăuda căutările mele în direcţia simplităţii sau stilul supraîncărcat al construcţiei wilhelmiene.

M-am reîntors apoi la biroul din Mannheim, unde totul rămăsese neschimbat. Situaţia economică şi deci perspectiva de a primi comenzi se înrăutăţise. Confuzia din viaţa politică devenea tot mai mare. Crizele se succedau fără ca noi să le sesizăm. Şi asta pentru că nu se schimba nimic. La 30 ianuarie 1933 am citit în ziare că Hitler a fost numit cancelar al Reichului, dar, deocamdată, nici asta nu avea pentru mine vreo importanţă. Curând după aceea am participat la Mannheim la o şedinţă a grupei locale a partidului. M-a uimit lipsa de personalitate şi de inteligenţă a celor care formau partidul. Cu asemenea oameni nu se poate dirija un stat, mi-am zis în sinea mea. îmi făceam griji degeaba. Vechiul aparat funcţionăresc îşi vedea netulburat de afaceri şi sub Hitler.2

Denumire pe care o dau germanii epocii care a urmat războiului din 1870-1871, epocă marcată în Germania de un avânt economic fără precedent

Apoi au venit alegerile din 5 martie 1933, iar o săptămână mai târziu am primit un telefon de la Berlin. Mă căuta conducătorul organizaţiei Gaului, Hanke: „Vreţi să veniţi la Berlin? în mod sigur o să aveţi ce face. Când aţi putea sa fiţi aici?" Am gresat motorul micului nostru BMW-sport, ne-am făcut valijoara şi toată noaptea am rulat spre Berlin. Nedormit, m-am prezentat a doua zi dimineaţă la Hanke. „Plecaţi imediat cu doctorul. Vrea să-şi vadă noul minister", mi-a spus el.

Aşa mi-am făcut intrarea, împreună cu Goebbels, în frumosul edificiu construit de Schinkel în Wilhelmsplatz. Vreo sută de oameni care aşteptau acolo pe cineva, poate pe Hitler, 1-au salutat pe noul ministru. Simţeam că în Berlin se instalează o viaţă nouă. După criza îndelungată, oamenii erau mai vioi şi mai optimişti. Toţi ştiau că de data aceasta nu mai era vorba de o simplă schimbare de cabinet. Toţi păreau să aibă sentimentul unui moment hotărâtor. Oamenii se adunau în grupuri pe străzi. Deşi nu se cunoşteau, îşi spuneau fleacuri, râdeau sau îşi exprimau părerea cu privire la evenimente, în acest timp, undeva, neluat în seamă, aparatul îşi regla fără milă

conturile față de adversarii cu care se confruntase, de-a lungul anilor, în luptele pentru puterea politică. Sute de oameni tremurau din cauza originii, a religiei, a convingerilor lor.

După vizitarea clădirii, Goebbels mi-a încredințat misiunea de a-i transforma ministerul şi de a amenaja diferite încăperi importante, precum biroul de lucru şi sălile de şedințe. Mi-a dat comandă fermă să încep neîntârziat lucrările, fără sa mai aştept un deviz de cheltuieli şi fără să mă interesez dacă sunt asigurate mijloacele. Aceasta era, după cum s-a dovedit ulterior, o samavolnicie, deoarece pentru Ministerul Propagandei, nou creat, nu se întocmise încă nici un deviz, cu atât mai puțin pentru această reamenajare. M-am străduit să fiu moderat în executarea lucrării, respectând arhitectura interioară a lui Schinkel. Goebbels a considerat însă că mobilierul nu făcea suficientă impresie. După altă parte datorită faptului că mă aflam încă sub influența lui Tessenow. Dar această sobrietate era ştirbită de lemnăria şi de stucatura pompoasă din epoca întemeietorilor*. Lucram zi şi noapte în cea mai mare grabă, deoarece organizația Gaului insista pentru o foarte rapidă dare în funcțiune. Pe Goebbels îl vedeam foarte rar. Era total absorbit de campania pentru alegerile din 6 noiembrie 1932. Tracasat şi complet răguşit, a venit de câteva ori în inspecție la şantier, fără să manifeste mult interes.

Reamenajarea s-a încheiat, devizul de cheltuieli a fost de departe depăşit, iar alegerile au fost pierdute. Numărul aderenților se micşorase, trezorieail îşi frângea mâinile la fiecare nouă factură, neputând arăta meseriaşilor decât o casă de bani goală. Aceştia, pentru a scăpa de la faliment partidul ai cărui membri erau, au consimțit la o păsuire de două-trei luni.

La câteva zile după inaugurare, Hitler a venit să viziteze casa căreia i se dăduse numele lui. Am auzit că a fost mulțumit de lucrare, ceea ce m-a umplut de mândrie, deşi nu era clar dacă lăuda căutările mele în direcția simplității sau stilul supraîncărcat al construcției wilhelmiene.

M-am reîntors apoi la biroul din Mannheim, unde totul rămăsese neschimbat. Situația economică şi deci perspectiva de a primi comenzi se înrăutățise. Confuzia din viața politică devenea tot mai mare. Crizele se succedau fără ca noi să le sesizăm. Şi asta pentru că nu se schimba nimic. La 30 ianuarie 1933 am citit în ziare că Hitler a fost numit cancelar al Reichului, dar, deocamdată, nici asta nu avea pentru mine vreo importanță. Curând după aceea am participat la Mannheim la o şedință a grupei locale a partidului. M-a uimit lipsa de personalitate şi de inteligența a celor care formau partidul. Cu asemenea oameni nu se poate dirija un stat, mi-am zis în sinea mea. îmi făceam griji degeaba. Vechiul aparat funcționăresc îşi vedea netulburat de afaceri şi sub Hitler.2

* Denumire pe care o dau germanii epocii care a urmat războiului din 1870-1871, epocă marcată în Germania de un avânt economic fără precedent

Apoi au venit alegerile din 5 martie 1933, iar o săptămână mai târziu am primit un telefon de la Berlin. Mă căuta conducătorul organizației Gaului, Hanke: „Vreți să veniți la Berlin? în mod sigur o să aveți ce face. Când ați putea să fiți aici?" Am gresat motorul micului nostru BMW-sport, ne-am făcut valijoara şi toată noaptea am rulat spre Berlin. Nedormit, m-am prezentat a doua zi dimineață la Hanke. „Plecați imediat cu doctorul. Vrea să-şi vadă noul minister", mi-a spus el.

Aşa mi-am făcut intrarea, împreună cu Goebbels, în frumosul edificiu construit de Schinkel în Wilhelmsplatz. Vreo sută de oameni care aşteptau acolo pe cineva, poate pe Hitler, 1-au salutat pe noul ministru. Simțeam că în Berlin se instalează o viață nouă. După criza îndelungată, oamenii erau mai vioi şi mai optimişti. Toți ştiau că de data aceasta nu mai era vorba de o simplă schimbare de cabinet. Toți păreau să aibă sentimentul unui moment hotărâtor. Oamenii se adunau în grupuri pe străzi. Deşi nu se cunoşteau, îşi spuneau fleacuri, râdeau sau îşi exprimau părerea cu privire la evenimente, în acest timp, undeva, neluat în seamă, aparatul îşi regla fără milă conturile față de adversarii cu care se confruntase, de-a lungul anilor, în luptele pentru puterea politică. Sute de oameni tremurau din cauza originii, a religiei, a convingerilor lor.

După vizitarea clădirii, Goebbels mi-a încredințat misiunea de a-i transforma ministerul şi de a amenaja diferite încăperi importante, precum biroul de lucru şi sălile de şedințe. Mi-a dat comandă fermă sa încep neîntârziat lucrările, fără sa mai aştept un deviz de cheltuieli şi fără să mă interesez dacă sunt asigurate mijloacele. Aceasta era, după cum s-a dovedit ulterior, o samavolnicie, deoarece pentru Ministerul Propagandei, nou creat, nu se întocmise încă nici un deviz, cu atât mai puțin pentru această reamenajare. M-am străduit să fiu moderat în executarea lucrării, respectând arhitectura interioară a lui Schinkel. Goebbels a considerat însă că mobilierul nu făcea suficientă impresie. După câteva luni, a dat comandă „Atelierelor reunite" din Miinchen să mobileze încăperile în stil „pachebot".

Hanke îşi asigurase în minister poziția influentă a unui „secretar al ministrului" şi domina cu abilitate desăvârşită anticamera acestuia. La el am văzut în acele zile proiectul pentru demonstrația de masă prevăzută să aibă loc în noaptea de l Mai, pe esplanada de la Tempelhof. Proiectul mă scandaliza atât ca revoluționar, cât şi ca arhitect. „Asta arată ca o pavoazare pentru un concurs de tir", i-am spus lui Hanke. „Dacă puteți face ceva mai bun, poftiți", mi-a răspuns el.

în acea noapte s-a născut proiectul pentru o mare tribună, în spatele căreia urmau să fie arborate trei steaguri enorme, mai înalte decât o casă cu zece etaje, dintre care două în negru-alb-roşu, iar în mijloc steagul cu svastică. Ideea era riscantă, pentru că, la vreun vânt puternic, aceste steaguri s-ar fi îndoit ca nişte pânze de corabie. Ele

urmau să fie luminate cu proiectoare puternice, care să evidenţieze şi mai mult punctul central. Proiectul a fost acceptat imediat. Şi iată-mă angajat într-o nouă etapă.

I-am arătat lui Tessenow, plin de mândrie, lucrarea terminată, dar acesta, cu solidul lui bun-simţ de meseriaş, mi-a spus: „Crezi dumneata că astfel ai realizat un lucru durabil? Face impresie, atâta tot." Hitler, dimpotrivă, după cum mi-a povestit Hanke, a fost entuziasmat. Goebbels însă, conform aceleiaşi relatări, îşi atribuise lui însuşi meritul.

Peste câteva săptămâni, Goebbels s-a instalat în apartamentul de serviciu al ministrului Alimentaţiei. A făcut acest lucru nu fără a recurge la oarecare violenţă, deoarece Hugenberg, ministrul pangerman al Alimentaţiei, cerea ca locuinţa să rămână la dispoziţia lui. Dar litigiul s-a rezolvat repede, întrucât, la 26 iunie, Hugenberg a ieşit din guvern.

Mie mi s-a încredinţat nu numai amenajarea locuinţei ministeriale, ci şi adăugarea unui mare salon. Am promis, cu oarecare imprudenţă, să predau în două luni, la cheie, casa şi salonul. Hitler a spus că nu voi putea respecta termenul, iar Goebbels, ca să mă impulsioneze, mi-a transmis această opinie a şefului. Am organizat lucrul în trei schimburi, planificând până la amănunt diferitele faze ale construcţiei, în ultimele zile, am pus în funcţiune o instalaţie de uscare şi, până la urmă, clădirea a fost gata exact la termenul promis.

Pentru împodobirea locuinţei lui Goebbels, am luat cu împrumut câteva acuarele de Nolde de la Eberhard Haufstaengl, directorul Galeriei Naţionale din Berlin. Goebbels şi soţia lui au acceptat cu entuziasm ideea. Asta până când le-a văzut Hitler, care le-a criticat foarte aspru. Drept urmare, ministrul m-a chemat şi mi-a spus: „Să dispară imediat tablourile de aici, sunt pur şi simplu imposibile!"

în primele luni de la preluarea puterii, cel puţin câteva curente ale picturii moderne, care în 1937 urmau să fie stigmatizate ca „degenerate", au mai avut o şansă. Şi aceasta pentru că direcţia artelor plastice din Ministerul Propagandei era condusă de Hans Weidemann, un vechi militant din Essen, purtător al insignei de aur a partidului. Ignorând episodul cu acuarelele lui Nolde, el a strâns pentru Goebbels numeroase tablouri aparţinând curentului Nolde-Munch şi le-a recomandat ministrului ca expresie a artei naţionale, revoluţionare. Goebbels, ştiind încotro bate vântul, a expediat neîntârziat tablourile compromiţătoare. Când, ulterior, a refuzat să subscrie la această condamnare în bloc a artei moderne, Weidemann a fost trecut imediat într-o muncă subalternă în minister. Mă îngrozea pe atunci acest amestec de putere şi de docilitate. Straniu rămânea şi faptul că Hitler putea sa aibă o atât de nelimitată autoritate, până şi în chestiuni de gust, chiar şi asupra unor colaboratori vechi şi foarte apropiaţi. Goebbels îşi arătase dependenţa necondiţionată faţă de el. în aceeaşi situaţie eram cu toţii. Eu însumi, familiarizat cu arta modernă, am acceptat în tăcere verdictul lui Hitler.

De-abia isprăvisem comanda pentru Goebbels, când, în iulie 1933, am fost sunat de la Niirnberg. Acolo se pregătea primul congres al partidului, de-acum de guvernământ. Trebuia ca puterea câştigată de partidul victorios să se' facă simţită şi în arhitectura decorurilor. Arhitectul local nu putuse însă prezenta un proiect satisfăcător. Un avion m-a dus imediat la Niirnberg. Schiţele pe care le-am făcut, nu prea bogate în idei, semănau cu punerea în scenă de l Mai, cu deosebirea că, în locul steagurilor cu pânzele lor, prevedeam drept emblemă un vultur uriaş cu o deschidere a aripilor de peste 30 de metri, fixat, ca un fluture de insectar, pe nişte prăjini din lemn.

Şeful organizaţiei din Niirnberg, neîndrăznind să decidă el însuşi asupra acestei propuneri, m-a trimis la Miinchen, la centrală. Scrisoarea pe care mi-a dat-o nu-mi era favorabilă, căci, în afara Berlinului, continuam să rămân total necunoscut. La „Casa Brună", după toate aparenţele, se dădea o importanţă extraordinară arhitecturii sau, mai bine zis, pavoazărilor festive. După câteva minute, cu mapa de desene în mână, am fost condus într-o cameră luxos mobilată: eram în faţa lui Hess care, fără să mă lase să vorbesc, a spus: „Aşa ceva numai Fiihrerul poate să hotărască." Apoi, după o scurtă convorbire telefonică, m-a anunţat: „Fiihrerul este acasă, vă trimit cu o maşină acolo." Pentru prima dată căpătam o idee despre puterea magică a cuvântului „arhitectură" în regimul hitlerist.

Ne-am oprit în faţa unei case cu mai multe etaje, în apropierea Teatrului Prinzregenten. Locuinţa lui Hitler se găsea la etajul al doilea. Am intrat într-un vestibul încărcat cu suveniruri sau cado-uri fără valoare. Şi mobilierul era de prost-gust. A apărut un adjutant, mi-a deschis o uşă spunând neprotocolar: „Poftiţi", şi iată-mă în faţa lui Hitler, puternicul cancelar al Reichului. Pe o masă se afla un pistol demontat, de la curăţirea căruia, se pare, îl întrerupsesem. „întindeţi-vă aici desenele", mi-a cerut el scurt. Fără să se uite la mine, a împins într-o parte piesele pistolului şi a privit proiectul meu cu interes, dar fără a pronunţa un cuvânt. Apoi: „De acord." Atâta tot. Văzându-1 că se întoarce la pistol, am părăsit încăperea, cam încurcat.

Uimirea celor de la Niirnberg a fost foarte mare când le-am adus la cunoştinţă aprobarea dată de Hitler personal. Daca organizatorii locali ar fi ştiut ce atracţie poate să exercite o schiţă asupra lui Hitler, atunci la Munchen s-ar fi deplasat o mare delegaţie, iar mie, în cel mai bun caz, mi s-ar fi îngăduit să particip ca ultimul şi cel mai puţin important membru al ei. Dar, pe atunci, gusturile lui Hitler încă nu erau cunoscute de toată lumea.

în toamna lui 1933, Hitler a dat sarcină arhitectului său din Miinchen, Paul Ludwig Troost, care concepuse amenajarea transoceanicului „Europa" şi transformarea „Casei Brune", să renoveze temeinic şi să mobileze reşedinţa de la Berlin a cancelarului Reichului. Trebuia ca lucrarea să fie terminată cât mai repede. Şeful de şantier al lui Troost venea de la Miincben şi, ca atare, nu ştia nimic despre obiceiurile firmelor de construcţii dm Berlin.

Hitler şi-a amintit atunci că un tânăr arhitect îi terminase lui Goebbels o lucrare într-un timp neaşteptat de scurt. A dispus ca eu să îl ajut pe antreprenorul din Miinchen în alegerea firmelor, să-i pun la dispoziţie cunoştinţele mele privind piaţa construcţiilor din Berlin şi să mă implic oriunde va fi nevoie pentru ca lucrarea să fie terminată cât mai curând.

Această colaborare a început cu o verificare minuţioasă a reşedinţei cancelarului, la care am participat eu, Hitler si şeful său de şantier. Şase ani mai târziu, în primăvara lui 1939, Hitler avea să scrie într-un articol despre starea anterioară a acestei reşedinţe: „După revoluţia din 1918, casa a început treptat să se degradeze. Nu numai şarpanta putrezise în multe locuri, ci si podelele erau complet mâncate de cari... Deoarece predecesorii mei, în general, nu puteau conta să rămână în funcţie mai mult de trei sau cinci luni, pe ei nu-i trăgea inima nici să îndepărteze murdăria lăsată de cei care locuiseră înaintea lor, nici să aibă grijă ca acela care vine după ei să moştenească o situaţie mai bună decât găsiseră ei înşişi. Obligaţii de reprezentare faţă de străinătate n-aveau, pentru că aceasta oricum nu le dădea mare importanţă. Clădirea, aşadar, se ruinase complet. Tavanele şi podelele putreziseră, tapetul şi tapiţeria se stricaseră. Din toate se degaja un miros greu de suportat."3

Se exagera, desigur. Şi totuşi, starea în care se afla această casă era de necrezut. Bucătăria, aproape fără lumină, avea nişte maşini de gătit din altă epocă. Locatarii dispuneau numai de o singură baie cu o instalaţie care, pe deasupra, mai data şi de la sfârşitul secolului trecut. Existau şi numeroase lucruri lipsite de gust: uşi a căror vopsea imita lemnul natural şi vaze pentru flori care, în realitate, nu erau decât cutii de tablă marmorată. Hitler triumfa: „Aici se vede într-adevăr decăderea întregii Republici. Nici măcar casa cancelarului Reichului nu poate fi arătată unui străin; m-aş jena să primesc aici vreun vizitator."

în finalul acestei temeinice inspecţii, care a durat probabil trei ore, am ajuns la pod. „Şi asta este uşa care duce la casa vecină", ne-a explicat administratorul casei. „Cum aşa?" „Există un pasaj care traversează podurile tuturor ministerelor şi ajunge la Hotelul Adlon." „De ce?" „Pentru că, o dată cu tulburările de la începutul Republicii de la Weimar, s-a constatat că răsculaţii pot sa-1 izoleze pe cancelarul Reichului de lumea exterioară. Pe drumul acesta se asigură, în orice moment, o retragere." Hitler a cerut să i se deschidă uşa şi, într-adevăr, ne-am pomenit la Afacerile Externe, vecine cu Cancelaria. „Uşa trebuie astupată. N-avem nevoie de aşa ceva", a zis el.

După ce au început lucrările, Hitler, însoţit de un adjutant, apărea aproape în fiecare zi, la amiază, pe şantier; urmărea desfăşurarea lucrărilor şi se bucura să vadă încăperile prinzând contur. După câtva timp, numeroşii muncitori îl salutau cu prietenie, nesiliţi de nimeni, în ciuda celor doi SS-işti în civil, care se ţineau discret în planul secund, toate acestea aveau ceva dintr-o idilă. Se vedea că Hitler se simte pe şantier „ca acasă". El evita însă goana după popularitate ieftină.

Şeful de şantier şi cu mine îl însoţeam în aceste vizite. Modul sec în care ne punea întrebările părea neamical: „Când va fi curăţată această încăpere?", „Când vor fi puse ferestrele?", „Au sosit de la Mimchen planurile de detaliu? încă nu? Am să mă interesez personal la profesor", cum obişnuia el să-1 numească pe Troost. Inspectam o încăpere nouă: „Dar aici este deja gata. Ieri încă nu era. Acest profil de plafon este foarte frumos. Aşa ceva îi reuşeşte de minune profesorului." „Când credeţi că veţi fi gata? Sunt foarte grăbit. N-am acum decât micul apartament al Secretarului de Stat, la mansardă. Acolo nu pot invita pe nimeni. E ridicol cât de econoamă a fost Republica. Aţi văzut intrarea? Dar liftul? Orice mare magazin are unul mai bun." Liftul, într-adevăr, rămânea din când în când în pană şi funcţiona numai cu trei persoane.

E uşor de imaginat că mă impresiona această naturaleţe a lui Hitler. în definitiv, el nu era numai cancelarul Reichului, ci şi omul care revigorase Germania, cel care dădea de lucru şomerilor şi lansa mari programe economice. De-abia mai târziu, aflând mai multe amănunte, am început să pricep că în jocul acesta intra şi o bună doză de calcul propagandistic.

După ce îl însoţisem deja de douăzeci sau treizeci de ori, m-am pomenit, pe parcursul unei vizite de inspecţie, că mă întreabă: „Vii astăzi să luăm masa împreună?" Fireşte, mi-a făcut plăcere acest gest neaşteptat de apropiere, mai ales că, din cauza firii lui distante, nu mizasem niciodată pe aşa ceva.

Mersesem adesea pe şantiere, dar tocmai în ziua aceea îmi căzuse de pe o schelă un căuş de mortar pe costum. Probabil că aveam o mutră destul de nefericită, pentru că Hitler mi-a zis: „Vino încoace. O rezolvăm numaidecât."

în apartamentul său îl aşteptau deja oaspeţi, printre ei aflân-du-se şi Goebbels, destul de mirat văzându-mă în acest cerc; Hitler m-a luat cu el în apartamentul personal, şi-a chemat servitorul şi 1-a trimis să-i aducă jacheta bleumarin: „Aşa, deocamdată îmbrac-o pe asta!" Astfel am intrat după Hitler în sufragerie şi, dintre toţi oaspeţii, mie mi-a revenit privilegiul să stau alături de el. în mod vădit, îi devenisem drag. Goebbels a observat ceea ce mie, din pricina emoţiei, îmi scăpase cu desăvârşire: „Dumneata porţi deja insigna Fiihrerului4! Nu e haina dumitale?" Hitler mi-a luat vorba din gură: „Bineînţeles că nu, e a mea!"

în timpul mesei, Hitler mi-a pus, pentru prima dată, întrebări de ordin personal. De-abia acum afla că eu făcusem pavoazarea de l Mai. „Aşa, şi Niimbergul tot dumneata? A fost la mine un arhitect cu planurile! Dumneata ai fost acela!... Să reuşeşti să termini la timp lucrările pentru Goebbels... N-aş fi crezut-o niciodată!" Nu m-a întrebat dacă sunt membru de partid. La artişti, aveam impresia, chestiunea asta îl lăsa destul de indiferent, în

41

schimb, a vrut să ştie cât mai multe despre originea, despre cariera mea ca arhitect, despre realizările tatălui şi ale bunicului meu.

Peste câţiva ani, Hitler îşi reamintea despre acest episod: „Te remarcasem cu ocazia acelor vizite de inspecţie. Căutam un arhitect căruia sâ-i încredinţez proiectele mele. Trebuia să fie tânăr. Căci, după cum ştii, aceste proiecte sunt cu bătaie lungă. Am nevoie de cineva care să le poată continua şi după moartea mea, de cineva care să le ducă mai departe cu autoritatea conferită de mine. Dumneata vei fi acela."

După atâtea strădanii zadarnice, acum eram pus pe fapte mari. Aveam douăzeci şi opt de ani. Ca să pot construi ceva în stil mare mi-aş fi vândut, aidoma lui Faust, şi sufletul, îmi găsisem un Mefisto, care nu părea mai puţin acaparator decât cel al lui Goethe.

Capitolul 4 CATALIZATORUL MEU

De felul meu am fost sârguincios, dar mi-a trebuit întotdeauna un impuls special ca să pot da la iveală noi aptitudini şi energii. Acum îmi găsisem catalizatorul. Unul mai puternic şi mai eficace nici că puteam întâlni. Toate forţele îmi erau solicitate într-un ritm din ce în ce mai accelerat şi cu o exigenţă tot mai sporită.

Renunţam astfel la adevăratul centru de interes al vieţii mele de familie. Atras şi înflăcărat de Hitler, în mrejele căruia căzusem, devenisem de-acum sclavul muncii mele. Hitler se pricepea să-şi mobilizeze colaboratorii la foarte mari eforturi. „Omul creşte pe măsura idealurilor sale", spunea el.

în timpul celor douăzeci de ani petrecuţi la Spandau m-am întrebat adesea ce aş fi făcut dacă aş fi intuit chipul real al lui Hitler şi adevărata natură a dominaţiei exercitate de el. Răspunsul era şi banal, şi deprimant. Poziţia mea de arhitect al lui Hitler îmi devenise indispensabilă. La nici treizeci de ani, vedeam deschi-zându-mi-se cele mai ispititoare perspective la care ar fi putut visa un arhitect.

Afară de aceasta, zelul meu în muncă mă scutea de nişte probleme care, altminteri, nu m-ar fi ocolit, în graba de fiecare zi uitam să-mi mai pun anumite întrebări fără răspuns. Aşternând pe hârtie aceste amintiri, am fost tot mai uimit şi apoi de-a dreptul consternat constatând că, la drept vorbind, până în 1944 nu găsisem aproape niciodată timpul de a reflecta asupra faptelor mele şi de a-mi analiza propria mea existenţă. Astăzi, retrospectiv, am uneori sentimentul că, la vremea aceea, ceva mă ridica de la pământ, mă smulgea din rădăcini şi mă supunea unor nenumărate forţe necunoscute.

Ceea ce mă sperie aproape cel mai mult, când privesc înapoi, este faptul că atunci mă nelinişte a uneori drumul pe care apucasem ca arhitect şi care se îndepărta de doctrina lui Tessenow. în schimb, trebuie să fi avut senzaţia că pe mine personal nu mă privea vânătoarea de evrei, de francmasoni, de social-democraţi sau de martori ai lui lehova, despre care auzeam vorbindu-se în preajma mea. Mi se părea suficient ca eu însumi să nu mă bag în toate astea.

Membrului de rând al partidului i se inocula ideea ca marea politică e prea complicată, şi deci nu putea fi capabil sa-şi formeze o părere în aceasta privinţă. Drept urmare, te simţeai permanent sub tutelă, nimeni nefiind invitat să-şi asume propriile lui responsabilităţi, întreaga structură a sistemului acţiona în sensul de a nu permite nimănui să-şi pună probleme de conştiinţă. Rezultatul era că toate discuţiile si controversele între oameni cu acelaşi crez deveneau absolut sterile. Nu prezenta nici un interes confirmarea reciprocă de păreri de o totală uniformitate.

Cerinţa, expres formulată, de a-ţi asuma responsabilităţi numai în limitele propriului tău domeniu era şi mai neliniştitoare. Nu puteai să te mişti decât în grupul tău, fie el cel al arhitecţilor sau cel al medicilor, juriştilor, tehnicienilor, soldaţilor sau ţăranilor. Organizaţiile profesionale, din care fiecare era musai să facă parte, se numeau Camere (Camera medicilor, Camera artiştilor), iar această denumire corespundea exact compartimentării vieţii în sectoare, separate între ele de nişte ziduri. Cu cât sistemul lui Hitler dura mai mult, cu atât se accentua şi închistarea gândirii. Dacă s-ar fi extins pe o perioadă de câteva generaţii, cred că această practică ar fi fost suficientă ca să conducă la o vlăguire a sistemului, deoarece am fi ajuns la un fel de „societate împărţită în caste". Mă uimea tot mai mult contradicţia dintre realitate şi „comunitatea poporului german", proclamată în 1933, căci inte-, grarea care se dorea era astfel negată, sau cel puţin împiedicată, în cele din urmă, această comunitate se compunea din indivizi izolaţi. Şi totuşi, formula după care mai presus de toate „Fiihrerul reflectează şi dirijează" nu însemna pentru noi un simplu slogan. Predispoziţia pentru o asemenea credinţă necondiţionată ni se imprimase din tinereţe. Statul autoritar ne inculcase nişte principii cărora legile războiului le-au înăsprit şi mai mult caracterul de constrângere. Poate că în felul acesta ne pregătiseră ca pe nişte soldaţi, pentru un mod de a gândi pe care-1 reîntâlneam în sistemul lui Hitler. Aveam disciplina în sânge. Prin comparaţie, liberalismul Republicii de la Weimar ni se părea molâu, discutabil şi în nici un caz dezirabil.

Ca să mă pot duce în orice moment la şeful meu de lucrări, închiriasem în Behrenstrasse, la câteva sute de metri de Cancelaria Reichului, un atelier de pictură din care îmi făcusem birou. Colaboratorii mei, tineri cu toţii, lucrau de dimineaţa până noaptea târziu, fără să se mai gândească la viaţa lor personală. Dejunul se reducea, de obicei, la câteva sandviciuri, şi de-abia către ora 22 ne încheiam, epuizaţi, ziua de lucru într-o cafenea apropiată, „Pfălzer Weinstube", unde, după ce mai discutam lucrările de peste zi, luam o mică gustare.

Totuşi, marile comenzi încă se lăsau aşteptate. Hitler îmi comanda, din când în când, lucrări urgente şi părea să mă aprecieze, mai ales pentru aptitudinea mea deosebită de a le duce rapid la bun sfârşit. Cele trei ferestre ale

cabinetului de lucru al fostei Cancelarii, situat la primul etaj, dădeau spre Wilhelmsplatz. în primele luni ale anului 1933, în această piaţă se adunau aproape tot timpul mulţimi de oameni care cereau în cor să-1 vadă pe „Fiihrer", Drept urmare, lui Hitler îi devenise imposibil să mai lucreze în această camera care şi aşa nu-i plăcea. „ Mult prea mică!" declara el. „Cu cei şaizeci de metri pătraţi ai ei, e numai bună pentru unul dintre colaboratorii mei. Unde să iau loc cu un oaspete oficial? Cumva în colţişorul ăsta? Şi acest birou este tocmai bun pentru directorul meu de cabinet."

Hitler ra-a însărcinat să-i transform în cabinet de lucru o sală care dădea spre grădină. Cinci ani se mulţumise cu această încăpere pe care o considerase însă de la început provizorie. Dar, în curând, n-avea să-1 mai satisfacă nici cabinetul de lucru din noua Cancelarie, construită în 1938. în Cancelaria definitivă care, după planurile făcute în conformitate cu instrucţiunile sale, trebuia să fie gata până în 1950, se prevăzuse, pentru Hitler şi pentru succesorii lui din secolele viitoare, o sală de lucru imensă. Cu cei 960 de metri pătraţi ai ei, ar fi fost de şaisprezece ori mai mare decât aceea a predecesorilor. Acestei săli îi adăugasem totuşi, după ce discutasem cu Hitler, un cabinet intim ce măsura vreo 60 de metri pătraţi.

Vechiul birou urma să fie dezafectat. Hitler nu mai voia să vină aici decât pentru a apărea în noul „balcon istoric", pe care 1-am construit în mare grabă. Din acest loc putea să salute în voie mulţimea. „Fereastra", declara el satisfăcut, „mi-era mult prea incomodă, nu eram văzut din toate părţile. Nu puteam totuşi sa mă aplec în afară." Arhitectul primei noi Cancelarii, profesorul Eduard Jobst Siedler de la Şcoala Superioara Tehnică din Berlin, a protestat contra acestui adaos, iar Lammers, şeful Cancelariei Reichului, a confirmat că procedeul nostru era o încălcare a dreptului de autor. Hitler a respins, dispreţuitor, această obiecţie: „Siedler a desfigurat toată piaţa Wilhelm. Ceea ce a construit el seamănă cvi clădirea administrativă a unui concern al săpunului, nu cu ceva care să reprezinte centrul Reichului. Ce-o fi crezând el? C-o să-mi construiască şi balconul?" A fost însă de acord să-1 despăgubească pe profesor, comandându-i o lucrare.

Câteva luni mai târziu, a trebuit să construiesc un baracament pentru lucrătorii de la autostrada care de-abia intrase în lucru. Nemulţumit de condiţiile de cazare de până atunci, Hitler mi-a cerut să-i pun la punct un model care să poată fi folosit pe toate şantierele. Cu spaţii decente pentru bucătărie, cu spălătorie şi duş pentru sala comună şi cabine de două paturi pentru dormit, acest model era, neîndoielnic, mai bun decât tot ce se practicase până atunci în materie de cazare pe şantiere. Hitler s-a interesat în amănunt de model, cerându-mi să-i raportez despre reacţia lucrătorilor la aceasta inovaţie. Aşa mi-1 imaginasem eu pe Fiihrerul naţio-nal-socialist!

Până să se termine transformarea Cancelariei, Hitler a locuit în apartamentul Secretarului său de Stat, Lammers, la ultimul etaj al reşedinţei oficiale. Aici am luat parte la multe dejunuri sau dineuri. Seara se aduna suita obişnuită a lui Hitler, adică şoferul lui de ani de zile, Schreck, Sepp Dietrich, comandantul gărzii personale SS, dr. Dietrich, şeful de presă, Briickner şi Schaub, cei doi adjutanţi, precum şi Heinrich Hofmann, fotograful său. Cum nu avea o capacitate mai mare de zece persoane, masa era aproape întotdeauna completă, în schimb, la prânz veneau în special vechii lui tovarăşi de luptă de la Munchen, precum Amann, Schwarz şi Esser sau Gauleiterul Wagner, adesea si Werlin, directorul filialei miincheneze a lui Daimler-Benz, care-i furniza lui Hitler automobilele. Miniştrii veneau rar; şi pe Himmler îl vedeam la fel de puţin ca şi pe Rohm sau Streicher, dar foarte des pe Goebbels şi Goring. Excluşi erau, încă de pe atunci, toţi funcţionarii din anturajul cancelarului. Aşa, de pildă, Lammers, mai-marele casei, nu a fost invitat niciodată. Desigur, absenţa aceasta îşi avea raţiunile ei.

Hitler obişnuia să gloseze în cercul acesta pe marginea întâmplărilor zilei. Fără mare pompă, el îşi termina, pur şi simplu, ce avea de terminat pe ziua respectivă. Povestea cu plăcere cum reuşise să scape de birocraţia care ameninţa să-i sufoce activitatea lui de cancelar: „în primele săptămâni mi se prezentau spre aprobare toate fleacurile, în fiecare dimineaţă găseam pe masă teancuri de hârtii, şi oricât aş fi lucrat, volumul tot nu scădea. Până când, într-o zi, am pus capăt cu desăvârşire acestei tâmpenii! Dacă aş fi continuat să lucrez aşa, n-aş mai fi ajuns la rezultate pozitive, pentru ca pur şi simplu nu mi se lăsa niciodată timp pentru reflecţie. Când am refuzat să mă mai uit peste hârtii, mi s-a spus ca asta duce la întârzierea unor decizii importante. Dar numai în felul acesta am căpătat realmente posibilitatea să reflectez asupra lucrurilor cu adevărat importante. Astfel, eu sunt acela care determină evoluţia lucrurilor, şi nu funcţionarii mă determină pe mine."

Uneori vorbea despre călătoriile lui: „Nu se poate imagina un şofer mai bun decât Schreck. Maşina noastră cu compresor mergea cu 170 km la oră. Rulam totdeauna foarte repede, dar, în ultimii ani, i-am ordonat lui Schreck să nu mai depăşească 80. Vă daţi seama, dacă mi s-ar întâmpla ceva?! Era o mare distracţie să ne ţinem după maşinile americane. Nu-i lăsam până nu se ambiţionau să apese şi mai tare pe acceleraţie, dar maşinile acestor americani sunt o porcărie în comparaţie cu un Mercedes. Motorul lor nu făcea faţă situaţiei şi, la un moment dat, ceda, aşa că erau nevoiţi să oprească la marginea şoselei, şi ce mai mutre făceau! Aşa le trebuia!"

în fiecare seară se organiza, cu ajutorul unui aparat primitiv, o proiecţie care cuprindea, pe lângă actualităţi, unul sau doua filme artistice. La început, tehnicienii erau foarte nepricepuţi în mânuirea aparaturii. Adesea imaginea apărea inversată sau se rupea filmul. Pe atunci, Hitler privea treaba asta cu mai multă detaşare decât adjutanţii săi, care de-abia aşteptau să le demonstreze subalternilor cu ce putere i-a învestit „Şeful".

Filmele le alegeau Hitler şi Goebbels. De cele mai multe ori, era vorba despre pelicule care rulau şi în cinematografele Berlinului. Hitler prefera filme inofensive, de divertisment, de dragoste şi de societate. Trebuia să se facă rost cât mai curând de toate filmele cu Jannings şi Riihmann, cu Henny Porten, Lil Dagover, Olga Cehova, Zarah Leander sau Jenny Jugo. La filmele de revistă, cu multe picioare goale, puteai fi sigur de aplauzele lui Hitler. Vedeam multe producţii străine, inclusiv pe cele care rămâneau inaccesibile publicului german, în schimb, lipseau aproape cu desăvârşire filmele despre sport şi alpinism, despre animale sau peisaje ori filmele documentare despre ţări străine. El nu gusta deloc nici filmele comice, care îmi plăceau mult pe atunci, ca de pildă cele cu Buster Keaton sau Charlie Chaplin. Producţia germană nu prididea nici pe departe să asigure cele două filme zilnice. De aceea, unele se proiectau de două şi chiar de mai multe ori. Surprinzător este că nu se reprogramau niciodată dramele şi că, în schimb, se repetau adesea filme de mare spectacol sau cele cu artiştii lui preferaţi. Obiceiul de a cere să i se prezinte în fiecare seară unul sau două filme 1-a păstrat până la începutul războiului.

La una dintre aceste mese de prânz, în iarna lui 1933, mă aflam lângă Goring: „Speer vă face apartamentul, mein Fiihrer? El e arhitectul dumneavoastră?" Nu eram, dar Hitlcr a zis că da. „Atunci permiteţi să mi-1 reamenajeze şi pe al meu." Hitler a încuviinţat, iar Goring, fără să mă întrebe dacă vreau şi sunt dispus, m-a luat după masă în marele lui automobil decapotabil şi m-a târât ca pe o prada de preţ până la el acasă, îşi alesese fosta reşedinţă de serviciu a ministrului prusian al Comerţului, construită cu mare cheltuială de statul prusac înainte de 1914, într-una dintre grădinile din spatele pieţei Leipzig.

Doar cu câteva luni în urmă, această locuinţă fusese, la indicaţiile lui Goring, reamenajată, tot cu mare cheltuială şi pe banii statului prusac. Hitler o văzuse şi lăsase să-i scape câteva fraze pe un ton dezaprobator: „întunecoasă! Cum poate cineva să locuiască într-un asemenea întuneric? Compară cu asta lucrarea profesorului meu! Totul e luminos, clar şi simplu!" De fapt, eu găsisem un desiş de colţişoare romantice, de mici încăperi având ferestre cu geamuri întunecate, de tapiserii grele din catifea şi un mobilier Renaissance foarte masiv. Te întâmpina un fel de capelă sub semnul svasticii, dar noul simbol era fixat şi în restul încăperilor, de plafoane, pe pereţi şi pe duşumele. Ai fi zis că aici, în orice moment, stau să se petreacă evenimente deosebit de solemne şi de tragice.

Caracteristică pentru sistem, ca şi pentru toate regimurile totalitare, era schimbarea instantanee pe care o produseseră la Goring critica lui Hitler şi exemplul pe care acesta îl dădea. Dovadă că a renunţat numaidecât la decorul de curând pus la punct, deşi, probabil, s-ar fi simţit mai bine în mijlocul acestui interior, pentru că era mai potrivit cu firea lui: „Aici să nu rămână aşa. Eu unul nu pot să sufăr aşa ceva. Fă cum vrei. îţi dau tema, totul e să iasă ca la Fiihrer." Era o comandă frumoasă. Costul lucrării, ca de obicei, n-avea nici o importanţă pentru Goring. De asemenea, au fost daţi jos câţiva pereţi pentru ca mulţimea de camere de la parter să se transforme în patru încăperi spaţioase, dintre care cea mai mare, care trebuia să fie cabinetul de lucru, măsura aproape 140 de metri pătraţi, şi astfel să se apropie ca dimensiuni de cel al lui Hitler. S-a adăugat o construcţie uşoară din rame de bronz placate cu sticlă. Bronzul fiind deficitar, trebuia ca folosirea acestui metal să ţină cont de anumite restricţii, a căror nesocotire era pasibilă de mari pedepse, ceea ce însă pentru Goring nu reprezenta câtuşi de puţin o problemă. Era entuziasmat, se bucura de fiecare dată când vizita şantierul şi, radiind de fericire ca un copil de ziua lui, îşi freca mâinile şi râdea.

Mobilierul lui Goring se făcuse pe măsura corpolenţei lui. Un vechi birou Renaissance avea o masivitate ieşita din comun, iar fotoliul, al cărui spătar se ridica mult deasupra capului, fusese, probabil, tronul vreunui prinţ. Pe birou pusese două sfeşnice din argint cu abajururi supradimensionate şi o fotografie enormă a lui Hitler: originalul pe care i-1 dăruise Hitler nepărându-i-se suficient de impunător, îl dăduse la fotograf să i-1 mărească de patru ori. Vizitatorii săi erau uimiţi de onoarea ce i se făcuse, căci toată lumea, în partid şi în cercurile guvernamentale, ştia că Hitler făcea cadou fiecăruia dintre paladinii săi câte o fotografie de aceeaşi mărime pentru toţi, într-o ramă din argint proiectată în acest scop de doamna Troost.

în vestibul era suspendat un tablou uriaş care putea fi tras spre tavan, pentru a lăsa libere nişte deschizături ce comunicau cu o sală de proiecţie situată în spatele peretelui. Tabloul mi se părea cunoscut. De fapt, Goring, după cum am aflat, cu felul lui impertinent de a fi, îi dăduse ordin directorului „său" prusian de la Muzeul Kaiser Friedrich să-i transfere în apartament celebrul tablou al lui Rubens Diana la vânătoare de cerbi, până atunci una dintre cele mai remarcabile capodopere ale acestui muzeu.

în timpul lucrărilor, Goring a locuit în palatul preşedintelui Reichstagului, vizavi de Reichstag, o construcţie de la începutul secolului XX cu puternice reminiscenţe dintr-un rococo epigonic.

Aici aveau loc discuţiile noastre despre configuraţia reşedinţei sale definitive. Adesea era de faţă unul dintre directorii solicitatelor „Ateliere reunite", domnul Paepke, un domn mai în vârstă, cu părul cărunt, plin de cele mai bune intenţii, printre care şi aceea de a-i plăcea lui Goring, dar timorat de felul repezit şi nece-remonios cu care acesta obişnuia să-şi trateze subordonaţii. Ne aflam într-o zi, împreună cu Goring, într-o cameră ai cărei pereţi erau acoperiţi de sus până jos cu trandafiri în basorelief, aşa cum cerea stilul neorococo wilhelmian - urâţenia întruchipată. Asta ştia şi Goring, când 1-a întrebat pe Paepke: „Cum găsiţi această decoraţiune, domnule director? Nu e rea, aşa-i?" în loc să răspundă că e oribilă, domnul în vârstă s-a pierdut cu firea si, nevrând să se pună rău cu înaltul său comanditar şi client, a dat un răspuns evaziv. Goring, mirosind posibilitatea unei glume, mi-a făcut

semn cu ochiul pentru a mă face complice şi a continuat: „Dar, domnule director, nu găsiţi ca e frumoasă? Intenţionez să vă pun să-mi decoraţi toate camerele în maniera aceasta. Am vorbit despre asta, nu-i aşa, domnule Speer?" „Da, fireşte, se lucrează deja la desene." „Atunci, domnule director", a reluat Goring, „vedeţi, ăsta este noul nostru stil. Sunt sigur că vă place." Directorul se-ntorsese, conştiinţa lui de artist făcând să-i apară broboane de transpiraţie pe frunte. Barbişonul îi tremura de nelinişte. Goring îşi pusese în minte să-1 forţeze pe bătrân să declare că-i place: „Deci, uitaţi-vă bine la acest perete. Ce minunaţi sunt trandafirii aceştia căţărători! Ca şi când am fi în aer liber, sub o boltă de trandafiri. Şi puteţi să nu vă entuziasmaţi pentru aşa ceva?" „Ba da, ba da!" a răspuns, disperat, bietul om. „Pe dumneavoastră, ca expert în artă, ar trebui, nu-i aşa, să vă entuziasmeze o asemenea lucrare. Spuneţi-mi, nu găsiţi că-i frumoasă?" Aşa s-a lungit jocul până când directorul a cedat, mimând entuziasmul care i se cerea. „Aşa sunt toţi!" constatase Goring, plin de dispreţ, după plecarea directorului. Şi, într-adevăr, aşa erau toţi, nefiind o excepţie nici Goring însuşi care nu mai prididea, în timpul meselor lui Hitler, să-i spună cât de luminos şi de spaţios o să fie apartamentul lui: „Exact ca al dumneavoastră, mein Fiihrer!"

Dacă Hitler ar fi acceptat să i se caţere trandafiri pe pereţi, Goring ar fi cerut şi el trandafiri.

Din iarna lui 1933, la numai câteva luni după primul meu dejun la Hitler, făceam parte din cercul intimilor care-1 înconjurau, în afară de mine, puţini au fost aceia care să se fi bucurat de un tratament privilegiat. Fără îndoială, Hitler mă agrea în mod deosebit, deşi de felul meu eram reţinut şi taciturn. Adesea m-am întrebat dacă nu-şi proiecta asupra mea visul neîmplinit al tinereţii: acela de a deveni un mare arhitect. Dar, cu comportamentul adesea intuitiv al lui Hitler, este greu de găsit o explicaţie satisfăcătoare pentru simpatia pe care mi-o arăta.

Eram încă foarte departe de orientarea mea clasicistă de mai târziu, întâmplarea a făcut să se păstreze un proiect pe care-1 făcusem pentru un concurs, în toamna lui 1933, deschis tuturor arhitecţilor germani, şi anume planurile pentru şcoala de cadre superioare a partidului de la Mtinchen-Grunwald. Proiectul se axa deja pe ideea de reprezentativitate, dar încă mai purta pecetea economiei de mijloace pe care o învăţasem de la Tessenow.

înainte de luarea deciziei, Hitler examinase proiectele împreună cu Tessenow şi cu mine. Schiţele fuseseră predate fără indicarea numelui, aşa cum e regula la concursuri. Eu, bineînţeles, am picat. De-abia după selecţie, într-o discuţie de atelier, când numele candidaţilor erau deja cunoscute, Troost a recomandat proiectul meu atenţiei lui Hitler. Spre uimirea mea, acesta şi 1-a amintit cu precizie, deşi nu-1 văzuse mai mult de câteva secunde şi printre alte o sută. Ignorând laudele lui Troost, nu a scos un cuvânt: probabil, în ochii lui, nu eram încă arhitectul pe care şi-1 imagina.

La fiecare două-trei săptămâni, Hitler mergea la Miinchen; din ce în ce mai des mă lua şi pe mine. De la gara, se ducea direct la atelierul profesorului Troost. în tren, se tot întreba asupra desenelor pe care le va fi finalizat „profesorul". „Planul parterului de la «Casa Artei» probabil că l-o fi modificat", spunea el cu vivacitate. „Trebuia să-i mai aducă nişte îmbunătăţiri... O fi proiectat deja detaliile pentru sufragerie? Şi apoi vom putea vedea probabil schiţele pentru sculpturile lui Wackerle."

Atelierul se afla pe Theresienstrasse, nu departe de Şcoala Superioară Tehnică, în fundul unei curţi lăsate în paragină. Trebuia să urci două etaje pe o scară sărăcăcioasă, care nu mai fusese zugrăvită de ani de zile. Troost, conştient de poziţia lui, nu venea niciodată în întâmpinarea lui Hitler pe scări şi nici nu-1 conducea până jos. După ce era salutat în vestibul, acesta îşi exprima nerăbdarea: „Nu mai pot aştepta, domnule profesor! Arătaţi-mi ce noutăţi aveţi." Şi imediat intram în atelier, unde, rezervat şi sigur de sine ca întotdeauna, Troost ne arăta planuri şi schiţe. Dar primului arhitect al lui Hitler nu-i mergea mai bine decât avea să-mi meargă mie mai târziu, căci acesta rar îşi exterioriza entuziasmul.

Apoi, „doamna profesor", care se ocupa cu decorarea încăperilor Casei Fiihrerului din Miinchen, prezenta eşantioane de stofe şi zugrăveli, combinate cu discreţie şi rafinament, la drept vorbind mult prea discrete pentru Hitler şi gusturile lui pentru culori ţipătoare. Dar acestea îi plăceau. Atmosfera de bonton burghez, atunci la modă în societatea bogată, îl atrăgea în mod deosebit, cu luxul ei decent. Asta dura întotdeauna două sau mai multe ore. Apoi, Hitler îşi lua un scurt dar cordial rămas-bun, ca de-abia după aceea sa meargă la el acasă. Dar nu pleca până nu-mi spunea: „Pentru prânz, ne întâlnim la «Osteria»."

La ora obişnuită, cam pe la 14,30, mă duceam la „Osteria Bavaria", un mic restaurant frecventat de artişti, ajuns la o reputaţie neaşteptată, deoarece devenise localul preferat al lui Hitler. Te-ai fi aşteptat să găseşti aici mai degrabă un grup de artişti cu plete şi cu bărbi stufoase, strânşi în jurul lui Lenbach sau Stuck, decât pe Hitler, cu anturajul lui în uniformă sau pus la şapte ace. El se simţea bine la „Osteria". Ca unuia care nu putuse niciodată să devină artist, lui îi făcea plăcere acest mediu spre care năzuise cândva şi care de-acum pentru el era ceva depăşit, ratat.

Cercul restrâns al invitaţilor care-1 aşteptau pe Hitler, câteodată ore întregi, cuprindea un adjutant, Gauleiterul Bavariei, Wagner, în caz că se dezmeticea din beţie, fotograful său de curte, Hofmann, care-1 însoţea totdeauna peste tot si care, uneori, la ora aceea era deja uşor ameţit, simpatica Miss Mitford, pe care o vedeam foarte des, şi, din când în când, un sculptor sau un pictor. Apoi mai era şeful de presă al Reichului, dr. Dietrich, şi, niciodată lipsă, un personaj totalmente şters, Martin Bormann, secretarul lui Rudolf Hess. Pe strada aşteptau câteva sute de oameni cărora prezenţa noastră le dădea certitudinea că „el" va veni.

Aclamațiile frenetice de afară îi anunțau sosirea. Hitler se îndrepta apoi spre colțul preferat, despărțit de restul sălii printr-un perete semiînalt. Pe vreme frumoasă, ne aşezam la o masă afară, în curticică, sub un fel de umbrar. Hitler saluta patronul şi pe cele două servitoare cu un jovial: „Ei, ce bunătăți aveți azi? Ravioli? Dacă n-ar fi aşa gustoase!... Sunt prea ispititoare!" Pocnind din degete, Hitler îşi continua comentariul: „Totul ar fi frumos la dumneata, domnule Deutelmoser, dar ce fac cu silueta? Dumneata uiți că Fiihrerul nu poate să mănânce tot ce-i pofteşte inima." Odată acestea spuse, studia îndelung meniul şi alegea ravioli.

Fiecare comanda ce-i plăcea: şnițel, gulaş, vin unguresc vărsat; în ciuda glumelor pe care le făcea Hitler cu această ocazie referitor la „mâncătorii de cadavre" şi „băutorii de vin", toată lumea se ospăta în voie. Aici erai între ai tăi. Se respecta o înțelegere tacită conform căreia era interzis să se discute politică. Singura excepție o făcea Miss Mitford care, chiar şi mai târziu, când relațiile dintre cele două țări s-au încordat, se încăpățâna să pledeze pentru patria ei făcându-1, pur şi simplu, pe Hitler să cadă la o învoială cu Anglia, în pofida atitudinii negativist-rezervate a lui Hitler, insistențele ei nu au slăbit în toți aceşti ani. Apoi, în acea zi de septembrie 1939, când englezii au declarat război Germaniei, ea s-a dus în Grădina Engleză din Miinchen şi a încercat sa se sinucidă, dar cu un pistol prea mic. Hitler a dat-o în grija celor mai buni specialişti din Miinchen şi, în cele din urmă, la ordinal lui, a fost transportată cu o maşină specială până în Anglia, trecând prin Elveția.

în timpul meselor nu vorbeam aproape niciodată despre altceva decât despre întrevederea pe care o avuseserăm de dimineață cu profesorul. Hitler nu precupețea laudele la adresa a ceea ce văzuse; reținea cu uşurință toate detaliile. Raporturile lui cu Troost erau ca de la elev la profesor; asta îmi amintea admirația fără rezerve pe care i-o purtasem eu lui Tessenow.

îmi plăcea foarte mult această trăsătură de caracter; mă uimea acest om care, adulat de anturajul lui, mai era capabil de o astfel de venerație. Simțindu-se el însuşi arhitect, Hitler respecta în acest domeniu superioritatea omului de specialitate; în politică n-ar fi făcut-o niciodată.

Povestea cum familia Bruckmann, o familie de editori din Miinchen, foarte cultivată, îi făcuse cunoştință cu Troost. Era, spunea el, ca şi cum i s-ar fi luat „un văl de pe ochi", când a văzut lucrările acestuia, şi adăuga: „Nu mai puteam să suport desenele pe care le făcusem până atunci. Ce noroc am avut să-1 cunosc pe acest om!" A fost într-adevăr un noroc; nu mă hazardez să mă gândesc care ar fi fost gustul lui în materie de arhitectură fără influența lui Troost. într-o zi mi-a arătat caietul în care păstra schite de la începutul anilor douăzeci. Se aflau acolo încercări de elaborare a unui stil somptuos, prin imitarea neobarocului din anii nouăzeci ai secolului trecut, după modelul Ringului din Viena. Ciudat era faptul că asemenea desene se găseau amestecate cu schițe de arme şi de vase de război.

în comparație cu acestea, arhitectura lui Troost era de-a dreptul sărăcăcioasă, în consecință, influența profesorului asupra lui Hitler a rămas un simplu episod. Până la sfârşitul vieții, Hitler a făcut elogiul arhitecților şi al edificiilor care-i serviseră drept model pentru primele lui schițe. Admira Opera din Paris (1861-1874) a lui Charles Gamier în următorii termeni: „Are cele mai frumoase scări din lume. Când doamnele, în toaletele lor prețioase, coboară printre cele două şiruri de oameni în uniforme... Domnule Speer, şi noi trebuie să construim aşa ceva!" Despre Opera din Viena, afirma în entuziasmul lui: „Cel mai splendid edificiu de operă din lume, cu o acustică formidabilă. Mi-aduc aminte când, ca tânăr, la ultimul balcon..." Despre unul dintre cei doi arhitecți ai acestui edificiu, Van der Nuli, Hitler povestea următoarele: „El credea că a ratat Opera. Şi, vezi dumneata, era aşa de disperat, încât, cu o zi înainte de deschidere, şi-a tras un glonț în cap. La inaugurare a fost cel mai mare succes al lui, lumea întreagă 1-a acoperit cu elogii!" Nu erau rare cazurile când trecea la considerații privind situațiile grele prin care trecuse. Atunci îşi amintea că de fiecare dată se salvase totuşi printr-o întorsătură favorabilă a destinului. „Nu trebuie să renunți niciodată", conchidea el.

Preferințele lui mergeau cu deosebire spre Hermann Helmer (1849-1919) şi Ferdinand Fellner (1847-1916) care, la sfârşitul secolului al XlX-lea, au ridicat nu numai în Austro-Ungaria, ci şi în Germania nenumărate teatre, toate construite pe aceeaşi schemă a barocului târziu. Ştia exact în ce oraşe se aflau aceste edificii şi, din ordinul lui, s-a reconstruit mai târziu Teatrul din Augsburg, care rămăsese de izbelişte.

îi prețuia însă şi pe maeştrii mai riguroşi ai secolului trecut, ca Gottfried Semper (l 803-1879), care construise Opera şi Galeria din Dresda, precum şi Hofburgul şi Muzeele Curții din Viena, sau Theophil Hansen (1803-1883), căruia i se datorau la Viena şi Atena câteva edificii neoclasice importante. Când, în 1940, trupele germane de-abia intraseră în Bruxelles, a trebuit să merg acolo, ca să văd de aproape uriaşul Palat de Justiție al lui Poelaert (1817-1879), pe care-1 admira mult, deşi îi era, ca şi Opera din Paris, cunoscut numai din planuri; la întoarcere mi-a cerut o informare amănunțită.

Aceasta era lumea preocupărilor de arhitectură ale lui Hitler. La urma urmei, el revenea mereu la neobarocul înzorzonat, aşa cum îl cultivase şi Wilhelm al II-lea prin arhitectul său de curte, Ihne. în fond, acest „baroc decadent" semăna cu stilul din perioada de declin a Imperiului Roman. Astfel, în domeniul arhitecturii, ca şi în cel al picturii şi al sculpturii, Hitler a rămas ancorat în lumea tinereții sale, aceea a perioadei cuprinse între anii 1880-1910, care i-au marcat definitiv gustul artistic şi viziunea politico-ideologică.

Caracteristică pentru Hitler era coexistența unor înclinații contradictorii. Astfel, nu-şi ascundea admirația pentru modelele vieneze, care-1 obsedau de multă vreme, pentru ca, în următoarea clipă, să declare: „Numai de la

Troost am învăţat eu ce este arhitectura. Când aveam ceva bani, îi cumpăram în serie piese de mobilă, îi studiam lucrările şi decoraţiile de la «Europa». Am rămas pentru totdeauna recunoscător destinului care, personificat prin doamna Bruckmann, mi 1-a scos în cale pe acest maestru. Când partidul a dobândit mijloace mai consistente, i-am încredinţat transformarea si decorarea «Casei Brune». Ai văzut-o şi dumneata. Câte greutăţi n-am avut din cauza asta! îmbâcsiţii din partid găseau că e prea mare cheltuiala. Să nu mai vorbim despre câte lucruri am învăţat eu cu această ocazie de la profesor!"

Paul Ludwig Troost era un westfalian, înalt de statură, zvelt, ras în cap. Reţinut la vorbă şi în gesturi, el făcea parte dintr-un grup de arhitecţi care cuprindea nume ca Peter Behrens, Joseph M. Olbrich, Bruno Paul şi Walter Gropius. Ca o reacţie la excesul de ornamente al Jugendstilului, aceştia se pronunţaseră, înainte de 1914, pentru o arhitectură bazată pe economia de mijloace şi pe reducerea extremă a podoabelor, în această tendinţă îşi dădeau mâna tradiţionalismul spartan şi elementele stilului modern. Troost avusese, desigur, unele succese la concursuri, dar, înainte de 1933, nu reuşise niciodată să se plaseze pe vreunul dintre primele locuri.

Un „stil al Fiihrerului" n-a existat niciodată, deşi în presa de partid s-a scris foarte mult pe tema aceasta. Ceea ce s-a proclamat ca arhitectură oficială a Reichului a fost pur şi simplu neoclasicismul promovat de Troost, care a fost de îndată difuzat, transformat, exagerat sau chiar deformat până la limita ridicolului. Hitler aprecia în stilul neoclasic caracterul atemporal, şi aceasta cu atât mai mult cu cât el avea şi credinţa că a descoperit în coloana dorică unele puncte de contact cu lumea germanică. Ar fi totuşi greşit să i se caute stilului arhitectural al lui Hitler un fundament ideologic. Aşa ceva nu ar fi corespuns gândirii lui pragmatice.

Fără îndoială că nu întâmplător Hitler mă lua în mod regulat la Miinchen ca să particip la convorbirile lui cu arhitectul. Evident că voia să facă din mine un discipol al lui Troost. în ce mă priveşte, eram foarte dispus să învăţ, şi realmente am învăţat multe de la el. Prin arhitectura sa bogată şi totuşi sobră, în măsura în care aceasta se limita la elemente formale simple, al doilea profesor al meu m-a influenţat în chip hotărâtor.

Odată încheiată conversaţia de la masa de la „Osteria", Hitler anunţa: „Profesorul mi-a spus astăzi că se decofrează scările de la Casa Fuhrerului. Ard de nerăbdare să le văd. Briickner, cheamă maşinile, plecăm imediat. Vii şi dumneata, nu-i aşa?"

Ajuns acolo, alerga direct la casa scărilor pe care le examina de jos, de sus, de pe trepte, de la galerie, în fine - de peste tot. Era în al nouălea cer. La sfârşit, vizita toate ungherele şantierului. Hitler demonstra încă o dată cunoaşterea exacta a tuturor dimensiunilor camerelor şi a tuturor detaliilor, uimindu-i pe toţi cei care lucrau pe şantier. Mulţumit de mersul lucrărilor, mulţumit de sine însuşi, pentru că el era inspiratorul şi animatorul acestora, se ducea apoi la vila fotografului său, la Munchen-Bogenhausen.

Pe vreme bună, cafeaua se bea în grădină. Hitler încerca să reziste prăjiturii ce i se oferea, dar în cele din urmă, după ce o copleşea pe gospodină cu complimente, accepta o bucată, în zilele foarte însorite se putea întâmpla ca Fiihrerul să-şi scoată haina şi să se întindă, în cămaşă, pe iarbă. La familia Hofmann se simţea ca acasă; odată a cerut un volum de Ludwig Thoma şi, alegând un text, ne-a citit din el.

Lui Hitler îi făceau o deosebită plăcere tablourile care, prin grija lui Hofmann, i se aduceau acasă. Fiihrerul avea astfel posibilitatea să aleagă. La început eram înmărmurit văzând ce-i prezenta Hofmann lui Hitler şi ce găsea acesta că e frumos. Mai târziu m-am obişnuit şi cu asta, fără a mă lăsa totuşi abătut de la pasiunea mea de colecţionar de peisaje din romantismul timpuriu, semnate de Rottmann, Fries sau Kobell, de exemplu.

Unul dintre pictorii preferaţi ai lui Hitler ca şi ai lui Hofmann era Eduard Griitzner, ai cărui călugări şi pivniceri chercheliţi se potriveau, la drept vorbind, mai mult cu modul de viaţă al fotografului, decât cu cel al abstinentului Hitler. Dar Hitler recepta aceste tablouri sub aspectul lor „artistic". „Cum, asta nu costă decât 5 000 de mărci?", exclama el. Tabloul, în mod categoric, avea o valoare comercială de cel mult 2 000 de mărci. „Dar ştii dumneata, Hofmann, ăsta e un cadou! Priveşte aceste detalii! Lumea îl subapreciază foarte mult pe Griitzner." Tabloul următor era mult mai scump. „Asta pentru că lumea încă nu 1-a descoperit. Acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu Rembrandt care, zeci de ani după moarte, n-a avut nici o trecere. Tablourile lui se vindeau aproape pe degeaba. Ascultă ce-ţi spun: cândva acest Griitzner o să aibă aceeaşi valoare ca şi un Rembrandt. Nici Rembrandt n-ar fi putut să facă un tablou mai frumos", exclama el.

în toate domeniile artei, Hitler considera sfârşitul secolului al XlX-lea drept una dintre epocile culturale cele mai marcante din istoria omenirii, numai că, aprecia el, acest lucru nu este recunoscut fiindcă este încă prea aproape de noi. Dar această opinie nu se extindea şi asupra impresionismului, în timp ce naturalismul unui Leibel sau al unui Thoma corespundea înclinaţiilor şi preocupărilor sale artistice. Pe Makart îl situa în fruntea listei; şi pe Spitzweg îl aprecia foarte mult. In acest caz, nu puteam decât să-i înţeleg preferinţele. Totuşi, el preţuia mai puţin stilul generos şi adesea impresionist al pictorului, decât aceste tablouri în genul cuminte în care Spitzweg trata cu ironie şi cu umor blajin orăşelul care era Miinchenul epocii sale.

Mai târziu, fotograful a avut surpriza penibilă să constate că un falsificator exploatase această pasiune pentru Spitzweg. Hitler a început atunci să se întrebe cu îngrijorare care dintre Spitzwegurile sale erau false. Dar şi-a reprimat curând îndoielile, declarând cu bucurie răutăcioasă: „Ştii, Spitzwegurile care sunt la Hofmann... Unele dintre ele sunt false. E suficient să le privesc o dată ca să-mi dau seama de acest lucru": Şi, cu accentul bavarez pe care-1 folosea cu plăcere când se afla la Munchen, adăuga: „Dar să nu-i stricăm plăcerea."

Frecventa de asemenea „Ceainăriile lui Carlton", al căror lux era la fel de fals ca şi copiile de mobilă stil şi pretinsele lustre de cristal, îi plăcea aici pentru că miinchenezii îl lăsau în pace, nu-1 deranjau nici cu aplauze, nici cu cereri de autografe, cum se întâmpla prin alte părţi. Adesea, seara târziu, primeam un telefon: „Fiihrerul se duce la cafeneaua «Heck» şi vă invită şi pe dumneavoastră." Trebuia să sar din pat şi să renunţ la speranţa de a mai veni să mă culc înainte de 2 sau 3 noaptea.

„Obiceiul ăsta de a rămâne mult timp în picioare datează din vremea luptei pentru afirmarea partidului", se scuza el uneori. „După întruniri, trebuia să stau la sfat ca bătrânii; în afară de asta, prin discursurile mele, mă montam aşa de tare, încât în nici un caz n-aş fi putut să adorm înainte de a se fi crăpat de ziuă."

Cafeneaua „Heck", spre deosebire de „Ceainăriile lui Carlton", era mobilată cu scaune simple din lemn şi mese din fier. Pe vremuri, aceasta era cafeneaua partidului, unde Hitler se întâlnea cu tovarăşii lui de luptă. Dar, după 1933, în popasurile lui munche-neze, n-a mai făcut nimic pentru a-i revedea pe aceşti oameni care-i arătaseră devotament atâţia ani de zile. Mă aşteptasem să găsesc la Munchen un cerc de prieteni intimi, dar nici vorbă de aşa ceva. Dimpotrivă, Hitler era mai degrabă contrariat când vreunul dintre vechii prieteni dorea să-i vorbească, şi aproape totdeauna găsea un pretext să-1 refuze sau să-1 amâne. Fără îndoială, vechii tovarăşi de partid nu găseau tonul potrivit şi nu ştiau să păstreze distanţa pe care Hitler, cu toată aparenţa de amabilitate pe care o afişa, o considera acum de rigoare. Ei îşi permiteau adesea familiarităţi deplasate, în credinţa că dobândiseră dreptul de a avea acces la Hitler ca la unul de-al lor. Or, asta nu se mai potrivea cu rolul istoric pe care şi-1 atribuise între timp.

Extrem de rar se mai întâmpla să treacă pe la vreunul dintre ei. între timp, cu toţii îşi însuşiseră vile splendide şi cei mai mulţi deţineau acum funcţii importante. Singura lor întâlnire era prilejuită de aniversarea puciului din 9 noiembrie 1923, care se celebra la braseria „Biirgerbräukeller". De mirare era faptul că lui Hitler nu-i făcea nici o plăcere această revedere şi, de fiecare dată, lăsa să se vadă că se supune fără tragere de inimă unei obligaţii.

îndată după 1933 s-au format mai multe grupuri, care se ţineau la distanţă unele de altele, dar, în acelaşi timp, se spionau, se dispreţuiau. Rivalitatea lor se întemeia pe un amestec de desconsiderare reciprocă şi de gelozie. Aceasta şi din cauză că în jurul fiecărui nou demnitar se forma de obicei un cerc foarte închis. Astfel, Himmler îi frecventa aproape numai pe SS-iştii care alcătuiau suita sa, pe a căror veneraţie necondiţionată mergea la sigur; Goring avea în jurul lui o ceată de admiratori servili, recrutată fie dintre rudele apropiate, fie dintre colaboratorii cei mai intimi; Goebbels se complăcea într-un anturaj de adoratori proveniţi din rândul oamenilor de litere şi al cineaştilor; Hess se ocupa cu probleme de medicină homeopatică, era ahtiat după muzica de cameră şi avea nişte cunoscuţi plini de suceli şi de originalitate.

Ca intelectual, Goebbels îi privea de sus pe mic-burghezii inculţi din grupul miinchenez, atunci politiceşte predominant, iar aceştia, la rândul lor, făceau băşcălie de aerele pe care şi le dădea închipuitul doctor în litere. Goring îi găsea sub nivelul lui atât pe mic-burghezii din Munchen, cât şi pe Goebbels şi de aceea evita să aibă de-a face cu ei, în timp ce Himmler, pătruns de ideea că SS este o elită ce are de îndeplinit o misiune istorică, se simţea superior tuturor celorlalţi. Această convingere 1-a determinat ca, pentru moment, să-i prefere pe fiii de conţi şi de prinţi, însuşi Hitler îşi avea societatea lui foarte intimă, de care era nedespărţit şi a cărei componenţă (şoferi, fotograf, pilot şi secretari) a rămas mereu aceeaşi.

Desigur, Hitler rămânea punctul de convergenţă politică al acestor grupuri divergente. Dar, după un an de exercitare a puterii, la dejunurile şi la proiecţiile lui, nici Himmler, nici Goring, nici Hess nu apăreau suficient de des ca sa se poată vorbi de o societate a noului regim. Iar când veneau, interesul lor era prea tare absorbit de persoana şi de favorurile lui Hitler, încât să se mai poată înjgheba relaţii intergrupuri.

E sigur că, pe de altă parte, nici Hitler nu promova o coeziune în rândul fruntaşilor regimului. Şi când, mult mai târziu, situaţia a început să se degradeze, el a devenit tot mai bănuitor faţă de încercările de apropiere dintre diferitele grupuri. De abia în detenţie, când totul se terminase, s-au reunit pentru prima dată, desigur vrând-nevrând, într-un hotel din Luxemburg, marii dregători încă în viaţă ai acestor lumi în miniatură încapsulate în ele însele.

Când se afla la Mtinchen, Hitler se ocupa foarte puţin de treburile statului şi ale partidului, chiar mai puţin decât la Berlin sau la Obersalzberg. Cel mai adesea nu-i rămâneau decât una sau două orc pe zi pentru şedinţe de lucru. Cea mai mare parte a timpului şi-o consuma în vagabondări şi hoinăreli pe şantiere, în ateliere, prin cafenele şi restaurante, cu lungi monologuri în faţa unui auditoriu mereu acelaşi, sătul până peste cap de mereu aceleaşi teme, străduindu-se din răsputeri să-şi ascundă plictiseala.

După două sau trei zile petrecute la Miinchen, Hitler ordona, de regula, să se facă pregătirile pentru călătoria la „munte". Mergeam în mai multe maşini deschise, pe nişte drumuri prăfuite de ţară. încă nu exista autostrada spre Salzburg, care avea să fie construită cu prioritate. Făceam adesea un popas la Lambach am Chiemsee, într-o ospătărie sătească, unde se preparau nişte prăjituri consistente cărora Hitler nu le rezista aproape niciodată. Apoi, cei din maşinile a doua şi a treia înghiţeau din nou două ore de praf, pentru că mergeam în coloană strânsă. După Berchtesgaden urma un drum abrupt şi plin de hârtoape până la Obersalzberg, unde ne aştepta mica dar confortabila cabană a lui Hitler, cu acoperiş larg, streşinit, şi cu încăperi modeste: o sufragerie, un mic living-room şi trei dormitoare. Mobilele proveneau din perioada Vertiko a vechii teutomanii şi dădeau interiorului amprenta prostului gust şi a confortului mic-burghez. Un canar într-o colivie aurită, un cactus şi un arbore de cauciuc

întăreau şi mai mult această impresie. Se vedeau cruci încârligate pe bibelouri sau pe perne brodate de femei naziste. Uneori, crucile încârligate apăreau pe fundalul unui răsărit de soare sau erau însoțite de inscripții promițând „credință veşnică". Jenat, Hitler îmi spunea: „Ştiu, nu sunt nişte lucruri frumoase, dar multe dintre ele sunt cadouri de care n-aş vrea să mă despart."

Se ducea imediat în dormitor, unde-şi schimba jacheta cu o scurtă bavareză, uşoară, din pânză de in, albastru-deschis, şi-şi punea o cravată galbenă. Cel mai adesea începea imediat să discute planurile unor viitoare construcții.

Câteva ore mai târziu sosea un mic Mercedes, din care coborau două secretare, domnişoara Wolf şi domnişoara Schroder, cel mai adesea însoțite de o fetişcană din Miinchen, simplă si cu înfățişare modestă, mai degrabă proaspătă şi simpatică, decât frumoasă. Nimic nu lăsa să se presupună că ar fi amanta unui dictator, căci nu era altcineva decât Eva Braun.

Acest automobil închis n-avea voie niciodată să se alăture coloanei oficiale, deoarece nu trebuia să se vadă că are vreo legătură cu Hitler. Cele două secretare care-1 însoțeau pe Hitler la Obersalzberg serveau drept camuflaj amantei lui. Eram surprins că Hitler şi Eva Braun evitau tot ce ar fi putut să ducă la concluzia că au relații intime, deşi seara târziu mergeau împreună în dormitoarele de la etaj. N-am înțeles niciodată această cramponare inutilă si stresantă de aparența unei distanțe care, chipurile, ar fi existat între ei. Şi asta în interiorul cercului nostru, căruia în nici un caz legătura dintre cei doi nu putea sa-i rămână ascunsă.

Eva Braun se arăta distantă față de toate persoanele din jurul lui Hitler. Nici față de mine nu şi-a schimbat atitudinea decât pe măsură ce au trecut anii. Când ne-am cunoscut mai îndeaproape, mi-am dat seama că felul ei rezervat de a se purta, care-i făcea pe mulți s-o considere îngâmfată, era doar expresia unui sentiment de jenă provocat de situația ei îndoielnică la curtea lui Hitler, fapt pe care îl conştientiza perfect.

în aceşti primi ani, în micuța cabană nu au locuit decât Hitler cu Eva Braun, un adjutant şi un servitor. Noi, cei cinci sau şase oaspeți, printre care şi Martin Bormann şi Dietrich, şeful de presă al Reichului, precum şi cele două secretare, locuiam într-o pensiune din apropiere.

Opțiunea lui Hitler pentru Obersalzberg părea să fie o expresie a dragostei lui pentru natură, în privința asta însă mă înşelam. E adevărat că admira adesea o privelişte frumoasă, dar, de obicei, adâncimea prăpăstiilor îl atrăgea mai mult decât armonia liniştitoare a unui peisaj. Poate că vibra la frumusețea naturii mai mult decât lăsa să transpară. Mă frapa ce puțina bucurie îi făceau florile, pe care le aprecia doar ca elemente decorative, în 1934, când o delegație a Organizației Femeilor din Berlin urma să-1 întâmpine la gara Anhalt şi să-i ofere flori, responsabila 1-a sunat pe Hanke, secretarul Ministerului Propagandei, ca să afle care este floarea preferată a Fuhrerului. în legătură cu aceasta, Hanke mi-a povestit: „Ani telefonat peste tot, am întrebat adjutanții, dar degeaba. Hitler n-are nici o preferință!" Şi, după o oarecare reflecție, a adăugat: „Ce crezi, Speer? Ce-ar fi să zicem: floarea de colț? Cred că ar fi cea mai potrivită. Mai întâi că este o floare rară, şi apoi vine tot din munții Bavariei. Hai să spunem: floarea de colț!" Din acel moment, floarea de colț a devenit în mod oficial „floarea Fuhrerului". Iată cât de arbitrar construia uneori propaganda de partid imaginea lui Hitler.

Hitler povestea adesea despre lungile drumeții prin munți pe care le făcuse în tinerețe. Pentru un alpinist, acestea erau evident nesemnificative. Alpinismul şi mersul cu schiurile îi repugnau. „Cum poate cineva să găsească plăcere în a prelungi artificial iarna îngrozitoare printr-o zăbovire pe vârfurile munților?" se întreba el. Nu înceta să-şi exprime aversiunea pe care o avea față de zăpadă, cu mult înainte de catastrofala campanie din iarna 1941-1942. „Daca ar fi după mine", spunea el, „aş interzice aceste două sporturi, deoarece ele sunt cauza prea multor accidente. Dar nebunii ăştia formează pepiniera trupelor de vânători de munte."

în anii 1934-1936, Hitler mai făcea încă lungi plimbări pe drumurile forestiere deschise publicului împreună cu invitații săi şi cu trei sau patru gardieni, membri ai poliției criminale în civil. Eva Braun putea şi ea să-1 însoțească în aceste plimbări, dar numai în compania celor două secretare şi la sfârşitul coloanei.

Faptul de a fi chemat de Hitler în fruntea coloanei era considerat ca o favoare, deşi conversația în aceste condiții era dintre cele mai neinteresante. După vreo jumătate de oră Hitler îşi schimba partenerul. „Adu-mi pe şeful presei!" poruncea el însoțitorului, care trebuia să pornească în căutarea celui solicitat. Se mergea în pas vioi. Ne întâlneam adesea cu alți amatori de plimbare. Aceştia se opreau la marginea drumului, salutau respectuos sau, mai ales femeile, îşi luau inima-n dinți şi i se adresau, primind drept răspuns din partea lui Hitler câteva cuvinte amabile.

Ținta acestor plimbări era uneori „Hochlenzer", o mică ospă-tărie montană, sau, la o oră de mers, „Scharitzkehl", unde puteai să te aşezi afară la o simplă masă din lemn şi să bei un pahar cu lapte sau cu bere. Erau şi drumeții mai lungi, dar mai rar. Mi-amintesc de una făcută cu general-colonelul von Blomberg, comandantul suprem al Wehrmachtului. Impresia noastră a fost că probabil cei doi au discutat grave probleme militare, deoarece a trebuit să rămânem destul de departe, încât să nu auzim nimic. Chiar si când ne-am întins pe iarbă, într-o poiană, Hitler i-a spus servitorului să le aştearnă păturile la o bună distanță de noi, oferind astfel un tablou, în aparență, paşnic şi inocent.

O dată am mers cu automobilul până la Konigsee şi, de acolo, cu barca cu motor în peninsula Bartholomă; altă dată, tot spre Konigsee, am făcut un drum de trei ore pe jos, prin Scharitzkehl; ultima porțiune a trebuit s-o străbatem prin mulțimea de excursionişti pe care vremea frumoasă îi atrăsese acolo. Interesant că, pentru un

moment, aceştia nu 1-au recunoscut pe Hitler în costumul lui bavarez, deoarece nimeni nu-şi închipuia că s-ar putea afla acolo. Abia în apropiere de ospătăria „Schiffmeister", ținta plimbării noastre, s-a format un val de admiratori entuziaşti, care de-abia după aceea şi-au dat seama cine era cel cu care tocmai se întâlniseră. Cuprinşi de freamăt, au pornit pe urmele grupului nostru. Cu mare greutate am reuşit, cu Hitler în față şi în pas grăbit, să ajungem la uşa ospătăriei, înainte ca mulțimea, tot mai numeroasă, să ne prindă la mijloc, în timp ce, înăuntru, şedeam la masă, în fața cafelei şi a prăjiturilor, afară marea piață se umplea de lume. Numai după ce au sosit întăriri pentru echipa de pază, Hitler a putut să se urce în automobilul său deschis. Stând în picioare lângă şofer, cu scaunul din față ridicat, ținându-se cu mâna stângă de parbriz, putea fi văzut şi de cei care se aflau mai departe. Entuziasmul a devenit atunci frenetic, aşteptarea de ore întregi fiind, în sfârşit, răsplătită. Doi gardieni mergeau în față, alți trei de fiecare parte a automobilului care se străduia să-şi facă drum prin mulțimea care se-nghesuia. Eu şedeam, ca de obicei, pe scaunul de rezervă, imediat în spatele lui Hitler, şi n-am să uit niciodată erupția de bucurie, delirul care se citea pe-atâtea chipuri. Oriunde, îndată ce apărea Hitler, îndată ce maşina se oprea fie şi numai pentru o clipă, asemenea scene se repetau, cel puțin în primii ani de guvernare. Acestea nu se datorau neapărat talentului său de orator, artei lui de a manipula şi a magnetiza masele. Simpla lui prezență era de ajuns! în timp ce indivizii din mulțime intrau, de regulă, numai pentru câteva secunde sub imperiul acestei influențe, Hitler însuşi era expus unei influențe de durată. II admiram atunci pentru faptul că, în viata particulară, reuşea totuşi să se comporte firesc.

Poate că nu e greu de înțeles: într-adevăr, eram fascinat de omagiile care plouau cu găleata asupra lui Hitler, dar ceea ce mă subjuga şi mai mult era posibilitatea pe care o aveam ca, peste câteva minute sau ore, să discut cu idolul unui întreg popor planuri şi schițe, să fiu alături de el la teatru sau să mănânc ravioli în compania sa la „Osteria". Contrastul acesta mă cucerea.

Dacă în urmă cu câteva luni încă mă mai entuziasma perspectiva de a proiecta şi de a executa edificii, acum mă aflam în întregime sub vraja lui, înhămat fără condiții şi fără rezerve la carul lui, gata să-1 urmez oriunde. Şi totuşi, după toate indiciile, ceea ce voia el era numai să-mi deschidă o glorioasă carieră de arhitect. Zeci de ani mai târziu, la Spandau, aveam să dau peste pasajul lui Cassirer unde vorbeşte despre cei care, prin propria lor decizie, se leapădă de cel mai înalt privilegiu al omului, acela de a fi un individ suveran.1

De-acum înainte eram şi eu unul dintre aceştia.

în anul 1934 au avut loc doua decese marcante. Unul interesa persoana particulară a lui Hitler: arhitectul său, Troost, a murit Ia 21 ianuarie, după câteva săptămâni de grea suferință; celălalt interesa personajul oficial: von Hindenburg, preşedintele Reichului, a închis ochii la 2 august, moarte care i-a deschis lui Hitler drumul spre puterea absolută.

La 15 octombrie 1933, la Miinchen, Hitler a pus în mod solemn piatra de temelie la „Casa Artei Germane". A utilizat cu acest prilej un ciocan fin, din argint, pe care Troost îl concepuse special pentru această ocazie. Dar ciocanul s-a sfărâmat în bucăți. Patru luni mai târziu, la moartea lui Troost, Hitler ne-a spus: „Când s-a sfărâmat ciocanul, am ştiut imediat că ăsta e semn rău! Acum, mi-am zis, o să se întâmple ceva! Astăzi ştim de ce: avea sa moară arhitectul." Nu era prima dată când constatam că Hitler este superstițios.

Moartea lui Troost a constituit şi pentru mine o mare pierdere. Raporturile noastre erau tocmai pe punctul de a deveni mai strânse, ceea ce ar fi însemnat mult pentru mine, atât ca om, cât şi ca artist. Funk, atunci Secretar de Stat la ministerul lui Goebbcls, era de altă părere. L-am întâlnit în anticamera ministrului său chiar în ziua morții lui Troost. Trăgând dintr-o lungă țigară de foi, mi-a zis: „Te felicit. De-acum încolo dumneata eşti primul!"

Aveam numai douăzeci şi opt de ani!

Capitolul 5 MEGALOMANIE ARHITECTURALĂ

O vreme s-ar fi putut crede că Hitler însuşi vrea sa preia biroul lui Troost. Se temea ca nu cumva de-acum încolo planurile să se elaboreze fără necesara intuire a ideilor răposatului. „Cel mai bun lucru e să mă ocup personal de treaba aceasta", spunea el. La urma urmei, ideea nu era mai bizară decât aceea care 1-a făcut, mai târziu, să preia comanda supremă a armatei.

Fără îndoială, timp de câteva săptămâni, gândul de a apărea în postura unui şef de atelier bine pus la punct nu i-a dat pace. Avea obiceiul ca, în drum spre Mimchen, să-şi pregătească acest rol, discutând proiecte si creionând schițe, pentru a lua, câteva ore mai târziu, locul adevăratului şef de atelier si a corecta planuri. Dar Gali, şeful de atelier, un miinchenez simplu şi cumsecade, apară opera lui Troost cu o tenacitate neaşteptată. Nu accepta sugestiile pe care Hitler începuse să le transpună în nişte desene foarte detaliate. Ceea ce făcea Gali ieşea mai bine.

Hitler a început să aibă încredere în el şi nu peste mult timp şi-a abandonat intenția, fără a mai scoate o vorbă. Recunoscuse priceperea acestui om. După câtva timp, i-a încredințat chiar conducerea atelierului; în plus, i-a comandat şi nişte lucrări.

A păstrat strânse legături şi cu văduva lui Troost, față de care nutrea de mult o caldă prietenie. Era o femeie de gust şi de caracter şi-şi apăra opiniile, adesea foarte personale, mai abitir decât mulți bărbați cu funcții înalte. Pentru opera soțului ei defunct lua poziție îndârjită şi, uneori, prea vehementă, din care cauză mulți se temeau de ea. Astfel, 1-a combătut pe Bonatz, care făcuse imprudența sa se pronunțe împotriva configurației pe care Troost o concepuse pentru Konigsplatz din Miinchen; a dezlănțuit un atac violent contra arhitecților modernişti Vorhoelzer

şi Abel. în toate aceste cazuri a beneficiat de solidaritatea lui Hitler. Pe de altă parte, îi prezenta arhitecţi munchenezi în selecţie proprie, se exprima dezaprobator sau laudativ cu privire la artişti şi la anumite evenimente artistice; ca o persoană care reuşise să se facă ascultată de Hitler, a devenit, în curând, un fel de arbitru. Din păcate, nu şi în materie de pictură, în acest domeniu, Hitler îl autorizase pe Hofmann, fotograful său, să facă o primă selecţie a tablourilor trimise pentru „Marea Expoziţie de Artă" ce se organiza în fiecare an. Doamna Troost critica adesea selecţia unilaterală făcută de Hofmann, dar, în această privinţă, Hitler s-a menţinut ferm pe poziţie, aşa că, nu peste mult timp, ea a renunţat să mai participe la discuţii. Când voiam să fac cadouri colaboratorilor mei, îmi trimiteam achizitorii să prospecteze pivniţele „Casei Artei Germane", unde se depozitau tablourile refuzate. Când revăd astăzi, în apartamentele cunoscuţilor, tablourile a căror alegere se leagă de numele meu, sunt frapat de faptul că ele se deosebesc prea puţin de acelea ale expoziţiilor de atunci. Diferenţele, cândva atât de aprins controversate, s-au aplatizat între timp.

Eram la Berlin când a izbucnit puciul lui Rohm. Oraşul a trăit momente de mare încordare. Soldaţi în echipament de campanie staţionau la Grădina Zoologică. Pe străzi circulau camioane cu poliţişti înarmaţi cu puşti de război; se simţea că o să se lase cu „păruială". La fel avea să se întâmple şi la 20 iulie 1944, dată la care mă aflam tot în Berlin.

A doua zi, Goring a fost prezentat ca salvator al situaţiei. Către amiaza, Hitler s-a întors de la Miinchen, unde comandase personal arestările. Aceasta era situaţia când m-a sunat adjutantul lui pentru a mă întreba: „Aveţi niscaiva schiţe? Dacă da, aduceţi-le încoace!" Era clar că anturajul voia să abată atenţia Fuhrerului de la problemele politice la cele de arhitectură.

Hitler se găscă într-o stare de extremă agitaţie şi era —părere la care subscriu şi astăzi - profund convins ca scăpase viu şi nevătămat dintr-un mare pericol. In zilele unnătoare nu a încetat sa ne povestească, iarăşi şi iarăşi, cum la Wiessee pătrunsese în Hotelul Hanselmayer, neuitând să se laude cu marele lui curaj: „ţineţi cont de faptul că noi n-aveam arme şi nu eram siguri că porcii n-or să ne aştepte cu gărzi înarmate!" Atmosfera de homosexualitate care domnea acolo îl scârbise, ne încredinţa el, adăugând: „Am surprins într-o cameră doi tineri în pielea goală." Era vizibil pătruns de ideea că, prin intervenţia lui personală, împiedicase în al doisprezecelea ceas o catastrofă: „Căci numai eu puteam să rezolv treaba asta! Nimeni altcineva!"

Anturajul a căutat să-i potenţeze aversiunea faţă de liderii SA lichidaţi, rclatându-i cu zel cât mai multe detalii din viaţa intimă a lui Rohm şi a suitei sale. Bruckner i-a prezentat meniurile de la ospăţurile acelor dezmăţaţi. El pretindea că le descoperise la Cartierul General din Berlin al SA. Figurau pe listele respective zeci de feluri de mâncare, delicatese aduse din străinătate: pulpe de broască, limbi de pasăre, aripioare de rechin, ouă de pescăruş -toate acestea completate cu vinuri vechi franţuzeşti şi cu şampanie de cea mai bună calitate. „Ia te uita la revoluţionarii noştri! Şi tocmai ei, care spuneau că revoluţia se mişcă prea încet", a fost remarca ironică a lui Hitler.

S-a întors foarte încântat dintr-o vizită pe care i-o făcuse preşedintelui Reichului. Hindenburg, ne asigura el, aprobase acţiunea cam în următorii termeni: „Când e cazul, nu trebuie să te dai înapoi nici de la măsurile cele mai drastice. Trebuie să curgă şi sânge." în acelaşi timp, se putea citi în ziare că von Hindenburg, preşedintele Reichului, îi felicitase oficial pe Hitler, cancelarul Reichului, şi pe Hermann Goring, prim-ministrul Prusiei.1

Ca să justifice acţiunea, şefii, cu o febrilitate aproape disperată, au făcut tot ce le-a stat în putinţă. Zarva aceasta de mai multe zile s-a încheiat cu o întrunire specială a Reichstagului, în faţa căruia a vorbit însuşi Hitler care, tocmai prin încercarea de a se disculpa, dovedea că se simte cu musca pe căciulă. Un Hitler care se apără! De aşa ceva nu vom mai avea parte în viitor, nici măcar în 1939, la intrarea în război, în sprijinul acestei apărări s-a recurs şi la serviciile ministrului de Justiţie, Gtirtner. Cum nu era membru de partid şi, prin urmare, părea a fi independent, intervenţia Iui i-a impresionat cu atât mai mult pe toţi cei care încă se mai îndoiau. Resemnarea cu care Wehrmachtul a primit ştirea despre moartea generalului Schleicher a pus lumea într-o serioasă alertă. Dar, în ultimă instanţă, atitudinea lui Hindenburg a avut efectul cel mai puternic, nu numai asupra mea, ci şi asupra multora dintre cunoscuţii mei apolitici. Pentru burghezii generaţiei mele, cei care cunoscuseră primul război mondial, Fcldmarschallul era o autoritate venerabilă, încă din vremea când mergeam la şcoală el întruchipa eroul neînfricat şi de neclintit al istoriei contemporane. Nimbul care-1 înconjura îl făcuse, în ochii noştri de copil, să plutească într-un abur oarecum de legendă. La fel ca şi adulţii, prindeam, în ultimul an de război, în cuie de fier, costând câteva mărci bucata, enorme statui ale lui Hindenburg. Elev fiind, vedeam în el însăşi întruchiparea autorităţii. A şti că el, instanţa supremă, îl acoperă pe Hitler era ceva liniştitor.

Nu-i o întâmplare că după puciul lui Rohm, dreapta, reprezentată prin preşedintele Reichului, ministrul de Justiţie şi o serie de generali, 1-a protejat pe Hitler. Desigur, ea nu profesa antisemitismul radical şi chiar dispreţuia această izbucnire a sentimentelor de ura ale plebei. Conservatorismul ei n-avea nici o bază comună cu nebunia rasiala. Simpatia arătată deschis pentru actul de forţă al lui Hitler datora cu totul altor cauze: măcelul organizat la 30 iunie 1934 elimina puternica aripă de stânga a partidului, reprezentată în special de SA. Aceasta din urmă se simţise frustrată de roadele revoluţiei. Nu fără motiv. Căci, crescută dinainte de 1933 în spiritul revoluţiei, majoritatea membrilor ei luase în serios programul aşa-zis socialist al lui Hitler. La Wannsee, în timpul scurtei mele activităţi de acolo, putusem să observ cum simplul militant SA suporta cu abnegaţie toate privaţiunile, întârzierile şi riscurile, în ideea de a primi, într-o zi, ceva concret în contrapartidă. Văzând că nu se realizează nimic, aceşti

militanţi au strâns în suflet o nemulţumire şi o amărăciune care ar fi putut în orice moment să declanşeze o explozie. Este posibil ca actul de forţa al lui Hitler să fi împiedicat realmente izbucnirea celei de „a doua revoluţii", care devenise tema preferată a lui Rohm.

Cu asemenea argumente încercam să ne împăcăm conştiinţa. Eu şi mulţi alţii alergam cu sufletul la gură după scuze şi făceam din lucruri care numai cu doi ani înainte ne-ar fi iritat norma noii noastre societăţi. Ne reprimam îndoielile care ne dădeau târcoale. Astăzi, după decenii, sunt înmărmurit de inconştienţa de care am dat dovadă în anii aceia.2

Printre consecinţele imediate ale acestor evenimente a fost aceea că mi s-a încredinţat o nouă comandă. „Trebuie să transformi cât mai repede Palatul Borsig. Vreau să transfer conducerea SA de la Mtinchen la Berlin, pentru ca, pe viitor, să o am în apropiere. Mergi acolo şi începi imediat", mi-a cerut Hitler. La observaţia mea ca acolo se aflǎ serviciile vicecancelarului, el a ripostat aspru: „Să evacueze clădirea imediat! Să nu ţii seama de ei!"

învestit cu această sarcina, m-am dus imediat la sediul lui Papen; directorul lui de cabinet, fireşte, nu ştia nimic. Mi s-a propus să mai aştept câteva luni, până se vor găsi şi reamenaja localuri noi. Când am revenit şi i-am raportat acest lucru, pe Hitler 1-a apucat furia şi nu numai că a repetat ordinul cu evacuarea imediată, ci mi-a ordonat chiar sa încep lucrările fără să ţin seama de funcţionari.

Papen rămânea invizibil; funcţionarii lui nu mai ştiau ce să facă, dar mi-au promis că, în cel mult două săptămâni, dosarele vor fi transportate, conform instrucţiunilor, într-un local provizoriu, în această situaţie am chemat lucrătorii, i-am băgat în clădirea încă ocupată şi le-am cerut ca, în timp ce dau jos bogata stucatură de pe pereţi şi de pe plafoane, să facă fără jenă cât mai mult zgomot şi praf cu putinţă. Praful pătrundea prin crăpăturile uşilor în birouri, iar zgomotul făcea imposibilă orice activitate. Lui Hitler i s-a părut grozavă ideea şi mi-a adresat felicitări, pe care le-a însoţit cu înţepături la adresa „funcţionarilor îmbâcsiţi".

După douăzeci şi patru de ore nu mai era picior de funcţionar în clădire, într-una din camere am văzut pe duşumea o pata mare de sânge uscat. Acolo fusese împuşcat, la 30 iunie, Herbert von Bose, unul dintre colaboratorii lui Papen. Mi-am întors privirea în altă parte şi nu am mai intrat niciodată în acea încăpere. Apoi nu m-am mai gândit la asta.

La 2 august a murit Hindenburg. Chiar în aceeaşi zi, Hitler personal m-a însărcinat să iau în primire organizarea funeraliilor la Memorialul din Tannenberg, în Prusia Orientală.

Am cerut să se ridice în curtea interioară o tribună cu bănci din lemn şi, renunţând la steaguri, m-am limitat la un voal negru atârnat de turnurile înalte ce încadrau curtea interioară. Himmler a apărut pentru câteva ore, înconjurat de un Stat-Major SS, cerân-du-le celor însărcinaţi cu măsurile de securitate să-i dea explicaţiile necesare, pe care le-a ascultat apoi impasibil. Cu acelaşi aer de şefie inabordabilă mi-a rezervat şi mie câteva momente ca să-i dau lămuriri în legătură cu ceea ce intenţionam să fac. M-a frapat atitudinea lui distantă şi impersonală. Pentru el, oamenii păreau a nu fi oameni, ci mai degrabă obiecte de care se servea.

Băncile din lemn alb distonau cu acel cadru voit sumbru. Cum vremea era frumoasă, am ordonat să fie vopsite în negru; dar, ghinion, în primele ore ale serii a început o ploaie mocănească, ce avea să continue şi în zilele următoare. Vopseaua nu s-a mai uscat. Atunci, cu un avion special, am adus de la Berlin baloţi de stofă neagră cu care am acoperit băncile. Dar vopseaua încă umedă a pătruns pânza. Probabil mai mulţi participanţi s-au ales cu hainele deteriorate.

în ajunul ceremoniilor, noaptea, sicriul a fost adus pe un afet de la Neudeck, moşia lui Hindenburg din Prusia Orientală, până la unul dintre turnurile memorialului, îl însoţeau steagurile tradiţionale ale regimentelor germane din primul război mondial şi purtătorii de torţe; nu se auzea un cuvânt, nu se auzea o comandă. Acest omagiu tăcut a făcut o impresie mult mai profundă decât solemnităţile organizate în zilele următoare.

A doua zi dimineaţă, sicriul lui Hindenburg a fost aşezat pe un catafalc în mijlocul curţii de onoare. In imediata apropiere se montase, fără a se lăsa o distanţă suficientă, tribuna oratorului. Când Hitler a făcut un pas înainte, Schaub a scos din servietă un manuscris pe care 1-a pus pe pupitru. Hitler a şovăit o clipă, făcând din cap o mişcare brusca şi total neceremonioasă: adjutantul nu scosese manuscrisul care trebuia. După ce eroarea a fost înlăturată. Hitler a ţinut o cuvântare funebră surprinzător de rece şi de formală.

Hindenburg, prin îndărătnicia lui ireductibilă, fusese o piedică serioasă mult timp - prea mult timp, din punctul de vedere al nerăbdătorului cancelar al Reichului care trebuia adesea să recurgă la şiretenie, glumă sau intrigă pentru a-1 face pe preşedinte permeabil la argumentele sale. Una dintre mişcările tactice ale lui Hitler a fost aceea de a trimite în fiecare dimineaţă la Hindenburg, pentru o revistă a presei, pe Funk, pe atunci Secretar de Stat la Goebbels, care era originar din Prusia Orientală ca şi preşedintele. Funk, cu familiaritatea celui venit de pe aceleaşi meleaguri, reuşea, într-adevăr, să atenueze multe ştiri neplăcute pentru Hindenburg sau să le prezinte într-o manieră care să nu-1 supere.

Hitler nu se gândise niciodată cu seriozitate la restaurarea monarhiei, aşa cum speraseră Hindenburg şi numeroşii săi prieteni politici. Nu o dată a fost auzit spunând: „Am permis să li se plătească în continuare pensiile miniştrilor social-democraţi, ca Severing, căci, orice s-ar zice despre ei, trebuie să li se recunoască meritul de a fi înlăturat monarhia. A fost un mare pas înainte. Ei sunt cei care ne-au deschis drumul. Şi acum să restaurăm această monarhie? Eu, să împart eu puterea? Uitaţi-vă la Italia! Cred ei că sunt aşa de prost? Monarhii au fost întotdeauna

nerecunoscători față de primii lor colaboratori. Gândiți-vă numai la Bismarck. Nu, n-am să cad în capcană. Chiar dacă acum Hohenzollernii se arată atât de amabili."

La începutul lui 1934, Hitler m-a luat prin surprindere cu cea dintâi mare comandă. Mi se cerea să înlocuiesc tribuna provizorie din lemn de pe esplanada Zeppelin din Numberg cu o construcție din piatră. Mi-am stors creierii cu primele schițe, până când, într-un moment de inspirație, mi-a venit ideea salvatoare: să fac nişte scări mari, cărora să le suprapun un portic cu coloane, flancat de două corpuri din piatră cu funcția de închidere a cadrului. Influența altarului din Pergam era evidentă. Probleme am avut doar cu integrarea indispensabilei tribune de onoare, pe care încercam s-o plasez cât mai discret în mijlocul scărilor.

Cuprins de îndoieli, 1-am rugat pe Hitler să vină să vadă macheta. Eram cam neliniştit, pentru că proiectul depăşea cu mult comanda. Edificiul avea 390 de metri lungime şi 24 de metri înălțime. Era cu 180 de metri mai lung decât Termele lui Caracalla de la Roma, deci aproape dublu.

Hitler a examinat tacticos macheta de gips din toate unghiurile, luând, ca un om de meserie, perspectiva care trebuie. A studiat desenele fără să scoată un cuvânt şi fără să lase să-i transpară vreo reacție. Credeam că o să-mi respingă lucrarea. Apoi, ca la prima noastră întâlnire, a emis un scurt: „De acord!" şi a plecat. Nici astăzi nu înțeleg prea bine de ce el, care avea o slăbiciune pentru declarațiile larg desfăşurate, se arăta atât de scump la vorbă în asemenea ocazii.

Celorlalți arhitecți li se refuza aproape întotdeauna primul proiect, căci lui Hitler îi plăcea să se refacă de mai multe ori o comandă şi pretindea chiar modificări de detaliu în timpul lucrărilor. După ce am trecut cu bine această primă probă de capacitate, am fost lăsat în pace; de atunci mi-a respectat ideile şi, ca arhitect, m-am văzut aşezat oarecum pe aceeaşi treaptă cu el.

Lui Hitler îi plăcea să declare că el construieşte pentru a lăsa ca moştenire posterității spiritul epocii lui. în cele din urmă, spunea el, numai marile monumente amintesc de marile epoci ale istoriei. Căci oare ce altceva a mai rămas de pe urma împăraților romani, cândva stăpânitori ai lumii? Cine le-ar mai pomeni azi numele dacă n-ar exista edificiile ridicate din ordinul lor? Apar totdeauna, susținea el, perioade de declin în istoria unui popor; dar monumentele pe care le-a construit continuă să vorbească despre puterea lui de odinioară. Fireşte, acestea singure nu sunt suficiente pentru a crea bazele unei renaşteri a conştiinței naționale. Dar când, după o lungă perioadă de declin, se reaprinde sentimentul măreției naționale, monumentele lăsate de strămoşi devin purtătoare ale celui mai tulburător mesaj. Astfel, construcțiile Imperiului Roman îi permit lui Mussolini să facă apel la spiritul eroic al Romei, atunci când vrea să insufle poporului italian ideea unui imperiu al timpurilor moderne. Tot aşa, edificiile noastre vor avea răsunet şi-n conştiința unei Germanii a secolelor viitoare. Cu aceste argumente, Hitler sublinia totodată şi valoarea unui lucru trainic.

S-a trecut imediat la amenajarea esplanadei Zeppelin, deoarece, până la următorul congres al partidului, trebuia să fie terminată cel puțin tribuna. Pentru a putea începe lucrarea, mai întâi a fost dezafectat depoul de tramvaie. După dinamitarea acestuia, am trecut într-o zi prin fața vălmăşagului de structuri din beton armat distruse. Inserțiile de fier atârnau în toate părțile şi începuseră să ruginească. Era uşor de imaginat ce avea să urmeze. Această privelişte dezolantă mi-a sugerat o idee pe care, mai târziu, i-am prezentat-o lui Hitler sub denumirea cam pretențioasă: „Teoria valorii ruinelor unui edificiu". Clădirile construite în spirit modern erau, fără îndoială, mai puțin apte să arunce spre generațiile viitoare acea „punte a tradiției" pe care o cerea Hitler. Era de neconceput ca nişte grămezi de fier ruginit să inspire acelaşi avânt eroic precum monumentele trecutului pe care le admira Hitler. „Teoria" mea încerca să ofere o ieşire tocmai din această dilemă. Folosind anumite materiale şi respectând anumite reguli de fizică statică, s-ar putea construi edificii care, după ce vor fi trecut sute sau (după cum socoteam noi) chiar mii de ani peste ele, ar semăna, mai mult sau mai puțin, cu modelele romane.3

Pentru a da gândurilor mele o formă concretă şi vizibilă, am comandat o planşă în stil romantic reprezentând tribuna de pe esplanada Zeppelin după secole de abandon: năpădită de iederă, cu stâlpii prăbuşiți, cu zidăria spartă ici şi colo, dar încă uşor de recunoscut în contururile ei generale. Schița aceasta a fost considerată o „blasfemie" în anturajul lui Hitler. Simplul fapt de a fi imaginat o perioadă de declin pentru acest Reich care trebuia să dureze o mie de ani i-a scandalizat pe mulți. Hitler totuşi a văzut în anticipația mea o chestiune de logică şi de bun-simț, drept pentru care a stabilit ca, de acum încolo, edificiile cele mai importante ale Reichului său să fie construite respectând această „lege a ruinelor".

într-o vizită pe şantier, Hitler, aflat în toane bune, s-a întors spre Bormann şi i-a cerut ca, pe viitor, subsemnatul să apară în uniformă de partid. Toți membrii anturajului său, medicul personal, fotograful, chiar şi şoferul automobilului Daimler-Benz primiseră deja câte o uniformă, în mijlocul lor, prezența unui civil făcea, într-adevăr, notă discordantă. Cu acest mic gest, Hitler dădea clar de înțeles că mă socotea, de acum înainte, ca fiind printre intimii săi. Niciodată n-ar fi strâmbat din nas dacă vreunul dintre cunoscuții săi ar fi apărut în civil la Cancelarie sau la cabană, căci Hitler însuşi prefera să poarte haine civile ori de câte ori socotea că se poate. Dar, în deplasările şi în inspecțiile pe care le efectua, se afla în calitate de persoană oficială, ceea ce, considera el, făcea obligatorie uniforma. Astfel am ajuns, la începutul anului 1934, şef de secție la Statul-Major al adjunctului său, Rudolf Hess. Câteva luni

mai târziu, Goebbels mi-a conferit acelaşi grad, drept recompensă pentru activitatea desfăşurată cu ocazia manifestaţiilor de masa organizate pentru congresul partidului, sărbătoarea recoltei şi l Mai.

La 30 ianuarie 1934, la propunerea lui Robert Ley, conducătorul Frontului German al Muncii, a fost creată o organizaţie a petrecerii timpului liber numită „Forţă prin bucurie". Eu urma să preiau secţia „Frumuseţea muncii", denumire care stimula apetitul de bancuri nu mai puţin decât însăşi formula „Forţă prin bucurie".

Cu puţin timp înainte, într-o călătorie prin provincia olandeză Limburg, Ley văzuse nişte mine remarcabile prin curăţenia meticuloasă şi prin ambianţa întreţinută cu pricepere de grădinar. De aici el dedusese, specific temperamentului său înclinat spre generalizări, o idee practică şi utilă pentru întreaga industrie germană. Mie personal această idee mi-a adus o ocupaţie secundară, desigur onorifică, dar care mi-a făcut multă plăcere. Am început să-i convingem pe industriaşi sa-şi reamenajeze interiorul uzinelor şi să aşeze glastre cu flori în ateliere, însă cerinţele noastre nu se opreau aici: trebuia să fie mărită suprafaţa ferestrelor, să fie înfiinţate cantine etc. Unele unghere ce serveau drept depozit de deşeuri s-au transformat în locuri de petrecere a pauzelor, iar asfaltul a fost înlocuit cu peluze. Am iniţiat măsuri de standardizare a unei vesele simple, bine fasonate, am proiectat o mobila sobră, normată, aptă a fi produsă în cantităţi mari. Ne-am îngrijit ca, în probleme de iluminare şi ventilaţie artificială, întreprinderile să se adreseze specialiştilor sau să urmeze sugestiile desprinse din filmele documentare, în aceste proiecte, mi-am asigurat colaborarea unor foşti activişti ai sindicatelor şi a câtorva membri ai recent dizolvatei „Uniuni a Muncii". Cu toţii s-au apucat conştiincios de treabă, hotărâţi să amelioreze cât de cât condiţiile de viaţă ale muncitorilor şi să transpună în practică cuvântul de ordine al unei comunităţi populare fără clase, însă am constatat cu surprindere că Hitler nu mai manifesta interes pentru aceste idei. El, care putea să piardă ore în şir făcând examenul detaliat al unui plan, se arăta frapant de indiferent când îi relatam câte ceva despre acest aspect social al muncii mele. în orice caz, ambasadorul britanic la Berlin o preţuia mai mult decât Hitler.4 Mulţumită funcţiilor în partid, am primit prima mea invitaţie la o recepţie oficială pe care Hitler, în calitatea sa de şef al partidului, a dat-o în primăvara lui 1934; cu această ocazie au fost invitate şi soţiile. Am cinat în marea sufragerie a Cancelariei, la mese rotunde, în jurul fiecăreia luând loc câte şase până la opt persoane. Hitler mergea de la o masă la alta, spunea câteva amabilităţi, oferindu-si astfel prilejul de a-i fi prezentate doamnele.

Când a sosit la masa noastră, i-am prezentat-o pe soţia mea, pe care până atunci n-o cunoscuse personal. Câteva zile mai târziu, în cerc restrâns, m-a întrebat, vizibil impresionat: „De ce m-ai privat atât timp de prezenţa soţiei dumitale?" De fapt, evitasem acest lucru, nu în ultimul rând din cauza aversiunii mele faţă de modul în care Hitler îşi trata amanta. Pe de altă parte, găseam că e de datoria adjutanţilor s-o invite pe soţia mea sau să-i atragă atenţia lui Hitler asupra ei. Dar lor nu le puteai pretinde să aibă simţul etichetei. La urma urmelor, şi în comportarea adjutanţilor se reflecta originea mic-burgheză a lui Hitler.

Chiar în acea seară, Hitler i-a declarat soţiei mele, nu fără solemnitate: „Soţul dumneavoastră o să-mi construiască nişte edificii cum de patru milenii încoace n-au mai existat."

Pe esplanada Zeppelin avea loc în fiecare an o serbare pentru" activiştii de partid de rang mic şi mijlociu, aşa-zişii funcţionari, în timp ce SA, Serviciul Muncii şi, bineînţeles, Wehrmachtul îi impresionau grozav pe Hitler si pe spectatori cu defilările lor de o strictă disciplină, prezentarea la un nivel acceptabil a funcţionarilor se dovedea a fi un lucru greu de realizat, în majoritatea cazurilor, cu toate că lefurile erau „mici", aveau nişte burţi respectabile. Nu le puteai nici măcar pretinde să se aşeze în nişte rânduri aliniate ca lumea, în timp ce secţia răspunzătoare de organizarea congresului căuta un mijloc de depăşire a acestor neajunsuri, care-i prilejuiau lui Hitler observaţii ironice, mi-a venit ideea salvatoare: să defileze pe întuneric. Mi-am expus planul în faţa responsabililor cu organizarea congresului partidului. Pentru ceremonia nocturnă urmau să se adune miile de steaguri ale tuturor grupelor locale din Germania în spatele zidurilor înalte ale esplanadei şi, la o comandă, purtătorii de steaguri, împărţiţi în zece coloane, aveau să avanseze printre cele zece grupe formate din funcţionarii aliniaţi pe teren. Steagurile şi vulturii strălucitori care le încoronau urmau să fie iluminate de zece proiectoare puternice în aşa fel, încât spectacolul să producă un efect impresionant. Dar acest lucru nu mi se părea suficient. Avusesem ocazia să văd noile proiectoare ale apărării antiaeriene luminând la mulţi kilometri înălţime. L-am rugat pe Hitler să-mi aprobe 130 de bucăţi. Goring mi-a făcut la început greutăţi, deoarece această cantkate reprezenta cea mai mare parte a rezervei strategice. Dar Hitler a reuşit să-1 convingă: „Dacă le montăm aici în număr aşa de mare, lumea o să creadă că ne scăldăm în proiectoare."

Rezultatul'a depăşit tot ce îmi imaginasem. Cele 130 de proiectoare, plasate de jur-împrejurul esplanadei, la doar 12 metri unul de altul, iluminau cerul cu fasciculele lor care, la început bine delimitate, se contopeau la o înălţime de 6 până la 8 kilometri într-o suprafaţă luminoasă. Aveai impresia că te găseşti într-o imensă încăpere cu pereţi de-o înălţime nesfârşită, susţinuţi de stâlpi incandescenţi. Uneori, coroana de lumină era traversată de câte un nor, adăugând grandiosului spectacol un element din domeniul imaginarului suprarealist. Presupun că această „catedrală de lumină" a fost prima „construcţie" iluminată. Pentru mine ea rămâne nu numai creaţia mea spaţio-arhitecturală cea mai frumoasă, ci şi singura care, în felul ei, a supravieţuit. „Era în acelaşi timp şi solemn, şi frumos, de parcă te-ai fi aflat într-o catedrală de gheaţă", scria ambasadorul britanic Henderson.5

N-ar fi fost cu putinţă să condamni la obscuritate miniştri ai Reichului, Reichsleiteri, Gauleiteri şi alţi demnitari prezenţi la punerea unei pietre de temelie, deşi nici aceştia nu arătau mai prezentabil decât funcţionarii. Iţi ieşeau

peri albi până-i aranjai în formaţie. Cum erau mai mult sau mai puţin retrogradaţi la condiţia de figuranţi, ei acceptau să fie puşi la punct de către organizatorii impacientaţi. Apărea Hitler. La o comandă, toţi cei prezenţi luau poziţie de drepţi şi întindeau braţul pentru salut. La punerea pietrei de temelie a sălii Congreselor din Niirnberg, eu mă aflam în picioare în rândul al doilea. Când m-a văzut, Hitler a întrerupt ceremonialul solemn ca să-mi întindă mâna. Acest gest neobişnuit m-a impresionat atât de mult, încât mâna ridicată în semn de salut mi-am scăpat-o cu pocnet în chelia lui Streicher, Gauleiterul Franconiei.

în timpul congreselor de la Niirnberg era aproape imposibil să-1 vezi pe Hitler; sau se retrăgea pentru a-şi pregăti discursurile, sau asista la una dintre numeroasele manifestări. Deosebită satisfacţie îi producea numărul crescând, de la an la an, al delegaţiilor şi al vizitatorilor străini, mai ales când aceştia veneau din Occidentul democratic. La dejunurile servite în grabă cerea să i se spună numele respectivilor şi se bucura să constate interesul tot mai mare faţă de imaginea pe care Germania naţional-so-cialistă şi-o autocrea.

Pâinea pe care o mâncăm eu la Nurnberg era amară. Răspundeam de pavoazarea tuturor clădirilor unde urma să apară Hitler. Ca „decorator-şef', trebuia ca, nu cu mult înainte de începerea manifestaţiei, să verific dacă totul este în ordine şi, odată îndeplinită prima sarcină, să mă grăbesc la următoarea, în anii aceia aveam o predilecţie pentru steaguri, pe care le foloseam cât puteam de des. în felul acesta introduceam un joc de culori într-o arhitectură de piatră. Profitam de faptul că steagul cu cruce încârligată conceput de Hitler se preta mult mai bine la o utilizare arhitectonică decât un steag tricolor. A-l folosi ca element decorativ, pentru a susţine ritmul faţadelor sau pentru a masca de la acoperiş până la trotuar oribilele case din epoca lui Bismarck, era, desigur, ceva care nu prea cadra cu înalta demnitate a steagului naţional-socialist, căruia, adesea, îi mai adăugam şi nişte panglici aurii ce-i subliniau roşul. Dar eu vedeam toate acestea cu ochii unui arhitect. Pe străzile înguste ale Goslarului si Niirnbergului organizam orgii de steaguri într-un mod deosebit, întinzând de la o casă la alta steag lângă steag, de nu se mai vedea nici cerul.

Această activitate mă împiedica să asist la diversele manifestări, şi totuşi nu ratam niciodată „discursurile culturale" ale lui Hitler, pe care adesea el însuşi le numea culmi ale artei oratorice, elaborându-le cu regularitate la Obersalzberg. Pe atunci admiram aceste discursuri şi, credeam eu, nu atât datorită retoricii lor strălucite, ci mai degrabă pentru conţinutul lor cumpănit, pentru nivelul lor. La Spandau îmi propusesem ca, după ispăşirea pedepsei, să le recitesc. Credeam că în felul acesta voi găsi ceva din lumea mea de odinioară, ceva care să nu-mi repugne. Dar ra-am văzut înşelat în aşteptările mele. în împrejurările de atunci, discursurile Fiihrerului căpătaseră în ochii mei o mare semnificaţie; astăzi însă îmi par găunoase, fără tensiune interioară, plate şi inutile. Avem aici dovada clară a efortului făcut de Hitler pentru a-şi subordona propriilor lui scopuri dictatoriale conceptul de cultură, căruia îi deforma în mod flagrant sensul firesc. Nu înţeleg cum toate acestea au putut cândva să mă impresioneze aşa de profund. Stau şi mă-ntreb: ce-a fost asta?

Nu lipseam niciodată nici de la spectacolul de gală cu care se deschidea congresul. Ansamblul Operei de Stat din Berlin, sub bagheta lui Furtwăngler, interpreta Maeştrii cântăreţi. Te-ai fi aşteptat ca la o asemenea seară, care numai la Bayreuth îşi mai avea egal, sala să geamă de spectatori. Peste o mie de „somităţi ale partidului" primeau bilete şi invitaţii, dar era evident că acestea preferau să se documenteze asupra calităţii vinului de Franconia sau a berii de Niirnberg. Probabil că fiecare îşi făcea socoteala ca vecinul o să-şi facă datoria de membru de partid şi o să meargă, de milă-de silă, la Operă. Pasiunea pentru muzică ce se atribuia conducătorilor partidului era doar o legendă, în realitate, reprezentanţii partidului nu erau, în general, decât indivizi nedife-renţiaţi şi neciopliţi, pe care muzica clasică îi atrăgea tot atât de puţin cât şi arta şi literatura. Nici măcar cei câţiva rari intelectuali din echipa lui Hitler, ca de exemplu Goebbels, nu asistau la manifestări muzicale precum concertele pe care Furtwăngler le dădea, în mod regulat, cu Orchestra Filarmonică din Berlin. Aici, din întreaga protipendadă, îl puteai întâlni numai pe Frick, ministrul de Interne; Hitler însuşi, care la început părea a fi un entuziast al muzicii, începând din 1933 nu a mai mers decât cu rare ocazii, oficiale de altminteri, să asculte Orchestra Filarmonică din Berlin.

în acest context, se înţelege de ce în 1933, la spectacolul cu Maeştrii cântăreţi, Opera din Niirnberg era aproape goală în momentul în care Hitler a luat loc în loja de onoare. Reacţia lui a fost dintre cele mai vii deoarece, aprecia el, pentru un artist nimic nu e mai dificil şi mai jignitor decât să joace în faţa unei săli goale. Hitler a trimis patrule să-i caute pe-acasă, prin berării şi prin crâşme pe înalţii activişti ai partidului pentru a-i aduce la Operă, dar sala tot nu s-a umplut. A doua zi, la conducerea organizaţiei circulau deja nenumărate bancuri în legătură cu locul şi modul în care fuseseră pescuiţi cei lipsa la apel.

în anul următor, Hitler a impus în mod expres conducătorilor partidului, atât de puţin amatori de teatru, să asiste la spectacolul de gală. Şefii respectivi au apărut cu nişte mutre plictisite, mulţi dintre ei fiind foarte în urmă cu somnul. Lui Hitler i s-a parat că aplauzele au fost prea firave în comparaţie cu strălucirea punerii în scenă, începând din 1935, masa activiştilor de partid lipsiţi de sensibilitate artistică a fost înlocuită cu un public civil, care trebuia să cumpere cu bani grei biletele respective. De-abia atunci s-au obţinut „atmosfera" indispensabilă artistului şi aplauzele cerute de Hitler.

Seara târziu, odată terminate pregătirile, mă întorceam la Deutscher Hof, hotelul rezervat Statului-Major al lui Hitler, Reichsleiterilor şi Gauleiterilor. La restaurantul hotelului întâlneam mereu un grup de Gauleiteri bătrâni. Făceau scandal şi beau ca nişte căruţaşi, strigând în gura mare că partidul a trădat principiile revoluţiei, că a înşelat

muncitorii. Această frondă arăta că ideile lui Gregor Strasser, fostul conducător al aripii anticapitaliste a NSDAP, chiar dacă reduse la o simplă pălăvrăgeală, continuau să trăiască. Erau oameni care nu-şi mai regăseau vechiul elan decât îmbibaţi cu alcool.

în 1934, pentru prima dată la un congres al partidului, a avut loc o defilare militară în prezenţa lui Hitler. în aceeaşi seară, el a făcut o vizită oficială la bivuacul soldaţilor. Fostul caporal părea că regăseşte o lume familiară, în jurul focurilor de tabără, a redevenit soldat printre soldaţi şi, înconjurat de ei, a spus glume în dreapta şi-n stânga. Din această vizită Hitler s-a întors relaxat, povestind în scurtul răstimp petrecut la masă unele amănunte interesante.

înaltul Comandament al Armatei, în schimb, nu s-a arătat deloc entuziasmat. Adjutantul Hossbach a vorbit despre „acte de indisciplină" ale soldaţilor care, în faţa şefului statului, părăsiseră dispozitivul. El a insistat ca, anul viitor, să se împiedice asemenea familiarităţi dăunătoare prestigiului şefului statului. Hitler, în particular foarte iritat de aceste critici, s-a arătat dispus să cedeze. Am fost uimit de reţinerea, aş zice aproape timorată, de care a dat dovadă în confruntarea cu aceste exigenţe. Este posibil totuşi ca prudenţa tactică în raporturile cu Wehrmachtul şi sentimentul lui de nesiguranţă în poziţia de şef al statului să-1 fi constrâns să adopte o asemenea atitudine.

în cursul pregătirilor pentru congres, am întâlnit o persoană care mă impresionase încă din vremea studenţiei. Era Leni Riefenstahl, starul şi regizorul cunoscutelor pelicule despre munte şi despre schiuri. Primise din partea lui Hitler comanda să facă filme despre congresele partidului. Singura femeie cu funcţie oficială în mecanismele partidului, ea a avut dese ciocniri cu membrii organizaţiei din care făcea parte. Iniţial, aceştia încercaseră o revoltă împotriva ei. Având mult aplomb, posedând arta de a dirija cu dezinvoltură un univers masculin şi de a-şi urmări scopurile, ea era o sfidare la adresa conducătorilor politici ai unei mişcări tradiţional misogine. Pentru a o doborî, s-au urzit intrigi şi s-au făcut denunţuri calomnioase la Hess. Totuşi, după primul film, care a reuşit să-i convingă chiar şi pe scepticii din jurul lui Hitler de măiestria ei regizorală, atacurile au încetat.

După ce am făcut cunoştinţă, ea a scos dintr-o casetă o tăietură îngălbenită şi mi-a spus: „Acum trei ani, când aţi transformat casa districtuală, v-am decupat fotografia din ziar, deşi pe atunci nu vă cunoşteam." Uimit, am întrebat-o de ce a făcut asta, la care ea mi-a răspuns: „Mă gândeam atunci ca dumneavoastră, cu fizionomia pe care o aveţi, aţi putea juca un rol într-unul dintre filmele mele."

îmi amintesc că imaginile luate la una dintre şedinţele solemne ale congresului din 1935 se deterioraseră. La propunerea lui Leni Riefenstahl, Hitler a dispus ca acele scene să fie prelucrate în studio, într-unul dintre marile studiouri din Berlin- Johannistal - am construit decorurile necesare: o parte a sălii congresului, estrada şi tribuna, în timp ce se instalau proiectoarele şi echipa de realizatori îşi făcea de lucru cu una sau cu alta, în planul din spate se vedeau, venind sau plecând, Streicher, Rosenberg şi Frank, care-şi studiau de zor rolurile, cu manuscrisul în mâna. După ce a sosit, Hess a fost rugat să accepte să se înceapă filmarea cu el. Ca şi când s-ar fi aflat în faţa celor 30 000 de participanţi la congres, Hess şi-a ridicat mâna cu solemnitate. Cu patosul emoţiei sincere, caracteristic lui, întorcându-se exact spre locul unde ar fi stat Hitler, încremenind în poziţie de drepţi, şi-a început discursul: „Mein Fiihrer, vă salut în numele congresului partidului. Congresul îşi continuă lucrările. Fuhrerul are cuvântul!" Mima atât de perfect, încât, din momentul acela, n-am mai fost pe deplin convins de sinceritatea sentimentelor pe care le exprima în public. Şi ceilalţi trei, revelându-se ca excelenţi actori, şi-au jucat rolurile în studioul gol ca şi cum ar fi fost în realitate. Eram iritat la culme; doamna Riefenstahl, dimpotrivă, găsea că filmările reconstituite erau mai bune decât cele originale.

Desigur, admiram deja aliajul de prudenţă şi tehnică oratorică etalat de Hitler în cadrul reuniunilor sale, când, de pildă, după ce tatona multă vreme, găsea punctul care să declanşeze prima mare furtună de aplauze. Nici eu nu ignoram câtuşi de puţin aspectul demagogic la întreţinerea căruia contribuiam prin decoraţiile mele concepute pentru manifestările foarte importante. Dar până atunci fusesem convins de sinceritatea sentimentelor la care oratorii făceau apel ca să stârnească entuziasmul maselor. Am fost cu atât mai surprins în ziua aceea, în studiourile de la Johannistal, descoperind că toată această vrăjitorie poate să treacă drept realitate chiar şi fără public.

Mă amăgeam cu iluzia că realizările mele de la Nurnberg sunt o sinteză între clasicismul lui Troost şi simplitatea lui Tessenow. Nu le consideram neoclasiciste, ci neoclasice, deoarece le credeam derivate din stilul doric. Mă înşelam pe mine însumi, ignorând, deliberat sau nu, că aceste edificii aveau să se constituie într-un. decor monumental asemănător celui pe care alţii îl experimentaseră deja - cu mijloace mai modeste, ce-i drept - la Paris, pe Câmpul lui Marte, în timpul revoluţiei franceze. Clasicismul şi simplitatea erau incompatibile cu gigantismul pe care-1 cultivasem la Niirnberg. Totuşi, proiectele de acolo îmi plac cel mai mult chiar şi azi, în comparaţie cu altele concepute mai târziu pentru Hitler, care păcătuiesc prin emfază.

Datorită predilecţiei mele pentru lumea dorienilor şi a naivităţii ce caracteriza acea epocă a vieţii mele, prima călătorie în străinătate am făcut-o în Grecia, în mai 1935, iar nu în Italia, unde mi-aş fi putut regăsi, în palatele Renaşterii si în colosalele edificii romane, modelele arhitectonice, împreună cu soţia mea căutam, înainte de toate, dovezi ale lumii dorienilor, şi nu voi uita niciodată cât de impresionaţi am fost de stadionul olimpic din Atena, reconstruit atunci. Când, doi ani mai târziu, a trebuit să concep eu însumi un proiect de stadion, m-am inspirat din forma de potcoavă a acestuia.

La Delphi credeam că am descoperit repezeala cu care bogăţia acumulată în coloniile ionice din Asia a făcut să scadă puritatea creaţiei artistice greceşti. Această evoluţie arată cât de vulnerabilă este o înaltă conştiinţă artistică şi că până şi nişte forte neînsemnate pot să-i altereze imaginea ideală până la a o face de nerecunoscut. Asemenea reflecţii nu mă tulburau câtuşi de puţin, deoarece trăiam cu impresia că lucrările mele vor avea o soartă mai bună.

Ne-am întors la Berlin în iunie 1935. în zilele următoare a fost gata şi casa pe care mi-o comandasem la Schlachtensee, un cartier mărginaş al Berlinului. Era o locuinţă modestă, cu numărul de dormitoare strict necesar, o sufragerie şi o singură cameră de zi, în total 125 de metri pătraţi; în epoca aceea, somităţile Reichului, conformându-se unui obicei care câştiga teren, se mutau în vile uriaşe sau îşi însuşeau castele. Noi făceam, în mod premeditat, exact contrariul, căci voiam să evităm ceea ce vedeam la cei care, înconjurându-se de fast şi formalism rigid, se autocondamnau la o „pietrificare" lentă.

De altminteri, nici n-as fi putut să mă întind mai mult pentru că îmi lipseau mijloacele. Casa mă costase 70 000 de mărci; ca să mă ajute să strâng suma aceasta, tatăl meu a fost nevoit sâ-şi ipotecheze bunuri în valoare de 30 000 de mărci. Deşi arhitect cu lucrări pentru partid si stat luate în antrepriză proprie, băneşte eram destul de strâmtorat. Căci, din spirit de abnegaţie, hrănit din idealismul epocii, renunţasem la onorariile de arhitect.

Atitudinea aceasta n-a avut parte de înţelegerea cuvenită. Intr-o zi, la Berlin, Goring, mai bine dispus ca oricând, mi-a spus ce crede el despre mine: „Desigur, domnule Speer, ai mult de lucru acum. Dar şi câştigi o mulţime de bani." Cum însă i-am răspuns că nu, m-a privit dezaprobator: „Ce spui, domnule? Un arhitect aşa de solicitat ca dumneata? Eu te cotam la câteva sute de mii pe an. Dă-le-ncolo de idealuri! Să câştigi bani, asta-i important!" De atunci am cerut să mi se plătească onorariile ce mi se cuveneau. Am făcut o excepţie în privinţa proiectului de la Niimberg, deoarece primeam l 000 de mărci pe lună. Dar acesta nu a fost singurul motiv care m-a făcut să-mi iau masuri pentru a nu-mi pierde independenţa profesională în schimbul unui statut de funcţionar. Mai era încă unul: Hitler avea mai multă încredere în arhitecţii care nu erau funcţionari. De fapt, îşi manifesta astfel prejudecata lui faţă de funcţionari. Când mi-am încheiat activitatea de arhitect, averea mea se ridica la aproximativ un milion şi jumătate de mărci, iar Reichul îmi datora un milion, pe care nu mi 1-a mai plătit niciodată.

Familia mea se simţea bine în noua casă. îmi pare rău că nu pot să spun că împărtăşeam şi eu această fericire, aşa cum visasem cândva, eu şi soţia mea. Când, seara târziu, mă întorceam acasă, copiii erau culcaţi de mult; rămâneam singur cu soţia, mut de oboseală. Condiţia de masă inertă mă invada din ce în ce mai des, şi acum, când privesc înapoi, îmi dau seama că în fond mi s-a întâmplat şi mie exact acelaşi lucru ca şi mai-marilor partidului care, prin stilul de viaţă pompos, încremenit în tiparele etichetei oficiale, îşi neglijau viaţa de familie. Eu însă plăteam acest tribut prin faptul că mă transformasem în sclav al muncii mele.

într-o zi din toamna lui 1934, m-a sunat Otto Meissner care, după Ebert şi Hindenburg, îşi găsise în Hitler cel de-al treilea şef. Mi-a spus ca trebuie să-1 însoţesc a doua zi la Weimar, pentru ca, de acolo, să plecăm cu Hitler la Niirnberg.

Până spre dimineaţă am aşternut pe hârtie gândurile care, de câtva timp, nu-mi mai dădeau pace. Se luase decizia ca pentru congresul partidului să se construiască clădiri noi, de mari dimensiuni, o esplanadă pentru defilări militare, un mare stadion, o sală pentru discursurile culturale ale lui Hitler şi pentru concerte. De ce să nu reunim într-un vast ansamblu clădirile deja existente cu edificiile ce urmează a se construi? Până acum nu mă încumetasem niciodată să iau iniţiative într-un domeniu pe care-1 monopolizase Hitler. De aceea nu am trecut decât cu mare timiditate la schiţarea unui proiect.

La Weimar, Hitler mi-a arătat proiectul unui „forum al partidului", conceput de profesorul Paul Schultze-Naumburg. „Asta aduce cu o enormă incintă de piaţă comercială dintr-un oraş de provincie. N-are nimic tipic, nu se diferenţiază de epocile precedente. Dacă tot construim un forum al partidului, trebuie să se vadă şi mai târziu că a fost construit în epoca şi în stilul nostru, ca de exemplu Konigsplatz din Munchen", mi-a spus Fuhrerul. Schultze-Naumburg, o autoritate în „Liga combatantă pentru cultura germană", nu a avut posibilitatea să se justifice; nici măcar n-a fost invitat să asiste la această critică. Hitler, fără să ţină seama de reputaţia profesorului, a hotărât organizarea unui nou concurs la care a chemat arhitecţi selectaţi de el.

în continuare s-a mers la casa lui Nietzsche, unde Hitler era aşteptat de doamna Forster-Nietzsche. De bună seamă, în autoizolarea ei excentrică, sora filozofului nu putea să aibă nimic comun cu Hitler; au purtat o conversaţie alunecoasă, straniu de searbădă. Totuşi, scopul principal al acestei întâlniri a fost, spre satisfacţia tuturor, atins: Hitler a luat asupră-şi finanţarea unei construcţii-anexâ la casa veche a lui Nietzsche, iar doamna Forster-Nietzsche şi-a dat acordul ca Schultze-Naumburg să realizeze acest proiect. „Lui îi vine mai la îndemână să se adapteze la stilul vechii clădiri", conchisese Hitler. I se citea pe faţă mulţumirea de a fi reuşit să-i ofere arhitectului o compensaţie cât de cât.

A doua zi dimineaţă am plecat cu maşina spre Nurnberg, deşi pe atunci Hitler, din motive pe care aveam să le aflu chiar în ziua aceea, prefera trenul. Ca întotdeauna, şedea lângă şofer. Eram cu toţii într-un Mercedes închis, albastru, de şapte litri, cu compresor. Eu ocupam una dintre strapontine; servitorul lui, care stătea pe cealaltă, scotea dintr-o geantă hărţi rutiere, sandviciuri, hapuri sau ochelari, după cum îi cerea stăpânul. Pe locurile din spate, adjutantul Briickner şi şeful serviciului de presă, dr. Dietrich; o maşină de escortă, de aceeaşi mărime şi culoare, transporta cinci bărbaţi robuşti din echipa de pază şi pe medicul personal, doctor Brandt.

îndată ce am ajuns pe partea cealaltă a pădurii turingiene, mai populată, au început dificultățile. Trecând printr-o localitate, am fost recunoscuți, dar, până să se dumirească lumea, noi ajunseserăm departe. Hitler ne-a avertizat: „Acum, o să vedeți, n-o să mai fie aşa simplu. Grupa de partid din localitate în mod sigur a şi prc-venit-o prin telefon pe cea din localitatea următoare." într-adevăr, la sosirea noastră, străzile răsunau de uralele mulțimii, polițistul satului încerca din răsputeri să ne facă drum, dar maşina nu putea înainta decât la pas. Nu am reuşit să ieşim bine din înghesuială, că nişte entuziaşti ne şi baraseră drumul, în câmp deschis de data asta, ca să-1 salute pe Hitler.

Am înaintat foarte încet. La prânz, am oprit la un mic han în Hildburghausen. în târguşorul acesta obținuse Hitler, cu ani în urmă, numirea în postul de comisar de jandarmerie pentru a dobândi cetățenia germană. Dar nimeni n-a abordat subiectul. Gazdele nu-şi puteau reveni din emoție, şi adjutantul, numai după rugăminți şi insistențe, a obținut o propunere de meniu: spaghetti cu ouă. După o lungă aşteptare, s-a dus să vadă ce se-ntâmplă la bucătărie. „Femeile s-au fâstâcit în asemenea hal, că nu-şi mai dau seama dacă pastele s-au făcut sau nu", ne-a spus el la întoarcere.

în acest timp, afară, mii de oameni se adunaseră şi-1 strigau pe Hitler, scandându-i numele în cor. „Numai de ne-am putea strecura", a spus el. încet, sub o ploaie de flori, am ajuns la poarta medievală a oraşului. Nişte tineri au închis-o în fața noastră, iar nişte copii s-au cățărat pe scările maşinilor. Hitler a fost nevoit să le acorde autografe şi numai aşa ne-au dat cale liberă, râzând. Hitler râdea şi el.

Peste tot, pe câmp şi prin sate, țăranii îşi lăsau uneltele, femeile ne făceau cu mâna - o călătorie cu adevărat triumfală. La un moment dat, în maşină, Hitler s-a aplecat spre mine şi mi-a spus: „Până acum, un singur neamț a mai fost aclamat în felul acesta - Luther! în drumurile lui prin țară îl întâmpinau şuvoaie de oameni care veneau din toate părțile şi-1 aclamau. Ca pe mine astăzi!"

Această mare popularitate era foarte de înțeles, deoarece opinia publică îi atribuia lui Hitler, şi nimănui altcuiva, succesele noastre în economie şi în politica externă. Din ce în ce mai mult el trecea drept omul chemat să potolească dorul profund după o Germanie puternică, mândră şi unită. Scepticii formau o minoritate neînsemnată. Dacă cineva simțea uneori că-i încolțeşte îndoiala în suflet, se liniştea cu gândul la succesele noului regim şi la respectul pe care acesta şi-1 câştigase chiar în opinia publică internațională, predispusă mai degrabă să critice decât să laude.

în vreme ce populația îl amețea pe Hitler cu aceste omagii, care mă fascinau şi pe mine, unul singur dintre noi continua să privească înjur cu ochi critic: Schreck, şoferul cu stagiu de ani de zile la Hitler. Auzeam frânturi din conversația lor: „...Sunt nemulțumiți din cauza membrilor de partid plini de ei... Nişte îngâmfați, care uită de unde vin..." După moartea lui timpurie, în cabinetul de lucru de la Obersalzberg al lui Hitler atârnau, unul lângă celălalt, portretul în ulei al lui Schreck şi tabloul mamei lui Hitler6- dar nici o imagine a tatălui său.

Cu puțin înainte de Bayreuth, Hitler s-a urcat singur într-un mic Mercedes închis, condus de Hofmann, fotograful său personal, pentru a se duce incognito la vila Wahnfried, unde-1 aştepta doamna Winifred Wagner. între timp, noi am pornit spre Berneck, o mică stațiune climaterică din apropiere, unde Hitler obişnuia să înnopteze când se deplasa cu maşina de la Mimchen la Berlin, în opt ore nu tăcuserăm decât 210 kilometri.

Când am aflat că n-o să-1 luăm pe Hitler de la vila Wahnfried decât noaptea târziu, am rămas perplex, pentru că a doua zi dimineață trebuia să ne continuăm drumul şi era foarte posibil ca, ajuns la Niirnberg, Hitler sa accepte programul de construcții stabilit de edilii oraşului conform propriilor lor interese. Dacă se întâmpla aşa, nu mai aveam nici o şansă ca Fuhrerul să ia în considerare proiectul meu, căci el nu revenea niciodată asupra unei decizii. Or, doar Schreck urma să-1 vadă în noaptea aceea; i-am explicat acestuia proiectul meu pentru amenajarea Esplan-dei Congresului; şoferul mi-a promis că pe drum îi va spune lui Hitler şi, în caz de reacție favorabilă, îi va transmite planurile mele.

A doua zi dimineață, cu puțin înainte de plecare, am fost chemat în salon, la Hitler, care mi-a spus: „Sunt de acord cu proiectul dumitale. Problema o s-o abordăm chiar astăzi cu primarul Liebl."

Doi ani mai târziu, Hitler ar fi pus direct punctul pe i, zicân-du-i primarului: „Iată proiectul Esplanadei Congresului; aşa să-1 facem!" Dar arunci, în 1935, încă nu se simțea aşa de sigur pe situație şi a fost nevoie mai întâi de o oră pentru explicații, înainte de a pune pe masă proiectul meu. Fireşte, primarului i s-a părut excelent, căci, în calitatea lui de vechi membru de partid, fusese educat să-şi aprobe întotdeauna superiorii.

După ce i-a făcut pe toți să-mi laude proiectul, Hitler a început un nou sondaj. Proiectul necesita mutarea Grădinii Zoologice. „Putem spera ca locuitorii Niirnbergului să accepte această măsură? Ei țin foarte mult, ştiu, la Grădina lor Zoologică. Dar o să le facem alta, şi mai frumoasă", a întrebat el. Primarul, intrând imediat în rolul de apărător al intereselor oraşului său, a replicat:

„Trebuie să convocam acționarii şi să încercăm să le cumpărăm acțiunile." Hitler s-a declarat de acord cu toate. Afară, Liebl, frecându-şi mâinile, i-a spus unuia dintre colaboratori: „De ce a pierdut Fuhrerul atât timp ca să încerce să ne convingă? Fireşte, îi dăm vechea Grădină Zoologică, iar noi ne facem una nouă. Cea veche nu mai era bună de nimic. Cea nouă va fi desigur cea mai faimoasă din lume. Ne-o plăteşte." în felul acesta, locuitorii Nurnbergului au ajuns să aibă o nouă Grădină Zoologică, singurul lucru ce s-a realizat din proiectul inițial.

Tot în acea zi am plecat cu trenul la Miinchen. Seara m-am pomenit cu un telefon de la Briickner, adjutantul: „Lua-v-ar dracu' cu proiectul vostru! Nu mai puteați aștepta? Toată noaptea Fuhrerul n-a închis vm ochi, așa de tare s-a enervat. Data viitoare sunteți rugat să vă adresați întâi mie!"

Pentru realizarea acestui proiect s-a înființat o asociație de sprijinire a amenajării Esplanadei Congresului; finanțarea a preluat-o, nu fără reticențe, ministrul de Finanțe al Reichului. Hitler a avut ideea năstrușnică să-1 numească președinte pe Kerrl, ministrul Bisericilor, dându-i-1 ca adjunct pe Martin Bormann care, pentru prima dată, se vedea învestit cu o importantă funcție oficială în afara Cancelariei partidului.

Costul proiectului urma să se ridice cam la 700 sau 800 de milioane de mărci, ceea ce reprezintă în jur de trei miliarde de mărci germane actuale: o sumă pe care, opt ani mai târziu, aveam s-o consum în patru zile pentru cheltuieli de armament.7 Terenul, inclusiv taberele pentru participanți, avea o suprafață de aproximativ 16,5 kilometri pătrați. De altfel, încă din timpul lui Wilhelm al II-lea urma să se amenajeze o „zonă de ceremonie pentru sărbătorile naționale germane", lungă de 2 000 de metri și lată de 600.

în 1937, doi ani după ce Hitler îl aprobase, proiectul meu a fost trimis la Expoziția Universală de la Paris, unde machete expusă a primit Marele Premiu. Această esplanadă imensă, lungă de l 050 de metri și lată de 700, se termina spre sud la Câmpul lui Marte - nume ce amintea nu numai de zeul războiului, ci și de luna în care Hitler a introdus serviciul militar obligatoriu. Locul era rezervat pentru Wehrmacht, care urma să prezinte aici exerciții tactice, adică manevre la scară redusă. Grandioasa incintă a palatului regilor Darius I și Xerxes de la Persepolis, construit în secolul al V-lea î.e.n., nu avea, în comparație cu proiectul meu, decât 450 pe 275 de metri. Prevăzusem tribune de 14 metri înălțime, ce încadrau toată esplanada și totalizau 160 000 de locuri; douăzeci și patru de turnuri de peste 40 de metri înălțime aveau să compartimenteze uniform aceste tribune în mijlocul cărora se evidenția o tribună de onoare, încoronată de statuia unei femei, în anul 64 e.n., din ordinul lui Nero, s-a ridicat pe Capitoliu o statuie colosală, de 36 de metri înălțime; Statuia Libertății de la New York este înaltă de 46 de metri, iar statuia noastră urma a o depăși cu 14 metri.

Spre nord, exact în direcția vechiului castel al Hohenzoller-nilor, ce se zărea în depărtare, Câmpul lui Marte dădea într-un drum de paradă, lung de 2 kilometri și lat de 80 de metri. Pe acest drum, care a fost terminat înainte de război, Wehrmachtul avea să defileze prin fața lui Hitler în rânduri late de aproximativ 50 de metri. Era pavat cu plăci grele din granit, destul de rezistente ca să poată suporta și greutatea tancurilor; suprafața era zgrun-țuroasă pentru ca soldații defilând în pas de parada să nu alunece. Pe partea dreaptă se ridicau niște trepte de pe care Hitler, înconjurat de generalii săi, avea să treacă în revistă trupele, iar vizavi se afla un portic cu coloane rezervat arborării drapelelor regimentelor.

Prevăzusem ca acest portic cu coloane, de numai 18 metri, să servească drept scară pentru o mai bună evaluare a dimensiunilor Marelui Stadion, văzut din spate. Acesta urma să aibă, după indicațiile lui Hitler, o capacitate de 400 000 de locuri. Monumentul care, în istorie, putea oferi cel mai bun termen de comparație era Circus Maximus, construit la Roma, pentru 150-200 000 de persoane, în timp ce stadioanele din epoca noastră au o capacitate de maximum 100 000 de locuri.

Piramida lui Keops, construită înjurai anului 2500 î.e.n., are, la o lungime de 230 de metri și o lățime de 146 de metri, un volum de 2 570 000 de metri cubi. Stadionul din Niirnberg ar fi fost de 550 de metri lungime pe 460 de metri lățime și ar fi reprezentat un spațiu construit de 8 500 000 de metri cubi8, adică, în mare, de trei ori piramida lui Keops. Stadionul avea să fie, de departe, edificiul cel mai important din tot acest ansamblu, precum și unul dintre cele mai formidabile din istorie. Conform calculelor, incinta stadionului urma să atingă aproape 100 de metri înălțime, pentru a putea cuprinde masa de spectatori prevăzută. O forma ovală ar fi fost o soluție inacceptabilă, deoarece cazanul la care s-ar fi ajuns nu numai că ar fi făcut să crească temperatura, ci ar fi provocat, în mod sigur, și tulburări psihice. De aceea am ales forma de potcoavă a stadionului din Atena. Pe o colină având aproximativ aceeași înclinație cu a incintei viitorului stadion, ale cărei denivelări le corectasem prin niște construcții din lemn, am făcut încercări pentru a verifica dacă, din ultimul rând, s-ar pute'a urmări manifestările sportive. Rezultatul a fost mai bun decât mă așteptasem.

După devizul întocmit de noi, stadionul din Niirnberg ar fi costat între 200 și 250 de milioane de mărci, adică, la prețurile actuale, cam un miliard de mărci. Hitler a acceptat Iară să stea pe gânduri: „Asta costă mai puțin decât două vase de război tip Bismarck. Or, poți distruge un cuirasat într-o clipă, sau după zece ani poți să-1 dai la fiare vechi. Dar acest edificiu va fi în picioare și după sute de ani. Evită să-i răspunzi ministrului de Finanțe dacă te întreabă cât costă. Spune-i că n-avem încă experiența unor lucrări de o asemenea anvergură." S-a comandat granit de câteva milioane de mărci, roșu-deschis pentru incinta exterioară, alb pentru tribune. S-a săpat o groapă uriașă în vederea turnării fundației, în timpul războiului, această groapă a devenit un loc pitoresc, dând o idee despre mărimea construcției. La nord de stadion, drumul de paradă traversa o întindere de apă în care ar fi trebuit să se reflecte edificiile. Totul se termina cu o piață, mărginită în dreapta de sala Congresului, încă în picioare și azi, iar în stânga de o sală culturală anume construită pentru ca Hitler să aibă unde să-și țină discursurile culturale.

Toate aceste edificii, cu excepția sălii Congresului, concepută încă din 1933 de arhitectul Ludwig Ruff, cădeau în sarcina mea, deoarece Hitler mă desemnase arhitect-responsabil al proiectului. Mi-a dat mână liberă atât în ce privește concepția, cât și realizarea lucrării. De-acum înainte, în fiecare an, avea să pună într-un cadru solemn câte o

piatră de temelie. O precizare: aceste pietre erau depozitate la Oficiul municipal de construcții, de unde erau luate spre a fi zidite pe măsură ce lucrarea avansa. La punerea primei pietre de temelie a stadionului, la 9 septembrie 1937, Hitler mi-a întins mâna cu un gest solemn şi mi-a spus în fața somităților partidului: „Aceasta este cea mai mare zi din viața dumitale!" Poate că, la data aceea, devenisem deja sceptic, căci i-am răspuns: „Nu, nu astăzi, mein Fu'hrer, ci atunci când va fi gata stadionul."

La începutul anului 1939, Hitler a încercat să justifice în fața unor constructori gigantismul stilului său cu următoarele cuvinte: „De ce merg tot timpul pe linia celor mai mari construcții? Fac acest lucru ca să redau fiecărui cetățean german încrederea în sine. Ca să spun fiecărui individ dintr-o sută de domenii diferite: noi nu suntem inferiori, ci dimpotrivă, suntem absolut egali cu oricare alt popor."9

Nu trebuie să imputăm numai regimului această tendință spre supradimensionarea proporțiilor. O contribuție o au şi averile rapid câştigate, precum şi nevoia de a-ți arăta forța. Iată explicația faptului că cele mai mari edificii ale antichității greceşti se găsesc în Sicilia şi în Asia Mică. Este posibil să existe o legătură între acest gigantism şi legile impuse de anumiți dictatori. Chiar în Atena lui Pericle, statuia Atenei Parthenos, sculptată de Phidias, era înaltă de 12 metri, în plus, multe dintre cele şapte minuni ale lumii, simboluri de o popularitate universală, sunt ceea ce sunt tocmai datorită dimensiunilor lor ieşite din comun. Vezi Templul lui Artemis din Efes, Mausoleul din Halicarnas, Colosul din Rhodos sau Zeus Olimpianul al lui Phidias.

Supradimensionarea proporțiilor ascunde însă nişte țeluri de-spre care Hitler nu le vorbea lucrătorilor: această arhitectură gigantică era menită să-i glorifice opera, să-1 întărească în conştiința misiunii istorice pe care şi-o atribuia. Ridicarea impunătoarelor monumente îi oferea prilejul de a-şi vesti pretenția la hegemonia mondială, cu mult înainte de a fi îndrăznit să se confeseze în acest sens colaboratorilor săi apropiați.

Şi pe mine mă atrăgea ideea ca, recurgând la schițe, bani şi firme de construcții, să creez mărturii din piatră pentru o istorie viitoare şi să pot influența imaginea cu care vom rămâne în memoria mileniilor. Entuziasmul meu i-1 transmiteam şi lui Hitler, când puteam să-i demonstrez că am depăşit, cel puțin în planul dimensiunilor, operele de prim-plan ale istoriei omeneşti. El nu-şi exprima însă niciodată entuziasmul şi nu făcea risipă de vorbe mari. Poate că, în acele clipe, îl cuprindea un sentiment de venerație față de sine însuşi si față de imaginea propriei sale grandori, creată la ordinul lui şi proiectată la scara eternității.

La acelaşi congres din 1937, când a pus piatra de temelie a stadionului, Hitler şi-a terminat discursul cu fraza: „Națiunea germana şi-a dobândit, în sfârşit, imperiul ei germanic." în cursul dejunului care a urmat, Briickner, adjutantul lui Hitler, a povestit că, la aceste cuvinte, pe Feldmarschallul von Blomberg, copleşit de emoție, 1-au podidit lacrimile. Hitler a apreciat gestul ca fiind confirmarea unui consens perfect asupra semnificației fundamentale a declarației lui.

în epocă s-a glosat mult asupra faptului că această rostire enigmatică a deschis un nou capitol în cartea marii politici şi că de aici aveau să derive încă multe altele. Din întâmplare, eu ştiam ce intenționase Hitler să spună, întrucât, tot atunci, el m-a oprit pe scara ce ducea la apartamentul său şi, lasându-şi escorta să meargă mai departe, mi-a zis: „Vom întemeia un mare imperiu care va cuprinde toate popoarele germanice. Se va întinde din Norvegia până în Italia de Nord. Trebuie ca eu însumi să duc la bun sfârşit această operă. Numai de nu m-aş îmbolnăvi!"

Această formulare era încă relativ reținută, în primăvara anului 1937, Hitler mi-a făcut o vizită în atelierele mele din Berlin. Eram numai noi în fața machetei înalte de peste 2 metri a stadionului de 400 000 de locuri. Se afla exact la nivelul ochilor, conținea toate detaliile şi era luminată de puternice proiectoare de cinema, aşa că, printr-un neînsemnat efort de imaginație, puteam să ne reprezentăm efectul pe care ar fi putut sâ-i producă acest edificiu. Planurile erau fixate pe nişte table, lângă machetă. Hitler s-a întors spre ele. Din vorbă în vorbă- am ajuns la Jocurile Olimpice. I-am semnalat, cum o făcusem deja de mai multe ori înainte, că terenul meu de sport nu avea dimensiunile cerute de regulamentele olimpice. La aceasta, Hitler mi-a răspuns pe acelaşi ton, ca şi când ar fi fost vorba de o evidență indiscutabilă: „N-arc absolut nici o importanță, în 1940, Jocurile Olimpice vor mai avea loc într-o altă țară, la Tokio. Dar apoi se vor muta pentru totdeauna în Germania, pe acest stadion. Şi decizia cu privire la dimensiunile stadionului o vom lua noi."

Conform planului de lucru pe care-1 întocmiserăm împreună, stadionul urma să fie gata până la congresul din anul 1945.

Capitolul 6 CEA MAI MARE COMANDĂ

Hitler era neliniştit. „Realmente nu ştiu ce trebuie să fac", repeta el umblând în sus şi-n jos prin grădina cabanei de la Obcrsalzberg. „Este o decizie prea greu de luat. Aş prefera să mă aliez cu englezii. Dar istoria a arătat adesea că pe englezi nu te poți bizui. Dacă merg cu ei, atunci cu Italia am terminat-o pentru totdeauna. Apoi englezii mă lasă de izbelişte, aşa că alergăm după doi iepuri." în toamna lui 1935, nu de puține ori, Hitler s-a exprimat în felul acesta față de prietenii săi apropiați care, ca întotdeauna, îi țineau companie la Obersalzberg. Mussolini tocmai îşi începuse, prin bombardamente masive, campania din Abisinia, Negusul fugise, iar noul Imperiu Roman se proclamase.

După ce vizita pe care o făcuse în Italia, în iunie 1934, se soldase cu rezultate atât de slabe, Hitler devenise neîncrezător, desigur nu în Mussolini, ci în italieni şi în politica lor. Acum că-şi vedea îndoielile confirmate, Hitler

şi-a amintit de un testament politic al lui Hindenburg în care se spunea că Germania nu trebuie să mai meargă niciodată împreună cu Italia. Sub conducerea Angliei, Liga Naţiunilor a impus sancţiuni economice Italiei. Hitler a declarat că de-acum se vede nevoit să aleagă definitiv daca merge cu englezii sau cu italienii, si că aceasta va fi o decizie cu bătaie lungă. Aşa cum o va face de atâtea ori mai târziu, el se declara gata ca, în schimbul unui aranjament global, să le garanteze englezilor imperiul. Dar împrejurările nu i-au lăsat libertatea de a alege, ci 1-au constrâns să opteze pentru Mussolini. în ciuda apropierii ideologice şi a relaţiilor personale care începeau să se contureze, nu i-a venit uşor să ia această hotărâre. Trecuseră nişte zile de la consumarea faptului, dar Hitler încă se simţea apăsat şi se justifica afirmând că situaţia îl forţase să facă acest pas. Cu atât mai mare i-a fost uşurarea să constate, câteva săptămâni mai târziu, că sancţiunile luate în cele din urmă cruţau Italia tocmai în punctele esenţiale. De aici, Hitler a tras concluzia că atât Anglia, cât şi Franţa voiau să rămână în afara oricărui risc şi să evite orice pericol. Ceea ce a trecut mai târziu drept voinţă de provocare nu fusese, de fapt, decât aplicarea învăţămintelor trase din asemenea experienţe. Guvernele occidentale, conchisese el în urma acelor evenimente, dovediseră slăbiciune şi lipsă de decizie.

Ideea i-a fost întărită la 7 martie 1936, când trupele germane au ocupat Renania demilitarizată, fără să-şi atragă din partea aliaţilor riposta armată pe care ar fi justificat-o această violare flagrantă a Tratatului de la Locarno. în aşteptarea primelor reacţii, Hitler nu-şi mai stăpânea nervii, în compartimentele vagonului special care, în seara acelei zile, ne ducea spre Munchen, tensiunea din salonul Fiihrerului era extremă, într-o gară ne-a parvenit o ştire, „în sfârşit, regele Angliei nu va interveni, îşi ţine promisiunea. De-acum totul va merge bine", a spus Hitler, respirând uşurat. Această reacţie arăta ca nu cunoştea cât de slabe erau competenţele constituţionale ale coroanei engleze în relaţiile ei cu parlamentul şi guvernul. Oricum, probabil că o intervenţie armată ar fi avut nevoie de aprobarea regelui, şi poate că la asta se referise, în orice caz, era într-o acută stare de nelinişte, iar mai târziu, când se afla în stare de război cu aproape întreaga lume, încă mai afirma că intrarea trupelor germane în Renania a fost cea mai îndrăzneaţă dintre toate acţiunile lui.

„Noi încă n-aveam o armată demnă de acest nume; cea pe care o deţineam era aşa de slabă, încât n-ar fi putut ţine piept nici măcar numai polonezilor. Dacă francezii şi-ar fi pus mintea cu noi, ne-ar fi învins fără dificultate; în câteva zile rezistenţa noastră ar fi fost la pământ. Iar ceea ce aveam ca forţe aeriene era de-a dreptul ridicol: câteva Ju-52 de la Lufthansa, şi nici măcar pentru astea n-aveam bombe suficiente", susţinea el. După abdicarea regelui Eduard al VUI-lea, Hitler revenea adesea asupra aparentei înţelegeri pe care viitorul duce de Windsor o manifestase faţă de Germania naţional-socialistă: „Sunt sigur că prin el s-ar fi putut statornici relaţii prieteneşti durabile cu Anglia. Cu el, totul ar fi fost altfel. Abdicarea lui a reprezentat o grea pierdere pentru noi." Hitler se lansa atunci în consideraţii privind forţele oculte care determinau cursul politicii engleze într-un sens antigerman. Regretul lui de a nu fi găsit un teren de înţelegere cu Anglia a trecut ca un fir roşu prin toţi anii cât a fost stăpânul absolut al Germanici. Acest regret s-a amplificat şi mai mult după vizita pe care i-au iacut-o la Obersalzberg, în 22 octombrie 1937, ducele de Windsor împreună cu soţia, care au avut, după cum se spunea, cuvinte de laudă la adresa realizărilor celui de-al treilea Reich.

La câteva luni după ce intrase fără probleme în Renania, Hitler şi-a exprimat satisfacţia în legătură cu atmosfera armonioasă în care se desfăşurau Jocurile Olimpice, fapt ce demonstra că nemul-ţumirea opiniei publice internaţionale trecuse. A dat instrucţiuni ca numeroaselor personalităţi străine prezente să li se creeze impresia că au în faţă o Germanie animată de intenţii paşnice. A urmărit competiţiile cu mare interes, dar, în timp ce succesele neaşteptat de numeroase ale lotului german îl făceau extrem de fericit, seria de victorii repurtate de alergătorul-minune, americanul de culoare Jesse Owens, 1-a scos din sărite. Oamenii ai căror strămoşi provin din junglă au asupra albilor civilizaţi, pretindea el ridicând din umeri, superioritatea atletică a primitivului; ei nu sunt nişte concurenţi corespunzători cadrului olimpic şi, prin urmare, pe viitor ar trebui excluşi de la Jocuri şi de la toate competiţiile sportive. Aclamaţiile frenetice cu care berlinezii au întâmpinat intrarea maiestuoasă a echipei franceze pe stadionul olimpic 1-au impresionat grozav pe Hitler. Francezii au defilat cu braţul ridicat prin faţa tribunei de onoare unde se găsea Fuhrerul, si acest gest a provocat o explozie spontană de entuziasm printre numeroşii spectatori, în ovaţiile prelungite ale publicului, Hitler sesiza vocea unui popor care-şi exprima dorinţa de pace şi înţelegere cu vecinul de la apus. Dacă interpretez bine ceea ce am observat atunci, această efuziune a berlinezilor i-a cauzat mai degrabă nelinişte decât bucurie.

în primăvara lui 1936, Hitler inspectase împreună cu mine un tronson de autostradă, în cursul discuţiei a lăsat să-i scape: „Mai am o comandă de dat, cea mai mare dintre toate." A fost o simpla aluzie, în continuare n-a mai precizat nimic.

Uneori punea pe hârtie idei cu privire la înfăţişarea Berlinului, dar abia în iunie mi-a arătat un plan al centrului oraşului, murmurând: „I-am explicat primarului pe îndelete şi cu amănunte de ce e necesar ca această stradă nouă să fie lată de 120 de metri, şi iată că el îmi propune una de numai 90 de metri." Peste câteva săptămâni, primarul, dr. Lippert, vechi membru al partidului şi redactor-şef al ziarului berlinez Atacul a fost convocat din nou, dar nimic nu se schimbase: strada era tot de 90 de metri. Lippert nu reuşea să se înflăcăreze pentru proiectele Fiihrerului. Deocamdată, Hitler s-a manifestat doar ca unul căruia i s-a făcut lehamite de cineva şi a susţinut că Lippert este meschin, incapabil să administreze o metropolă, dar şi mai incapabil să înţeleagă rolul istoric ce revine acesteia. Pe

măsură ce zilele treceau, observațiile la adresa primarului deveneau tot mai dure: „Lippert este un incapabil, un idiot, un ratat, o nulitate." Uimitor mi s-a părut faptul că Hitler nu-şi exprima niciodată nemulțumirea în prezența primarului şi nici n-a încercat vreodată să-1 convingă. Uneori lăsa impresia că ocoleşte oboseala unei argumentații. Peste patru ani, întorcându-se într-o zi de la ceainărie, ocazie cu care pronunțase din nou cuvinte aspre la adresa lui Lippert, i s-a făcut legătura cu Goebbels căruia i-a ordonat categoric să schimbe primarul.

Până în vara anului 1936, Hitler avusese în mod vădit intenția de a încredința municipalității elaborarea planurilor pentru Berlin. Dar, acum, m-a chemat la el şi mi-a transmis comanda simplu şi direct: „Nu-i nimic de făcut cu acest Berlin, începând de azi, dumneata vei lucra la proiect. Uite un plan. Când ai ceva gata, să-mi arăți. Pentru asta, aşa cum ştii, am totdeauna timp."

După cum îmi spunea, el avusese în vedere deja din anii douăzeci un bulevard de o lățime extraordinară. Studiase planurile Berlinului, ale căror deficiențe îl incitaseră să-şi dezvolte pro-priile-i idei.1 încă de atunci ar fi luat hotărârea să deplaseze gările Anhalt şi Potsdam la sud de esplanada Tempelhof, eliberând centrul oraşului de şinele de cale ferată şi utilizând spațiul considerabil astfel obținut în aşa fel, încât, plecând de la aleea Victoriei şi făcând câteva străpungeri, să se traseze un bulevard de prestigiu cu edificii reprezentative, lung de 5 kilometri.

Toate proporțiile arhitecturale ale Berlinului ar fi fost date peste cap de două edificii pe care Hitler voia să le ridice la extremitățile acestui nou bulevard reprezentativ. La nord, în apropierea Reichstagului, avea în vedere construirea unei uriaşe săli de întruniri, cu acoperişul în formă de cupola, în care bazilica Sfântul Petru din Roma ar fi încăput de mai multe ori. Cupola urma să aibă un diametru de 250 de metri si să acopere o suprafață de 38 000 de metri pătrați, astfel că ar fi avut loc înăuntru 150 000 de persoane stând în picioare.

încă de la aceste prime discuții, când de-abia începeam să reflectăm asupra problemelor puse de arhitectura urbană, Hitler a crezut de datoria lui să-mi explice că la stabilirea dimensiunilor sălilor destinate întrunirilor trebuie să ne inspirăm din concepțiile Evului Mediu. Astfel, spunea el, catedrala din Ulm are o suprafață de 2 500 de metri pătrați; dar, în secolul al XlV-lea, când a fost începută, Ulmul nu avea, cu copii şi bătrâni la un loc, decât 15 000 de locuitori. Şi conchidea: „De aceea, ei nu puteau niciodată să umple catedrala; ținând cont de proporții, pentru un oraş ca Berlinul, cu milioanele lui de locuitori, o sală de 150 000 de persoane se cheamă că este mică."

La oarecare distanță de Gara de Sud, Hitler intenționa să ridice, ca o contrapondere la uriaşa sală, un arc de triumfa cărui înălțime o fixase la 120 de metri. „Acesta va fi cel puțin un monument demn de morții noştri din războiul mondial. Numele fiecăruia dintre cei 1,8 milioane de soldați căzuți pe câmpul de luptă va fi gravat în granit. Monumentul pe care Republica 1-a ridicat la Berlin întru cinstirea eroilor este lipsit de orice demnitate. E un lucru meschin şi nedemn de o mare națiune." Mi-a pasat două schițe desenate pe nişte bilețele2 spunându-mi: „Le-am făcut acum zece ani. Le-am păstrat mereu, căci nu m-am îndoit niciodată că, într-o zi, le voi putea construi. Aşa că acum să trecem la realizarea lor!"

Figurile omeneşti incluse în aceste schițe dovedeau, explica Hitler, că el prevăzuse încă de pe atunci pentru cupolă un diametru de peste 200 de metri şi, pentru arcul de triumf, o înălțime de peste 100 de metri. Ceea ce mă uluia era mai puțin gigantismul concepției, cât mai ales uimitoarea obsesie care-1 făcuse să proiecteze monumente într-o vreme când n-avea nici măcar un licăr de speranță ca va ajunge să le înalțe. Şi astăzi parcă mă trece un fior când realizez că, în plină pace şi în condițiile în care îşi clama dispoziția de a se înțelege cu toate popoarele, el începuse să realizeze proiecte care nu puteau să nu învedereze nişte aspirații; la hegemonia militară.

„Berlinul este un oraş mare, dar nu o metropolă. Priveşte Parisul, cel mai frumos oraş din lume, sau chiar Viena. Sunt oraşe, cu o puternică personalitate. Berlinul însă nu e decât o îngrămădire haotică de case. Trebuie să surclasăm Parisul şi Vicna", repeta el fără încetare în cursul numeroaselor noastre reuniuni de lucru. Ținute cel mai adesea în apartamentele lui de la Cancelarie, aceste discuții nu începeau decât după ce plecau toți ceilalți invitați.

Studiase cândva sârguincios planurile Parisului şi ale Vienei, pe care, în cursul discuțiilor noastre, memoria i le punea la dispoziție cu toată bogăția de detalii. La Viena admira creația arhitectonică pe care o reprezenta Ringul, cu marile lui edificii: Primăria, Parlamentul, sala de concerte sau Hofburgul şi muzeele. Putea să reproducă la scară această parte a oraşului şi ştia că marile clădiri reprezentative precum şi monumentele trebuie să fie proiectate în aşa fel, încât să poată fi puse în valoare din toate unghiurile. Admira aceste edificii, chiar daca nu se apropiau prea mult de concepțiile lui, cum era cazul Primăriei, în stil neogotic, despre care spunea: „Aici Viena este reprezentată pe măsură. Uită-te şi la Primăria Berlinului. Dar Berlinul va avea una şi mai frumoasă decât a Vienei, să fii sigur de asta!"

Ceea ce-1 impresiona şi mai mult erau noile bulevarde ale Parisului, acele mari străpungeri efectuate între anii 1853 şi 1870 de către Gcorges E. Haussmann pentru suma de 2,5 miliarde de franci aur. îl considera pe Haussmann cel mai mare urbanist al istoriei, dar spera ca eu sâ-1 întrec. Lupta îndelungată a lui Haussmann îl făcea să presupună că şi proiectul lui va întâmpina rezistență. Singură autoritatea lui, afirma el, va reuşi să-1 impună.

Deocamdată s-a folosit de un şiretlic pentru a înfrânge atitudinea recalcitrantă a administrației oraşului; aceasta vedea în proiectul lui Hitler un cadou otrăvit, deoarece devenise clar că ea va avea de suportat costurile ridicate ale degajării şi construirii străzilor, ale amenajării spațiilor publice şi ale instalării unei rețele rapide de căi ferate urbane. „Vom lucra o vreme la nişte proiecte pentru construirea noii noastre capitale pe malurile lacului Miiritz, în Mccklenburg. Să vezi ce activi vor deveni berlinezii când vor prinde de veste că guvernul Reichului vrea să se

mute!" într-adc-văr, au fost suficiente câteva aluzii de genul acesta pentru a-i determina pe edilii oraşului să accepte finanţarea acţiunii. Fapt este că, timp de câteva luni, Hitler s-a amuzat cu proiectul unui „Washington german", imaginând modalităţi de a crea din nimic' un „oraş ideal". Dar până la urmă a respins totul, declarând: „Nişte capitale construite artificial au fost totdeauna nişte copii născuţi morţi. Gândeştc-te la Washington sau la Canberra. Chiar şi la noi, la Karlsmhe, viaţa nu e posibilă pentru că predomină conţopiştii." în această privinţă nici până azi nu sunt sigur dacă juca teatru în faţa mea, sau dacă aborda în mod serios subiectul.

La originea imaginii pe care Hitler şi-o făcea despre Berlinul pe care voia să-1 construiască erau cei doi kilometri ai bulevardului Champs-Elysees cu al său Arc de Triomphe înalt de 50 de metri, edificat de Napoleon, în 1805. De aici veneau, de asemenea, modelul „marelui arc" şi concepţia lui cu privire la lăţimea bulevardului. „Champs-Elysees este lat de 100 de metri. Bulevardul nostru va fi, în orice caz, cu 20 de metri mai larg. Când, în secolul al XVII-lea, marele prinţ elector, în clarviziunea lui, a construit bulevardul Linden lat de 60 de metri, el putea să prevadă circulaţia de astăzi tot atât de puţin ca şi Haussmann când a conceput Champs-Elysees", spunea el.

Pentru realizarea acestor proiecte, Hitler a emis, prin Secretarul de Stat Lammers, un decret care-mi conferea puteri foarte întinse şi mă subordona direct lui. Nici ministrul de Interne, nici primarul, nici Gauleiterul Berlinului, Goebbels, nu erau abilitaţi să-mi dea mie ordine. Hitler m-a scutit, chiar în termeni anume, de obligaţia de a informa administraţia şi partidul despre stadiul proiectului meu.3 Când mi-am exprimat dorinţa de a avea posibilitatea să execut această comandă ca arhitect independent, el şi-a dat acordul pe loc. Secretarul de Stat Lammers a găsit un artificiu juridic pentru a ocoli condiţia de funcţionar de care aveam oroare; serviciul meu nu a căpătat caracter de serviciu public, ci a funcţionat ca un mare institut de cercetări absolut independent.

La 30 ianuarie 1937, Hitler mi-a încredinţat oficial cea mai mare „misiune arhitecturală". El a căutat îndelung un titlu care să sune bine şi să inspire respect. Cel care 1-a găsit a fost Funk. Am devenit „inspector general de construcţii însărcinat cu remo-delarea capitalei Reichului". Mi-a remis actul de numire aproape cu timiditate. Era o trăsătură caracteristică comportamentului său faţă de mine. După masa de prânz, mi-a strecurat în mână actul respectiv, zicându-mi: „Să faci treabă bună." Printr-o interpretare generoasă a contractului, eram de acum înainte Secretar de Stat al guvernului Reichului. La treizeci şi doi de ani, aveam locul meu în rândul al treilea al băncii guvernului, lângă dr. Todt; la dineurile oficiale puteam să iau loc la extremitatea mesei şi primeam, automat, de la orice personalitate străină în vizită oficială o distincţie onorifică de o categorie precis determinată. Aveam un salariu lunar de l 500 de mărci, sumă nesemnificativă în comparaţie cu onorariile mele de arhitect.

încă din februarie, Hitler îi ceruse fără menajamente ministrului Educaţiei să elibereze venerabila clădire a Academiei de

Arte din piaţa Paris, pentru a face loc noului GBI (Generalbauin-spektor), cum era numit oficiul meu. Alegerea lui căzuse asupra acestei clădiri deoarece putea să ajungă aici, neobservat de public, trecând prin grădinile ministerelor care o separau de Cancelarie, în curând avea să se folosească din plin de această posibilitate.

Concepţia urbanistică a lui Hitler suferea de o gravă deficienţă: nu era elaborată până la capăt. Imaginea unui Champs-Elysees berii nez de două ori şi jumătate mai lung decât originalul parizian îl obseda într-atât, încât pierduse complet din vedere structura oraşului de patru milioane de locuitori. Pentru un urbanist, un asemenea bulevard nu putea avea sens şi funcţionalitate decât ca nucleu al unei modernizări urbane. Pentru Hitler, dimpotrivă, nu era decât o lucrare de mare pompă, avându-şi scopul în ea însăşi. Totodată, nici problema feroviară a Berlinului nu-şi găsea rezolvare. Pintenul uriaş pe care căile ferate îl înfigeau în configuraţia oraşului, împărţindu-1 în două, ar fi fost deplasat cu câţiva kilometri spre sud.

Planificatonil-şef al căilor ferate germane, dr. Leibbrandt, director în Ministerul Transporturilor, vedea în proiectele lui Hitler posibilitatea de a reorganiza în mare toată reţeaua feroviară a Capitalei, împreună, am găsit o soluţie aproape ideală: adău-gându-i două căi suplimentare, spoream capacitatea liniei de centură, ea putând în acest fel să absoarbă traficul marilor linii. Ar fi fost astfel posibilă construirea a două gări de tranzit, una la nord şi alta la sud, care să facă de prisos numeroasele capete de linie (gările Lehrter, Anhalt, Potsdam). Estimam costul acestor noi instalaţii feroviare la 1-2 miliarde de mărci.4

în felul acesta puteam să prelungim noul bulevard către sud, pe traseul vechilor căi ferate, şi eliberam în centrul oraşului, la distanţă de numai 5 kilometri, o imensă suprafaţă pentru un nou cartier rezidenţial de 400 000 de locuitori.5 De asemenea, prin eliminarea gării Lehrter se putea continua spre nord acest ax rutier, care ar fi făcut posibilă apariţia de noi cartiere rezidenţiale.

Numai că nici Hitler şi nici eu nu voiam să renunţăm la sala cea mare care, precedată de o imensă piaţă, fără trafic, trebuia să închidă bulevardul monumental. Interesele practice ale traficului au fost sacrificate de dragul protocolului; din cauza ocolului astfel rezultat, fluxul circulaţiei de la nord la sud era profund afectat.

Evident că, în continuare, trebuia să folosim calea de degajare spre vest existentă deja, Heerstrasse, largă de 60 de metri, pentru a o prelungi şi spre est, proiect care s-a realizat parţial după 1945, prin lărgirea vechii Frankfurter Allee. întocmai ca axa nord-sud, aceasta ar fi ajuns la încheierea ei firească, autostrada periferică, ceea ce ar fi deschis noi zone de urbanizare la est de Berlin; am fi putut astfel, simultan cu aerisirea centrului oraşului, să dublăm populaţia Capitalei Reichului.6

Imobile înalte folosite pentru birouri şi activităţi comerciale urmau să încadreze aceste două axe. Eşalonate în adâncime, în cele două direcţii, ele formau zone de construcţii tot mai joase, ce se terminau cu nişte case ascunse în verdeaţă. Sistemul avea darul - cel puţin aşa speram eu - să împiedice asfixierea centrului oraşului aflat în strânsoarea inelară a zonelor de urbanizare tradiţionale. Acest sistem, rezultând cu necesitate din structura axială elaborată de mine, făcea ca spaţiile verzi să pătrundă radial şi adânc până în centrul oraşului.

Pe o parte a autostrăzii, la cele patru extremităţi ale noii cruci axiale, se rezerva un teren pentru câte un aeroport, în timp ce lacul Rangsdorf era prevăzut să servească hidroavioanelor care, în viziunea de atunci, aveau să atingă raze de acţiune superioare. Aerodromul Tempelhof, situat prea în centrul noii zone de dezvoltare a oraşului, urma să fie dezafectat şi transformat într-un parc de distracţii, după modelul lui Tivoli din Copenhaga, într-un viitor mai îndepărtat, trebuia ca această cruce axială, după estimările noastre, să fie completată cu cinci bulevarde circulare şi şaptesprezece căi de degajare late de 60 de metri, cărora deocamdată ne mulţumeam să le stabilim noi aliniamente. Pentru degajarea reţelei rutiere urbane, legătura între crucea axială şi o parte a bulevardelor circulare ar fi fost asigurată, conform proiectului nostru, de trenuri siibterane rapide. La vest, vecin cu Stadionul Olimpic, urma să apară un nou cartier universitar, căci, în cea mai mare parte, clădirile facultăţilor şi ale institutelor vechii Universităţi Friedrich-Wilhelm de pe Unter den Linden erau într-o stare de jalnică decrepitudine. La nord de acest cartier s-ar fi întins un altul nou, rezervat medicinei, prevăzut cu spitale, laboratoare şi institute. Malurile râului Spree, între Insula Muzeului şi Reichstag, o zonă vitregită de soartă, plină de grămezi de fier vechi si de făbricuţc, aveau să facă obiectul unei renovări centrate pe o extindere a localurilor muzeelor berlineze.

De cealaltă parte a autostrăzii de centură se prevăzuseră zone de recreere pe care un înalt funcţionar silvic, special învestit cu depline puteri, începuse deja să le amenajeze, transformând pădurea de conifere, tipică pentru ţinutul Brandenburgului, într-o pădure de foioase. După modelul parcului Bois de Boulogne, Gnmewaldul urma să fie deschis publicului şi să ofere milioanelor de locuitori ai Capitalei promenade, terenuri de sport şi restaurante. Şi aici am cerut să se planteze imediat zeci de mii de arbori, reconstituind vechea pădure mixtă tăiată de Frederic cel Mare pentru finanţarea războaielor sileziene. Din uriaşul proiect de remodclare a Berlinului nu au rămas decât aceşti arbori cu frunza căzătoare.

în cursul cercetării noastre, proiectul iniţial al lui Hitler, centrat pe construirea unui bulevard monumental, absurd din punct de vedere urbanistic, s-a transformat încetul cu încetul. Ideea lui de început a devenit un element neglijabil al noii planificări, care-şi propunea să cuprindă toate problemele. Eu depăşisem cu mult - măcar în ce priveşte extinderea planificării urbanistice - viziunea lui Hitler asupra proporţiilor. Aşa ceva, probabil, nu i se întâmplase prea des în viaţă. Nu a respins ideea extinderii; mi-a dat mână liberă, dar nu am putut să-1 fac să adere la această parte a proiectului. Se uita la planuri foarte superficial, ca, peste câteva minute, să întrebe plictisit: „Unde ai planurile noi pentru Strada Mare?" înţelegea prin aceasta numai tronsonul mijlociu al bulevardului de prestigiu, cel pe care îl comandase iniţial. Apoi se delecta cu priveliştile pe care si le imagina:

ministerele, imobilele administrative ale marilor firme germane, noua Operă, hotelurile de lux şi palatele pentru divertisment. Iar eu îl imitam cu plăcere. Totuşi, lucrărilor de interes general le acordam aceeaşi importanţă ca şi edificiilor care, de fapt, n-aveau decât menirea să satisfacă orgoliul Fiihrerului. Pasiunea pentru edificiile destinate eternităţii îl împiedica să se intereseze de structurile traficului, de zonele rezidenţiale şi de spaţiile verzi: n-avea nici o sensibilitate pentru dimensiunea socială.

Hess, dimpotrivă, se interesa numai de construcţia de locuinţe, lucrările destinate protocolului neintrând prea des în preocupările lui. La sfârşitul uneia dintre vizitele lui, mi-a făcut reproşuri în această privinţă. I-am făgăduit că, pentru fiecare cărămidă folosită la edificiile de protocol, voi rezerva o cărămidă pentru imobilele de locuit. Când i-a parvenit ştirea despre promisiunea mea, Hitler a fost neplăcut surprins, subliniind urgenţa propriilor sale comenzi, dar nu a anulat înţelegerea dintre mine şi Hess.

în contrast cu ceea ce se crede adesea, eu nu eram arhitec-tul-şef al lui Hitler, superiorul ierarhic al tuturor celorlalţi arhitecţi. Arhitecţii care se ocupau de Miinchen şi de Linz dispuneau ca şi mine de depline puteri. Cu trecerea timpului, Hitler a încredinţat sarcini speciale unui număr crescând de arhitecţi, înainte de război, numărul total al acestora trebuie să fi fost de zece sau doisprezece.

în discuţiile pe care le aveam, Hitler se dovedea capabil să înţeleagă repede un proiect şi să-şi facă o imagine plastică prin combinarea planului cu vederi ale edificiului, în ciuda tuturor treburilor guvernamentale, şi cu toate că adesea era vorba de zece până la cincisprezece mari proiecte interesând cele mai diferite oraşe, el se orienta numaidecât în planuri, chiar şi atunci când nu le văzuse de luni de zile; îşi amintea modificările pe care le ceruse, iar cine pornea de la ideea că Hitler va fi uitat de mult cutare sugestie sau cutare cerinţă era nevoit să constate că se înşelase.

în cursul unor asemenea discuţii, el se arăta cel mai adesea rezervat şi plin de luare-aminte. In total contrast cu tonul poruncitor pe care-1 folosea faţă de colaboratorii săi politici, era amabil şi fără accente jignitoare când îşi exprima dorinţe privind unele modificări. Convins că arhitectul este cel care poartă răspunderea proiectului său, ţinea ca acesta să aibă primul şi ultimul cuvânt, iar nu cutare Gauleiter sau Reichsleiter. Căci nu suporta imixtiunea nici unei instanţe din afara profesiei respective, oricât de înaltă ar fi fost ea. Când i se expunea o altă idee, Hitler nu se crampona câtuşi de puţin de-a lui, spunând: „Da, ai dreptate, e mai bine aşa."

Astfel am rămas şi eu cu sentimentul că sunt responsabil pentru proiectele pe care le-am conceput sub Hitler. Am fost adesea în divergenţă, dar nu-mi amintesc nici o situaţie în care să mă fi forţat să-mi însuşesc opinia lui. în aceste raporturi de relativă egalitate ce se statorniciseră între mine, ca arhitect, şi el, ca beneficiar, se află explicaţia faptului că mai târziu, devenit ministru al Armamentului, mi-am păstrat o autonomie mult mai mare decât cea de care se bucura majoritatea miniştrilor si a mareşalilor.

Hitler reacţiona brutal şi aspru numai când simţea o opoziţie mută vizând esenţialul. Astfel, din momentul în care a criticat noile edificii ale lui Troost ridicate în Konigsplatz din Miinchen, profesorul Bonatz, dascălul unei întregi generaţii de arhitecţi, nu a mai primit nici o comandă. Nici măcar Todt nu a mai îndrăznit să-i solicite lui Bonatz să construiască nişte viaducte pentru autostradă. Numai ca urmare a intervenţiei mele pe lângă doamna Troost, văduva profesorului venerat, a putut Bonatz să reintre în graţii. Această femeie avea suficientă autoritate si a fost de ajuns să remarce: „De ce n-ar construi el poduri? Nu e deloc ageamiu în lucrări tehnice!" Şi Bonatz a construit viaducte.

Hitler nu înceta să mă asigure: „Ce mult aş fi vrut să fiu arhitect!" Iar când îi răspundeam: „Dar atunci eu n-aş mai fi avut de la cine să primesc comenzi", el îmi replica: „Oh, dumneata oricum ai fi reuşit să te afirmi!" Mă întreb uneori: oare Hitler şi-ar fi abandonat cariera politică dacă la începutul anilor douăzeci ar fi întâlnit un bogătaş care să-i comande lucrări? Dar, în fond, sunt înclinat să cred, la el conştiinţa că are de îndeplinit o misiune politică şi pasiunea pentru arhitectură au fost totdeauna de nedespărţit. Ca dovadă nu aduc decât cele două schiţe pe care omul politic de treizeci şi sase de ani, în pragul falimentului în acel an 1925, le întocmise în intenţia, ce părea atunci absurdă, de a-şi încorona cândva succesele ca om de stat printr-un arc de triumf şi o sală mare cu cupolă.

Comitetul Olimpic German s-a aflat într-o situaţie neplăcută când responsabilul organizării Jocurilor, Pfundtner, Secretar de Stat la Ministerul de Interne, i-a prezentat primele proiecte ale noului stadion olimpic. Arhitectul Otto March prevăzuse o construcţie din beton cu pereţi intermediari din sticlă, semănând cu stadionul de la Viena. După reuniune, Hitler, furios şi agitat, s-a întors în apartamentele lui, ordonând să mă prezint cu proiectele mele. Fără alte explicaţii, a cerut să se comunice Secretarului de Stat că trebuie să contramandeze Jocurile Olimpice. Motivul invocat era că acestea n-ar putea să aibă loc în absenţa lui, căci şeful de stat este cel care se cuvine sa Ic declare deschise; or, el n-ar pune niciodată piciorul într-o asemenea cutie din sticlă. Am întocmit în noaptea aceea o schiţă care prevedea îmbrăcarea scheletului cu piatră naturală şi accentuarea cornişelor. Am făcut, de asemenea, să dispară sticla, şi Hitler a fost mulţumit. A luat asupra-şi finanţarea lucrărilor suplimentare. Profesorul March s-a declarat de acord cu modificarea şi Berlinul si-a salvat Jocurile. Nu mi-a fost niciodată clar dacă şi-ar fi pus cu adevărat în practică ameninţarea, sau dacă asta nu exprimase decât acea atitudine de sfidare pe care obişnuia s-o adopte pentru a-şi impune voinţa.

în primul moment, Hitler respinsese categoric chiar şi participarea noastră la Expoziţia Universală din 1937 de la Paris, deşi se acceptaseră deja invitaţia şi chiar amplasamentul pavilionului german. Dar respingea fără drept de apel proiectele care i se prezentau. Văzând aceasta, Ministerul Economiei mi-a cerut un proiect. Amplasamentele se repartizaseră în aşa fel, încât pavilionul german si pavilionul sovietic să se găsească faţă-n faţă, gest ironic premeditat din partea conducerii franceze a expoziţiei, întâmplarea a făcut ca, plimbându-mă prin Paris, să nimeresc într-o sală unde se găsea macheta secretă a pavilionului sovietic. Pe un soclu foarte ridicat, o sculptură de vreo 10 metri înălţime înainta triumfa] spre pavilionul german. Atunci am conceput un cub masiv, ritmat de nişte piloni grei, părând a stăvili acest asalt, în timp ce, de sus, de la comisa turnului meu, un vultur purtând crucea încârligată în gheare măsura din cap până-n picioare cuplul statuar rusesc. Am obţinut medalia de aur, colegul meu sovietic, aşijderea.

La masa de inaugurare a pavilionului nostru, l-am întâlnit pe ambasadorul francez la Berlin, Andre Frangois-Poncet. El mi-a propus să-mi expun lucrările la Paris, în schimbul unei expoziţii la Berlin consacrate picturii franceze moderne. După părerea lui, arhitectura franceză rămăsese în urmă, dar, mi-a spus el, „în pictură, am putea să vă învăţăm câte ceva". Cu prima ocazie i-am raportat lui Hitler despre această propunere, care-mi dădea posibilitatea să mă fac cunoscut pe plan internaţional, întrucât problema îl inoportuna, Hitler a trecut-o sub tăcere, ceea ce deocamdată nu însemna nici refuz, nici încuviinţare, dar excludea posibilitatea de a-1 mai aborda vreodată în această chestiune.

în timpul celor câteva zile petrecute la Paris, am văzut Palais de Chaillot şi Palais des Musees d'Art Moderne, precum şi Musee des Travaux Publics conceput de celebrul arhitect de avangardă Auguste Perret şi aflat încă în lucru. Mă uimea faptul ca, în construcţiile reprezentative, Franţa tindea şi ea spre neoclasicism. Mai târziu s-a afirmat adesea că acest stil este o trăsătură caracteristică statelor totalitare, ceea ce nu corespunde realităţii. E mai degrabă trăsătura unei epoci care şi-a pus pecetea la Washington, Londra sau Paris, ca şi la Roma, Moscova sau în proiectele noastre pentru Berlin.7

Ne-am procurat ceva franci francezi, însoţiţi de prieteni, am pornit cu maşina, cu şi soţia mea, să vizităm Franţa. Am trecut, hoinari fără grabă, pe lângă castele şi catedrale, spre sud. Priveliştea fortificaţiilor din Carcassonne, a întinderii lor, ne-a dat un fior romantic, deşi era vorba acolo de unul dintre dispozitivele militare cele mai prozaice din Evul Mediu, nimic mai mult pentru epoca respectivă decât un adăpost atomic al zilelor noastre. Ne pregăteam să petrecem câtva timp într-un hotel unde găsisem un vechi vin roşu franţuzesc şi să ne mai bucurăm de calmul

acestui ținut, când, seara, am fost chemat la telefon, îmi închipuisem că sunt, în acest colț retras, la adăpost de apelurile adjutanților lui Hitler, cu atât mai mult cu cât nimeni nu ne cunoştea itinerarul.

Totuşi, din rațiuni de securitate şi control, poliția franceză ne urmărise călătoria; în orice caz, ea a fost în măsură, la cererea Obersalzbergului, să indice imediat locul unde ne găseam. La aparat era adjutantul Briickner: „Mâine la prânz trebuie să fiți la Fiihrer." Obiectând ca întoarcerea mi-ar lua două zile şi jumătate, el mi-a răspuns: „Mâine dupa-amiază are loc aici o şedință şi Fiihrerul cere să fiți de față." Am mai tăcut o slabă încercare de amânare: „Un moment..." „Fuhreml ştie unde sunteți, dar mâine trebuie să fiți aici." Eram nenorocit, furios şi descumpănit. Pilotul lui Hitler, căruia i-am telefonat, mi-a spus că avionul personal al acestuia nu poate să aterizeze în Franța, dar mi-a promis că-mi va procura bilet pentru un avion de mărfuri german care, venind din Africa, va face escală la Marsilia a doua zi dimineață la ora 6. Avionul special al lui Hitler urma să mă ducă de la Stuttgart, pe aeroportul Ainring de lângă Berchtesgaden.

Chiar în aceeaşi noapte am pornit spre Marsilia. Am contemplat încă o dată, în lumina lunii, monumentele romane de la Arles, adevăratul scop al călătoriei noastre, şi, la ora 2, am poposit la un hotel din Marsilia. Trei ore mai târziu eram în drum spre aeroport, iar după-amiază, aşa cum mi se poruncise, apăream în fața lui Hitler, care m-a întâmpinat cu următoarele cuvinte: „Ah, domnule Speer, îmi pare tare rău! Am amânat şedința. Vroiam să aflu părerea dumitale despre un pod suspendat ce urmează a se construi la Hamburg." Dr. Todt intenționase să prezinte în acea zi proiectul unui pod mamut, ce trebuia să-1 depăşească pe celebrul Golden Gate Bridge de la Sân Francisco. Dar, cum lucrarea era prevăzută să înceapă de-abia prin anii patruzeci, Hitler ar fi putut foarte bine să-mi acorde încă o săptămână de concediu.

Altă dată, in ă refugiasem cu soția mea pe Zugspitze, când am primit telefonul de-acum obişnuit din partea adjutantului: „Ftihrerul vă cheamă la dânsul. Mâine la amiază la «Osteria», pentru dejun." La obiecțiile melc, mi-a retczat-o scurt cu un: „Nu, e urgent!" La „Osteria", Hitler m-a întâmpinat cu un: „Da, da, e bine c-ai venit la masă. Ce, ți s-a spus să vii? Ieri am întrebat aşa, într-o doară: unde este Speer? Dar, ştii, aşa-ți trebuie. La ce bun atât schi?"

Von Neurath nu prea umbla cu plecăciuni. O dată, seara târziu, Hitler i-a cerut adjutantului să i-1 dea la telefon pe ministrul Afacerilor Externe, adică pe von Neurath. De la celălalt capăt al firului i s-a răspuns că ministrul s-a culcat. Atunci Hitler a ordonat: „Să fie trezit, vreau să vorbesc cu el!" Din nou telefon; încurcat, adjutantul raportează: „Domnul ministru de Externe al Reichului vă transmite că mâine dis-de-dimineață va fi la dispoziția dumneavoastră, dar că acum e obosit şi-ar vrea să doarmă."

O astfel de fermitate, într-adevăr, îl făcea pe Hitler să cedeze, dar supărarea n-avea să-i treacă în seara aceea; nu uita niciodată asemenea manifestări de independență şi se revanşa cu prima ocazie.

Capitolul 7 OBERSALZBERG

Orice deținător de putere, fie el director de întreprindere, prim-ministru sau şef al unui regim dictatorial, este expus unei presiuni permanente. Funcția face ca favoarea să-i fie râvnită atât de tare, încât dorința de a o obține poate să-i corupă subalternii. Dar aceştia nu sunt numai în pericol de a decădea până la condiția de curteni, ci sunt supuşi şi tentației ca prin accentuate dovezi de devotament să-1 corupă ei înşişi pe potentat.

Modul în care acesta reacționează la o asemenea presiune constantă dă măsura valorii lui. Am cunoscut anumiți industriaşi şi militari care au ştiut să reziste acestei tentații, în măsura în care puterea se exercită de mai multe generații, nu rar se întâlneşte chiar o anumită incoruptibilitate ereditară. Dintre apropiații lui Hitler, numai câțiva, ca de pildă Fritz Todt, au rezistat seducțiilor statului bazat pe instituția curții. Hitler însvişi n-a încercat niciodată să stăvilească acest fenomen.

Condițiile deosebite ale stilului său de guvernare 1-au făcut, mai ales după 1937, să se izoleze din ce în ce mai mult, incapacitatea lui de a stabili un contact uman firesc contribuind la însingurare, în cercul intimilor, se vorbea adesea despre această schimbare tot mai vizibilă. Heinrich Hofmann tocmai publicase o nouă ediție a cărții sale Hitler, acest necunoscut. Vechea ediție fusese retrasă de pe piață din cauza unei fotografii în care Hitler se întreținea prieteneşte cu un om pe care, între timp, îl asasinase: Rohm. în noile fotografii, alese de Hitler personal, el apărea ca un om obişnuit, jovial şi degajat, în pantaloni scurți din piele, într-o barcă, întins pe o pajişte, la plimbare, înconjurat de un tineret entuziast sau în ateliere de artişti, părea totdeauna relaxat şi sociabil. Cartea a fost cel mai mare succes al lui Hofmann. Dar, în momentul apariției, era deja depăşită, deoarece acest Hitler pe care şi eu îl cunoscusem la începutul anilor treizeci se transformase, chiar pentru intimii săi, într-un despot rece şi distant.

în Alpii bavarezi dibuisem într-o vale retrasă, Oster, o căsuță de vânătoare destul de mare ca să-mi pot monta planşetele şi instala, mai înghesuit, familia şi câțiva colaboratori. Acolo am lucrat, în primăvara lui 1935, la proiectele mele berlineze. Erau timpuri fericite, consacrate lucrului şi familiei, într-o zi însă am făcut o mare greşeală. I-am vorbit lui Hitler despre acest cuibuşor idilic, la care el mi-a spus: „Dar dumneata ai putea să te aranjezi mult mai bine la mine. Pun la dispoziția familiei dumitale casa Bechstein1. Acolo, în verandă, ai loc din belşug pentru birou." La sfârşitul lui mai 1937 ne-am mutat. M-am instalat într-un nou atelier. Conformându-se unei dispoziții a lui Hitler, Bormann ceruse să se construiască acest atelier conform planurilor mele. Am devenit astfel, după Hitler, Goring şi Bormann, al patrulea „Obersalzberghez".

Fireşte, eram fericit să mă văd atât de repede adus în rândul din faţă şi primit în cercul cel mai restrâns. Dar, în curând, a trebuit să constat că schimbul nu fusese tocmai avantajos. Părăsisem valea noastră singuratică pentru un teren împrejmuit cu gard înalt din sârmă ghimpată, unde nu puteai pătrunde decât după ce treceai prin două controale. Aveai impresia că te afli într-o rezervaţie pentru animale sălbatice; curioşii încercau tot timpul să zărească pe vreunul dintre locuitorii de vază ai acestui perimetru alpin. Adevăratul stăpân al Obersalzbergului era Bormann. El a cumpărat, folosind constrângerea, străvechi gospodării ţărăneşti care, din ordinul lui, au fost demolate, împreună cu numeroasele troiţe răspândite prin pădure, cu toate protestele parohiei. Apus mâna şi pe nişte păduri domeniale, asigurându-şi astfel un teren cu o suprafaţă de 7 kilometri pătraţi ce se întindea din vârful unui munte înalt de aproape l 900 de metri până în valea situată cu 600 de metri mai jos. Gardul interior măsura cam 3 kilometri, iar cel exterior, 14.

Impermeabil la farmecul naturii virgine, Bormann a împânzit splendidul peisaj cu o reţea de drumuri; din cărări de pădure, până atunci acoperite cu ace de brad şi înţesate cu rădăcini, a făcut alei asfaltate. O cazarmă, un garaj, un hotel pentru invitaţii lui Hitler, o fermă nouă, o unitate de cazare pentru numărul în continuă creştere al angajaţilor s-au succedat într-un ritm tot aşa de rapid ca şi construcţiile unei staţiuni climaterice devenite, instantaneu, ultimul cuvânt al modei. Barăci adăpostind sute de muncitori răsăreau pe versanţii muntelui, camioane încărcate cu materiale de construcţie bătătoreau drumurile; noaptea, unele şantiere erau luminate, pentru că se lucra în două schimburi. Din când în când, câte o detunătură făcea să răsune valea.

Pe vârful muntelui, rezervat lui Hitler, Bormann a ridicat o casă pe care a mobilat-o, ca unul care nu se uită la bani, într-un stil „pachebot", cu iz de ţărănie. De o construcţie îndrăzneaţă, drumul ce ducea acolo se termina într-o stâncă, în care se săpase, cu ajutorul dinamitei, spaţiul necesar unui ascensor. Bormann a înmormântat între 20 şi 30 de milioane de mărci în acest drum de acces pe care Hitler nu 1-a folosit decât de câteva ori. în anturajul lui Hitler, zeflemiştii şopteau: „Parcă am fi într-un oraş al căutătorilor de aur. Numai că Bormann nu găseşte aur, ci risipeşte aur." Hitler deplora aceasta tevatură, dar se mulţumea să spună: „Asta-i treaba lui Bormann, eu nu mă bag", sau altă dată: „Când totul va fi gata, am sa-mi caut o vale liniştită, şi-acolo am să-mi construiesc o căsuţă din lemn ca şi prima." Dar asta n-a mai fost niciodată gata. Bormann îşi făcea mereu de lucru cu trasarea de noi drumuri şi construirea de noi clădiri, iar când a izbucnit războiul, a început să amenajeze adăposturi subterane pentru Hitler şi anturajul său.

în ciuda mârâielilor ocazionale ale lui Hitler legate de enorma cheltuială, uriaşa instalaţie de pe munte era semnificativă pentru mutaţia intervenită în stilul lui de viaţă, precum şi pentru tendinţa de a se izola tot mai mult de lumea exterioară. Această evoluţie nu poate fi explicată prin teama de atentate. Căci, aproape în fiecare zi, permitea ca mii de oameni veniţi să-1 omagieze să treacă perimetrul de siguranţă şi să defileze prin faţa lui. Serviciul de securitate găsea acest obicei mult mai periculos decât plimbările organizate prin pădure, pe drumuri la care avea acces şi publicul.

în vara lui 1935, Hitler a hotărât să-şi mărească modesta casă de munte şi s-o transforme într-o fastuoasă reşedinţă alpină. A finanţat lucrările din banii săi, dar acesta a fost un gest pur simbolic, deoarece Bormann a tocat, pentru construcţiile-anexă, sume luate din alte surse, alături de care contribuţia personală a Fiihrerului a fost derizorie.

Hitler nu s-a mărginit să facă numai primele schiţe pentru Berghof, ci a desenat cu mâna lui planul, secţiunile şi perspectiva, refuzând orice ajutor de la careva din jur şi mulţumindu-se să împrumute de la mine planşe, echere şi alte ustensile. Doar două proiecte a mai desenat Hitler cu atâta grijă: noul stindard al Reichului şi fanionul maşinii sale oficiale de şef de stat.

în timp ce arhitecţii obişnuiesc să aştearnă pe hârtie ideile cele mai diverse pentru ca din ele să reiasă o soluţie, Hitler avea particularitatea că, fără să stea prea mult pe gânduri, considera prima inspiraţie ca fiind cea bună; venea doar cu nişte mici retuşuri, pentru a înlătura unele defecte prea bătătoare la ochi.

Casa veche rămânea înglobată în cea nouă. Faptul că aceste două părţi urmau să comunice printr-o deschizătură mare avea drept rezultat un plan care s-a dovedit extrem de nepractic. Astfel, când se primeau personalităţi în vizită oficială, suita lor era nevoită să aştepte într-un vestibul neospitalier în care dădeau toaletele, scara şi sufrageria mare.

De fiecare dată când Hitler avea convorbiri de aceasta natură, îşi expedia oaspeţii neoficiali la etaj. Or, cum scara dădea în vestibulul care preceda şi salonul lui Hitler, trebuia să trimiţi „cercetaşi", ca să afli dacă ai cale liberă pentru a ieşi din casă spre a face o plimbare, în salon, o fereastră escamotabilă, celebră prin dimensiunile ei, era mândria lui Hitler. De aici se deschidea priveliştea spre Untersberg, spre Berchtesgaden şi Salzburg. Hitler avusese ideea să-şi amplaseze garajul sub această fereastră. Pe vânt potrivnic, un miros greu de benzină pătrundea în salon. Un astfel de plan ar fi fost respins în orice seminar de şcoală tehnică superioară. Pe de altă parte, tocmai asemenea neajunsuri erau cele care dădeau Berghofului o puternică notă personală: era vorba de acelaşi aspect primitiv al casei de sfârşit de săptămână, dar la o scară mult mai mare.

Toate devizele au fost considerabil depăşite, ceea ce 1-a pus pe Hitler într-o oarecare încurcătură: „Veniturile din vânzarea cărţii mele sunt complet epuizate, deşi am mai obţinut de la Amann un avans de câteva sute de mii. Totuşi, banii nu ajung, după cum îmi spunea Bormann mai adineauri. Editura mi-a oferit bani ca să-mi publice a

doua carte, cea din 1928.2 Mare noroc am avut că nu s-a publicat această carte. Nici nu îndrăznesc să mă gândesc la dificultățile politice pe care le-aş fi avut acum. Desigur, dintr-o singură lovitură aş scăpa de orice jenă financiară. Amann mi-a promis numai ca acont un milion, iar după asta ar mai urma câteva milioane. Poate mai târziu, când se vor fi aşezat lucrurile... Acum este imposibil."

Aşa se prezenta el deocamdată, prizonier voluntar, privind spre Untersberg de unde, într-o zi, după cum spune legenda, împăratul Carol se va trezi din somn şi va veni să reînvie gloria de odinioară a Imperiului. Fireşte, Hitler raporta această prezicere la persoana sa. „Priveşte Untersbergul, acolo-n depărtare. Nu întâmplător am reşedința față-n față cu acest munte."

Activitatea sa de constructor la Obersalzberg nu era singura care îl lega de Bormann, care ştiuse să îşi atribuie şi gestiunea bugetului personal al lui Hitler. în materie de finanțe, chiar şi casa militară a lui Hitler atârna de bunăvoința acestuia. Eva Braun depindea şi ea, după cum mi s-a destăinuit într-o zi, de Bormann, care avea sarcină de la Fiihrer să-i satisfacă trebuințele financiare, modeste în sine.

Hitler îl lăuda pentru iscusința lui în acest gen de probleme. O dată, ne-a povestit că Bormann, în acel an de nenorociri care a fost 1932, avusese meritul de a fi creat o asigurare obligatorie pentru accidentele survenite în exercițiul funcțiunilor de partid, încasările acestei case de întrajutorare fuseseră atunci mult mai importante decât cheltuielile, şi soldul pozitiv a fost vărsat în contul partidului, care a putut să-1 utilizeze în alte scopuri. Nu mai mică a fost aprecierea pe care şi-a câştigat-o Bormann prin ceea ce e făcut după 1933 pentru a-1 elibera pe Hitler de grijile băneşti, în acest scop a găsit două surse mănoase, împreună cu fotograful personal al lui Hitler, Hofmann, şi cu prietenul acestuia, ministrul Poştelor, Ohnesorge, s-au gândit că Fiihrerul posedă un drept asupra reproducerii portretului său pe timbre. Partea din cifra de afaceri era, desigur, minimă, dar, cum portretul apărea pe toate valorile, în curând s-au revărsat milioane în punga personală, administrată de Bormann.

A găsit apoi o altă sursă de venituri, înființând „donația Adolf Hitler a industriei germane". Industriaşii, care profitau de avântul economic, au fost solicitați, nici una-nici două, să-şi arate recunoştința față de Fiihrer prin vărsăminte voluntare. Cu toate că şi alți înalți funcționari ai partidului avuseseră aceeaşi idee, doar Bormann a obținut monopolul unor asemenea colecte. Dar a fost destul de deştept pentru a redistribui în numele Fiihrerului câte ceva şi celorlalți conducători ai partidului. Aproape toți potentații au primit donații prelevate din aceste fonduri. Influența lor asupra nivelului de viață al diferiților Reichsleiteri şi Gauleiteri părea a nu fi decât una insignifiantă, dar, în realitate, ea i-a conferit lui Bormann mai multă putere decât alte dregătorii din interiorul ierarhiei.

Cu stăruința lui caracteristică, Bormann, începând din 1934, s-a ataşat unei alte idei foarte simple: de a fi tot timpul cât mai aproape de sursa grației şi a favorii. Astfel, îl însoțea pe Hitler la Berghof, rămânea în preajma lui în cursul călătoriilor, nu se clintea de lângă el la Cancelarie, oricât de târziu ar fi fost. în felul acesta, ci a devenit secretarul zelos, omul de încredere finalmente indispensabil. Se arăta amabil cu toată lumea, şi aproape toată lumea apela la serviciile lui, cu atât mai mult cu cât părea că joacă rolul de intermediar la modul total dezinteresat. Chiar şi Rudolf Hess, superiorul său ierarhic direct, părea să încerce o senzație confortabilă la gândul că are un colaborator pe lângă Hitler.

Desigur, încă de atunci, potentații din jurul lui Hitler se priveau între ei cu ochi răi, ca nişte diadohi aşteptând ca tronul să rămână vacant. Astfel, au izbucnit de timpuriu lupte pentru scaun între Goebbels, Goring, Rosenberg, Ley, Himmler, Ribbentrop şi Hess; singur Rohm fusese eliminat din competiție; în ce-1 priveşte pe Hess, el avea să piardă curând orice influență. Dar nici unul dintre adversari nu sesizase pericolul care-i amenința în persoana neobositului Bormann. Acesta reuşise să-i facă pe toți sa-1 ia drept un personaj insignifiant, îşi constmia bastionul fără a se face remarcat. Or, chiar în corul acestor potentați lipsiți de suflet şi de conştiință, el făcea o notă stridentă prin brutalitatea şi bădărănia lui. Nu poseda acel minimum de cultură care 1-ar mai fi ținut în frâu. în toate cazurile reuşea să-i determine pe toți să execute ordinele lui Hitler sau indicațiile pe care el le interpreta ca ordine. Subaltern din naştere, îşi trata subordonații ca şi cum ar fi avut de-a face cu vaci şi cu boi; se purta de parcă era în ograda lui proprie.

Eu îl evitam pe Bormann; de la început nu ne-am putut suferi. întrețineam relații corecte, aşa cum o cerea atmosfera de bisericuță de la Obersalzberg. Dar n-am lucrat niciodată pentru el, cu excep-ția cazului când am făcut planurile atelierului meu.

Timpul petrecut pe munte îi aducea lui Hitler, cum sublinia el adesea, calmul şi certitudinea interioară necesare surprinzătoarelor lui decizii. Tot acolo îşi pregătea şi discursurile cele mai importante. Era interesant modul în care şi le scria. Astfel, cu câteva săptămâni înainte de congresele de la Numberg, se retrăgea la Obersalzberg pentru a-şi elabora lungile discursuri în care-şi definea principiile politice. Termenul devenea tot mai strâns;

adjutanții îi presau să înceapă să dicteze, ținându-1 departe de orice preocupări legate de planuri, proiecte sau vizitatori. Dar Hitler trăgea de timp, amânând lucrul de la o săptămână la alta, apoi de la o zi la alta, pentru ca, de-abia în ultima clipă să se apuce vrând-ncvrând de treabă. De cele mai multe ori se făcea prea târziu ca să-şi termine toate discursurile şi atunci trebuia ca, în perioada congresului, să facă nopți albe pentru recuperarea timpului irosit la Obersalzberg.

Aveam impresia că simţea nevoia acestei presiuni ca să poată lucra şi că, în maniera boemei artistice, dispreţuia munca ordonată şi nu putea sau nu voia să-şi impună o disciplină. Lăsa să se coacă, în săptămânile de aparentă inactivitate, conţinutul discursurilor sau al gândurilor sale, până în momentul în care totul se deversa ca un torent asupra partizanilor sau interlocutorilor săi.

Mutarea la Obersalzberg nu a fost prielnică muncii mele. Programul zilnic, monoton, te obosea; cercul de intimi, mereu aceleaşi şi aceleaşi persoane care aveau obiceiul să se întâlnească la Miinchen, să se adune la Berlin; această repetiţie te plictisea. Singura deosebire faţă de Berlin şi Miinchen consta în prezenţa soţiilor, în afară de ele, mai erau două sau trei secretare şi Eva Braun.

Hitler îşi făcea apariţia în camerele de jos târziu, către ora 11, studia dosarul de presă, asculta câteva rapoarte ale lui Bormann şi lua primele decizii. Programul său zilnic începea cu un dejun prelungit. Invitaţii se adunau în anticameră. Hitler îşi alegea vecina de masă, în timp ce Bormann, începând cam din 1938, avea privilegiul s-o conducă pe Eva Braun, care la masă şedea în stânga lui Hitler. Acest privilegiu dovedea fără echivoc poziţia lui dominantă la Berghof. Sufrageria prezenta un amestec de rusticitate artistică şi eleganţă citadină, aşa cum se întâlneşte adesea în casele de ţară ale orăşenilor bogaţi. Pereţi şi plafoane lambrisate cu lemn de larice de culoare deschisă, iar scaunele, îmbrăcate în saftian roşu-deschis. Vesela era albă, simplă. Argintăria purta monograma lui Hitler, ca la Berlin. Decorul floral, cu discreţia lui, făcut totdeauna pe placul stăpânului. Aveam mereu la dispoziţie o bună bucătărie burgheză: o supă, o mâncare cu carne, un desert; se bea apă minerală de Fachingen sau vin la sticlă; serviciul se asigura de ospătari în veste albe şi pantaloni negri, de fapt SS-işti în livrea, înjur de douăzeci de persoane luau loc la masa prea lungă pentru a permite înfiriparea unei conversaţii. Hitler se aşeza la mijloc, exact în faţa ferestrei; se întreţinea cu persoana de vizavi, în fiecare zi alta, ori cu vecinele din dreapta sau din stânga lui.

Nu mult după masă, ne îndreptam în coloană spre ceainărie, întrucât lăţimea drumului nu permitea să se meargă decât doi câte doi, totul semăna cu o procesiune. După cei doi funcţionari ai serviciului de securitate, aflaţi la câţiva metri mai în faţă, venea Hitler cu interlocutorul său de moment, urmaţi de ceata pestriţă a comesenilor; coloana era încheiată de membri din personalul de supraveghere. Cei doi câini ciobăneşti ai lui Hitler zburdau prin iarbă, fără să se sinchisească de ordinele stăpânului; erau, desigur, singurii opozanţi la curtea lui Hitler. Spre necazul lui Bormann, şeful mergea zilnic doar pe acest drum, de o jumătate de oră, refuzând s-o ia pe kilometricele cărări forestiere asfaltate de el în acest scop.

Ceainăria fusese construită pe un loc cu vedere spre valea Berchtesgadenului, preferat de Hitler. Compania se extazia în faţa panoramei, folosind mereu aceiaşi termeni, iar Hitler aproba, folosind mereu aceleaşi cuvinte. Construcţia cuprindea o încăpere rotundă, plăcut proporţionată, cu diametrul de vreo 8 metri. Unui şir de ferestre cu geamuri mici i se opunea peretele interior, cu un şemineu în care ardea focul. Aşezaţi pe fotolii confortabile, ne grupam în jurul mesei rotunde, Eva Braun şi una dintre doamne încadrându-1 pe Hitler. Când vreun conviv nu încăpea, se ducea într-o cămăruţă alăturată. Fiecare putea să bea sau să mănânce, după pofta inimii, ceai, cafea, ciocolată, diferite feluri de torturi, prăjituri şi foitaj, iar drept capac, băuturi tari. Aici, la ora cafelei, lui Hitler îi plăcea tare mult să se piardă în monologuri nesfârşite, ale căror teme erau cunoscute perfect de toţi cei din jur, care, cu gândul în altă parte, se prefăceau că le ascultă cu luare-aminte. Se întâmpla ca Hitler însuşi să adoarmă în cursul rostirii acestor monologuri. Anturajul continua atunci să discute în şoaptă, sperând că şeful o să se trezească în timp util pentru masa de seară. Eram între ai noştri.

După aproximativ două ore, de obicei către ora 18, ceaiul se termina. Atunci Hitler se ridica, iar şirul de pelerini mergea, preţ de douăzeci de minute, până la locul unde-i aştepta o coloană de maşini. Revenit la Berghof, Hitler avea obiceiul să se retragă imediat în camerele lui de sus, în timp ce restul grupului se împrăştia. Bormann dispărea adesea în camera uneia dintre tinerele secretare, stârnind astfel comentariile maliţioase ale Evei Braun.

Două orc mai târziu, ne reîntâlneam la masa de seară, care se desfăşura după acelaşi ritual ca şi dejunul. Apoi Hitler, urmat din nou de companie, se ducea în salon.

Mobilele, alese de Atelieail Troost, erau puţine, dar foarte mari: un dulap înalt de peste trei metri şi lung de cinci, în care se păstrau diplomele de cetăţean de onoare şi discurile; o vitrină în stil neoclasic monumental; o cutie de orologiu enormă, având deasupra un vultur din bronz care părea s-o păzească, în faţa ei se afla o masă lungă de şase metri, pe care Hitler obişnuia să semneze documente sau, mai târziu, să studieze hărţi de operaţiuni. Scaunele, îmbrăcate în piele roşie, erau repartizate în două grupuri distincte: primul, amplasat în jurul şemineului, se afla cu trei trepte mai sus decât restul salonului; celălalt, în apropierea ferestrei, înconjura o masă rotundă din lemn furniruit, protejată cu o placă din sticlă, în spatele acestui grup se găsea cabina de proiecţie ale cărei fante fuseseră mascate de o tapiserie; lângă peretele opus trona o comoda mare în care erau încorporate difuzoare, susţinând un bust din bronz al lui Richard Wagner semnat de Arno Brecker. Deasupra acesteia, o altă tapiserie ascundea ecranul. Tablouri în ulei, destul de mari, acopereau pereţii: o femeie cu pieptul dezgolit, atribuită elevului lui Tiţian, Bordone; un nud culcat foarte pitoresc despre care se zicea că e al lui Tiţian însuşi; Nana de Feuerbach, într-o versiune foarte frumoasă, un peisaj al tânărului Spitzweg, ruine romane de Pannini şi, surprinzător, un fel de iconostas al pictorului nazarinean Eduard von Steinle, înfaţişându-1 pe regele Heinrich, întemeietorul de oraşe; însă nici un Griitzner. Din când în când, Hitler spunea că plătise cu propriii lui bani aceste tablouri.

Ne aşezam pe canapea sau în fotolii. Cele două tapiserii erau ridicate şi a doua parte a serii începea cu aceleaşi filme care ne ocupau serile la Berlin. La sfârşit, ne strângeam cu toţii în jurul imensului şemineu; şase sau opt dintre noi stăteau, ca înşiraţi pe o stinghie, pe o canapea superlungă şi incomod de adâncă, în timp ce Hitler, din nou flancat de Eva Braun si de una dintre doamne, se aşeza într-un fotoliu confortabil. Cercul pe care-1 formam era, din cauza dispunerii neinspirate a locurilor, aşa de alungit, încât nici aici nu se putea întreţine o conversaţie cu participarea tuturor celor prezenţi. Fiecare şuşotea la urechea vecinului. Hitler discuta lucruri fără importanţă cu cele doua doamne sau vorbea în şoaptă cu Eva Braun, ţinând-o uneori de mâna. Dar adesea tăcea, privind fix la focul care ardea în şemineu; invitaţii amuţeau deodată, ca să nu-1 deranjeze în profundele lui reflecţii.

Din când în când se comentau filmele, Hitler judecând în special actriţele, iar Eva Braun, actorii. Nimeni nu-şi dădea osteneala să ridice nivelul discuţiei, renunţând la aceste flecăreli şi spunând, de exemplu, ceva despre noile forme de expresie ale regiei. Ce-i drept, nici filmele pe care le vedeam nu ofereau un asemenea prilej. Erau filme de pur divertisment. Nu s-au proiectat niciodată, în orice caz nu în prezenţa mea, experimentele cineaştilor contemporani, ca de pildă filmul despre Michelangelo, de Curt Ortel. Uneori, Bormann profita de ocazie ca, pe neobservate, să-i sape prestigiul lui Goebbels, responsabilul cu producţia cinematografică germană. Făcea aluzii răutăcioase la faptul că Goebbels pusese beţe-n roate filmului Urciorul sfărâmat, pe motiv că Emil Jannings 1-ar fi batjocorit, întruchipându-1 în rolul lui Adam, judecătorul de ţara şchiop. Hitler a văzut cu plăcere filmul interzis, nescăpând prilejul de a-1 lua peste picior pe Goebbels. Mai mult decât atât, a ordonat să fie reluat în cea mai mare sală din Berlin, ordin care însă multă vreme nu a fost dus la îndeplinire, lucru caracteristic pentru uimitoarea lipsă de autoritate de care Hitler dădea adesea dovadă. Dar Bormann nu s-a lăsat până nu 1-a făcut pe Hitler să se înfurie. Fiihrerul a cerut cu tărie să i se atragă atenţia lui Goebbels că trebuie să se conformeze dispoziţiilor sale.

Mai târziu, în timpul războiului, Hitler a renunţat la aceste proiecţii de după cină pentru că voia, cum spunea el, să renunţe la distracţia favorită din simpatie pentru privaţiunile soldaţilor, în schimb, se ascultau discuri, în ciuda unei excelente colecţii de discuri, interesul lui Hitler se îndrepta mereu spre aceeaşi muzică. Nu gusta nici muzica barocă, nici pe cea clasică, nici muzica de cameră, nici simfoniile. De fapt, programul a devenit repede invariabil: asculta mai întâi câteva piese de virtuozitate din operele lui Wagner, pentru a trece îndată la operetă. Astfel a rămas până la sfârşit. Hitler se ambiţiona în a recunoaşte câte o cântăreaţă, bucurându-se când, aşa cum se întâmpla frecvent, o nimerea.

Pentru înviorarea acestor serate cam posomorâte, se servea vin spumos, înlocuit, după ocuparea Franţei, cu şampanie de proastă calitate; pe cele mai bune şi le însuşiseră Goring şi generalii lui din forţele aeriene. Noaptea, după ora l, cu tot efortul de a se stăpâni, nimeni nu mai putea să-şi reprime căscatul. Dar seara, obositoare prin sterilitatea şi monotonia ei, se mai lungea încă o oră bună, până în momentul când, în sfârşit, Eva Braun, după câteva vorbe schimbate cu Hitler, primea permisiunea să se retragă în camerele de sus. Hitler se ridica de-abia după încă un sfert de oră şi se retrăgea şi el. Acestor ore paralizante le urma adesea o reuniune liniştită în care cei rămaşi se regăseau în jurul unui pahar cu şampanie sau coniac; aveau aerul că parcă scăpaseră din captivitate.

La orele mici de după miezul nopţii, ne întorceam acasă morţi de oboseală. Obosiţi de trândăvie. După câteva zile îmi venea, cum ziceam eu atunci, „rău de munte", adică mă simţeam vlăguit şi gol, senzaţie pe care mi-o dădea acest timp irosit ce nu se mai termina. Singurele momente când mai puteam să mă aşez la lucru împreună cu colaboratorii mei erau acelea când trebuia ca Hitler să se scuture de lene pentru a participa la anumite convorbiri. Favoarea de a fi invitat permanent şi de a locui la Ober-salzberg mă obliga, deşi era un chin pentru mine, sa iau parte la aceste reuniuni nocturne. Şeful Serviciului de Presă, dr. Dietrich, a îndrăznit să absenteze de câteva ori, pentru a asista la reprezentaţii ale Festivalului de la Salzburg, ceea ce i-a atras mânia lui Hitler. în cazul unor lungi sejururi, singura soluţie, dacă nu voiai să-ţi neglijezi munca, rămânea fuga la Berlin.

Uneori veneau în vizită vechi prieteni de la Miinchen sau de la Berlin, ca Schwarz, Goebbels sau Hermann Esser. Dar aceste vizite erau extrem de rare şi nu durau, în general, decât una sau două zile. Hess, de asemenea, care ar fi avut toate motivele să stăvilească prin prezenţa lui activitatea adjunctului său, nu şi-a făcut apariţia decât de două sau de trei ori. Chiar si colaboratorii cei mai apropiaţi, cei pe care-i întâlneai atât de des la dejunurile de la Cancelarie, evitau pe faţă Obersalzbergul. Acest lucru era bătător la ochi, cu atât mai mult cu cât lui Hitler îi făcea plăcere să-i vadă, invitându-i să vină să se odihnească mai des şi pentru mai multe zile. Dar acestor oameni, deveniţi ei înşişi centrul unor cercuri de prieteni devotaţi, li se părea extraordinar de greu să se supună programului total diferit al unui Hitler care era departe de a fi modest şi îmbietor. Şi aceasta cu toate că manierelor lui nu le lipsea şarmul. Vechii luptători ar fi acceptat cu entuziasm o invitaţie la Berghof, dar erau tot atât de indezirabili aici ca şi la Miinchen.

Când vizitatorii erau vechi militanţi, Eva Braun avea permisiunea să fie de faţă, dar era expediată îndată ce apăreau la masă miniştri sau alţi demnitari ai Reichului. Chiar atunci când venea Goring cu soţia, trebuia ca ea să rămână în cameră. Evident că, potrivit concepţiilor lui Hitler, nu era aptă să apară în societate decât în anumite limite.

Uneori îi ţineam companie în exilul ei, în camera vecină cu dormitorul lui Hitler. Era atât de timorată, încât nu îndrăznea sa iasă din casă pentru a face o plimbare. „Mi-e teamă să nu mă întâlnesc pe culoar cu familia Goring", zicea ea.

In general, Hitler nu prea o băga în seamă. Fără să se jeneze câtuşi de puţin de prezenţa ei, îşi expunea concepţia despre femei: „Bărbaţii foarte inteligenţi să-şi ia de soţie femei primitive şi proaste. Mă vedeţi pe mine cu o soţie care să-şi vâre nasul în treburile mele? în ceasurile de răgaz vreau să am linişte... în orice caz, nu m-aş putea căsători niciodată. Să mai am şi copii, chiar că n-aş duce lipsă de probleme. Şi până la urmă să se mai pună si problema ca fiul meu să-mi devină succesor... Afară de asta, un om ca mine n-arc nici o şansă să aibă un fiu reuşit. Aşa se întâmplă întotdeauna în astfel de cazuri. Poftim, fiul lui Goethe, un neisprăvit! Multe femei ţin la mine pentru că nu sunt căsătorit. Or, asta era o condiţie esenţială în anii luptelor pentru cauza naţional-socialistă. E ca la un artist de cinema: când se însoară, ci pierde nişte atuuri în faţa femeilor care-1 adoră, nu mai este idolul de altădată."

Pretindea că e în stare să le fulgere pe femei cu farmecul erotic al persoanei sale. Dar şi în privinţa aceasta avea unele dubii: nu ştia niciodată, obişnuia el să spună, dacă femeile îl preferă pe „cancelarul Reichului" sau pe „Adolf Hitler" şi nu-i plăcea în nici un caz, avea impoliteţea să afirme, să aibă femei de spirit pe lângă el. Exprimându-se în felul acesta, era clar că nu-şi dădea seama cât de tare le jignea pe doamnele de faţă. Dar Hitler putea să facă şi pe tăticul cel bun. O dată, când Eva Braun, plecată la schi, a cam întârziat la ceai, a fost cuprins de nelinişte, uitân-du-se nervos la ceas, vizibil îngrijorat să nu i se fi întâmplat ceva.

Eva Braun era de origine modestă. Tatăl ei fusese învăţător. Nu i-am cunoscut niciodată părinţii, care nu au ieşit din anonimat, trăind toată viaţa ca nişte oameni de rând. Eva Braun şi-a păstrat şi ea simplitatea, îmbrăcându-se fără stridenţă şi purtând bijuterii dintre cele mai ieftine3, primite cadou de la Hitler cu ocazia Crăciunului sau a aniversării zilei de naştere. Erau, în majoritatea cazurilor, pietre semipreţioase, valorând cel mult câteva sute de mărci şi, în definitiv, de o modestie inadmisibilă. Bormann venea cu un sortiment de bijuterii la Hitler care, cvi gustul lui mic-bur-ghez, alegea, aveam impresia, nişte exemplare meschine.

Eva Braun nu manifesta interes pentru politică; de-abia dacă a încercat, cu o ocazie sau alta, să-1 influenţeze pe Hitler. Dar, având o vedere sănătoasă asupra realităţilor vieţii cotidiene, îşi îngăduia remarci asupra unor mici neajunsuri ale vieţii de la Miinchen, ceea ce Bormann nu vedea cu ochi buni pentru că, în asemenea cazuri, era chemat imediat să dea explicaţii. Era o femeie sportivă, o schioare bună şi de o mare rezistenţă. Cu ea făceam foarte adesea excursii pe munte, dincolo de hotarele domeniului nostru. Odată, Hitler i-a dat opt zile de concediu, bineînţeles într-o perioadă când nici el nu se afla pe munte. A venit cu noi să petrecem împreună câteva zile la Ziirs unde, necunoscută printre necunoscuţi, şi-a petrecut nopţile dansând, ca o mare pasionată, cu tineri ofiţeri. Era departe de a fi o modernă Madame de Pompadour; pentru istorie, rămâne interesantă doar ca element de punere în evidenţă a trăsăturilor de caracter ale lui Hitler.

Dintr-o anumită compasiune pentru situaţia ei, am început în curând să simpatizez cu nefericita femeie, care se ataşase foarte mult de Hitler. Ne-a unit şi aversiunea comună faţă de Bormann, provocată, e adevărat, de grosolănia arogantă cu care acesta siluia natura şi-şi înşela nevasta. Când, la Procesul de la Niimberg, am aflat că Hitler se căsătorise cu Eva Braun pentru cele treizeci şi şase de ore rămase de trăit, m-am bucurat pentru ea, cu toate că şi-n acest gest se putea sesiza cinismul lui Hitler. Astfel îşi tratase amanta, şi femeile în general.

Mi-am pus adesea întrebarea dacă Hitler a avut vreodată ceva în genul unui sentiment de dragoste faţa de copii. Oricum, când se întâlnea cu copii cunoscuţi sau necunoscuţi, îşi dădea osteneala în acest sens. Ba chiar încerca, fără sâ-i reuşească vreodată cu adevărat, să-i abordeze parinteşte-prieteneşte. N-a găsit niciodată modalitatea potrivită şi eficace de a intra în relaţie cu ci. După ce le spunea câteva cuvinte, gândurile îi zburau repede în altă parte. Nu considera copiii decât ca material de prăsilă, ca reprezentanţi ai generaţiei viitoare şi, în consecinţă, se interesa mai mult de aspectul lor (blonzi cu ochii albaştri), de constituţia lor (sănătoşi, viguroşi) sau de inteligenţa lor (vioi, hotărâţi) decât de fiinţa lor de copii. Asupra propriilor mei copii, personalitatea lui n-a avut nici o influenţă.

Despre viaţa de societate la Obersalzberg mi-a rămas numai amintirea unui vid straniu. Din fericire, am notat în primii ani de detenţie, când memoria mi-era încă proaspătă, frânturi de conversaţie care cred că prezintă un anumit grad de autenticitate.

în sutele de reuniuni la o ceaşcă de ceai se tratau probleme privind moda, creşterea câinilor, teatrul şi filmul, opereta şi vedetele ei, sau se Ibrfeca la nesfârşit viaţa de familie a altora. Nu-mi amintesc ca Hitler să se fi exprimat vreodată, în acest cerc intim, asupra evreilor, asupra adversarilor politici din interior sau chiar asupra necesităţii de a construi lagăre de concentrare. Această omisiune ţinea poate mai mult de preferinţele pentru .banalităţi decât de ocolirea premeditată a unor subiecte grave, în schimb, pe colaboratorii săi cei mai apropiaţi îi lua adesea peste picior. Nu e o întâmplare faptul că tocmai aceste înţepături mi-au rămas în amintire, pentru că, în definitiv, era vorba despre persoane care nu puteau fi criticate în public. Dar cercul intimilor lui Hitler nu avea obligaţia să păstreze tăcerea şi Fuhrerul afirma că, în orice caz, a te angaja să fii discret acolo unde sunt femei n-are nici un sens. Voia să-şi dea importanţă prin felul de a vorbi cu dispreţ despre toţi şi despre toate? Sau era efectul lipsei de consideraţie faţă de persoane şi evenimente?

Hitler se exprima adesea minimalizator despre mitul S S creat de Himmlcr, declarând, de exemplu: „Ce absurditate! Noi suntem pe punctul de a intra într-o epocă eliberată de orice misticism, iar ăsta o ia din nou de la capăt. Dacă e vorba aşa, n-avem decât sa ne oprim la preceptele Bisericii. Asta, cel puţin, are o tradiţie, închipuiţi-vă

că, într-o bună zi, o să facă din mine un sfânt SS! Cred că m-aş răsuci în mormânt!" Şi tot despre acelaşi subiect: „Acest Himmler a mai ţinut de curând un discurs în care-1 numea pe Carol cel Mare «ucigaş al saxonilor». Moartea unui mare număr de saxoni n-a fost o crimă istorică, aşa cum crede Himmler; Carol cel Mare a făcut foarte bine supunându-1 pe Widukind şi măcelărindu-i pe saxoni ca pe vite, căci, procedând aşa, a permis imperiului francilor să existe şi culturii occidentale să pătrundă în Germania actuală."

Himmler le ceruse unor savanţi să facă săpături arheologice, ceea ce stârnise din nou sarcasmul lui Hitler: „De ce să amintim lumii întregi că noi n-avem trecut? Nu-i suficient deci că romanii erau deja mari constructori într-o epocă în care strămoşii noştri se adăposteau în bordeie, trebuie să înceapă şi Himmler să dezgroape nişte sate de lut şi să se entuziasmeze pentru orice bucată de argilă arsa sau pentru orice topor din piatră... Cu asta nu facem decât să demonstrăm că noi încă mai mânuiam topoarele din piatră şi ne ghemuiam în jurul focurilor de tabără, aprinse sub cerul liber, când Grecia şi Roma se găseau deja pe cea mai înaltă treaptă a culturii. De fapt, am avea toate motivele să trecem sub tăcere acest trecut. Or, în loc să tacă, Himmler bate toba despre toate astea. Ce dispreţuitor trebuie să râdă urmaşii de azi ai romanilor de asemenea dezvăluiri!"

în timp ce la Berlin, în cercul colaboratorilor politici, se exprima foarte tăios la adresa Bisericii, în prezenţa femeilor era mai blând, exemplu ilustrativ pentru modul în care se adapta auditoriului său. Astfel, într-o zi a declarat intimilor săi: „Fără doar şi poate, poporul are nevoie de biserică. Ea este un puternic element de coeziune." E adevărat că el şi-o imagina ca pe un instrument de care să se servească la nevoie, căci a continuat astfel: „Dacă Reibi (Reichsbischof, episcop al Reichului, Ludwig Miiller) ar avea şi el personalitate! Dar de ce mi se dă un mărunt preot militar? I-aş acorda cu plăcere întregul meu sprijin. Ar putea să realizeze multe! Aş putea să fac din biserica evanghelică biserică oficială, ca în Anglia."

Chiar şi după 1942, Hitler a mai subliniat o dată, în cursul unei conversaţii la o ceaşcă de ceai, la Obersalzberg, că el consideră biserica absolut necesară în viaţa unui stat. Ar fi fericit, spunea el, să găsească într-o zi un prelat cu greutate, care să fie apt a conduce una sau chiar ambele biserici reunite, dacă e posibil. Continua să regrete că Rcichsbischoful Miiller nu este omul care trebuie pentru a-i duce la bun sfârşit proiectele ambiţioase, în această ordine de idei, a condamnat cu vigoare lupta împotriva bisericii, ca o crimă împotriva viitorului poporului, deoarece era, după părerea lui, imposibil să înlocuieşti biserica printr-o „ideologie de partid". Se declara convins că, în ce o priveşte, biserica va şti, după un lung interval de timp, să se acomodeze cu ţelurile politice ale naţional-socialismului, căci numai Dumnezeu ştie de câte ori, în cursul istoriei, ea a reuşit să se adapteze. O nouă religie de partid ar atrage după sine recăderea în misticismul medieval. Această involuţie, încheia el, este învederată de mitul SS şi de ilizibila carte a lui Rosenberg, Mitul secolului douăzeci.

Dacă în cursul unui asemenea monolog, Hitler ar fi emis judecăţi mai aspre asupra bisericii, Bormann, cu siguranţă, ar fi scos din buzunar una dintre micile fişe albe pe care le avea mereu asupra lui. Căci nota toate remarcile lui Hitler care i se păreau importante; si puţine lucruri păreau să-1 pasioneze mai mult decât nişte note proaste date bisericii. La vremea aceea, îl suspectam că adună material pentru a scrie o biografie a lui Hitler.

Când, în 1937, a aflat că partidul şi SS îi determină pe mulţi dintre adepţii săi să părăsească biserica, sub motiv că aceasta se opune din răsputeri planurilor lui, Hitler, din oportunism, a dat ordin principalilor săi colaboratori, în primul rând lui Goring si lui Goebbels, să nu rupă legăturile cu biserica, declarând că, în ce-1 priveşte, va rămâne membru al bisericii catolice, deşi nu are nici o legătură de suflet cu ea. Şi, într-adevăr, a rămas catolic până în momentul când şi-a pus capăt vieţii.

Cum îşi reprezenta Hitler biserica oficială se putea deduce din povestea pe care i-o spusese o delegaţie de notabilităţi arabe; el o relua adesea. Când, în secolul al VUI-lea, i-ar fi relatat acei vizitatori, voiseră să invadeze Europa Centrală, trecând prin Franţa, musulmanii au fost înfrânţi în bătălia de la Poitiers. Dacă arabii ar fi câştigat-o, lumea ar fi fost astăzi musulmană. Ei ar fi impus popoarelor germanice o religie a cărei dogmă cere să răspândeşti credinţa prin sabie şi să-i supui toate popoarele. Această dogmă se potriveşte germanilor ca o mănuşă. Ca urmare a inferiorităţii lor rasiale, cuceritorii n-ar fi putut rezista indigenilor, mai viguroşi şi obişnuiţi cu asprimea climei, astfel încât, până la urmă, nu arabii, ci germanii, convertiţi la credinţa musulmană, ar fi stat în fruntea acestui imperiu islamic mondial.

Hitler avea obiceiul să încheie povestirea cu ideea: „Noi avem nenorocul de a nu avea religia care trebuie. De ce nu avem religia japonezilor, care consideră că a te sacrifica pentru patrie este binele suprem? Chiar şi religia musulmană ne-ar fi mult mai potrivită decât creştinismul, cu toleranţa lui debilitantă." Era ciudat să-1 auzi înainte de război continuându-şi ideca în felul următor: „Astăzi, siberienii, bieloruşii şi oamenii stepei au un mod de viaţă extraordinar de sănătos. Astfel, ei sunt capabili să se dezvolte şi să dobândească în perspectivă o superioritate biologică asupra germanilor." O remarcă pe care, în ultimele luni ale războiului, avea s-o repete în termeni mult mai drastici.

Rosenberg a vândut sute de mii de exemplare din cartea sa de 700 de pagini, Mitul secolului douăzeci, în opinia publică, această carte a trecut multă vreme drept opera de referinţă a ideologiei partidului, dar, în conversaţiile de la ceainărie, Hitler o caracteriza, nici mai mult nici mai puţin, decât ca pe un „truc pe care nu-1 poate înţelege nimeni", scris de un „baltic obtuz, cu mintea îngrozitor de încâlcită". Se mira că o astfel de carte a putut să atingă un

tiraj atât de mare. „O recădere în mentalitatea Evului Mediu!" opina el. N-am putut niciodată să ştiu cu claritate dacă asemenea aprecieri făcute în cerc intim ajungeau la urechile lui Rosenberg.

în toate domeniile, cultura grecilor reprezenta în ochii lui Hitler suprema împlinire. Concepţia lor despre viaţă, pentru care stătea mărturie, de exemplu, arhitectura, era, după el, „proaspătă şi sănătoasă", într-o zi, fotografia unei frumoase înotătoare 1-a făcut să se cufunde într-o reverie filozofică: „Ce trupuri minunate se pot vedea astăzi! Deabia în secolul nostru tineretul se reapropie, prin sport, de idealurile elenice. Ce neglijat era trupul în veacurile trecute! Dar, prin aceasta, epoca noastră se diferenţiază de toate celelalte epoci, din Antichitate până în prezent." El refuza totuşi să practice vreun sport. N-a declarat niciodată că ar fi făcut vreunul în tinereţea lui. Când vorbea de greci, se gândea la dorieni. Fireşte, aici era un ecou al ipotezei emise de unii oameni de ştiinţă ai vremii, conform căreia tribul dorienilor, venit din nord, ar fi fost de origine germanică, şi deci cultura lui n-ar fi aparţinut lumii mediteraneene.

Pasiunea lui Goring pentru vânătoare era una dintre temele favorite ale conversaţiilor noastre. Hitler zeflemisea: „Cum poate un om să se entuziasmeze pentru aşa ceva? A ucide animale când e necesar este o treabă de măcelar. Şi, pe deasupra, să mai şi cheltuieşti o mulţime de bani pentru asta... înţeleg bine că trebuie să existe vânători de profesie, ca să stârpească vânatul bolnav. Si dacă, cel puţin, asta ar mai avea farmecul primejdiei ca pe vremea când arma de vânătoare era lancea. Dar astăzi, când orice burtos poate, fără nici un risc, să doboare de la distanţă animalul... Vânătoarea şi cursele de cai sunt ultimele rămăşiţe ale unei lumi feudale dispărute."

O altă plăcere a lui Hitler era să-1 pună pe ambasadorul Hewel, omul de legătură al lui Ribbentrop, să povestească în detaliu conţinutul convorbirilor telefonice cu ministrul de Externe al Reichului. îi dădea chiar şi sfaturi cum să-şi zăpăcească şeful sau să-1 bage în sperieţi. Uneori se aşeza lângă telefon, punându-1 pe Hewel să astupe microfonul cu palma, să repete ce-i spunea Ribbentrop, şi suflându-i ce să răspundă. De cele mai multe ori,

era vorba de observaţii sarcastice, menite să accentueze permanenta stare de îngrijorare care-1 macină pe neîncrezătorul Ribbentrop. Acesta se temea ca nu cumva nişte cercuri incompetente să-1 influenţeze pe Hitler în probleme de politică externă sau să pună în chestiune propria sa competenţă.

Chiar şi după negocieri dramatice, Hitler putea să-şi bată joc de interlocutori. Povestea odată cum, pe 12 februarie 1938, la Obcrsalzberg, 1-a convins pe Schuschnigg de gravitatea situaţiei, mimând un acces de furie şi forţându-1 în felul acesta pe oaspete să cedeze. Unele reacţii cu aparenţă isterică, despre care se relatează, se explică probabil printr-un asemenea teatru ieftin. Pentru că, de regulă, tocmai stăpânirea de sine era una dintre calităţile cele mai remarcabile ale lui Hitler. în prezenţa mea, rar s-a întâmplat, în epoca aceea, să-şi iasă din fire.

Cam prin 1936 a apărut, în salonul Berghofului, Schacht. Venise să prezinte un raport asupra situaţiei. Noi, oaspeţii, eram pe terasa alăturată; marea fereastră a salonului rămăsese larg deschisă. Vizibil iritat la culme, Hitler îl apostrofa pe ministrul Economiei, care-i răspundea pe un ton ridicat şi ferm. Dialogul a devenit tot mai violent şi, în cele din urmă, s-a întrerupt brusc. Furios, Hitler a venit la noi pe terasă şi 1-a mai bombănit încă mult timp pe recalcitrantul şi mărginitul ministru care, după părerea lui, tărăgăna înarmarea ţării, în 1937, un alt acces de furie, cu totul neobişnuit, 1-a avut ca ferment pe Niemoller. Acesta ţinuse din nou la Dahlem o predică incitantă; o dată cu textul predicii, i se prezentaseră lui Hitler şi procesele-verbale privind interceptarea convorbirilor telefonice ale lui Niemoller. Cu o voce care aducea a lătrat, Hitler a ordonat ca Niemoller să fie aruncat într-un lagăr de concentrare şi, având în vedere că se dovedise incorigibil, să fie ţinut acolo toată viaţa.

Un alt caz ne duce cu gândul înapoi, la prima lui tinereţe. Mergând, în 1942, de la Budweis la Krems, am văzut un indicator mare care trimitea la o casă din satul Spital de lângă Weitra, la frontiera cehă. în această casă, potrivit plăcii memoriale, „a locuit Fuhrerul în tinereţea sa". Casa era frumoasă şi impunătoare, iar satul, bogat. Am adxis la cunoştinţa lui Hitler descoperirea mea, ceea ce 1-a scos instantaneu din sărite. Urlând, a trimis după Bormann, care a apărut, uluit. Hitler 1-a apostrofat vehement: deşi a spus de-atâtea ori ca această localitate să nu fie pomenită în nici o ocazie, totuşi măgarul de Gauleiter a pus oamenii să fixeze o placă indicatoare. A ordonat să se scoată imediat de acolo. Pe-atunci nu-mi puteam explica iritarea lui, deoarece, pe de altă parte, se bucura când Bormann îi raporta că s-au restaurat anumite construcţii din jurul localităţilor Linz şi Braunau. Era vorba despre construcţii legate de tinereţea lui Hitler. Evident că avea un motiv pentru a uita această parte a tinereţii sale. Se ştie astăzi că o ascendenţă familială destul de obscură se pierde în acest ţinut al pădurii austriece.

Uneori creiona un turn al fortăreţei istorice din Linz. „Aici era locul meu de joacă preferat", îmi spunea el. „La învăţătură eram slab, dar la năzbâtii nu mă-ntrecea nimeni, în amintirea acelei vremi, vreau o dată ş i-o dată să pun oamenii să transforme acest turn într-o mare cabană pentru tineret." Adesea evoca şi primele impresii politice din tinereţe. Aproape toţi colegii lui de şcoală din Linz, spunea el, aveau sentimentul acut că trebuie interzisă imigrarea cehilor în Austria germană şi că asta i-a dat, pentru prima oară, conştiinţa că există o problemă a naţionalităţilor. Dar apoi, la Viena - continua el firul povestirii - i s-a revelat fulgerător pericolul evreiesc, mulţi muncitori pe care-i frecventa fiind foarte antisemiţi. Mai spunea că muncitorii aceştia aveau ceva cu care el nu era de acord: ideile social-democrate. „Eu le respingeam, şi n-am aderat niciodată la nici un sindicat. De-aici mi s-au tras primele dificultăţi politice", afirma el. E posibil ca acesta să fi fost unul dintre motivele pentru care n-avea o amintire bună despre Viena, în timp ce-şi vorbea cu extaz despre timpul petrecut la Miinchen înainte de război. Surprinzător de des îi reveneau în memorie mezelăriile de acolo şi carnaţii lor gustoşi.

Un respect nemărginit avea pentru episcopul de Linz, care păstorise în vremea tinereții lui. Luptând cu energie împotriva numeroaselor rezistențe, episcopul reuşise să impună construirea, la proporții neobişnuite, a catedralei oraşului; Hitler mai povestea că acesta, pentru că nu-şi ascunsese intenția de a construi o catedrală mai mare decât cea a Sfântului Ştefan, avusese greutăți cu guvernul austriac, care nu accepta ca Viena să fie surclasată.4 De obicei, urmau considerații asupra intoleranței guvernului central austriac, şi asupra faptului că reprimase toate tentativele de autonomie culturală a unor oraşe ca Graz, Linz sau Innsbruck, şi asupra faptului că, aparent, guvernul de la Viena nu-şi dădea seama că impunea unor țări întregi această uniformizare forțată. Or, acum, când el este cel care decide, va ajuta oraşul tinereții lui să reintre în drepturi. Programul său de transformare a Linzului într-o „metropolă" prevedea construirea unei serii de imobile reprezentative pe ambele maluri ale Dunării, un pod suspendat urmând să asigure traversarea fluviului. Obiectivul central al proiectului său era construirea Casei NSDAP, Gauhaus, o clădire enormă, cu o uriaşă sală de întruniri şi o campanilă. Voia să fie înmormântat într-o criptă amplasată în acest turn. Alte punc-te-cheie ale acestei restructurări arhitecturale urmau să fie o primărie, un hotel de lux, un mare teatru, un comandament general, un stadion, o galerie de tablouri, o bibliotecă, un muzeu al armelor, o clădire pentru expoziții şi, în sfârşit, două monumente: primul, pentru celebrarea eliberării din 1938 şi al doilea, întru glorificarea lui Anton Bruckner.5 Mie mi se rezervaseră proiectele galeriei de tablouri şi ale stadionului; dorea ca acesta din urmă, de la înălțimea colinei pe care avea să fie amplasat, să domine oraşul. Nu departe de aici, tot pe un teren înalt, trebuia să se ridice reşedința unde s-ar fi retras Fuhrerul la bătrânețe.

Hitler visa panorama pe care, la Budapesta, secolele au modelat-o pe cele două maluri ale Dunării. Avea ambiția să facă din Linz, Budapesta germană, în privința aceasta, considera că Viena este, în orice caz, prost orientată, fiind aşezată cu spatele spre Dunăre, şi că proiectanții de-atunci nu ştiusera să valorifice urbanistic fluviul. Simplul fapt, spunea el, că Linzului i s-ar reuşi valorificarea poziției ar putea să facă din acest oraş un viitor concurent al Vienei. Fără îndoială, nu trebuia să iei asemenea declarații sută la sută în serios; ceea ce-1 determina să vorbească astfel era, de fapt, aversiunea lui pentru Viena, resentimentul lui, cu erupție spontană la anumite intervale de timp. In alte ocazii, sublinia performanța urbanistică pe care o reprezentau la Viena construcțiile pe amplasamentele vechilor fortificații.

încă dinainte de război, Hitler declara uneori că, după atingerea țelurilor sale politice, ar vrea să se retragă din viața politică şi să-şi petreacă ultimii ani la Linz. După care ar urma să nu mai joace nici un rol şi n-ar mai interveni în treburile succesorului său, căci, dacă el nu s-ar da complet la o parte, acesta n-ar putea să se bucure de autoritatea necesară. Oamenii s-ar întoarce repede spre succesor, când şi-ar da seama că el este cel care deține puterea. Apoi si-asa lumea 1-ar uita în curând pe el, fostul Fuhrer. Toți 1-ar părăsi. Cochetând cu această idee, nu fără să se înduioşeze de sine însuşi, continua: „După aceea poate o să mă mai viziteze când si când vreunul dintre vechii mei colaboratori. Dar nu contez pe asta. în afară de domnişoara Braun, nu mai iau pe nimeni cu mine. Domnişoara Braun şi câinele. Voi fi singur. Cine ar mai putea să rămână, de bunăvoie şi pentru multă vreme, lângă mine? Nimeni n-o să mai țină seama de mine. Or sa meargă cu toții pentru a-i face curte succesorului meu. Poate, o dată pe an, or să vină să mă felicite la aniversarea zilei mele de naştere." Fireşte, comesenii prezenți protestau, spunând că ei îi vor rămâne pururea credincioşi şi vor fi mereu alături de el. Oricare ar fi fost motivele care-l făceau să se frământe cu gândul unei retrageri anticipate din viața politică, Hitler părea, în orice caz, în asemenea momente, să pornească de la ideea că sursa şi temeiul autorității sale nu rezidă din personalitatea şi forța lui de sugestie, ci numai poziția de deținător al puterii.

Nimbul care-1 înconjura era, pentru colaboratorii mai puțin familiari, incomparabil mai mare decât pentru intimii săi. Aceştia din urmă, vorbind despre el, nu foloseau respectuosul „Fuhrer", ci obişnuitul „şef şi făceau economie de „Heil Hitler", salutân-du-1 pur şi simplu cu „bună ziua". Hitler era ironizat chiar pe față, dar nu se formaliza. Bunăoară, el avea o formulă favorită: „Sunt două posibilități"; una dintre secretare, domnişoara Schroder, o folosea în fața lui pentru lucrurile cele mai banale, zicând de exemplu: „Sunt două posibilități: sau plouă, sau nu plouă." Nici Eva Braun nu se jena să-i atragă atenția, în auzul comesenilor, că nu i se potriveşte cravata la costum şi, din când în când, veselă şi senină, îşi atribuia titlul de „mamă a patriei".

într-o zi, când eram aşezați la masa mare, rotundă, din ceainărie, Hitler a început să mă fixeze cu privirea, în loc să las ochii în jos, am acceptat provocarea. Cine ştie ce instincte imemoriale împing la un astfel de duel, în care adversarii se privesc în albul ochilor până când unul dintre ei cedează? în orice caz, eram obişnuit să ies mereu câştigător din asemenea confruntări, dar de data aceasta m-am văzut silit să fac apel la o energie aproape supraomenească spre a nu ceda nevoii tot mai imperioase de a-mi pleca ochii. Lupta dura, aveam impresia, de-o veşnicie, când deodată Hitler a închis ochii, pentru a se întoarce apoi spre vecină lui.

Mă întrebam uneori: ce-mi lipseşte ca să pot spune că Hitler este prietenul meu? Mă aflam permanent pe lângă el, mă simțeam la el ca la mine acasă şi, în plus, îi eram primul colaborator în domeniul lui favorit, arhitectura.

îmi lipsea totul, în viața mea n-am văzut un om care să-şi dezvăluie atât de rar sentimentele şi care să şi le ascundă atât de rapid, după ce te lăsase să le întrevezi. La Spandau, m-am întreținut adesea cu Hess despre această particularitate a lui Hitler. Experiența noastră, a amândurora, ne conducea la concluzia că, în anumite momente, ai fi putut presupune că i-ai devenit mai apropiat. Dar asta n-a fost niciodată altceva decât o iluzie. Dacă, în ciuda unei

anumite prudențe, te arătai sensibil la tonul lui devenit mai cordial, el se retrăgea imediat în spatele unui zid de neescaladat.

Hess spunea însă că ar fi existat o excepție: Dietrich Eckardt. Dar, în cursul discuției noastre, constatam că şi aici era vorba mai mult de o venerație pentru un scriitor în vârstă, recunoscut în special în cercurile antisemite, decât de o adevărată prietenie. La moartea lui Dietrich Eckardt, în 1923, patru oameni au continuat a se tutui, ca între amici, cu Hitler: Esser, Christian Weber, Streicher şi Rohm.6 După 1923, cu primul, Hitler a profitat de proxima ocazie pentru a-1 reintroduce pe „dumneavoastră"; pe al doilea îl evita, cel de-al treilea era tratat ca un obiect, iar în ce-1 priveşte pe al patrulea, şi-a pus adepții să-1 omoare. Nici chiar cu Eva Braun n-a fost niciodată total degajat şi uman. Distanța dintre Fiihrerul națiunii si fata simplă s-a păstrat mereu. Din când în când i se adresa cu o familiaritate deplasată şi vorbele pe care le împrumuta din limbajul țăranilor bavarezi erau grăitoare pentru atitudinea fată de ea.

Caracterul aventuros al vieții sale, miza înaltă a jocului său trebuie să i se fi revelat lui Hitlcr în acea zi de noiembrie 1936, când a avut. la Obersalzberg, o lungă convorbire cu cardinalul Faulheber. După această întrevedere, ne-am aşezat, numai eu cu Hitler, în balconaşul sufrageriei. Era în amurg. A tăcut îndelung, apoi a privit pe fereastră şi mi-a spus, gânditor: „Pentru mine există două posibilități: să reuşesc în ceea ce întreprind, sau să eşuez. Dacă reuşesc, voi fi unul dintre cei mai mari oameni ai istoriei. Dacă eşuez, voi fi condamnat, detestat şi blestemat."

Capitolul 8 NOUA CANCELARIE A REICHULUI

Pentru ca ascensiunea unuia dintre „cei mai mari oameni ai istoriei" să se poată derula într-un decor pe măsura personajului, Hitler cerea acum o arhitectură de strălucire imperială. Clădirea Cancelariei Reichului, în care se instalase la 30 ianuarie 1933, era, după cum se exprima el, „numai bună pentru un concern al săpunului", deci total inadecvată pentru „sediul central al Reichului, devenit o forță".

La sfârşitul lui ianuarie 1938, m-a convocat oficial şi m-a primit în cabinetul lui de lucru; în picioare, în mijlocul încăperii, Hitler mi-a spus solemn: „Am pentru dumneata o lucrare urgentă. In curând trebuie să angajez nişte tratative extrem de importante. Pentru aceasta, am nevoie de saloane mari şi săli mari, cu care să-i pot da gata în special pe potentații mai mărunți. Ca teren, îți pun la dispoziție întreaga Voss-Strasse. N-are importanță cât o să coste. Dar trebuie să meargă foarte repede şi totuşi să iasă ceva solid. De cât timp ai nevoie? Planuri, demolare, toate la un loc? Un an şi jumătate sau doi ar fi pentru mine deja prea mult. Poți să fii gata până la 10 ianuarie anul viitor? Vreau ca următoarea recepție a corpului diplomatic să aibă loc în noua Cancelarie!" Aceasta a fost toată discuția.

Cum a decurs mai departe ziua respectivă a relatat Hitler, în cuvântarea pe care a ținut-o la terminarea părții principale a lucrării: „Inspectorul meu general pentru construcții a cerut câteva ore timp de gândire şi a revenit seara ca să-mi spună: «La atâtea ale lui martie demolarea va fi gata, la l august partea principală a lucrării va fi terminată şi la 9 ianuarie, meiri Fiihrer, vă voi anunța încheierea lucrărilor.» Eu însumi sunt din domeniu, din construcții, şi ştiu ce înseamnă asta. Aşa ceva nimeni n-a mai făcut. Este o performanță unică."1 De fapt, acceptând această muncă, am săvârşit actul cel mai imprudent din viața mea. Dar Hitler a fost mulțumit.

Pentru eliberarea terenului, s-a început imediat demolarea caselor de pe Voss-Strasse. Era necesar, în acelaşi timp, să fie stabilite planurile pentru determinarea aspectului exterior al clădirii, precum şi pentru compartimentarea interioară. S-a demarat până şi construcția adăpostului antiaerian, după nişte simple crochiuri. Dar, chiar şi mai târziu, când încă nu-mi finalizasem calculele necesare, am dispus începerea lucrărilor la unele părți ale clădirii. Astfel, de exemplu, covoarele imense, lucrate manual, pe care le prevăzusem pentru mai multe săli mari, reclamau foarte lungi termene de livrare. Le-am stabilit culoarea şi formatul înainte de a şti cum vor arăta încăperile cărora le erau destinate. Sălile au fost într-o oarecare măsură dimensionate după aceste covoare. Am refuzat să-rai fixez un plan complicat; asta n-ar fi făcut decât să demonstreze că proiectul este irealizabil, în multe privințe, această improvizație mă duce cu gândul la metodele pe care aveam să le folosesc patru ani mai târziu în conducerea economiei de război a Germaniei.

Terenul alungit îți sugera să prevezi o înşiruire de încăperi de-a lungul unei axe. I-am prezentat lui Hitler proiectul: venind dinspre Wilhelmplatz, treceai prin nişte porți mari, pentru a ajunge într-o curte de onoare. Printr-un peron, pătrundeai într-o primă cameră de recepție şi, intrând pe o uşă cu canaturi de aproape 5 metri înălțime, dădeai într-un salon pavat cu mozaic. La capătul lui, urcai câteva trepte, traversai o încăpere rotundă cu cupolă şi ajungeai în fața unei galerii de 145 de metri lungime. Aceasta 1-a impresionat mult pe Hitler, pentru că era de două ori mai lungă decât sala oglinzilor de la Versailles. Câteva nişe foarte adânci permiteau să pătrundă o lumină indirectă, care producea acel efect agreabil ce mă frapase în sala cea mare a castelului de la Fontainebleau.

Obțineam astfel, pe o lungime de 220 de metri, o succesiune de încăperi, într-o constantă schimbare de materiale şi combinații de culori, la capătul căreia ajungeai în sala de recepții a lui Hitler. Fără îndoială, o orgie de arhitectură de paradă şi, cu siguranță, o artă făcută să-ți ia ochii. Şi totuşi, barocul cunoscuse aşa ceva; toate epocile cunoscuseră aşa ceva.

Hitler era impresionat. „O să vedeți, după ce vor fi parcurs tot drumul acesta de la intrare până în sala de recepții, vizitatorii îşi vor face o idee despre puterea şi grandoarea Reichului german!" exulta el. în lunile următoare, când mă căutai, eram în drum spre Hitler să-i arat proiectul. Dar, deşi lucrarea îl interesa direct, el n-a intervenit decât foarte rar, lăsându-mă să fac ce vreau.

Faptul că Hitler era aşa de grăbit să vadă noua Cancelarie cât mai curând ridicată îşi avea rațiunea în profunda nelinişte pe care i-o dădea starea sănătății sale. îl obseda gândul că nu mai are mult de trăit, începând din 1935, nişte dureri de stomac îi puseseră la lucru imaginația. A încercat să şi le calmeze printr-un întreg sistem de privațiuni pe care şi-1 impunea el însuşi; avea impresia că ştie care mâncăruri îi fac rău şi, încetul cu încetul, a trecut la un regim foarte strict: supă, salată, alimente foarte uşoare în cantitate foarte mică. Mânca din ce în ce mai puțin. Arătând spre farfuria lui, exclama cu disperare: „Cum să trăiască un om din asta? Poftim, uitați-vă! Doctorilor le e uşor să spună că omul poate să mănânce ceea ce are poftă să mănânce.2 Mie nu-mi mai prieşte aproape nimic. Cum mănânc, cum reîncep durerile. Să mănânc şi mai puțin? Dar atunci din ce să trăiesc?"

Deseori, durerile îl obligau să-şi întrerupă brusc o convorbire, timp de o jumătate de oră sau mai mult; uneori nici nu mai revenea. Suferea, de asemenea, după câte afirma el, de balonări, de tulburări cardiace şi de insomnie. Eva Braun mi-a povestit o dată că omul acesta, care încă nu avea cincizeci de ani, îi spusese:

„Va trebui să-ți redau în curând libertatea; ce să faci cu un bătrân?"

Medicul lui personal, doctorul Brandt, era un tânăr chirurg care a încercat să-1 convingă de necesitatea unui consult temeinic, făcut de un internist. Am susținut cu toții propunerea. S-au amintit nume de profesori celebri şi s-a căutat o modalitate ca acest consult să fie cât mai discret. S-a analizat posibilitatea internării într-un spital militar, unde secretul s-ar fi putut păstra mai bine. Dar Hitler respingea de fiecare dată toate sugestiile, pretextând că îi este absolut imposibil să apară în postura de bolnav, deoarece asta i-ar slăbi poziția politică, mai ales în străinătate. A refuzat chiar şi vizita unui internist pentru o primă consultație. După câte ştiu, nu a fost niciodată examinat în mod serios şi a continuat să-şi cântărească simptomele după propriile-i teorii, ceea ce, de altminteri, corespundea înclinației lui organice spre diletantism.

în schimb, pentru o răguşeală progresivă s-a adresat unui celebru orelist berlinez, profesorul von Eicken, care a venit la Cancelarie şi 1-a examinat temeinic. Hitler a răsuflat uşurat, aflând că n-are cancer. De luni de zile ne vorbea despre împăratul Frc-dcric al III-lea şi despre sfârşitul lui tragic. Chirurgul i-a extirpat un chist inofensiv; această mică operație s-a efectuat acasă la Ftihrer.

în 1935, Heinrich Hofmann s-a îmbolnăvit grav; doctorul Morell, una dintre vechile lui cunoştințe, 1-a îngrijit şi 1-a vindecat folosind sulfamide3 aduse din Ungaria. Hofmann nu pierdea nici o ocazie să-i povestească lui Hitler ce doctor minunat este Morell şi cum acesta i-a salvat viața. O făcea, desigur, cu bună-credință. Dar una dintre „calitățile" lui Morell era talentul de a exagera peste măsură gravitatea bolii pe care o trata, tocmai pentru a-şi pune mai bine în evidență măiestria.

Doctorul Morell susținea că ar fi fost elevul celebrului bac-teriolog Ilia Mecinikov (1845-1916), laureat al Premiului Nobel şi profesor la Institutul Pasteur4. Pretindea că Mecinikov îl învățase arta de a combate bolile bacteriene. Mai târziu, povestea el, a călătorit mult ca medic de bord pe vase de pasageri. Fără îndoială, nu era chiar un şarlatan, ci, mai degrabă, un fanatic, posedat de dragostea pentru meserie şi pasionat de bani.

Hofmann a reuşit să-1 convingă pe Hitler să se lase consultat de Morell. Evenimentul a surprins deoarece, pentru prima oară, Hitler părea convins de importanța unui medic: „Nimeni până acum nu mi-a spus aşa de clar şi precis ce am. Concepția lui cu privire la vindecarea bolnavului este atât de logică, încât îmi inspiră foarte mare încredere. N-am să fac decât ceea ce-mi prescrie el." Diagnosticul, după cum afirma Hitler, semnala o epuizare completă a florei intestinale, ceea ce Morell explica printr-un surmenaj nervos. El îi dădea asigurări că, odată boala vindecată, toate aceste necazuri vor dispărea de la sine. Voia totuşi să grăbească procesul de vindecare prin injecții cu vitamine, cu hormoni, cu fosfor, cu glucoza. Tratamentul avea să dureze un an; până atunci, zicea doctorul, ne vom mulțumi numai cu o însănătoşire parțială.

Din acea zi nu s-a mai vorbit decât despre capsulele cu bacterii intestinale, numite „Multiflor" şi obținute, după cum ne asigura Morell, „dintr-o matcă bacteriană de prima calitate, procurată de la un țăran bulgar". De altminteri, noi nu ştiam ce-i injecta sau îi dădea să înghită lui Hitler decât din anumite aluzii. Aceste metode ne cam nelinişteau. Medicul personal, doctor Brandt, se interesase pe la nişte prieteni internişti. Ei respingeau în bloc metodele lui Morell, ca hazardate şi neîntemeiate pe experiențe de laborator. Pe fundalul acestui tratament, întrezăreau pericolul apariției unui viciu, într-adevăr, a trebuit să fie sporită frecvența şi majorată doza acestor injecții, compuse din substanțe chimice, extrase din plante, din testicule şi din intestine de animal, într-o zi, Goring 1-a jignit grav pe Morell, gratificându-1 cu titlul de „Jupan Seringă al Reichului".

Totuşi, o eczemă la picior, care multă vreme fusese un coşmar pentru Hitler, a dispărut curând după începerea tratamentului. După câteva săptămâni s-au atenuat şi durerile de stomac. Hitler a început să mănânce voiniceşte, neocolind nici alimentele mai greu digerabile. Se simțea mai bine şi dădea dovadă de exuberanță verbală: „Ah, ce bine că 1-am întâlnit pe Morell! El mi-a salvat viața! M-a îngrijit minunat!"

Hitler se pricepea să-i fascineze pe alții, dar iată că, acum, rolurile se inversaseră: era pe deplin convins de geniul medicului său şi, în curând, a interzis orice critică la adresa lui. în orice caz, din acest moment, Morell a

devenit unul dintre intimii lui Hitler, făcând fără să vrea - când Hitler nu era de față - obiectul deriziunii generale, pentru că el nu ştia să vorbească decât despre streptococi şi alți coci, despre testicule de taur şi despre cele mai noi vitamine.

La cea mai mică indispoziție pe care o avea vreunul dintre colaboratorii săi, Hitler îi recomanda să meargă de urgență la Morell. Când, în 1936, am avut probleme cu circulația şi cu stomacul din cauza unui ritm de muncă nerațional şi a alinierii la anormalele deprinderi de viață ale lui Hitler, m-am dus la Morell. Pe uşa cabinetului său, o placă anunța: „Dr. Theo Morell. Boli de piele şi boli venerice". Cabinetul şi apartamentul erau situate în partea cea mai modernă a Kurfurstendammului, în apropiere de Gedăchtniskirche. Am văzut acolo numeroase fotografii cu dedicație ale unor vedete celebre, artişti de cinema, şi chiar a prințului moştenitor. După un examen superficial, Morell mi-a prescris bacterii intestinale, glucoza, tablete cu vitamine şi tablete cu hormoni. Pentru mai multă siguranță, mi-am făcut câteva zile mai târziu un examen temeinic la un specialist de boli interne al Universității din Berlin, profesorul von Bergmann. Rezultatul era limpede: nu sufeream de tulburări organice, ci numai de tulburări nervoase cauzate de surmenaj. Mi-am redus cât am putut ritmul de lucru. Stările de inconfort s-au atenuat. Ca să nu-1 supăr pe Hitler, am spus cui voia să mă creadă că urmez cu scrupulozitate instrucțiunile lui Morell şi, cum îmi mergea mai bine, am devenit, pentru un timp, reclama vie a acestuia. La insistențele imperioase ale lui Hitler, Eva Braun şi-a făcut şi ea un control la Morell. Ea mi-a povestit după aceea că doctorul e aşa de nespălat, că ți se face greață, şi m-a asigurat, vizibil dezgustată, că nu s-ar trata în viata ei acolo.

Hitler nu s-a simțit mai bine decât pentru un scurt timp, dar nici nu se gândea să se despartă de noul său medic; dimpotrivă, casa pe care acesta o avea pe insula Schwanenwerder, lângă Berlin, era tot mai des ținta vizitelor defive o 'clock ale lui Hitler, fiind singurul loc care-1 mai atrăgea în afara Cancelariei. Foarte rar era oaspetele lui Goebbels; la mine, la Schlachtensee, nu a venit decât o singură dată, ca să-mi vadă casa pe care mi-o construisem.

De pe la sfârşitul anului 1937, în condițiile în care nici tratamentele lui Morell nu mai dădeau rezultate, Hitler a început din nou să se plângă la fel ca în trecut. Când dădea comenzi sau când discuta un proiect, i se întâmpla să adauge: „Nu ştiu cât mai am de trăit. Poate cele mai multe dintre aceste edificii vor fi gata de-abia când eu nu voi mai exista..."5 Or, numeroase edificii se preconiza să fie terminate între 1945 şi 1950. Hitler nu mai conta deci decât pe câțiva ani de viață. Sau, mai spunea el: „Când voi părăsi aceste locuri... Nu mai am mult timp înainte..."6 Chiar şi în cerc restrâns, refrenul lui favorit devenise: „N-o să mai trăiesc mult. Am crezut întotdeauna că voi avea timpul necesar pentru proiectele mele. Căci trebuie să le realizez eu însumi. Dintre toți succesorii mei, nici unul nu are suficientă energie pentru a face față crizelor care se conturează la orizont. Ceea ce mi-am propus trebuie realizat, şi asta în timpul pe care mi-1 mai îngăduie sănătatea mea tot mai şubredă."

Pe 2 mai 1938, Hitler şi-a redactat personal testamentul; testamentul politic şi-1 deschisese deja la 5 noiembrie 1937, în prezența ministrului Afacerilor Externe şi a şefilor militari ai Reichului, calificându-şi vastele-i planuri de cucerire drept „legat testamentar pentru cazul decesului."7 Intimilor săi, care erau siliți să vadă, noapte de noapte, insignifiante operete filmate şi să asculte interminabile tirade despre Biserica catolică, despre rețete de regim alimentar, temple greceşti şi câini ciobăneşti, le ascundea cât de ad litteram îşi lua el visul de dominație mondială. Mulți dintre foştii lui colaboratori au încercat, mai târziu, să acrediteze teoria despre o mutație care s-ar fi petrecut cu Hitler în cursul anului 1938, şi să explice asta printr-o înrăutățire a stării sănătății lui, cauzată de metodele terapeutice ale lui Morell. Insa eu sunt de părere că intențiile şi proiectele lui Hitler au fost, dintotdeauna, aceleaşi. Boala şi teama de moarte n-au făcut decât să-1 determine să accelereze punerea lor în aplicare. Numai o opoziție dispunând de forțe superioare ar mai fi putut să-i contracareze planurile, dar, în 1938, aceste forțe nu dădeau nici un semn de viață. Dimpotrivă, succesele înregistrate în anul respectiv 1-au încurajat să forțeze şi mai mult ritmul deja alert al pregătirilor.

De această nelinişte interioară a lui Hitler se lega, cel puțin aşa mi se părea mie, şi febrilitatea cu care ne împingea sa grăbim terminarea lucrărilor. La inaugurarea şantierului, s-a adresat muncitorilor cu următoarele cuvinte: „Aici nu mai avem de-a face cu ritmul american, aici avem deja ritmul german. Am pretenția că eu produc mai mult decât oamenii de stat din aşa-zisele democrații. Cred ca şi în politică noi impunem alt ritm, şi, dacă e posibil ca în trei sau patru zile să anexăm un stat Reichului, atunci trebuie să fie posibilă şi ridicarea unui edificiu într-unul sau doi ani." Uneori mă întreb totuşi dacă excesiva lui pasiune pentru construcții n-avea şi menirea să-i camufleze proiectele militare şi să arunce praf în ochii opiniei publice cu termene de realizare şi puneri de pietre de temelie.

Cred că era prin 1938, la Hotelul Deutscher Hof din Nurnberg. Hitler vorbea despre datoria fiecăruia de a nu spune decât lucruri pe înțelesul tuturor. Printre cei prezenți se găsea şi Reichsleiterul Philip Bouhler cu tânăra lui soție. Aceasta a intervenit spunând că, desigur, asemenea restricții nu-şi au locul în cercul nostru, pentru că printre noi nu e nimeni care să nu fie în stare să păstreze un secret încredințat de Fuhrer. Hitler i-a răspuns râzând şi arătând spre mine: „Nimeni de-aici nu ştie să tacă, afară de unul." Dar despre evenimentele din lunile care au urmat nu de la el am aflat.

La 2 februarie 1938,1-am văzut pe comandantul suprem al Marinei de Război, Erich Raeder, traversând sala mare a Cancelariei. Era palid, buimăcit şi de-abia se ținea pe picioare. Arăta ca un om gata să facă un atac de cord. A treia zi am citit în ziar că au fost înlocuiți ministrul Afacerilor Externe, von Neurath, cu von Ribbentrop, iar

comandantul suprem al Armatei, von Fritsch, cu von Brauchitsch. Comandamentul suprem al Wehrmachtului, exercitat până atunci de feldmareşalul von Blomberg, a fost preluat de Hitler personal. Keitel era numit şef de Stat-Major al lui Hitler.

Pe feldmareşalul von Blomberg îl cunoşteam de la Ober-salzberg. Era un om amabil şi foarte distins, bucurându-se de un mare prestigiu pe lângă Hitler care, până în momentul când 1-a revocat, îl tratase cu o delicateţe ieşită din comun, în toamna lui 1937, la îndemnul lui Hitler, venise la birourile mele din Pariser Platz ca să vadă planurile şi machetele proiectului berlinez. A rămas circa o oră, manifestând interes, dar necerând explicaţii. Era însoţit de un general care, la fiecare cuvânt al şefului, dădea aprobativ din cap: Wilhelm Keitel, devenit ulterior cel mai apropiat colaborator militar al lui Hitler la comandamentul superior al Wehrmachtului. Ignorant cum eram în materie de ierarhie militară, îl luasem drept aghiotant al lui Blomberg.

în aceeaşi epocă, generalul de corp de armată von Fritsch, pe care încă nu-1 cunoşteam, m-a rugat să-i fac o vizită la birourile din Bendlerstrasse. Dorinţa lui de a vedea planurile Berlinului nu izvora numai din curiozitate. Am întins schiţele pe o masă mare de joc. Rece şi distant, a receptat explicaţiile mele cu o sobrietate militară ce friza impoliteţea, întrebările pe care mi le-a pus mi-au făcut impresia că încearcă să aproximeze în ce măsura o evoluţie paşnică a situaţiei poate interesa un Hitler absorbit de marile lui proiecte pe termen lung. Dar poate că m-am înşelat.

.Nici pe ministrul de Externe al Reichului, baronul von Neurath, n-aş putea spune că-1 cunoşteam, într-o zi, în 1937, Hitler s-a gândit că vila acestuia nu este corespunzătoare pentru obligaţiile oficiale derivând din funcţia de ministru de Externe. M-a trimis la doamna von Neurath să-i propun o extindere importantă a vilei pe cheltuiala statului. După ce mi-a arătat locuinţa, doamna von Neurath a conchis pe un ton ferm că, după părerea ei şi a soţului ei, vila corespunde perfect cerinţelor şi că, în consecinţă, mă roagă să-i transmit lui Hitler mulţumiri pentru ofertă. Acest refuz 1-a indispus pe Hitler, care nu şi-a mai reînnoit propunerea. De data aceasta vechea nobilime, arătând prin însăşi modestia ei că e conştientă de propria-i valoare, se distanţa făţiş de exagerata poftă de afişare a noilor stăpâni. Desigur, nu acelaşi lucru pot să-1 spun despre Ribbentrop, care m-a chemat la Londra în cursul verii lui 1936 deoarece dorea să extindă şi să renoveze ambasada germană; el voia ca lucrările să fie gata până la ceremoniile de încoronare a regelui George al Vl-lea, fixate pentru primăvara lui 1937; inten-ţiona ca, în perspectiva manifestărilor publice ce urmau să aibă loc, să impresioneze societatea londoneză prin fastul şi luxul reşedinţei sale. Ribbentrop lăsa amănuntele în seama soţiei sale. Or, aceasta, consiliată de un decorator de la „Atelierele reunite" din Miinchen, s-a dedat la o asemenea orgie arhitecturală, încât m-am simţit de prisos. Atitudinea lui Ribbentrop faţă de mine a fost corectă. Totuşi, era foarte supărat când primea telegrame de la ministrul Afacerilor Externe, deoarece le considera un amestec în treburile sale. Iritat, declara sus şi tare că politica lui este pusă de acord cu Hitler, că el i-a încredinţat personal misiunea de la Londra.

Mulţi colaboratori politici ai lui Hitler, dornici să vadă statornicindu-se relaţii bune cu Anglia, păreau să pună la îndoială, încă de atunci, capacitatea lui Ribbentrop de a găsi o soluţie acestei probleme, în toamna lui 1937, dr. Todţ a efectuat împreună cu Lord Wolton o vizită la şantierele autostrăzii. Ulterior, dr. Todţ ne-a relatat că Lord Wolton îşi exprimase dorinţa, neoficială, să-1 vadă pe el, Todţ, numit ambasador la Londra în locul lui Ribbentrop. După părerea oaspetelui englez, cu ambasadorul actual, relaţiile dintre cele două ţări nu aveau să se amelioreze niciodată. Am făcut cele necesare ca lucrurile acestea să ajungă la urechea lui Hitler. Dar el nu a reacţionat nicicum.

Curând după numirea lui Ribbentrop ca ministru al Afacerilor Externe, Hitler a venit cu propunerea ca vechea vilă a ministrului de Externe să fie complet demolată, iar palatul ocupat până atunci de preşedintele Reichului să fie transformat, prin extindere, în reşedinţă de serviciu pentru noul titular al Externelor. Ribbentrop a acceptat oferta.

Al doilea eveniment al acestui an, care învedera caracterul tot mai precipitat al politicii lui Hitler, 1-am trăit pe 9 martie 1938, în salonul reşedinţei berlineze a Fuhrerului. Schaub, adjutantul, asculta la radio discursul pe care cancelarul austriac federal, Schuschnigg, îl ţinea la Innsbruck. Hitler se retrăsese în biroul personal de la etajul întâi, în mod vizibil, Schaub aştepta ceva anume. Lua notiţe, în timp ce Schuschnigg, devenind din ce în ce mai clar, anunţa un referendum prin care, spunea el, trebuie ca poporul austriac să se pronunţe pentru sau contra independenţei lui, şi, drept încheiere, clama către compatrioţi, cu accentul lui austriac: „Oameni, e timpul!"

Şi pentru Schaub venise timpul să se ducă val-vârtej la Hitler. în clipa următoare au sosit în mare graba Goebbels, în frac, şi Goring, în uniformă de gală. Fuseseră la un bal al sezonului berlinez; imediat dispărură în biroul lui Hitler de la primul etaj.

Din nou am aflat din ziare ce s-a întâmplat, cu întârziere de câteva zile. La 13 martie, trupele germane invadaseră Austria. Trei săptămâni mai târziu, am plecat cu maşina la Viena, pentru a pregăti sala Gării de Nord-Vest, unde trebuia să se ţină o mare manifestaţie. Pretutindeni, în oraşe şi sate, oamenii făceau semen de bun-venit maşinilor germane. La Hotelul „Imperial" din Viena, m-am izbit de reversul mai puţin strălucitor al euforiei Anschluss-ului. Numeroase personalităţi din „vechiul Reich", ca de pildă şeful Poliţiei berlineze, contele Helldorf, veniseră în mare grabă, atraşi, evident, de abundenţa din magazine. Auzeai din loc în loc:

„Aici mai găseşti lenjerie bună, acolo cuverturi din lână câte vrei... Am descoperit un magazin cu lichioruri străine..." Aceste frânturi de conversaţie prinse în holul hotelului mă scârbeau. M-am mărginit la cumpărarea unei borsaline. Ce mă priveau pe mine toate astea?

îndată după anexarea Austriei, lui Hitler i s-a adus o hartă a Europei Centrale. El le-a arătat intimilor săi, care-1 ascultau cu luare-aminte, că acum Cehoslovacia era prinsă ca într-un cleşte. Câţiva ani mai târziu, Hitler încă mai vorbea de gestul dezinteresat al lui Mussolini, care-şi dăduse asentimentul la intrarea trupelor germane în Austria. Subliniind că prin aceasta Ducele dovedise că este un mare om de stat, el declara că-i va rămâne totdeauna recunoscător, căci, pentru Italia, soluţia unei Austrii-tampon neutre ar fi fost preferabilă. Prezenţa trupelor germane la Brenner, cu timpul, risca să greveze viaţa politică internă la Roma. Călătoria din 1938 a lui Hitler în Italia avea să fie, într-un anumit sens, un prim semn al recunoştinţei sale. Dar era bucuros, în egală măsură, să vadă monumentele şi comorile artistice ale Romei şi ale Florenţei. I s-au prezentat uniformele, de un fast pompos, care fuseseră comandate pentru escorta sa. îi plăcea acest fast. Preferinţa acordată de el hainelor de o sobrietate marcată ascundea un calcul ţinând de psihologia maselor: „Trebuie ca anturajul meu să aibă ceva maiestuos. Astfel va fi mai frapantă modestia pretenţiilor mele." Cam peste un an, Hitler 1-a însărcinat pe decoratorul Benno von Arent, care, până atunci, desenase decoruri de operă şi de operetă, să creeze uniforme noi pentru corpul diplomatic. Lui Hitler îi plăceau fracurile cu broderii aurii. Dar zeflemiştii erau de părere că „asta arată ca-n Liliacul". Cât priveşte decoraţiile, ar fi făcut şi ele senzaţie pe orice scenă. Drept pentru care 1-am poreclit pe Arent „tinichigiul celui de al treilea Reich".

La întoarcerea din Italia, Fuhrerul şi-a rezumat impresiile astfel: „Ce bine că n-avem monarhie şi că nu i-am ascultat pe cei care voiau să-mi bage pe gât monarhia! Să-i fi văzut pe lingăii ăia de la curte şi eticheta de acolo! De neconceput! Şi Ducele, tot timpul în planul din spate! La masă sau la tribună, familia regală are mereu locurile cele mai bune. Ducele, care este totuşi adevăratul reprezentant al statului, stătea departe, în spate." Hitler avea, ca şef de stat, acelaşi rang ca şi regele. Conform protocolului, Mussolini n-avea decât rang de prim-ministru.

După călătoria în Italia, s-a simţit obligat să-i pregătească lui Mussolini o primire deosebită. A dispus ca, după transformarea ei în cadrul restructurării urbane, Adolf Hitler-Platz din Berlin să devină Mussolini-Platz8. Desigur, după părerea lui, clădirile moderne din „epoca sistemului" făcuseră din arhitectura acestei pieţe ceva oribil, dar, spunea el: „Dacă această Piaţă Adolf Hitler va fi rebotezată Piaţa Mussolini, mai întâi mă debarasez de aşa ceva şi, în al doilea rând, se cheamă că-i fac Ducelui o mare onoare cedându-i locul meu. Am desenat eu însumi schiţa unui monument Mussolini." Lucrurile s-au oprit însă aici. Ordinul cu privire la reamenajarea pieţei nu s-a mai executat.

Dramaticul an 1938 s-a soldat, în cele din urma, cu acordul dintre Hitler şi puterile occidentale privind cedarea unor mari părţi din Cehoslovacia. Câteva săptămâni înainte, prin discursurile ţinute la Congresul de la Niirnberg, făcând pe călăuza mâniată a naţiunii sale şi susţinut de aplauzele frenetice ale partizanilor, el încerca sa convingă străinătatea, aflată pe recepţie, că nu-1 sperie nici perspectiva unui război. Judecând retrospectiv, nu văd în aceasta decât o enormă manevră de intimidare, a cărei eficacitate o testase deja, la o scară mai redusă, cu prilejul întrevederii sale cu Schuschnigg. Pe de altă parte, îi plăcea ca, prin declaraţii de intenţie făcute în public, să-şi fixeze o frontieră de la care, din considerente de prestigiu, să nu mai poată da înapoi.

Susţinând că lucrurile evoluează ineluctabil spre un anumit deznodământ, îi făcea chiar şi pe colaboratorii săi cei mai apropiaţi să nu mai aibă nici o îndoială cu privire la disponibilitatea lui pentru un război. Şi aceasta în ciuda faptului că nu permitea nici o privire străină în forul intim al intenţiilor sale. Declaraţiile războinice 1-au impresionat chiar şi pe Briickner, adjutantul său cu stagiu îndelungat. Era într-o zi de septembrie a anului 1938, în timpul Congresului de la Nurnberg. Şedeam pe unul dintre zidurile castelului; în faţa noastră se întindea, în lumina dulce a unui soare autumnal, vechiul oraş, acoperit de un văl de fum.

Abătut, Briickner mi-a spus: „Poate că e ultima dată când vedem această privelişte atât de paşnică. Nu-i exclus ca în curând să avem război."

Faptul că războiul, pe care-1 profeţea Bruckner, a putut fi încă o dată evitat se explică mai mult prin atitudinea conciliantă a puterilor occidentale decât prin reţinerea lui Hitler. Abandonarea regiunii sudete în favoarea Germaniei s-a săvârşit sub privirile unei lumi îngrozite şi ale partizanilor săi, de-acum totalmente convinşi de infailibilitatea Fuhrerului.

Fortificaţiile de la frontiera cehă au stârnit uimirea generală. Spre surprinderea specialiştilor, tirurile de probă au arătat că armele pe care trebuia să le folosim împotriva cehilor n-aveau eficacitatea scontată. Hitler s-a dus el însuşi la vechea frontieră ca să-şi facă o imagine despre instalaţiile fortificate şi s-a întors impresionat. Constatând că erau de o soliditate surprinzătoare, având un amplasament ales cu o extraordinară iscusinţă şi o eşalonare foarte adâncă, graţie unei remarcabile măiestrii în folosirea terenului, el a declarat: „în cazul unei apărări îndârjite, cucerirea acestor fortificaţii ar fi fost foarte greu de realizat şi ne-ar fi costat mult sânge. Şi iată că am pus mâna pe ele fără să vărsăm o picătură de sânge. Dar un lucru e sigur: nu voi mai permite niciodată ca cehii să construiască o nouă linie de apărare. Ce excelentă poziţie de pornire avem acum! Am trecut munţii. Suntem deja în văile Boemiei."

La 10 noiembrie, în drum spre birou, am trecut prin faţa ruinelor încă fumegânde ale sinagogii din Berlin. Era al patrulea din şirul gravelor evenimente care aveau să-şi pună pecetea pe ultimul an de pace. Amintirea acelei imagini rămâne, şi astăzi, una dintre cele mai deprimante experienţe ale vieţii mele, deoarece la priveliştea oferită în acea zi de Fasanenstrasse m-a şocat, înainte de toate, elementul de dezordine: grinzi carbonizate, părţi de faţadă prăbuşite, ziduri calcinate, imagini premonitorii ale celor pe care, în condiţiile războiului, avea să le ofere aproape

întreaga Europă. Dar lucrul cel mai zguduitor mi s-a părut a fi redeşteptarea politică a „străzii". Geamurile sparte ale vitrinelor deranjau, în primul rând, simţul de ordine al burghezului din mine.

Nu-mi dădeam seama pe atunci că era vorba de ceva mai mult decât de spargerea unor geamuri şi că, în acea noapte, Hitler trecuse, pentru a patra oară în cursul anului 1938, Rubiconul, făcând ireversibil destinul Reichului său. Am simţit eu oare, fie şi numai pentru o clipă, că începea ceva care avea să se termine cu nimicirea unei părţi a poporului nostru? Care avea să-mi modifice şi substanţa morală? Nu ştiu.

Cele întâmplate m-au lăsat mai degrabă indiferent, atitudine motivată şi de faptul că Hitler îşi exprimase un anumit regret, spunând că el n-ar fi vrut asemenea excese. Părea că încearcă o anumită jenă. Mai târziu, în cerc restrâns, Goebbels a lăsat să se înţeleagă că el a fost iniţiatorul acelei nopţi sinistre şi monstruoase. Cred ca este foarte posibil să fi pus un Hitler şovăitor în faţa faptului împlinit, pentru a-1 forţa să acţioneze.

Am fost totdeauna surprins să constat cât de puţine urme au lăsat asupra mea remarcile antisemite ale lui Hitler. O întoarcere în timp îmi permite să recompun, din elementele încă vii ale amintirilor, un tablou a ceea ce mă frapa în epoca respectivă: neconcordanţa dintre Hitler, cel real, şi imaginea pe care mi-ar fi plăcut s-o am despre el, îngrijorarea pricinuită de sănătatea lui tot mai şubredă, speranţa într-o atenuare a luptei duse împotriva bisericii, anunţarea unor proiecte ale căror scopuri mi se păreau utopice, fel şi fel de curiozităţi; dar ura nutrită de Hitler faţă de evrei mi se părea, atunci, atât de în firea lucrurilor, încât acest resentiment nu mă apăsa.

Ştiam că sunt arhitectul lui şi atâta tot. Evenimentele vieţii politice nu mă priveau. Nu făceam decât să le asigur decoruri impresionante. Hitler mă întărea zilnic în această atitudine, atrăgându-mă aproape în exclusivitate în probleme de arhitectură; în plus, ar fi fost prezumţios din partea mea, ca nou-venit, cu un stagiu destul de redus, să încerc să particip la dezbaterile politice. Mă simţeam dispensat de obligaţia unei luări de poziţie. De altfel, ţelul educaţiei naţional-socialiste era separarea sferelor de preocupare; astfel, din partea mea se aştepta să mă limitez la domeniul meu: construcţia. Memoriul pe care i 1-am adresat lui Hitler în anul 1944 arată că iluzia de care mă cramponam atingea limitele grotescului. Acolo afirmam: „Sarcina pe care o am de îndeplinit este o sarcină apolitică. M-am simţit bine în munca mea atât timp cât persoana şi activitatea mi-au fost judecate numai în funcţie de rezultatele obţinute."

Totuşi, această delimitare era, în fond, neesenţială. Ea îmi pare astăzi simptomatică pentru efortul făcut de mine ca sa păstrez neatinsă imaginea idealizată pe care o aveam despre Hitler. Nu voiam să admit macularea ei cu transpunerea în fapt a acelor sloganuri antisemite ce se puteau citi la intrarea în sate şi a acelor declaraţii care constituiau tema conversaţiilor noastre de la ceainărie, în esenţă, n-avea nici o importanţă cine mobilizase plebea contra sinagogilor şi a magazinelor evreieşti, nici daca acţiunile respective avuseseră loc la instigarea sau numai cu aprobarea lui Hitler.

In anii de după eliberarea mea de la Spandau, mi s-au tot pus întrebări cărora eu însumi am încercat să le răspund, singur-sin-gurel în celula mea, timp de douăzeci de ani: interlocutorii doreau să afle ce ştiam despre persecutarea, deportarea şi exterminarea evreilor, ce ar fi trebuit să ştiu şi ce concluzii trag despre propria mea atitudine.

Nu mai dau răspunsul prin care am încercat atâta vreme să-I satisfac pe cei care-mi puneau întrebări, dar, în primul rând, pe mine însumi; adică nu mai caut o justificare în faptul că, în siste mul lui Hitler, ca în orice regim totalitar, izolarea şi, prin urmare, înconjurarea cu un zid protector cresc pe măsură ce poziţia pe care o ocupi devine mai importantă; că tehnicitatea crescândă a metodelor de asasinare reduce numărul asasinilor, micşorându-ţi,

în acelaşi timp, posibilitatea de a te ţine la curent cu tot ce se întâmplă; că secretomania sistemului creează grade de iniţiere şi, deci, îi dă fiecăruia ocazii de a-şi feri conştiinţa de contactul cu realitatea inumanului.

Refuz să mai dau toate aceste răspunsuri, pentru că le pun pe acelaşi plan cu încercarea de a explica evenimentele în manieră avocăţească. Desigur, poziţia mea de favorit şi, mai târziu, postul de ministru, unul dintre cele mai influente ale regimului, mă izolau; desigur, compartimentarea gândirii în sfere de competenţă distincte oferise arhitectului, ca şi ministrului Armamentului, numeroase portiţe de scăpare; desigur, n-am sesizat esenţa a ceea ce începuse în acea noapte de 9 spre 10 noiembrie 1938 şi avea să se termine cu Auschwitz şi Maidanek. Izolarea mea, lărgimea portiţelor mele de scăpare şi gradul de neştiinţă în care mă aflam, toate până la urmă erau determinate doar de mine.

De aceea, astăzi ştiu că, torturându-mă cu examenele mele de conştiinţă, îmi puneam întrebarea într-un mod tot atât de fals ca şi curioşii pe care i-am întâlnit între timp. Dacă am ştiut sau n-am ştiut, cât de mult sau cât de puţin am ştiut, sunt chestiuni care îşi pierd orice importanţă, când mă gândesc ce lucruri îngrozitoare ar fi trebuit să ştiu si ce consecinţe ar fi trebuit să trag, în modul cel mai firesc, din puţinul pe care-1 ştiam. Cei care-mi pun aceste întrebări aşteaptă, în fond, ca eu să mă justific. Dar eu nu-mi scriu apologia.

La 9 ianuarie 1939, trebuia ca noua Cancelarie să fie gata. La 7 ianuarie, Hitler a sosit la Miinchen. Se vedea că era plin de nerăbdare şi se aşteptase să găsească un furnicar de meseriaşi şi brigăzi de curăţire a terenului. Fiecare cunoaşte febrilitatea cu care, în ajunul predării unei clădiri, se demontează schelele, se înlătură praful şi molozul, se întind covoarele şi se agaţă tablourile. Dar Hitler se înşelase. Noi ne luaserăm de la început o marjă de câteva zile, de care însă n-am avut nevoie, fiind gata cu patruzeci şi opt de ore înaintea datei fixate. Când a venit să vadă interioarele, ar fi putut să se aşeze la masa lui de lucru şi să înceapă să rezolve probleme de stat.

Clădirea 1-a impresionat foarte mult. Nu a economisit elogiile la adresa „genialului Arhitect", făcând aceasta, contrar obiceiului său, de faţă cu mine. Dar faptul că reuşisem să termin cu două zile mai devreme mi-a adus faima de mare organizator.

Ceea ce-i plăcea lui Hitler în mod deosebit era lungimea drumului pe care îl aveau de parcurs oaspeţii oficiali şi diplomaţii înainte de a ajunge la sala de recepţii. Nu împărtăşea însă preocuparea mea privind planşeul din marmură lustruită, pe care consideram necesar să-1 acoperim cu un covor. „E foarte bine aşa. Trebuie ca diplomaţii să ştie să se mişte pe teren alunecos", mi-a spus el.

Sala de recepţii i s-a părut prea mică şi a dat ordin să fie mărită de trei ori. La începutul războiului, planurile acestei extinderi erau gata. Pentru biroul lui, în schimb, a avut numai cuvinte de deplină satisfacţie. I-a plăcut în mod special o intarsie care-i împodobea masa de lucru reprezentând o sabie pe jumătate scoasă din teacă: „Foarte bine, foarte bine! Când diplomaţii aşezaţi la masă în faţa mea o vor vedea, vor învăţa sa se teamă." Din panourile lor aurite, fixate deasupra celor patru uşi ale încăperii, cele patru virtuţi: „înţelepciunea", „Prudenţa", „Bravura" şi „Dreptatea" priveau în jos, către el. Nu ştiu cum îmi venise această idee. Două sculpturi de Arno Breker flancau, în sala rotundă, portalul ce ducea spre galeria mare, una reprezentând „Temerarul" şi cealaltă „înţeleptul".10 Această indicaţie, mai degrabă patetică a prietenului meu Breker, amintind de necesitatea reflecţiei înaintea oricărui act de îndrăzneala, ca şi propria mea compoziţie alegorică invitând la cultivarea, alături de curaj, şi a celorlalte trei virtuţi, erau nu numai dovada unei naive supraaprecieri a puterii mobilizatoare a recomandărilor artiştilor, ci şi a unei anumite nelinişti pe care ne-o inspirau pericolele ce planau asupra realizărilor noastre.

O masă mare, acoperită cu o placă grea de marmură, se afla, deocamdată fără rost, la fereastră, începând din 1944, ea a servit la şedinţele de Stat-Major. Aici se întindeau hărţile militare care nu arătau decât rapida înaintare a adversarilor occidentali şi orientali în adâncul Reichului german. Aici s-au derulat ultimele şedinţe militare pe care Hitler le-a ţinut la suprafaţă; următoarele s-au ţinut la 150 de metri adâncime, sub mai mulţi metri de beton.

De asemenea, i-a plăcut sala Consiliului de Miniştri, care avea, din considerente de acustică, lambriuri din lemn; ea n-a fost folosită însă niciodată în scopul pentru care fusese concepută. Câte un ministru mă ruga să-i obţin de la Hitler permisiunea să-şi vadă măcar o dată sala „sa". Hitler aproba acest lucru, aşa că, uneori, câte un ministru venea să contemple în tăcere locul pe care nu-1 ocupase niciodată, marcat de o mapa mare din piele albastră, având gravat cu litere de aur numele titularului.

Ca să se poată respecta termenele foarte strânse, se angajaseră 4 500 de lucrători, cu un regim de muncă în două schimburi. La aceştia se mai adăugau câteva mii care, răspândiţi în toată ţara, confecţionau diverse elemente. Cu toţii - pietrari, tâmplari, zidari, instalatori şi alţi meseriaşi - au fost invitaţi să viziteze clădirea terminată. Impresionaţi, au parcurs sală cu sală.

La Palatul Sporturilor, Hitler le-a vorbit în aceşti termeni: „Eu sunt aici reprezentantul poporului german! Când primesc pe cineva la Cancelarie, nu Adolf Hitler este cel care primeşte, ci Fuhrerul naţiunii germane. Şi astfel, nu eu sunt cel care-1 primeşte, ci naţiunea germană este aceea care-1 primeşte prin mine. Iată de ce vreau ca încăperile să răspundă acestei sarcini. Fiecare a contribuit la ridicarea unui edificiu care va rezista secolelor'şi va vorbi despre epoca noastră. Primul edificiu al noului mare Reich german!"

După-masa întreba adesea dacă era cineva dintre oaspeţi care încă n-a văzut Cancelaria Reichului, fiind bucuros când avea posibilitatea să o arate cuiva. Se folosea de o asemenea ocazie pentru a-şi demonstra, în faţa vizitatorilor uimiţi, capacitatea de a reţine date şi cifre. Intr-o zi m-a întrebat: „Ce lungime are sala aceasta? Ce înălţime?" încurcat, am ridicat din umeri, căci nu ştiam, dar el mi-a spus dimensiunile. Erau exacte. Această demonstraţie a devenit treptat un truc, pentru că, în scurt timp, m-am familiarizat şi eu cu cifrele. Dar cum era vizibil că jocul îl amuza, continuam să respect convenţia.

Hitler m-a copleşit cu onoruri: a dat pentru colaboratorii mei cei mai apropiaţi un dejun la reşedinţa lui personală, a scris un articol pentru o carte despre Cancelarie, mi-a acordat „insigna de aur a partidului" şi mi-a dăruit, cu câteva cuvinte timide, una dintre acuarelele din perioada sa de tinereţe. Pictată în 1909, în anii cei mai sumbri ai existenţei lui, acuarela înfăţişa o biserică gotică reprodusă cu o răbdare, cu o precizie şi cu o pedanterie extreme. Lucrarea nu vădeşte nici o emoţie personală, nici o vervă a trăsăturilor. Lipsa de personalitate nu răzbate numai din maniera de a picta, ci şi din alegerea obiectului, din culorile plate, din perspectiva nepercutantă, care pare să fie caracteristică pentru prima perioadă a lui Hitler: toate acuarelele din această epocă sunt fără suflet, iar tablourile soldatului de legătură din primul război mondial, fără personalitate. El n-a avut conştiinţa propriei lui valori decât mult mai târziu. Cele două schiţe în peniţă, înfăţişând Marele Dom şi Arcul de Triumf din Berlin, desenate în jurul lui 1925, stau mărturie acestei schimbări. Zece ani mai târziu, desena în faţa mea cu o mână energică, acoperind hârtia cu mai multe straturi succesive de creion albastru şi roşu, până când prindea forma pe care o avea în cap. Dar chiar şi în epoca aceasta se mândrea cu palidele acuarele ale tinereţii sale, şi dăruia adesea câte una, în semn de apreciere deosebită.

De decenii se putea vedea în Cancelaria Reichului un bust din marmură al lui Bismarck, datorat lui Reinhold Begas. Cu câteva zile înainte de inaugurare, în timpul mutării, bustul a căzut pe jos şi a rămas fără cap. Am văzut în asta un semn de rău augur. Cum auzisem, din relatarea lui Hitler, povestea cu vulturul imperial care căzuse de pe

frontonul Hotelului Poştelor chiar în ziua începerii primului război mondial, i-am ascuns accidentul, cerându-i lui Breker să facă o copie exactă, pe care am frecat-o cu ceai ca s-o patinăm.

în discursul deja menţionat, Hitler a declarat cu deplină siguranţă de sine: „Ceea ce are în ea minunat activitatea de construcţii este faptul că rezultatele muncii se materializează într-un monument. Acesta durează, este altceva decât o pereche de cizme care sunt şi ele rezultatul unei munci, dar pe care le foloseşti un an-doi, pentru ca apoi să le arunci. Un monument rămâne în picioare şi va purta mărturie peste secole despre toţi aceia care au contribuit la înălţarea lui." La 12 ianuarie 1939, Hitler inaugura această nouă clădire, concepută să dureze sute de ani, primind, în Marea Sală, corpul diplomatic venit să asculte mesajul de Anul Nou.

Şaizeci şi cinci de zile după inaugurare, la 15 martie 1939, 1-a condus pe preşedintele statului cehoslovac în noul cabinet de lucru. In această încăpere s-a consumat acea tragedie, începută noaptea, prin supunerea lui Hacha, şi terminată în zori, prin ocuparea ţării sale. Mai târziu Hitler ne-a relatat: „în cele din urmă 1-am prelucrat în aşa fel, încât bătrânul, cu nervii la pământ, a zis că semnează; dar tocmai în momentul acela a făcut un atac de inimă, în camera vecină, doctorul Morell i-a făcut o injecţie care însă a fost mult prea eficace. Hacha a devenit prea vioi şi nu a mai vrut să semneze; dar până la urmă nu mi-a rezistat."

După şaptezeci şi opt de luni, la 16 iulie 1945, Winston Churchill a vizitat Cancelaria: „în faţa Cancelariei am găsit adunată o mare mulţime de oameni. Toţi m-au aclamat, cu excepţia unui bătrân care dădea din cap dezaprobator. Demonstraţia m-a mişcat la fel de mult ca şi feţele supte şi hainele tocite ale oamenilor. Intrând în Cancelarie, am umblat îndelung pe coridoarele şi prin sălile distruse."11

Puţin după aceea, clădirea a fost demolată. Marmura şi pietrele au constituit material de construcţie pentru monumentul ruşilor aflat în parcul Treptow din Berlin.

Capitolul 9 O ZI LA CANCELARIA REICHULUI

în Cancelaria Reichului, la dejun, Hitler admitea între patruzeci şi cincizeci de persoane, singura condiţie fiind să-l contactezi telefonic pe adjutantul Fuhrerului ca să-ţi anunţi sosirea. De obicei, era vorba de Gauleiteri şi Reichsleiteri, de câţiva miniştri şi, în sfârşit, de câţiva intimi. Dar, în afară de ofiţerii de ordonanţă ai Wehrmachtului, alţi ofiţeri nu veneau aici. De mai multe ori adjutantul Schmundt insistase pe lângă Hitler să invite la masă şefi militari, însă refuzase de fiecare dată. Poate că nu voia să-şi vadă vechii colaboratori puşi în situaţia de a fi trataţi cu superioritate de către unii membri ai corpului ofiţeresc.

Aveam si eu acces liber la apartamentul lui Hitler, şi nu o dată am făcut uz de această lumină verde. Poliţistul de la intrarea în gradină îmi cunoştea maşina şi-mi deschidea portiera fără alte formalităţi. După ce parcam în curte, mă duceam în apartament. Reamenajat de Troost, acesta se afla în dreapta noii Cancelarii, fiind legat de ea printr-o galerie.

Funcţionarul SS din garda personală a lui Hitler mă saluta ca pe o veche cunoştinţă. Predam planşele cu desene şi intram apoi, ca unul de-ai casei, într-un salon spaţios. Existau acolo două grupuri de scaune foarte confortabile; pereţii albi fuseseră decoraţi cu tapiserii, iar pardoseala era din marmură roşie, acoperită de covoare, întâlneai acolo aproape întotdeauna câţiva oaspeţi angajaţi în dezbateri; alţii dădeau telefoane în interes personal, în general, toată lumea trăgea spre această încăpere, întrucât era singura unde fumatul nu era interzis.

Salutul „Heil Hitler" era aici cu totul în afara uzanţelor, altminteri obligatoriu în toate celelalte împrejurări. Se spunea mult mai frecvent „bună ziua". Nici obiceiul de a purta la reverul hainei insigna partidului nu mai devenea absolut necesar în acest context, şi destul de rar se întâmpla să vezi vreo uniformă. Cel care ajungea până aici dobândea şi privilegiul unei anumite libertăţi de atitudine.

După ce treceai printr-un salon pătrat, rămas însă neutilizat din cauza unei mobile greoaie, ajungeai în marele living-room, în care oaspeţii tăifăsuiau de cele mai multe ori stând în picioare. Din tot apartamentul, această încăpere, de circa 100 de metri pătraţi, era singura care prezenta un decor cu pretenţii de confort şi intimitate; cu ocazia marilor transformări din 1933-1934, i se păstrase intact aspectul din epoca lui Bismarck: un plafon cu grinzi, pereţi pe jumătate acoperiţi cu lambriuri şi un şemineu, unicul de la parter, împodobit cu un blazon al Renaşterii florentine, pe care von Biilow, fost cancelar al Reichului, îl adusese cândva din Italia. In jurul acestuia se aflau fotolii îmbrăcate în piele de culoare închisă; în spatele unei sofale se găsea o masă pe care, de regulă, stăteau întinse câteva ziare. Pe perete erau o tapiserie şi două tablouri de Schinkel, împrumutate de la Galeria Naţională.

In materie de punctualitate, Hitler dovedea o nepăsare suverană. Dejunul era fixat la ora 14, dar trecea o oră sau chiar mai mult până sosea, fie din apartamentele personale de la etajul de deasupra, cum se întâmpla uneori, fie de la vreo convorbire desfăşurată în Cancelaria Reichului, cum se întâmpla cel mai adesea.

Apărea în mijlocul nostru fără fasoane, ca un simplu particular. In timp ce dădea mâna cu fiecare, oaspeţii, în picioare, formau un cerc în jurul său. Apoi îşi exprima părerea într-una sau alta dintre problemele la ordinea zilei; pe câţiva privilegiaţi îi întreba, adesea pe un ton convenţional, ce mai face „doamna", cerea şefului Serviciului de Presă un rezumat al ultimelor ştiri, se aşeza deoparte, într-un fotoliu, şi începea să citească. Uneori întindea o foaie vreunuia dintre oaspeţi, fiindcă ştirea i se părea deosebit de interesantă, gest însoţit şi de câteva remarci maliţioase.

în primele cincisprezece-douăzeci de minute invitaţii rămâneau în picioare, formând grupuri-grupuri, apoi se ridica perdeaua ce masca un glasvand care dădea în sufragerie. Intendentul, cu mutra lui îmbietoare, de hangiu

rotofei, îl anunţa pe Hitler cu un ton familiar, în acord cu ambianţa, că masa este gata. Fiihrerul mergea în frunte, ceilalţi urmându-1 fără să respecte de obicei o ordine specială.

Dintre camerele care fuseseră transformate şi amenajate de profesorul Troost, sufrageria, o cameră mare, pătrată (12 pe 12 metri) era cea mai echilibrată: un perete cu trei glasvanduri către grădină, vizavi un bufet mare, placat cu palisandru, având deasupra un tablou al lui Kaulbach, neterminat, dar nu lipsit de farmec şi fără unele dintre cusururile acestui pictor eclectic. Ceilalţi doi pereţi erau întrerupţi la mijloc de două nişe arcuite, în care erau expuse, pe socluri din marmură deschisă la culoare, nuduri realizate de sculptorul miinchenez Wackerle. De ambele părţi ale nişelor se găseau alte glasvanduri ce duceau la oficiu, la salon şi la livingul prin care se intra. Pereţii acoperiţi cu gips lucios alb-gălbui şi perdelele de aceeaşi nuanţă dădeau o impresie de profunzime şi de claritate. Pe pereţi, ornamente uşor ieşite în relief subliniau acest ritm limpede şi sever, pe care îl accentua o mulură cu muche ascuţită. Mobila era sobră şi odihnitoare, în centru, o masă mare, rotundă, pentru aproximativ cincisprezece persoane, înconjurată de scaune simple, confecţionate din lemn de culoare închisă şi îmbrăcate în piele de un roşu-violaceu, toate la fel, inclusiv cel al lui Hitler. în fiecare colţ se afla câte o măsuţă cu câte patru sau şase scaune de acelaşi tip. Vesela era compusă din farfurii din porţelan de culoare deschisă şi pahare simple: toate fuseseră alese la vremea respectivă de profesorul Troost. în mijlocul mesei o vază avea mereu câteva flori proaspete.

Acesta era restaurantul „La cancelarul vesel", cum îi plăcea adesea lui Hitler să spună în prezenţa invitaţilor. Locul lui era la fereastră, şi, înainte de a intra în sufragerie, desemna pe cei doi invitaţi care urmau să stea lângă el. Ceilalţi se aşezau în ordinea sosirii. Când se întâmpla să fie mulţi invitaţi, adjutanţii şi persoanele de mai mică importanţă, printre care mă număram si eu, luau loc în jurul măsuţelor din colţuri, ceea ce, pentru mine, reprezenta un avantaj, deoarece aveam posibilitatea să purtăm discuţii mai libere.

Meniul era de o simplitate ostentativă, fără aperitive, cuprinzând o supă, carne cu cartofi şi alte legume, un desert. Ca băutură, alegeam între apă minerală, o obişnuită bere berlineză la sticlă sau •, vin ieftin. Hitler îşi avea meniul său vegetarian, bea apă minerală de Fachingen - apa lui obişnuită - şi, dacă invitaţii doreau, puteau să-i urmeze exemplul. Dar erau puţini cei dispuşi să-1 imite. Hitler ţinea mult la frugalitatea acestor dejunuri. Nu se îndoia că de amănuntul acesta se vorbea în toata ţara. Când, într-o zi, pescarii din Helgoland i-au făcut cadou un homar uriaş şi invitaţii, spre marea lor satisfacţie, au văzut sosind pe masă această delicatesă, Hitler şi-a exprimat dezaprobarea, întrebându-se prin ce aberaţie puteau oamenii să mănânce monştri cu o înfăţişare atât de inestetică, şi a cerut ca un astfel de lux să fie interzis. Goring lua parte rar la aceste dejunuri. Odată, când un prânz la Cancelarie m-a împiedicat să-i fac o vizită, Goring mi-a spus: „Ca să fiu sincer, acolo se mănâncă prea prost. Şi apoi, militanţii ăştia din Miinchen, ce mai mic-burghezi nesuferiţi!"

Cam din două-n două săptămâni, Hess apărea şi el la masă, urmat, într-o foarte curioasă costumaţie, de adjutantul său. Acesta din urmă purta un recipient din metal conţinând diferitele componente ale unui meniu special pregătit pentru şeful său, pe care-1 aducea să-1 încălzească la Cancelarie. O bună bucată de vreme, lui Hitler i se ascunsese faptul că Hess avea un regim vegetarian numai al lui. Când, în cele din urmă, i-a ajuns la ureche treaba asta, Fiihrerul, supărat, i-a spus-o, de faţă cu toţi comesenii: „Am aici o bucătăreasă care face nişte mâncăruri de regim clasa-ntâi. Dacă medicul dumitale ţi-a prescris nişte lucruri deosebite, ea o să ţi le prepare cu plăcere. Dar este inadmisibil să vii cu mâncare de-acasă." Hess, care deja de pe atunci se încăpăţâna sa-1 contrazică pe Hitler, a încercat să-i explice că e necesar ca diferitele ingrediente ale meniurilor sale să aibă o anumită origine biolo-gico-dinamică. Fără să se rătăcească printre cuvinte, Hitler i-a răspuns că nu are decât să mănânce acasă; după acest incident, Hess nu a mai fost văzut decât foarte rar.

Când, la cererea partidului, a trebuit ca în toate familiile germane masa de duminică să se compună dintr-un singur fel, pentru a permite Germaniei să aibă „tunuri în loc de unt", nu s-a mai mâncat, nici la domiciliul lui Hitler, decât supa. La aceste dejunuri, mai rămăseseră doi sau trei comeseni, ceea ce-i dădea lui Hitler ocazia să facă remarci sarcastice cu privire la spiritul de sacrificiu al colaboratorilor săi. Tot acolo mai exista şi o listă de subscripţie unde te puteai înscrie cu o anumită sumă. Pe mine, fiecare dintre aceste mese mă costa între 50 şi 100 de mărci.

Goebbels era figura cea mai proeminentă dintre comeseni; Himmler era mai scump la vedere; Bormann nu lipsea, fireşte, de la nici o masă, dar, numărându-se ca şi mine printre curtenii care formau anturajul obişnuit al lui Hitler, nu putea fi socotit ca invitat.

Nici la masă taifasul în care se angaja Hitler nu reuşea să iasă dintr-un cerc de teme uluitor de îngust şi din nişte păreri preconcepute cu privire la oameni şi lucruri. Tocmai de aceea fuseseră atât de obositoare şi conversaţiile de la Obersalzberg. Doar că aici formulările erau mai dure. în rest, Fiihrerul rămăsese la repertoriul lui dintotdeauna, nici lărgit, nici completat, de-abia dacă îmbogăţit cu niscaiva puncte de vedere şi judecăţi noi. Nu-şi dădea măcar osteneala să ne scutească de numeroasele şi atât de penibilele repetiţii. Nu pot să afirm că ceea ce spunea el atunci îmi făcea o impresie deosebită, deşi nu mă puteam sustrage atracţiei pe care o exercita personalitatea sa. Mai degrabă mă dezamăgea, pentru că mă aşteptasem la judecăţi şi opinii ceva mai elevate.

Repeta adesea, în monologurile lui, că ideile sale politice, estetice şi militare reprezintă un tot unitar, pe care 1-a format şi 1-a structurat în cele mai mici amănunte încă de pe când se afla, ca vârstă, între douăzeci şi treizeci de ani.

Afirma că această perioadă a fost cea mai fructuoasă din viața lui pe plan intelectual, proiectele pe care le făcea şi munca pe care o desfăşura nefiind decât transpunerea în practică a ideilor elaborate atunci.

Evocarea întâmplărilor trăite în primul război mondial ocupa un loc aparte în conversațiile de la masa, pentru că mai toți comesenii făcuseră şi ei războiul, într-un timp, Hitler luase parte la luptele împotriva englezilor. Spunea ca-i respectă pentru vitejia şi tenacitatea de care dăduseră dovadă, chiar dacă râdea de unele curiozități ale lor. Zâmbea foarte ironic când povestea cum, exact la ora ceaiului, englezii întrerupeau focul, astfel că atunci putea şi el să-şi ducă mesajele fără nici o problemă.

Nu-mi aduc aminte să-1 fi auzit vreodată, în cursul acelor întâlniri din 1938, exprimând idei de revanşă contra francezilor. Nu voia o reeditare a războiului din 1914, socotind că nu merită să te bați din nou pentru o neînsemnată fâşie de pământ, cât reprezintă Alsacia şi Lorena. în afară de asta, după părerea lui, prin destinul lor de supuşi - când de către francezi, când de către germani - alsacienii s-au pervertit aşa de mult, încât nici una dintre părți n-ar fi în câştig recuperându-i. Cel mai bun lucru este să fie lăsați acolo unde se află. Bineînțeles, Hitler pleca atunci de la ipoteza că Germania s-ar putea extinde spre est. Vitejia ostaşilor francezi în primul război mondial îl impresionase, în timp ce pe ofițerii lor îi considera efeminați. Aceasta îl făcea să afirme: „Cu ofițeri germani, francezii ar avea o armată excelentă."

Deşi discutabilă din punct de vedere rasial, nu respingea alianța cu Japonia, dar îşi rezerva dreptul să se pronunțe asupra subiectului respectiv într-un viitor mai îndepărtat. Ori de câte ori aborda această temă, lăsa să-i transpară regretul de a se fi aliat cu ceea ce el numea „rasa galbenă". Dar se liniştea la gândul că, în primul război mondial, şi Anglia împinsese Japonia să lupte împotriva puterilor din Europa Centrală. El plasa, de altminteri, acest aliat printre marile puteri ale lumii, în timp ce, în privința Italiei, avea unele îndoieli.

în ce-i privea pe americani, care, după el, nu jucaseră un rol de prim rang în războiul din 1914-1918şinicinu plătiseră un mare tribut de sânge, aceştia n-ar putea să depună multă vreme un efort susținut, deoarece erau luptători mediocri. In orice caz, susținea el, nu există un popor american ca entitate omogenă, ci numai o masă de imigranți proveniți dintr-un mare număr de popoare şi rase.

Fritz Wiedermann fusese cândva plutonier-major al regimentului şi superior ierarhic al infanteristului de legătură Hitler. Fiihrerul a avut ideea de prost-gust să şi-1 facă adjutant. Or, Wiedermann îşi presa şeful să înceapă tratative cu America. Iritat de acest lucru, care viola legea nescrisă a dejunurilor sale, Hitler 1-a trimis în cele din urmă să reprezinte Germania în calitate de consul general la Sân Francisco, spunând: „Să se lecuiască acolo de fanteziile lui."

Nici unul dintre comeseni nu umblase prin lume. Aceşti oameni, în majoritatea lor, nu ieşiseră niciodată din Germania; plecarea vreunuia într-o călătorie de plăcere în Italia trecea drept un eveniment despre care se discuta la masă ca despre o adevărată aventură. Nici Hitler nu călătorise prin alte țări şi nu dobândise cunoştințe şi nici acces spre lucruri mai profunde. Trebuie adăugat că, în general, oamenii politici din anturajul lui erau lipsiți de o cultură mai înaltă. Dintre cei cincizeci de Reichsleiteri şi Gauleiteri, adică elita conducătoare a Reichului, numai zece terminaseră o formă de învățământ superior, câțiva se împotmoliseră pe parcursul studiilor, dar cea mai mare parte nu depăşise nivelul şcolii medii. Nici unul dintre ei nu se remarcase prin realizări în vreun domeniu, aproape toți dovedind o uimitoare lipsă de preocupări intelectuale. Nivelul lor cultural nu concorda câtuşi de puțin cu ceea ce te-ai fi aşteptat din partea elitei conducătoare a unui popor cu tradiția unei înalte spiritualități. Hitler, la drept vorbind, prefera să se ştie înconjurat de colaboratori având aceeaşi origine ca şi el. Probabil că printre aceştia se simțea cel mai bine. în orice caz, îi plăcea să-şi ştie colaboratorii marcați - cum se zicea atunci - de un „defect de fabricație". Hanke a spus într-o zi: „Este totdeauna un avantaj să ai colaboratori care să aibă un defect şi care să ştie că acesta nu-i un secret pentru şeful lor. Iată un motiv pentru care Fiihrerul îşi schimbă atât de rar colaboratorii; cu aceştia lucrează foarte uşor. Aproape toți au câte o pată, ceea ce-i face mai manevrabili." Treceau drept „defecte de fabricație" să ai abateri de la morală, să ai nişte îndepărtați strămoşi evrei sau să fii din categoria celor recent intrați în partid.

Nu rareori se întâmpla să-1 auzi pe Hitler lansându-se în aprecieri cu privire la eroarea celor care vor să exporte națio-nal-socialismul. Considera că acest lucru n-ar putea să conducă decât la o nedorită întărire a sentimentului național în alte țări şi la o slăbire a propriei noastre poziții. Dar se linişte constatând că partidele național-socialiste din celelalte țări nu aveau şefi pe măsura lui. Mussert sau Mosley nu erau, în ochii lui, decât nişte plagiatori lipsiți de orice idee nouă sau originală. Nu fac, spunea Hitler, decât sa ne imite servil, pe noi şi metodele noastre; în felul acesta, n-or să realizeze nimic, în fiecare țară trebuie pornit de la condițiile locale, urmând ca în funcție de acestea să se stabilească metodele. O părere mai bună avea despre Degrelle, dar nici în el nu-şi punea mari speranțe.

Politica era, pentru Hitler, o chestiune de oportunitate. Nici profesiunea lui de credință, Mein Kampf, nu scăpa de aceasta caracterizare. Admitea, într-adevăr, că multe părți din cartea lui nu mai erau valabile, că n-ar fi trebuit să-şi pună pe hârtie aşa de timpuriu gândurile, observație care m-a făcut să renunț la încercările mele, zadarnice până atunci, de a o citi.

Când, după preluarea puterii, ideologia a trecut pe planul al doilea, cei care s-au opus unei îmburgheziri şi diluări a programului partidului au fost, înaintea tuturor, Goebbels şi Bormann. Căutau tot timpul să-1 radicalizeze pe Hitler din punct de vedere ideologic. Dacă e să-1 judecăm după discursurile pe care le ținea, Ley, fără îndoială,

făcea şi el parte din cercul ideologilor duri, dar nu avea anvergura necesară pentru a exercita o influenţă notabilă. Himmler, dimpotrivă, îşi avea conduita lui, amestec caraghios de credinţă în descendenţa dintr-o străveche rasa germanică, de gândire elitistă şi de idei reformiste, elaborate după o reţetă proprie, colorate din ce în ce mai pregnant de o emfatică tentă pseudoreligioasă. Cel care, alături de Hitler, se distra cel mai mult pe seama eforturilor lui Himmler era Goebbels. Nu se poate, desigur, trece cu vederea că la aceasta contribuiau vanitatea şi mărginirea de care dădea dovadă Himmler. De pildă, când a primit cadou de la japonezi o sabie de samurai, el a descoperit nişte înrudiri între cultele japoneze şi cele germanice şi a încercat, ajutat de câţiva oameni de ştiinţă, să afle cum s-ar putea face ca aceste asemănări să fie aduse la un numitor comun şi din punct de vedere rasial.

Preocuparea de căpetenie a lui Hitler era să găsească mod-litatea de a asigura pentru Reich schimbul de mâine al generaţiei actuale. Ley, căruia Hitler îi dăduse în sarcină şi organizarea sistemului de educaţie, făcuse prima schiţă de proiect. Prin construirea de şcoli tip „Adolf Hitler" şi de „cetăţi ale disciplinei", ca institute de învăţământ superior, se urmărea promovarea unei elite înzestrate cu pregătire profesională şi ideologică. Este totuşi de presupus că rezultatul acestei selecţii n-ar fi fost decât promovarea unei clase de birocraţi, numai buni să ocupe poziţii în administraţia partidului. Rupţi de viaţă, prin tinereţea lor petrecută în claustrare, ei ar fi fost totuşi de neegalat în ce priveşte aroganţa şi aerele de superioritate intelectuală, aşa cum o arătau deja unele indicii. Fapt semnificativ, înalţii funcţionari nu-şi trimiteau copiii la aceste şcoli; nici chiar un militant atât de fanatic precum Gauleiterul Sauckel nu şi-a lăsat numeroşii săi copii să îmbrăţişeze această carieră. Bormann şi-a trimis unul dintre fii la o asemenea şcoală, dar a făcut-o numai cu scopul de a-1 pedepsi.

Pentru a scoate ideologia partidului din lâncezeală, Bormann nu vedea o soluţie mai bună decât relansarea luptei împotriva Bisericii. Era cel care împingea lucrurile spre exacerbarea ei, cum însuşi a recunoscut-o în mai multe rânduri, cu ocazia meselor luate împreună. Desigur, faptul că Hitler bătea pasul pe loc în această privinţă nu putea să înşele asupra intenţiilor de viitor, ci doar să amâne problema, pentru a o relua la momentul care i s-ar fi părut lui cel mai favorabil. Aici, în acest cerc de bărbaţi, era mai brutal şi mai direct decât la Obersalzberg, din când în când declarând fără ocolişuri: „După ce voi fi terminat cu celelalte probleme, am să-mi închei socotelile şi cu biserica. Am s-o pun eu cu botul pe labe."

Dar Bormann nu voia ca această răfuială să fie amânată. Maniera lui brutală şi directa nu se împăca deloc cu pragmatismul cumpănit al lui Hitler. Profita de orice ocazie pentru a face noi paşi spre realizarea planurilor sale; chiar şi la dejun nesocotea conven-ţia tacită care interzicea să abordăm teme susceptibile să-1 indispună pe Hitler. Pentru a-şi lansa atacurile, Bormann adoptase o tactică foarte personală: îl zgândărea pe unul dintre comeseni să povestească cu voce tare ce predici subversive ţine cutare preot sau cutare episcop, în aşa fel, încât să-i capteze atenţia lui Hitler şi să-1 determine să ceară amănunte. Bormann răspundea că e vorba de un incident neplăcut, dar că, totuşi, n-ar vrea să-1 inoportuneze pe Fuhrer tocmai la masă. Hitler insista, şi atunci Bormann intra în rolul celui căruia, vezi Doamne, i se smulg nişte relatări. Privirile mânioase ale celorlalţi comeseni nu-1 deranjau mai mult decât roşeaţa care i se aduna lui Hitler în obraji. La un moment dat, scotea o hârtie din buzunar şi începea să citească pasaje dintr-o predică sau dintr-un mesaj bisericesc antiguvernamental. Hitler se înfuria aşa de tare, încât începea, semn evident că e întors pe dos, să-şi trosnească degetele, îşi întrerupea masa şi anunţa represalii pentru mai târziu. Prefera să-şi atragă indignarea şi oprobriul străinătăţii decât să se lase sfidat în interior. Faptul că nu putea să se răzbune imediat îl făcea să turbeze, deşi de cele mai multe ori ştia să se stăpânească.

Simţul umorului îi lipsea cu desăvârşire lui Hitler. El lăsa în seama celorlalţi debitarea de glume, râzând însă în hohote şi cu totală degajare, fiind chiar în stare sa se îndoaie, pur şi simplu, de râs. Râdea din toată inima, uneori chiar cu lacrimi, dar, de fapt, totdeauna pe seama altora.

Goebbels se pricepea cel mai bine să-I amuze pe Hitler cu bancuri, discreditând totodată pe indivizii care, în lupta pentru putere în interiorul partidului, îi erau adversari personali, într-una din zile povestea: „Uite, «Tineretul hitlerist» ne-a cerut să dăm o ştire de presă în legătură cu a douăzeci şi cincea aniversare a zilei de naştere a lui Lauterbacher, Stabsleiterul acestei organizaţii. Am trimis un text din care rezulta că respectivul şi-a sărbătorit aniversarea în condiţii de deplină validitate trupească şi spirituală. Nici că s-a mai auzit ceva despre el." Hitler mai să se rupă-n două de-atât râs, iar intenţia lui Goebbels de a discredita conducerea îngâmfată a Hitlerjugendului s-a realizat astfel mai bine decât printr-un lung raport. La dejunuri, Hitler nu pierdea niciodată ocazia de a-şi povesti tinereţea, subliniind severitatea educaţiei sale: „Tatăl meu m-a bătut de multe ori rău de tot. Dar cred că lucrul acesta a fost necesar şi mi-a folosit mai târziu." Wilhelm Frick, ministrul de Interne, a intervenit cu glasul lui împiedicat: „După cât se vede astăzi, mein Fuhrer, v-a prins bine treaba aceasta." Un sentiment de groază i-a cuprins pe cei de faţă. Frick a încercat să salveze situaţia: „Voiam să spun, mein Fuhrer, că datorită acestui fapt aţi reuşit aşa de bine." Goebbels, care-1 considera pe Frick un cretin desăvârşit, a comentat sarcastic: „Deduc, dragul meu Frick, că dumneata nu prea ai mâncat bătaie în tinereţea dumitale."

Walter Funk, ministrul Economiei, deţinător şi al funcţiei de preşedinte al Băncii Reichului, a povestit într-o zi despre năzbâtiile pe care, luni de zile, le făcuse, nestânjenit de nimeni, vicepreşedintele său, Brinkmann, până-n clipa când s-a constatat că acesta e bolnav mintal. Funk nu dorea numai să-1 amuze pe Hitler, ci mai ales să-1 informeze, cu bună-credinţă, despre nişte incidente care, presupunea el, tot aveau să-i ajungă la urechi. Astfel, Brinkmann invitase femeile de serviciu şi curierii Băncii Reichului la un mare dineu în saloanele Hotelului Bristol,

unul dintre cele mai renumite din Berlin, punându-i să se prindă în dansurile pe care le cânta el însuşi la vioara, înscriindu-se astfel pe linia eforturilor regimului de a demonstra că poporul german este o comunitate strâns unită, în continuarea relatării sale, Funk a spus lucruri menite să dea de gândit, în râsetele asistenţei, a povestit: „De curând, Brinkmann s-a postat în faţa Ministerului Economiei, pe Bulevardul Unter den Linden, a scos din servietă un pachet mare de bancnote proaspăt tipărite - acestea poartă semnătura mea, din câte ştiţi — şi le-a împărţit trecătorilor strigând: «Cine vrea funkeni noi?» La puţin timp după acest incident, s-a constatat clar şi definitiv că era nebun. Intr-adevăr, după ce i-a convocat pe toţi funcţionarii Băncii Reichului, le-a strigat: «Cei care au mai mult de cincizeci de ani să treacă în stânga, cei care au mai puţin de cincizeci de ani să treacă în dreapta", şi arătând spre unul din dreapta, 1-a întrebat: «Şi dumneata ce vârstă ai?» «Patruzeci şi nouă, domnule vicepreşedinte!» «Atunci, treci în stânga. Aşadar, toţi cei din stânga sunt scoşi din activitate, dar cu pensie dubla.» Hitler râdea cu lacrimi. După ce s-a liniştit, Fuhrerul a început să monologheze despre cât de greu e uneori să stabileşti când cineva e bolnav mintal. Pe această cale ocolită, dar fără nici urmă de premeditare, Funk înlăturase posibilitatea unei intervenţii din partea lui Goring, care avea tot interesul să combată, cu toată greutatea funcţiei sale - ceea ce a şi făcut în cele din urmă - teza iresponsabilităţii lui Brinkmann. Uzând, în calitate de director al Băncii Reichului, de dreptul de semnătură, Brinkmann, iresponsabil cum era, emisese pe numele lui Goring un cec de mai multe milioane de mărci pe care „dictatorul economiei" îl încasase fără nici cea mai mică mustrare de conştiinţă. Dar Hitler nu ştia încă nimic despre aceasta, şi era de aşteptat ca Goring să-1 informeze într-un sens care să-1 avantajeze pe el. Or, experienţa arăta că primul care reuşea să-i dea lui Hitler o anumită imagine asupra lucrurilor avea partida pe jumătate câştigată, căci Fiihrerului nu-i plăcea deloc să revină asupra unei păreri deja exprimate. Funk a avut, cu toate acestea, destule greutăţi în recuperarea milioanelor încasate de Goring.

Una dintre ţintele favorite ale împunsăturilor lui Goebbels era Rosenberg, pe care-i plăcea să-1 califice „filozof al Reichului" şi să-1 discrediteze, făcându-1 subiectul a tot felul de anecdote gustate de Hitler din plin. Atât de des revenea la tema în chestiune, încât aceste anecdote semănau cu o piesă de teatru bine montată, pe care Hitler avea s-o încheie cu tirada următoare: „Volkischer Beobachter este un ziar la fel de plictisitor ca şi Rosenberg, editorul lui. Avem în partidul nostru o foaie umoristică, Urzicile; este foaia cea mai tristă ce se poate imagina! Dar adevărata foaie umoristică este Volkischer Beobachter" Nici Miiller, proprietarul imprimeriei, nu era scutit de persiflările lui Goebbels, spre marea plăcere a lui Hitler. Miiller făcea, într-adevăr, tot posibilul pentru a-şi păstra atât clientela partidului, cât şi vechii săi clienţi din cercurile catolice ale Bavariei Superioare. Publica lucruri foarte diverse, de la almanahul pios la scrierile anticlericale ale lui Rosenberg. Putea sâ-şi permită acest lucru deoarece, în anii douăzeci, contribuise adesea la tipărirea lui Volkischer Beobachter, în ciuda unor facturi neplătite.

Unele glume se pregăteau cu grijă, ca nişte adevărate scenarii cu a căror desfăşurare Hitler era ţinut la curent. Tot Goebbels se pricepea cel mai bine la asemenea farse, încurajat bineînţeles de succesul lui pe lângă Hitler.

Un vechi militant al partidului, Eugen Hadamovski, care ajunsese într-o poziţie-cheie la Radio, aceea de director al emisiunilor Reichului, ardea acum de dorinţa de a fi director al Radiodifuziunii. Ministrul Propagandei, având un alt candidat, se temea ca nu cumva Hitler să-1 susţină pe Hadamovski. Acesta, înainte de 1933, se dovedise extraordinar de abil în organizarea retransmisiilor prin difuzoare a campaniei electorale. Hanke, Secretar de Stat la Ministerul Propagandei, 1-a convocat pentru a-i anunţa oficial numirea ca „intendent al Reichului". La masă i s-a relatat lui Hitler explozia de bucurie pe care o avusese Hadamovski la aflarea veştii despre mult dorita avansare. Lucrurile au fost, probabil, caricaturizate într-un mod atât de grosolan, încât Hitler a luat totul drept o glumă de zile mari. A doua zi, din ordinul lui Goebbels, s-au tipărit câteva exemplare dintr-un ziar unde se anunţa aşa-zisa numire şi se aduceau nişte elogii exagerate noului promovat. Goebbels se pricepea la chestii de felul acesta, aşa că a avut ocazia să-i povestească lui Hitler despre omagiile şi exagerările conţinute în articol, ca şi despre faptul că Hadamovski sărise-n sus de bucurie citindu-le. Hitler şi asistenţa au izbucnit în hohote de râs. în aceeaşi zi, Hanke 1-a rugat pe proaspătul promovat ca, la numirea în noua funcţie, să ţină o alocuţiune la un microfon, care era însă debranşat. Veselia comesenilor n-a mai cunoscut margini când au aflat ce reacţie de bucurie nelalocul ei, simptom clar de vanitate, avusese fraierul cu pricina. De-acum Goebbels nu se mai temea de intervenţii în favoarea lui Hadamovski. Era aici un joc diabolic, în cursul căruia cel ajuns de batjocură n-avea nici măcar posibilitatea să se apere, nebănuind, probabil, că farsa respectivă fusese pusă la cale în scopul de a-1 discredita definitiv în ochii lui Hitler. Nimeni nu putea să controleze dacă Goebbels relata fapte reale sau îşi dădea frâu liber imaginaţiei.

S-ar fi putut crede ca Hitler se lăsa îmbrobodit de Goebbels, primul fiind indus în eroare de intrigile celui de al doilea. După câte am observat, Hitler nu se dovedea, în aceste cazuri, la înălţimea lui Goebbels; acest soi de rafinament în mârşăvie nu stătea în firea Fiihrerului. El era mai direct. Dar, ceea ce contraria înainte de toate era faptul că Hitler, prin aplauzele lui, susţinea, ba chiar provoca, acest joc necurat, pe care doar o scurtă remarcă iritată ar fi fost, desigur, suficientă ca să-1 reteze de la rădăcină pentru multă vreme.

M-am întrebat adesea dacă Hitler era influenţabil. Da, într-o mare măsură. Trebuia să ştii cum să-1 iei. Desigur, Hitler era bănuitor, dar, după impresia pe care mi-a facut-o de multe ori, era bănuitor într-un mod mai grosier, pentru că nu sesiza totdeauna unele mişcări subtile sau teleghidajul prudent întreprins asupra judecăţilor sale; în mod clar, nu sesiza „cacealmaua" sistematică. Maeştri ai acestui joc erau Goring, Goebbels, Bormann şi, de la

oarecare distanţă, Himmler. Cum în problemele hotărâtoare o discuţie cu cărţile pe masă nu putea să-1 clintească pe Hitler din opiniile lui, poziţia de forţă a acestor oameni ieşea întărită.

Aş vrea să închei capitolul privitor la discuţiile de la dejun povestind o altă farsă, de aceeaşi factură perfidă. De data aceasta, ţinta lui Goebbels era Putzi Hanfstaengl, şeful Serviciului de Presă pentru Străinătate, care nu-i vedea cu ochi buni legăturile strânse avute cu Hitler. Goebbels avea o plăcere deosebită să pună la stâlpul infamiei pretinsa zgârcenie a acestui personaj. Cu ajutorul unui disc, a încercat chiar să demonstreze că Hanfstaengl a mers până acolo, încât a furat dintr-un „song" englezesc melodia unui marş popular compus de el, cu titlul Fonul.

Aşadar, şeful Serviciului de Presă pentru Străinătate era deja discreditat, când Goebbels, în vremea Războiului Civil din Spania, a povestit într-o zi la masă că Hanfstaengl face comentarii minimalizatoare despre spiritul de luptă al soldaţilor germani aflaţi pe frontul de acolo. Scandalizat, Hitler a ordonat să i se dea o lecde acestui laş care n-are nici un drept să facă aprecieri cu privire la vitejia altora. Câteva zile mai târziu, un împuternicit oficial i-a remis lui Hanfstaengl, din partea lui Hitler, un plic sigilat, pe care destinatarul nu putea să-1 deschidă decât după plecarea avionului ce-1 aştepta. După decolare, Hanfstaengl a citit, îngrozit, că urma să fie depus în „teritoriul spaniol roşu", pentru a lucra acolo ca agent al lui Franco. Hitler a aflat toate detaliile acestei farse din relatările lui Goebbels: disperarea lui Hanfstaengl când a luat cunoştinţă de ordinul de plecare în misiune, rugăminţile lui pentru a-1 convinge pe pilot să se întoarcă, asigurându-1 că nu putea fi vorba decât de o neînţelegere, orele întregi de zbor pe deasupra teritoriului german, poziţiile false comunicate pasagerului cu scopul de a-1 face să creadă că se apropie de teritoriul spaniol, anunţul dat de pilot să se pregătească pentru o aterizare forţată si, în sfârşit, aterizarea fără probleme pe aeroportul din Leipzig. Hanfstaengl, dându-şi seama, la vederea unui teren bine cunoscut de el, că a fost obiectul unei glume proaste, nu şi-a mai putut stăpâni indignarea, declarând că viaţa îi este în pericol. Curând după aceasta a dispărut fără urmă.

Diferitele episoade ale tărăşeniei 1-au înveselit foarte tare pe Hitler, mai ales că, în acest caz, farsa o clocise împreună cu Goebbels. Dar când, câteva zile mai târziu, a aflat că şeful Serviciului său de Presă pentru Străinătate s-a refugiat peste graniţă, s-a temut ca nu cumva Hanfstaengl să încerce să scoată bani din dezvăluirile făcute presei pe baza cunoaşterii intime a anumitor afaceri, în ciuda reputaţiei de ahtiat după bani care i se crease, Hanfstaengl nu a întreprins nimic de genul acesta, înclinat cum era spre farse menite să zdrobească fără milă renumele şi consideraţia chiar şi ale colaboratorilor apropiaţi sau ale militanţilor credincioşi, Hitler a stârnit şi în mine un anumit ecou. Totuşi, cu tot ataşamentul care continua să mă lege de el, în cazul meu nu mai era vorba de mult de fascinaţia care, în primii ani ai colaborării noastre, mă dominase, în relaţiile de fiecare zi, îmi luasem o anumită distanţă, ceea ce îmi permitea să mă plasez uneori pe poziţia unui observator critic.

Eram, de altminteri, tot mai legat de şeful de lucrări, înainte de orice. Continua să mă entuziasmeze posibilitatea de a-mi pune toate cunoştinţele în serviciul lui şi de a-i transpune în realitate ideile, în plus, pe măsură ce sporea importanţa lucrărilor mele, mi se arăta tot mai multă consideraţie şi respect. Eram pe punctul - aşa credeam eu atunci - să creez o operă aptă să mă situeze printre arhitecţii cei mai vestiţi ai istoriei. Această conştiinţă a propriului meu destin îmi dădea, totodată, sentimentul că nu sunt numai beneficiarul favorurilor lui Hitler, ci şi cel care, în schimbul numirii ca arhitect, îi oferă o contrapartidă de valoare egală. La aceasta se adăuga faptul că Hitler mă trata ca pe un coleg si nu scăpa nici un prilej să declare că, în materie de arhitectură, îi eram superior.

O masă la Hitler însemna, de regula, o imensă pierdere de timp, deoarece te indisponibiliza pentru circa patru ore şi jumătate. Or, nimeni sau aproape nimeni nu-şi putea permite în fiecare zi o asemenea risipă de timp. Nici eu nu mergeam decât o dată sau de două ori pe săptămână la aceste dejunuri, fiindcă nu voiam să-mi neglijez lucrările. Dar, totodată, era important să fii oaspetele lui Hitler, căci acest lucru îţi conferea un anumit prestigiu; în plus, pentru cei mai mulţi dintre comeseni era important, de asemenea, să aibă o idee generală despre ce gândea Hitler în legătură cu problemele zilei. Aceste întruniri se dovedeau utile şi pentru Hitler, dându-i posibilitatea să-şi propage, fără efort şi fără coerciţie, un cuvânt de ordine sau o linie politică, în schimb, evita aproape totdeauna să facă vreo aluzie la propria lui activitate. Astfel, nu pomenea niciodată despre rezultatul vreunor convorbiri importante. Dacă o făcea totuşi, era numai pentru a-şi lua în derâdere partenerul.

Unii dintre oaspeţi, profitând .de ocazie, încercau să-1 ademenească şi să obţină câte o întâlnire, sub pretext, de exemplu, că vor să aducă nişte fotografii ilustrând ultimul stadiu al anumitor lucrări. Fotografii de decoruri sau de puneri în scenă, de preferinţă din Wagner sau din vreo operetă, reprezentau, de asemenea, motive valabile. Infailibilă era însă formula: „Mein Fiihrer, v-am adus noi proiecte de construcţii." Atunci oaspetele putea fi sigur că va primi din partea lui Hitler următorul răspuns: „Bine, să mi le arătaţi imediat după masă." în mentalitatea invitaţilor obişnuiţi, procedeul era reprobabil. Dar, altminteri, riscai să aştepţi luni de zile până când obţineai o audienţă oficială.

După ce se termina masa, Hitler se ridica, invitaţii se despărţeau cu scurte strângeri de mână, iar el, împreună cu colaboratorul preferat, trecea în salonul alăturat, numit, din motive de nepătruns, „grădina de iarnă". Adesea, Hitler îmi făcea semn să aştept o clipă, că mai avem ceva de discutat. Această clipă devenea o oră sau chiar mai multe, după care, în sfârşit, trimitea după mine şi, abandonând morga oficială, se aşeza în faţa mea într-un fotoliu confortabil şi mă întreba despre stadiul lucrărilor. Adesea ne apuca ora 18. Hitler se retrăgea atunci în apartamentele lui de la etajul întâi, în timp ce eu plecam la birou. Uneori zăboveam acolo numai două ore, deoarece

adjutantul lui Hitler îmi telefona ca să-mi spună că şeful mă roagă să vin la cină. Dar, când aveam de prezentat planuri, mi se întâmpla să mă duc şi neinvitat.

Aceste dineuri reuneau şase până la opt invitaţi: adjutanţii, medicul personal, fotograful Hofmann, unul sau doi cunoscuţi din Miinchen, deseori pilotul său, Bauer, precum şi radiotelegrafistul şi mecanicul de bord; de asemenea, indispensabilul conviv, Bormann. Era cercul cel mai închis din Berlin. Seara, de regulă, colaboratorii politici, ca Goebbels de exemplu, nu erau agreaţi. Conversaţia avea un nivel şi mai coborât decât la amiază, pier-zându-se în tot felul de fleacuri. Lui Hitler îi plăcea să i se vorbească despre reprezentaţiile teatrale; îl interesau şi cancanurile; pilotul povestea despre zborurile lui, Hofmann venea cu anecdote din lumea artiştilor de la Miinchen sau relata despre peripeţiile vânătorii sale de tablouri. De cele mai multe ori însă îl ascultam pe Hitler reluând povestea vieţii şi a carierei lui.

Meniul continua să fie dintre cele mai simple. Desigur, intendentul casei, Kannenberg, a încercat de câteva ori să ne trateze, în această atmosferă intimă, cu nişte mâncăruri mai bune. Timp de câteva săptămâni, Hitler a mâncat chiar cu mare poftă caviar, utilizând pentru asta o lingură în loc de linguriţă. I s-a părut excelent, căci avea un gust nou pentru el. S-a interesat de preţ la Kannenberg şi, când a aflat cât costă, s-a îngrozit şi a interzis să i se mai servească aşa ceva. I s-a adus atunci caviar roşu, mai ieftin, dar 1-a refuzat, găsindu-1 şi pe acesta prea scump. Bineînţeles, costul caviarului raportat la cheltuielile generale nu reprezenta nimic. Dar ideea unui Fiihrer care mănâncă icre negre îi era insuportabilă.

După dineu, invitaţii mergeau în salonul rezervat, de obicei, pentru recepţiile oficiale. Se aşezau în fotolii. Hitler îşi descheia haina şi-şi întindea picioarele. Lumina se stingea încet, în timp ce, printr-o uşă din spate, intrau funcţionari — bărbaţi şi femei -membri ai gărzii lui personale, începea primul film. Stăteam, ca la Obersalzberg, trei sau patru ore fără să scoatem un cuvânt, iar când, noaptea târziu, spre ora l, vizionarea se termina, ne ridicam ţepeni şi buimăciţi. Numai Hitler părea încă proaspăt, lansându-se în subiecte vizând cu predilecţie jocul interpreţilor, extaziindu-se în faţa talentului unuia sau al altuia dintre actorii săi preferaţi, înainte de a trece la alte chestiuni. Se continua o conversaţie căreia nu i se mai găsea încheierea; se aduceau bere, vin, sandvişuri, până în momentul când, la ora 2, Hitler ne spunea, în sfârşit, noapte bună. Adesea nu mă puteam împiedica să mă gândesc că această societate mediocră se aduna în acelaşi loc unde, cândva, Bismarck se întreţinuse cu prietenii, cunoştinţele şi partenerii săi politici.

li sugeram câteodată să invite o celebritate, un pianist sau un om de ştiinţă, ca să scuture puţin monotonia acestor seri. Totuşi, spre surprinderea mea, el respingea propunerea pe motiv că, după cum o declarau ei înşişi, artiştii nu erau chiar aşa de dornici să vină la Cancelarie, în realitate, mulţi dintre aceştia s-ar fi simţit onoraţi de o asemenea invitaţie. Probabil că Hitler ţinea foarte mult ca ziua să se încheie într-un mod stupid şi banal, şi nu voia s-o vadă scoasă de pe acest făgaş. Am observat adesea că îl cuprindea o anumită timiditate în prezenţa unor oameni care-i erau superiori într-un domeniu, îi primea uneori, însă numai în atmosfera rezervată a unei audienţe oficiale. Acesta a fost, poate, unul dintre motivele pentru care îşi alesese în persoana mea un arhitect foarte tânăr; în faţa mea nu avea asemenea complexe de inferioritate.

în primii ani de după 1933, adjutanţii puteau sa invite doamne, alese, de obicei, de Goebbels, din lumea cinematografului. Dar, de regulă, erau admise numai femei măritate, cel mai adesea însoţite de bărbaţii lor. Hitler respecta strict regula, pentru a lipsi de orice fundament zvonurile susceptibile să afecteze imaginea, făurită de Goebbels, a unui Fiihrer ducând o viaţă de om aşezat. Faţă de aceste femei, comportamentul lui Hitler era asemănător elevului unei şcoli de dans la balul de sfârşit de an. Cu ele, timid şi zelos în acelaşi timp, se străduia să nu facă gafe, sa distribuie complimente în cantitate suficientă, sa le sărute mâna, după moda austriacă, la sosire şi la plecare. Odată terminată întrunirea, mai rămânea un moment în compania intimilor săi, ca sa epilogheze extaziat asupra doamnelor respective, referindu-se mai ales la siluetele decât la şarmul sau la inteligenţa lor, având mereu aerul unui licean convins de inaccesibilitatea obiectului dorinţelor sale. Lui Hitler îi plăceau femeile înalte şi suple; Eva Braun, mai degrabă minionă, nu corespundea deloc genului său.

Deodată, prin anul 1935, dacă mi-aduc bine aminte, într-o bună zi s-a terminat şi cu povestea aceasta. Motivul nu 1-am aflat niciodată; poate că totul a pornit de la o bârfa sau Dumnezeu ştie de la ce, în orice caz, a anunţat nitam-nisam că, pe viitor, trebuie să renunţe la obiceiul de a mai invita doamne; din momentul acela, s-a mulţumit să laude divele din filmele serii.

De abia mai târziu, către 1939, în reşedinţa sa berlineză, i-a repartizat Evei Braun un dormitor vecin cu al său, cu ferestre care dădeau spre o curte îngustă. Aici, mai mult chiar decât la Obersalzberg, ea ducea o viaţă complet izolată, se strecura printr-o uşă şi pe o scară din spate, nu cobora niciodată în camerele de la parter, nici măcar când se aflau acolo numai cunoştinţe vechi; se bucura tare mult când îi ţineam companie în lungile ore de aşteptare.

La Berlin, Hitler mergea foarte rar la teatru, mai mult interes arătând operetei. Nu lipsea niciodată de la o nouă punere în scenă a vreuneia dintre operetele devenite clasice, ca Liliacul sau Văduva veselă. Sunt sigur că, ţinându-i companie prin cele mai diferite oraşe ale Germaniei, am văzut Liliacul de cel puţin cinci-şase ori, operetă pentru ale cărei decoruri costisitoare punea din plin la contribuţie vistieria separată a lui Bormann.

în afară de aceasta, îi făceau plăcere spectacolele frivole, mergând câteodată la Wintergarten, un teatru de varietăţi berlinez, şi cu siguranţă că s-ar fi dus mai des, dacă nu 1-ar fi reţinut o anumită teamă de ceea ce ar fi putut

să zică lumea. Uneori trimitea în locul său un intendent care, după ce se întorcea seara, trebuia să-i raporteze programul şi să-i povestească ce văzuse, în câteva rânduri s-a dus şi la Teatrul Metropol, unde se prezentau insipide reviste de operetă cu multe „nimfe" goale.

în fiecare an asista, în timpul Festivalului de la Bayreuth, la toate reprezentaţiile primului ciclu, fără excepţie. După câte îmi făcea impresia - în măsura în care un profan ca mine în materie de muzică putea să judece - el dovedea în discuţiile cu doamna Winifred Wagner capacitatea de a judeca detalii muzicale; totuşi, ce-1 interesa mai mult erau realizările regiei.

Dar, altfel, frecventa foarte puţin opera; chiar şi interesul pe care, la început, părea să-1 arate acestui spectacol a dispărut curând. Predilecţia sa pentru Brackner a rămas fără consecinţe. Desigur, înaintea fiecăruia dintre discursurile lui culturale ţinute la Congresul de la Niirnberg cerea să se execute un fragment dintr-o simfonie de Bruckner, dar, în rest, singura lui grijă era să se cultive în continuare opera lui Bruckner la Sankt Florian. în public, a făcut totuşi în aşa fel, încât să-şi acrediteze imaginea unui pasionat amator de artă.

N-am putut descoperi niciodată dacă şi în ce măsură Hitler nutrea vreun interes pentru beletristică. Cel mai adesea, nu vorbea decât de literatură militară, de almanahuri ale flotei sau de tratate de arhitectură pe care, în orele târzii ale nopţii, le studia mereu cu acelaşi mare interes, în rest, nu vorbea despre altfel de lecturi.

Eram un lucrător sârguincios şi, la început, nu reuşeam să-nţeleg cum putea Hitler să-şi irosească timpul în felul acesta, îl înţelegeam când, la sfârşitul zilei, se lăsa dus de plictis şi căuta un mod de a-şi omorî vremea. Dar a pierde în medie şase ore pe zi mi se părea a reduce exagerat de mult ziua de lucru. Mă-ntre-bam adesea: când mai lucrează? Oricum, în programul lui zilnic nu prea mai rămânea loc. Se scula târziu, către amiază, expedia una sau două audienţe de serviciu, dar, începând cu dejunul care urma imediat şi până pe seară, îşi toca pur şi simplu timpul.' Cele câteva rare întâlniri fixate pentru după-amiază erau puse în pericol de pasiunea lui pentru proiectele de arhitectură. Adjutanţii mă rugau adesea: „Astăzi să nu-i arătaţi nici un plan." Atunci ascundeam desenele la intrare, în centrala telefonică. La întrebările pe care mi le punea dădeam răspunsuri evazive. Dar se întâmpla să prindă şpilul, şi atunci se ducea el însuşi să caute sulurile cu desene în vestibul sau în vestiar.

în ochii poporului, Hitler era Fiihrerul care lucrează neobosit zi şi noapte. Pentru cine cunoaşte metoda de lucru a anumitor temperamente artistice, felul nedisciplinat în care-şi folosea Hitler timpul poate să semene cu stilul de viaţă aflat la mare cinste în rândurile boemei, în aceste lungi săptămâni în care se ocupa de lucruri fără importanţă, el aştepta, din câte am putut să observ, să se coacă o problemă; apoi, deodată, fulgerat de „inspiraţie", găsea, în câteva zile de muncă intensă, formularea definitivă a soluţiei care i se părea justă. Mesele îi dădeau, la rândul lor, ocazia să experimenteze idei noi ca şi când s-ar fi jucat, să le întoarcă pe toate feţele şi să le perfecţioneze în faţa unui public lipsit de spirit critic. După ce lua o decizie, se deda din nou lenei.

Capitolul 10 IMPERIUL DEZLĂNŢUIT

O dată sau de două ori pe săptămână mergeam seara la Hitler. Uneori, către miezul nopţii, când se termina ultima rolă de film, îmi cerea sulul cu desene şi mă antrena în discuţii asupra tuturor detaliilor acestora până către ora 2 sau 3 dimineaţa. Ceilalţi invitaţi se retrăgeau la un pahar de vin sau se duceau acasă, ştiind prea bine că Hitler nu mai putea fi abordat.

Ceea ce-1 atrăgea foarte mult pe Fiihrer erau machetele viitorului nostru oraş, montate în vechile săli de expoziţie ale Academiei de Bele-Arte. Ca să poată merge acolo în linişte, ceruse să se amenajeze un drum care lega Cancelaria Reichului de clădirea noastră, trecând prin grădinile ministerelor, şi să se practice uşi în zidurile incintei. Câteodată, invita micul grup al oaspeţilor săi să ne viziteze atelierul; dotaţi cu lămpi electrice şi cu chei, o porneam la drum. Machetele erau luminate de proiectoare puternice, pe direcţia de cădere a razelor solare, şi nu aveam nevoie să dau nici o lămurire pentru că Hitler, radios, explica invitaţilor săi orice detaliu, în majoritatea cazurilor, aceste machete fuseseră executate de tâmplari de lux, cu o exactitate meticuloasă, la scara 1/50, fiind vopsite în culoarea materialelor ce urmau să se utilizeze. Puţin câte puţin, s-au asamblat secţiuni întregi ale viitorului mare bulevard şi s-a obţinut o reprezentare plastică a construcţiilor prevăzute pentru deceniul următor, în fostele săli de expoziţie berlineze, această stradă, la scară redusă, se întindea pe o lungime de aproximativ 30 de metri.

Hitler era în al nouălea cer când privea macheta, la scara 1/1000, ce reprezenta, în totalitate, somptuosul bulevard al deceniului următor. Era demontabilă şi exista posibilitatea de a i se deplasa diferitele părţi, fixate pe mese rulante. Putea deci să se aşeze în orice punct al „bulevardului său", pentru a verifica dacă se obţinuse efectul scontat; alegea, de exemplu, punctul din care privea un călător care sosea la Gara de Sud, sau cântărea efectul produs asupra celui care venea dinspre Marele Dom, sau asupra celui care, postat în partea mediană a bulevardului, privea spre cele două laturi. Pentru ca impresia să fie cât mai aproape de realitate, el îngenunchea, privind cu câţiva milimetri deasupra nivelului machetei. Era tot timpul de o vervă neobişnuită; acestea au constituit momentele, puţine la număr, în care se lepăda de rigiditatea lui firească. Niciodată nu 1-am văzut aşa de exuberant, aşa de spontan şi degajat ca atunci; în ce mă priveşte, adesea obosit si stăpânit, chiar şi după toţi aceşti ani, de un rest de timiditate respectuoasă, eu, în general, tăceam. Unul dintre colaboratorii mei apropiaţi rezuma astfel impresia pe care i-o făceau curioasele raporturi dintre Fuhrer şi mine: „Ştiţi ce sunteţi dumneavoastră? Sunteţi amorul nefericit al lui Hitler!"

Puţini aveau acces la aceste săli care erau protejate cu grijă de privirile curioşilor. Fără aprobarea expresă a lui Hitler, nimeni n-avea voie să treacă prin faţa marelui proiect al viitoarei amenajări a Berlinului, într-o zi, după ce a examinat macheta Marelui Bulevard, Goring a aşteptat să se îndepărteze însoţitorii săi, pentru a-mi spune cu vocea sugrumată de emoţie: „Acum câteva zile, Fiihrerul mi-a vorbit de sarcinile ce-mi revin după moartea sa. Toate le lasă în seama mea, cu excepţia unui singur lucru: m-a pus să promit că, în cazul în care s-ar întâmpla să moară, n-am să te înlocuiesc niciodată cu altcineva, n-am să mă amestec în planurile dumitale şi am să te las să faci ce crezi dumneata. Mi-a mai cerut să-i făgăduiesc că îţi voi pune la dispoziţie toţi banii pe care mi-i vei solicita pentru construcţiile dumitale." Pătruns de emoţie, Goring a făcut o pauză. „Toate acestea i le-am promis solemn Fiihrerului şi i le-am întărit printr-o strângere de mână. Şi dumitale îţi fac aceeaşi promisiune." După care, într-un elan patetic, mi-a strâns mâna îndelung.

Tatăl meu s-a oprit şi el, cercetător, în faţa lucrărilor fiului său devenit celebru. Când a văzut machetele, a ridicat pur şi simplu din umeri: „Aţi înnebunit de-a binelea!" Seara, ne-am dus la teatru să vedem o comedie în care juca Heinz Riihmann. Din întâmplare, se afla şi Hitler în sală. In pauză, acesta s-a interesat prin adjutanţii săi dacă domnul în vârstă de lângă mine e tatăl meu, apoi ne-a invitat la el pe amândoi. Tata, în ciuda celor şaptezeci si cinci de ani pe care-i avea, se ţinea drept şi stăpân pe sine. Dar când i 1-am prezentat lui Hitler, a fost cuprins de un tremur violent, într-o asemenea stare nu-1 mai văzusem niciodată până atunci. Şi nici după aceea. S-a făcut palid, nu a reacţionat la imnurile de laudă intonate de Hitler spre gloria fiului său şi a plecat fără să spună un cuvânt. Ulterior, tata n-a mai adus vorba niciodată despre această întâlnire, şi, în ce mă priveşte, am evitat să mai fac vreo referire la neliniştea care-1 cuprinsese atât de vizibil când se aflase faţă-n faţă cu Hitler.

„Aţi înnebunit de-a binelea!" Când privesc astăzi numeroasele fotografii ale machetelor fastuosului nostru bulevard, îmi dau seama nu numai că proiectul era într-adevăr nebunesc, ci şi că rezultatul ar fi fost trist şi plictisitor. Desigur, eram conştienţi de faptul că a construi pe noul bulevard numai edificii publice ar fi creat impresia unui loc lipsit de viaţă şi, în consecinţă, rezervaserăm două treimi din lungimea lui pentru clădiri destinate cetăţenilor particulari. Cu sprijinul lui Hitler, am zădărnicit încercările pe care le făcea administraţia de a elimina imobilele comerciale. N-aveam câtuşi de puţin intenţia de a crea un bulevard al ministerelor. Dimpotrivă, prevăzuserăm în proiectele noastre o luxoasă sală de cinema pentru filmele în premieră, un cinema popular de 2 000 de locuri, o operă nouă, trei teatre, o sală nouă de concerte, un palat al congreselor numit „Casa Naţiunilor", un hote! cu douăzeci şi unu de etaje si l 500 de paturi, music-halluri, mari restaurante şi localuri de lux, ba chiar şi o piscină acoperită în stil roman, de dimensiunile Termelor din epoca imperială; toate acestea pentru a da noului bulevard o animaţie demnă de un mare oraş.1 Curţi interioare liniştite, mărginite de colonade şi de mici magazine îngrijite, aveau să îmbie la promenadă, la oarecare distanţă de zgomotul circulaţiei; un spaţiu era rezervat reclamelor luminoase. Hitler şi cu mine concepuserăm tot bulevardul ca o permanentă expoziţie cu vânzare de produse germane, destinate, în special, să atragă străini.

Acum, când revăd planurile şi fotografiile machetelor, aceste părţi ale bulevardului îmi par moarte şi artificiale. A doua zi după eliberarea mea din închisoare, în drum spre aeroport, am trecut prin faţa uneia dintre clădiri2; am descoperit atunci, în câteva secunde, ceea ce nu observasem ani de zile: în construcţiile noastre neglijaserăm orice proporţii. Chiar pentai întreprinderile particulare prevăzuserăm blocuri de 150-200 de metri lungime, uniformizaserăm înălţimea clădirilor şi faţadele magazinelor, împinseserăm blocurile înalte în spatele aliniamentului străzii, renunţând astfel la un mijloc de înviorare şi aerisire a perspectivei. Când privesc fotografiile imobilelor comerciale, sunt îngrozit de rigiditatea lor monumentală, care ar fi făcut zadarnice eforturile de a asigura acestui bulevard o animaţie demnă de un mare oraş.

Cea mai bună soluţie am găsit-o la Gara Centrală, din faţa căreia se deschidea, la sud, bulevardul fastuos al lui Hitler; edificiul s-ar fi detaşat avantajos de ceilalţi monştri din piatră datorită osaturii lui din oţel, amplu valorificată, îmbrăcată în plăci de cupru şi garnisită cu suprafeţe de sticla. Prevăzuserăm pentru trafic patru nivele suprapuse, legate între ele prin scări rulante şi ascensoare. Trebuia ca această gară sa surclaseze Grand Central Terminal din New York.

Oaspeţii oficiali ar fi coborât pe o scară mare. Ca toţi ceilalţi călători care ieşeau din gară, ar fi trebuit ca ei să fie subjugaţi de această perspectivă arhitecturală, simbol al puterii Reichului sau, mai precis, ar fi trebuit să fie literalmente „făcuţi praf. Piaţa din faţa gării, lunga de l 000 de metri şi lată de 330 de metri, urma să aibă de jur-împrejur arme capturate de la inamic, la fel ca aleea berbecilor dintre Karnak şi Luxor. Hitler ceruse acest detaliu după campania din Franţa şi confirmase ordinul la sfârşitul toamnei lui 1941, după primele lui înfrângeri în Uniunea Sovietică.

Pentru a termina şi încorona această piaţa, Hitler îşi pusese-n gând să ridice, la 800 de metri de gară, Marele Arc sau, cum îi zicea el uneori, Arcul său de Triumf. L'Arc de Triomphe al lui Napoleon reprezintă, desigur, în Place de l'Etoile, cu înălţimea lui de 50 de metri, un monument care asigură bulevardului Champs-Elysees, după doi kilometri lungime, o încheiere impunătoare, pe când al nostru, lung de 170 de metri, lat de 119 şi înalt de 117, ar fi dominat de departe toate celelalte edificii din partea de sud a bulevardului, coplesindu-le pur şi simplu prin proporţiile lui.

După câteva încercări nereuşite, n-am mai avut curajul să-1 îndemn pe Hitler să modifice acest edificiu, care era una dintre piesele de bază ale proiectului său. II concepuse cu mult înainte de a fi suferit influența benefică a profesorului Troost. Acest monument ilustrează cel mai bine ideile despre arhitectură ale lui Hitler, aşa cum le expusese el, prin anii douăzeci, într-un carnet ce s-a pierdut. A refuzat să asculte propunerile pe care i le-am făcut cu privire la modificarea proporțiilor sau la introducerea de simplificări, dar a părut satisfăcut când, pe planurile terminate, în locul rezervat numelui arhitectului am desenat, pur şi simplu, trei cruci.

Prin deschiderea Marelui Arc, înaltă de 80 de metri, se vedea profilându-se, la cinci kilometri depărtare, în pâcla aglomeratului oraş — cel puțin aşa ni-1 imaginam noi — al doilea edificiu triumfal al acestui bulevard, cea mai mare sală de reuniuni din lume, căreia i se suprapunea un dom înalt de 290 de metri.

Unsprezece ministere întrerupeau, între Arcul de Triumf şi sala de reuniuni, continuitatea bulevardului nostru. Pe lângă Ministerul de Interne, al Transporturilor, al Justiției, al Economiei şi Aprovizionării, după 1941, am prevăzut şi un Minister al Coloniilor3; astfel, Hitler nu abandonase câtuşi de puțin ideea unor colonii germane, nici chiar în timpul campaniei din Rusia. Totuşi, acei miniştri care sperau că planurile noastre le vor permite o concentrare a serviciilor lor, împrăştiate prin tot Berlinul, au fost dezamăgiți când Ftihrerul a dispus ca noile edificii să servească mai ales unor scopuri de reprezentare, şi nu adăpostirii aparatului administrativ.

Imediat după monumentala parte mediană, trebuia ca bulevardul să redevină, pe o lungime de un kilometru, o stradă consacrată comerțului şi distracțiilor, care, la intersecția cu Potsdamer Strasse, să se termine prin aşa-numitul „Rond". De aici, spre nord, caracterul solemn predomina din nou; la dreapta se ridica Memorialul Soldatului. Asupra destinației acestui uriaş paralelipiped, conceput de Wilhelm Kreis, Hitler nu s-a pronunțat niciodată cu claritate; poate că s-a gândit la ceva care să funcționeze ca arsenal şi ca monument funerar, în orice caz, după armistițiul cu Franța, a ordonat ca primul obiect expus să fie vagonul-restaurant în care au fost pecetluite, în 1918, înfrângerea Germaniei şi, în 1940, prăbuşirea Franței. O criptă urma să primească sicriele celor mai vestiți mareşali germani din trecut, prezent şi viitor.4 In spatele Memorialului, până la Bendlerstrasse, se întindeau clădirile destinate înaltului Comandament al Armatei.

După ce a văzut aceste planuri, Goring a avut sentimentul că Ministerul Aerului este tratat precum o rudă săracă. Ca arhitect, m-au atras planurile lui.6 în fața Memorialului Soldatului, vecin cu Grădina Zoologică, am găsit un teren ideal pentru ceea ce dorea el. Proiectul pe care 1-am făcut pentru noua clădire 1-a entuziasmat pe Goring. După 1940, acest edificiu urma să regrupeze toate serviciile a căror conducere şi-o asuma şi să se numească „Palatul Mareşalului Reichului". Hitler însă s-a pronunțat apăsat: „Goring îşi dă prea mare importanță. Imobilul acesta este prea vast pentru el; în orice caz, nu-mi convine să-mi ia arhitectul." Dar, cu toate că se arăta adesea deranjat de proiectul lui Goring, nu a avut niciodată curajul să-1 pună la punct pe mareşal. Cunoscându-1 bine pe Hitler, Goring îmi dădea sfaturi liniştitoare: „Nu schimba nimic din ceea ce am proiectat şi nu-ți face probleme. Noi vom înfăptui ce nc-am propus şi până la urmă Fiihrerul o să fie încântat."

S-a întâmplat ca Hitler să dea dovadă de indulgență şi față de viața particulară a anturajului său; astfel, a trecut cu vederea anumite scandaluri conjugale, e drept că numai până în momentul în care s-a ivit ocazia să le exploateze în scopuri politice, cum a fost cazul lui Blomberg. Aşadar, el putea se zâmbească văzând un asemenea gust pentru fast la unul dintre fidelii săi şi să facă, în cerc restrâns, observații sarcastice pe această temă, fără a-i da câtuşi de puțin de înțeles celui vizat că i-ar atribui un comportament de snob.

Proiectul pentru edificiul lui Goring prevedea şiruri lungi de scări, de holuri şi de săli, ce ocupau mai mult spațiu decât camerele de lucru propriu-zise. în centrul aripii destinate reprezentării urma să fie un hol fastuos, de unde pleca o scară de patru etaje, pe care nimeni n-ar fi folosit-o vreodată, pentru că ar fi luat, fireşte, liftul. Totul nu vădea decât pompă şi ostentație; în evoluția mea personală, acesta era un pas hotărâtor, astfel îndepărtându-mă de neoclasicismul spre care aspirasem şi pe care-1 strecurasem, poate, în stilul Cancelariei Reichului, pentru a mă consacra unei zgomotoase arhitecturi de reprezentare. Cronica ținuta de serviciile mele consemnează, la data de 5 mai 1941, că Marschallul Reichului s-a bucurat foarte mult văzând macheta clădirii. Cu deosebire 1-a entuziasmat holul scării. Acolo, spunea el, va anunța în fiecare an cuvântul de ordine al anului pentru ofițerii din Luftwaffe. Şi, după cum menționează tot Cronica, Goring a adăugat textual: „In acest hol, cel mai mare din lume, trebuie ca Breker să ridice un monument inspectorului general al construcțiilor. Va fi plasat chiar aici, în cinstea omului care a creat un edificiu atât de grandios."

Această parte a ministerului, cu fațada ei de 240 de metri lungime privind spre Marele Bulevard, se lega cu o aripă de dimensiuni comparabile care dădea spre Grădina Zoologică. Aici se aflau sălile de recepție comandate de Goring, precum şi apartamentele lui. Dormitorul 1-am amplasat la ultimul etaj. Apoi, invocând rațiuni de apărare antiaeriană, am vrut să pun deasupra acoperişului un strat de pământ de patru metri grosime, în care să poată prinde rădăcini chiar şi arbori mari. In felul acesta s-ar fi creat, la 40 de metri deasupra Grădinii Zoologice, un parc având o suprafață de 11 800 de metri pătrați, cu bazine şi fântâni arteziene, alei cu colonade, pergole şi câte un bufet din loc în loc. Parcul urma să mai cuprindă, în afară de o piscină şi un teren de tenis, un teatru de vară cu o capacitate de 240 de locuri. Goring era încântat şi visa deja la reuniunile festive pe care le va organiza în această grădină, ce se va ridica dominatoare peste acoperişurile Berlinului: „Voi dispune ca marea cupolă să fie iluminată cu focuri bengale şi ca, de acolo, să se aprindă pentru oaspeții mei un mare foc de artificii."

Fără pivniţe, edificiul lui Goring ar fi avut un volum de 580000 de metri cubi, în timp ce noua Cancelarie a lui Hitler, construită de curând, nu avea decât 400 000 de metri cubi. Totuşi, Hitler nu se simţea eclipsat de Goring. în discursul din 2 august 1938, foarte instructiv în ce priveşte intenţiile sale în materie de arhitectură, a declarat că, potrivit marelui proiect de sistematizare a Berlinului, nu va utiliza noua Cancelarie a Reichului, recent terminată, decât vreo zece-doisprezece ani, precizând că are în vedere un centru guvernamental şi rezidenţial mult mai vast. într-adevăr, după o vizită pe care am facut-o împreună la imobilul pe care-1 ocupau serviciile lui Hess, el a luat spontan hotărârea cu privire la destinaţia definitivă a noii construcţii din Voss-Strasse. Căci, la Hess, văzuse un hol cu scară unde dominau tonuri de un roşu-violent şi un mobilier mult mai discret şi mult mai simplu decât stilul „pachebot", spre care se îndreptau preferinţele lui şi cele ale somităţilor Reichului. Reîntors la Cancelarie, Hitler, îngrozit, a criticat lipsa de simţ artistic a adjunctului său: „Hess e un profan, şi-atâta tot. Niciodată n-am să-1 pun să construiască ceva nou. Mai târziu i se va repartiza ca sediu al serviciilor sale actuala Cancelarie a Reichului, iar el nu va avea voie să aducă nici cea mai mică modificare. Căci nu se pricepe la lucrurile acestea." O asemenea critică, vizând în special simţul estetic al cuiva, putea uneori să însemne sfârşitul unei cariere şi, în cazul lui Rudolf Hess, în sensul acesta au mers toate interpretările. Hess a fost singurul căruia verdictul nu i-a fost notificat cu claritate. Numai atitudinea rezervată a curţii i-a permis să constate că acţiunile îi scăzuseră considerabil.

Proiectul nostru prevedea, la extremitatea nordică a marelui ax al Capitalei, o a doua gară centrală. Ieşind din ea, trebuia să se vadă, la o distanţă de aproape 2 kilometri, dincolo de un lac de 1100 de metri lungime şi 350 de metri lăţime, Marele Dom. Nu legam acest lac de râul Spree, cu apele sale poluate de murdăriile marelui oraş. Ca vechi adept al sporturilor nautice, doream ca noul bazin să ofere înotătorilor o apă limpede. Vestiare, hangare pentru bărci şi terase însorite urmau să înconjure această insulă balneară situată în plin centru, întinderea de apă ar fi format, fără îndoială, un contrast interesant cu marile edificii care aveau să se oglindească în ea. Originea ideii mele referitoare la acest bazin era foarte simplă: natura mlăştinoasă a subsolului nu permitea nici un fel de construcţie într-un asemenea loc.

Trebuia ca pe malul de vest sa se ridice trei mari clădiri: în mijloc. Primăria cea nouă a Berlinului, lungă de aproape o jumătate de kilometru. Preferinţele noastre, a lui Hitler şi a mea, mergeau spre proiecte diferite; după lungi discuţii, argumentele mele au fost, în cele din urmă, mai tari decât împotrivirea tenace a lui Hitler. Primăria avea să fie flancată de înaltul Comandament al Marinei de Război şi de noua Prefectură a Poliţiei Berlinului. Pe malul de est urma să se construiască, în mijlocul unor spaţii verzi, noua Academie de Război. Planurile tuturor acestor clădiri erau deja gata.

Fără nici o îndoială, traseul care lega cele două gări centrale constituia expresia arhitecturală a puterii politice, militare şi economice a Germaniei, în centru se găsea stăpânul absolut al Reichului; ca simbol suprem al puterii sale avea sa se înalţe, foarte aproape de el, Marele Dom, care să domine Berlinul viitorului. Astfel, pe hârtie cel puţin, se vedea materializată fraza lui Hitler: „Trebuie ca Berlinul să-şi schimbe faţa pentru a se adapta la noua şi marea lui misiune."7 Am trăit în această lume' timp de cinci ani şi, în ciuda tuturor deficienţelor lor, în ciuda tuturor laturilor lor groteşti, nu-mi pot renega în totalitate concepţiile de atunci. Mi se pare uneori, când caut motivele aversiunii mele faţă de Hitler, că, pe lângă toate lucrurile oribile pe care le-a pus la cale şi le-a făcut, trebuie poate sa menţionez şi decepţia personală pe care mi-a pricinuit-o felul lui de a se juca de-a războiul şi catastrofele; dar, în acelaşi timp, îmi dau seama că toate aceste proiecte n-ar fi devenit posibile decât printr-un joc fără scrupule.

Proiecte de o asemenea mărime constituiau, evident, simp-tome ale unei megalomanii permanente, si, cu toate acestea, ar fi nedrept să condamnăm cu uşurinţă întreaga concepţie a axei nord-sud. După criteriile de astăzi, dimensiunile Marelui Bulevard, ale noilor gări centrale, cu mijloacele lor de transport subteran, erau tot atât de puţin exagerate ca şi cele ale imobilelor noastre comerciale, depăşite astăzi în lumea întreagă de zgârie-norii administrativi şi de ministere. Dacă aceste proiecte ieşeau din scara de percepţie umană, faptul se datora nu atât dimensiunilor, cât aspectului lor de lucruri impuse cu forţa. Marele Dom, viitoarea Cancelarie a Reichului, edificiul somptuos al lui Goring, Memorialul Soldatului şi Arcul de Triumf- pe toate aceste construcţii eu le vedeam prin prisma pretenţiilor politice ale lui Hitler care, într-o zi, în timp ce privea macheta oraşului, m-a luat de braţ şi, cu ochii umeziţi de lacrimi, mi-a încredinţat următorul gând: „înţelegi acum de ce ne angajăm la lucruri de o asemenea anvergură? Capitala Imperiului germanic! Numai de-aş fi sănătos..."

Hitler era foarte nerăbdător să vadă începându-se realizarea acestui bulevard lung de 7 kilometri, piesa de bază a planurilor sale de urbanism, în primăvara lui 1939, după ce am făcut calcule foarte exacte, i-am promis că până în anul 1950 toate edificiile vor fi gata. La drept vorbind, sperasem că se va bucura în mod deosebit. Am fost cam decepţionat când el, aflând acest termen, care şi aşa nu putea fi respectat decât printr-o activitate neîntreruptă pe şantiere, şi-a exprimat satisfacţia, dar ca pentru un lucru oarecare. Poate că se gândea în acelaşi timp la proiectele sale militare, care aveau sa facă iluzorii toate calculele mele.

Alteori, dimpotrivă, insista atât de mult pentru ca lucrările să se încheie în termenele prevăzute, părea aşa de nerăbdător să vadă sosind anul 1950, încât această atitudine ar fi fost cea mai bună manevră de mistificare, dacă visurile lui urbanistice ar fi fost doar un mijloc de a-şi camufla ţelurile expansioniste. Numeroasele reflecţii ale lui Hitler asupra semnificaţiei politice a proiectelor lui ar fi trebuit să mă facă neîncrezător, dar ele erau contrabalansate de certitudinea pe care o afişa cu privire la desfăşurarea normală şi la timp a lucrărilor mele berlineze. Şi apoi, mă

obişnuisem să-1 aud câteodată făcând remarci halucinante; cu trecerea anilor, este mai uşor de găsit firul care leagă atât remarcile lui Hitler, cât şi planurile mele de construcţie.

Hitler veghea cu gelozie ca nu cumva planurile noastre să ajungă la cunoştinţa publicului. Numai câteva fragmente au fost date publicităţii, căci nu era cu putinţă să lucrezi complet în secret, prea mulţi oameni participând la lucrările pregătitoare. De asemenea, uneori făceam cunoscute anumite părţi ale proiectului care păreau inofensive, inclusiv concepţia lui fundamentală, care a fost adusă la cunoştinţa publicului datorită unui articol redactat de mine cu aprobarea lui Hitler.8 Dar cântăreţul de cabaret Werner Fink a fost aruncat într-un lagăr de concentrare pentru că luase peste picior aceste proiecte; poate că măsura a fost dictată şi de alte considerente. Incidentul s-a petrecut cu o zi înainte ca eu să merg la spectacolul respectiv, pentru a arăta că nu mă simţeam ofensat.

Noi dădeam dovadă de prudenţă chiar şi în probleme mărunte: aşa, de pildă, când am analizat posibilitatea demolării turnului Primăriei din Berlin, am hotărât să se publice, la rubrica „Poşta cititorului" a unui ziar local, o scrisoare din partea Secretarului de Stat Karl Hanke, pentru a afla reacţia populaţiei. Protestele furioase ale oamenilor m-au determinat să amân realizarea proiectului. Ca regulă generală, la punerea în aplicare a planurilor noastre, trebuia să menajam sentimentele opiniei publice, în spiritul acesta, s-a luat în considerare necesitatea reconstruirii în parcul palatului Charlottenburg a frumosului castel Monbijou care, iniţial, ar fi urmat să aibă destinaţia de muzeu.9 Din motive asemănătoare s-a păstrat chiar şi turnul Radiodifuziunii, precum si Coloana Victoriei, care deranja totuşi planurile noastre de urbanism; Hitler vedea în acest turn un monument al istoriei germane şi a profitat până si de această ocazie pentru a cere să fie supraînălţat, sporindu-i astfel efectul. A făcut chiar o schiţă ce se păstrează şi astăzi. El lua în derâdere zgârcenia statului prusac, socotind că acestuia, până şi după un triumf, îi tremurase mâna să dea bani pentru o Coloană a Victoriei mai înaltă.

Am evaluat cheltuielile globale ale sistematizării Berlinului la suma de 4 până la 6 miliarde de Reichsmark, ceea ce, la preţurile actuale, ar reprezenta în jur de 16 până la 24 de miliarde DM. în cei unsprezece ani câţi mai erau până în 1950, 500 de milioane de Reichsmark urmau să fie alocate în fiecare an proiectului nostru, cheltuială câtuşi de puţin utopică, pentru că ea nu însemna decât a douăzeci şi cincea parte din volumul total al sumelor absorbite de construcţii în Germania.10 Pentru liniştea şi justificarea mea, stabilisem atunci o comparaţie, e adevărat foarte îndoielnică: calculasem ce procentaj reprezentau, raportate la totalul impozitelor încasate de statul prusac, sumele folosite pentru finanţarea construcţiilor berlineze de către tatăl lui Friedrich cel Mare, regele Friedrich Wilhelm I, care era, după cum se ştie, foarte econom. Aceste sume depăşeau cu mult nivelul cheltuielilor noastre, care n-ar fi reprezentat, ele însele, decât aproximativ trei la sută din cele peste 15 miliarde şi jumătate de mărci încasate din impozite. Desigur că, acum, această comparaţie nu este foarte convingătoare, deoarece sumele realizate din impozite sunt diferite.

Profesorul Hettlage, consilierul meu în probleme bugetare, rezuma ideile noastre asupra finanţării proiectului prin această remarcă sarcastică: „Pentru oraşul Berlin, cheltuielile trebuie să fie calculate în funcţie de încasări. La noi este invers."11 Aceste 500 de milioane de care urma să se facă rost în fiecare an, nu era bine - Hitler şi cu mine căzuserăm de acord în această privinţă să fie prelevate la un singur termen, ci repartizate în cât mai multe bugete; trebuia ca fiecare minister, fiecare serviciu public să prevadă în bugetul lui sumele necesare, tot aşa cum urmau să procedeze şi căile ferate ale Reichului pentru transformarea reţelei feroviare sau municipalitatea berlineză pentru străzi şi metrou, în plus, întreprinderile industriale particulare îşi asumau şi ele propriile lor cheltuieli, în 1938, după ce toate detaliile fuseseră puse la punct, Hitler s-a felicitat pentru a fi găsit un subterfugiu care să-i permită o finanţare discretă: „Astfel repartizată, cheltuiala globală va trece neobservată. Noi vom finanţa direct numai Marele Dom şi Arcul de Triumf. Vom lansa un apel către popor ca să contribuie la cheltuială; în afară de asta, ministrul Finanţelor va disponibiliza în fiecare an la dispoziţia serviciului dumitale 60 de milioane. Sumele pe care nu le vei folosi imediat le vei pune deoparte." în 1941, strânsesem în felul acesta 218 milioane;12 în 1943, la propunerea ministrului Finanţelor, si cu acordul meu, contul respectiv, care între timp atinsese 320 de milioane, a fost dizolvat în mod tacit, fără ca Hitler să fi fost informat.

Ministrul Finanţelor, von Schwerin-Krosigk, iritat de această risipă a banului public, nu mai contenea cu obiecţiile şi cu protestele. Pentru a-1 contracara, Hitler s-a comparat cu regele Bavariei, Ludovic al II-lea: „De-ar şti ministrul de Finanţe ce surse de încasări va avea peste cincizeci de ani statul datorită construcţiilor mele! Ce s-a întâmplat cu Ludovic al II-lea: din cauza cheltuielilor făcute pentru construirea castelelor sale, s-a spus că e nebun. Şi astăzi? Mulţi străini vin în Bavaria Superioară doar pentru a vedea aceste castele. Numai din taxele de intrare s-au amortizat de mult cheltuielile de construcţie. Ce părere ai? Toată lumea va năvăli în Berlin ca să vadă edificiile noastre. Va fi suficient să Ie spun americanilor cât a costat Marele Dom. Poate mai adăugăm ceva la cifra reală şi zicem, în loc de un miliard, un miliard şi jumătate! Atunci vor vrea neapărat să vadă edificiul cel mai scump din lume."

Aplecat asupra acestor planuri, îmi repeta adesea: „Singura mea dorinţă, Speer, este să apuc ziua când vor fi gata aceste edificii, în 1950, vom organiza o expoziţie universală. Deocamdată, clădirile vor rămâne goale, iar arunci vor servi ca spaţii expoziţionale. O să invităm întreaga lume!" Iată ce fel de declaraţii putea să facă Hitler; era greu

să-i ghiceşti adevăratele gânduri. Soţiei mele, care, timp de unsprezece ani, urma să se vadă probabil lipsită de orice viaţă de familie, i-am promis, ca o consolare, o călătorie în jurul lumii în anul 1950.

Ideea lui Hitler de a repartiza costul lucrărilor pe cât mai mulţi umeri s-a dovedit justă. Căci, datorită centralizării puterilor publice, Berlinul, bogat şi în plin avânt, atrăgea din ce în ce mai mulţi funcţionari; administraţiile diferitelor întreprinderi se vedeau obligate să ţină cont şi ele de această evoluţie şi să-şi mărească sediul central berlinez, în vederea unei mai mari repre-zentativităţi. Ca „arteră-vitrină" a Berlinului, unde să se realizeze asemenea proiecte de construcţii, nu existau până atunci decât bulevardul Unter den Linden şi alte câteva străzi de mai mică importanţă, în plus, noul bulevard, larg de 120 de metri, era tentant nu numai fiindcă permitea o circulaţie fără gâtuirile vechilor străzi, dar şi deoarece preţul terenurilor pentru construcţii, în aceste cartiere încă dosnice, rămăsese relativ scăzut. La începutul activităţii mele, primisem numeroase cereri de aprobare pentru construcţii pe amplasamente alese la întâmplare, în tot oraşul. De exemplu, în primii ani ai guvernării lui Hitler se construise, într-un cartier neînsemnat, după ce se demolaseră mai multe grupuri de case, marea clădire a Băncii Reichului. în legătură cu ea, într-o după-masă, Himmler i-a prezentat lui Hitler planul şi, foarte serios, i-a atras atenţia asupra faptului ca, în interiorul marelui bloc dreptunghiular, aripa longitudinală şi aripa transversală formează o cruce creştinească; Himmler vedea în aceasta glorificarea voalată, de către arhitectul catolic Wolf, a credinţei creştine. Hitler era însă suficient de priceput în probleme de construcţii, ca să nu se amuze de asemenea remarci.

La numai câteva luni după stabilirea definitivă a planurilor, noi atribuiserăm deja o primă parte din bulevard, lungă de l 200 de metri, aceea unde se putea începe construcţia fără a mai aştepta să se încheie deplasarea căii ferate. Restul terenului urma să fie disponibil numai peste câţiva ani, dar opţiunile exprimate de ministere, de serviciile publice ale Reichului şi de întreprinderile particulare erau aşa de numeroase, încât era asigurată nu numai construirea a 7 kilometri de bulevard, ci şi începerea atribuirii de terenuri situate la sud de Gara de Sud. Doar cu mare greutate am putut să-1 împiedicăm pe dr. Ley, şeful Frontului German al Muncii, care dispunea de fonduri enorme provenind din cotizaţiile lucrătorilor, să-şi atribuie o cincime din lungimea bulevardului. A reuşit totuşi să obţină un lot de 300 de metri lungime, unde dorea să instaleze un mare centru de distracţii.

Unul dintre motivele acestei bruşte furii de a construi a fost, fireşte, perspectiva de a merge în întâmpinarea dorinţelor lui Hitler, prin ridicarea de edificii importante. Cum cheltuielile ce urmau a fi făcute pentru construcţiile noastre ar fi fost mai mari decât acelea pentru construcţiile de pe nişte terenuri obişnuite, i-am recomandat lui Hitler să acorde o distincţie antreprenorilor pentru toate milioanele cheltuite în plus, sugestie pe care a acceptat-o fără să stea pe gânduri. „De ce nu chiar un ordin pentru cei care vor fi binemeritat prin contribuţia artistică? Vom face asta foarte rar şi, în principal, pentru cei care vor fi finanţat un edificiu important. Se poate obţine mult cu medalii." Chiar şi ambasadorul britanic a crezut, pe bună dreptate de altminteri, că-i face o plăcere lui Hitler propunându-i sa clădească o nouă ambasadă, în cadrul noii sistematizări a Berlinului; Mussolini arăta şi el un foarte viu interes pentru aceste proiecte.

Dacă asupra adevăratelor sale proiecte în materie de construcţii Hitler păstra tăcere, detaliile făcute publice au suscitat destul de multe comentarii scrise şi orale. Rezultatul a fost un adevărat boom al arhitecturii. Dacă Hitler ar fi manifestat interes pentru creşterea cailor, atunci, cu siguranţă, o manie a creşterii cailor i-ar fi cuprins şi pe ceilalţi şefi; dar aşa, am asistat la o producţie masivă de proiecte ă la Hitler. Desigur, nu se putea vorbi despre un stil al celui de-al treilea Reich, ci numai de o orientare privilegiată ce se distingea prin anumite trăsături eclectice; însă această tendinţă era dominantă. Hitler n-avea nimic dintr-un doctrinar. El înţelegea că un „popas" de autostradă sau un „Cămin" al „Tineretului hitlerist" la ţară nu putea să arate ca o construcţie citadină. De asemenea, nu i-ar fi trecut prin cap să ridice o fabrică în stilul lui somptuos; dar o construcţie industrială din sticlă şi oţel putea de-a dreptul să-1 entuziasmeze. Un edificiu public, într-un stat care se pregătea să clădească un imperiu, trebuia, după el, să poarte o amprentă bine definită.

Numeroase au fost proiectele care, în alte oraşe, au văzut lumina zilei ca urmare a planului de sistematizare a Berlinului. Fiecare Gauleiter se ambiţiona, de-acum înainte, să se imortalizeze în memoria oraşului său prin asemenea realizări. Aproape toate aceste planuri prezentau, după exemplul proiectului meu pentru Berlin, două axe în formă de cruce, câteodată chiar orientate în acelaşi fel; modelul berlinez devenise o schemă ideală. Când discutam împreună, aplecaţi asupra planurilor noastre, Hitler însuşi desena neobosit, cu un creion moale, propriile-i schiţe, găsind de fiecare dată perspectiva justă; trasa, la scară, planuri, secţiuni şi proiecţii - un arhitect n-ar fi făcut-o mai bine. Uneori, dimineaţa, îmi arăta o schiţă realizată cu grijă, terminată în cursul nopţii; dar cele mai multe dintre desene le făcea în timpul discuţiilor noastre, din câteva linii trase la repezeală.

Păstrez şi astăzi, cu menţiunea datei şi a subiectului, toate schiţele făcute de Hitler în prezenţa mea. Este interesant de notat că, dintr-un total de 125 de schiţe, mai bine de un sfert dintre ele privesc proiectele de construcţii pentru oraşul Linz, la care a ţinut totdeauna foarte mult. La fel de numeroase sunt planurile de teatre. Ne-a surprins într-o dimineaţă arătându-ne o schiţă, făcută pe curat în noaptea trecută, ce reprezenta o „Coloană a Mişcării" destinată Miinchenului; nou simbol al oraşului, coloana ar fi făcut desigur ca turnurile Bisericii Fecioarei să pară nişte pigmei.

Considera acest proiect, întocmai ca şi pe cel al Arcului de Triumf de la Berlin, drept domeniu rezervat sieşi, neezitând să corecteze până în detaliu lucrările unui arhitect miinchenez. Şi astăzi trăiesc cu impresia că aceste corecturi erau cu adevărat nişte îmbunătăţiri, care aduceau o soluţie mai adecvată problemei forţelor statice exercitate asupra unui soclu decât aceea propusă de arhitect, de altminteri tot un autodidact.

Hermann Giessler, cel însărcinat de Hitler cu sistematizarea Miinchenukii, se pricepea foarte bine să imite vorbirea bâlbâită a dr. Ley, „Fuhrerul muncitorilor". Pe Hitler îl distrau atât de mult aceste imitaţii, încât mereu îl solicita pe Giessler să-i relateze scena cuplului Ley venit să viziteze sălile cu machete ale Serviciului de Urbanism al oraşului Miinchen. Mai întâi, Giessler povestea cum s-a pomenit în atelierul său cu Ley, purtând un elegant costum de vară, mănuşi albe şi pălărie din pai, acompaniat de soţia sa îmbrăcată nu mai puţin ţipător, cum le arătase şi comentase planurile Miinchenului şi cum, la un moment dat, Ley îl întrerupsese: „Eu voi construi tot acest bloc. Cât costă asta? Câteva sute de milioane? Bine, îl facem... Şi ce vrei dumneata sa construieşti acolo?" „O casă mare de mode." „Moda eu am s-o fac! Soţia mea o va face! Pentru aceasta avem nevoie de o casă mare. Ne-am înţeles, nu? Soţia mea şi cu mine vom stabili moda germană... Şi... şi... Şi ne trebuie şi nişte gagici! Multe, o casă plină, cu un interior foarte modern. O să avem noi grijă de toate, câteva sute de milioane pentru construcţie, acolo, nu contează." Giessler, căruia i se făcuse lehamite de obligaţia asta, s-a văzut nevoit să descrie scena de nenumărate ori, în timp ce Hitler râdea cu lacrimi de mentalitatea golănească a celui pe care-1 desemnase „Fiihrer al muncitorilor".

Proiectele mele de construcţii nu erau singurele pe care Hitler le promova neobosit. El autoriza mereu construirea de forumuri în capitalele districtelor şi-i încuraja pe Gauleiteri să se manifeste ca responsabili ai unor proiecte de prestigiu, în privinţa aceasta, avea o manie care mă exaspera. Cerea cadrelor sale sa intre în competiţie, pornind de la principiul că numai printr-o concurenţă îndârjită era posibilă obţinerea unor realizări de înaltă calitate. Nu înţelegea că posibilităţile noastre aveau limite şi se făcea că n-aude când îi spuneam că, în curând, nu se va mai respecta nici un termen, deoarece Gauleiterii consumau doar pentru propriile lor nevoi toată piatra de construcţie din regiunea pe care o conduceau.

Himmler a sărit în ajutorul lui Hitler. Auzind că eram ameninţaţi de o penurie de cărămizi şi de granit, a sugerat să fie utilizaţi deţinuţii lui pentru a asigura producţia. I-a propus lui Hitler să se construiască la Sachsenhausen, lângă Berlin, o mare fabrică de cărămizi, care să fie proprietatea SS. Cum Himmler era foarte receptiv la inovaţii, a găsit îndată un inventator care a propus un nou procedeu de fabricare a cărămizilor. Dar, deocamdată, nu s-a ajuns la producţia promisă, pentru că invenţia dăduse chix.

Aceeaşi soartă a avut-o şi a doua promisiune a lui Himmler, care pândea tot timpul niscaiva proiecte de viitor. Şi-a propus ca, servindu-se de deţinuţii din lagărele de concentrare, să producă blocuri de granit pentru construcţiile de la Niirnberg şi Berlin. A înfiinţat fără întârziere o firmă sub un nume oarecare şi a început să extragă piatră. Dar întreprinderile SS se dovedeau de o ineficientă de neimaginat, iar blocurile prezentau crăpături şi fisuri, în cele din urmă, a trebuit ca SS să recunoască deci că nu era în stare să furnizeze decât o mică parte din cantitatea tăgăduită. Serviciul de Poduri şi Drumuri al dr. Todt a preluat restul producţiei şi a utilizat-o ca material de pavaj. Hitler, care-şi pusese mari speranţe în promisiunile lui Himmler, a fost din ce în ce mai iritat şi a declarat sarcastic că SS ar face mai bine să se ocupe de producţia de papuci din pâslă şi de saci din hârtie, aşa cum e tradiţia la penitenciare.

Conform dorinţei lui Hitler, din multitudinea de proiecte avute în vedere, eu am schiţat planurile pentru piaţa din faţa Marelui Dom. în plus, preluasem construirea noului edificiu al lui Goring şi a Gării de Sud. Era mai mult decât suficient, căci trebuia să realizez şi planurile clădirilor pentru congresele partidului de la Nurnberg. Aceste proiecte, de care răspundeam personal, se întindeau pe zece ani. Puteam să le duc la bun sfârşit numai folosind o echipă de opt până la zece colaboratori, urmând ca eu să-i supraveghez, în acest caz, lăsam altora elaborarea detaliilor tehnice. Biroul meu particular se găsea pe Lindenallee, la Westend, nu departe de Adolf-Hitler-Platz, fostă Piaţa Cancelarului Reichului. îmi rezervam după-amiezele, până noaptea târziu, serviciului meu oficial de construcţii din Pariser-Platz. De acolo, am făcut apel la arhitecţii pe care-i consideram a fi cei mai buni din Germania, pentru a le încredinţa mari lucrări: Paul Bonatz, autor al mai multor poduri, a primit prima sa comandă de construcţie civilă de suprafaţă (înaltul Comandament al Marinei de Război), al cărei proiect grandios a fost aprobat cu căldură de Hitler; Bestelmeyer a fost însărcinat cu planurile noii Primării; lui Wilhelm Kreis i s-au încredinţat proiecte pentru înaltul Comandament al Armatei, Memorialul Soldatului şi diferite muzee; la propunerea AEG, care era beneficiarul lui obişnuit, Peter Behrens, profesorul lui Gropius şi al lui Mies van der Rohe, a fost însărcinat să construiască pe Marele Bulevard noua clădire administrativă a acestei firme. Evident, cea din urmă nominalizare a stârnit protestele lui Rosenberg şi ale paznicilor lui culturali, care nu puteau permite ca acest promotor al radicalismului arhitectural să se imortalizeze pe „bulevardul Fu'hre-rului". Hitler, deoarece aprecia ambasada de la Sankt Petersburg a lui Behrens, a acceptat totuşi ca respectiva comandă să-i fie dată acestuia. Am propus în mai multe rânduri şi profesorului meu Tessenow să participe la concursuri, dar, nevoind să renunţe la stilul său sobru şi artizanal, el a rezistat cu obstinaţie ispitei de a construi edificii mari.

în ce priveşte partea de sculptură, am apelat, în principal, la Joseph Thorak; Wilhelm von Bode, directorul general al muzeelor din Berlin, consacrase o carte lucrărilor sale. Mă foloseam, de asemenea, de elevul lui Maillol,

Arno Breker. El este cel care, în 1943, a servit drept intermediar când s-a pus problema de a transmite profesorului său comanda unei sculpturi ce urma să fie amplasată la Granewald.

Istoricii afirmă că eu nu aveam relaţii personale cu cercurile partidului;14 s-ar putea spune tot aşa de bine că, văzând în mine un intrus, somităţile partidului mă ţineau deoparte. Cât despre sentimentele Reichsleiterilor sau ale Gauleiterilor, acestea mă lăsau indiferent, deoarece mă bucuram de încrederea lui Hitler. Cu excepţia lui Karl Hanke, care mă „descoperise", n-aveam legături strânse cu nici un demnitar al partidului şi nici unul dintre ei nu mă vizita acasă. In schimb, îmi tăcusem prieteni printre artiştii cărora le dădeam de lucru, precum şi printre amicii lor. La Berlin mă întâlneam, ori de câte ori timpul meu limitat mi-o permitea, cu Breker şi Kreis; adesea li se alătura şi pianistul Wilhelm Kempff. La Miinchen mă împrietenisem cu Joseph Thorak şi cu pictorul Hermann Kaspar, pe care rar îl puteai împiedica, seara târziu, sa strige în gura mare că el preferă monarhia bavareză.

veam, de asemenea, legături de prietenie cu primul meu beneficiar, dr. Robert Frank, căruia, în 1933, înainte de a lucra pentru Hitler şi Goebbels, îi transformasem casa de la moşia lui din Sigron, lângă Wilsnack. Acolo îmi petreceam adesea sfârşitul de săptămână, împreună cu familia, la 130 de kilometri de porţile Berlinului. Până în 1933, Frank a fost director general al centralelor electrice din Prusia; pus pe liber după venirea lui Hitler la putere, el trăia retras, ca simplu particular; din când în când, oamenii partidului îi făceau mizerie, dar prietenia mea 1-a ferit de necazuri mai mari. în 1945, lui i-am încredinţat familia, insta-lând-o în Schleswig, cât mai departe de centrul prăpădului.

La scurt timp după numirea mea, am reuşit să-1 conving pe Hitler că cei mai competenţi membri ai partidului ocupau de multă vreme posturi de conducere, aşa încât pentru lucrările mele nu mai găseam în partid decât oameni de mâna a doua. Fără să ezite, m-a autorizat să-mi aleg colaboratorii după cum credeam de cuviinţă. Puţin câte puţin, s-a răspândit zvonul că în sectorul meu se poate găsi un loc de muncă sigur şi la adăpost de orice pericol. Astfel, din ce în ce mai mulţi arhitecţi au început să se îmbulzească la uşa noastră.

într-o zi, când unul dintre colaboratorii mei m-a rugat să-i dau o recomandare pentru a intra în partid, i-am spus: „De ce? Nu e suficient că sunt eu în partid?" Răspunsul meu a făcut ocolul Inspecţiei Generale a Construcţiilor. Desigur, luam în serios proiectele arhitecturale ale lui Hitler, dar, în faţa solemnităţii mărginite a Reichului său, refuzam să firn şi noi solemni ca alţii. Absentam din ce în ce mai des la adunările de partid şi nici nu prea aveam contacte cu membrii săi, cum ar fi cei din districtul (Gau) Berlinului, de exemplu; pe de altă parte, neglijam funcţiile pe care mi le încredinţase partidul, deşi prin ele aş fi putut ajunge la poziţii înalte în sistemul puterii. Din lipsă de timp, am lăsat tot mai mult ca funcţia de conducere a serviciului „Frumuseţea muncii" să fie preluată de reprezentantul meu permanent. Această rezervă, trebuie s-o spun, era de asemenea determinată de teama mea de a nu fi pus în situaţia de a ţine discursuri în public.

în martie 1939, în compania celor mai apropiaţi prieteni ai mei, am pornit într-o călătorie în Sicilia şi Italia de Sud. Din grup făceau parte Wilhelm Kreis, Joseph Thorak, Hermann Kaspar, Arno Breker, Robert Frank, Karl Brandt şi soţiile lor. La invitaţia noastră, Magda Goebbels, soţia ministrului Propagandei, ni s-a alăturat sub un alt nume.

în anturajul său imediat, Hitler a tolerat multe aventuri sentimentale. Astfel, Bormann, comportându-se cu o grosolănie şi o mojicie care nu mai surprindeau din partea acestui individ crud şi imoral, îşi invita în casa lui de la Obersalzberg amanta, o actriţă de cinema, care locuia acolo zile-n şir în mijlocul familiei. Numai atitudinea conciliantă - pentru mine de neînţeles - a doamnei Bormann a făcut posibilă evitarea unui scandal.

Goebbels, la rândul lui, a avut nenumărate aventuri amoroase. Secretarul său de Stat, Hanke, relata, pe jumătate amuzat, pe jumătate indignat, cum Goebbels şantaja adesea tinere artiste de cinema. Dar raporturile sale cu vedeta cehă de cinema Lida Baarova au fost mai mult decât un episod. Soţia lui a vrut atunci să-1 părăsească şi a cerut ca ministrul sa se despartă de ea şi de copii. Noi - Hanke şi cu mine - eram cu totul de partea doamnei Goebbels. Totuşi Hanke nu a făcut decât sa complice criza conjugală, îndrăgostindu-se de soţia ministrului său, deşi mult mai vârstnică. Pentru ca să o scot pe doamna Goebbels din încurcătură, am invitat-o să facă, în compania noastră, această călătorie în Italia. Hanke a vrut să vină după ea şi, în tot timpul călătoriei, a inoportunat-o cu scrisori de dragoste; dar ea 1-a respins cu fermitate.

în această călătorie, doamna Goebbels s-a comportat ca o femeie amabilă şi echilibrată. De regulă, soţiile personajelor importante ale regimului au rezistat mult mai mult decât soţii lor în faţa tentaţiilor puterii. Ele nu s-au rătăcit în lumea de fantasme a acestora. Au urmărit visul de grandoare, adesea grotesc al soţilor lor, cu o anumită rezervă interioară, nelăsându-se absorbite de vârtejul politic ce îi ducea pe aceştia într-o ascensiune vertiginoasă. Doamna Bormann a rămas o modestă gospodină, cam timorată, însă tot atât de orbeşte devotată soţului ca şi ideologiei partidului; cât despre doamna Goring, aveam impresia că era capabilă să zâmbească văzând cât de ahtiat după fast era soţul ei. în sfârşit, Eva Braun dovedea, şi ea, o anume sensibilitate elevată; în orice caz, nu a căutat să uzeze în scopuri personale de puterea ce-i era la îndemână.

Sicilia şi ruinele templelor dorice de la Segesta, Siracuza, Selinonte şi Agrigento au fost pentru noi o ocazie preţioasă de completare a impresiilor cu care rămăseserăm din călătoria anterioară în Grecia. Privind templele din Selinonte şi Agrigento, am constatat încă o dată, nu fără satisfacţie interioară, că şi Antichitatea avusese accese de megalomanie; în mod vizibil, grecii din colonii părăsiseră aici principiile de măsură ţinute la mare cinste în patria

de origine, în fața acestor temple păleau toate mărturiile arhitecturii sarazino-normande întâlnite în drumul nostru, cu excepția minunatului castel de vânătoare al lui Friedrich al II-lea, Castel del Monte, construit pe un plan octogonal. Paestum ne-a apărut ca un alt vârf. Pompei, dimpotrivă, mi s-a părut mai depărtat de formele pure ale Paestumului decât sunt propriile noastre edificii de cele ale lumii dorienilor.

La întoarcere, am făcut un popas de câteva zile la Roma. Guvernul fascist a descoperit identitatea ilustrei doamne care ne însoțea şi ministrul italian al Propagandei, Alfieri, ne-a invitat pe toți la Operă; dar nici unul dintre noi nu a fost capabil să explice plauzibil de ce a doua doamnă a Reichului călătorea fără soțul ei în străinătate, aşa că ne-am întors acasă cât mai repede cu putință.

în timp ce visele noastre ne purtau prin lumea trecutului elenistic, Hitler ordona ocuparea şi anexarea Cehiei la Reich. Am găsit în Germania o atmosferă apăsătoare. Toți erau pradă unui sentiment de nesiguranță cu privire la ziua de mâine. Şi acum sunt uimit cât de exact poate să presimtă un popor cele ce au să vină, fără să se lase influențat de propaganda oficială.

Totuşi ne-am liniştit văzând că, într-o zi, Hitler a luat poziție contra lui Goebbels, când acesta, în cursul unui dejun la Cancelarie, a declarat că fostul ministru al Afacerilor Externe, Konstantin von Neurath, numit cu câteva săptămâni înainte „Reichsprotektor" al Boemiei şi Moraviei, este cunoscut ca moderat. Goebbels a continuat: „Dar protectoratul are nevoie de o mână de fier care să mențină ordinea. Acest om n-are nimic comun cu noi, el face parte dintr-o cu totul altă lume." Atunci Hitler 1-a corectat: „Von Neurath era singura soluție, în lumea anglo-saxonă e considerat ca un om de o mare distincție. Pe plan internațional, numirea lui va avea un efect liniştitor, căci se va vedea în asta voința mea de a nu-i lipsi pe cehi de viața lor națională."

Hitler m-a chemat să-i împărtăşesc impresiile din Italia. Ceea ce mă frapase cel mai mult era faptul că, până şi în sate, zidurile fuseseră acoperite cu sloganuri politice. „Noi n-avem nevoie de aşa ceva", a spus el simplu. „Dacă se ajunge la război, poporul german este destul de călit. Acest gen de propagandă se potriveşte, poate, pentru Italia. Dacă foloseşte la ceva, asta-i altă problema."15

Hitler îmi ceruse în mai multe rânduri să țin în locul lui discursul de inaugurare a expoziției de arhitectură de la Miinchen.

Până atunci reuşisem să declin asemenea oferte, găsind mereu nişte portițe de scăpare, în primăvara lui 1938, am încheiat chiar un fel de târg: eu eram gata să stabilesc planurile galeriei de tablouri şi ale stadionului din Linz, cu condiția să nu mi se ceară să țin vreun discurs.

Dar, în ajunul celei de a cincizecea aniversări a lui Hitler, trebuia să fie dat circulației un tronson al axei est-vest, şi el promisese să-1 inaugureze personal. Primul meu discurs devenise inevitabil - şi asta în fața şefului statului şi a publicului. La dejun, Hitler a anunțat: „O mare noutate, Speer va pronunța un discurs. Sunt foarte curios sa aud ce va spune."

La poarta Brandenburg, notabilitățile oraşului se adunaseră în mijlocul şoselei; eu mă aflam pe latura din dreapta, în timp ce mulțimea se îmbulzea în urma noastră, pe trotuare, dincolo de linia marcată cu sfoară întinsă, în depărtare, au răsunat ovații a căror intensitate a sporit pe măsură ce coloana de maşini a lui Hitler s-a apropiat şi, în curând, totul a fost un delir. Maşina Fiihrerului s-a oprit exact în fața mea, Hitler a coborât şi mi-a strâns mâna, răspunzând totodată la salutul demnitarilor cu o scurtă ridicare a brațului. Camere mobile au început să filmeze de la foarte mică distanță, în timp ce Fuhrerul, nerăbdător, s-a plasat la doi metri de mine. Inspirând profund, am spus atunci textual: „Mein Fiihrer, vă anunț ca axa est-vest este gata. Fie ca lucrarea să vorbească ea însăşi despre valoarea sa!" S-a scurs un timp până să răspundă Hitler prin câteva fraze, apoi m-a invitat să urc în maşina lui şi am trecut în revistă şirul lung de şapte kilometri format din berlinezi veniți să-i aducă omagiul la a cincizecea aniversare. A fost, în mod cert, una dintre cele mai mari desfăşurări de mase pe care a organizat-o vreodată ministrul Propagandei; aplauzele mi s-au părut sincere.

Sosiți la Cancelaria Reichului, am aşteptat dineul. „M-ai pus într-o încurcătură de toată frumusețea cu cele două fraze ale dumitale", mi-a zis amabil Hitler. „Mă aşteptam la un discurs destul de lung şi voiam ca în acest timp să chibzuiesc asupra răspunsului meu, după cum mi-e obiceiul. Or, dumneata ai terminat aşa de repede, încât eu nu am ştiut ce să spun. Dar, trebuie să recunosc, a fost un discurs bun. Unul dintre cele mai bune pe care le-am auzit în viața mea." Ulterior, aceasta a devenit o anecdotă care a intrat în repertoriul lui permanent, reluând-o de multe ori.

La miezul nopții, Hitler a primit felicitările comesenilor prezenți. Dar, când i-am spus că, pentru a marca această zi, montasem într-o sală o machetă a Arcului de Triumf, înaltă de aproape 4 metri, şi-a lăsat invitații în picioare şi s-a dus imediat în încăperea respectivă. S-a oprit îndelung în fața machetei, vizibil emoționat: visul tinereții lui, fie şi la scară redusă, devenise realitate. Fascinat, mi-a strâns mâna fără să rostească un cuvânt, pentru ca imediat, în plină euforie, să sublinieze în fața invitaților importanța acestei lucrări în istoria viitoare a Reichului. In cursul nopții s-a dus tle mai multe ori sa examineze macheta. In acest du-te-vino, am traversat de fiecare dată vechea sala de consiliu unde Bismarck prezidase, în 1878, Congresul de la Berlin. Pe câteva mese lungi fuseseră aşezate cadourile de aniversare, în principal o grămadă de obiecte de prost-gust, oferite de Reichsleiteri şi Gauleiteri: nuduri din marmură albă, reproduceri de bronzuri la modă atunci, ca, de exemplu, cel al tânărului roman care-şi scoate un spin. Primise si picturi în ulei al căror nivel era pe măsura expozițiilor de la „Casa Artei".

Unele dintre aceste cadouri i-au plăcut lui Hitler, în timp ce de altele şi-a bătut joc; dar între o categorie şi alta existau prea puţine deosebiri.

între timp, relaţiile dintre Hanke şi doamna Goebbels merseseră până acolo, încât cei doi doreau, spre groaza tuturor, să se căsătorească. Era o pereche nepotrivită: Hanke - tânăr şi neîndemânatic, ea - o doamnă din lumea eleganţei, mult mai în vârstă decât el. Hanke a insistat pe lângă Hitler să-şi dea acordul pentru divorţ, dar Fiihrerul a refuzat, invocând raţiuni de stat. De-abia începuse Festivalul de la Bayreuth din 1939, când, într-o dimineaţă, m-am pomenit cu Hanke, disperat, la mine acasă, la Berlin.

Cuplul Goebbels s-a împăcat, mi-a spus el, şi cei doi soţi au plecat împreună la Bayreuth. în ce mă priveşte, găseam că e lucrul cel mai rezonabil, chiar şi pentru el. Dar e greu să consolezi cu felicitări un amant părăsit. I-am promis deci să mă interesez la Bayreuth despre cele întâmplate, şi am plecat imediat.

Familia Wagner adăugase casei Wahnfried o aripă spaţioasă, unde, în timpul festivalului, erau cazaţi Hitler şi adjutanţii săi. Invitaţii Fuhrerului stăteau în case particulare din Bayreuth. Aici, Hitler îşi alegea invitaţii cu mult mai multă grija decât la Obersalzberg sau chiar decât la Cancelaria Reichului. în afară de adjutanţii de serviciu, nu invita decât vreo câţiva cunoscuţi împreună cu soţiile. Erau persoane despre care ştia sigur că vor fi agreate de familia Wagner; la drept vorbind, numai dr. Dietrich, dr. Brandt şi eu.

în acele zile de festival, Hitler dădea impresia că este mai relaxat decât de obicei; în mijlocul familiei Wagner se simţea, vizibil, în largul său, eliBerat de obligaţia de a reprezenta puterea care credea că-i revine chiar şi uneori, seara, la Cancelarie, înconjurat de intimii săi. Era bine dispus, se purta părinteşte cu copiii, prietenos şi grijuliu cu Winifred Wagner. Şi, desigur, fără ajutorul lui financiar, n-ar fi fost posibil să se menţină festivalul. Bormann deşerta în fiecare an din vistieria administrată de el sute de mii de mărci pentru a face din acesta punctul culminant al sezonului de operă. Fără îndoială, pentru Hitler, a fi Mecena unui asemenea festival şi prietenul familiei Wagner reprezentau, în acele zile de la Bayreuth, realizarea unui vis pe care, probabil, nici n-ar fi îndrăznit să-1 viseze în tinereţea sa.

Goebbels şi soţia lui sosiseră la Bayreuth în aceeaşi zi cu mine şi se instalaseră, ca şi Hitler, în anexa casei Wahnfried. Doamna Goebbels, foarte abătută, mi s-a confesat cu cea mai mare sinceritate: „E îngrozitor ce a putut să mă ameninţe soţul meu. Eram la Gastein şi abia începusem să mă restabilesc, când a venit, nepoftit, peste mine la hotel. Trei zile, fără întrerupere, a căutat să mă convingă; nu mai rezistam. S-a pretat la şantaj, ameninţându-mă că-mi ia copiii. Ce puteam să fac? Ne-am împăcat numai aşa, de ochii lumii. Albert, e de groază! A trebuit să-i promit că nu mă mai întâlnesc niciodată cu Karl între patru ochi. Sunt aşa de nefericită, dar n-am de ales."

Se putea găsi un fundal mai potrivit pentru această dramă conjugală decât Tristan şi Isolda, la care asistam din loja centrală, Hitler, cuplul Goebbels, doamna Winifred Wagner şi eu? în timpul spectacolului, doamna Goebbels, aşezată în dreapta mea, nu s-a oprit din plânsul ei înăbuşit, în pauză, s-a prăbuşit, zdrobită, pe un scaun şi, nemaiputându-se stăpâni, a plâns într-un colţ al salonului, în timp ce, de la fereastră, Hitler şi Goebbels se arătau publicului. Ei se străduiau să ignore această scenă penibilă.

A doua zi dimineaţă am avut prilejul să-i explic lui Hitler, care nu înţelegea nimic din comportamentul doamnei Goebbels, dedesubturile împăcării celor doi. Ca şef de stat, a fost satisfăcut de acest deznodământ, dar 1-a chemat imediat pe Goebbels şi, de faţă cu mine, i-a pus în vedere, în câteva cuvinte seci, că ar fi de dorit ca, împreună cu soţia, să părăsească Bayreuthul chiar în ziua aceea. Fără să-i laşe timp de răspuns şi chiar fără să-i strângă mâna, 1-a concediat şi s-a întors spre mine: „Cu femeile Goebbels este un cinic." Hitler, el însuşi, era un asemenea tip, dar cinismul lui se manifesta într-un alt mod.

Capitolul 11 GLOBUL PĂMÂNTESC

Când Hitler venea să examineze machetele mele berlineze, era atras în mod irezistibil de proiectul viitorului centru guvernamental al Reichului, care, în secolele viitoare, urma să depună mărturie despre puterea dobândită în epoca Fuhrerului. După cum reşedinţa regilor Franţei constituie încheierea arhitecturală a bulevardului Champs-Elysees, tot astfel acest centru guvernamental avea să fie punctul de maxim interes al bulevardului monumental şi să grupeze edificiile pe care Hitler voia să le aibă în imediata apropiere, ca expresie a puterii sale politice. Acestea erau Cancelaria Reichului - pentru conducerea statului, înaltul Comandament al Wehrmachtului - pentru exercitarea autorităţii asupra celor trei arme, o cancelarie pentru partid (Bormann), una pentru protocol (Meissner) şi una pentru treburile lui personale (Bouhler). Conform proiectelor noastre, clădirea Reichstagului aparţinea şi ea centrului arhitectural al Reichului, dar asta nu însemna că se intenţiona să se atribuie Parlamentului un rol mai important în exercitarea puterii; vechea clădire a Reichstagului se găsea dintr-o pură întâmplare pe respectivul amplasament.

I-am propus lui Hitler să demolăm clădirea wilhelmiană a lui Paul Wallot, dar m-am izbit de o rezistenţă neaşteptat de îndârjită: clădirea aceasta îi plăcea. El o destina însă numai unei activităţi sociale. De obicei, Hitler era mai degrabă zgârcit cu precizările privind scopul final al proiectelor sale. Dacă nu ezita să-şi dezvăluie faţă de mine raţiunile proiectelor de construcţii, faptul se datora numai familiarităţii ce caracterizează aproape întotdeauna raporturile dintre beneficiari şi arhitecţi, „în clădirea veche vom putea amenaja pentru deputaţi săli de lectură sau de odihnă. Din partea mea, sala de şedinţe poate să devină bibliotecă! Cu cele 580 de locuri ale ei, este mult prea

mică pentru noi. Vom construi alta în imediata apropiere; te rog s-o prevezi pentru l 200 de deputaţi!"1 Aceasta presupunea un popor de aproximativ 140 de milioane de oameni; Hitler arăta astfel în ce ordine de mărime se situa. El avea în vedere, pe de-o parte, o rapidă creştere demografică a Germaniei şi, pe de altă parte, încorporarea altor popoare germanice; era exclusă populaţia naţiunilor subjugate, cărora nu le recunoştea dreptul de vot. I-am propus să majoreze pur si simplu numărul de voturi pe care trebuia ca fiecare deputat să le întrunească, ceea ce ar fi permis să se păstreze sala de şedinţe a vechiului Reichstag. Dar n-a vrut să modifice cifra de 60 000 de voturi per deputat, pe care o preluase de la Republica de la Weimar. Nu a dat nici un fel de explicaţie în legătură cu poziţia adoptată şi nu a renunţat la ea, după cum, de formă, a menţinut sistemul electoral tradiţional, cu alegeri la dată fixă, buletine de vot si urne, ţinând să fie respectat secretul operaţiunii de votare, în privinţa aceasta, voia în mod evident să păstreze o tradiţie care-1 adusese la putere, cu toate că ea îşi pierduse orice importanţă din momentul când introdusese sistemul partidului unic. Edificiile care urmau să încadreze viitoarea Piaţă Adolf Hitler erau situate în umbra Marelui Dom. Acesta avea un volum de cincizeci de ori mai mare decât cel al clădirii destinate reprezentării populare, ca şi cum Hitler ar fi vrut să demonstreze, până şi în proporţii, cât de puţina importanţă acorda sistemului parlamentar. Hotărârea privind darea în lucru a planurilor acestui dom fusese luată încă din vara lui 1936.2 La aniversarea lui, la 20 aprilie 1937, i-am prezentat planurile, secţiunile, precum şi o primă machetă. A fost entuziasmat, reproşându-mi doar faptul că, în josul filelor respective, făcusem menţiunea: „Elaborat după ideile Fuhrerului". Căci dumneata eşti arhitectul, mi-a spus el, şi se cuvine ca aportul dumitale să fie clasat mai sus decât schiţa mea din 1925. Dar am rămas la formula mea şi este probabil că, în realitate, refuzul de a-mi revendica paternitatea 1-a satisfăcut.

După aceste planuri s-au fabricat machete parţiale, astfel că, în 1939, au fost gata macheta exteriorului, înaltă de aproape trei metri, şi macheta interiorului. Realizate din lemn şi executate cu mare precizie, li se putea retrage baza pentru a verifica, la înălţimea privirii, efectul pe care urma să-1 producă interiorul edificiului. Numeroasele vizite au constituit tot atâtea prilejuri de a se lasă vrăjit minute-n şir de aceste două machete. Ceea ce, cu cincisprezece ani în urma, trebuie să le fi părut prietenilor săi o joacă a unui spirit fantezist şi sucit îi dădea acum ocazia să exclame triumfător: „Cine mă credea când spuneam că, într-o zi, se va face această construcţie?!"

Cea mai mare dintre toate sălile de întrunire concepute vreodată consta dintr-o singură incintă, dar în ea încăpeau, în picioare, între 150 000 şi 180 000 de auditori, în fond, cu toate că respingea ideile mistice ale lui Himmler şi Rosenberg, Hitler a luat măsuri vizând construirea unui edificiu de cult, care urma ca în cursul secolelor, graţie tradiţiei şi respectului pe care avea să-1 inspire, să dobândească o importanţă asemănătoare celei deţinute de catedrala Sfântul Petru din Roma pentru catolici. Fără un astfel de fundal, menit să exprime instaurarea unui cult, toate cheltuielile angajate de Hitler pentru această construcţie centrală ar fi fost de neînţeles.

Interiorul circular avea un diametru de 250 de metri, ceea ce imaginaţia omenească aproape că nu poate concepe; cupola uriaşă, a cărei curbură uşor parabolică lua naştere la 98 de metri deasupra solului, se ridica la o înălţime de 220 de metri.

într-un anumit sens, noi luaserăm ca model Panteonul din Roma. Cupola din Berlin urma să aibă o deschidere circulară, pentru a lăsa să treacă lumina; dar această deschidere, numai ea, avea un diametru de 46 de metri, depăşind astfel pe cel al întregii cupole a Panteonului (43 de metri) şi al bazilicii Sfanţul Petru (44 de metri). Volumul interior era de şaptesprezece ori mai mare decât cel al bazilicii din Roma.

în interior, trebuia ca edificiul să aibă un aspect cât mai simplu, înconjurând un plan circular cu diametrul de 140 de metri, tribunele se ridicau pe trei rânduri, până la 30 de metri. O sută de stâlpi dreptunghiulari din marmură, care, cu înălţimea lor de 24 de metri aveau nişte proporţii încă aproape umane, formau o coroană întreruptă, în partea opusă intrării, printr-o nişă înaltă de 50 de metri şi largă de 28 al cărei fundal urma să fie acoperit cu un mozaic de aur. în faţa ei se ridica, pe un soclu din marmură înalt de 14 metri, un vultur imperial aurit, ţinând în gheare crucea încârligată, încoronată cu frunze de stejar. Acesta era singurul ornament figurativ. Astfel, emblema de maiestate constituia atât capătul, cât şi ţelul spre care tindea somptuosul bulevard al lui Hitler. Undeva, sub emblemă, se găsea Piaţa Fiihrerului naţiunii, de unde acesta urma să-şi adreseze mesajele către seminţiile viitorului imperiu. Am încercat s-o pun în valoare prin artificii arhitecturale; dar aici ieşeau la iveală inconvenientele unei arhitecturi care nu mai era la scară umană: optic, Hitler se reducea la dimensiunile unui punct.

Din exterior, Domul ar fi semănat cu un munte verde, înalt de 230 de metri, căci ar fi fost acoperit cu plăci de cupru patinat, în vârf era prevăzută o lanternă din sticlă, înaltă de 40 de metri, realizată printr-o construcţie metalică foarte uşoara. Deasupra ei se afla vulturul cu o cruce încârligată.

Pentru privitor, masa Domului ar fi fost susţinută de un şir continuu de stâlpi de câte 20 de metri fiecare. Prin această reliefare, speram să introduc proporţii încă sensibile ochiului omenesc, speranţă zadarnică, evident. Bolta Domului se sprijinea pe un bloc pătrat din granit strălucitor, care ar fi trebuit să aibă 315 metri lungime şi 74 înălţime. O friză fin articulată, patru stâlpi canelaţi în fascicul la cele patru colţuri şi un portic cu coloane, avansând spre piaţă, subliniau grandoarea uriaşului cub. Porticul urma să fie flancat de două sculpturi înalte de câte 15

metri. Hitler le stabilise conţinutul alegoric încă de când făceam primele schiţe ale proiectului; una îl reprezenta pe Atlas susţinând bolta cerească, cealaltă pe Tellus purtând globul pe umeri. Cer şi pământ, acoperite cu email, iar conturile sau constelaţiile, încrustate cu aur.

Volumul exterior al acestui edificiu ar fi atins peste 21 de milioane de metri cubi4, ceea ce ar fi însemnat de mai multe ori masa Capitoliului de la Washington; asemenea cifre şi dimensiuni aveau un caracter net inflaţionist.

Dar Domul nu era deloc o himeră fără perspectivă de realizare. Proiectele noastre nu făceau parte din categoria acelora care, la fel de fastuoase şi lipsite de simţul măsurii, fuseseră concepute de arhitecţii francezi Claude Nicolas Ledoux şi Etienne L. Boullee ca un cântec de îngropăciune al regatului Bourbonilor şi spre glorificarea Revoluţiei. Planurile lor prevăzuseră şi ele ordine de mărime care nu erau mai prejos decât cele ale lui Hitler5, dar realizarea ca atare nu fusese niciodată avuta în vedere, în timp ce, pentru a permite construirea Marelui Dom şi a altor clădiri care aveau să încadreze viitoarea Piaţă Adolf Hitler, noi dădusem ordin, încă înainte de 1939, să se demoleze, în vecinătatea Reichstagului, numeroase clădiri vechi care ne stânjeneau; de asemenea, am mobilizat echipe care să sondeze terenul; s-au făcut desene detaliate şi s-au construit machete în mărime naturală. Milioane fuseseră deja cheltuite pentru a cumpăra granitul faţadei exterioare, nu numai din Germania, ci şi, în ciuda penuriei de devize şi la ordinul expres al lui Hitler, din Suedia meridională şi din Finlanda. Ca şi celelalte edificii de pe somptuosul bulevard al lui Hitler, lung de 5 kilometri, trebuia ca această construcţie, şi ea, să fie terminată unsprezece ani mai târziu, în 1950. Cum Domul avea cele mai lungi termene de construcţie, solemnitatea punerii pietrei de temelie a fost prevăzută pentru anul 1940.

Din punct de vedere tehnic, a acoperi cu boltă o incintă de 250 de metri diametru nu punea nici o problemă.6 Constructorii de poduri ai anilor treizeci nu aveau nici o dificultate în realizarea unei construcţii comparabile din beton armat, ireproşabile din punct de vedere static. Specialiştii germani descoperiseră, prin calcul, că este posibilă şi o boltă masivă de o asemenea anvergură. Fidel concepţiei mele cu privire la „valoarea ruinelor", mi-ar fi plăcut să evit utilizarea oţelului, dar Hitler a făcut obiecţia următoare: „S-ar putea ca o bombă să cadă pe cupolă, avariind bolta.

Cum vei face atunci reparaţia, dacă există pericol de prăbuşire?" Avea dreptate şi, de aceea, am hotărât să se construiască o şarpantă din oţel pe care urma să fie suspendat intradosul cupolei. Dar zidurile trebuiau să fie, ca la Niirnberg, o construcţie masivă. Presiunile enorme produse de cupolă şi de ziduri aveau să fie absorbite de nişte fundaţii deosebit de rezistente. Inginerii s-au decis pentru un bloc din beton cu un volum de peste 3 milioane de metri cubi. Cu scopul de a verifica exactitatea calculelor noastre, care anticipau o înfundare de câţiva centimetri în nisipurile Brandenburgului, s-a organizat o probă lângă Berlin.7 Făcând abstracţie de desenele şi fotografiile machetelor, aceasta este astăzi singura mărturie rămasă din grandiosul proiect.

Când ne mai aflam încă în stadiul de elaborare a planurilor, avusesem ocazia să văd bazilica Sfanţul Petru din Roma. Fusesem decepţionat, pentru că dimensiunile ei nu erau în raport cu impresia reală pe care o are observatorul. Mi-am dat seama atunci că, pentru acest ordin de mărime, impresia nu este proporţională cu dimensiunile edificiului. Din momentul acela m-am temut că Marele Dom nu va corespunde aşteptărilor lui Hitler.

Specialistul în probleme de protecţie aeriană de la Ministerul Aerului, consilierul ministerial Knipfer, mirosise ceva în legătură cu acest proiect de construcţie uriaşă. Tocmai promulgase un decret conţinând directive aplicabile la toate noile construcţii care, pe viitor, era necesar să fie cât mai dispersate pentru a reduce efectele bombardamentelor aeriene. Iar acum urma să apară în centrul Capitalei Reichului un edificiu care ar fi ajuns până la straturile mai joase ale norilor si ar fi fost un punct de reper ideal pentru escadrilele bombardierelor inamice, un fel de stâlp indicator, menit să conducă la centrul guvernamental al Reichului situat exact Ia nord si la sud de cupolă. Aceste temeri i le-am împărtăşit şi lui Hitler, dar el s-a arătat optimist: „Goring m-a asigurat că nici un avion inamic nu va putea să pătrundă în spaţiul aerian al Germaniei. Noi să ne vedem în linişte de planurile noastre!"

Hitler ţinea cu încăpăţânare la ideea Domului, care-i venise curând după detenţia sa în fortăreaţă şi îl obsedase vreme de cincisprezece ani. După ce planurile noastre au fost gata, a aflat că Uniunea Sovietică intenţionează să construiască la Moscova, în cinstea lui Lenin, un Palat al Congreselor înalt de peste 300 de metri. Iritarea lui n-a mai avut margini, îl supăra, în mod evident, perspectiva de a nu fi el cel care urma să construiască edificiul cel mai înalt din lume; în acelaşi timp, îl apăsa sentimentul că nu poate, printr-un simplu ordin, sa zădărnicească intenţia lui Stalin. Mai apoi s-a consolat, spunându-şi că edificiul său va fi totuşi unic în lume: „Un zgârie-nori în plus sau în minus, ceva mai înalt sau ceva mai scund, ce importanţă are? Domul - iată ce diferenţiază edificiul nostru de toate celelalte!" Dar, după începerea ostilităţilor cu Uniunea Sovietică, am remarcat uneori că gândul de a fi concurat de Moscova îl obseda mai mult decât voia să recunoască. „Acum s-a terminat pentru totdeauna cu construcţia lor", a spus el.

Marele Dom se oglindea în întinderea de apă ce-1 înconjura din trei părţi, sporindu-i astfel efectul. Ne gândeam atunci să lărgim râul Spree până la dimensiunile unui lac; pentru aceasta, ar fi trebuit ca traficul fluvial să se desfăşoare pe sub esplanada edificiului, într-un tunel cu două braţe. Latura a patra, orientată spre sud, domina viitoarea Piaţă Adolf Hitler. Aici urmau să aibă loc în fiecare an manifestaţiile de l Mai, organizate până atunci pe esplanada de la Tempelhof.8

Ministerul Propagandei pregătise un plan de organizare pentru manifestaţiile de masa. în 1939, Karl Hanke rn-a pus la curent cu diferitele grade de mobilizare, corespunzând cerinţelor politicii şi ale propagandei, de la mobilizarea şcolarilor aduşi să aclame un important oaspete străin până la adunarea a milioane de muncitori. Exista de fiecare dată o schemă adaptată scopului urmărit. Secretarul de Stat nu a ezitat sa ironizeze mobilizările pentru

„Ura!" şi „Să trăiască!" Umplerea pieţei ar fi presupus maximum de mobilizare, fiindcă aici ar fi încăput un milion de oameni.

Am delimitat latura din faţa Marelui Dom, pe de o parte, prin noul înalt Comandament al Wehrmachtului, iar pe de alta, prin clădirea administrativă a Cancelariei Reichului; mijlocul rămânea degajat, astfel încât, de pe bulevard, să se poată privi spre Dom. în afară de această unică deschidere, uriaşa piaţă era înconjurată de clădiri.

Cu imensul său hol de întrunire, edificiul cel mai important şi cel mai interesant din punct de vedere psihologic era palatul lui Hitler. într-adevăr, nu este exagerat să se vorbească, în acest caz, nu de apartamentele cancelarului, ci de un palat. Hitler se gândea în mod serios la el, încă din noiembrie 1936,9 aşa cum o dovedesc schitele ce s-au păstrat. Noul palat dezvăluia o nevoie crescândă de afirmare. Această construcţie era de o sută cincizeci de ori mai mare decât apartamentele cancelarului Bismarck. Palatul lui Hitler se putea compara chiar şi cu legendarul palat al lui Nero, „Casa aurită", care avea o suprafaţă de peste un milion de metri pătraţi. Situat în plin centrul Berlinului, palatul lui Hitler. cu grădinile înconjurătoare, ar fi ocupat 2 milioane de metri pătraţi. Din camerele de recepţie se ajungea, prin mai multe săli de trecere, la o sufragerie, în care s-ar fi putut ospăta mii de persoane în acelaşi timp. Pentru recepţiile de gală erau prevăzute opt săli uriaşe.10 Maşinăria cea mai modernă fusese concepută pentru un teatru de 400 de locuri, imitaţie a teatrelor princiare din epoca barocului şi a rococoului. Din apartamentele personale, Hitler putea, traversând o suită de galerii, să ajungă la Marele Dom. De cealaltă parte se găseau spaţiile oficiale, în centrul cărora era cabinetul de lucru. Prin dimensiunile lui, acest cabinet depăşea de departe sala de recepţii a preşedinţilor americani.11 Hitler era atât de încântat de lungimea căii de acces a diplomaţilor în Cancelaria recent terminată, încât, pentru noua sa clădire, îşi dorea o soluţie asemănătoare. Am dublat deci drumul pe care 1-ar fi avut de parcurs diplomaţii, rezultând un traseu de o jumătate de kilometru.

De când se instalase în vechea Cancelarie, construită în 1931, clădire pe care Hitler o comparase cu imobilul administrativ al unui concern al săpunului, pretenţiile sale crescuseră de şaptezeci de ori.12 Acestea erau proporţiile pe care le luase megalomania lui.

Şi, în mijlocul acestui fast, Hitler şi-ar fi plasat în dormitorul de dimensiuni relativ modeste un pat alb, lăcuit, despre care mi-a spus odată: „îmi repugnă somptuozitatea într-o cameră de dormit, într-un pat simplu şi modest mă simt foarte bine."

în 1939, când proiectele începuseră să ia formă concretă, propaganda lui Goebbels încă mai reuşea să întreţină mitul că Hitler este de o modestie şi de o simplitate proverbiale. Pentru a nu zdruncina această credinţă, Fiihrerul nu iniţia pe nimeni în planurile palatului său rezidenţial şi ale viitoarei Cancelarii a Reichului. Intr-o zi, când ne plimbam prin zăpadă, mi-a explicat astfel exigenţele sale: „Vezi dumneata, eu m-aş mulţumi cu o căsuţă foarte simplă la Berlin. Am destulă putere şi mă bucur de destulă consideraţie; în ce mă priveşte, n-am nevoie de suportul acestui lux. Dar, crede-ma, cei care-mi vor succeda într-o zi vor avea neapărată nevoie de o asemenea ambianţă fastuoasă. Mulţi dintre ei îşi vor găsi în aceasta singura modalitate de a se menţine. Nici nu-ţi vine să crezi ce putere dobândeşte asupra contemporanilor săi un om oarecare atunci când poate să apară într-un context aşa de grandios. Asemenea locuri, dacă poartă pecetea unui trecut istoric, îl înalţă chiar şi pe un conducător fără anvergură la rangul de personaj istoric. Vezi dumneata, acesta-i motivul pentru care trebuie să construim totul cât încă mai sunt eu în viaţă: ca să se poată spune că eu am stat acolo şi că spiritul meu îi conferă o tradiţie. Chiar dacă nu voi locui acolo decât câţiva ani, şi tot va fi de-ajuns."

Hitler exprimase deja asemenea idei în discursurile pe care le pronunţase în 1938 în faţa lucrătorilor care construiau Cancelaria Reichului. Fără sa dezvăluie ceva din proiectele sale, totuşi destul de avansate la data aceea, spunea că, aflându-se în postura de Fiihrer şi cancelar al naţiunii germane, n-ar sta în nişte castele vechi; pentru acest motiv nu acceptase să se instaleze în palatul preşedintelui Reichului. El nu voia să locuiască în casa vechiului marc mareşal al curţii, în privinţa aceasta, statul ar fi fost reprezentat la fel ca oricare regat sau imperiu străin.13

Totuşi, la data aceea, Hitler a interzis evaluarea costului viitoarelor construcţii si, supuşi, noi am neglijat chiar şi să le mai calculăm cubajul. O fac pentru prima oară acum, după un sfert de secol. Rezultă tabloul următor:

1. Marele Dom 21 000 000 metri cubi
2. Palatul rezidenţial 1 900 000 metri cubi
3. Cancelaria Reichului 1 200 000 metri cubi
4. Cancelarii ale partidului 200 000 metri cubi
5. înaltul Comandament al Wehrmachtului 600 000 metri cubi
6. Noua clădire a Reichstagului 350 000 metri cubi 25 250 000 metri cubi

Cu toate că volumul construcţiilor ar fi dus la reducerea preţului pe metru cub, cheltuielile globale ar fi fost greu de imaginat, căci asemenea instalaţii gigantice necesitau pereţi enormi şi fundaţii pe măsură; în plus, pereţii exteriori s-ar fi realizat din granit preţios, pereţii interiori din marmură, iar uşile, ferestrele, plafoanele etc. din materialele cele mai scumpe. Probabil că suma de 5 miliarde de Deutsche Marks, numai pentru clădirile din Piaţa Adolf Hitler, reprezintă o estimare mult prea modestă.14

Schimbarea bruscă intervenită în moralul populaţiei, dezamăgirea care a cuprins întreaga Germanie în 1939 nu se manifestau numai prin necesitatea de a organiza „mobilizări ale bucuriei debordante", cum se întâmplase cu doi

ani în urmă, când Hitler putea conta pe spontaneitatea poporului, între timp, el însuşi se retrăsese din văzul maselor care-1 admirau şi i se întâmpla tot mai des să se încrunte şi să se impacienteze când, uneori, mulţimea se aduna în Wilhelmplatz şi cerea să-1 vadă. înainte, ieşise de multe ori în „balconul istoric", dar acum, când adjutanţii săi îl rugau să se arate, nu rar se întâmpla sa-i repeadă: „Mai lăsaţi-mă în pace!"

O asemenea remarcă poate părea secundară, dar ea ţinea de imaginea noii Pieţe Adolf Hitler, pentru că, într-o zi, mi-a spus: „Nu este totuşi exclus ca o dată să fiu obligat să iau măsuri nepopulare. E posibil ca atunci să se declanşeze o revoltă. Trebuie să ne asigurăm împotriva acestei eventualităţi: toate ferestrele clădirilor din piaţă să fie prevăzute cu obloane grele din oţel, rezistente la glonţ, la fel şi uşile, iar unicul acces în piaţă să fie închis printr-o grilă grea din fier. Trebuie ca noul centru al Reichului să poată fi apărat asemenea unei fortăreţe."

Aceste gânduri trădau o nelinişte care, odinioară, îi fusese străină, dar care, acum, începea să transpară şi din discuţiile cu privire la amplasarea cazărmii pentru garda sa personală, Leibstandarte, ce luase o asemenea amploare, încât devenise un regiment complet motorizat, înzestrat cu armamentul cel mai modern. Unitatea respectivă a fost mutată în imediata apropiere a marelui ax de sud: „Inchipuie-ţi ce-ar fi dacă, într-o zi, s-ar prodvice nişte manifestaţii de stradă!" Şi, arătând spre bulevardul larg de 120 de metri, a continuat: „Dacă urcă spre mine cu vehiculele lor blindate, rulând pe toată lărgimea bulevardului, nu va fi posibilă nici o rezistenţă." Fie că Armata de uscat a aflat despre aceste dispoziţii şi a ţinut să fie prezentă înaintea SS, fie că Hitler a decis aşa cu de la sine putere, în orice caz, la cererea înaltului Comandament al Armatei de uscat şi cu aprobarea lui Hitler, s-a atribuit regimentului de gardă berlinez, Grossdeutschland, un teren unde să construiască o cazarmă şi mai aproape de centrul guvernamental.15

Faţada pe care o concepusem pentru palatul lui Hitler - un Hitler hotărât, dacă va fi cazul, să dea ordin să se tragă în populaţie -reflecta, fără ca eu să-mi fi dat seama, divorţul survenit între Fiihrer şi poporul său. N-avea nici o altă deschidere decât marele portal din fier de la intrare şi o uşă ce dădea într-un balcon de unde Hitler se putea arăta mulţimii; numai că balconul era acum la 14 metri deasupra pieţei, la nivelul etajului cinci. Această faţadă, straniu de sumbră, îmi pare şi astăzi că simbolizează atitudinea unui Fiihrer care se retrăsese din lume, pentru a se instala în sferele autozeificării.

în timpul detenţiei mele, acest proiect, cu mozaicurile lui roşii, cu coloanele, cu leii din bronz şi cu profilele lui aurite, căpătase în amintirea mea un aer senin, aproape blând. Dar, când le-am revăzut după douăzeci şi unu de ani, fotografiile în culori ale machetei m-au făcut să mă gândesc, fără să vreau, la arhitectura pompoasă dintr-un film de Cecil B. de Miile. Am devenit con-ştient de faptul că această arhitectură avea, în afara aspectului ei fantastic, şi o cruzime ce exprima tocmai natura unei tiranii.

înainte de război, făcusem haz de „călimara şefului statului", pe care arhitectul Brinckmann - la origine arhitect decorator de nave, ca şi Troost - i-o pregătise în chip de surpriză lui Hitler. Brinckmann făcuse din acest obiect utilitar o pompoasă construc-ţie etajată, încărcată cu multe ornamente şi floricele, iar în mijlocul ei pusese, solitară şi stingheră, o minusculă picătură de cerneală. Mi se părea atunci că nu mai văzusem niciodată ceva atât de monstruos. Dar, contrar tuturor aşteptărilor, Hitler nu a refuzat acest bronz cu cerneală, ci, dimpotrivă, 1-a lăudat peste măsură. Brinckmann nu a avut mai puţin succes cu un fotoliu de birou conceput special pentru Hitler, dar care, prin dimensiunile lui, ar fi fost bun pentru Goring; semăna cu un fel de tron, împodobit cu două enorme conuri de pin aurite, plasate pe marginea de sus. Aceste două obiecte, prin fastul lor bombastic, îmi păreau a fi expresia gustului unui parvenit, începând din 1937, Hitler a încurajat tendinţa spre somptuos, întâmpinând-o cu reacţii aprobatoare din ce în ce mai pronunţate. Revenise la prima lui pasiune pentru Ringstrasse din Viena, îndepărtându-se încet, dar tot mai hotărât, de lecţiile lui Troost.

Şi eu o dată cu el; schiţele mele din această epocă nu mai aveau mare lucru în comun cu ceea ce socotisem a fi „stilul meu". De fapt, îi întorceam spatele, după cum o dovedesc nu numai supradimensionarea pompoasă a edificiilor mele, ci şi renunţarea la acel stil doric la care aspirasem. Arhitectura mea devenise pur şi simplu „artă decadentă". Bogăţia, mijloacele inepuizabile puse la dispoziţie, precum şi ideologia lui Hitler mă conduseseră la un stil care se înrudea mai degrabă cu cel al fastuoaselor palate ale despoţilor orientali.

La începutul războiului, alcătuisem o teorie pe care, în 1941, o expusesem în celebrul local parizian „Maxime", în faţa unui grup de artişti francezi şi germani, printre care se găseau Cocteau şi Despiau: Revoluţia Franceză, explicam eu, înlocuise rococoul decadent printr-o nouă concepţie a stilului. Cele mai simple mobile aveau atunci nişte proporţii foarte armonioase. Această concepţie îşi găsise cea mai pură expresie în proiectele de construcţii ale lui Boullee. Stilului Revoluţiei îi urmase stilul Directoire, care mai utiliza, cu uşurinţă şi gust, nişte mijloace bogate. Numai o dată cu stilul Empire s-a produs o cotitură: din an în an apăreau numeroase elemente noi. Ornamentele pompoase nu încetaseră să năpădească formele elementare ţinând încă de clasicism, şi, în cele din urmă, stilul Bas-Empire ajunsese aşa de departe, încât fastul şi bogăţia lui nu mai puteau fi surclasate. Astfel s-a manifestat nu numai încheierea unei evoluţii stilistice începute, în mod promiţător, sub Consulat, ci şi trecerea de la Revoluţie la Imperiul lui Napoleon. A fost, în acelaşi timp, semnalul decadenţei şi al sfârşitului erei napoleoniene. Se putea observa concentrat aici, în aproximativ douăzeci de ani, ceea ce, de obicei, se desfăşoară de-a lungul câtorva secole, cum a fost trecerea de la construcţiile dorice ale Antichităţii timpurii la faţadele baroce şi răvăşite ale Elenismului

târziu - ca, de exemplu, la Baalbek - sau de la construcțiile romane de la începutul Evului Mediu şi până la diluarea formelor goticului târziu.

Dacă aş fi mers până la capătul reflecției mele, ar fi trebuit să-mi continuu argumentarea şi să spun, bazându-mă pe modelul Imperiului decadent, că planurile de construcții pe care le schițasem anunțau sfârşitul regimului şi că proiectele mele lăsau să se întrezărească prăbuşirea lui Hitler. Dar pe atunci nu-mi dădeam seama de asta. Anturajul lui Napoleon n-a văzut, fără îndoială, în stilul saloanelor supraîncărcate de la sfârşitul Imperiului decât o expresie a grandorii; numai posteritatea a putut descoperi în acesta semnele apropiatei prăbuşiri; tot la fel, anturajul lui Hitler vedea în călimara monumentală un element de decor potrivit unui geniu politic şi considera imensul Dom o expresie a puterii lui.

Ultimele edificii concepute în 1939 erau, de fapt, în stil neo-Empire pur, comparabil cu cel care, cu o suta douăzeci şi cinci de ani în urmă, puțin înainte de căderea lui Napoleon, etalase exces de podoabe şi aurărie, slăbiciune pentru fast şi decadență. Atât prin stil, cât şi prin lipsa lor de măsură, aceste edificii revelau cu claritate țelurile lui Hitler.

într-o zi de la începutul verii lui 1939, arătându-mi vulturul imperial ținând în gheare emblema Reichului, ce trebuia să se ridice în vârful Marelui Dom, la 290 de metri înălțime, Hitler a spus: „O să schimbăm asta. Vulturul nu va mai ține crucea încârli-gată, ci globul pământesc. Pentru a încorona cel mai mare edificiu din lume, nu se cere altceva decât vulturul dominând globul."16 Pe fotografiile făcute conform comenzii mele după machete, se mai poate vedea şi astăzi modificarea adusă de Hitler proiectului inițial.

Câteva luni mai târziu începea al doilea război mondial.

Capitolul 12 ÎNCEPUTUL ALUNECĂRII

în primele zile ale lui august 1939, împreună cu Hitler, ne îndreptam cu maşina spre ceainăria de la Kehlstein. Eram un grup de oameni pe care nu-i apăsau grijile. Coloana de automobile rula pe drumul săpat în stâncă din ordinul lui Bormann. Trecând de un portal înalt din bronz, am pătruns într-o galerie placată cu marmură, în care aerul era încărcat de umiditatea muntelui; de acolo am luat ascensorul din alamă strălucitoare.

în timp ce urcam cei 50 de metri, Hitler, ca adâncit într-un monolog interior, a spus pe neaşteptate: „Poate că, în curând, se va întâmpla ceva extraordinar. Chiar dacă ar trebui să-1 trimit pe Goring acolo... Dar, la nevoie, mă voi duce eu însumi. Mizez totul pe această carte." S-a limitat doar la o aluzie.

De-abia trei săptămâni mai târziu, la 21 august 1939, am aflat că ministrul Afacerilor Externe pleacă să negocieze la Moscova. La cină, Hitler a primit un bilețel. După ce 1-a parcurs repede, a privit o clipă drept înainte, s-a înroşit ca un rac, a izbit în masă făcând să zornăie paharele şi a strigat cu o voce pițigăiată: „Am reuşit! Am reuşit!" îndată însă a redevenit stăpân pe sine însuşi şi, neîndrăznind nimeni să-1 întrebe ceva, cina şi-a urmat cursul. După masă, Hitler şi-a chemat oamenii din anturaj: „Vom încheia un pact de neagresiune cu Rusia. Poftim, citiți! O telegramă de la Stalin." Era adresată lui „Hitler, cancelarul Reichului" şi anunța pe scurt încheierea unui acord. Reprezenta întorsătura cea mai senzațională pe care mi-aş fi putut-o imagina: o telegramă, o simplă foaie de hârtie unde fuseseră alăturate, prieteneşte, numele lui Stalin şi al lui Hitler. în continuare, ni s-a proiectat un film care arăta Armata Roşie defilând prin fața lui Stalin. Văzând o enormă desfăşurare de trupe, Hitler şi-a exprimat satisfacția de a fi neutralizat această uriaşă putere militară şi s-a întors imediat spre adjutanți, cu intenția evidentă de a discuta cu ei despre valoarea ce se putea atribui evenimentului. Doamnele continuau să fie ținute deoparte, dar bineînțeles că noi le-am suflat ştirea care, puțin după aceea, s-a transmis şi la radio.

în seara de 21 august, Goebbels a comentat-o în cadrul unei conferințe de presă. Hitler a cerut să i se facă imediat legătura cu ministrul Propagandei. Voia să ştie care a fost reacția reprezentanților presei străine. Cu ochii febrili, strălucitori ne-a împărtăşit şi nouă ce aflase: „Ştirea a făcut senzație. Şi când, în acelaşi moment, au început să bată clopotele bisericilor, un ziarist englez a declarat resemnat: «Se trag clopotele pentru înmormântarea Imperiului Britanic.»" Remarca i-a produs lui Hitler, aflat în plină euforie, o foarte puternică impresie. Acum, gândea el, ajunsese destul de sus ca destinul să-i mai poată face vreun rău.

în noaptea aceea, împreună cu Hitler, afară, pe terasa Berghofului, am asistat uimiți la un straniu fenomen natural. Timp de o oră, o auroră boreală1 extrem de strălucitoare a inundat cu o lumină roşie Untersbergul, muntele înconjurat de legende din fața noastră, între timp, firmamentul a luat culorile curcubeului. Nu s-ar fi putut imagina o mai inspirată punere în scenă pentru ultimul act din Amurgul Zeilor. Lumina dădea chipurilor noastre o tentă ireală, iar spectacolul ne-a aruncat pe toți în brațele unei ciudate reverii. Adresându-se unuia dintre adjutanți, Hitler a spus pe neaşteptate: „E semn că va curge mult sânge. De data aceasta, nu va mai merge fără violență."2

De săptămâni întregi, toată atenția lui Hitler se deplasase, în mod vizibil, spre problemele militare, în cursul conversațiilor, care durau adesea mai multe ore, cu unul sau altul dintre cei patru adjutanți - colonelul Rudolf Schmund pentru Comandamentul Wehrmachtului, căpitanul Gerhard Engel pentru Armata de uscat, căpitanul Nikolaus von Below pentru Luftwaffe şi căpitanul de vas Karl-Jesko von Puttkamer pentru Marina de Război - Hitler încerca să-şi clarifice ideile în legătură cu propriile lui planuri. După toate aparențele, aceşti ofițeri, tineri şi candizi, îi plăceau în mod deosebit, cu atât mai mult cu cât el căuta totdeauna o aprobare, mult mai uşor de obținut din partea unor astfel de oameni decât din partea unor generali competenți, dar sceptici.

Totuşi, în zilele ce au urmat semnării pactului germano-rus, garnitura de schimb a fost asigurată de somităţile politice şi militare ale Reichului, printre care Goring, Goebbels, Keitel şi Ribbentrop. Goebbels, mai ales, părea vizibil preocupat de pericolul de război care se contura. Spre marea noastră surprindere, el, altminteri dirijorul unei propagande aşa de radicale, considerând totuşi că riscul este foarte mare, a încercat să convingă anturajul lui Hitler să adopte o linie paşnică şi s-a arătat foarte iritat de atitudinea lui Ribbentrop, pe care-1 socotea principalul reprezentant al taberei războinice, în anturajul intim al lui Hitler, noi îi consideram, pe el şi pe Goring, şi acesta partizan al menţinerii păcii, drept nişte fiinţe slabe, degenerate, ca urmare a traiului bun din sferele puterii, care nu vor să-şi pună în joc privilegiile dobândite.

Deşi în aceste zile vedeam spulberându-se şansele de a realiza vreodată opera vieţii mele, eram convins că rezolvarea problemelor de interes naţional trebuie să aibă întâietate asupra celor de interes personal, încrederea în sine de care a dat dovadă Hitler în acea perioadă mi-a risipit îndoielile. El îmi apărea atunci ca un erou din legendele antice care, fără nici o ezitare, conştient de forţa sa, se lansează în acţiunile cele mai aventuroase şi iese victorios.

Adevăratul partid al războiului, oricare i-ar fi fost stâlpii în afară de Hitler şi de Ribbentrop, se întemeia pe următoarele argumente: „Să admitem că, datorită rapidităţii reînarmării noastre, am reuşi să dobândim o superioritate de patru la unu. După ocuparea Cehoslovaciei, partea adversă se reînarmează intens. Pentru ca producţia ei să devină pe deplin eficientă, îi vor fi necesari cel puţin un an şi jumătate-doi. Numai începând din 1940 adversarii vor putea să ne prindă din urmă, lichidând astfel avansul nostru relativ important. Dar dacă ar ajunge să producă numai atât cât noi, atunci superioritatea noastră s-ar diminua în mod constant, iar noi, pentru a menţine acest raport, am fi obligaţi să producem de patru ori mai mult. Or, nu suntem în stare s-o facem. Chiar dacă adversarul n-ar reuşi să producă decât jumătate din ceea ce producem noi, raportul de forţe ne-ar fi din ce în ce mai puţin favorabil, în afară de aceasta, noi avem acum, în toate domeniile, tipuri noi; adversarul, dimpotrivă, n-are decât material depăşit."

Desigur că asemenea consideraţii nu au determinat în mod esenţial deciziile lui Hitler, dar ele au avut, fără îndoială, o influenţă asupra alegerii momentului. Foarte curând 1-am auzit spunând: „Rămân cât mai mult cu putinţă la Obersalzberg, ca să-mi menţin condiţia fizică pentru zilele grele ce vor veni. Mă voi întoarce la Berlin numai când va sosi momentul deciziilor."

Câteva zile mai târziu, Hitler, împreună cu echipa lui, se îndrepta deja spre Miinchen. Zece maşini rulau în coloană, păstrând între ele un spaţiu apreciabil, pentru motive de securitate; soţia mea şi cu mine ne aflam în mijlocul coloanei. Era o frumoasă zi de sfârşit de vară, însorită şi fără nori. La trecerea lui Hitler, populaţia păstra o tăcere neobişnuită, semnele de salut fiind foarte rare. Şi la Berlin, calmul ce se instalase în împrejurimile Cancelariei m-a frapat. De obicei, când stindardul personal al lui Hitler îi semnala prezenţa, clădirea era asediată de oameni care-1 salutau la fiecare dintre intrările şi ieşirile sale.

Cum era şi firesc, am păstrat distanţă faţă de evenimentele în curs de desfăşurare, cu atât mai mult cu cât, în aceste zile furtunoase, programul obişnuit al lui Hitler s-a dat peste cap într-un mod spectaculos. După ce curtea s-a mutat la Berlin, Fiihrerul a fost acaparat cu totul de un şir neîntrerupt de conferinţe. Mesele luate împreună rămăseseră, în cea mai mare parte, de domeniul trecutului. Unul dintre lucrurile a căror amintire o păstrez, în ciuda capriciilor memoriei, este silueta, nu lipsită de comic, a ambasadorului italian, Bernardo Attolico, precipitându-se spre Cancelarie, cu câteva zile înainte de atacul asupra Poloniei. Aducea ştirea ca Italia, deocamdată, nu putea să-şi ţină angajamentele pe care i le impunea tratatul de alianţă; Ducele îşi camufla refuzul sub nişte cereri imposibil de satisfăcut, reclamând livrarea imediată a unei atât de mari cantităţi de bunuri militare şi economice, încât aceasta ar fi dus la o slăbire gravă a forţelor armate germane. Or, Hitler făcea mare caz de valoarea militară a Italiei, în special de cea a flotei, cu unităţile ei moderne şi numeroasele-i submarine. O mare stimă îi inspira şi importanta Armată a aerului pe care o deţinea Italia. Pentru o clipă, Hitler îşi văzuse planul compromis, căci el pleca de la principiul că hotărârea Italiei de a se angaja în război va fi o contribuţie în plus la intimidarea puterilor occidentale. Nemaifiind sigur de el, a hotărât sa amâne atacul asupra Poloniei, chiar dacă îl ordonase deja.

Deziluzia acelor zile a făcut totuşi, în curând, loc unor noi exaltări şi, ascultând numai de intuiţia sa, Hitler a spus că nu este absolut cert că Vestul, chiar în conjuncţie cu Italia şovăitoare, va declara război. El a respins o propunere de mediere a lui Musso-lini, afirmând că nu se va mai lăsa obligat să bată pasul pe loc, dat fiind că trupa ţinută la nesfârşit în stare de alertă devine nervoasă, că perioada toamnei, propice din punct de vedere meteorologic, va trece în curând şi că există riscul ca unităţile, pe vremea ploioasa care n-avea să întârzie, să se împotmolească în noroaiele Poloniei.

A avut loc un schimb de note cu Anglia în chestiunea poloneză, într-o seară, în grădina de iarnă a apartamentului său de la Cancelarie, deşi cu un aer surmenat, Hitler a declarat cu convingere, în faţa cercului restrâns al obişnuiţilor săi, ţinând în mână o foaie scrisă - fără îndoială, un proiect de nota al Afacerilor Externe: „Nu vom repeta greşeala din 1914. E vorba acum de a arunca vina asupra adversarului, în 1914 s-a făcut o treabă de cârpaci. Or, de data asta, din nou, proiectele de note întocmite de Ministerul Afacerilor Externe sunt pur şi simplu inutilizabile. Cel mai bine este ca tot eu să le redactez." A luat-o rapid din loc, renunţând să mai stea la masă, şi a

dispărut în camerele de la etaj. Am citit mai târziu, în închisoare, acest schimb de note. Dar n-am rămas cu impresia că încercările lui Hitler ar fi avut vreun succes.

Serviciul de Informații a fost acela care 1-a întărit pe Hitler în convingerea sa că, după capitularea de la Miinchen, occidentalii or să se arate din nou concilianți. S-a făcut uz de informația conform căreia, un ofițer al Statului-Major britanic, interesân-du-se de forța armatei poloneze, ajunsese la concluzia că Polonia se va prăbuşi rapid. Hitler a avut astfel motiv să spere că Statul-Major britanic va face totul pentru a-şi determina guvernul să nu se hazardeze într-un război atât de lipsit de perspectivă. Când, la 3 septembrie, ultimatumurilor date de puterile occidentale le-au urmat declarațiile de război, Hitler, după un moment de consternare, s-a consolat remarcând că, de bună seamă, Anglia şi Franța le făcuseră numai de formă, pentru a nu-şi pierde prestigiul în fața lumii; era convins că, în ciuda declarației de război, nu vor avea loc operațiuni militare, în consecință, a dat ordin Wehrmachtului să se mențină strict în defensivă, crezând că, prin această decizie, dă dovadă de o mare perspicacitate politică.

Un calm îngrijorător luase locul agitației febrile din ultimele zile ale lui august. Pentru scurt timp, Hitler şi-a regăsit ritmul de viață obişnuit şi chiar a reînceput să se intereseze de proiectele de arhitectură. La un moment dat, le-a oferit comesenilor săi următoarea explicație: „Este adevărat că suntem în stare de război cu Anglia şi cu Franța, dar dacă, în ce ne priveşte, evităm să ne angajăm în lupte, toată afacerea o să moară de la sine. Dacă ar fi vreodată să scufundăm un vas - cu pierderile pe care aceasta le-ar presupune - partizanii războiului din tabăra adversă vor ieşi întăriți. N-aveți idee ce sunt aceste democrații; ele de-abia aşteaptă să găsească o portiță de ieşire. Polonia, pur şi simplu, va fi lăsată de izbelişte!" Chiar şi atunci când nişte submarine germane s-au găsit în poziție favorabilă în fața vasului de război francez „Dunkerque", el nu le-a dat dezlegare să deschidă focul. Numai atacul aerian britanic asupra Wilhelmshavenului şi scufundarea „Atheniei" i-au stricat socotelile.

Incorigibil, continua să creadă că occidentalii sunt prea slabi, prea moi şi prea decadenți, încât să se apuce în mod serios de război. Probabil că-i venea greu să recunoască în fața anturajului, şi mai ales să-şi mărturisească sieşi, că se înşelase atât de amarnic. Mi-amintesc şi acum deruta ce 1-a cuprins la aflarea ştirii că Churchill va fi ministru al Marinei în cabinetul de război britanic. Cu acest sinistru comunicat de presă în mână, Goring a trecut pragul marelui salon al lui Hitler, s-a trântit în fotoliul cel mai apropiat, spunând cu o voce obosită: „Churchill în guvern... Asta înseamnă că războiul o să înceapă cu adevărat. De-abia acum suntem în război cu Anglia." Din astfel de reacții şi din altele de acelaşi gen se putea deduce că războiul nu începuse aşa cum îşi imaginase Hitler. Uneori îşi pierdea, în mod vizibil, aerul liniştit de Fiihrer infailibil.

Aceste iluzii şi himere erau legate de metodele de lucru şi de gândire ale lui Hitler. în realitate, el nu ştia nimic despre adversarii săi şi refuza adesea să folosească informațiile ce i se puneau la dispoziție; chiar dacă uneori erau contradictorii în detaliu, intuițiile lui spontane, marcate de un dispreț extrem față de adversar, îi inspirau mai multă încredere. „Există totdeauna două posibilități" - era formula lui preferată. Dorea războiul în acel moment, chipurile cel mai favorabil, şi totuşi nu se pregătea suficient pentru asta; vedea în Anglia, cum a subliniat o dată, „duşmanul nostru numărul unu", dar spera totuşi într-un aranjament cu ea.5

Nu cred că în acele prime zile de septembrie Hitler era pe deplin conştient de faptul că declanşase irevocabil un război mondial. El dorise să facă doar un pas mai departe; era gata să accepte riscul care decurgea de aici, ca şi în momentul crizei cehe din anul precedent, dar nu se pregătise decât pentru acest risc, nu chiar pentru marele război. Marina sa de Război urma, evident, să fie gata la o dată ulterioară; cuirasatele şi primul mare portavion erau încă în lucru. Ştia că ele nu-şi vor dobândi deplina valoare militară decât atunci când vor putea să înfrunte adversarul în formațiuni aproximativ echivalente. De asemenea, evoca foarte des neglijența a cărei victimă fusese arma submarină în primul război mondial; spunea că, probabil, nu 1-ar începe cu bună ştiință pe al doilea fără să aibă la dispoziție o importantă flotă de submarine.

Toată îngrijorarea a dispărut totuşi când, la începutul lui septembrie, campania din Polonia a adus trupelor germane succese neaşteptate. Hitler nu a întârziat să-şi regăsească siguranța de sine, iar mai târziu, în toiul războiului, 1-am auzit spunând adesea despre acțiunea din Polonia: „Crezi dumneata că ar fi fost o fericire pentru trupă dacă am fi ocupat Polonia fără lupta, după ce am obținut, neträgând un foc, Austria şi Cehoslovacia? Nu, crede-mă, chiar şi cea mai bună trupă n-ar fi suportat asemenea situație. Victoriile obținute fără vărsare de sânge sunt demoralizante. Astfel, nu numai că a fost un noroc că n-a existat un compromis, dar dacă ar fi existat, ar fi trebuit să-1 considerăm ca un prejudiciu şi, prin urmare, eu în orice caz aş fi lovit."6

Se poate presupune că, prin asemenea cuvinte, încerca să ascundă eroarea comisă în calculele sale diplomatice, în august 1939. însă generalul Heinrici mi-a vorbit, către sfârşitul războiului, ca un discurs pronunțat de Hitler cândva, în fața generalilor, revela aceeaşi tendință războinică. Afirmase cu acest prilej: „Eu sunt singurul după Carol cel Mare care a concentrat, într-o singură mână, o putere nelimitată. Nu degeaba dețin această putere, ci voi şti s-o utilizez într-o luptă în beneficiul Germaniei. Dacă Germania nu va câştiga războiul, dacă ea nu va trece această probă de forță, atunci va trebui să piară şi chiar va pieri."7

De la început, populația a înțeles toată gravitatea situației mult mai bine decât Hitler şi anturajul său. Ca urmare a nervozității generale, s-a dat la Berlin, în primele zile din septembrie, o falsă alarmă aeriană. M-am

pomenit atunci într-un adăpost antiaerian public, împreună cu mulți berlinezi care priveau viitorul cu teamă. Moralul era vizibil scăzut.

Spre deosebire de ceea ce se întâmplase la începutul primului război mondial, de data aceasta nici un regiment nu mai pleca la război cu floarea la puşcă. Străzile rămăseseră pustii. Mulțimea nu s-a mai adunat în Wilhelmplatz să-1 aclame pe Hitler. Şi, pentru ca dezolarea să fie completă, într-o noapte, Hitler a ordonat să i se facă valizele, să fie puse în maşini, pentru a pleca spre Răsărit, pe front. Trecuseră trei zile de la începutul ofensivei contra Poloniei. Adjutantul m-a chemat la Cancelarie, pentru a-1 saluta pe Hitler la plecare; în apartamentul provizoriu, camuflat, am întâlnit un om pe care-1 iritau şi lucrurile cele mai neînsemnate. Maşinile au tras la scară şi, fără mare ceremonie, s-a despărțit de curteni. Nimeni de pe stradă nu a luat act de acest eveniment istoric: Hitler plecând la război, un război pe care el însuşi îl înscenase. Bineînțeles că Goebbels ar fi putut să-i organizeze manifestări de jubilație cu oricât de multă lume, dar era clar că Fuhrerul nu avea chef de aşa ceva.

Nici în timpul mobilizării Hitler nu şi-a uitat artiştii. La sfârşitul verii lui 1939, adjutantul său pentru Armata de uscat a cerut comisariatelor militare să-i predea documentele a numeroşi artişti, documente pe care le-a rupt şi le-a aruncat; într-un mod original, aceşti oameni nu mai existau în evidența birourilor de recrutare militară. Este adevărat că, pe lista stabilită de Hitler şi de Goebbels nu figurau numeroşi arhitecți şi sculptori; cea mai mare parte a celor scutiți erau cântăreți şi actori. Că şi tinerii oameni de ştiință aveau importanță pentru viitor nu s-a descoperit decât în 1942, cu ajutorul meu.

încă de la Obersalzberg, îi solicitasem telefonic lui Will Nagel, fostul meu şef, devenit acum şeful meu de recepție, să pregătească formarea unei grupe de intervenție tehnică pe care urma s-o conduc. Voiam să utilizăm aparatul bine rodat al serviciilor de mare şantier deținute de noi pentru a reconstrui poduri şi şosele sau pentru a interveni în alte sectoare. Ce-i drept, în acest domeniu ideile noastre erau foarte confuze. Şi toată activitatea s-a redus, deocamdată, la pregătirea de corturi şi saci de dormit şi la vopsirea în cenuşiu de campanie a BMW-ului meu. In ziua mobilizării generale, m-am dus la înaltul Comandament al Armatei de uscat, situat în Bendlerstrasse. General-colonelul Fromm, responsabil cu mobilizarea Armatei de uscat, stătea liniştit în biroul său, aşa cum îi sade bine unui şef dintr-o organizație germano-prusacă, în timp ce maşinăria funcționa după planul stabilit. El mi-a acceptat cu plăcere oferta de colaborare; mi s-a pus la automobil un număr al Armatei de uscat şi mi s-a dat o legitimație militară. Cu aceasta, pentru moment, activitatea mea de război a încetat.

Hitler însuşi mi-a interzis, scurt şi cuprinzător, să lucrez pentru armată; mi-a spus că intră în obligațiile mele să mă ocup în continuare de proiectele lui. Am hotărât totuşi să pun la dispoziția serviciilor de armament ale Armatei de uscat şi ale Luftwaffe muncitorii şi cadrele tehnice de la şantierele mele din Berlin şi Niimberg. Am preluat problemele şantierului Centrului de Cercetări asupra Rachetelor de la Peenemiinde şi construcțiile de care industria aeronautică avea nevoie urgentă. Am făcut în aşa fel, încât să-i parvină lui Hitler informația despre aceste inițiative, care mi se păreau foarte naturale. Astfel, mă credeam asigurat de aprobarea lui. Totuşi, spre marea mea surprindere, am primit curând o scrisoare de la Bormann, de o grosolănie extraordinară: ce mi-a venit să-mi caut noi sarcini, că nu existau instrucțiuni în acest sens, că Hitler i-a dat dispoziție să-mi transmită ordinul de a continua fără restricții toate construcțiile.

Acest ordin arată cât de lipsită de realism şi de consecvență era gândirea lui Hitler: pe de-o parte, nu înceta să repete că Germania a lansat acum o sfidare destinului şi că trebuie să susțină o luptă pe viață şi pe moarte, iar, pe de altă parte, nu voia să renunțe la grandioasa lui jucărie. Nesocotea astfel starea de spirit a maselor, a căror nedumerire cu privire la continuarea construirii de clădiri de lux era cu atât mai mare cu cât acum, pentru prima dată, politica lui expansionistă începea să le pretindă sacrificii. Acesta a fost cel dintâi ordin pe care 1-am ocolit. Desigur, în cursul primului an de război m-am întâlnit cu Hitler mult mai rar decât înainte; dar, când venea pentru câteva zile la Berlin sau pentru câteva săptămâni la Obersalzberg, cerea totdeauna să vadă proiectele de construcție, insistând pentru continuarea lor; cred totuşi că, tacit, se obişnuise cu ideea ca lucrările aveau să fie în curând suspendate.

Către începutul lui octombrie, ambasadorul Germaniei la Moscova, contele von der Schulenburg, a cerut să se aducă la cunoştința lui Hitler că Stalin se interesează personal de proiectele noastre arhitecturale. Mai multe fotografii ale machetelor noastre au fost expuse la Kremlin; totuşi, din ordinul Fiihrerului, s-a păstrat secretul asupra celor mai importante construcții pentru a evita, cum spunea el, „să i se trezească şi lui Stalin gustul pentru aşa ceva". Schulenburg a propus să fiu trimis cu avionul la Moscova, urmând să-mi expun acolo planurile. „Ar fi în stare să nu-ți mai dea drumul", a rostit Hitler jumătate în glumă, jumătate în serios şi mi-a interzis deplasarea. Mai târziu, ministrul plenipotențiar Schnurre m-a informat că proiectele mele îi plăcuseră lui Stalin.

La 29 septembrie, Ribbentrop s-a întors din a doua deplasare la Moscova cu un tratat de prietenie germano-sovietic şi cu un acord privind delimitarea frontierelor. Se pecetluise a patra împărțire a Poloniei. La masă, în prezența lui Hitler, el a povestit că nu s-a simțit niciodată aşa de bine ca în mijlocul colaboratorilor lui Stalin: „Parcă m-aş fi aflat printre vechi tovarăşi de partid, mein Fuhrer!" Hitler nu a reacționat nicicum la această efuziune de entuziasm a ministrului de Externe, altminteri atât de încuiat. Din spusele lui Ribbentrop, Stalin părea satisfăcut de acordul privind frontierele, iar după terminarea negocierilor, Stalin, cu mâna lui, trăsese la granița teritoriului atribuit Rusiei contururile unei vaste rezervații de vânătoare. Era un cadou pentru Ribbentrop. Acest gest a

provocat, fireşte, intrarea în arenă a lui Goring, care nu accepta ca darul să-i revină ministrului Afacerilor Externe personal, socotind că, dimpotrivă, el se cuvine Reichului şi, în consecinţă, lui, maestrul de vânătoare al Reichului. S-a încins o discuţie aprinsă între cei doi nimrozi, încheiată cu supărarea profundă a ministrului Afacerilor Externe. Goring, mai energic şi mai răzbătător, a ieşit în avantaj.

In ciuda războiului, trebuia ca transformarea fostului palat al preşedintelui Reichului în noua reşedinţă a ministrului Afacerilor Externe să fie continuată. Hitler, venit să vadă clădirea aproape gata, s-a arătat nemulţumit. Atunci, în mare grabă şi fără nici un scrupul, Ribbentrop a impus demolarea a tot ce abia se terminase şi reluarea, de la capăt, a lucrărilor. Desigur, pentru a fi pe placul lui Hitler, a cerut ancadramente masive din marmură pentru uşile şi ciubucele imense, care nu se potriveau defel cu aceste săli de mărime mijlocie, înainte de a se întoarce să vadă lucrările, 1-am rugat pe Hitler să se abţină de la orice remarcă negativă, pentru ca ministrul Afacerilor Externe să nu se lanseze într-o a treia transformare, într-adevăr, de abia mai târziu şi doar printre intimii săi, Hitier a făcut haz de această construcţie pe care şi el o găsea nereuşită.

în octombrie, Hanke mi-a spus că 1-a informat pe Fiihrer despre întâlnirea trupelor germane şi sovietice pe linia de demarcaţie din Polonia, unde s-a observat insuficienţa, ba chiar starea deplorabilă în care se afla partea sovietică în privinţa dotării cu armament. Alţi ofiţeri au confirmat aceste observaţii de care Hitler probabil că luase cunoştinţă cu mare interes, căci, la tot pasul, îl auzeai interpretându-le drept semne de slăbiciune militară sau lipsă de talent organizatoric. Puţin după aceea, eşecul ofensivei sovietice în Finlanda i-a confirmat opiniile.

în ciuda regulilor severe de păstrare a secretului, am mirosit câte ceva cu privire la intenţiile de viitor ale lui Hitler, mai ales în 1939, când mi-a ordonat sa amenajez un Cartier General în partea de vest a Germaniei. In acest scop, am modernizat şi am înzestrat cu adăposturi betonate castelul de la Ziegenberg, care datează din epoca lui Goethe, fiind situat pe contraforţii Taunusului, aproape de Nauheim.

Când, cu cheltuială de milioane, instalaţiile au fost gata, cablurile telefonice întinse pe sute de kilometri şi mijloacele de comunicaţie cele mai moderne instalate, Hitler a declarat, pe neaşteptate, că acest Cartier General este prea costisitor pentru el, că în timpul războiului trebuie să ducă o viaţă simplă şi că, de aceea, se cuvine să i se construiască ceva potrivit cu acele vremuri în regiunea Eifel. Poate că gestul i-a impresionat pe cei care nu vedeau lucrurile decât din afară, neştiind că fuseseră irosite deja multe milioane şi că urma să se cheltuiască altele. Noi i-am atras atenţia lui Hitler asupra acestui lucru, dar el nu s-a arătat receptiv. Se temea să nu i se păteze reputaţia de om care se mulţumeşte cu puţin.

După rapida victorie asupra Franţei, am căpătat convingerea fermă că, de-acum, Hitler a devenit una dintre cele mai mari figuri ale istoriei germane. Apatia care, în ciuda tuturor acestor grandioase succese, mi s-a părut a cuprinde opinia publică m-a frapat şi m-a indispus, în schimb, Hitler devenea din zi în zi de o îngâmfare tot mai debordantă. Găsise acum o nouă temă pentru monologurile sale: neajunsurile care făcuseră ca Germania să piardă partida în primul război mondial. In epoca aceea, aprecia el, conducerea politică şi cea militară fuseseră dezbinate, partidelor politice li se lăsase câmp deschis ca să pună în pericol unitatea de voinţă a naţiunii şi chiar să se dedea la acte de înaltă trădare. Din raţiuni de protocol, trebuise ca prinţii din dinastiile domnitoare, în ciuda incapacităţii lor, să asigure comanda supremă a armatelor; ei îşi propuseseră să recolteze laurii vitejiei pentru ca gloria dinastiei lor să sporească. Numai datorită faptului că pe lângă aceste odrasle incapabile ale familiilor princiare fuseseră numiţi excelenţi ofiţeri de Stat-Major, se putuseră evita catastrofe şi mai mari. De altminteri, atunci, în fruntea armatelor fusese, alături de Wilhelm al II-lea, un comandant suprem incapabil... Acum, dimpotrivă, Germania este unită - era refrenul favorit al lui Hitler. Acum rolul Länderelor şi-a pierdut semnificaţia, generalii sunt aleşi dintre ofiţerii cei mai buni, fără a se ţine seama de origine; privilegiile nobiliare sunt suprimate, politica şi Wehrmachtul, ca şi naţiunea în întregul ei, formează un tot unitar. Şi apoi, la cârma Germaniei este el. Avea credinţa ca forţa lui, energia lui vor învinge toate dificultăţile care ar fi putut să apară.

Hitlcr îşi atribuia întregul merit pentru planurile şi succesul campaniei din Vest, afirmând: „Am citit şi răscitit cartea colonelului de Gaulle despre posibilităţile pe care le oferă în războiul modem unităţile complet motorizate şi am tras multe învăţăminte din ea."

Puţin după sfârşitul campaniei din Franţa, am primit un telefon de la „casa militară" a Fuhrerului: mi se spunea că un motiv special reclamă prezenţa mea la Cartierul General, unde trebuia să rămân câteva zile. Acesta se afla atunci nu departe de Sedan, în micul sat Bruly-le-Peche, de unde fuseseră evacuaţi toţi locuitorii. Generalii şi adjutanţii se instalaseră în căsuţele ce flancau unica stradă a satului. Casa în care locuia Hitler nu se diferenţia de celelalte. La sosire, m-a întâmpinat într-o dispoziţie excelentă: „Peste câteva zile mergem cu avionul la Paris. Aş vrea să vii cu mine. Breker şi Giessler vin şi ei." Şi cu asta convorbirea noastră, deocamdată, a luat sfârşit. M-a uluit faptul ca, pentru a-şi face intrarea în capitala Franţei, învingătorul convocase trei artişti care să-1 însoţească.

în aceeaşi seară, am fost invitat la masă; s-au discutat unele detalii ale voiajului la Paris. Am aflat atunci că nu era vorba de o vizită oficială, ci de un fel de călătorie motivata de preocupările sale artistice în oraşul care, după cum spusese de atâtea ori, îl captivase atât de mult încă din tinereţe. Credea că, numai datorită faptului că-i studiase planurile, el îi cunoaşte străzile şi edificiile principale ca şi cum ar fi parizian.

în noaptea de 25 iunie 1940, la ora 1,35, urma să intre în vigoare armistiţiul. Şedeam într-o odaie simplă a unei case ţărăneşti, în jurul unei mese din lemn. Cu puţin înainte de momentul convenit, Hitler a dat ordin să se stingă

lumina şi să se deschidă ferestrele. Rămaşi în întuneric, nu am mai scos nici o vorbă, impresionaţi, conştienţi că trăim un moment istoric de al cărui autor ne era dat să fim atât de aproape. Afară, trompeta a lansat semnalul tradiţional care vestea sfârşitul ostilităţilor, în depărtare, probabil că se pregătea o furtună, căci, la fel ca într-un roman prost, din când în când un fulger brăzda întunericul. Cineva, covârşit de emoţie, s-a înecat într-un strănut. Apoi s-a auzit vocea lui Hitler, slabă, inexpresivă: „Ce responsabilitate..." Şi, câteva minute mai târziu: „Acum aprindeţi lumina..." Conversaţia şi-a reluat cursul, anodină, dar, pentru mine, această scenă a rămas ca un eveniment extraordinar. Credeam că 1-am descoperit pe Hitler în latura lui umană.

A doua zi am plecat de la Cartierul General în direcţia Reims, ca să vizitez catedrala. Am descoperit un oraş fantomatic, aproape pustiu, care, din cauza pivniţelor lui de şampanie, era blocat de jur-împrejur de Feldgendarmerie - obloane legănându-se în vântul care alunga pe străzi ziare vechi de câteva zile, uşi deschise lăsând sa se vadă interiorul caselor. Ca şi cum viaţa s-ar fi oprit într-un moment de nebunie, se vedeau încă pe mese pahare, veselă, mâncare începută şi abandonată, în cursul deplasării am întâlnit şiruri nesfârşite de refugiaţi care se târau pe marginea şoselei, în timp ce mijlocul era ocupat de coloanele formaţiunilor militare germane. Unităţile noastre, mândre, formau un contrast straniu cu aceşti oameni năpăstuiţi, care-şi duceau bietul lor avut în cărucioare de copil, în roabe sau în orice alt mijloc de transport, oricât de primitiv. Trei ani si jumătate mai târziu, aveam să revăd tabloul, de data aceasta în Germania.

La trei zile după intrarea în vigoare a armistiţiului, am aterizat, dis-de-dimineaţă, pe aeroportul Le Bourget. Acolo ne aşteptau trei Mercedesuri mari. Ca întotdeauna, Hitler s-a aşezat pe scaunul din faţă, lângă şofer; Breker şi cu mine stăteam pe strapontine, în timp ce Giessler şi adjutantul ocupau scaunele din spate. Noi, artiştii, purtam o uniformă verde-cenuşiu, ceea ce ne iacea să trecem drept militari. Traversând cartierele de la periferie, am luat-o direct spre Opera Mare, neobarocă, a lui Garnier. A fost dorinţa lui Hitler ca, înainte de toate, să vadă edificiul lui preferat. La intrare, ne-a întâmpinat colonelul Speidel, pus la dispoziţia noastră de autorităţile germane de ocupaţie.

Scara mare, celebră pentru proporţiile grandioase şi ornamentaţia supraîncărcată, foaierul somptuos, sala împodobită cu aur, totul a fost inspectat detaliu cu detaliu. Luminile străluceau ca pentru o seară de gală. Cel care ne îndruma paşii era Hitler. Un plasator cu părul cărunt ne-a însoţit prin clădirea pustie. Hitler studiase realmente aprofundat planurile Operei din Paris; de la loja de avanscenă, nu-i ieşea la socoteală un salon. Plasatorul a confirmat că salonul fusese desfiinţat cu câţiva ani înainte, ca urmare a unei transformări. „Vedeţi cum le ştiu..." spusese Hitler, satisfăcut. Clădirea Operei 1-a fascinat; frumuseţea ei neegalată i-a prilejuit un moment de exaltare, ochii au început sa-i strălucească într-un extaz care a făcut să mă treacă fiorii. Bineînţeles, plasatorul pricepuse din primul moment pe cine conduce prin clădirea Operei. Făcându-şi meseria, dar păstrând în mod vizibil distanţa, el nc-a călăuzit prin diferitele săli ale edificiului. Când să plecăm, Hitler i-a suflat ceva la ureche lui Briickner, adjutantul lui; acesta a scos o bancnotă de 50 de mărci pentru a o da omului care se ţinea deoparte. Politicos dar ferm, francuzul a refuzat. Hitler a insistat, 1-a trimis pe Breker, dar plasatorul s-a menţinut pe poziţie, explicând că el nu-şi făcuse decât datoria.

Trecând pe lângă Madeleine, am luat-o pe Champs-Elysees, spre Trocadero; la Turnul Eiffel, Hitler a poruncit să se facă o nouă haltă; am mers apoi la Arcul de Triumf, la monumentul Soldatului Necunoscut şi la Domul Invalizilor, unde Hitler s-a oprit îndelung în faţa mormântului lui Napoleon, în sfârşit, am vizitat Panteonul, ale cărui proporţii 1-au impresionat profund, în schimb, cele mai frumoase creaţii arhitecturale din Paris - Place des Vosges, Luvrul, Palatul Justiţiei şi Sainte Chapelle - nu i-au trezit un interes deosebit. S-a animat din nou de abia în faţa liniei uniform-con-tinue a caselor de pe Rue de Rivoli. Punctul final al călătoriei noastre avea să fie biserica Sacre-Coeur de pe Montmartre, această imitaţie romantică şi dulceagă a bisericilor cu cupolă de la începutul Evului Mediu, alegere surprinzătoare chiar şi pentru gustul lui Hitler. Aici, înconjurat de cei câţiva bărbaţi viguroşi din garda personală, a făcut un popas mai lung. Ce-i drept, numeroşii credincioşi aflaţi în preajmă 1-au recunoscut, dar nu i-au dat nici o atenţie. După o ultimă privire asupra Parisului, ne-am îndreptat în grabă spre aeroport. La ora 9 seara, vizita se sfârşise deja. „A fost visul vieţii mele să pot vedea Parisul. Nici nu pot să spun cât sunt de fericit că acest vis s-a realizat astăzi!" Pentru o clipă mi-a fost chiar milă de el: o vizită de trei ore la Paris, prima şi ultima din viaţa lui, îl făcuse fericit pe el, cel care era acum la apogeul succesului.

în cursul vizitei, Hitler, împreună cu aghiotantul şi colonelul Speidel, au luat în discuţie posibilitatea organizării la Paris a unei defilări pentru celebrarea victoriei. Totuşi, după ce a mai chibzuit un timp, a renunţat la idee. Pretextul oficial era riscul de a vedea parada perturbată de vreun atac aerian britanic. Dar, mai târziu, a afirmat: „N^am chef să asist acum la o paradă a victoriei; încă n-am terminat lupta."

Seara, m-a primit din nou în odăiţa acelei case ţărăneşti; şedea singur la masă. Fără ocolişuri, mi-a spus: „Pregăteşte un ordin privind reluarea în totalitate a construcţiilor de la Berlin... Nu-i aşa că Parisul e frumos? Dar Berlinul o să devină mult mai frumos! M-am întrebat adesea, în trecut, dacă n-ar trebui ca Parisul să fie distrus", a continuat el cu seninătate, ca şi când ar fi fost vorba de lucrul cel mai firesc din lume. Apoi a adăugat: „Dar când vom fi gata cu Berlinul, Parisul nu va mai fi decât o umbra. Atunci de ce să-1 distrugem?"

Cu toate că eram obişnuit cu remarcile impulsive ale lui Hitler, această dezgolire fără jenă a vandalismului său m-a îngrozit. Şi când a distrus Varşovia a avut o reacţie asemănătoare, îşi exprimase atunci intenţia de a împiedica reconstruirea oraşului, pentru a-i răpi poporului polonez centrul politic şi cultural. Cel puţin, Varşovia fusese

distrusă în cursul operațiunilor de război; or, acum, Hitler arăta ca nutrise gândul de a face praf şi pulbere Parisul, cu toate comorile lui inestimabile, oraşul pe care el însuşi îl calificase drept cel mai frumos din Europa, în mod samavolnic şi, la drept vorbind, nemotivat, în câteva zile avusesem revelația unora dintre contradicțiile ce caracterizau firea lui Hitler, fără totuşi a le percepe în tot adevărul lor: de la omul conştient de responsabilitățile sale la nihilistul fără scrupule, duşman al omenirii, în persoana lui se reuneau contrariile cele mai stridente.

Dar efectele acestor experiențe au fost eclipsate de victoria strălucită a lui Hitler, de perspectiva neaşteptată a unei rapide reluări a proiectelor mele de arhitectură şi, în cele din urmă, de renunțarea la planurile de distrugere pe care le avusese în cap. Acum mie îmi revenea sarcina de a face din Berlin un oraş mai frumos decât Parisul. Chiar în aceeaşi zi, lucrările de la Berlin, marea operă a vieții mele, au fost declarate de Hitler lucrări de primă urgență, în ordin se preciza că e necesar ca Berlinul să capete „în cel mai scurt timp înfățişarea la care-i dă dreptul grandoarea victoriei" şi se adăuga: „în realizarea acestor lucrări, devenite de-acum marele obiectiv arhitectural al Reichului, văd contribuția cea mai importantă la pecetluirea victoriei noastre." A antedatat decretul, scriind cu mâna lui: „Emis la 25 iunie 1940", ziua armistițiului şi a celui mai mare triumf al său.

Hitler, împreună cu Jodl şi Keitel, se plimbau pe aleea cu pietriş din fața casei, când un adjutant i-a raportat din partea mea că vreau să plec. M-a chemat la el; apropiindu-mă de grup, 1-am auzit pe Hitler continuându-şi conversația cu aceste cuvinte: „Acum am arătat de ce suntem în stare. Crede-mă, Keitel, o campanie contra Rusiei n-ar fi, prin comparație, decât un joc de copii." Radiind de bună dispoziție, mi-a dat permisiunea să plec, transmițând soției mele salutările cele mai cordiale şi prevenindu-mă că, în curând, o să discute cu mine despre noi planuri şi machete.

Capitolul 13 NESAȚUL

Hitler nu terminase elaborarea planurilor pentru campania din Rusia, că se şi gândea la detaliile organizării şi punerii în scenă a parăzilor victoriei, ce urmau să aibă loc în 1950, când vor fi fost gata acel bulevard somptuos şi marele Arc de Triumf.' Dar, tocmai când visa noi războaie, noi victorii şi noi ceremonii, a suferit una dintre cele mai mari înfrângeri din cariera sa. La trei zile după o discuție în cursul căreia îmi expusese vederile lui asupra viitorului, mi-a trimis vorbă să vin la Obersalzberg cu schițele, în vestibulul Berghofului aşteptau, palizi şi agitați, doi adjutanți ai lui Hess: Leitgen şi Pietsch. M-au rugat să-mi amân întrevederea pentru mai târziu, deoarece aveau de transmis lui Hitler o scrisoare personală din partea lui Hess. în clipa aceea apăruse Hitler, venind de la etaj; unul dintre adjutanți a fost chemat în salon, în timp ce-mi răsfoiam schițele, am auzit un răcnet nearticulat, aproape animalic. Apoi urletul lui Hitler: „Bormann, imediat! Unde e Bormann?!" Bormann a intrat cât a putut mai repede, laolaltă cu Goring, Ribbentrop, Goebbels şi Himmler. Toți oaspeții neoficiali au fost rugați să se retragă la etajul superior. De abia după câteva ore am aflat şi noi ce se întâmplase: în plin război, locțiitorul lui Hitler fugise cu avionul spre o țară inamică, Anglia.

în aparență, Hitler şi-a regăsit repede echilibrul obişnuit. Singurul lucru care-1 îngrijora era că Churchill ar putea folosi incidentul pentru a-i face pe aliații Germaniei să creadă că aceasta întreprinde sondaje de pace: „Cine o să creadă că Hess nu s-a dus acolo în numele meu, că nu e vorba de o lucrătură făcută în spatele aliaților mei?" Chiar şi Japonia ar putea să se simtă nevoită să-şi modifice politica, se gândea el cu nelinişte. Hitler a vrut să afle de la şeful serviciilor tehnice ale Luftwaffei, celebrul pilot de vânătoare Ernst Udet, dacă bimotorul folosit de Hess avea posibilitatea să ajungă la destinație, în Scoția, şi peste ce condiții meteorologice urma sa dea acolo. Puțin după aceea, Udet a transmis prin telefon informațiile cerute. Susținând că Hess avea să eşueze, fie si numai din motive de navigație aeriană, el prevedea că vânturile laterale predominante în zona respectivă vor face ca Anglia să-i treacă pe la nas şi că n-o să ajungă nicăieri. Pentru o clipă, Hitler a îndrăznit să spere: „De s-ar îneca în Marea Nordului! Atunci barem ar dispărea fără să lase urme, iar noi am avea timp suficient să găsim o explicație oarecare." Câteva ore mai târziu 1-au cuprins din nou îndoielile şi, pentru ca, în orice caz, să le-o ia înainte englezilor, a dispus să se anunțe la radio că Hess a înnebunit. Cât despre cei doi aghiotanți, ei au fost arestați, întocmai ca, odinioară, la curțile despoților, aducătorii de veşti proaste.

La Berghof s-a declanşat o activitate intensă, în afară de Goring, Goebbels şi Ribbentrop, au sosit Ley, Gauleiteri şi alți conducători de partid. Ley, responsabil al organizării partidului, bătea din pinteni să preia el sarcinile lui Hess, ceea ce era, fără îndoială, soluția potrivită. Dar acum s-a văzut pentru prima dată ce influență are Bormann asupra lui Hitler. N-a fost nici un fel de problemă pentru el să zădărnicească tentativa lui Ley şi să-şi atribuie astfel tot câştigul. Churchill a declarat la vremea aceea că escapada lui Hess dovedea că un „vierme" se află în mărul Reichului. N-avea de unde să ştie cât de bine se potrivea acest termen succesorului lui Hess.

în anturajul lui Hitler, de-acum încolo, numele lui Hess nu a mai fost pomenit aproape niciodată. Numai Bormann a continuat multă vreme să se ocupe de el. A scotocit cu zel prin viața predecesorului său şi i-a făcut soției acestuia tot felul de şicane josnice. Eva Braun a intervenit pentru ea - deşi fără succes - pe lângă Hitler şi, mai târziu, a ajutat-o, bineînțeles fără ştirea Fuhrerului. După câteva săptămâni, am aflat de la medicul meu, profesorul Chaoul, că tatăl lui Hess e pe moarte; i-am trimis prin cineva un buchet de flori, fără însă a-mi dezvălui identitatea.

Credeam atunci că ambiția lui Bormann 1-a împins pe Hess să facă acest pas disperat. Hess, care era şi el un ambițios, simțea cum influența lui asupra lui Hitler scade văzând cu ochii. Astfel, către 1940, după o discuție de mai

multe ore cu Hess, Hitler mi s-a destăinuit: „Când vorbesc cu Goring, e ca şi când aş face o baie care mă înviorează. Reichsmarschallul are un fel captivant de a prezenta lucrurile. Cu Hess, orice discuţie se transformă în ceva insuportabil de apăsător. Totdeauna vine cu lucruri neplăcute, şi o ţine pe-a lui." Probabil ca Hess, după atâţia ani petrecuţi în umbră, a încercat, prin gestul lui, să facă senzaţie şi să repurteze un succes personal; căci el n-avea calităţile necesare pentru a se afirma în mijlocul acestei mlaştini de intrigi şi lupte pentru putere. Era prea sensibil, prea sincer şi prea nestatornic, dând adesea dreptate tuturor taberelor, în ordinea în care se prezentau. Se încadra în categoria majorităţii, corespundea adică tipului acelor înalţi conducători de partid care cu greu reuşesc să păstreze contactul cu realitatea.

Hitler a presupus că această acţiune era imputabilă influenţei nefaste a profesorului Haushofer. Douăzeci şi cinci de ani mai târziu, la închisoarea Spandau, Hess m-a asigurat, la modul cel mai serios, că ideea plecării îi fusese inspirată în vis de nişte forţe supranaturale. El nu intenţionase să se opună lui Hitler sau să-1 pună în încurcătură. „Noi îi garantam Angliei imperiul, ea dân-du-ne în schimb, nouă, mână liberă în Europa", mi-a spus el. Acesta era mesajul cu care plecase în Anglia, fără însă să fi avut posibilitatea să-1 transmită. Aceasta era, de asemenea, una dintre formulele des folosite de Hitler, înainte de război şi uneori chiar în timpul lui.

Dacă nu mă înşel, Fiihrerul n-a iertat niciodată această „călcare a jurământului de credinţă" de către locţiitorul său. Chiar şi la câtva timp după atentatul din 20 iulie' 1944, în cadrul uneia dintre delirantele lui analize ale situaţiei, a spus că o condiţie obligatorie pentru a face pace era extrădarea „trădătorului", care trebuia să fie spânzurat. Când, mai târziu, i-am relatat lui Hess toate acestea, el mi-a răspuns: „Hitler s-ar fi împăcat cu mine, nu încape nici o îndoială! Şi crezi dumneata că, în 1945, când totul era pe sfârşite, nu şi-a zis el niciodată în sinea lui că Hess a avut dreptate?"

Ceea ce pretindea Hitler nu era doar să se continue, cu toată vigoarea şi în ciuda războiului, construcţiile de la Berlin. Sub influenţa Gauleiterilor, el a majorat la modul inflaţionist numărul oraşelor ce urmau să facă obiectul unei sistematizări; la început, era vorba numai de Berlin, Nurnberg, Mtinchen şi Linz; ulterior, prin decrete speciale, a instituit categoria de „oraşe de resiste-matizat", care includea douăzeci şi şapte de alte oraşe, printre care Hanovra, Augsburg, Bremen şi Weimar.2 Nu m-a consultat niciodată nici pe mine, nici pe altcineva cu privire la oportunitatea unor asemenea decizii; de regulă, primeam, pur şi simplu, o copie a decretului pe care îl semnase cu ocazia vreunei convorbiri pe această temă. După cum îi scriam lui Bormann, la 26 noiembrie 1940, costul tuturor lucrărilor s-ar fi situat, după estimările mele care ţineau seama, mai ales, de proiectele partidului din oraşele respective, între 22 şi 25 de miliarde de mărci.

După părerea mea, toate aceste proiecte riscau să mă pună în imposibilitatea de a-mi respecta termenele. Mai întâi am încercat să obţin ca, printr-un decret al lui Hitler, toate proiectele de urbanism ale Reichului să treacă în domeniul meu de competenţă; după ce mi-am văzut această încercare zădărnicită de către Bormann, i-am declarat lui Hitler, la 17 ianuarie 1941 - după o boală lungă care-mi dăduse răgazul să reflectez asupra unor probleme - că ar fi mai bine să mă concentrez de-acum încolo numai asupra şantierelor ce-mi fuseseră încredinţate la Nurnberg şi Berlin. Hitler a fost imediat de acord: „Ai dreptate, ar fi păcat să te pierzi în treburi de ordin general. La nevoie, poţi să declari că Fuhrerul doreşte să fii lăsat în afara acestora, ca să te poţi consacra, înainte de toate, sarcinilor dumitale artistice propriu-zise."

M-am folosit din plin de împuternicirile acordate şi, în zilele următoare, am demisionat din toate funcţiile mele pe linie de partid. Dacă apreciez corect ansamblul motivelor ce m-au împins în această direcţie, gestul meu era poate îndreptat şi contra lui Bormann care, de la început, îmi fusese nefavorabil; desigur, mă simţeam la adăpost de orice, pentru că, de mai multe ori, Hitler mă caracterizase ca fiind de neînlocuit.

Uneori deveneam vulnerabil şi atunci Bormann avea satisfacţia de a putea să-mi adreseze, de la Cartierul General, un blam sever, ca de exemplu când am încheiat cu conducerile Bisericilor protestante şi catolice un acord care prevedea construirea de biserici în noile cartiere ale Berlinului;4 el mi-a atras atunci atenţia, scurt şi cuprinzător, că bisericile nu au dreptul la teren de construcţii.

La 25 iunie 1940, „pentru a marca victoria", Hitler a dispus, printr-un decret, reluarea imediată a lucrărilor pe şantierele de la Berlin şi Niirnberg; câteva zile mai târziu, i-am comunicat dr.Lammers, ministru al Reichului: „Nu am intenţia de a mă baza pe acest decret pentru a redeschide, în timp de război, şantierele de resistematizare arhitecturală a Berlinului." Dar Hitler a declarat că nu e de acord cu această interpretare a decretului său şi a dispus continuarea lucrărilor, deşi, în acest caz, el mergea contra opiniei publice. Sub presiunea lui Hitler, s-a hotărât ca, în ciuda războiului, construcţiile de la Berlin şi Niirnberg să fie terminate la datele stabilite, adică cel mai târziu în 1950. La cererea lui insistentă, am fixat un „program de urgenţă al Fuhrerului". Spre jumătatea lui aprilie 1941, Goring mi-a repartizat cantitatea de fier necesară realizării acestui program, adică 84 000 de tone pe an. Pentru a înşela opinia publică, programul a fost intitulat: „Program de război privind căile fluviale şi căile ferate ale Berlinului". La 18 aprilie, m-am înţeles cu Hitler asupra termenelor prevăzute pentru Marele Dom, înaltul Comandament al Wehrmachtului, Cancelaria Reichului şi Palatul Fuhrerului, pe scurt, pentru edificiile ce urmau să înconjoare Piaţa AdolfHitler şi să constituie centrul arhitectural al puterii sale, a cărui rapidă edificare îl interesa în cel mai înalt grad, în pofida războiului. In acelaşi timp, pentru construirea clădirilor respective s-a înfiinţat o asociaţie care reunea şapte dintre cele mai puternice firme germane în domeniu.

Cu toată iminența campaniei contra Uniunii Sovietice, Hitler a continuat, cu încăpățânarea-i caracteristică, să se ocupe personal de selecționarea tablourilor destinate Galeriei din Linz. Și-a trimis în țările ocupate achizitorii, cu sarcina de a prospecta piața tablourilor, declanşând în curând, între emisarii săi şi cei ai lui Goring, un război al tablourilor, care nu a întârziat să îmbrace forme tot mai acute, până când Hitler 1-a chemat pe Reichsmarschall la ordine, stabilind, o dată pentru totdeauna, că el este cel care are prioritate, chiar şi în ce priveşte cumpărarea de tablouri.

în 1941, au sosit la Obersalzberg mari cataloage, legate în piele maro, cu fotografiile a sute de tablouri pe care Hitler personal le repartiza galeriilor sale preferate din Linz şi din oraşe ale Germaniei Orientale ca Breslau, Konigsberg etc. La Procesul de la Ntirnberg am revăzut aceste volume, prezentate ca probă a acuzării; în marea lor majoritate, tablourile fuseseră ridicate din Franța, de către serviciile pariziene ale lui Rosenberg, din colecții particulare evreieşti.

Hitler a cruțat celebrele colecții naționale franceze; acest mod de a acționa, e-adevărat, nu s-a dovedit chiar aşa de dezinteresat pe cât părea, căci uneori a fost auzit afirmând că un tratat de pace va trebui sa stipuleze că urmează sa fie predate Germaniei cele mai frumoase piese ale Luvrului, ca despăgubire de război. Totuşi Hitler nu s-a folosit de autoritatea sa în scopuri personale. N-a păstrat pentru sine nici unul dintre tablourile pe care le achiziționase sau le confiscase în teritoriile ocupate.

Lui Goring, dimpotrivă, în vreme de război, toate mijloacele îi erau bune pentru a-şi îmbogăți colecția, în holurile şi sălile Karinhallului, tablourile de valoare atârnau pe trei sau patru rânduri. Când n-a mai fost loc pe pereți, a folosit plafonul marelui hol de la intrare pentru a fixa acolo o serie de tablouri. Chiar si de baldachinul patului său somptuos ceruse să i se prindă un nud în mărime naturală reprezentând Europa. El a făcut şi negustorie cu tablouri: la primul etaj al casei sale, pereții unei mari săli erau acoperiți de tablouri ce aparținuseră unui cunoscut negustor olandez care, după ocuparea țării sale, fusese nevoit să-i cedeze colecția pe un preț de nimic. Aceste tablouri, îmi povestea el, însoțindu-şi relatarea cu râsul lui pueril, le revindea în plin război Gauleiterilor la un preț majorat de mai multe ori, încasând un supliment pentru renumele pe care, în ochii săi, îl poseda o pânză provenită din „celebra colecție Goring".

La un moment dat, cam prin 1943, mi s-a semnalat din partea franceză că Goring face presiuni asupra guvernului de la Vichy să-i cedeze un celebru tablou de la Luvru în schimbul câtorva picturi neînsemnate din colecția sa. Știind că în ochii lui Hitler colecția națională a Luvrului este intangibilă, am putut să-1 îndemn pe intermediarul francez să nu cedeze la această presiune şi, la nevoie, să mi se adreseze mie; Goring n-a mai insistat, în schimb, într-o zi, la Karinhall, mi-a arătat fără nici un fel de jenă renumitul Altar de Sterzing, pe care i-1 dăruise Mussolini după acordul asupra Tirolului de Sud, intervenit în iarna lui 1940. Hitler însuşi s-a arătat indignat, în mai multe rânduri, de practicile la care recurgea „omul numărul doi" pentru a colecționa valoroase opere de artă, dar nu a îndrăznit să-i ceara explicații.

Spre sfârşitul războiului, Goring a făcut o excepție şi ne-a invitat, pe prietenul meu Breker şi pe mine, pentru dejun la Karinhall. Masa n-a fost prea copioasă; m-a surprins numai faptul că, la sfârşit, s-a servit un coniac obişnuit, în timp ce ospătarul îi turna gazdei, cu o anumită solemnitate, un coniac dintr-o sticlă veche prăfuită. „Pe ăsta îl țin numai pentru mine", a spus el fără jenă invitaților şi a lățit povestea despre castelul franțuzesc în care descoperise şi de unde confiscase această prețioasă sticlă. Apoi, foarte degajat, ne-a arătat comorile puse la loc sigur în pivnița Karinhallului. Printre ele se găseau antichități de mare preț, luate de la Muzeul din Napoli înainte de evacuarea oraşului, la sfârşitul lui 1943. Cu acelaşi orgoliu de proprietar, a ordonat să se deschidă nişte dulapuri, pentru a ne da posibilitatea să aruncăm o privire asupra uriaşei cantități de săpunuri şi parfu-muri franțuzeşti ce urmau să-i ajungă ani de zile. în finalul acestei treceri în revistă, ne-a arătat colecția de diamante şi de pietre prețioase a căror valoare se ridica, evident, la multe sute de mii de mărci.

După ce 1-a împuternicit pe dr. Hans Posse, directorul Galeriei din Dresda, să extindă colecția din Linz, Hitler a încetat să mai cumpere tablouri. Până atunci, alesese el însuşi obiectele de artă din cataloagele de vânzări la licitație. Dar uneori cădea victimă obiceiului de a desemna, la fiecare ocazie, doi sau trei oameni de încredere care să se concureze între ei. Căci i se întâmpla sa-i dea ordin şi fotografului Hofmann, şi unuia dintre negustorii săi de tablouri să liciteze fără limită. Astfel, împuterniciții lui Hitler încă se mai supralicitau unii pe alții chiar şi după ce toți ceilalți concurenți renunțaseră deja. Aşa s-au petrecut lucrurile până în ziua când Hans Lange, agent de licitație berlinez, mi-a atras atenția asupra acestei practici singulare.

Hitler 1-a chemat pe Posse, proaspătul numit în funcție, şi i-a arătat achizițiile sale, inclusiv cele din colecția Grutzner. Aceasta se întâmpla în adăpostul său antiaerian, unde îşi pusese comorile la loc sigur. S-au adus scaune pentru Posse, pentru Hitler şi pentru mine, iar cei din Serviciul SS au purtat prin fața noastră colecțiile, tablou cu tablou. Hitler ridica osanale operelor sale preferate, folosind epitete obişnuite, dar Posse nu s-a lăsat impresionat nici de poziția, nici de amabilitatea forțată ale lui Hitler. Obiectiv şi mai presus de orice influență, el a respins multe dintre aceste achiziții costisitoare, folosindu-se de astfel de cuvinte simple: „Greu de acceptat" sau „Nu corespunde nivelului pe care vreau să-1 dau galeriei". Ca totdeauna când se găsea în fața unui expert, Hitler a acceptat critica, fără să-i opună vreo obiecție. Fapt este că Posse a respins majoritatea tablourilor Şcolii de la Miinchen, care era preferata lui Hitler.

La mijlocul lui noiembrie 1940, Molotov a sosit la Berlin. Doctorul Karl Brandt, medicul Fuhrerului, a raportat că, de frica microbilor, suita preşedintelui Consiliului de Miniştri şi ministru al Afacerilor Externe sovietic dă la fiert, înainte de a le folosi, toate farfuriile şi tacâmurile. Această informaţie, transmisă pe un ton ironic la adresa delegaţiei sovietice, a fost de natură să-1 amuze pe Hitler şi pe comesenii săi.

In marele salon al Berghofului se găsea un glob pământesc pe care, câteva luni mai târziu, am descoperit o urmă a acestor convorbiri infructuoase cu ruşii. Plin de importanţă, unul dintre adjutanţi mi-a arătat o linie simplă, trasă cu creionul, care urma Uralul de la nord la sud. Hitler o trăsese cu mâna lui pentru a delimita viitoarele zone de influenţă ale Germaniei şi ale Japoniei. La 21 iunie 1941, în preziua atacului contra Uniunii Sovietice, după o masă luată împreună, Hitler m-a chemat în salonul reşedinţei lui berlineze şi a comandat câteva măsuri din Preludiile lui Liszt. „O să ai ocazia sa auzi adesea această muzică: e fanfara care va anunţa victoriile noastre în Rusia. Funk a ales-o. îţi place?5 ...Acolo găseşti granit şi marmură cât vrei."

Hitler dădea de-acum frâu liber megalomaniei sale; războiul sau, cum spunea el însuşi, sângele avea să ducă la împlinire ceea ce de ani de zile construcţiile sale lăsaseră să se întrevadă. Aris-totel a scris cândva în Politica sa: „Adevărul este că, întotdeauna, cele mai mari nedreptăţi vin de la cei pe care-i mână nesaţul şi nu de la cei pe care-i împinge nevoia."

în 1943, la a cincizecea sa aniversare, Ribbentrop a primit din partea câtorva colaboratori mai apropiaţi o superbă casetă împodobită cu pietre semipreţioase. Doreau să i-o umple cu fotocopii, ale tuturor tratatelor şi acordurilor încheiate de ministrul Afacerilor Externe. „Când am vrut să umplem caseta", a spus la dineu ambasadorul Hevel, omul de legătură al lui Ribbentrop pe lângă Hitler, „ne-am pomenit într-o mare încurcătură: puţine tratate au mai rămas pe care să nu le fi violat între timp." Hitler râdea cu lacrimi.

Ideea că trebuie să realizez, fie ce-o fi, proiecte de construcţii de o asemenea amploare, într-o perioadă vădit decisivă a conflagraţiei mondiale, continua să mă apese la fel ca la începutul războiului. La 30 iulie 1941, deci în momentul înaintării noastre impetuoase în Rusia, i-am propus „comisarului general al construcţiilor", dr. Todt,6 să suspende toate lucrările care nu erau absolut necesare pentru război. Dat fiind desfăşurarea favorabilă a operaţiunilor, Todt a crezut că poate să amâne decizia pentru câteva săptămâni. De fapt, a fost vorba numai de o amânare, căci, o dată în plus, cererea mea a rămas fără ecou la Hitler. Acesta a refuzat să limiteze programele de construcţii şi să canalizeze spre înarmare materialele şi forţa de muncă pe care le absorbeau construcţiile lui personale şi celelalte proiecte preferate - autostrăzile, clădirile partidului şi monumentele berlineze.

Către jumătatea lui septembrie 1941, când înaintarea în Rusia începuse deja să înregistreze o importantă întârziere în raport cu pronosticurile pretenţioase ale lui Hitler, contractele noastre încheiate cu Suedia, Norvegia şi Finlanda, pentru livrarea de granit destinat marilor mele şantiere de la Berlin şi Ntirnberg, au fost majorate în mod substanţial. Cei mai importanţi furnizori de piatră din Norvegia, Finlanda, Italia, Belgia, Suedia şi Olanda au primit comenzi în valoare de 30 de milioane de RM.7 Pentru a putea transporta până la Berlin şi Niirnberg aceste enorme cantităţi de granit, ne-am înfiinţat, la 4 iunie 1941, propria noastră flotă de transport, precum şi propriile noastre şantiere navale la Wismar şi Berlin; aici urmau să se construiască l 000 de şlepuri de 500 de tone încărcătură utilă fiecare.

Propunerea mea de a suspenda construcţiile civile nu s-a bucurat de mai multă atenţie nici măcar atunci când, în Rusia, începea să se contureze catastrofa din iama lui 1941. La 29 noiembrie 1941, Hitler mi-a spus direct: „N-am să aştept sfârşitul războiului ca să deschid şantierele. Nu războiul este ceea ce mă va împiedica să-mi realizez proiectele."

Nu insista numai asupra realizării proiectelor sale de construcţie; după primele succese din Rusia, a majorat şi numărul tancurilor care, pe soclul lor din granit, aveau să decoreze şi să confere un caracter marţial străzilor noastre. La 20 august 1941, 1-am luat prin surprindere pe amiralul Lorey, responsabil al Arsenalului din Berlin, informându-1, din ordinul lui Hitler, că se preconiza instalarea a aproximativ 30 de tunuri grele între Gara de Sud şi Arcul de Triumf (edificiul AT). întrucât Hitler voia, i-am explicat eu, să plaseze tunuri asemănătoare şi în alte puncte ale Marelui Bulevard şi ale axei Sud, aveam nevoie de circa 200 de piese grele, în faţa edificiilor publice importante urmau să se instaleze tancuri de dimensiuni foarte mari.

Daca ideile lui Hitler privind structura juridică a „Imperiului germanic al naţiunii germane" încă nu se cristalizaseră complet, exista totuşi un punct care nu mai lăsa loc nici unei îndoieli: oraşul norvegian Trondheim. Având în vedere situarea strategică favorabilă a acestuia, în imediata lui apropiere urma să fie construită cea mai mare bază navală germană - cuprinzând, în afară de şantiere navale şi docuri, un oraş pentru 250 000 de germani -care să fie încorporată în Reichul german. Hitler îmi dăduse sarcina să pun la punct planurile de rigoare. La l mai 1941, viceamiralul Fuchs de la înaltul Comandament al Marinei de Război mi-a transmis datele de care aveam nevoie pentru a calcula suprafaţa necesară unui mare şantier naval de stat. La 21 iunie, împreună cu marele amiral Raeder, i-am prezentat lui Hitler, la Cancelaria Reichului, un raport asupra acestui proiect. Imediat, Fiihrerul a fixat amplasamentul aproximativ al oraşului. Un an mai târziu, la 13 mai 1942, cu prilejul unei consfătuiri consacrate armamentului, el a revenit asupra problemei acestei baze.9 A studiat în detaliu nişte hărţi speciale vrând să găsească cel mai bun amplasament pentru docuri şi a decis să se sape în stânca de granit cu ajutorul dinamitei, în scopul de a amenaja acolo o mare bază de submarine, în plus, Hitler pleca de la principiul că în virtutea situării lor

geografice favorabile, porturile de la Saint-Nazaire şi de la Lorient, precum şi insulele anglo-normande ar trebui să fie încorporate în viitoml sistem de baze navale. Astfel el dispunea, după pofta şi hatârul lui, asupra bazelor, a intereselor şi a drepturilor altora. Voinţa lui de hegemonie nu mai avea limite.

în acelaşi context se situează şi intenţia lui de a întemeia oraşe germane în teritoriile sovietice ocupate. La 24 noiembrie 1941, adică în toiul acelei ierni care pentru noi a fost catastrofală, Gauleiterul Meyer, adjunctul lui Alfred Rosenberg, ministrul Reich-ului pentru Teritoriile Ocupate din Răsărit, mi-a propus să-mi asum răspunderea departamentului „Urbanism", pentru a planifica şi a construi oraşele izolate prevăzute pentru forţele de ocupaţie şi administraţia civilă germană. Dar, la sfârşitul lui ianuarie 1942, am refuzat oferta, temându-mă că planificarea acestor oraşe, dacă ar fi fost asigurată de o autoritate centrală, ar fi dus la o uniformizare excesivă. Am propus, în consecinţă, ca noile construcţii să se facă doar în marile oraşe germane. în timpul trecut de la izbucnirea războiului, când începusem să mă ocup de anumite construcţii destinate Armatei de uscat şi Aviaţiei, am pus pe picioare o organizaţie care s-a dezvoltat considerabil. Desigur, aceasta nu se compara cu aceea pe care urma s-o creez câteva luni mai târziu, şi cei 26 000 de muncitori care lucrau, la sfârşitul lui 1941, pentru programele noastre militare reprezentau un efectiv neînsemnat. Dar, la momentul respectiv, eram mândru că pot să-mi aduc modesta contribuţie la efortul de război; în acelaşi timp, aveam conştiinţa împăcată ca nu lucram numai pentru programele civile ale lui Hitler. Cel mai important a fost „Programul Ju 88" al Luftwaffe, care trebuia să permită sporirea producţiei de noi bimotoare cu rază lungă de acţiune, aparate folosite pentru bombardamentele în picaj, în opt luni de zile au fost puse în funcţiune trei uzine Ia Brno, Graz şi Viena, fiecare dintre ele mai mare decât uzina Volkswagen; s-au utilizat pentru prima dată elemente prefabricate din beton. Totuşi, din toamna lui 1941, penuria de carburant ne-a frânat lucrările. Chiar pentru programele noastre prioritare, repartiţiile de carburant ni s-au redus, în septembrie 1941, la o treime şi, la l ianuarie 1942, la o şesime din necesar;11 aceasta arată cât de mult îşi supraapreciase Hitler forţele lansându-se în campania din Rusia.

în plus, mi s-a dat sarcina să mă ocup de înlăturarea stricăciunilor provocate de bombardamentele asupra Berlinului şi de construirea de adăposturi antiaeriene. Nu bănuiam că mă pregăteam deja pentru activitatea de ministru al Armamentului, în felul acesta, activând la eşalonul inferior, am putut nu numai să-mi dau seama că mersul producţiei este perturbat de modificările arbitrare ale programelor şi priorităţilor, ci şi să descopăr, din interior, raporturile de forţe şi fricţiunile din sânul guvernului. Astfel am participat la o şedinţă la Goring, în cursul căreia generalul Thomas, un militar care se bucura de stima tuturor, şi-a exprimat rezerve faţă de cererile excesive formulate de guvern în materie economică. Goring a reacţionat cu duritate: „Ce te priveşte pe dumneata? Asta e treaba mea, a mea! Nu cumva răspunzi dumneata de Planul de patru ani? N-ai dumneata ce să-mi spui mie, pentru că numai pe mine m-a desemnat Fuhrerul să mă ocup de toate problemele astea." în asemenea confruntări, Thomas nu se putea aştepta la nici un sprijin din partea şefului său, gene-ral-colonelul Keitel, care era fericit când Goring nu se lua de el. în consecinţă, planul economic atât de bine gândit de către înaltul Comandament al Wehrmachtului, prin Biroul Armamentului, nu a fost aplicat; dar, în chestiunile acestea, nici Goring n-a întreprins nimic - mi-am dat seama de asta încă de atunci. Când avea o iniţiativă, rezultatul era, cel mai adesea, o confuzie totală, pentru ca nu-şi dădea niciodată osteneala să studieze problemele. Lua decizii, de cele mai multe ori, după cum i se năzărea.

Câteva luni mai târziu, la 27 iunie 1941, am participat, în calitate de delegat pentru construcţii militare, la o consfătuire cu Milch şi Todt. Hitler avea deja convingerea că ruşii sunt definitiv înfrânţi şi, de aceea, ordonase să se execute de urgenţă programul de înarmare a Aviaţiei, program necesar pregătirii următoarei lui operaţiuni, îngenuncherea Angliei.12 Aşa cum i-o cerea obligaţia de serviciu, Milch insista asupra respectării priorităţilor fixate de Hitler, ceea ce, dat fiind situaţia militară, îl exaspera pe dr. Todt. Căci şi el avea o sarcină: să ia măsuri de îmbunătăţire cât mai rapidă a dotării cu armament a Armatei de uscat; îi lipsea însă o dispoziţie din partea lui Hitler care să fi conferit acestei misiuni urgenţa necesară. La sfârşitul întrunirii, Todt şi-a exprimat neputinţa în termenii următori: „Cel mai bine ar fi, domnule Feldmar-schall, să mă luaţi la ministerul dumneavoastră şi să vă fiu colaborator."

în toamna lui 1941, am vizitat uzinele „Junkers" din Dessau, unde m-am întâlnit cu directorul general Koppenberg, pentru a pune de acord programul nostru de construcţii cu planul lui de producţie. După convorbiri, el m-a condus într-o cameră pe care o ţinea încuiată şi mi-a arătat acolo un grafic ce prezenta, comparativ, producţia americană de bombardiere pentru anii următori şi producţia noastră în domeniul respectiv. L-am întrebat ce părere au conducătorii noştri despre acest grafic deprimant. „Tocmai aici e nenorocirea, că nu vor să creadă", mi-a spus el şi, nemaiputându-se stăpâni, a izbucnit în plâns. La puţin timp după aceea, Koppenberg a fost demis din funcţia de director al uzinelor „Junkers". în ce-1 priveşte pe Goring, comandantul suprem al Luftwaffe, angajată atunci în lupte grele, acesta a găsit răgazul, la 23 iunie 1941, a doua zi după atacul asupra Uniunii Sovietice, să vină la Treptow în uniformă de mare ceremonie, ca să examinăm împreună machetele palatului său de Reichsmarschall.

f Pe linia preocupărilor mele de artă, am întreprins atunci o călătorie, în următorul sfert de veac n-aveam să mai fac nici una. Am ajuns deci la Lisabona, unde s-a inaugurat, la 8 noiembrie, o expoziţie intitulată „Noua arhitectură germană". Iniţial fusese vorba să plec în această călătorie cu avionul lui Hitler, dar, când am aflat că vreo câţiva beţivani din anturaj, precum adjutantul Schaub şi fotograful Hofmann, aveau intenţia sa meargă şi ei, m-am hotărât

să mă debarasez de compania lor şi i-am spus lui Hitler că voi folosi maşina mea. Am avut astfel ocazia să văd oraşe vechi, ca Burgos, Segovia, Toledo, Salamanca, şi să vizitez Esco-rialul, un edificiu care, prin dimensiuni, nu era comparabil decât cu Palatul lui Hitler, dar deosebindu-se de acesta prin finalitatea sa spirituală: căci Filip al II-lea îşi înconjurase palatul cu o mănăstire. Ce diferenţă faţă de concepţiile arhitecturale ale lui Hitler! Aici, sobrietatea perfectă, claritatea extraordinară, splendoarea interioarelor cu o neîntrecută concizie a formelor - acolo, fastul şi gigantismul unei arhitecturi de paradă. Această creaţie aproape melancolică a arhitectului Juan de Herrera (1530-1597) era, fără îndoială, mai în acord cu situaţia tragică în care ne găseam noi acum decât triumfalismul artei cu program a lui Hitler. în orele de meditaţie solitară am început să înţeleg că eu, cu idealurile mele arhitecturale, o apucasem pe un drum greşit.

Din pricina acestui voiaj prelungit am ratat întâlnirea cu câteva cunoştinţe pariziene, printre care Vlaminck, Derain şi Despiau13 care, răspunzând invitaţiei mele, veniseră să vadă machetele proiectelor berlineze. Evident, au luat notă în tăcere de lucrările şi proiectele noastre; Cronica, în orice caz, nu spune nimic despre impresiile cu care au plecat de la expoziţia germană, îi cunoscusem în timpul şederii mele la Paris şi-i ajutasem în câteva rânduri, transmiţându-le comenzi prin serviciul meu. Curios, dar ei beneficiau de mai multă libertate decât colegii lor germani. Vizitând, în anii războiului, Salonul de Toamnă de la Paris, am văzut pereţii acoperiţi de tablouri care, în Germania, ar fi fost stigmatizate ca fiind produse ale unei arte degenerate. Hitler auzise şi el vorbindu-se despre această expoziţie. Reacţia lui a fost şi surprinzătoare, şi logică: „Avem noi vreun interes ca poporul francez să fie sănătos din punct de vedere spiritual? Lasă-1 să degenereze! Cu atât mai bine pentru noi!"

în timp ce mă aflam în drum spre Lisabona, situaţia în domeniul transporturilor în spatele Frontului de Răsărit se degradase, până la a deveni catastrofală. Organizarea logistică germană nu era în măsură să facă faţă iernii ruseşti, în plus, în retragerea lor, trupele sovietice distruseseră în mod sistematic toate depourile de locomotive, rezervoarele de apă şi celelalte instalaţii ale reţelei feroviare, în euforia produsă de succesele din vară şi din toamnă, atunci când „ursul rusesc" părea deja pus cu botul pe labe, nimeni nu se preocupase îndeajuns sa repună în funcţiune aceste instalaţii; Hitler nu înţelesese faptul că iarna rusească avea să ne facă nişte greutăţi pe care ar fi trebuit ca noi să le preîntâmpinăm luând din timp, în domeniul transporturilor ca şi în celelalte domenii, măsurile de rigoare.

De aceste dificultăţi am aflat din relatările unor înalţi funcţionari ai căilor ferate ale Reichului şi generali ai Armatei de uscat şi din Luftwaffe. I-am propus deci lui Hitler ca, sub conducerea inginerilor mei, 30 000 din cei 65 000 de muncitori constructori pe care îi aveam să fie folosiţi pentru repunerea în funcţiune a instalaţiilor feroviare. Hitler, nu ştiu de ce, a ezitat cincisprezece zile până să-şi dea acordul, sub forma unei ordonanţe datate 27 decembrie 1941. în loc să preseze încă de la începutul lunii noiembrie în această direcţie şi în ciuda unei situaţii catastrofale, el a refuzat sa modifice programul de construire a edificiilor destinate să-i celebreze triumful, hotărât să nu capituleze în faţa realităţii.

în aceeaşi zi m-am întâlnit cu dr. Todt, în modesta lui casă de pe malul lacului Hintersee, lângă Berchtesgaden. Mi se repartizase toată Ucraina, în timp ce inginerii şi muncitorii care fuseseră puşi, fără nici o socoteală, să continue să lucreze la autostrăzi preluau sectoarele Rusia-centru şi Rusia-nord. Todt tocmai se întorsese dintr-o mai lungă călătorie de inspecţie pe teatrul de operaţiuni din Est; văzuse trenuri sanitare imobilizate în care răniţii mureau de frig, observase mizeria trupei în satele şi orăşelele izolate de zăpadă şi ger, constatase descurajarea şi disperarea soldaţilor germani. Copleşit de tristeţe, el conchisese că noi nu numai că nu suntem în stare să suportăm asemenea încercări pe plan fizic, dar ca, în Rusia, suntem osândiţi sa ne prăbuşim şi din punct de vedere moral: „Este o luptă în care superioritatea este de partea oamenilor primitivi, care suportă totul, chiar şi asprimea climei. Noi suntem prea fragili şi vom sucomba. Până la urmă vor ieşi învingători ruşii şi japonezii." Vizibil influenţat de Spengler, Hitler exprimase şi el în timp de pace idei similare, vorbind despre superioritatea biologică a „siberienilor" şi a „ruşilor"; dar, din momentul în care a început campania din Rusia, a pus surdină propriilor lui argumente, pentru că acestea deveniseră de-acum incompatibile cu planurile sale.

Ipostaza de ahtiat tenace după construcţii, care-1 caracteriza pe Hitler, cramponarea euforică de ceea ce constituia obiectul slăbiciunilor lui personale i-au încurajat pe paladinii săi, grăbiţi să-1 imite, sa-şi propună proiecte asemănătoare şi i-au făcut pe majoritatea dintre ei să adopte modul de viaţă al învingătorilor. Acesta era punctul esenţial - aşa gândeam încă de atunci - în care sistemul lui Hitler se dovedea inferior regimurilor democratice. Căci nici o voce nu s-a ridicat spre a critica public abuzurile şi a cere remedierea lor. în ultima scrisoare pe care i-am adresat-o lui Hitler, cea din 29 martie 1945, îi aminteam: „Cu durere în suflet am văzut, în acele zile glorioase din 1940, cum o bună parte dintre noi, membri ai conducerii, şi-a pierdut orice demnitate. Atunci era momentul când ar fi trebuit ca noi, prin moderaţia şi modestia noastră, să ne dovedim merituoşi în faţa Providenţei."

Chiar dacă au fost scrise cinci ani mai târziu, aceste rânduri confirmă că văzusem încă de atunci greşelile, că suferisem din cauza abuzurilor, că avusesem o atitudine critică şi că nici îndoiala şi nici scepticismul nu mă cruţaseră; toate astea, desigur, de teamă să nu-1 văd pe Hitler şi pe conducătorii ţării irosind roadele victoriei.

Spre mijlocul anului 1941, Goring a venit la birourile noastre din Pariser Platz sa examineze macheta viitorului oraş. Pe un ton protector, mi-a făcut această declaraţie neaşteptată: „I-am spus Fuhrerului că, în ochii mei, dumneata eşti, după el, cel mai mare om pe care-1 are Germania." Totuşi a crezut de cuviinţă, el care avea al doilea

rang în ierarhie, să circumscrie puțin această apreciere: „Dumneata eşti în ochii mei cel mai mare arhitect din câți există. Vreau să spun că, pe cât de sus pun geniul politic şi militar al Fiihrerului, pe atât de mult te prețuiesc pe dumneata pentru opera dumitale de arhitect."14

Ca arhitect al lui Hitler timp de nouă ani, mă ridicasem la o poziție necontestată de nimeni şi admirată de toți. în cei trei ani care au urmat, aveam să mă confrunt cu sarcini de o cu totul altă natură, sarcini care, pentru un timp, au făcut din mine, realmente, omul cel mai important după Hitler.

PARTEA A DOUA

Capitolul 14 DEBUT ÎNTR-O NOUĂ FUNCȚIE

Sepp Dietrich, unul dintre primii adepți ai lui Hitler, comanda la data aceea un corp blindat SS, care era încolțit de ruşi nu departe de Rostov, în sudul Ucrainei. La 30 ianuarie 1942, urma să plece cu un avion al escadrilei Fuhrerului la Dnepropetrovsk. L-am rugat să mă ia şi pe mine. Statul meu Major se găsea deja acolo, pentru a pregăti refacerea instalațiilor feroviare din sudul Rusiei.1 Evident, simpla idee de a aranja să mi se pună la dispoziție un avion nu-mi trecuse prin cap, ceea ce arata că nu intenționam să joc un foarte mare rol în desfăşurarea războiului.

Foarte înghesuiți în acest avion, care era un bombardier Heinkel, amenajat pentru transportul pasagerilor, am survolat câmpiile dezolante, înzăpezite, din sudul Rusiei, în marile gospodării agricole, distingeam şoproane şi grajduri arse. Pentru a ne orienta, am urmat linia căii ferate. Rar se vedea câte un tren, gările erau incendiate, atelierele distruse, drumurile puține şi pustii. Peste întinderile pe care le survolam domnea o linişte de mormânt, o linişte lugubră, percepută până şi în vibrațiile aparatului. Căderi de zăpada întrerupeau monotonia, sau, mai degrabă, o accentuau. Călătoria a fost pentru mine ocazia de a deveni conştient de pericolul care ne amenința trupele. Acestora li se tăiase aproape orice comunicație cu țara. Se lăsase amurgul când aparatul nostru a aterizat la Dnepropetrovsk, un oraş industrial din Rusia.

Statul meu Major se compunea din mai mulți tehnicieni, care formau o echipă numită „Baustab Speer", conform unei tendințe -obişnuită în epocă - de a asimila persoanele cu funcțiile. Mânați de nevoie, ei îşi găsiseră cantonament într-un vagon de dormit; din când în când, o locomotivă trimitea ceva aburi prin țevile de încălzire pentru a le împiedica să înghețe. La fel de deplorabile erau condițiile de lucru într-un vagon-restaurant care servea drept birou şi cameră de odihnă. Refacerea căilor ferate se dovedea mai dificilă decât ne închipuiserăm noi. Ruşii distruseseră toate stațiile intermediare; nu mai existau nicăieri nici ateliere de reparații, nici rezervoare de apă protejate contra gerului; clădirile gărilor erau la pământ, posturile de manevrare a macazurilor nu mai funcționau. Chestiunile cele mai elementare, pe care acasă un funcționar le-ar fi rezolvat printr-un simplu telefon, constituiau aici o adevărată problemă, chiar dacă era vorba numai de procurarea cuielor sau a lemnului de construcție.

Ningea întruna. Pe drumuri şi pe calea ferată circulația era complet întreruptă; pista de decolare a aerodromului dispăruse sub zăpadă. Rămăseserăm blocați acolo, şi a trebuit să-mi amân întoarcerea. Ne umpleam timpul cu vizite la lucrătorii noştri. Se organizau serate camaradereşti, se cântau cântece, Sepp Dietrich ținea discursuri, i se dădeau onoruri. Eram şi eu de față, dar, dat fiind lipsa mea de talent oratoric, nu mă hazardam să adresez oamenilor mei nici măcar două vorbe. Printre cântecele militarilor puteau fi auzite unele foarte triste, care exprimau dorul de țara natală şi evocau dezolarea imensității ruseşti. Erau indicele tensiunii psihice care domnea în aceste poziții avansate. Şi, fapt revelator, aceste cântece erau cele pe care trupa le prefera.

între timp, situația devenise preocupantă. Un mic detaşament de tancuri ruseşti rupsese liniile noastre şi se apropia de Dnepro-petrovsk. S-au ținut consfătuiri pentru a decide asupra apărării pe care am fi putut să le-o opunem. Aproape că nu mai aveam nimic: câteva puşti şi un tun abandonat, fără muniții. Ruşii se apropiaseră până la vreo 20 de kilometri şi începuseră să se învârtească prin stepă, fără o tactică bine definită. Ei au comis o greşeală care, în război, se produce frecvent: nu au ştiut să exploateze situația. Dacă ar fi făcut o scurtă deplasare până la marele pod de pe Nipru şi i-ar fi dat foc - noi îl reconstruiserăm din lemn, cu prețul unor eforturi extenuante timp de mai multe luni - pentru alte câteva luni bune i-ar fi putut tăia armatei germane, care se găsea la sud-est de Rostov, orice posibilitate de a primi întăriri pentru iarnă.

Eu n-am deloc stofa de erou. De altminteri, nu reuşisem să fac mare lucru în cele şapte zile care trecuseră de când sosisem aici, prezența mea contribuind mai degrabă la subțierea rezervei de alimente a inginerilor mei. M-am hotărât deci să iau un tren care urma să-ncerce a-şi face drum spre vest, printre nămeții de zăpadă. Când ne-am despărțit, oamenii mi-au arătat o simpatie în care se amesteca - mi se părea mie - un anumit sentiment de uşurare. Trenul a mers toată noaptea cu o viteză de câteva zeci de kilometri pe oră; din când în când, se oprea pentru deszăpezirea traseului, apoi pornea din nou. Probabil că străbătuserăm deja o bună bucată de drum spre vest, când, în zorii zilei, am ajuns într-o gară părăsită.

Dar, în această gară, totul mi s-a părut straniu de familiar: ateliere incendiate, nori de fum ieşind din nişte vagoane de dormit şi din nişte vagoane-restaurant, soldați patrulând. Eram din nou la Dnepropetrovsk. Stratul de zăpada devenise atât de gros, încât a trebuit ca trenul să revină la punctul de plecare. Abătut, m-am îndreptat spre vagonul-restaurant, unde stăteau oamenii mei: la stupefacția pe care am putut-o citi pe fețele lor se adaugă şi o

anumită iritare. Plecarea şefului le prilejuise un chef până la primele ore ale dimineţii şi o intrare în forţă la rezervele de alcool.

în aceeaşi zi, pe 7 februarie 1942, avionul cu care venise Sepp Dietrich urma să plece înapoi. Comandantul Nein, care avea să piloteze în curând propriul meu aparat, era dispus să mă ia şi pe mine. Drumul spre aeroport ne-a pus probleme teribile. Temperatura scăzuse cu multe grade sub zero, cerul era senin, dar bântuia un viscol ce spulbera nămeţii. Nişte ruşi în pufoaice încercau zadarnic să degajeze drumul acoperit de un strat înalt de câţiva metri.

Cam după o oră de mers, câţiva au făcut deodată cerc în jurul meu şi, foarte contrariaţi, au început să-mi spună ceva din care eu nu înţelegeam o boabă, în cele din urmă, unul dintre ei a luat zăpadă şi, fără alte fasoane, m-a fricţionat pe faţă. Mi-a îngheţat nasul, mi-am zis în sinea mea, amintindu-mi de cele ce mă învăţaseră hoinărelile mele pe crestele munţilor. Uimirea mi-a fost cu atât mai mare când un alt rus a scos din haina-i murdară o batistă împăturită cu grijă, imaculată. M-a şters cu ea pe faţă.

Avionul a decolat către ora 11, nu fără unele dificultăţi, căci zăpada care acoperea pista nu putuse fi complet degajată. Destinaţia era Rastenburg, în Prusia Orientală, unde staţiona escadrila Fiihrerului. Scopul meu era să ajung la Berlin, dar cum avionul nu-mi aparţinea, m-am mulţumit şi cu faptul că, în ciuda tuturor greutăţilor, făcusem astfel o bună parte din drum. Aşadar, întâmplarea este aceea care m-a adus pentru prima dată la Cartierul General al lui Hitler din Prusia Orientală.

Ajuns la Rastenburg, 1-am chemat la telefon pe unul dintre adjutanţi, sperând că o să-1 anunţe pe Hitler că am sosit şi că, poate, acesta va dori să mă vadă. Nu-1 mai întâlnisem de la începutul lui decembrie; de aceea, o întrevedere cu el, fie şi una scurtă, ar fi însemnat pentru mine o onoare deosebită. O maşină din coloana Fuhrerului m-a dus la Cartierul General. Prima mea grijă a fost să mănânc pe săturate, în baraca unde funcţiona popota; acolo lua masa şi Hitler, în fiecare zi, în compania generalilor, a colaboratorilor politici şi a adjutanţilor săi. Dar în acel moment nu se afla acolo. Dr. Todt, ministrul Armamentului şi al Muniţiilor, era la raport la el, şi amândoi prânzeau în încăperea care-i servea lui Hitler drept cameră de zi. Am aşteptat în compania generalului Gercke, şeful Departamentului Transporturilor al Statului-Major, şi a comandantului Trupelor de căi ferate, relatându-le acestora despre greutăţile cu care ne confruntam în Ucraina.

Seara, la cină, care a avut loc în prezenţa unui mare număr de comeseni, a participat şi Hitler. El şi Todt şi-au reluat apoi convorbirile. Era foarte târziu când acesta din urmă, surescitat şi extenuat, a ieşit de la Hitler, în urma unei discuţii lungi şi, după toate aparenţele, dificile. Părea descurajat. Am mai rămas câteva minute cu el, timp în care a băut în tăcere un pahar cu vin, fără sa încerce vreo explicaţie cu privire la motivul indispoziţiei sale. în cursul unei conversaţii cam lâncede, am aflat întâmplător că Todt inten-ţiona să se întoarcă a doua zi dimineaţă la Berlin şi că avea un loc liber în avion. I-ar fi făcut plăcere să mergem împreună, iar în ce mă priveşte, aş fi scăpat de o călătorie lungă cu trenul. Am convenit să decolăm devreme, iar dr. Todt s-a retras, căci voia sa încerce să doarmă cât de puţin.

Hitler a trimis după mine un adjutant. Era către l noaptea, adică ora care şi la Berlin ne găsea adesea aplecaţi asupra proiectelor noastre. Hitler mi s-a părut tot aşa de epuizat şi fără chef ca şi Todt. Mobilierul încăperii pe care o ocupa era redus la cea mai simplă expresie: renunţase până şi la comoditatea unui fotoliu. Am discutat despre lucrările proiectate la Berlin şi la Niiniberg. Hitler s-a înseninat şi s-a înviorat vizibil. Chiar şi tenul său palid s-a colorat parcă, în final, a vrut să afle impresiile cu care mă-ntorsesem din sudul Rusiei; întrebările puse pe parcurs şi interesul manifestat m-au încurajat să-mi continuu relatarea. Greutăţile ce le aveam la repararea instalaţiilor feroviare, viscolele, purtarea de neînţeles a tancurilor ruseşti, seratele camaradereşti cu cântecele lor pline de tristeţe - nu am omis nimic din toate acestea. Când am adus vorba despre cântece, a fost numai urechi şi a vrut să afle amănunte despre conţinutul lor. Arunci am scos din buzunar textul şi i 1-am întins: 1-a citit fără să spună un cuvânt. Pentru mine, aceste cântece oglindeau clar o descurajare, imputabilă desigur situaţiei deprimante în care ne găseam. Hitler însă era convins, din capul locului, că este vorba de subversiunea unui adversar care acţionează premeditat. Acum, graţie relatării mele, credea că i-a dat de urmă. Numai după război am aflat că dispusese ca un tribunal militar să declanşeze o procedură contra acelora care dăduseră la tipar cântecele respective.

Acest episod este definitoriu pentru eterna neîncredere a lui Hitler. Obsedat de teama de a nu afla adevărul, el credea că, pornind de la unele observaţii disparate, poate trage din ele concluzii importante. De aceea, avea mereu înclinaţia să-şi culeagă informaţii de la persoane subalterne, chiar când acestea nu erau în măsură să cuprindă problemele. Această neîncredere, câteodată justificată, constituia, mai presus de orice discuţie, o componentă a vieţii sale, care îl marca până şi în abordarea celor mai mărunte lucruri. Nu încape îndoială că aici se afla şi una dintre rădăcinile izolării sale, a faptului că ignora cele ce se petreceau pe front, inclusiv starea de spirit a armatei; într-adevăr, anturajul său făcea tot posibilul pentru a-i ţine la distanţă pe vizitatorii care-i aduceau lui Hitler informaţii pe o cale neregulamentară.

M-am despărţit de Hitler la ora 3 dimineaţă, informându-1 că mă întorc la Berlin. Avionul lui Todt urma să decoleze peste cinci ore2, dar am anunţat că îmi amân plecarea. Eram prea obosit şi voiam mai întâi să-mi acord o noapte de somn. Ajuns în cămăruţa în care locuiam, m-am gândit în sinea mea: oare ce impresie i-oi fi făcut lui Hitler? Căci nu cred să fi existat cineva din anturajul său care, după doua ore de discuţie cu el, să nu-si fi pus această întrebare. Eram mulţumit: redobândisem încrederea că vom con-strui edificiile ale căror planuri le

concepuserăm împreună, deşi, dat fiind situaţia noastră militară, aveam uneori îndoieli cu privire la acest lucru, încă o dată, în noaptea aceea, visul devenise realitate, încă o dată ne lăsaserăm în voia unui optimism halucinant.

A doua zi dimineaţă, deşi dormeam dus, am fost smuls din pat de zbârnâitul telefonului. Doctorul Brandt mă anunţa cu vocea sugrumată: „Cu puţin timp în urmă, dr. Todt a murit într-un accident, s-a prăbuşit cu avionul!" Aceasta clipă avea să-mi schimbe întreaga viaţă.

în ultimii ani, relaţiile dintre mine şi dr. Todt deveniseră, în mod sensibil, mai cordiale, în el pierdeam un coleg plin de maturitate si de înţelepciune. Aveam multe lucruri în comun: prove-neam amândoi din landul Baden, din familii înstărite, burgheze, eram amândoi absolvenţi ai unei facultăţi tehnice. Şi unul şi celălalt iubeam natura, viaţa la cabanele alpine, excursiile pe schiuri -şi eram egali în antipatia noastră faţă de Bormann. Todt avusese cu acesta serioase diferende, pentru că secretarul lui Hitler ordona să se construiască peste Obersalzberg drumuri care desfigurau peisajul. Am fost, eu şi soţia mea, de mai multe ori în vizită la familia Todt: locuia într-o căsuţă modestă, situată mai lăturalnic, nu departe de lacul Hintersee, în împrejurimile Berchtesgade-nului; nimeni n-ar fi bănuit că acolo e locuinţa celebrului creator al autostrăzilor.

Dr. Todt avea o fire modestă şi discretă, cum puţini se găseau printre membrii acestui guvern; era un om pe care te puteai baza, intriganţii nebucurându-se de nici o trecere la el. Se remarca prin sensibilitate şi printr-o rece luciditate, amestec frecvent întâlnit la tehnicieni, ceea ce îl făcea greu de încadrat printre conducătorii statului naţional-socialist. Ducea o viaţă solitară, retrasă, n-avea contacte personale cu cercurile partidului, iar apariţiile lui la mesele lui Hitler, unde ar fi fost totuşi bine venit, erau extrem de rare. Tocmai această rezervă îi conferea o prestanţă deosebită: oriunde ar fi mers, se afla în centrul atenţiei generale. Chiar si Hitler avea pentru el şi pentru lucrările lui o consideraţie aproape vecină cu veneraţia; Todt, în schimb, îşi păstrase totdeauna faţă de Hitler independenţa personală, deşi fusese, încă din primii ani, un fidel al partidului.

în ianuarie 1941, avusesem greutăţi cu Bormann şi cu Giessler; Todt mi-a scris atunci o scrisoare în care, mărturisin-du-mi-se fără nici o rezervă, îşi exprima dezamăgirea faţă de metodele practicate de pătura conducătoare naţional-socialistă: „împărtăşindu-vă propria mea experienţă şi decepţiile amare ce mi-au fost pricinuite de toţi aceia cu care, de fapt, ar trebui să lucrăm mână-n mână, aş fi fost în măsură, poate, să va ajut să vedeţi că propriile dumneavoastră probleme sunt condiţionate de împrejurări; atunci aţi fi reuşit, poate, să trageţi oarecare folos din poziţia pe care mi-am faurit-o puţin câte puţin, adică să ştiţi ca, într-o conjunctură aşa de importantă, orice activitate se izbeşte de o opoziţie, orice om care acţionează trebuie să se aştepte la rivalităţi, chiar la adversităţi; aceasta nu din cauză că oamenii vor să se lupte între ei, ci din pricină că natura sarcinilor pe care le au de îndeplinit şi împrejurările îi fac să adopte puncte de vedere diferite. Poate ca dumneavoastră aţi ales - dumneavoastră care sunteţi încă tânăr — o modalitate mai bună de a vă debarasa de toate dificultăţile cu care mă chinuiesc eu."

în timpul micului dejun, la popota Cartierului General al Fuhrerului, s-a discutat cu aprindere: se punea întrebarea cine ar putea să-i succeadă dr. Todt. Exista părerea unanimă că este de neînlocuit: el singur cumulase funcţiile a trei miniştri; era, cu rang de ministru, director general al podurilor şi şoselelor, şef peste toate căile navigabile, râurile, sistemele de irigaţie, centralele electrice; în plus, deţinea postul de ministru însărcinat cu aprovizionarea cu armament şi muniţii a Armatei de uscat, în Planul de patru ani al lui Goring, fusese numit comisar-general de construcţii; în sfârşit, crease Organizaţia Todt, pentru construirea fortificaţiilor şi a adăposturilor de submarine la zidul Atlanticului, precum şi a drumurilor în teritoriile ocupate - din nordul Norvegiei până-n sudul Franţei - şi în Rusia.

în ultimii ani, Todt concentrase în mâinile sale cele mai înalte responsabilităţi tehnice. Edificase un sistem împărţit încă în mai multe servicii, dar care prefigura deja viitorul Minister al Tehnicii, cu atât mai mult cu cât, în organizaţia partidului, el conducea Oficiul Central al Tehnicii şi era în fruntea organizaţiei centrale care grupa toate asociaţiile şi federaţiile sectorului tehnic.

Din acel moment, mi-am dat seama că va trebui să-mi asum o parte importantă din aceste foarte vaste atribuţii, într-adevăr, în primăvara lui 1939, în ziua când se dusese să inspecteze lucrările pentru zidul Atlanticului, Hitler mi-a spus că are intenţia să-mi încredinţeze mie Construcţia, în caz că i s-ar întâmpla ceva lui Todt. Mai târziu, în vara lui 1940, Hitler m-a chemat la biroul său din Cancelaria Reichului pentru o convorbire oficială, în cursul căreia mi-a destăinuit că Todt este supraîncărcat cu lucrări, în consecinţă, el a hotărât să-mi încredinţeze toată Construcţia, inclusiv lucrările de la zidul Atlanticului. Reuşisem atunci să-1 conving că era de preferat să lase Construcţia şi Armamentul sub responsabilitatea unei singure persoane, cele două lucruri fiind strâns legate. Hitler n-a mai revenit asupra subiectului şi nici eu nu am vorbit nimănui despre aceasta. Propunerea ar fi putut nu numai să-1 afecteze pe Todt, ci şi să aducă atingere prestigiului său.4

Mă aşteptam deci la o propunere de acest gen atunci când Hitler a trimis după mine, ca întotdeauna destul de târziu, cam pe la ora 13. Eram primul pe care-1 convoca. După mina lui Schaub, primul-adjutant, mi-am dat seama imediat că momentul era grav. Contrar celor din seara precedentă, Hitler m-a primit acum la modul oficial, în calitatea lui de Fiihrer al Reichului. în picioare, cu un aer auster şi protocolar, mi-a ascultat cuvintele de condoleanţe, mi-a răspuns şi el în câteva vorbe, apoi, fără alte comentarii, a zis: „Domnule Speer, te numesc ministru şi succesor al dr. Todt. Dumneata îi vei prelua toate funcţiile." Am rămas consternat. Deja el se pregătea să pună punct

întâlnirii, întin-zându-mi mâna. Totuşi, crezând că nu-şi precizase gândul cum trebuie, i-am răspuns că-mi voi da silința să-1 înlocuiesc pe dr. Todt în funcția de responsabil cu Construcția. „Nu, în toate funcțiile, şi ca ministru al Armamentului." „Dar nu mă pricep deloc la..." am încercat eu să obiectez. Hitler mi-a tăiat vorba: „Eu am încredere în dumneata şi sunt convins că vei reuşi; de altminteri, n-am pe nimeni altcineva! Ia legătura imediat cu ministerul şi pune-te pe treabă!" „In acest caz, mein Fiihrer, nu pot să accept decât dacă îmi dați ordin, căci nu pot să vă garantez că voi fi la înălțimea acestei sarcini." Ordinul expres mi-a fost notificat în câteva cuvinte, iar eu am consimțit în tăcere.

Fără să mai adauge vreun cuvânt cu un caracter mai personal, cum proceda de obicei cu mine, Hitler şi-a văzut de alte treburi, iar eu am plecat: stilul relațiilor noastre devenise dintr-o dată altul, şi făceam pentru prima oară cunoştință cu această schimbare. Până atunci, Hitler îmi arătase, mie, arhitectul său, o simpatie într-un anumit sens colegială; simțeam acum că începea o nouă etapă şi că voia să pună între noi, chiar de la început, distanța ce se cuvenea unor relații de serviciu între el şi un ministru, adică un subordonat.

Tocmai părăseam încăperea, când a intrat Schaub: „Domnul Reichsmarschall este aici, mein Fiihrer, şi ar dori să vă facă o comunicare urgentă, deşi nu i-ați fixat audiență." Hitler, părând plictisit, a acceptat în silă: „Adu-1 încoace." Apoi, întorcându-se spre mine: „Mai rămâi un moment." Goring a intrat foarte decis, şi-a prezentat în câteva cuvinte condoleanțele, apoi, pe un ton vehement, a spus: „Cea mai bună soluție este ca eu să preiau atribuțiile pe care le avea dr. Todt în Planul de patru ani. în felul acesta s-ar elimina fricțiunile şi dificultățile pe care le-a suscitat în trecut atitudinea lui față de mine."

Goring călătorise probabil cu trenul său special. Venea de la terenul lui de vânătoare de la Rominten, situat la vreo sută de kilometri de Cartierul General al lui Hitler. Deoarece accidentul se produsese la ora 9,30, Goring trebuie să se fi grăbit foarte tare.

„L-am numit deja pe succesorul lui Todt", a răspuns Hitler fără să ia în seamă propunerea lui Goring. „Domnul ministru Speer, aici de fața, exercită, începând din acest moment, toate funcțiile dr. Todt." Acest lucru a fost spus pe un ton a cărui fermitate excludea orice replică. Goring a rămas înmărmurit, consternat. După câteva secunde şi-a revenit, dar, bosumflat şi absent, nu a mai insistat. Apoi a schimbat subiectul: „Sunteți deci de acord, mein Fiihrer, ca eu să nu particip la funeraliile dr. Todt? Cunoaşteți necazurile pe care le-am avut cu el. Mi-este imposibil să vin la această ceremonie." Nu mai ştiu exact ce a răspuns Hitler, căci această primă convorbire oficială din cariera mea de ministru m-a lăsat, se înțelege, fără grai. Totuşi îmi amintesc că Goring, până la urmă, a acceptat să asiste la ceremonia funerară, pentru ca diferendul pe care-1 avusese cu Todt să nu ajungă la cunoştința opiniei publice, în regimul care dădea o asemenea importanță respectării formelor şi aparențelor, absența celui de al doilea personaj al statului de la ceremonia oficială organizată în memoria unui ministru decedat ar fi fost observată şi ar fi părut stranie.

Nu încape nici o îndoială că, în această situație, Goring a încercat să-1 ia pe nepregătite pe Hitler. Dar el se aşteptase la aşa ceva, după cum mi-am dat seama din primul moment; de aceea procedase, fără zăbavă, la numirea mea.

Pentru dr. Todt, singura posibilitate de a-şi duce la bun sfârşit sarcina de ministru al Armamentului fusese aceea de a da direct ordine industriei; Goring însă, ca împuternicit pentru Planul de patru ani, se considera responsabil al ansamblului economiei de război. De aceea, el şi tot aparatul său se împotriviseră lui Todt, care acționase din proprie autoritate. La mijlocul lui ianuarie 1942, cu vreo paisprezece zile înaintea morții sale, Todt participase la o şedință consacrată economiei de război şi avusese, în cursul dezbaterilor, o altercație atât de violentă cu Goring, încât în după-amiaza aceea îi declarase lui Funk că nu va mai lua parte la aceste şedințe. Todt purta uniforma de general al Luftwaffei, ceea ce în asemenea ocazii îl dezavantaja, căci pe linie militară îi era, în ciuda rangului său de ministru, inferior lui Goring.

în urma acestei scurte întrevederi, un lucru mi se părea clar: Goring n-avea să-mi fie aliat, dar, în cazul în cară s-ar fi ivit dificultăți între el şi mine, Hitler părea dispus să-mi acorde sprijin.

După decesul lui Todt, Hitler a început să afişeze atitudinea calmă şi stoică a omului care, în activitatea lui, trebuie să ia în calcul asemenea incidente, în primele zile, fără să spună pe ce indicii se baza, a emis ipoteza că, în acest accident, se petrecuseră lucruri anormale şi suspecte; nu era exclus, după el, să fi fost o acțiune pusă la cale de serviciile secrete. Dar curând şi-a schimbat atitudinea şi, când se aborda acest subiect în prezența lui, Hitler dădea semne de enervare, adesea chiar de exasperare, în asemenea cazuri era în stare să declare cu brutalitate: „Nu vreau să mai aud vorbindu-se despre aceasta. Vă interzic să vă mai preocupați de aceasta." Câteodată adăuga: „Ştiți şi voi că şi astăzi pierderea lui mă afectează prea tare, ca să mai vreau să vorbesc despre ea."

Din ordinul lui Hitler, ministrul Aerului a procedat la o anchetă, pentru a stabili dacă prăbuşirea avionului era urmarea unui act de sabotaj. Cercetările au ajuns la concluzia că o flacără țâşnise din avion şi că aparatul explodase la 20 de metri deasupra solului. Totuşi, raportul Tribunalului Militar care, dat fiind importanța problemei, a fost prezidat de un general de aviație, se termina cu această concluzie stranie: „Nu s-a descoperit nici un indiciu particular care să permită a se trage concluzia că a fost un sabotaj. De aceea este inutil să se mai continue

cercetările."5 Dr. Todt, cu câtva timp înaintea morţii, depusese în seiful său o sumă destul de mare, destinată secretarei lui personale, care se afla de multă vreme în serviciul său. Pentru cazul că i s-ar întâmpla ceva, zisese el.

Alegând de-o manieră atât de impulsivă pe titularul unuia dintre cele trei sau patru ministere de care depindea existenţa statului său, Hitler dovedea imprudenţă şi-şi asuma o mare doza de risc. Atât pentru armată, cât şi pentru partid, dar şi pentru cercurile oamenilor de afaceri, eu eram într-adevăr un profan tipic, în viaţa mea nu mă ocupasem de armament, căci nu fusesem niciodată soldat şi nu mă folosisem niciodată de o puşcă, nici măcar de una de vânătoare, însă Hitler, cu înclinaţia lui spre diletantism, îşi alegea de preferinţă colaboratorii dintre nespecialişti. în definitiv, făcuse dintr-un negustor de vinuri ministru de Externe; pe filozoful partidului îl numise ministru al Teritoriilor Ocupate din Răsărit şi pusese, de exemplu, pe un pilot de război în fruntea întregii economii naţionale. Astăzi, alegea ca ministru al Armamentului nici mai mult nici mai puţin decât un arhitect. Un lucru este sigur: Hitler prefera să plaseze nişte amatori în posturile de comandă; cât a trăit n-a avut încredere în specialişti de felul lui Schacht, de pildă.

Sosisem inopinat la Cartierul General, în ajunul morţii lui Todt. Decisesem să nu mai merg cu el în avion, astfel că, pentru a doua oară, cariera mea se plia în funcţie de moartea altuia (prima data fusese după moartea profesorului Troost). în toate aceste circumstanţe, Hitler a văzut semnul absolut cert al unei voinţe a divinităţii. Mai târziu, când am obţinut primele succese în noua funcţie, el obişnuia să sublinieze că accidentul lui Todt a fost un rău necesar, care a făcut posibilă obţinerea unor rezultate superioare în producţia de armament.

Todt nu fusese un colaborator uşor de manevrat; în mine Hitler avea, dimpotrivă, un instrument mai supus voinţei sale -cel puţin la început, în privinţa aceasta, numirea mea corespundea acelui principiu al selecţiei negative, care făcea ca Hitler să aibă anturajul pe care-1 avea. într-adevăr, ca urmare a faptului că în locul oricărui opozant numea pe cineva mai docil, şi cum procedeul acesta dura de ceva vreme, el era acum înconjurat de oameni care-1 aprobau ideile cu tot mai multă supuşenie şi i le puneau în practică cu tot mai mare lipsă de scrupule.

Istoricii manifestă astăzi oarecare interes pentru activitatea mea ca ministru al Armamentului şi sunt înclinaţi să-mi considere proiectele arhitecturale pentru Berlin şi Niirnberg ca nişte lucrări de ordin secundar. Pentru mine însă activitatea de arhitect n-a încetat niciodată să fie adevărata chemare; surprinzătoarea numire în noua funcţie am luat-o drept o întrerupere involuntară pe durata războiului; a fost, oarecum, felul meu de a face războiul. Vedeam în această funcţie prilejul de a dobândi un renume şi un prestigiu care să aureoleze pe arhitectul lui Hitler, şi nu pe ministrul al cărui rol, oricât de important, era oricum eclipsat de gloria ce-1 înconjura pe Fiihrer. De aceea, i-am solicitat foarte curând promisiunea că mă va reinstala în funcţia de arhitect îndată ce războiul se va fi terminat.6 In mintea mea, această dispoziţie era indispensabilă, fapt ce arată cât de dependenţi de voinţa lui Hitler ne simţeam, chiar în opţiunile noastre cele mai personale. Hitler mi-a dat acordul fără să ezite; credea şi el că, pe post de prim-arhitect, îi voi face lui şi Reichului servicii de cea mai bună calitate. Când, în asemenea ocazii, vorbea despre proiectele lui de viitor, spunea uneori cu nostalgie: „Atunci o să ne retragem amândoi pentru câteva luni ca să examinăm încă o dată toate proiectele." Dar astfel de reflecţii aveau să devină în curând extrem de rare.

în ziua de 9 februarie, a apărut la Cartierul General al Fuhrerului, venind cu avionul de la Berlin, referentul personal al lui Todt, consilierul guvernamental superior Konrad Haasemann. A fost prima reacţie la numirea mea în postul de ministru. Dintre toţi colaboratorii lui Todt, nu acesta era cel mai influent şi cel mai important. Eu am interpretat sosirea lui ca o tentativă de a-mi pune la încercare autoritatea; de aici şi iritarea mea. Haasemann s-a grăbit să-mi semnaleze că prin el pot obţine referinţe asupra calităţilor viitorilor mei colaboratori; i-am răspuns scurt că am intenţia să-mi fac o părere prin mine însumi, în aceeaşi seară, am plecat cu trenul de noapte spre Berlin, îmi trecuse deocamdată pofta de a mai călători cu avionul.

A doua zi dimineaţă, în trenul ce traversa periferia Capitalei Reichului, cu toate uzinele şi căile ei ferate, m-a cuprins teama că nu voi fi la înălţimea sarcinii imense şi cu totul noi care tocmai îmi fusese încredinţată. Am început să am serioase îndoieli cu privire la capacitatea mea de a mă achita de noile obligaţii, de a face faţă problemelor tehnice, de a răspunde prin calităţile mele personale exigenţelor acestui post. în momentul în care trenul intra în Gara Sileziei, m-am simţit rău şi inima a început să-mi bată de parcă voia să-mi sară din piept.

în acest război exista, într-adevăr, un post-cheie şi tocmai eu eram acela care avea sa-1 ocupe, eu care eram mai degrabă timid în relaţiile cu oameni necunoscuţi, eu care n-aveam darul să vorbesc la întruniri şi care, chiar la şedinţe de lucru, întâmpinam dificultăţi în a-mi exprima gândurile clar şi precis. Mă întrebam ce-or să zică generalii armatei când mă vor avea drept interlocutor pe mine, un civil, un ins catalogat ca artist... Incontestabil, problema autorităţii şi a impactului meu personal mă sâcâia deocamdată tot atât cât şi chestiunile de ordin tehnic.

Urma să mă confrunt cu o problemă destul de delicată, aceea referitoare la organizarea serviciilor mele: îmi dădeam seama că foştii colaboratori ai lui Todt mă vor considera un intrus. Desigur, mă cunoşteau şi ştiau că avusesem relaţii amicale cu şeful lor, dar mă cunoşteau şi ca solicitant, care apelase deseori la ei pentru a obţine contingente, în plus, erau foarte legaţi de persoana dr. Todt, şi aceasta de ani şi ani.

îndată după sosire, i-am vizitat pe toţi colaboratorii mai importanţi la birourile lor, pentru a-i scuti de obligaţia de a se prezenta ei la mine. Am dat, de asemenea, instrucţiuni ca, atât timp cât voi fi eu ministru, biroul dr. Todt, deşi nu era amenajat după gustul meu, să nu sufere nici o modificare.7

Mie mi-a revenit sarcina, în dimineața de 11 februarie 1942, să prezidez, în Gara Anhalt, preluarea solemnă a rămășițelor pământești ale lui Todt. Acest moment m-a tulburat, la fel ca şi ceremonia funerară care a avut loc a doua zi la Cancelaria Reichului, în sala mozaicurilor, proiectată de mine; Hitler era emoționat până la lacrimi, în timpul ceremoniei foarte simple, ce s-a desfăşurat la cimitir, Dorsch, unul dintre colaboratorii apropiați ai lui Todt, m-a asigurat solemn de loialitatea lui. Doi ani mai târziu, când m-am îmbolnăvit grav, el avea să fie amestecat în nişte intrigi pe care Goring le urzise împotriva mea.

Am început de îndată activitatea. Feldmareşalul Erhard Milch, Secretar de Stat la Ministerul Aerului, m-a rugat să iau parte la o şedință care urma să aibă loc vineri, 13 februarie, în sala mare a Ministerului Aerului; trebuia să se discute cu reprezentanții celor trei arme ale Wehrmachtului şi cu cei ai economiei probleme privind armamentul. L-am întrebat pe Milch dacă n-ar fi posibil să amâne această şedință, pentru că voiam mai întâi să mă pun la curent cu problemele, întrucât ne cunoşteam bine, mi-a răspuns în stilul său, mai degrabă argotic, pentru care avea slăbiciune, printr-o întrebare: daca ştiu că industriaşii cei mai de vază din întregul Reich sunt deja în drum spre Berlin şi dacă eu am cumva de gând să chiulesc. Am acceptat să particip, în ajunul şedinței, am fost chemat la Goring. Era prima vizită pe care i-o făceam în calitate de ministru. Pe un ton cordial, el a evocat bunele relații pe care le-am avut pe vremea când lucram ca arhitect pentru el. Şi-a exprimat speranța că acestea vor continua. Când voia, Goring era de o amabilitate îndatoritoare, deşi un pic cam exaltată. Apoi imediat şi-a precizat cerințele. Cu predecesorul meu încheiase un acord. Dăduse dispoziție să se pregătească şi pentru mine acelaşi document, urmând să mi-1 trimită spre semnare. Acolo se stipula că, în îndeplinirea obligațiilor mele față de Armata de uscat, eu nu voi putea să intervin în problemele Planului de patru ani. în chip de concluzie, mi-a spus într-un mod enigmatic că, în privința asta, o să aflu mai multe la şedința cu Milch. Nu am dat nici un răspuns si am încheiat discuția pe acelaşi ton de cordialitate. Dar cum Planul de patru ani îngloba toată economia națională, cu aranjamentul prevăzut de Goring aş fi fost pus în imposibilitatea de a acționa.

Am mirosit ca la şedința cu Milch mă aştepta ceva neobişnuit. Cum nu mă simțeam încă foarte sigur pe poziție, i-am destăinuit temerile mele lui Hitler, care se găsea încă la Berlin. Dat fiind impresia pe care Goring nu se putea să nu i-o fi făcut cu ocazia numirii mele, contam pe înțelegerea Fuhrerului. Mi-a zis: „Bine, dacă vor unelti ceva împotriva dumitale sau dacă ți se vor face greutăți, atunci n-ai decât să suspenzi şedința şi să-i inviți pe participanți în sala Consiliului de Miniştri. Şi o să le spun eu acelor domni cele de cuviință."

Sala consiliului trecea drept un „loc sacru", şi a fi primit acolo făcea o impresie puternică. Perspectiva de a-1 vedea pe Hitler ținând un discurs acestor oameni cu care de-acum încolo urma să cooperez însemna pentru mine un început cum altul mai bun n-aş fi putut să-mi doresc.

Marea sală de şedințe a Ministerului Aerului era plină; se aflau acolo treizeci de persoane, oamenii cei mai de vază ai industriei, printre ei, directorul general Albert Vogler şi Wilhelm Zangen, preşedintele Federației Industriei Germane a Reichului; erau prezenți, de asemenea, generalul Ernst Fromm, şeful Armatei de rezervă, însoțit de subordonatul său generalul Leeb, directorul Armamentului pentru Armata de uscat, amiralul Witzell, directorul Armamentului pentru Marină, generalul Thomas, şef al biroului însărcinat cu Armamentul şi Problemele Economice la OKW1*, Walter Funk, ministrul Economiei Reichului, diferiți comisari generali ai Planului de patru ani, precum şi alți colaboratori importanți ai lui Goring. Milch, ca reprezentant al gazdei, prezida şedința. După ce 1-a invitat pe Funk să ia loc în dreapta şi pe mine în stânga lui, a deschis dezbaterile printr-un scurt expozeu al

* Prescurtare a denumirii germane a înaltului Comandament al Wehrma-chrului (Oberkommando der Wehrmacht) (n.t.).

dificultăților pe care le cunoştea producția de armament ca urmare a rivalităților ivite între cele trei arme ale Wehrmachtului. Din partea oțelăriilor reunite, Vogler, într-o analiză extrem de pătrunzătoare, a demonstrat cât de mult suferă producția din cauza alternanței de ordine şi contraordine, a dezacordurilor cu privire la urgenta diferitelor fabricații şi a neîncetatelor schimbări în definirea priorităților. Existau încă, după părerea lui, rezerve nefolosite, care, din pricina acestor fricțiuni, nu puteau fi puse în valoare; era timpul să se reglementeze situația şi să se definească limpede responsabilitățile. Pentru aceasta, trebuia ca cineva să pună piciorul în prag şi să tranşeze problema. Cine s-o facă? Asta nu mai era treaba industriei.

Au luat apoi cuvântul generalul Fromm pentru Armata de uscat şi amiralul Witzell în numele Marinei: cu câteva rezerve, ei s-au raliat concluziilor lui Vogler. Părerea celorlalți participanți înclina în aceeaşi direcție; reieşea clar dorința de a se încredința depline puteri unuia dintre membrii adunării noastre, în ce mă priveşte, după ce am lucrat pentru armamentul destinat Aviației, eram si eu convins de urgența unei asemenea măsuri.

în sfârşit, Funk, ministrul Economiei Reichului, s-a ridicat şi s-a adresat direct lui Milch: „Noi suntem cu toții de acord. Desfăşurarea acestei şedințe a dovedit-o; singura chestiune care se pune este cine ar putea fi acest om. Cine deci ar putea fi mai potrivit decât dumneata, dragă Milch, care te bucuri de încrederea veneratului nostru Reichsmarschall? Cred ca exprim dorința fiecăruia dintre noi rugându-te să accepți această sarcină", a strigat el cam prea patetic pentru un asemenea auditoriu.

Era clar: lucrurile fuseseră aranjate, înainte ca Funk să termine, i-am suflat la ureche lui Milch: „Continuăm în sala de consiliu. Fuhrerul vrea sa vorbească despre atribuțiile mele." Milch a înțeles imediat şi, la propunerea lui Funk, a răspuns că încrederea ce i se arată îl onorează mult, dar că nu poate să accepte.8

Am luat atunci pentru prima oară cuvântul: am anunţat că Fuhrerul vrea să ne vorbească, şi am propus să ne continuăm discuţia joi, 19 februarie, la ministerul meu, căci toate aceste chestiuni intră probabil în atribuţiile mele. Milch a ridicat şedinţa.

Ulterior, Funk a recunoscut în faţa mea că, în ajunul şedinţei, Billy Korner, care era Secretarul de Stat al lui Goring şi omul lui de încredere la Planul de patru ani, îl presase să propună ca Milch să preia toate puterile de decizie. Pentru Funk era evident că Billy Komer nu putea să-i ceară acest lucru fără ştirea lui Goring.

Dar intervenţia lui Hitler avea să releve celor iniţiaţi în raportul de forţe de până atunci ca poziţia mea era, din capul locului, mai tare decât fusese vreodată aceea a predecesorului meu.

Acum Hitler era cel care trebuia să-şi ţină cuvântul. Mi-a cerut să vin la el în birou şi să-i relatez pe scurt cele întâmplate; apoi m-a rugat să-1 las singur câteva clipe, pentru că voia să-şi aştearnă câteva note pe hârtie. După care am mers amândoi în sala de consiliu, unde a luat imediat cuvântul.

Cuvântarea lui Hitler a durat cam o ora. Făcând lungi digresiuni, a vorbit despre rolul economiei de război, a insistat asupra faptului că sporirea producţiei de armament este de o importanţă capitală, a pomenit despre resursele apreciabile ce trebuie să fie mobilizate în industrie şi, într-o manieră uimitor de deschisă, a menţionat conflictul cu Goring: „Acest om nu poate sa-şi asume responsabilitatea Armamentului în cadrul Planului de patru ani." E necesar, a continuat Hitler, să separăm această sarcină de Planul de patru ani şi s-o trecem asupra lui Speer. A retrage cuiva o responsabilitate ce i se încredinţase era un lucru care se putea întâmpla. Existau condiţiile necesare pentru o majorare a producţiei, dar şi prea multa delăsare. Funk mi-a povestit la închisoare că, în timpul Procesului de la Niirnberg, Goring, ca să se apere de acuzaţia de a fi fost cel cu ideea folosirii muncii obligatorii, ceruse să i se remită textul acestui verdict al Fiihrerului, text care echivala cu o destituire.

Hitler a evitat să abordeze problema unei conduceri unitare a ansamblului Armamentului; pe de altă parte, nu a vorbit decât de armamentul Armatei de uscat şi al Marinei, evitând astfel în mod premeditat să se refere la arma aeriană. De altminteri, şi eu m-aş fi ferit să-i semnalez acest punct litigios, căci aici era vorba de o decizie politică şi, dat fiind obiceiurile regimului, te puteai aştepta numai la echivocuri. Hitler şi-a încheiat alocuţiunea cu un apel către participanţi: mi-a înfăţişat mai întâi calităţile de organizator de care dădusem dovadă în domeniul construcţiilor -ceea ce se pare că nu i-a convins pe cei de faţă - apoi a declarat că acceptarea noii responsabilităţi înseamnă pentru mine un mare sacrificiu personal - ceea ce, în situaţia critică în care ne găseam, a părut probabil foarte firesc auditoriului - şi a exprimat speranţa că voi fi nu numai sprijinit în misiunea mea, ci şi tratat cu loialitate. „Purtaţi-vă cu dânsul ca nişte gentlemeni!" a spus el, folosind un cuvânt care rar îi ieşea din gură. în ce consta misiunea mea, a fost o chestiune pe care n-a lămurit-o pe deplin, ceea ce şi mie îmi convenea.

Niciodată nu mai instalase Hitler vreun ministru în felul acesta! Chiar şi într-un regim mai puţin autoritar, un asemenea debut ar fi constituit un atu veritabil, în statul nostru, consecinţele au fost stupefiante, până şi pentru mine: multă vreme m-am mişcat oarecum într-un spaţiu vid, curăţat de orice obstacol şi, practic, am putut face tot ce-am vrut. Funk, care împreună cu mine 1-a însoţit pe Hitler în apartamentele de la Cancelaria Reichului, mi-a promis solemn că-mi va pune la dispoziţie toate mijloacele şi ca mă va ajuta, promisiune pe care avea să şi-o respecte efectiv, cu câteva mici excepţii.

Bormann şi cu mine am mai rămas câteva minute la taifas cu Hitler în salon, înainte de a se retrage, Hitler m-a sfătuit din nou să lucrez cât mai mult cu Industria, căci în acest domeniu se aflau resursele cele mai substanţiale. Ideea nu era pentru mine o noutate, căci el insistase adesea asupra faptului că mijlocul cel mai bun de a realiza o mare operă consta în a apela direct la economie, deoarece birocraţia ministerială, faţă de care nutrea un dispreţ profund, nu făcea decât să împiedice iniţiativele. Am profitat de această ocazie favorabilă pentru a-1 asigura, în faţa lui Bormann, că am intenţia să apelez, înainte de toate, la tehnicienii din industrie pentru a-mi duce la îndeplinire misiunea; am adăugat că, în acest scop, este necesar ca industriaşii să nu fie judecaţi în funcţie de apartenenţa lor la partid; căci mulţi dintre ei - acest lucru nu e un secret - nu sunt membri ai partidului. Hitler a consimţit, indicându-i lui Bormann să ţină cont de dorinţa mea; aşa se face că ministerul meu, cel puţin până la atentatul din 20 iulie 1944, a fost scutit de sâcâielile Cancelariei de partid a lui Bormann.

în aceeaşi seară, Milch şi cu mine am avut o explicaţie sinceră: am hotărât să punem capăt concurenţei care opusese Aviaţia, pe de o parte, şi Armata de uscat şi Marina, pe de altă parte, în chestiunile de armament. Milch mi-a promis o colaborare strânsă. De fapt, în primele luni, sfaturile lui mi-au fost indispensabile; astfel, curând s-a născut între noi o prietenie cordială care durează şi astăzi.

Capitolul 15 IMPROVIZAŢIE ORGANIZATĂ

îmi rămâneau cinci zile până la şedinţa care urma să aibă loc la minister şi, în acest răstimp, trebuia să-mi formulez intenţiile. Oricât de uimitor ar părea, principiile mi-erau clare. Ca un somnambul care înaintează cu ochii închişi, m-am îndreptat din prima zi spre singurul sistem apt a conduce producţia de armament la succes. E adevărat că lucrasem doi ani pentru armament la eşalonul inferior şi că reuşisem astfel să detectez, în organizarea existentă, „un mare număr de erori fundamentale pe care, la nivelul cel mai ridicat, nu le-aş fi putut descoperi".1

Am pus la punct o organigramă în care liniile verticale cuprindeau diferitele produse finite, precum tancuri, avioane sau submarine, adică armamentul celor trei arme. Aceste coloane erau înconjurate de numeroase inele,

fiecare dintre ele reprezentând o categorie de furnituri necesare fabricării tuturor tunurilor, tancurilor, avioanelor şi celorlalte arme. în concepţia mea, aceste inele înglobau, de exemplu, producţia de piese forjate, de rulmenţi cu bile sau de echipament electrotehnic. Obişnuit, ca arhitect, sa gândesc în trei dimensiuni, am schiţat acest nou plan de organizare în perspectivă.

La 18 februarie, în fosta sală de conferinţe a Academiei de Bele-Arte, s-au întâlnit din nou conducătorii economiei de război şi ai armamentului. După ce am vorbit o oră, auditoriul a primit planul meu de organizare fără discuţii şi nu a emis nici un fel de obiecţii când am citit procura pe care o redactasem: prevalându-se de exigenţele exprimate la şedinţa din 13 februarie, această procură plasa armamentele sub o autoritate unică, şi anume sub autoritatea mea. Mă pregăteam deci să difuzez documentul spre semnare. Era un procedeu cu totul neobişnuit în raporturile dintre autorităţile Reichului.

Dar impresia pe care o lăsase alocuţiunea lui Hitler era încă destul de puternică. Primul care s-a declarat cu totul de acord cu propunerea mea a fost Milch. El a semnat din proprie iniţiativă deplinele puteri pe care le solicitasem. Ceilalţi au exprimat rezerve de ordin formal, dar Milch şi-a folosit toată autoritatea ca să le îndepărteze. Numai reprezentantul Marinei, amiralul Witzell, s-a opus până la sfârşit, dându-şi asentimentul numai sub rezervă.

A doua zi, pe 19 februarie, însoţit de feldmareşalul Milch, de generalii Thomas şi Olbricht, care-1 reprezenta pe generalul Fromm, m-am dus la Cartierul General al Fiihrerului ca să-i expun organizarea pe care-mi propusesem s-o transpun în viaţă si să-1 informez că şedinţa se încheiase cu un rezultat pozitiv. Hitler a aprobat totul.

De-abia întors, m-am şi pomenit invitat de Goring să-i fac o vizită la castelul lui de vânătoare de la Karinhall, situat la peste 70 de kilometri nord de Berlin, într-un fel de bărăgan numit Schorfheide. în 1935, după ce văzuse Berghoful de curând terminat, Goring ordonase să i se transforme vechiul şi modestul pavilion de vânătoare într-o reşedinţă somptuoasă care, prin dimensiuni, o depăşea pe cea a lui Hitler. Salonul de zi, la fel de vast ca şi cel de la Berghof, avea o fereastră glisantă şi mai mare. Pe Hitler, la vremea respectivă, îl supărase această risipă. Dar arhitectul crease o reşedinţă care acum ţinea loc de Cartier General; între timp, clădirea îi stimulase lui Goring gustul pentru fast.

O întrevedere cu Goring te costa, în mod regulat, o preţioasă zi de muncă. După un drum lung cu maşina, am sosit, conform înţelegerii, către ora 11. Am avut şi de data aceasta răgazul să contemplu, timp de o oră, tablourile şi goblenurile din salonul de primire. Spre deosebire de Hitler, Goring era extrem de pedant în materie de punctualitate. Coborând din apartamentele lui de la etajul superior, a apărut într-un amplu halat din catifea verde, ceea ce-i dădea un aer decorativ-romantic. M-a primit mai degrabă cu răceală. Mergând înainte cu paşi măsuraţi, m-a condus îndată în cabinetul lui de lucru şi a luat loc la un birou imens; m-am aşezat, cu modestie, în faţa lui. Indignat la culme, s-a plâns amarnic că n-a fost invitat la şedinţa care s-a ţinut în sala de consiliu; apoi mi-a întins peste birou un raport al lui Erich Neumann, director ministerial la Planul de patru ani. Raportul se referea la consecin-ţele juridice pe care le-ar putea avea documentul trimis de mine spre semnare. Ieşindu-şi din fire şi cu o sprinteneală de care, având în vedere corpolenţa lui, nu 1-as fi crezut în stare, a sărit de pe scaun si a început să măsoare vasta încăpere în lung şi în lat. Comisarii mei generali, a vociferat el, nu sunt decât nişte marionete şi nişte laşi. Pentru că, semnând, ei s-au plasat definitiv sub autoritatea lui Speer, şi asta fără măcar să-1 întrebe. Eu nu am mai apucat să deschid gura, ceea ce în situaţia aceasta nu mi-a displăcut. Indirect, eram şi eu ţinta reproşurilor lui îndârjite; dar din faptul că nu a îndrăznit să-mi pună în sarcină o comportare incorectă am dedus că poziţia lui se şubrezise. Nu pot tolera să mi se submineze autoritatea, a spus el în încheiere. Şi a adăugat că o să meargă imediat la Hitler şi o să-şi dea demisia din funcţia de „delegat la Planul de patru ani".

în momentul acela, chiar n-ar fi fost o mare pierdere. Dacă la început Goring cheltuise, fără îndoială, multă energie pentru promovarea Planului de patru ani, în 1942 devenise, după părerea tuturor, apatic şi lipsit de orice tragere de inimă. Agăţându-se neselectiv de toate ideile care i se prezentau, dădea impresia netă că este un om impulsiv şi foarte adesea lipsit de realism.

Fără doar şi poate, de teama repercusiunilor politice, Hitler n-ar fi acceptat demisia lui Goring; ar fi ajuns mai degrabă la un compromis. Acesta era lucrul care trebuia evitat, căci compromisurile lui Hitler reprezentau expediente de care toata lumea se temea; departe de a înlătura dificultăţile, ele făceau situaţia mai incontrolabilă şi mai complicată.

Am înţeles că trebuie să fac ceva pentru a întări prestigiul cam fisurat al lui Goring; în orice caz, i-am dat imediat asigurarea că inovaţiile dorite de Hitler şi aprobate de subordonaţii lui nu dăunează câtuşi de puţin poziţiei lui de coordonator al Planului de patru ani. M-am declarat gata să mă plasez sub autoritatea lui şi să-mi exercit atribuţiile în cadrul acestui plan, gest care 1-a liniştit.

Trei zile mai târziu, am avut o nouă întrevedere cu Goring, pentru a-i supune atenţiei un proiect care făcea din mine „co-jnisarul general al Planului de patru ani, însărcinat cu problemele armamentului". El mi-a dat acordul, fără însă a omite să-mi semnaleze că mă-ntind mult prea mult şi că n-ar fi decât în interesul meu să-mi mai moderez pretenţiile. Peste două zile, la l martie 1942, a semnat ordinul prin care mi se confereau depline puteri pentru „a da armamentului, în ansamblul economiei naţionale, prioritatea ce se impune în timp de război"3. Acest ordin îmi aducea mai multe avantaje decât documentul din 19 februarie pe care Goring îl contestase.

Hitler, fericit că se debarasase de toate dificultăţile personale cu Goring, şi-a dat şi el acordul; peste puţin timp, la 16 martie, am comunicat presei germane numirea mea. Pentru aceasta, alesesem o fotografie veche, în care Goring, satisfăcut de planurile pe care le schiţasem pentru palatul său de mareşal al Reichului, îmi punea prieteneşte mâna pe umăr. Voiam astfel să arat că se terminase criza despre care începuse să se vorbească la Berlin. Este adevărat că Biroul de Presă al lui Goring mi-a trimis un protest, prin care mi se atrăgea atenţia că era dreptul exclusiv al şefului său să publice fotografia şi ordinul.

Fricţiunile nu s-au oprit aici. Devenit susceptibil, Goring mi se plângea în legătură cu anumite comentarii din presa străină, despre care-i vorbise ambasadorul Italiei, potrivit cărora noul ministru îi luase locul la Planul de patru ani. Ştiri de acest gen nu puteau - protesta el - să nu-i umbrească stima de care se bucura în cercurile industriale. Or, nu era un secret pentru nimeni că, dacă Goring trăia pe picior aşa de mare, aceasta se datora subsidiilor din partea cercurilor economice; aveam senzaţia că se temea că o slăbire a prestigiului său ar putea să aibă drept consecinţă micşorarea veniturilor personale. De aceea i-am propus să-I convoace pe industriaşii cei mai de vază la o şedinţă la Berlin, în cursul căreia eu să-i recunosc în mod expres autoritatea. Propunerea 1-a încântat nemaipomenit; într-o clipă şi-a regăsit buna dispoziţie.

Vreo cincizeci de industriaşi au primit deci din partea lui Goring invitaţia de a veni la Berlin. Am deschis şedinţa cu o foarte scurtă alocuţiune, care mi-a permis să-mi onorez promisiunea. Goring s-a lansat într-un discurs-fiuviu despre importanta armamentelor, solicitând auditoriul să contribuie cu toate resursele de care dispune şi debitând apoi o serie întreagă de banalităţi. Cât despre misiunea ce-mi revenea mie, nu a pomenit nimic, nici de bine, nici de rău. în perioada care a urmat, apatia lui Goring mi-a permis să lucrez liber şi nestânjenit de nimeni. Ce-i drept însă, nu o data s-a întâmplat să fie gelos pe succesele pe care le obţineam eu în ochii lui Hitler; dar, în următorii doi ani, el, practic, nu a întreprins nimic care sa mă deranjeze.

Puterile primite de la Goring nu-mi păreau, în condiţiile slăbirii autorităţii lui, a fi suficiente. Peste câtva timp, am întocmit deci un document pe care am reuşit să obţin, la 21 martie, semnătura lui Hitler. Documentul stipula, negru pe alb, că „interesele economiei naţionale germane trebuie să se subordoneze necesităţilor producţiei de armament", în sistemul autoritar al Germaniei de-atunci, acest decret al lui Hitler echivala cu depline puteri în domeniul economiei. Ca toate cele despre care am vorbit mai înainte, forma juridică a organizării noastre purta pecetea improvizaţiei şi a impreciziei. Atribuţiile şi domeniul competenţelor mele nu erau delimitate în mod clar; mi se părea, de altfel, că o clarificare nici n-ar fi fost utilă, drept pentru care căutam pe toate căile s-o evit.

Aveam astfel posibilitatea să ne adaptăm competenţele la situaţiile ce se iveau, să le definim în funcţie de obiectivul urmărit şi să ţinem cont de impulsivitatea colaboratorilor noştri. Puterile mele aproape nelimitate, având cea mai bună garanţie în simpatia manifestată de Hitler faţă de mine, se traduceau în prerogative pe care nu eram interesat să le văd definite juridic: o asemenea precizare ar fi generat, în mod sigur, conflicte de competenţă cu alţi miniştri şi ar fi făcut imposibilă realizarea vreunui acord.

Desigur, confuzia în repartizarea rolurilor era un grav defect al metodei de guvernare a lui Hitler. Dar m-am complăcut în situaţie, atât timp cât împrejurările mi-au fost favorabile şi cât Fuhrerul îmi semna toate documentele pe care i le prezentam. Totuşi, când a încetat să-mi mai dea cu ochii închişi aprobările pe care i le solicitam - ceea ce n-a întârziat să se producă - am fost redus la neputinţă sau obligat să recurg la subterfugii.

în seara zilei de 2 martie 1942, la o lună după numirea mea, am invitat arhitecţii care lucrau la planul de modernizare a Berlinului la o masă de adio la restaurantul „Horcher". într-o scurta alocuţiune am spus: „Oricâtă rezistenţă ai opune unei presiuni, într-o zi tot cedezi, încerc o senzaţie curioasă la gândul că în noua mea muncă nu mă aflu deloc în necunoscut, deşi în primul moment aceasta mi s-a părut atât de diferită de ceea ce făcusem înainte, încă din vremea studiilor mele superioare am învăţat că trebuie să te dedici cu trup şi suflet unei sarcini, dacă vrei să înţelegi totul, în acest moment, mă ocup cu precădere de problema tancurilor, pentru că îmi permite să mă familiarizez cu multe alte domenii. Ca om prudent, mi-am făcut programul pe doi ani." Dar am adăugat că sper să pot reveni printre ei înainte de împlinirea acestui termen. De-abia mai târziu avea să-mi prindă bine activitatea în domeniul armamentului: tocmai noi, tehnicienii, vom fi chemaţi să rezolvăm problemele viitorului. „Dar, în viitor" - am ridicat eu tonul, nu fără o oarecare exaltare - „arhitectul va fi cel care va domina tehnica."4

De-acum încolo, învestit cu depline puteri de către Hitler, cu un Goring îmblânzit în preajmă, am putut să pun pe picioare sistemul pe care-1 schiţasem în organigrama mea, sistem ce se caracteriza printr-o largă autonomie a industriei. Nu în altceva, ci în această organizare trebuie căutată- faptul trece astăzi ca sigur-explicaţia rapidităţii surprinzătoare cu care a sporit producţia de armament. Totuşi, principiile acestei organizări nu erau noi. Atât feldmareşalul Milch, cât şi predecesorul meu, Todt, adoptaseră formula potrivit căreia conducerea anumitor sectoare ale Armamentului era încredinţată unor tehnicieni eminenţi, provenind din marile întreprinderi industriale. Această idee nu era o descoperire a dr. Todt: de fapt, adevăratul iniţiator al „autonomiei industriei" fusese evreul Walther Rathenau, marele organizator al economiei germane în timpul primului război mondial. El descoperise că dacă întreprinderile fac schimb de cunoştinţe tehnice, dacă se efectuează o diviziune a muncii între uzine şi dacă se normează şi se standardizează fabricaţia, producţia poate să facă un salt spectaculos. Această descoperire îl condusese, începând din 1917, la enunţarea principiului conform căruia, realizând condiţiile specificate, se putea „dubla producţia fără să modifici echipamentele şi fără să majorezi costul mâinii de lucru".5 La

ultimul etaj al ministerului lucra un fost colaborator al lui Rathenau, care activase în timpul primului război mondial în Serviciul Materiilor Prime şi care, mai târziu, întocmise o dare de seamă asupra structurii acestui organism. Dr. Todt profitase de experienţa lui.

Am creat „comitete principale", răspunzătoare pentru diferite categorii de arme, şi „inele principale", răspunzătoare de livrarea furniturilor, în cele din urmă, s-a ajuns la formarea a treisprezece comitete principale, alcătuind structurile verticale ale organizării mele, si la tot atâtea inele principale.6

Pe de altă parte, am înfiinţat „comisii de studii", în care şedeau faţă-n faţă ofiţerii Armatei de uscat şi cei mai buni ingineri constructori ai Industriei. Ele aveau sarcina de a controla noile proiecte, de a aduce îmbunătăţiri tehnice încă din stadiul elaborării planurilor şi de a stopa proiectele inutile.

Şefii comitetelor şi ai inelelor principale aveau atribuţia de a veghea ca fiecare întreprindere sa se specializeze cât mai mult în fabricarea unui singur produs, din care să livreze o cantitate cât mai mare: aceasta era prima condiţie pentru a se putea raţionaliza producţia. Până atunci, Hitler şi Goring, în perpetua lor nestatornicie, modificau uneori brusc programele; de asemenea, întreprinderile erau obligate să-şi asigure patru sau cinci comenzi în acelaşi timp, şi, în măsura posibilului, făcute de diferitele arme ale Wehrmachtului, astfel că, dacă o comandă era anulată în mod neaşteptat, le rămâneau celelalte pentru a-şi utiliza capacitatea de produc-ţie. Adesea chiar Wehrmachtul lansa comenzi pe termen limitat. Astfel, de exemplu, înainte de 1942, războaiele-fulger imprimaseră consumului de muniţii un caracter de neregularitate. Producţia era când frânată, când accelerată, ceea ce nu putea decât să slăbească voinţa întreprinderilor de a se consacra în întregime producţiei continue de muniţii. Pentru a preveni aceste inconveniente, comenzile date întreprinderilor au fost dublate, prin grija noastră, de garanţii. De asemenea, am luat măsuri ca respectivele comenzi să fie cât mai uniformizate.

De abia în contextul acestei mutaţii, producţia de armament a trecut de la stadiul oarecum artizanal al primilor ani de război la cel al fabricaţiei cu adevărat industriale, în curând s-au înregistrat nişte succese uimitoare, dar - şi acest lucru este caracteristic - nu în industriile care, încă dinainte de război, aplicau deja metode moderne vizând raţionalizarea producţiei. Era, de exemplu, cazul uzinelor de automobile, unde producţia cu greu se putea majora, în ce mă priveşte, consideram că sarcina mea consta, înainte de toate, în a detecta şi a defini probleme care fuseseră îngropate de ani de rutină; soluţionarea acestora am lăsat-o în seama specialiştilor. Noua mea activitate mă cucerise atât de mult, încât, departe de a mă gândi la vreo diminuare a atribuţiilor mele, aspiram la multiplicarea lor. Simţeam tot felul de impulsuri: veneraţie faţă de Hitler, sentiment al datoriei, ambiţie, amor propriu. Nu eram eu, la treizeci şi şase de ani, cel mai tânăr ministru al Reichului? Colaboratorii si personalul auxiliar care lucrau pentru organizaţia noastră au atins în curând cifra de 10 000. în schimb, funcţionarii ministerului nostru nu erau decât 218.7 Această proporţie era în acord cu vederile mele, căci, pentru mine, rolul preponderent nu-1 avea ministerul, ci sistemul pe care îl numeam „autonomie a industriei".

Regulamentul tradiţional prevedea ca, în general, dosarele să fie transmise ministrului prin mijlocirea Secretarului de Stat; el reprezenta, într-un anumit fel, organul însărcinat cu trierea tuturor

dosarelor, omul care, din proprie iniţiativă, stabilea ce era şi ce nu era important. Am suprimat această procedură; directorii organizaţiei mele industriale, în număr de peste treizeci, şi cei zece directori generali din minister8, au fost plasaţi nemijlocit sub jurisdicţia mea. în principiu, trebuia să se pună de acord între ei. îmi rezervam numai libertatea de a interveni în orice moment în chestiunile importante sau când apăreau divergenţe.

Modul nostru de lucru era la fel de neobişnuit ca şi organizarea noastră. Funcţionarii administraţiei de stat, împotmoliţi în rutină, vorbeau cu dispreţ de ministerul nostru ca de un „minister dinamic", ca de un „minister dezorganizat" sau ca de un „minister fără funcţionari". Mi se reproşa ca am recurs la metode fruste, de tip american. In ce mă priveşte, ridicându-mă împotriva spiritului de castă al birocraţiei ministeriale, afirmam că „o delimitare prea netă a competenţelor nu face decât să-i determine pe oameni sa se dezintereseze de restul problemelor"9. Această poziţie nu era lipsita de analogie cu concepţiile lui Hitler, care credea în posibilitatea improvizaţiei în conducerea treburilor statului de către un geniu impulsiv.

Felul meu de a lucra cu personalul a fost un alt motiv de supărare, pentru că aplicam un principiu care apărea ca o provocare: de la instalarea mea în funcţie, am hotărât, după cum se arata în procesul-verbal al şedinţei cu Fiihrenil din 19 februarie 1942, că, atunci când în conducerea serviciilor importante se găsesc oameni „trecuţi de cincizeci şi cinci de ani", trebuie ca aceştia să fie secondaţi de „adjuncţi având sub patruzeci de ani".

Ori de câte ori îi prezentam proiectele mele de organizare, Hitler dădea dovadă de o indiferenţă uimitoare. Aveam impresia ca aceste chestiuni nu-1 preocupau deloc; de altfel, în anumite domenii, el nu era în stare să deosebească esenţialul de neesenţial. în plus, nu-i plăcea să stabilească foarte precis competenţele. Uneori încredinţa dinadins unor servicii sau unor persoane sarcini asemănătoare sau chiar identice: „îndată se va alege cel mai bun", îi plăcea să spună.

După o jumătate de an de la instalarea mea în funcţie, producţia sporise deja foarte mult în toate sectoarele care erau de resortul nostru. Indicii producţiei de armament în Germania arătau că, în august 1942, producţia de arme crescuse cu 27% faţa de luna februarie, cea de tancuri cu 25%, iar fabricaţia de muniţii cu 97%, deci aproape se

dublase, în această perioadă, ansamblul producției de armament sporise cu 59,6%.10 Era clar că reuşiserăm sa mobilizăm rezerve până atunci neutilizate.

Doi ani şi jumătate mai târziu, în ciuda bombardamentelor care tocmai începuseră, ansamblul producției noastre de armament trecuse de la indicele mediu 98 pentru anul 1941 la indicele maxim 322, în iulie 1944. în acest timp, creşterea mâinii de lucru se situa abia în jurul cifrei de 30%. Reuşiserăm să reducem la jumătate cantitatea de muncă depusă şi să realizăm previziunile lui Rathenau, care afirmase în 1917 că, prin raționalizare, se poate „dubla producția fără să se modifice instalațiile şi fără să se majoreze cheltuielile cu mâna de lucru".

Această reuşită nu era câtuşi de puțin opera unui geniu, cum se afirmă adesea. Mulți tehnicieni din serviciile mele, dotați cu talent organizatoric, erau fără îndoială mai calificați decât mine în această materie. Dar nici unul dintre ei n-ar fi izbutit, pentru ca numai eu puteam să arunc pe cântar autoritatea lui Hitler. Considerația şi favoarea Fiihrerului contau mai mult decât orice.

Creşterile uimitoare ale producției de armament nu se explicau numai prin reorganizarea inițiată de mine. Metodele pe care le aplicam - acelea ale unei gestiuni economice democratice - au constituit şi ele un factor decisiv, în principiu, se acorda marilor industriaşi încredere până la proba contrarie, în felul acesta se încuraja inițiativa, se trezea simțul răspunderii, se stimula capacitatea de decizie - atâtea calități care, în Germania, se atrofiaseră de multă vreme. Desigur, constrângerea şi autoritarismul menținuseră nivelul producției, dar sufocaseră orice spontaneitate, în ce mă priveşte, gândeam, după cum am declarat într-o zi, că industria nu căuta „să ne înşele cu tot dinadinsul, nici să ne fure, nici să facă vreun rău economiei de război".11

Metodele mele constituiau pentru partid o adevărată provocare, lucru de care mi-am dat seama după atentatul din 20 iulie 1944. Atunci a trebuit să fac față unor critici violente şi am fost obligat să-i scriu lui Hitler, pentru a-mi apăra sistemul clădit pe principiul delegării responsabilităților.12

în 1942, statele beligerante - culmea paradoxului - începeau să se diferențieze şi din punct de vedere al organizării economiei de război, în timp ce americanii, de exemplu, se vedeau nevoiți să întărească pe cale autoritară structurile lor industriale, noi încercam să dam o anumită suplețe sistemului nostru de economie dirijată. Vechiul sistem le retezase celor de la baza orice posibilitate de a critica vârfurile şi, de-a lungul anilor, se ajunsese la situația în care şefii habar nu mai aveau de toate viciile de funcționare, de poticnelile, de erorile de planificare şi de paralelismele care apăreau. Datorită acțiunii noastre, acum existau din nou adunări unde se puteau discuta şi dezvălui carențele şi defecțiunile, unde se putea ajunge la un acord privind modul de remediere. Circula adesea printre noi o glumă cum că am fi fost pe punctul de a reintroduce sistemul parlamentar.! 3 Noul nostru sistem crease una dintre premisele apte să compenseze slăbiciunile oricărui regim autoritar. Nu mai trebuia ca problemele importante să fie rezolvate numai după principiul cazon, adică prin ordine venite de sus. Bineînțeles, cu condiția ca în fruntea adunărilor respective să se afle oameni care să asculte toate argumentele pro şi contra, înainte de a lua o decizie clară şi bine fundamentată.

Oricât ar fi părut de caraghios, noul sistem a fost întâmpinat cu rezerve tocmai de acei şefi de întreprinderi cărora le trimi-sesem, încă de la începutul ministeriatului meu, o circulară prin care îi solicitam să mă pună la curent cu „dificultățile şi cu observațiile lor de principiu" şi „să facă aceasta mai amănunțit decât înainte". Mă aşteptam să primesc munți de scrisori, dar apelul meu a rămas fără ecou. Am început să intru la bănuieli şi să mă întreb dacă nu cumva mi se intercepta corespondența, dar realitatea este că nimeni nu mi-a trimis nici o scrisoare. Şefii de întreprinderi -aveam s-o aflu mai târziu - se temeau să nu fie chemați la ordine de către Gauleiteri.

De critici de sus în jos nu duceam lipsă, dar complementul lor necesar, adică sugestiile de jos în sus, era aproape imposibil de exercitat. După ce am devenit ministru, am avut adesea senzația că plutesc pe deasupra realităților, pentru că deciziile mele nu stârneau nici o reacție critică.

Am datorat succesul acțiunii noastre miilor de tehnicieni care şi până atunci se remarcaseră prin performanțe deosebite. Acestor oameni îe-am încredințat întreaga responsabilitate a unor ramuri ale industriei de armament, redeşteptându-le astfel entuziasmul îngropat până atunci sub lespedea regimului; stilul meu neortodox i-a determinat să se implice mai mult. în fond,; mă foloseam de o atitudine, frecventă la tehnicieni, care constă în a te consacra muncii tale fără a-ți pune întrebări. Aparenta lipsă de interferență dintre moralitate şi tehnică îi ținuse pe reprezentanții acesteia din urmă multă vreme departe de orice meditație asupra semnificației activității lor. Ruptura avea să devină cu atât mai periculoasă, cu cât, în acest război, tehnica dobândea o importanță din ce în ce mai mare: tehnicianul nu mai era în măsură să sesizeze consecințele travaliului sau anonim.

în ce mă priveşte, „între nişte colaboratori incomozi şi nişte; executanți servili, îi preferam pe primii"14; partidul, în schimb, n-avea nici o încredere în specialiştii apolitici. Ia să fi împuşcat noi câțiva şefi de întreprindere, să vezi ce mai realizări ar fi avut ceilalți — spunea Sauckel, care a fost totdeauna unul dintre extremiştii din conducerea partidului.

Timp de doi ani n-a îndrăznit să mă atace nimeni. După puciul din 20 iulie, Bormann, Goebbels, Ley si Sauckel au căutat; să o facă. A trebuit să apelez la Hitler, avertizându-1 într-o scrisoare că nu sunt în stare să-mi continuu activitatea cu succes dacă se încearcă judecarea ei după criterii politice.

Angajații ministerului, oameni ncînscrişi în partid, se bucurau de o protecție juridică destul de neobişnuită în statul lui Hitler. într-adevăr, încă din prima perioadă a ministeriatului reuşisem, în ciuda opoziției ministrului

Justiţiei, să obţin adoptarea unei dispoziţii conform căreia, fără acordul meu, nici o persoană nu putea fi urmărită în justiţie pentru daune aduse sectorului înarmare.16 Această dispoziţie mi-a protejat colaboratorii chiar şi după 20 iulie 1944. Când s-a pus problema lui Bucher, director al Companiei Generale de Electricitate (AEG), a lui Vogler, director al Oţelăriilor Reunite, şi a lui Reusch, director al întreprinderii metalurgice Gutehoffnungshutte, toţi trei acuzaţi de a fi făcut afirmaţii „defetiste", Ernst Kaltenbrunner, şeful Gestapoului, mi-a cerat avizul cu privire la punerea sau nepunerea lor sub urmărire. Sublinierea pe care am făcut-o atunci cu privire la specificul muncii noastre, ce ne obligă să vorbim despre situaţie în modul cel mai deschis, i-a scutit pe cei trei directori de neplăcerile unei arestări. Altminteri, se aplicau pedepse grele pentru cazul în care colaboratorii noştri ar fi abuzat de încrederea acordată; de exemplu, pentru a stoca materii prime importante, ei ar fi putut să falsifice cifrele, căci noi oricum nu le mai controlam, în felul acesta ar fi împiedicat aprovizionarea cu arme a frontului.

în gigantica noastră organizaţie am văzut, din primul moment, o construcţie provizorie. Eu însumi eram hotărât ca, după terminarea războiului, să mă întorc la arhitectură şi, în acest sens, voiam să-mi asigur sprijinul lui Hitler. Tot aşa - gândeam eu -era normal să liniştesc temerile industriaşilor şi să-i conving că această organizaţie nu exista decât pentru a satisface necesităţile războiului. După părerea mea, nu se putea cere întreprinderilor să renunţe în timp de pace la oamenii lor cei mai competenţi şi nici să-şi pună experienţa la dispoziţia concurenţilor.18

Organizaţia noastră era numai o soluţie provizorie şi ţineam să-i păstrez acest caracter. Nu m-aş fi împăcat cu gândul că, în propria mea creaţie, pot să se împământenească metode birocratice. Nu încetam să-mi îndemn colaboratorii să suprime hârţogăraia, să rezolve problemele verbal sau telefonic, direct şi fără formalităţi, pe scurt, să evite cu orice preţ constituirea de „dosare", cum se spunea în jargonul de cancelarie. O altă împrejurare care ne-a obligat la o perpetuă improvizaţie au fost raidurile aeriene asupra oraşelor noastre. Dar, uneori, găseam că aceste acţiuni ale inamicului aveau şi ceva pozitiv, după cum rezultă din umorul cu care am reacţionat atunci când, la 22 noiembrie 1943, un raid aerian a distrus ministerul: „Am avut norocul sa vedem arzând, o dată cu ministerul, o bună parte din dosarele curente, aşa încât pentru o vreme am scăpat de o povară inutilă; dar nu putem conta tot timpul pe incidente de genul acesta ca să facem curăţenie prin lucrările noastre."19

în ciuda tuturor progreselor care fuseseră realizate în tehnică şi în industrie, producţia noastră de armament, în epoca celor mai mari succese militare, în 1940 şi 1941, era încă inferioară celei din primul război mondial, în primul an al campaniei din Rusia, producţia de tunuri şi de muniţii n-a depăşit un sfert din producţia lui 1918. Trei ani mai târziu, în primăvara lui 1944, chiar si atunci când, datorită succesului metodelor noastre, nu eram departe de punctul culminant al producţiei de armament, rămăseserăm încă sub nivelul celei din primul război mondial, adică sub nivelul celei a Germaniei, Austriei şi Cehoslovaciei luate la un loc.20

Printre cauzele acestei rămâneri în urma am socotit întotdeauna că se afla proliferarea birocraţiei, împotriva căreia am luptat în zadar.2' Astfel, de exemplu, personalul Serviciului Armamentelor era de zece ori mai numeros decât în timpul primului război mondial. N-am încetat să cer o simplificare a aparatului administrativ, mărturie în acest sens fiind discursurile şi scrisorile mele, din 1942 până la sfârşitul lui 1944. Cu cât luptam mai mult împotriva acestei birocraţii tipic germane, căreia regimul nostru autoritar nu făcuse decât să-i sporească efectivele şi importanţa, cu atât mai mult dominaţia statului asupra economiei de război mi se părea a fi o eroare, şi această convingere a devenit din ce în ce mai mult o dogmă politică pe baza căreia am vrut, în cele din urmă, să explic toate evenimentele, în dimineaţa zilei de 20 iulie, cu câteva ore înainte de atentat, i-am scris lui Hitler că, în materie de organizare, ruşii şi americanii, recurgând la mijloace mai simple, realizează, o mai mare eficienţă decât noi şi că metodele noastre desuete ne împiedică să obţinem rezultate comparabile. Acest război este, adăugam eu, şi o luptă între două sisteme de organizare, „confruntarea sistemului nostru supraclaborat cu arta improvizaţiei, de care dădea dovadă adversarul". Dacă nu adoptăm o altă metodă, atunci posteritatea va avea prilejul să constate că sistemul nostru arhaic, greoi şi conservator a fost cel care ne-a dus la înfrângere.

Capitolul 16 CARENŢE

Unul dintre aspectele cele mai surprinzătoare ale acestui război constă în faptul că Hitler a vrut să-şi scutească propriul lui popor de încercările pe care Churchill şi Roosevelt n-au ezitat să le impună poporului englez şi celui american.1 Contrastul dintre înverşunarea Angliei democratice în mobilizarea întregii forţe de muncă şi moliciunea dovedită în această privinţă Germania totalitară arată cât de mult se temea regimul de o mutaţie a sufragiului popular. Pătura conducătoare nu voia să impună sacrificii- nici sieşi şi nici poporului; se străduia, prin concesii, sa păstreze cât mai mult bunăvoinţa acestui popor. Hitler şi majoritatea adepţilor lui politici aparţineau generaţiei celor care erau soldaţi când a izbucnit Revoluţia din 1918 şi care n-au acceptat-o niciodată. In convorbirile lui particulare, Hitler dădea adesea de înţeles că, după o experienţă ca aceea din 1918, prudenţa, oricât de multă, nu va fi niciodată suficientă, în încercarea de a se preveni orice motiv de nemulţumire, s-a cheltuit mai mult decât în ţările cu regim democratic pentru a aproviziona populaţia cu bunuri de consum, pentru a plăti pensii de război şi pentru a acorda indemnizaţii femeilor ai căror soţi erau mobilizaţi pe front, în timp ce Churchill nu oferea poporului său decât „sânge, lacrimi, muncă şi sudoare", noi, în toate fazele şi crizele războiului, am avut dreptul la unul şi acelaşi cuvânt de ordine, pe care Hitler îl repeta până la monotonie: „Suntem siguri de victoria finală." Era dovada

slăbiciunii politice; această atitudine trăda marea teamă de a nu pierde asentimentul poporului şi de a se vedea astfel confruntat cu crize politice în interiorul ţării.

în primăvara lui 1942, alarmat de înfrângerile noastre pe frontul rusesc, nu eram preocupat numai de mobilizarea tuturor resurselor ţării, ci insistam, în acelaşi timp, pe ideea următoare: „Trebuie ca războiul să fie terminat cât mai repede, căci, altminteri, Germania va fi învinsă. Trebuie să câştigăm bătălia înainte de sfârşitul lui octombrie, înainte să înceapă iama aisească, altfel partida este pierdută pentru totdeauna. Dar nu putem câştiga decât cu armele de care dispunem la ora actuală, nu cu acelea pe care am putea să le avem în anul viitor." Nu ştiu cum a ajuns această analiză la cunoştinţa ziarului Times, care a publicat-o la 7 septembrie 1942.2 Fapt este că articolul sintetiza ideile asupra cărora Milch, Fromm şi cu mine eram de acord la data aceea.

„Avem cu toţii sentimentul că ne găsim în acest an la o cotitură hotărâtoare a istoriei noastre", declaram eu public în aprilie 1942.3 Nu bănuiam că această cotitură este iminentă şi că încercuirea Armatei a 6-a la Stalingrad, nimicirea Afrikakorps, succesul debarcării în Africa de Nord şi primele bombardamente aeriene masive se apropiau, în acelaşi timp, economia noastră de război era, şi ea, la o cotitură; într-adevăr, până în toamna lui 1941, economia fusese organizată în perspectiva unor războaie scurte intercalate cu mari intervale de acalmie. Acum începea războiul de lungă durata.

M în concepţia mea, ar fi trebuit ca mobilizarea tuturor resurselor naţiunii să înceapă de la vârful ierarhiei de partid. Acest lucru mi se părea cu atât mai firesc cu cât Hitler însuşi declarase solemn, la l septembrie 1939, în Reichstag, că nu există sacrificiu pe care el însuşi să nu fie gata a şi-1 asuma imediat.

De fapt, Hitler a fost de acord cu mine când i-am propus să suspende toate lucrările aflate încă în curs de execuţie, chiar şi pe cele de la Obersalzberg. Am putut deci să mă prevalez de acordul lui, la cincisprezece zile după instalarea mea în funcţie, când am luat cuvântul în faţa celui mai greu de convins forum al nostru, adică în faţa Gauleiterilor şi a Reichsleiterilor: „Considerentele legate de lucrările ce urmează a fi executate după încheierea păcii nu mai trebuie să ne influenţeze deciziile. Fiihrerul mi-a ordonat ca, de-acum încolo, să-i semnalez asemenea activităţi de natură să frâneze producţia de armament." Aceasta era o ameninţare făţişă, chiar dacă, în continuare, am mai lăsat din preţ spunând că poate fiecare dintre noi are nişte dorinţe speciale pe care până la iarnă ar vrea să şi le vadă împlinite. Dar situaţia militară impunea ca, de-acum înainte, să fie suspendate toate lucrările de prisos din diferite regiuni. Era de datoria noastră să dăm exemplul cel mai bun, chiar dacă economiile de mână de lucru şi de materiale astfel realizate nu ar fi fost considerabile.

Aveam convingerea că, în ciuda tonului monoton cu care îmi citeam discursul, redactat în ciornă, toţi cei prezenţi vor subscrie la apelul lansat. Dar, când am terminat de vorbit, m-am văzut asediat de o mulţime de Gauleiteri şi Kreisleiteri care voiau să obţină aprobări speciale pentru diferite proiecte. Primul dintre ei era Reichsleiterul Bormann în persoană, care, între timp, profitase de nehotărârea lui Hitler şi obţinuse o derogare. De fapt, muncitorii detaşaţi pe şantierele de la Obersalzberg - cărora, în plus, trebuia să li se asigure camioane, materiale şi carburant -au rămas acolo până la sfârşitul războiului, în ciuda ordinului de întrerupere a lucrărilor, pe care-1 obţinusem a doua oară din partea lui Hitler la trei săptămâni după acest discurs.4

Apoi a fost rândul Gauleiterului Sauckel să dea din coate să obţină asigurări pentru „Forumul partidului", pe care voia sâ-1 amenajeze la Weimar; nici el nu s-a sinchisit de ordinul respectiv şi a continuat lucrările până la sfârşitul războiului. Robert Ley se zbătea pentru un adăpost de porci la ferma sa model. El îmi spunea că trebuie să-i sprijin proiectul, deoarece experienţele sale sunt de mare importantă pentru problemele noastre alimentare. I-am trimis o scrisoare de refuz, nu fără o apostilă ironică: „Conducătorului organizaţiei politice a NSDAP, şef al Frontului German al Muncii. Priviţi: porcăria dumneavoastră!"

După discursul meu, Hitler însuşi, în afară de faptul că a autorizat lucrările de la Obersalzberg, a dat ordin să se amenajeze, nu departe de Salzburg, castelul de la Klessheim, care fusese lăsat de izbelişte. Cu preţul multor milioane de mărci, castelul acesta a fost transformat într-o reşedinţă luxoasă, destinată invitaţilor lui Hitler. Lângă Berchtesgaden, Himmler a construit în secret o vilă mare pentru iubita lui, lucru pe care nu 1-am aflat decât în ultimele săptămâni ale războiului. După 1942, încurajat de Hitler, un Gauleiter iniţia, cu mare consuni de materiale prohibite, transformarea castelului de la Posen şi a unui hotel, clădindu-şi de asemenea o reşedinţă personală în apropierea oraşului. Tot în 1942 şi 1943, se consumau materiale preţioase şi se imobilizau muncitori specialişti pentru a fabrica noi trenuri speciale pentru Ley, Keitel şi alţii. Evident, de cele mai multe ori, activiştii partidului îmi ascundeau proiectele lor. Reichsleiterii şi Gauleiterii dispneau de o putere absolută. Deci, în privinţa aceasta, nu puteam exercita nici un control. Rar izbuteam să opun câte un veto, care şi-aşa nu era luat în considerare, în vara lui 1944, Hitler şi Bormann nu ezitau să notifice ministrului Armamentului interdicţia de a solicita unui fabricant de rame de tablouri din Munchen să lucreze pentru producţia de război. Deja cu câteva luni mai înainte, ei personal ordonaseră să fie scutite de obligaţia de a lucra pentru război „fabricile de tapiserii şi de alte produse artistice asemănătoare", cele care produceau covoare şi tapiserii destinate edificiilor pe care Hitler voia să le construiască după război.

După numai noua ani de domnie, pătura conducătoare ajunsese atât de coruptă, încât, nici în faza critică a războiului, nu era capabilă să renunţe la luxul şi risipa cu care se obişnuise. Toţi aveau nevoie de reşedinţe vaste, case de vânătoare, moşii, castele, servitorime numeroasă, o masă îmbelşugată, o pivniţă cu băuturi selecte -

„obligațiile de reprezentare" o cereau.6 în plus, erau foarte preocupați de securitatea persoanei lor, o adevărată obsesie care friza ridicolul. Această observație este valabilă în primul rând pentru Hitler: indiferent în ce loc ar fi rămas pentru un timp oarecare, cel dintâi lucru pe care-1 ordona era de a se construi un buncăr; adăposturile respective aveau acoperişuri a căror grosime creştea în acelaşi ritm ca şi calibrul bombelor, ajungând în final la cinci metri. Aşa că, la un moment dat, existau buncăre foarte complexe la Rastcnburg, la Berlin, la Obersalzberg, la Miinchen, la reşedința de lângă Salzburg, la Cartierul General de lângă Nauheim şi la cel de pe Somme. în 1944, Hitler a pus să se construiască în Silezia şi în Turingia două cartiere generale subterane, săpate în munte, ceea ce a dus la scoaterea a sute de tehnicieni din atât de necesara activitate minieră şi la mobilizarea a mii de muncitori.7

Teama nedisimulată a lui Hitler şi părerea grozavă pe care o avea despre sine au constituit pentru oamenii din anturajul său o excelentă posibilitate de a nu cruța nici un mijloc pentru a-şi asigura propria lor protecție. Goring, de exemplu, şi-a construit câte un vast adăpost subteran nu numai la Karinhall, ci şi la castelul său de la Veldenstein, undeva în împrejurimile Niirnbergului, loc unde nu s-a dus aproape niciodată.8 Drumul de la Berlin la Karinhall, lung de 70 de kilometri, trecea prin nişte păduri solitare, dar, de-a lungul lui, la intervale regulate, s-au construit adăposturi betonate. Ley, care avea un buncăr la Grunewald, un oraş-satelit, cam în afara pericolului, observând într-o zi efectul produs de o bombă ce străpunsese acoperişul unui adăpost public, nu s-a mai preocupat decât de grosimea acoperişului buncărului personal. De altfel, pentru Gauleiteri, au fost construite şi alte buncăre în afara oraşelor, toate din ordinul lui Hitler, care era convins că oamenii aceştia sunt de neînlocuit. în primele săptămâni, a trebuit să fac față unei întregi serii de probleme urgente, dar cea mai presantă era problema mâinii de lucru, într-o seară, către mijlocul lunii martie, în timp ce vizitam una dintre cele mai importante uzine de armament din Berlin, Rheinmetall-Borsig, am observat că halele erau echipate cu maşini excelente, dar că acestea stăteau neutilizate, deoarece nu existau suficienți muncitori pentru constituirea unui al doilea schimb.

La fel se prezentau lucrurile şi în alte uzine de armament, în plus, în timpul zilei, întâmpinam greutăți în ce priveşte alimentarea cu energie electrică, pe când seara şi noaptea rețeaua era mult mai puțin solicitată. Cum în aceeaşi perioadă s-au construit şi uzine noi, reprezentând o investiție de circa 11 miliarde de mărci, şi cum acestea aveau să ducă, în mod obligatoriu, lipsă de maşini-unelte, mi s-a părut mai judicios să stopăm cea mai mare parte a noilor construcții şi să folosim mâna de lucru astfel disponibilizată pentru a organiza schimbul doi.

Hitler s-a arătat, desigur, receptiv la acest raționament şi a semnat un decret care prevedea reducerea la trei miliarde de mărci a volumului de investiții destinate noilor construcții. Dar s-a văzut că executarea acestui decret presupunea abandonarea anumitor proiecte de perspectivă ale industriei chimice, proiecte al căror cost se ridica la circa un miliard de mărci.9 Or, Hitler n-a mai fost de acord cu acest lucru. El nu voia să renunțe la ideea de a face totul în acelaşi timp, poziție pe care şi-o justifica astfel: „Războiul cu Rusia e posibil să se termine în curând. Dar eu am şi alte proiecte de mai lungă perspectivă, şi, ca să le realizez, îmi trebuie mai mult carburant sintetic decât înainte. E absolut necesar ca noile uzine să fie construite, chiar dacă nu vor fi terminate decât peste câțiva ani." Un an mai târziu, la 2 martie 1943, a trebuit să constat că era inutil „să construieşti uzine ce urmau să contribuie la realizarea unor mari programe de viitor, care n-ar fi produs deci decât după l ianuarie 1945".10 în septembrie 1944, când situația militară devenise catastrofală, această decizie nefericită luată de Hitler în primăvara lui 1942 era un serios handicap pentru produc-ția noastră de armament, afectând sensibil proiectul de restrângere a construcțiilor.

Totuşi, câteva sute de mii de muncitori au devenit disponibili şi au putut fi îndreptați spre industria de armament. Dar tocmai atunci a apărut un obstacol neaşteptat: dr. Mansfeld, director ministerial şi şef al Serviciului Mâinii de Lucru la Planul de patru ani, mi-a explicat cu toată sinceritatea că, dacă Gauleiterii se opun, el nu are suficientă autoritate să transfere dintr-o regiune într-alta muncitorii deveniți disponibili.]' în realitate, îndată ce se simțeau atinşi în prerogativele lor, Gauleiterii uitau pentru un timp rivalitățile şi intrigile care-i dezbinau şi făceau front comun. Mi-era clar că, în ciuda poziției solide pe care o aveam la data aceea, de unul singur nu voi reuşi niciodată s-o scot la capăt. Trebuia să găsesc printre ei unul care, învestit de Hitler cu puteri speciale, să fie în măsură a ajuta la depăşirea dificultăților. Alegerea mea s-a oprit asupra lui Karl Hanke, un vechi prieten, de multă vreme Secretarul de Stat al lui Goebbels şi care făcea parte din clanul lor, pentru că, din ianuarie 1941, devenise Gauleiter al Sileziei Inferioare. Hitler s-a arătat dispus să-mi ataşeze un delegat cu depline puteri. Dar, de data aceasta, Bormann a reuşit să mă torpileze. Hanke era cunoscut ca unul dintre aliații mei; desemnarea sa nu numai ca mi-ar fi întărit poziția, dar ar fi avut şi semnificația unei imixtiuni în afacerile partidului, domeniu rezervat lui Bormann.

Două zile mai târziu, când am revenit cu cererea la Hitler, acesta şi-a dat acordul, dar a refuzat să accepte alegerea pe care o făcusem eu: „Hanke e prea tânăr şi o să-i vină greu să se facă respectat. Am vorbit despre asta cu Bormann. O să-1 luăm pe Sauckel."

Bormann reuşise să obțină numirea lui Sauckel şi-1 convinsese pe Hitler să i-1 subordoneze lui direct. Goring, pe bună dreptate, a protestat, căci era vorba de o responsabilitate care până atunci se exercitase în cadrul Planului de patru ani. Cu dezinvoltura caracteristică în manipularea aparatului de stat, Hitler 1-a numit deci pe Sauckel „comisar general"; dar, în acelaşi timp, 1-a integrat în organizația Planului de patru ani. Goring a protestat din nou, procedeul fiind vădit umilitor. Neîndoielnic că Hitler n-ar fi avut nevoie să insiste mult ca să-1 facă pe Goring să-1

desemneze el însuşi pe Sauckel, dar n-a mişcat un deget în sensul acesta. Datorită ranchiunei lui Bormann, blazonul deja zgâriat al lui Goring primea o nouă lovitură.

Sauckel şi cu mine am fost convocaţi la Cartierul General al Fiihrerului. înmânându-i lui Sauckel ordinul de numire, Hitler a subliniat că nu trebuie sa existe o problemă a mâinii de lucru şi a repetat în aceiaşi termeni pe care-i folosise la 9 noiembrie 1941: „Teritoriile care lucrează direct pentru noi cuprind peste 250 de milioane de oameni. Un fapt e sigur: pe aceşti oameni trebuie să reuşim să-i înhămăm fără menajamente la muncă."13 Hitler i-a cerut lui Sauckel să nu-şi facă nici un scrupul în acţiunea de recrutare în teritoriile ocupate a braţelor de muncă de care aveam nevoie. Cu aceasta se deschidea un capitol funest în activitatea mea. Căci, în următorii doi ani şi jumătate 1-am presat continuu pe Sauckel să-mi aducă, prin constrângere, muncitori străini care să lucreze în fabricile de armament, în primele săptămâni, colaborarea noastră a fost excelentă. Sauckel ne-a promis solemn, lui Hitler şi mie, că va elimina toate dificultăţile privind mâna de lucru şi că va înlocui operativ specialiştii chemaţi sub drapel. Din part(?a mea, 1-am ajutat să dobândească autoritate şi 1-am sprijinit ori de câte ori am putut. Sauckel promisese foarte multe lucruri. In timp de pace, lucrătorii care mureau sau atingeau vârsta de pensionare erau înlocuiţi de generaţia tânără, care furniza, în fiecare an, circa 600 000 de oameni. Acum însă nu numai aceşti tineri erau încorporaţi în Wehrmacht, ci şi o parte din mâna de lucru din industrie. Din care cauză, în anul 1942, economia de război avea un deficit cu mult peste un milion de lucrători.

Intr-un cuvânt, Sauckel n-a putut să-şi onoreze promisiunile. Speranţele lui Hitler, care credea că e simplu să recrutezi dintr-o populaţie de 250 de milioane lucrătorii necesari, s-au spulberat si ele, pe de o parte din pricina slăbiciunii organelor care exercitau puterea în teritoriile ocupate, pe de altă parte pentru că cei vizaţi preferau sa fugă în păduri, la partizani, decât să se lase târâţi la muncă forţată în Germania.

Când primii lucrători străini au sosit în uzine, industria noastră a început să-mi trimită reclamaţii, în principal, era vorba de oameni calificaţi care, până atunci, fuseseră scutiţi de armată, iar acum se vedeau înlocuiţi cu străini. Se spunea că aceşti muncitori germani lucrau în sectoarele cele mai importante şi că acolo exista penuria cea mai gravă. Afară de aceasta, serviciile de spionaj şi de sabotaj ale inamicului îşi atingeau cu multă uşurinţă scopul, strecurându-şi agenţii în coloanele lui Sauckel. Peste tot se resim-ţea lipsa de interpreţi şi de aici greutăţi în a te înţelege cu diferite grupe lingvistice. Colaboratori din industrie îmi prezentau statistici din care rezulta că, în primul război mondial, utilizarea muncii femeilor germane a fost sensibil mai intensă decât acum; îmi arătau fotografii făcute în aceeaşi uzină de muniţii în 1918 si în 1942. în aceste fotografii se vedeau muncitorii părăsind uzina la sfârşitul programului: în 1918 majoritatea o constituia femeile, pe când acum erau aproape numai bărbaţi. Mi s-a demonstrat şi prin ilustraţii din reviste americane şi britanice că, în toate uzinele de armament din aceste ţări, femeile aveau o pondere mai mare decât la noi.

La începutul lui aprilie 1942, i-am cerut lui Sauckel să recruteze nemţoaice pentru armament; el mi-a răspuns foarte categoric că problema recrutării şi repartizării muncitorilor îl priveşte numai pe el şi că, de altminteri, în calitatea sa de Gauleiter, nu primeşte ordine decât de la Hitler şi nu dă socoteală decât în faţa acestuia, în încheiere, mi-a propus să lăsam totuşi decizia în seama lui Goring, care era „împuternicit pentru Planul de patru ani". Consfătuirea a avut loc şi de data aceasta la Karinhall; Goring s-a arătat vizibil flatat de demersul nostru. Afişând o amabilitate exagerată cu Sauckel, pe mine m-a tratat cu multă răceală. Aproape că nici n-am putut să-mi expun argumentele: Sauckel şi Goring mă întrerupeau la tot pasul. Obiecţia cea mai importantă a lui Sauckel era că munca în uzină riscă să aducă prejudicii morale femeilor germane, că ar avea de suferit nu numai „viaţa lor sufletească şi spirituală", ci şi fecunditatea lor. Goring s-a alăturat cu convingere acestei argumentări. Dar, ca să meargă la sigur, Sauckel a obţinut, după această convorbire, şi acordul lui Hitler, fără ca eu să aflu ceva.

Era prima breşă în poziţia mea, care păruse până atunci de neclintit. Sauckel i-a înştiinţat pe colegii Gauleiteri despre victoria sa. A făcut-o printr-o proclamaţie în care se spunea, printre altele: „Pentru a asigura gospodinelor germane si, în special, mamelor cu mulţi copii un sprijin eficace şi pentru a le proteja sănătatea, Fiihrerul m-a însărcinat să strâng din teritoriile răsăritene între 400 000 şi 500 000 de tinere sănătoase şi robuste şi să le transfer în Reich."15 în timp ce în Anglia numărul de menajere scăzuse în 1943 cu două treimi, în Germania acest număr a rămas până la sfârşitul războiului cam acelaşi, adică peste l 400 000.16 în curând, s-a răspândit zvonul că o dată cu sosirea a 500 000 de ucrainence, activiştii partidului nu mai sunt în pană de servitoare.

Producţia de armament a ţărilor beligerante depindea de repartiţia oţelului brut. în primul război mondial, economia de război germană a consumat pentru producţia de armament 46,5% din oţelul brut. Când mi-am luat funcţia în primire, am constatat că, dimpotrivă, în consumul total de oţel brut, partea armamentului nu se ridica decât la 37,5%.17 Ca sa putem majora acest procentaj, i-am propus lui Milch să facem împreună repartizarea materiilor prime.

La 2 aprilie, am pornit deci din nou spre Karinhall. Mai întâi, Goring s-a extins asupra a tot felul de subiecte, apoi, în sfârşit, s-a declarat de acord cu ideea organizării unui Oficiu Central de Planificare în cadrul Planului de patru ani. Impresionat de iniţiativa noastră, el ne-a întrebat aproape cu timiditate: „Aveţi posibilitatea să-1 luaţi pe prietenul meu Korner ca al treilea colaborator? Ar suporta greu să fie ţinut deoparte."

Oficiul Central de Planificare a devenit, în curând, instituţia cea mai importantă a economiei noastre de război. De altfel, era de neînţeles faptul că nu se crease cu mult timp înainte o instanţă superioară care să fi dirijat diferitele

programe şi să fi definit prioritățile. Până în 1939, Goring îşi asumase această funcție; apoi nu s-a mai găsit nimeni suficient de autoritar pentru a domina problemele, cu complexitatea şi importanța lor crescândă, şi capabil sa compenseze carențele lui Goring.19 Decretul lui Goring, care instituia Oficiul Central de Planificare, prevedea că el însuşi va putea să ia toate deciziile pe care le va socoti necesare. Dar, aşa cum mă aşteptam, n-a recurs niciodată la aceasta şi nici noi n-am avut motive să-1 deranjăm.

Şedințele Oficiului Central de Planificare aveau loc la ministerul meu, în sala mare de conferințe, şi se prelungeau la nesfârşit. Participau o mulțime de persoane, printre care chiar miniştri şi secretari de stat. Secondați de consilierii lor tehnici, ei dădeau adesea o luptă dramatică pentru a-şi păstra contingentele. Dificultatea sarcinii noastre provenea din faptul că trebuia sa acordăm cât mai puțin economiei civile, dar totuşi atât cât armamentul să nu sufere din cauza unei producții insuficiente în celelalte sectoare; trebuia, de asemenea, să alocăm suficient pentru nevoile populației.

Eu însumi eram hotărât să acționez energic pentru reducerea producției de bunuri de consum, mai ales că, la începutul lui 1942, aceasta nu era inferioară decât cu 3% față de nivelul atins în timp de pace. Dar, în 1942, n-am reuşit s-o reduc decât cu 12% în favoarea armamentului.22 într-adevăr, nu trecuseră nici trei luni, şi Hitler regreta deja că decisese să dea prioritate producției de armament. La 28 si 29 iunie 1942, a ordonat „sa se reia producția de bunuri de consum destinate populației". Am protestat, argumentând că „pentru toți cei care au acceptat în silă prioritatea dată armamentului, o asemenea orientare este o încurajare în plus de a se opune liniei de conduită actuale"23 - ceea ce constituia un atac nedisimulat la adresa activiştilor partidului. Dar argumentele mele n-au avut nici un ecou la Fiihrer.

încă o dată, şovăielile lui Hitler mă puneau în imposibilitatea de a introduce o economie de război totală.

Pentru a majora producția de armament, nu ajungea să obții mai multă mână de lucru şi mai mult oțel brut; era necesar ca şi traficul feroviar al Reichului să țină pasul cu creşterea necesităților, deşi încă nu-si revenise din şocul produs de iarna rusească. Paralizia trenurilor blocate se întinsese până departe, în interiorul Reichului. Convoaiele cu importante materiale de război înregistrau astfel întârzieri intolerabile.

La 5 martie 1942, dr. Julius Dorpmiiller, ministrul Transporturilor, care era, la cei 73 de ani ai săi, un om încă plin de vioiciune, m-a însoțit la Cartierul General; voiam să-i expunem Fiihrerului problemele cu care se confruntau transporturile. I-am explicat cât de catastrofală e situația, dar, întrucât Dorpmiiller m-a sprijinit numai cu jumătate de gură, Hitler, ca întotdeauna, a ales interpretarea cea mai optimistă a situației. A amânat pentru mai târziu rezolvarea acestei probleme capitale, apreciind că: „Fără îndoială, efectele nu vor fi aşa de dramatice pe cât le vede Speer..."

Paisprezece zile mai târziu, la insistențele mele, a acceptat să desemneze, la Ministerul Transporturilor, un tânăr funcționar pentru a succeda Secretarului de Stat, acesta din urmă având deja 65 de ani. Dar Dorpmiiller era categoric de altă părere. „Secretarul meu de Stat - prea bătrân?" a întrebat el când i-am comunicat decizia. „Vedeți-vă de treabă, un om aşa de tânăr! în 1922, când eram preşedinte al unui comitet de direcție a Reichsbahnului, el tocmai fusese numit consilier al Reichsbahnului." Şi Dorpmuller a reuşit să blocheze această măsură.

După opt săptămâni, la 21 mai 1942, Dorpmuller se vedea obligat să recunoască: „Reichsbahnul dispune pe teritoriul german de un număr atât de insuficient de vagoane şi de locomotive, încât nu mai este în stare sa asigure transporturile cele mai urgente." După cum scria Cronica, expozeul lui Dorpmuller asupra situației transporturilor echivala cu „o declarație de faliment a Reichsbahnului". în aceeaşi zi, ministrul mi-a propus să plaseze transporturile sub autoritatea mea absolută, lucru pe care 1-am refuzat.24

Pe 23 mai 1942, Hitler a acceptat să-i prezint un tânăr consilier al Reichsbahnului, dr. Ganzenmiiller. în iarna trecută, traficul feroviar fusese complet întrerupt într-un sector al Rusiei (pe tronsonul Minsk-Smolensk). Cel care 1-a restabilit a fost Ganzenmiiller. Hitler a părut foarte impresionat: „îmi place acest om, am să-1 numesc îndată Secretar de Stat." La întrebarea mea dacă n-ar trebui discutat în prealabil cu Dorpmuller, a strigat: „în nici un caz! Nici Dorpmiiller, nici Gazenmuller nu trebuie să afle nimic. Eu, pur şi simplu, o să vă convoc la Cartierul General pe dumneata, domnule Speer, şi pe omul dumitale. Ministrul Transporturilor să vină separat."

La indicația lui Hitler, cei doi oameni au fost plasați şi la Cartierul General în barăci diferite. Dr. Ganzenmuller nu bănuia nimic atunci când a intrat, fără ministrul său, în biroul lui Hitler. Declarațiile Fiihrerului sunt consemnate într-un proces-verbal redactat în aceeaşi zi: „Problema transporturilor este o problemă crucială; trebuie deci să i se găsească o rezolvare. Toată viața mea, şi mai ales în iarna trecută, m-am aflat în fața unor probleme capitale, cărora trebuia să li se găsească o rezolvare. De fiecare dată, primeam de la aşa-zişii specialişti, de fapt de la oameni cu funcții de conducere, acelaşi răspuns: «Asta nu se poate, asta nu merge!» Ei bine, eu nu sunt de acord cu aşa ceva! Există probleme care trebuie soluționate necondiționat. Acolo unde avem şefi adevărați, nu pârâți, ele au fost rezolvate totdeauna şi vor fi rezolvate totdeauna, în chestiunile acestea nu se umblă cu mănuşi. Pentru mine, problema nu se pune în termeni de amabilitate; de altfel, mi-este absolut indiferent ce o să spună cândva posteritatea despre metodele pe care sunt obligat să le folosesc. Pentru mine, nu există decât o singură problemă care contează şi care trebuie rezolvată: câştigarea acestui război. Altminteri Germania se duce de râpă."

în continuare, Hitler a relatat cât a fost el de ferm în timpul catastrofei din iarna trecută, şi asta în ciuda avizului generalilor săi care-1 presau să bată în retragere; a vorbit, de asemenea, despre unele măsuri, recomandate de mine

înainte, necesare pentru restabilirea traficului normal. Apoi, fără să-1 cheme pe ministrul Transporturilor, fără măcar să-i ceară avizul, 1-a numit pe Ganzenmuller Secretar de Stat, deoarece „demonstrase pe front că are energia necesară pentru a reintroduce ordinea în transporturi, pentru a salva o situație atât de disperată". De abia în acest moment au fost aduşi la şedința ministrul Dorpmuller şi directorul Leibbrandt. Hitler le-a spus că a decis să intervină personal în chestiunea transporturilor, fiindcă de aceasta depinde victoria; el a continuat, dezvoltându-şi unul dintre raționamentele-standard: „La vremea mea, am pornit de la zero, când eram un soldat necunoscut în primul război mondial şi când i-am văzut pe toți ceilalți lăsându-se păgubaşi, ei care păreau mult mai mult decât mine destinați unor posturi de conducere. Singurul sprijin mi-a fost voința, şi m-am făcut ascultat. Toată viața mea demonstrează că eu nu capitulez niciodată. Trebuie să stăpânim problemele pe care ni le pune războiul. Repet: pentru mine cuvântul «imposibil» nu există." A spus din nou, aproape strigând: „Pentru mine aşa ceva nu exista!" Numai după aceea 1-a anunțat pe ministrul Transporturilor că 1-a numit pe consilierul Reichsbahnului în postul de Secretar de Stat la Ministerul Transporturilor. Procedeul ne-a pus pe toți - pe ministru, pe noul său secretar de stat şi pe mine însumi - într-o situație penibilă.

Hitler vorbea totdeauna cu mult respect despre capacitatea profesională a lui Dorpmiiller. Tocmai de aceea era firesc ca Dorpmuller să se aştepte ca şeful suprem să discute în prealabil cu el chestiunea adjunctului. Dar, cu siguranță, Hitler voise să evite o discuție neplăcută, punându-şi ministrul în fața faptului împlinit, aşa cum procedase de atâtea ori când avusese de-a face cu specialişti. Fapt este că Dorpmuller a înghițit această umilință fără să spună un cuvânt.

în acelaşi moment, Hitler a decis ca mareşalul Milch şi cu mine să ne asumăm provizoriu toate puterile pentru a reglementa problema transporturilor: noi aveam misiunea de a face în aşa fel încât condițiile necesare pentru aceasta să fie „îndeplinite în modul cel mai cuprinzător si în termenul cel mai scurt". Hitler a închis şedința cu precizarea dezarmantă: „N-avem voie să pierdem războiul din cauza problemei transporturilor; în consecință, trebuie s-o rezolvăm."

în fapt, problema a fost rezolvată. Tânărul Secretar de Stat a ştiut să aplice nişte metode simple ca să descongestioneze căile ferate, să accelereze traficul şi să satisfacă cerințele în creştere ale economiei de război. Un comitet special, responsabil cu materialul rulant, primise însărcinarea să ia măsuri pentru ca repararea locomotivelor avariate în condițiile iernii ruseşti să fie accelerată. Dacă până atunci avusesem o producție artizanală de locomotive, de data aceasta am trecut la fabricația de serie şi am mărit randamentul.26 Astfel, în perioada care a urmat, traficul a continuat să-şi mențină fluența, în ciuda creşterii producției de armament. Reducerea teritoriilor pe care le ocupam a dus în mod necesar la scurtarea distanțelor, situație ce a durat până în toamna lui 1944, când, ca urmare a atacurilor aeriene sistematice, transporturile aveau să devină din nou, şi de data aceasta definitiv, punctul cel mai vulnerabil al economiei noastre de război.

Când Goring a aflat că ne pregătim să majorăm producția de locomotive, m-a convocat la Karinhall. Mi-a propus cu toată seriozitatea să facem locomotive din beton, noi nedispunând de suficient oțel. Desigur, locomotivele din beton n-or să reziste cât cele din metal, spunea el, şi atunci ar trebui, pur şi simplu, să se fabrice mai multe locomotive. Bineînțeles, habar n-avea cum s-ar putea realiza aşa ceva, ceea ce însă nu 1-a împiedicat ca, luni de zile, să pedaleze pe ideea aceasta aberantă, pentru care pierdusem două ore de mers cu maşina, două ore de aşteptare, după care mă întorsesem acasă lihnit de foame, într-adevăr, la Karinhall, rar se întâmpla ca invitații la o şedință să fie reținuți la masă. Era singura restricție pe care casa lui Goring şi-o impunea în numele economiei aflate în totalitate pe picior de război.

La numirea lui Ganzenmiiller, se rostiseră formule foarte lapidare în privința modului de a rezolva problema transporturilor. La o săptămână după aceea, m-am dus din nou la Hitler. Consecvent concepției mele conform căreia, în perioadele critice, trebuie ca şefii să dea exemple pozitive, i-am propus ca, până la noi ordine, să interzică demnitarilor partidului şi ai Reichului să-şi folosească vagoanele-salon. Fireşte, pe Fiihrer îl exceptam de la această restricție. Dar el nu a subscris la o asemenea decizie, motivând că în Est era nevoie de aceste vagoane-salon, dat fiind posibilitățile de cazare reduse. I-am replicat că, de fapt, cele mai multe dintre vagoane erau utilizate nu în Est, ci în interiorul Reich-ului, şi i-am prezentat o lungă listă cuprinzând toate notabilitățile care călătoreau în ele. Dar n-am avut nici un succes.

în epoca aceea, îl întâlneam foarte des pe generalul Friedrich Fromm; de multe ori luam dejunul împreună într-un salon separat al restaurantului „Horcher". La una dintre aceste întâlniri, spre sfârşitul lui aprilie 1942, Fromm mi-a spus că singura şansă de a câştiga războiul pe care o mai avem este de a pune la punct o armă cu totul revoluționară. Mi-a destăinuit faptul că se află în contact cu un grup de cercetători care sunt pe cale de a inventa o armă capabilă să distrugă oraşe întregi şi, poate, să scoată din luptă Marea Britanic. Mi-a propus să le facem o vizită împreună. I se părea totuşi important ca măcar să stăm de vorbă cu ei.

Dr. Albert Vb'gler, directorul celui mai mare concern al oțelului din Germania şi preşedinte al lui Kaiser-Wilhelm-Gesellschaft, mi-a vorbit şi el în zilele acelea despre cercetarea nucleară, semnalându-mî cât de neglijat este la noi acest domeniu. El m-a făcut pentru prima dată atent asupra ajutorului insuficient pe care Ministerul pentru Educație şi Ştiință al Reichului îl acordă cercetării fundamentale; într-adevăr, acest minister, cum era şi normal în timp de război, avea puține resurse. La 6 mai 1942, am discutat cu Hitler situația şi i-am propus să

numească în fruntea Consiliului de Cercetare Ştiinţifică al Reichului o figură reprezentativă, de pildă pe Goring.28 O lună mai târziu, la 9 iunie 1942, Goring era numit în acest nou post.

Cam în jurul aceleiaşi date, am participat împreună cu cei trei reprezentanţi militari - Milch, Fromm şi Witzell - la o reuniune care a avut loc la casa „Harnack", sediul de la Berlin al lui Kaiser-Wilhelm-Gesellschaft; trebuia să primim informaţii despre situaţia cercetării atomice în Germania. Printre oameni de ştiinţă ale căror nume nu mi le mai amintesc, se aflau şi viitorii laureaţi ai Premiului Nobel, Otto Hahn şi Werner Heisenberg. După câteva expuneri asupra unor domenii ale cercetării, Heisenberg a ţinut o conferinţă „despre dezintegrarea atomului şi punerea la punct a reactorului nuclear cu uraniu şi a ciclotronului".29 El s-a plâns de nepăsarea ministerului de resort, cel al Educaţiei, faţă de cercetarea nucleară, de insuficienţa mijloacelor financiare şi a materialelor, explicând faptul că, drept urmare a chemării sub arme a personalului auxiliar din cercetare, ştiinţa germană a pierdut poziţii pe care le stăpânea confortabil cu câţiva ani în urmă; extrase din revistele americane de specialitate lăsau să se întrevadă că acolo cercetarea nucleară dispunea de mijloace tehnice şi financiare extrem de importante. Datorită acestui fapt, America deţinea deja un avans care, cu perspectivele extraordinare deschise de fisiunea nucleară, putea să aibă consecinţe incalculabile.

După conferinţă, 1-am întrebat pe Heisenberg dacă fizica nucleară ar putea să ajute la fabricarea bombei atomice. Reacţia lui n-a fost deloc încurajatoare. Desigur, mi-a explicat el, din punct de vedere ştiinţific este posibil şi, teoretic vorbind, nu există nici un obstacol în calea realizării bombei, în schimb, pentru crearea condiţiilor tehnice de fabricaţie ar fi nevoie de cel puţin doi ani, în ipoteza că s-ar începe imediat furnizarea celor necesare. Heisenberg justifica acest termen foarte lung, printre altele, prin aceea că în Europa exista un singur ciclotron, la Paris, al cărui randament era de altminteri destul de slab; pe deasupra, din cauza secretului în care trebuia ţinut, nici nu putea fi utilizat ca lumea. I-am spus că sunt hotărât să mă prevalez de toată autoritatea mea de ministru al Armamentului pentru a construi ciclotroane la fel de mari, sau chiar mai mari decât cele din Statele Unite; dar Heisenberg mi-a obiectat că lipsa noastră de experienţă ne obligă, pentru început, să nu construim decât unul relativ mic.

Oricum, generalul Fromm a fost de acord să lase la vatră câteva sute de cadre ştiinţifice; în ce mă priveşte, am invitat cercetătorii să-mi semnaleze ce măsuri trebuie luate şi ce subvenţii şi materii prime sunt necesare pentru stimularea cercetării în acest domeniu. Câteva săptămâni mai târziu, mi s-au cerut câteva sute de mii de mărci, precum şi oţel, nichel şi alte materiale contin-gentate, dar în cantităţi nesemnificative; cercetătorii solicitau, de asemenea, construirea unui buncăr şi instalarea câtorva barăci, insistând ca prioritatea absolută să fie acordată tuturor experienţelor planificate şi primului ciclotron german, aflat deja în construcţie. Destul de surprins de moderaţia cererilor prezentate într-o problemă capitală, am majorat suma subvenţiei de la unu la două milioane şi am promis că voi livra cantităţile corespunzătoare de materii prime. Se părea că deocamdată nu se putea face mai mult;30 în orice caz, am rămas cu impresia că, în viitorul previ-zibil, bomba atomică nu mai putea influenţa desfăşurarea războiului.

Ştiind că Hitler e înclinat să promoveze proiecte fantastice şi să pună condiţii absurde, nu 1-am informat decât foarte pe scurt despre conferinţa privind fisiunea nucleară şi despre măsurile pe care le luaserăm ca să sprijinim cercetarea ştiinţifică.31 El a obţinut informaţii mai complete şi mai optimiste prin Heinrich Hof-mann - fotograful său, care era prieten cu Ohnesorge, ministrul Poştelor - şi probabil şi prin Goebbels. Ohnesorge se interesa de fisiunea nucleară şi întreţinea, întocmai ca SS-ul, un Serviciu de Cercetări independent, plasat sub conducerea tânărului fizician Manfred von Ardenne. Faptul că Hitler nu căuta să se edifice direct la persoanele învestite cu responsabilităţi în domeniul respectiv, ci recurgea la surse de informare dubioase şi incompetente demonstrează, încă o dată, înclinaţia spre diletantism, precum si slaba lui receptivitate la problemele cercetării ştiinţifice fundamentale.

De câteva ori, Hitler mi-a vorbit şi mie despre posibilitatea punerii la punct a unei bombe atomice, dar se vedea foarte clar că idcea era mai presus de facultăţile lui intelectuale. Aceasta explică şi incapacitatea lui de a înţelege caracteail revoluţionar al fizicii nucleare, în convorbirile mele cu Hitler, sintetizate în 2 200 de puncte, chestiunea fisiunii nucleare apare numai o singură dată, şi încă într-o formă laconică. Desigur, uneori se interesa de perspectivele acestei ramuri a ştiinţei, dar informaţiile pe care i le furnizasem în urma discuţiilor mele cu fizicienii îl întăriseră în hotărârea de a nu urmări îndeaproape chestiunea. Ce-i drept, profesorul Heisenberg îmi rămăsese dator cu un răspuns definitiv la întrebarea dacă, în urma producerii unei fisiuni nucleare, se poate controla fenomenul cu siguranţă absolută sau dacă acesta poate continua sub forma unei reacţii în lanţ. După câte se pare, pe Hitler nu-1 încânta deloc ideea că, sub domnia lui, Pământul s-ar putea transforma într-o zi într-un astru arzând. Uneori se întâmpla chiar să glumească pe seama oamenilor de ştiinţă care, spunea el, în dorinţa lor naivă de a dezvălui toate secretele Pământului, ar putea într-o bună zi sa dea foc planetei; până atunci, mai avea să treacă multă vreme, continua el, şi în mod sigur nu-i era dat lui să apuce acel eveniment.

Hitler n-ar fi ezitat nici o clipă să arunce bombe atomice asupra Angliei, lucru de care mi-am dat seama într-o seara când, în salonul Cancelariei de la Berlin, împreună cu el şi cu Goebbels, priveam un film despre bombardarea Varşoviei în toamna lui 1939. Reacţia lui în faţa ultimelor imagini ale acestui film a fost revelatoare. Cerul era întunecat de fumul incendiilor, bombardierele veneau în picaj spre ţintă şi urcau din nou; puteai urmări traiectoria bombelor, apoi explozia degajând un nor de fum care lua proporţii gigantice; concizia proprie tehnicii

cinematografice sporea intensitatea spectacolului. Hitler era fascinat. Filmul se termina printr-un montaj: se vedea un avion venind în picaj asupra unui contur reprezentând insulele britanice; urma o explozie şi insulele erau făcute ţăndări zburând în toate părţile. Entuziasmul lui Hitler nu mai cunoştea margini: „Aşa o să li se întâmple englezilor, o să-i nimicim!", a strigat el, vrăjit de această perspectivă.

La propunerea specialiştilor în fizica nucleară, am renunţat la construirea bombei atomice încă din toamna lui 1942. Atunci am întrebat încă o dată în cât timp s-ar putea realiza acest proiect şi mi s-a răspuns că ar trebui luaţi în calcul trei sau patru ani, termen la împlinirea căruia soarta războiului va fi fost hotărâtă de mult. Am autorizat construirea unui reactor cu uraniu, a cărui energie avea să servească la acţionarea maşinilor cu care Statul-Major al Marinei voia să-şi echipeze submarinele.

Cu ocazia unei vizite la uzinele Krupp, am cerat să mi se arate elementele primului nostru ciclotron şi 1-am întrebat pe tehnicianul responsabil cu lucrarea dacă n-am putea încerca să construim imediat un aparat mult mai mare. Dar el mi-a confirmat ceea ce-mi spusese deja profesorul Heisenberg: n-aveam experienţă tehnică. Abia la mijlocul anului 1944, nu departe de clinica Universităţii din Heidelberg, am asistat pentru prima dată la fisiunea unui nucleu atomic realizată în primul nostru ciclotron; răspunzând la una dintre întrebările mele, profesoral Walter Bothe mi-a explicat că acest ciclotron permite realizarea unor progrese în medicină şi biologie. M-am declarat mulţumit.

în vara lui 1943, producţia noastră de muniţii cu nucleu dur a cunoscut o perioadă critică, deoarece nu mai puteam importa wolfram din Portugalia, în situaţia dată, am ordonat să se utilizeze uraniul german, pentru a fabrica nucleul destinat acestui tip* de muniţie.32 Deblocarea rezervelor autohtone de uraniu, în jur de 1200 de tone, arată că, în acea perioadă, colaboratorii mei şi cu mine renunţaserăm la ideea de a produce bombe atomice.

Poate că am fi reuşit sa punem la punct o bombă atomică operaţională în 1945. Dar, pentru aceasta, ar fi trebuit să dispunem din timp de toate mijloacele tehnice şi financiare şi de tot personalul necesar, adică de mijloace echivalente celor alocate construcţiei de rachete cu rază lungă de acţiune. Şi, din acest punct de vedere, Peenemiinde a fost nu numai proiectul nostru cel mai mare, ci şi cel care s-a soldat cu eşecul cel mai grav.33

Dacă în domeniul aplicativ al ştiinţei, „războiul total" a rămas o vorbă goală, aceasta s-a datorat şi unor prejudecăţi ideologice. Hitler avea o mare stimă pentru fizicianul Philipp Lenard, care primise Premiul Nobel în 1905 şi care, numărându-se printre primii partizani ai Fiihrerului, era unul dintre puţinii oameni de ştiinţă care făcuseră o asemenea opţiune politică. Lenard îi băgase în cap lui Hitler ideea că evreii exercită o influenţă dizolvantă prin intermediul fizicii nucleare şi al teoriei relativităţii.34 Uneori, în prezenţa invitaţilor la masă, citându-1 pe ilustrul său tovarăş de partid, Hitlcr califica fizica nucleară drept „fizică jidovească" — expresie care nu numai că a intrat în vocabularul lui Rosenberg, ci 1-a determinat şi pe ministrul Educaţiei să aibă reţineri în ce priveşte sprijinirea cercetării nucleare.

Chiar dacă Hitler n-ar fi aplicat tezele partidului asupra cercetării atomice, chiar dacă nivelul din iunie 1942 al cercetării fundamentale ar fi permis fizicienilor să investească nu mai multe milioane, ci mai multe miliarde de mărci pentru a fabrica bombe atomice, ar fi fost imposibil, dat fiind situaţia încordată a economiei noastre de război, să se găsească materiile prime, contingentele şi personalul specializat pe care le presupunea un asemenea efort, într-adevăr, dacă Statele Unite au putut să abordeze un asemenea proiect gigantic, aceasta nu se datorează numai faptului că potenţialul lor productiv era superior celui german. Atacurile aeriene din ce în ce mai frecvente împinseseră de mult economia noastră de război într-o fundătură, ceea ce făcea ca realizarea proiectelor de anvergură să devină tot mai grea. în orice caz, în. ipoteza unei maxime concentrări a tuturor resurselor ţării, Germania ar fi putut dispune de o bombă atomică în anul 1947, nicidecum în august 1945, o dată cu americanii, între timp, epuizarea ultimelor noastre rezerve de minereu de crom ar fi pus capăt războiului cel mai târziu la l ianuarie 1946.

Astfel, de la începutul activităţii mele de ministru, am constatat că se făcuseră greşeli peste greşeli. „Războiul acesta va fi pierdut de cel care va fi greşit mai mult", a declarat Hitler nu o dată în perioada confruntărilor. O asemenea reflecţie sună ciudat astăzi. Dat fiind insuficienţa producţiei noastre, oricum am fi fost învinşi. Dar Hitler însuşi este cel care i-a grăbit sfârşitul, printr-o întreagă serie de erori: de exemplu, planificarea incoerentă a atacului aerian împotriva Angliei, lipsa de submarine de la început, dar, mai ales, carenţa care consta în faptul de a nu avea pus la punct un plan de ansamblu pentru desfăşurarea conflictului. Au realmente dreptate autorii germani de literatură memorialistică atunci când scot în evidenţă greşelile capitale ale lui Hitler. Dar aceasta nu înseamnă că, altminteri, noi am fi putut câştiga războiul.

Capitolul 17 HITLER, COMANDANT SUPREM

Diletantismul a fost una dintre trăsăturile distinctive ale lui Hitler. El nu învăţase niciodată o meserie şi, în fond, a rămas până la sfârşit un profan. Ca mulţi autodidacţi, nu realiza importanţa unei adevărate pregătiri tehnice. Neavând noţiunea complexităţii şi a dificultăţii inerente oricărei mari sarcini, el îşi aroga mereu, ca un nesătul, noi şi noi funcţii. Neîmpovărat de idei îndelung rumegate, spiritul lui, repede percutant, îi dădea uneori curajul să ia nişte măsuri insolite, care unui specialist nici nu i-ar fi trecut prin cap. Succesele strategice ale primilor ani de război pot fi puse, categoric, pe seama impermeabilităţii lui la legile beligerantei şi pe seama amatorismului

etalat în luarea deciziilor. Adversarii săi se conformau unor' reguli pe care Hitler, un autodidact deținător al monopolului absolut al puterii, le ignora sau nu le respecta. De aici au rezultat nişte efecte-surpriză care, combinate cu superioritatea noastră militară, au creat primele condiții ale succeselor sale. Dar aşa cum se întâmplă în general celor netrecuți prin şcoală, o dată cu primele înfrângeri, a devenit un om pierdut. Necunoaşterea regulilor jocului s-a transformat atunci într-o incapacitate de alt tip, încetând să mai fie un avantaj. Diletantismul lui incurabil s-a manifestat cu o forță şi o obstinație tot mai mari pe măsură ce eşecurile deveneau tot mai grave, înclinația spre decizii neaşteptate şi surprinzătoare constituise multă vreme forța lui; de acum înainte, aceasta avea să-1 ducă la pierzare.

La fiecare două sau trei săptămâni, plecam din Berlin ca să petrec câteva zile la Cartierul General al lui Hitler, mai întâi situat în Prusia Orientală, mai târziu în Ucraina. Cu acest prilej, îi ceream să se pronunțe asupra numeroaselor detalii tehnice care pe el, în calitatea lui de comandant suprem al Armatei, îl interesau. Hitler cunoştea toate tipurile de arme şi de muniții, calibrele, lungimea țevilor şi a tirului; în privința materialelor celor mai importante, reținea nu numai mărimea stocurilor, ci şi cifrele producției de la o lună la alta. Era capabil să confrunte până la detaliu livrările cu programele şi să tragă concluziile de rigoare.

în domeniul armamentului, ca altădată în cel al construcției de automobile sau al arhitecturii, Hitler, ca să iasă în evidență, avea obiceiul de a cita cifre. Plăcerea naivă pe care i-o procura această ipostază arăta că tot un diletant rămăsese. Părea veşnic preocupat să demonstreze că este egalul specialiştilor sau chiar superior lor. Adevăratul specialist, fiind suficient de inteligent, nu-şi încarcă memoria cu detalii, pe care, la nevoie, le poate căuta sau le poate procura printr-un adjunct. Dar Hitler simțea nu numai nevoia să-şi etaleze cunoştințele, ci şi plăcerea de a face acest lucru.

Informațiile şi le lua dintr-o carte mare, a cărei legătură roşie era întărită cu o fâşie galbenă, lată. în acest catalog, în permanență ținut la zi, erau repertoriate treizeci până la cincizeci de tipuri diferite de muniții şi de arme; el se afla tot timpul pe noptiera lui. Uneori când, în cursul unei consfătuiri militare, unul dintre colaboratori îi cita o cifră, Hitler dădea ordin să i se aducă volumul şi, pe loc, îl punea la punct pe vorbitor. Deschidea cartea, demonstra că tot ce susținuse el se confirmă una după alta, punând în evidență ignoranța vreunui general. Hitler avea o memorie a cifrelor care-i înspăimânta pe cei din jur.

Desigur, în felul acesta putea sa intimideze majoritatea ofițerilor din anturajul sau. Dimpotrivă, era mai puțin sigur de el când avea de-a face cu un specialist veritabil, îndată ce se lovea de opoziția unui expert nu mai insista asupra punctului său de vedere.

Capitolul 17 HITLER, COMANDANT SUPREM

Diletantismul a fost una dintre trăsăturile distinctive ale lui Hitlcr. El nu învățase niciodată o meserie şi, în fond, a rămas până la sfârşit un profan. Ca mulți autodidacți, nu realiza importanța unei adevărate pregătiri tehnice. Neavând noțiunea complexității şi a dificultății inerente oricărei mari sarcini, el îşi aroga mereu, ca un nesătul, noi şi noi funcții. Neîmpovărat de idei îndelung rumegate, spiritul lui, repede percutant, îi dădea uneori curajul să ia nişte măsuri insolite, care unui specialist nici nu i-ar fi trecut prin cap. Succesele strategice ale primilor ani de război pot fi puse, categoric, pe seama impermeabilității lui la legile beligerantei şi pe seama amatorismului etalat în luarea deciziilor.

Adversarii săi se conformau unor' reguli pe care Hitler, un autodidact deținător al monopolului absolut al puterii, le ignora sau nu le respecta. De aici au rezultat nişte efecte-surpriză care, combinate cu superioritatea noastră militară, au creat primele condiții ale succeselor sale. Dar aşa cum se întâmplă în general celor netrecuți prin şcoală, o dată cu primele înfrângeri, a devenit un om pierdut. Necunoaşterea regulilor jocului s-a transformat atunci într-o incapacitate de alt tip, încetând sa mai fie un avantaj.

Diletantismul lui incurabil s-a manifestat cu o forță şi o obstinație tot mai mari pe măsură ce eşecurile deveneau tot mai grave, înclinația spre decizii neaşteptate şi surprinzătoare constituise multă vreme forța lui; de acum înainte, aceasta avea să-1 ducă la pierzare.

La flecare două sau trei săptămâni, plecam din Berlin ca să petrec câteva zile la Cartierul General al lui Hitler, mai întâi situat în Prusia Orientală, mai târziu în Ucraina. Cu acest prilej, îi ceream să se pronunțe asupra numeroaselor detalii tehnice care pe el, în calitatea lui de comandant suprem al Armatei, îl interesau. Hitler cunoştea toate tipurile de arme şi de muniții, calibrele, lungimea țevilor şi a tirului; în privința materialelor celor mai importante, reținea nu numai mărimea stocurilor, ci şi cifrele producției de la o lună la alta. Era capabil să confrunte până la detaliu livrările cu programele şi să tragă concluziile de rigoare.

în domeniul armamentului, ca altădată în cel al construcției de automobile sau al arhitecturii, Hitler, ca să iasă în evidență, avea obiceiul de a cita cifre. Plăcerea naivă pe care i-o procura această ipostază arăta că tot un diletant rămăsese. Părea veşnic preocupat să demonstreze că este egalul specialiştilor sau chiar superior lor. Adevăratul specialist, fiind suficient de inteligent, nu-şi încarcă memoria cu detalii, pe care, la nevoie, le poate căuta sau le poate procura printr-un adjunct. Dar Hitler simțea nu numai nevoia să-şi etaleze cunoştințele, ci şi plăcerea de a face acest lucru.

Informaţiile şi le lua dintr-o carte mare, a cărei legătură roşie era întărită cu o fâşie galbenă, lată. în acest catalog, în permanenţă ţinut la zi, erau repertoriate treizeci până la cincizeci de tipuri diferite de muniţii şi de arme; el se afla tot timpul pe noptiera lui. Uneori când, în cursul unei consfătuiri militare, unul dintre colaboratori îi cita o cifră, Hitler dădea ordin să i se aducă volumul şi, pe loc, îl punea la punct pe vorbitor. Deschidea cartea, demonstra că tot ce susţinuse el se confirmă una după alta, punând în evidenţă ignoranţa vreunui general. Hitler avea o memorie a cifrelor care-i înspăimânta pe cei din jur.

Desigur, în felul acesta putea să intimideze majoritatea ofiţerilor din anturajul sau. Dimpotrivă, era mai puţin sigur de el când avea de-a face cu un specialist veritabil, îndată ce se lovea de opoziţia unui expert nu mai insista asupra punctului său de vedere.

Todt, predecesorul meu, venea însoţit din când în când de doi dintre adjutanţii cei mai apropiaţi, Xaver Dorsch şi Karl Saur; uneori aducea şi pe unul dintre experţii săi. Dar ţinea mult să expună problemele el însuşi, nesolicitându-şi colaboratorii decât în unele chestiuni de detaliu, mai dificile, în ce mă priveşte, încă de la început, nu mi-am dat osteneala să memorez nişte cifre pe care Hitler, în orice caz, le cunoştea mai bine decât mine. Profitând de împrejurarea că faţă de specialişti nutrea respect, ori de câte ori eram convocat la o constatuire, îmi luam cu mine pe aceia dintre experţi care cunoşteau cel mai bine diversele puncte de pe ordinea de zi.

în felul acesta evitam riscul de a vedea prăvălindu-se asupra mea o avalanşă de cifre şi date tehnice, lucru care constituia coşmarul oricărei „convorbiri cu Fiihrerul". La Cartierul General apăream întotdeauna cu vreo douăzeci de civili. Această invazie a echipei Speer n-a întârziat să-i amuze pe cei din incinta de securitate nr. 1. La fiecare convorbire erau invitaţi doi până la patra dintre experţii mei, în funcţie de subiectele ce urmau a fi discutate. Convorbirea se desfăşura într-o sală a Cartierului General numită „Lageraum", situată în imediata apropiere a camerelor lui Hitler. Avea vreo 24 de metri pătraţi, pereţii lambrisaţi cu lemn deschis la culoare şi mobilier modest, în faţa unei ferestre mari se afla, pentru jocul de cărţi, o masa grea din stejar, lungă de patru metri; într-un colţ era o altă masă, mai mică, înconjurată de patra fotolii. Acolo ne aşezam pentru convorbire.

Eu însumi mă ţineam cât mai în rezervă cu aceste ocazii; deschideam şedinţa cu o prezentare succintă a temei, apoi invitam expertul prezent să-si expună punctul de vedere. Nici cei din jurai Fiihrerului, mulţimea generalilor şi adjutanţilor, serviciile de gardă, controalele, verificările de identitate, nici aureola pe care tot acest aparat i-o conferea lui Hitler nu-i intimidau pe experţi. După ani lungi de reuşită în exercitarea profesiei, ei aveau conştiinţa plenară a rangului şi a propriei lor responsabilităţi. Uneori convorbirea se transforma într-o discuţie aprinsă, căci li se întâmpla să uite în faţa cui se găseau. Hitler accepta toate acestea cu un amestec de umor şi respect; în prezenţa unui asemenea auditoriu, el dădea dovadă de reţinere şi manifesta faţă de cei care asistau la aceste reuniuni o curtoazie deosebită. Atunci renunţa şi la metoda ce consta în a dezarma orice opoziţie prin lungi discursuri, din care ieşeai stors şi epuizat. Era capabil să deosebească esenţialul de accesoriu, dădea dovadă de vioiciune de spirit şi surprindea prin promptitudinea sa de a alege între mai multe posibilităţi şi de a-si justifica alegerea. Se descurca fără dificultate în probleme tehnice, planuri, scheme, întrebările pe care le punea dovedeau că în puţinul timp necesar pentru expunerea problemelor înţelesese esenţa acestora, chiar şi când fuseseră tratate subiecte complexe. Este adevărat că acest plus avea şi un minus, de care el nu era conştient: ajungea prea repede la miezul problemelor, ca să le poată sesiza în totalitatea conţinutului lor.

Nu puteam niciodată să anticipez rezultatul acestor convorbiri. Uneori aproba fără nici o obiecţie un proiect ale cărui şanse de succes păreau extrem de reduse; alteori se opunea cu îndârjire executării unor măsuri neesenţiale, cerute chiar de el cu puţin timp înainte. Totuşi, cu toată incontestabila lui memorie pentru detalii, am reuşit de cele mai multe ori a-1 pune în inferioritate. Datoram aceasta faptului că mă flancam de specialişti care stăpâneau şi mai multe detalii. Ceilalţi colaboratori ai săi, uimiţi şi cam invidioşi, au constatat nu o dată că, după asemenea şedinţe tehnice, Hitler îşi schimba părerile pe care, în cursul consfătuirilor militare precedente, le calificase ca irevocabile, şi că accepta propunerile noastre, deşi se îndepărtau de viziunea lui iniţială.'

Este adevărat că, în domeniul tehnic, orizontul lui Hitler se oprea la primul război mondial. La fel şi concepţia lui despre lume, ideile artistice şi modul de viaţă. Interesele lui în materie de tehnică priveau numai armamentul tradiţional al Armatei de uscat şi al Marinei, în aceste domenii, el se perfecţionase şi-şi actualizase în permanenţă cunoştinţele, venind destul de des cu inovaţii convingătoare şi posibile. Dar arăta puţin interes pentru realizări ca radarul, bomba atomică, avioanele cu reacţie şi rachetele, în rarele ocazii când zbura la bordul Condorului, un avion de dată recentă, se arăta îngrijorat la gândul că trenul de aterizare escamotabil ar putea rămâne în pană. Sceptic, declara că preferă totuşi bătrânul Junkers 52, cu trenul de aterizare fix.

Nu rar se întâmpla ca Hitler, chiar în seara ce urma convorbirilor noastre, să-şi etaleze în faţa colaboratorilor militari cunoştin-ţele tehnice pe care tocmai le dobândise, îi plăcea să dea de înţeles, aşa, ca din întâmplare, că acestea ţin de ştiinţa lui personală.

Apariţia tancului rusesc T 34 a fost un moment de triumf pentru Hitler. S-a folosit de ocazie pentru a arăta că tancul e prevăzut cu ţeava lungă, lucru pe care el îl preconizase deja. înainte de numirea mea în funcţia de ministru, am aflat că, după prezentarea unui Panzer IV în grădina Cancelariei, Hitler criticase aspru încăpăţânarea celor de la Direcţia înzestrării Armatei de uscat, care nu prea se arătaseră grăbiţi să realizeze ideea lui privind sporirea vitezei obuzelor prin lungirea ţevii tunului. Or, cei de la direcţia cu pricina aveau la data aceea nişte contraar-gumente:

tancul nu era prevăzut pentru o ţeava lungă, ce i-ar fi crescut în greutate partea din faţă; o modificare atât de importantă ar fi riscat să dezechilibreze întreaga construcţie.

Hitler revenea mereu asupra acestui incident, când, expu-nându-şi concepţiile, se izbea de vreo opoziţie: „Atunci eu am avut dreptate. N-aţi vrut să mă credeţi. Acum tot eu sunt cel care are dreptate!" în timp ce armata voia să obţină, în sfârşit, un tanc cu o viteză mai mare, ca să-1 poată ţine în şah pe T 34, care era relativ rapid, Hitler persista în ideea că era mai avantajos ca un tanc să aibă, pe de o parte, un tun cu obuze înzestrate cu o forţă mai mare de pătrundere şi, pe de altă parte, un blindaj mai gros pentru o mai bună protecţie. Şi aici, Hitler era la el acasă în ce priveşte cifrele necesare, puterea de pătrundere şi viteza obuzelor. Pentru a demonstra justeţea concepţiilor sale, avea obiceiul să recurgă la exemplul navelor de război: „într-o bătălie navală, acela care are tirul cel mai lung poate să deschidă focul de la o distanţă mai mare. Dacă, în plus, are şi un blindaj mai solid, atunci este, obligatoriu, cel mai puternic! Ce vreţi? Navei mai rapide nu-i rămâne decât o singură soluţie: să-şi folosească viteza

ei superioară ca s-o ia din loc. Sau poate vreţi să-mi demonstraţi că rapiditatea îi va permite să vină de hac unui blindaj superior şi unei artilerii mai puternice? Cu blindatele este exact acelaşi lucru. Tancul cel mai uşor şi cel mai rapid trebuie să se ferească din calea celui mai greu."

Experţii mei din industrie nu participau direct la aceste convorbiri. Rolul nostru era să construim tancuri conform cerinţelor formulate de armată, indiferent de unde veneau ele, de la Hitler, de la Statul-Major sau de la Direcţia înzestrării Armatei de uscat. Problemele tacticii de luptă nu ne priveau. De cele mai multe ori, ofiţerii erau aceia care susţineau discuţia, în 1942, Hitler încă evita să facă uz de autoritate pentru a le reteza. Pe-atunci, mai era în stare să asculte liniştit obiecţiile şi să-şi expună argumentele la fel de liniştit. Totuşi, argumentele sale aveau o greutate deosebită.

Iniţial, tancul „Tiger" („Tigrul") trebuia să cântărească 50 de tone. Conform exigenţelor lui Hitler, atinsese 75 de tone; de aceea am hotărât să realizăm un tanc nou de 30 de tone, care, şi prin denumire: „Panther" („Pantera"), arăta că este mai uşor manevrabil. El urma să fie mai uşor, având însă acelaşi motor ca şi „Tiger", ceea ce 1-ar fi făcut mai rapid. Dar, în decurs de un an, şi tot la insistenţele lui Hitler, atât de mult i-am consolidat blindajul şi i-am mărit calibrul tunului, încât, în final, cântărind 48 de tone, tancul atingea greutatea iniţială a tipului „Tiger".

încercând să compensăm această stranie metamorfoză a unei „Pantere" rapide într-un „Tigru" lent, am lansat mai târziu fabricaţia în serie a unui nou tanc mai mic, mai uşor şi mai rapid.2 Pentru a-i face plăcere lui Hitler, şi pentru a-1 linişti în acelaşi timp, s-a cerut lui Porsche să proiecteze un tanc supergreu, un mastodont ce urma să cântărească peste 100 de tone şi pe care, tocmai din această cauză, n-am fi putut să-1 producem decât în câteva exemplare, în ideea de a-i deruta pe spioni, noului monstru i s-a dat numele „Maus" („Şoarecele"). Oricum, Porsche se aliniase la predilecţia lui Hitler pentru armamentul greu şi aducea din când în când informaţii privind armamentul analog la perfecţionarea căruia lucra inamicul, într-o zi, Hitler 1-a chemat pe generalul Buhle şi i-a spus: „Ani aflat de curând că inamicul va scoate un tanc cu un blindaj mult mai gros decât are al nostru. Ai deja informaţii în sensul acesta? Dacă aşa stau lucrurile, trebuie imediat... Trebuie fabricat un nou tun antitanc. Forţa de pătrundere trebuie... Trebuie mărit calibrul sau lungimea tunului, pe scurt, trebuie reacţionat imediat."

Eroarea fundamentală a lui Hitler consta în faptul că el exercita nu numai comanda supremă a forţelor armate, ci şi pe aceea a Armatei de uscat şi, în această calitate, făcuse o pasiune pentru perfecţionarea blindatelor, în mod normal, problemele de această natură ar fi trebuit să fie rezolvate de ofiţerii Statului-Major General, de Direcţia pentru înzestrarea Armatei de uscat şi de Comitetul pentru Industria Armamentului, comandantul suprem al Armatei de uscat urmând să intervină doar în cazurile cele mai urgente. Dar, la noi, se statornicise obiceiul să se dea ofiţerilor specialişti instrucţiuni şi asupra celor mai neînsemnate detalii. Această practică era şi anormală, şi dăunătoare, pentru că astfel Hitler le lua ofiţerilor săi orice responsabilitate şi făcea din ei nişte oameni indiferenţi.

Deciziile lui Hitler au dus nu numai la o mulţime de paralelisme, ci şi la probleme de aprovizionare din ce în ce mai greu de soluţionat. Deosebit de supărător se făcea resimţită lipsa lui de înţelegere pentru problema asigurării trupelor cu cantităţi suficiente de piese de schimb. Era posibil ca, prin efectuarea de reparaţii rapide, să se menţină în stare de luptă un număr mai mare de tancuri, şi aceasta cu cheltuieli mai mici. Soluţia ar fi fost mai bună decât construirea de noi tancuri în detrimentul fabricaţiei de piese de schimb.4 în acest sens m-a făcut atent în repetate rânduri generalul Guderian, inspectorul general al Blindatelor. Susţinut de colaboratorul meu, Saur, Hitler a continuat să dea prioritate producţiei de noi tancuri. Or, aceasta s-ar fi putut diminua cu 20% dacă s-ar fi recondiţionat tancurile scoase din luptă, dar recuperabile.

Asemenea neajunsuri se resimţeau în cadrul Armatei de rezervă al cărei comandant-şef era generalul Fromm, pe care 1-am dus de mai multe ori la Hitler ca să-i prezinte argumentele Armatei. Fromrn avea darul de a expune problemele clar, ştia să fie ferm şi poseda tact diplomatic. Stătea pe scaun strângând între genunchi sabia în mânerul căreia se sprijinea, întreaga sa atitudine inspirând energie, încă şi astăzi mai cred că, dat fiind marile-i calităţi, prin prezenţa lui, Cartierul General ar fi fost scutit de multe greşeli. De fapt, ca urmare a acestor convorbiri, influenţa sa a crescut. Dar n-a întârziat să se facă simţită o anumită rezistenţă, atât din partea lui Keitel, care-şi vedea poziţia ameninţată, cât şi din partea lui Goebbels care, nu e greu de imaginat, 1-a trimis la Hitler cu un

certificat de proastă purtare politică. Puțin timp după aceea, s-a produs o ciocnire între el şi Hitler în legătură cu o problemă de aprovizionare. Hitler mi-a pus în vedere, pur şi simplu, să nu i-1 mai aduc pe Fromm.

Foarte des, obiectul principal al convorbirilor cu Hitler era stabilirea programelor de înzestrare a Armatei de uscat. Punctul de vedere al Fuhrerului era următorul: cu cât cer mai mult, cu atât obțin mai mult; şi am fost uimit să constat că programe pe care specialiştii industriei le considerau irealizabile, până la urmă au fost chiar depăşite. Autoritatea lui Hitler descătuşa nişte rezerve pe care nimeni nu le luase în calcul. Dar, începând din 1944, a impus o serie de programe utopice; încercările noastre de a le realiza la nivelul fabricilor s-au soldat mai degrabă cu rezultate slabe.

Şedințele de ore întregi, consacrate armamentului şi producției de război, erau, mi se părea mie, un mod al lui Hitler de a ieşi din priza responsabilităților lui militare. Uneori chiar îmi spunea că sunt pentru el un prilej de destindere, asemănătoare cu aceea pe care i-o procuraseră odinioară discuțiile noastre despre arhitectură. Consacra acestei teme multe ore, chiar şi atunci când situația era încordată sau mareşalii şi miniştrii aşteptau să intre la el cu probleme urgente.

Convorbirile noastre tehnice erau, de regulă, urmate de prezentarea unor arme noi, care se făcea pe un câmp din apropiere.

Cu câteva clipe mai înainte ne aflam încă într-o atmosferă relaxată şi, deodată, trebuia ca toată lumea să se încoloneze, cu mareşalul Keitel, şeful OKW, în dreapta. Când venea Hitler, Keitel îi prezenta pe generalii şi pe tehnicienii aliniați. Se vedea cu ochiul liber că Fiihren.il ținea mult la acest ceremonial. Caracterul solemn al evenimentului era accentuat şi de faptul că, pentru a parcurge cele câteva sute de metri care duceau la acel câmp, Hitler îşi folosea maşina oficială, pe al cărei scaun din spate mă aşezam eu.

După prezentările făcute de Keitel, lumea se dispersa cât ai clipi. Hitler cerea să i se arate detalii, se cățăra pe vehicule cu ajutorul unei scări aduse special pentru acest scop şi-şi continua discuția cu tehnicienii. Adesea, Hitler şi cu mine făceam la adresa noilor modele observații elogioase de tipul: „Ce tun elegant!" sau „Ce linie frumoasă are acest tanc!" Era o recădere grotescă în terminologia pe care o foloseam când priveam machete de> arhitectură.

într-o zi, la o inspecție, Keitel a confundat un tun antitanc de 75 cu un obuzier de campanie uşor. Pe moment, Hitler s-a făcut că n-a observat gafa, dar, la întoarcere, a devenit ironic: „L-ai auzit pe Keitel cu tunul antitanc? Şi unde mai pui că e general de artilerie..."

Altă dată, Hitler urma să inspecteze avioanele construite de Luftwaffe; o mulțime de tipuri şi modele făcând parte din programul de producție al Luftwaffei erau aliniate pe un teren de aviație, nu departe de Cartierul General. Goring îşi asumase sarcina de a da el explicații asupra aparatelor. Statul lui Major îi pregătise deci o listă amănunțită unde figurau, pentru fiecare avion, denumirea, calitățile de zbor şi alte date tehnice, într-o ordine care corespundea celei a modelelor expuse. Or, unul dintre avioane nu a putut fi adus la timp, lucru de care Goring n-a fost informat. Ajuns la locul unde trebuia să se găsească aparatul, Goring, cu aceeaşi bună dispoziție de la început şi ținându-se cu străşnicie de listă, s-a apucat să dea lămuriri care, bineînțeles, nu se mai potriveau. Hitler şi-a dat seama imediat de greşeală, dar n-a lăsat să transpară nimic.

La sfârşitul lui iunie 1942, am aflat şi eu ca toată lumea, din ziare, că pe Frontul de Est s-a lansat din nou o mare ofensivă. La Cartierul General domnea o atmosferă febrilă, în fiecare seară, în fața hărții murale, Schmundt, prim-adjutantul lui Hitler, comenta pentru civilii de la Cartierul General înaintarea trupelor noastre. Hitler triumfa, încă o dată avusese dreptate în disputa cu generalii care se pronunțaseră împotriva ofensivei preconizând o strategie defensivă si recomandând unele rectificări ale frontului. Chiar generalul Fromm prinsese acum curaj, deşi la începutul operațiunii se exprimase față de mine că, dat fiind sărăcia în care ne găseam, ofensiva era un lux.

Aripa stângă a frontului, la est de Kiev, se lungea din ce în ce mai mult. Trupele noastre se apropiau de Stalingrad. S-au făcut eforturi nemaipomenite în vederea punerii în mişcare a unui precar trafic feroviar în teritoriile recent cucerite, pentru a continua astfel aprovizionarea trupelor.

Exact la trei săptămâni de la începutul acestei înaintări victorioase, Hitler s-a mutat la un Cartier General avansat, nu departe de oraşul ucrainean Vinița. întrucât aviația rusească nu dădea nici un semn de viață, iar la vest inamicul era de-acum prea departe, Hitler, cu toată grija pe care o purta persoanei sale, n-a cerut buncăre speciale; în loc de adăposturi betonate i s-a construit un grup de case răspândite prin pădure, ceea ce crea o ambianță mai primitoare.

Am profitat de vizitele mele la Cartierul General pentru ca, în limita timpului liber, să voiajez prin regiune, într-o zi am ajuns până la Kiev. Deşi, imediat după Revoluția din Octombrie, arhitecți de avangardă ca Le Corbusier, May sau El Lissitzki influen-țaseră arhitectura modernă din Rusia, la sfârşitul anilor douăzeci, sub domnia lui Stalin, se revenise la un stil neoclasic şi conservator. Palatul conferințelor din Kiev, de exemplu, ar fi putut foarte bine să fie conceput de un bun elev de la Ecole des Beaux Arts. Cochetam cu ideea de a-1 găsi pe arhitect ca să-i dau de lucru în Germania. Am descoperit un stadion construit într-un stil neoclasic, cu statui de atleți ca în Antichitate. Totuşi, aceştia erau pudic îmbrăcați în slipuri sau în costume de baie.

Una dintre cele mai vestite biserici ale Kievului am găsit-o sub forma unui morman de ruine. Mi s-a povestit că în imediata apropiere sărise în aer un depozit sovietic cu praf de puşcă. Mai târziu, am aflat de la Goebbels că Erich Koch, „Comisarul Reichului pentru Ucraina", a fost cel care a ordonat să fie aruncată în aer biserica, pentru a

înlătura acest simbol național al ucrainenilor. Goebbels nu-şi ascundea reprobarea: era îngrozit de turnura sălbatică pe care o lua ocupația germană în Rusia. De fapt, în perioada aceea, Ucraina era încă atât de paşnică, încât puteam să merg cu maşina fără escortă prin vastele ei păduri. Dar şase luni mai târziu, ca rezultat al politicii nesăbuite a comisarilor Reichului, tot teritoriul mişuna de partizani.

Alte călătorii m-au dus în oraşul industrial Dnepropetrovsk. Ceea ce m-a impresionat cel mai mult a fost priveliştea unui oraş universitar aflat în construcție. Depăşea tot ce se făcea în Germania şi era o mărturie elocventă a voinței Uniunii Sovietice de a deveni o putere industrială de prim ordin. Am vizitat şi centrala hidroelectrică de la Zaporoje, pe care ruşii o aruncaseră în aer; breşa făcută în baraj fusese închisă de o mare echipă de muncitori germani; se montaseră turbine nemțeşti. Retrăgându-se, ruşii au întrerupt circulația uleiului care alimenta maşinile; aflate în plină funcționare, ele s-au tot încălzit până s-au deteriorat complet şi n-a mai rămas decât o grămadă de piese inutilizabile. Acesta era un procedeu de distrugere foarte eficace, îl putea declanşa un singur om acționând o manetă. Mai târziu, când Hitler şi-a exprimat intenția de a transforma Germania într-un pustiu, amintirea acestui incident mi-a făcut nopți albe.

La Cartierul General, Hitler şi-a păstrat obiceiul de a mânca în compania celor mai apropiați colaboratori ai săi. Dar, în timp ce altădată, la Cancelaria Reichului, uniformele partidului constituiau dominanta decorului, Hitler era acum înconjurat de generalii şi de ofițerii Statului său Major. Spre deosebire de sufrageria Cancelariei, cu mobilier luxos, popota Cartierului General semăna mai degrabă cu bufetul gării vreunui orăşel. Pereții fuseseră căptuşiți cu scânduri, ferestrele erau cele ale unei barăci-standard, iar masa lungă, unde puteau să se aşeze vreo douăzeci de persoane, avea înjur scaune simple. Hitler lua loc la fereastră, la mijlocul mesei; Keitel se aşeza în fața lui, locurile de onoare - de-o parte şi de alta a lui Hitler- fiind rezervate vizitatorilor ocazionali. Ca altădată la Berlin, Hitler glosa la nesfârşit pe marginea temelor sale favorite, veşnic aceleaşi, iar invitații se vedeau reduşi la condiția de ascultători tăcuți. Trebuie totuşi să recunoaştem că, în fața acestor oameni, cu care avea puține afinități şi care, în plus, îi erau superiori prin origine şi educație, Hitler făcea eforturi vizibile pentru a-şi expune ideile într-un mod cât mai elevat.5 în consecin-ță, nivelul convorbirilor de la Cartierul General al Fiihrerului era superior celor de la Cancelaria Reichului.

în primele săptămâni ale ofensivei, când, în timpul meselor, se comenta înaintarea rapidă a trupelor noastre prin câmpiile Rusiei de Sud, domnea o atmosferă de optimism; opt săptămâni mai târziu, în schimb, o nelinişte tot mai mare a început să se citească pe fețe, şi Hitler însuşi şi-a pierdut, puțin câte puțin, siguranța de sine.

Trupele noastre puseseră stăpânire pe câmpurile petrolifere de la Maikop. Capetele de coloană ale blindatelor se băteau deja pe Terek şi se adânceau într-o regiune de stepă pustie, până la sud de Volga, spre Astrahan. Dar în cursul acestei înaintări se pierduse ritmul primelor săptămâni. Aprovizionarea nu mai ținea pasul, piesele de schimb se epuizaseră de mult, motiv din care avangarda noastră se tot subțiase. în plus, producția lunară de armament nu răspundea încă cerințelor unei ofensive desfăşurate pe spații atât de vaste: la data aceea noi fabricam de trei ori mai puține blindate şi de patru ori mai puțină artilerie decât în 1944. în afară de asta, uzura materialului era considerabilă, nu din cauza luptelor, ci a distantelor. Centrul de încercare a tancurilor de la Kummcrsdorf stabilise că, după un parcurs de 600 până la 800 de kilometri, saşiul sau motorul unui tanc necesită reparații.

Hitler nu voia să ştie de nimic. Pentru a exploata presupusa slăbiciune a inamicului, el încerca să-şi constrângă trupele epuizate să avanseze la sud de Caucaz, spre Georgia. în consecință, a detaşat din vârful coloanei, şi aşa slăbită, forțe importante, care, depăşind Maikopul, au înaintat mai întâi spre Soci, urmând apoi s-o ia pe îngustul drum de coastă spre sud şi să atingă Suhumi. A ordonat, în modul cel mai categoric, să se aplice lovitura principală în această direcție; credea că oricum nu va fi o problemă să pună mâna pe teritoriile de la nord de Caucaz.

Dar unitățile noastre erau la capătul puterilor, în ciuda tuturor ordinelor, ele n-au mai putut să înainteze, în cursul consfătuirilor de Stat-Major, i s-au arătat lui Hitler fotografii luate din avion în care se vedeau pădurile de nuci, de nepătruns, situate în fața oraşului Soci. Generalul Halder, şeful de Stat-Major General, a încercat să-1 convingă pe Hitler că operațiunea întreprinsă în Sud nu avea cum să se soldeze cu un succes; ruşii puteau să dinamiteze pantele abrupte ce mărgineau drumul de coastă şi să bareze trecerea pentru mult timp; în orice caz, drumul respectiv era prea îngust pentru aşa ceva. Dar Hitler a rămas neclintit: „Aceste greutăți pot fi depăşite, ca toate greutățile! Trebuie să începem prin a cuceri drumul. Apoi vom avea cale deschisă spre câmpiile din sudul Caucazului. Acolo ne vom reface armatele în linişte şi vom instala depozite de aprovizionare, într-un an sau doi vom lansa o ofensivă contra imperiului britanic. Nu avem nevoie de mari mijloace pentru a elibera Persia şi Irakul. Indienii vor face o primire entuziastă diviziilor noastre."

în 1944, când s-a pornit acțiunea de depistare a comenzilor inutile de la imprimerii, s-a descoperit că, pentru a satisface o comandă a OKW, o casă de imprimerie din Leipzig continua să tipărească în cantități mari hărți şi ghiduri de conversație pentru Persia. Această comandă fusese uitată.

Chiar şi un profan şi-ar fi dat seama că ofensiva se îndreaptă în pas alergător spre eşec. Exact atunci a sosit la Cartierul General ştirea ca un detaşament al trupelor de munte germane a cucerit Elbrusul, vârful cel mai înalt al Caucazului; pe acel munte, înalt de 5 600 de metri, înconjurat de gheţari uriaşi, soldații noştri arboraseră drapelul german. Evident, era vorba de o operațiune inutilă, de foarte mică anvergură, de altfel,6 ce trebuia considerată ca o aventură a unor alpinisti exaltați. Noi am avut toată înțelegerea pentru această năzdrăvănie care, în rest, ne părea

lipsită de urmări şi total nesemnificativă. L-am văzut deseori pe Hitler la mânie, rar însă mi-a fost dat să asist la o asemenea izbucnire de furie ca atunci când a primit această ştire. A vociferat ore în şir, ca şi cum tot planul său de campanie ar fi fost ruinat prin operațiunea respectivă. Trecuseră deja câteva zile, dar el tot mai continua să-i înjure pe „cretinii ăştia de alpinisti care ar merita să fie aduşi în fața tribunalului de război", în plin război, se ambiționaseră prosteşte sa cucerească muntele, în ciuda dispozițiilor lui de a se concentra toate eforturile în direcția Suhumi. „Iată cum se respectă ordinele mele!" spunea el.

Treburi urgente m-au obligat să mă întorc la Berlin. Câteva zile mai târziu, comandantul-şef al Grupului de armate din Caucaz a fost înlocuit, deşi Jodl îl apărase cu energie. După vreo cincisprezece zile, când am revenit la Cartierul General, 1-am găsit pe Hitler certat cu Keitel, Jodl şi Halder. Nu le mai strângea mâna, nu-i mai poftea la masă. De atunci şi până la sfârşitul războiului, a luat masa numai în buncărul său, unde, din când în când, erau invitați doar câțiva aleşi. Bunele relații pe care Hitler le întreținuse cu militarii din anturajul său se rupseseră pentru totdeauna.

Să fi fost din cauza eşecului iremediabil al ofensivei în care-şi pusese atâtea speranțe, sau avea, pentru prima dată, presentimentul că evenimentele iau altă turnură? Dacă de-acum încolo a evitat să se mai aşeze la masă cu ofițerii, poate că a făcut-o deoarece printre ei nu mai făcea figură de învingător, ci de învins. Fără îndoială, se epuizaseră şi generalitățile lui de diletant pe care le servea acestui cerc de persoane; poate că, în plus, simțea pentru prima dată că magia lui nu mai funcționează.

în curând, Hitler a început din nou să fie ceva mai amabil cu Keitel, care, de câteva săptămâni, nu-şi mai găsea loc de frământat ce era si depunea zel în tot ceea ce făcea; lucrurile s-au aranjat şi cu Jodl, care, ca de obicei, nu reacționase nicicum. Dar şeful Statului-Major General, generalul Halder, a fost nevoit să plece. Era un om calm, închis, fără îndoială incapabil să reziste dinamismului grosier al lui Hitler; părea întotdeauna cam dezorientat. Succesorul său, Kurt Zeitzler, era exact la polul opus: imperturbabil, mergea drept la obiect şi expunea problemele cu o voce fermă. Nu reprezenta tipul de militar care are idei personale, ci probabil tipul de om agreat de Fiihrer, adică un „auxiliar" sigur, care, cum îi plăcea lui Hitler să spună, „nu-şi pierde timpul să-mi cântărească ordinele, ci îşi foloseşte energia pentru transpunerea lor în viață". Fără îndoială, din acest motiv nu-1 alesese din rândurile elitei generalilor; până atunci, Zeitzler servise la un eşalon inferior al ierarhiei militare. Urca acum dintr-o dată două trepte.

După numirea noului şef de Stat-Major General, Hitler m-a autorizat să asist la aşa-zisele „convorbiri despre situație". O vreme am fost singurul civil admis la asemenea reuniuni.7 Puteam să interpretez aceasta ca o distincție, care dovedea ca Hitler era satisfăcut de munca mea; el avea, de altminteri, toate motivele să fie mulțumit, pentru că indicatorii producției erau în creştere constantă. Dar, fără îndoială, nu mi-ar fi acordat această favoare dacă s-ar fi temut că prestigiul lui va avea de suferit în urma înfruntărilor, a dezbaterilor aprinse şi a certurilor în prezența mea. Furtuna trecuse, Hitler se reechilibrase.

în fiecare zi, în jurul prânzului, se ținea „marea şedință", care dura de obicei două până la trei ore. Hitler se aşeza pe un fotoliu simplu din trestie împletită în dreptul unei mese lungi, pline cu hărți. Ceilalți participanți şedeau în picioare în jurul mesei. Erau de față adjutanții, ofițerii de Stat-Major ai OKW, cei de la Statul-Major al Armatei de uscat, ofițerii de legătură reprezentând Luftwaffe, Marina, Waffen-SS şi pe Himmler. în general, oameni simpatici, destul de tineri, care aveau, cei mai mulți dintre ei, gradul de colonel sau de comandant, în mijlocul lor, Keitel, Jodl şi Zeitzler se simțeau ca la ei acasă. Uneori venea şi Goring. Hitler, voind să-i arate prin aceasta un respect deosebit şi poate ținând cont şi de corpolența oaspetelui, ordona să i se aducă un taburet tapițat. Reichsmarschallul lua loc lângă Fiihrer.

Hărțile erau luminate de lămpi de birou, cu suport lung. Mai întâi, se punea în discuție situația de pe Frontul de Est. Trei sau patru hărți de Stat-Major, măsurând fiecare cam 2,50/1,50 metri, se aflau întinse una după alta pe masă în fața lui Hitler. Se începea cu Nordul. Pe hărți figurau toate operațiunile care avuseseră loc în ziua precedentă, orice înaintare, chiar şi acțiunile de recunoaştere, aproape toate aceste peripeții fiind comentate de şeful Statului-Major General. Hărțile erau prezentate pe rând, astfel că Hitler avea o vedere de ansamblu a fiecărui sector. La operațiunile mai importante se zăbovea mai mult, şi Hitler nota atunci cu scrupulozitate orice modificare a situației în raport cu ziua precedentă. Numai pregătirea acestui expozeu lua, atunci când se discuta despre lupte pe Frontul de Est, una până la două ore, ba chiar mult mai mult în cazul operațiunilor de anvergură. Aceasta era o considerabilă pierdere de timp pentru şeful Statului-Major General şi pentru ofițerii săi, care aveau lucruri mai importante de făcut. Ca profan, rămâneam uimit văzându-1 pe Hitler cum, în timpul prezentării situației, dădea dispoziții, deplasa divizii şi punea la punct detalii.

Este de remarcat că, în 1942, încă mai lua notă cu calm, poate şi cu un început de apatie, de gravele insuccese, în orice caz, în fața celorlalți nu dădea nici un semn de exasperare, străduin-du-se să întrețină imaginea unui strateg superior, pe care nimic nu-1 poate zdruncina. Experiența dobândită în tranşeele primului război mondial - sublinia el adesea - îi permitea să înțeleagă anumite subtilități ale meseriei armelor mult mai bine decât toți consilierii săi militari, absolvenți ai Şcolii de Stat-Major. în unele domenii, acest lucru era fără îndoială exact. Dar mulți ofițeri credeau că tocmai din cauza acestei „perspective de tranşee", el avea o concepție inadecvată cu privire la procesul de comandă, în acest sens, nivelul său de cunoaştere a detaliilor, în speță cel al unui caporal, constituia mai degrabă

un inconvenient. Cu laconismul său caracteristic, generalul Fromm afirma că dintr-un civil ar fi ieşit poate un comandant suprem mai bun decât dintr-un caporal, care, de altminteri, nu a luptat niciodată în Răsărit şi nu este deci în măsură să înţeleagă problemele deosebite pe care le pune acest spaţiu geografic.

Ceea ce făcea Hitler era o meschină „cârpăceală de cavaf'. Un alt inconvenient iremediabil provenea din faptul că hărţile nu ofereau decât o imagine incompletă a configuraţiei terenului. La începutul verii lui 1942, a decis personal să trimită pe front primele şase tancuri „Tiger" operaţionale; ca de fiecare dată când apărea o armă nouă, îşi făcea mari iluzii. Chiar de la o distanţă mai mare, tunurile antitanc sovietice de 7,7 cm perforau partea din faţă a tancurilor noastre „Panzer" IV. Or, cu imaginaţia lui înfierbântată, Hitler anticipa modul în care inamicul o să tragă zadarnic foc după foc şi cum, în cele din urmă, „tigrii" vor depăşi cuiburile de artilerie. Statul-Major i-a atras atenţia asupra faptului că terenul pe care-1 alesese făcea imposibilă desfăşurarea tactică a tancurilor, căci, de ambele părţi ale drumului, era mlaştină. Hitler nu a respins aceste obiecţii cu brutalitate, ci doar cu superioritate. Aşa a fost lansat primul atac al tancurilor „Tiger". Toţi aşteptau cu nerăbdare rezultatul. Eu însumi mă întrebam oarecum îngrijorat dacă, din punct de vedere tehnic, totul va merge bine. Dar nu s-a mai ajuns la o probă tehnică generală, în poziţiile lor cu tunuri antitanc şi fără să-şi facă probleme că i-au depăşit tancurile noastre, ruşii au găurit blindajul lateral, mai subţire, al primului şi al ultimului dintre „tigri". Celelalte patru tancuri „Tiger" n-au mai putut nici sa avanseze, nici să dea înapoi, nici să fugă pe de lături prin mlaştină, astfel încât au fost şi ele repede lichidate. Hitler a trecut sub tăcere acest eşec total şi n-a mai revenit niciodată asupra episodului ca atare.

După ce s-a discutat situaţia din Est, generalul Jodl a prezentat-o pe cea din Vest, adică de pe frontul aflat la data aceea încă în Africa. Hitler avea şi aici tendinţa să se bage în toate amănuntele. Nu o dată 1-a iritat Rommel cu procedeul lui de a nu-i trimite, adesea zile-n şir, decât rapoarte foarte vagi, ceea ce, în ochii Cartierului General, însemna o ascundere a realităţii, pentru ca apoi să vină cu surpriza unei modificări complete a situaţiei. Hitler manifesta o simpatie deosebită pentru Rommel şi, cu toată nemul-ţumirea sa, îi trecea cu vederea anumite lucruri.

De fapt, Jodl, în calitatea lui de şef al Statului-Major al Wehrmachtului, ar fi trebuit să coordoneze operaţiunile pe diferitele teatre de război. Dar Hitler luase asupră-şi această sarcină, fără ca apoi să se mai intereseze de ea. în fond, Jodl n-avea nişte atribuţii bine definite. Dar, pentru a deţine un câmp de activitate propriu, Statul-Major al Wehrmachtului a preluat comanda în anumite sectoare ale frontului, astfel că, în ultimă instanţă, în fruntea Armatei de uscat existau două State-Major concurente, între acestea arbitra Hitler, conform principiului adesea menţionat: dezbină şi stăpâneşte. Astfel, atunci când era vorba de a transfera divizii din Est în Vest şi invers, diferendul dintre Statele-Major rivale devenea cu atât mai violent cu cât situaţia se agrava.

După ce se încheia discuţia asupra operaţiunilor terestre, se făcea un rezumat al evenimentelor din ultimele douăzeci şi pătai de ore din sectorul Aviaţiei şi al Marinei: în general, ofiţerul de legătură sau adjutantul reprezentând aceste arme dădea raportul, doar rar comandanrul-şef. Atacurile contra Angliei, bombardamentele asupra oraşelor germane erau prezentate în stil telegrafic, ca şi ultimele succese obţinute în războiul submarinelor, în chestiuni ţinând de războiul aerian şi de cel maritim, Hitler lăsa comandanţilor-şefi cea mai deplină libertate de mişcare; el nu intervenea decât uneori, cel puţin la data aceea, şi numai pentru a-şi exprima câte o părere.

în continuare, Keitel îi prezenta lui Hitler câteva documente spre semnare; era vorba cel mai adesea de „ordine de acoperire";

în parte luate în derâdere, în parte inspirând teamă, acestea erau directive menite să-i servească lui Keitel sau oricărei alte persoane drept acoperire împotriva unor eventuale reproşuri ulterioare ale lui Hitler. Pe-atunci, eu consideram procedeul respectiv ca fiind un abuz inadmisibil, căci, în felul acesta, idei şi proiecte cu totul incompatibile deveneau, prin semnătura lui Hitler, ordine, ceea ce crea contuzie şi derută.

Prezenţa atâtor oameni în acea încăpere relativ îngustă făcea atmosfera de nerespirat, astfel că, la fel ca aproape toţi ceilalţi, nu trecea mult timp şi începeam să simt cum mă cuprinde oboseala. Exista, ce-i drept, o instalaţie de ventilare, dar aceasta crea, după cum spunea Hitler, o „suprapresiune" care provoca dureri de cap şi o senzaţie de toropeală. De aceea nu era pusă în funcţiune decât înainte şi după şedinţă. Fereastra rămânea de obicei închisă, chiar pe vreme frumoasă; perdelele erau trase până şi în timpul zilei. Rezultatul era o atmosferă foarte apăsătoare.

Mă aşteptasem să văd domnind la aceste şedinţe de Stat-Ma-jor o linişte respectuoasă, aşa că am fost surprins să constat că tocmai ofiţerii care nu participau direct la raport discutau fără jenă, deşi cu discreţie. Adesea, în timpul şedinţei, unii se aşezau pe locurile din fundul încăperii şi păreau să uite de prezenţa lui Hitler. Toate aceste discuţii de pe margine produceau o rumoare neîntreruptă care mă enerva. Pe Hitler îl deranjau numai când deveneau prea aprinse şi prea zgomotoase. Când însă îşi ridica, în semn de dezaprobare privirea, larma se potolea imediat.

începând din toamna lui 1942, a-1 contrazice în faţă pe Hitler în chestiunile importante ce făceau obiectul şedinţelor militare încă nu era posibil decât cu prudenţa de rigoare. Tolera mai degrabă obiecţiile celor de pe margine decât pe ale celor din anturajul lui cotidian. El însuşi, când încerca să convingă, se lansa în lungi preambuluri şi căuta să se menţină cât mai mult în planul generalităţilor. Rar îşi lăsa interlocutorii să vorbească; dacă în cursul discuţiei apărea un punct litigios, Hitler se eschiva cu îndemânare şi amâna clarificarea pentru o întâlnire ulterioară. Pleca de la ipoteza că şefilor militari le vine greu să cedeze în prezenţa ofiţerilor lor de Stat-Major. E posibil, de asemenea, să fi preferat discuţiile în cerc restrâns; acestea-i permiteau să-şi pună în valoare cu mai multă eficacitate fascinaţia pe care o exercita şi puterea lui de a convinge. Şi unul, şi celălalt dintre cele doua

atuuri îşi pierdeau din valoare la telefon. Probabil din cauza aceasta Hitler, în mod vădit, n-a agreat niciodată ideea de a purta discuţii importante la telefon.

Pe lângă „şedinţa mare", care avea loc seara târziu, se mai ţinea şi o şedinţă restrânsă, în cursul căreia un tânăr ofiţer de Stat-Major General prezenta un raport asupra evenimentelor din ultimele ore. Cu acest prilej, era numai Hitler faţă-n faţă cu ofiţerul. Când cinam cu el, mă reţinea uneori şi pe mine la asemenea convorbiri tete-â-tete. Atunci era fără îndoială mai degajat decât în timpul şedinţei celei mari, iar atmosfera, categoric mai decomprimată.

Dacă până la urmă Hitler a devenit tot mai convins că avea calităţi de supraom, acest lucru se datora şi anturajului, însuşi mareşalului Blomberg, primul şi ultimul ministru de Război al lui Hitler, îi plăcea să laude geniul strategic remarcabil al Fiihrerului. Cu atâtea imnuri de laudă care i se cântau, cu atâtea zgomotoase manifestări de aprobare care-1 înconjurau în permanenţă, chiar şi o personalitate mai echilibrată şi de o mai mare modestie decât Hitler cu greu ar fi putut să nu-şi piardă simţul măsurii.

Hitler primea cu plăcere sfaturi emanând de la persoane care judecau situaţia cu şi mai mult optimism şi care se hrăneau cu iluzii mai abitir decât el; obiceiul acesta ţinea de firea lui. E ceea ce se verifica adesea cu Keitel. Ori de câte ori Hitler lua decizii pe care majoritatea ofiţerilor le accepta fără tragere de inimă, într-o tăcere semnificativă, Keitel căuta să-1 susţină cu toată convingerea. Aflându-se fără încetare în apropierea nemijlocită a lui Hitler, căzuse în întregime sub influenţa lui. Acest general respectabil, acest burghez cinstit şi serios, devenise, cu anii, un lacheu slugarnic, ipocrit şi fără simţul realităţii, în fond, Keitel era victima propriei sale slăbiciuni. Constatase că în orice discuţie începută cu Hitler nu se putea ajunge la o înţelegere, ceea ce îl făcuse, în cele din urmă, să renunţe la a-şi mai susţine vreo opinie personala. Dacă însă ar fi pus piciorul în prag şi s-ar fi încăpăţânat să-şi susţină ideile, rezultatul n-ar fi fost decât unul singur: înlocuirea lui cu un alt Keitel.

Când, în anii 1943-1944, Schmundt, care era prim-adjutantul lui Hitler şi şeful de Personal al Armatei de uscat, a încercat, împreună cu mulţi alţii, să obţină înlocuirea lui Keitel cu energicul mareşal Kesselring, Hitler a declarat ca nu poate renunţa la Keitel, care-i este „credincios ca un câine". Probabil, Keitel încarna cel mai bine tipul de om de care Hitler avea nevoie în preajma sa.

De multe ori, chiar şi generalul Jodl se ferea să-1 contrazică în faţă. El avea însă mai mult tact. De obicei, nu spunea ce gândeşte şi ieşea în felul acesta din situaţii dificile, pentru ca, mai târziu, să-1 determine pe Fiihrer să facă unele concesii sau chiar să anuleze decizii deja luate. Din când în când, emitea aprecieri nefavorabile la adresa lui Hitler, ceea ce arată că-şi păstrase o judecată relativ obiectivă. Subalternii lui Keitel, ca de exemplu adjunctul său, generalul Warlimont, nu puteau să manifeste mai multă îndrăzneală decât şeful lor. Când erau criticaţi de Hitler, Keitel nu le lua apărarea. Uneori încercau să anuleze nişte ordine vizibil absurde, administrându-le corective discrete, pe care Hitler nu le înţelegea. Sub conducerea lui Keitel, instrumentul docil al Fiihrerului, ofiţerii de la OKW erau obligaţi să recurgă la toate subterfugiile posibile pentru a-şi atinge scopurile.

Această supunere a generalilor se explică poate şi prin supra-oboseala continuă. Orele de lucru ale lui Hitler coincideau cu programul obişnuit al OKW, astfel că generalii rar puteau dormi suficient. Surmenajul pur fizic joacă, în mod cert, un rol mult mai important decât i se recunoaşte de obicei, mai ales când ţi se cere randament superior pe termen mai îndelungat. Chiar şi în particular, Keitel şi Jodl păreau obosiţi, secătuiţi. Ca să forţez deschiderea cestui cerc de oameni uzaţi, am vrut să introduc la Cartierul General al Fiihrerului nu numai pe Fromm, ci şi pe prietenul meu, mareşalul Milch. îl adusesem pe acesta din urmă în mai multe rânduri aici, sub pretext că are de expus anumite probleme de planificare. Cele câteva vizite ale lui s-au desfăşurat în bune condiţii, şi Milch a fost pe punctul de a-1 convinge pe Hitler să-i accepte, în locul organizării unei mari escadrile de bombardiere, lansarea unui program de avioane de vânătoare. Dar, în momentul acela, Goring i-a interzis să mai calce pe la Cartierul General.

La sfârşitul lui 1942, am petrecut câteva ore cu Goring în pavilionul care fusese construit pentru scurtele lui treceri pe la Cartierul General. Cu această ocazie, Reichsmarschallul mi-a făcut impresia unui om sfârşit. Goring nu trăia într-o ambianţă spartană ca Hitler în buncărul său de lucru, el avea încă fotolii confortabile. Abătut cum era, a spus: „Să fim mulţumiţi dacă, după acest război, Germania mai rămâne cu graniţele din 1933." Ce-i drept, apoi a încercat imediat s-o dreagă, recurgând la nişte banalităţi pentru a-şi reafirma încrederea în victorie, dar am avut impresia că, în ciuda dezinvolturii pe care o afişa neîncetând să trâmbiţeze refrenele plăcute urechii lui Hitler, el vedea cum se apropie înfrângerea.

Când sosea la Cartierul General al Fuhrerului, Goring avea obiceiul să se retragă mai întâi câteva minute în pavilion; Bodenschatz, ofiţerul lui de legătură pe lângă Hitler, părăsea atunci sala de şedinţe pentru a-i telefona - presupuneam noi - şi a-1 pune la curent cu chestiunile în litigiu. După un sfert de oră, Goring apărea la şedinţă. Fără să fie solicitat în acest sens, începea să apere cu emfază punctul de vedere pe care Hitler, cu o clipă înainte, voise să-1 impună generalilor. Hitler îşi măsura din priviri asistenţa: „Vedeţi, Reichsmarschallul Goring este exact de aceeaşi părere cu mine!"

în după-amiaza zilei de 7 noiembrie 1942, Hitler a plecat cu un tren special la Miinchen. Printre însoţitori mă aflam şi eu. În aceste călătorii, se scutura de rutina Cartierului General, atunci fiind mai uşor să ai cu el lungi discuţii pe marginea problemelor generale privind armamentul. Trenul special era echipat cu radio, telescriptor şi centrală telefonică; cu Hitler se mai aflau Jodl şi câteva persoane de la Statul-Major General.

Atmosfera era încordată. Aveam deja o întârziere de mai multe ore, deoarece, la fiecare gară importantă, se făcea o haltă destul de lungă pentru a conecta cablul telefonic la rețeaua Reichsbahnului, în vederea recepționării ultimelor ştiri, în acea zi, de la primele ore ale dimineții, o impresionantă mulțime de vase de transport, puternic escortată, pătrundea, prin strâmtoarea Gibraltar, în Mediterana.

Altădată, Hitler avea obiceiul să se arate la fereastra trenului special la fiecare oprire. Acum, aceste întâlniri cu lumea exterioară i se păreau nepotrivite; cerea mereu să se coboare storurile la ferestrele care dădeau spre peron. Era târziu în seara aceea. Şedeam, împreună cu Hitler, la o masă bogat garnisită în vagonul-salon, lambrisat cu palisandru, când un mărfar s-a oprit lângă trenul nostru, fără ca vreunul dintre noi să dea atenție acestui lucru: în vagoanele de vite se aflau soldați germani care tocmai se întorceau de pe Frontul de Est; într-o stare jalnică, înfometați şi răniți unii dintre ei, priveau spre cercul nostru de comeseni. Zărind la doi metri de fereastra sa această privelişte lugubră, Hitler a avut o tresărire. Fără să schițeze un salut, fără să manifeste vreo reacție, a dat ordin valetului să tragă storurile cât mai repede. Astfel s-a desfăşurat una dintre rarele întâlniri pe care le-a avut, în partea a doua a războiului, cu nişte simpli soldați de pe front, aşa cum fusese şi el cândva.

în fiecare gară aflam că numărul unităților navale semnalate în Mediterana era în creştere. O operațiune fără egal îşi făcea debutul, în cele din urmă, au trecut prin strâmtoare toate navele semnalate de aviația de recunoaştere; acum înaintau în direcția Est. „Aceasta este cea mai mare operațiune de debarcare din istoria omenirii", a spus Hitler, plin de respect. Poate că acum chiar se gândea că el era acela împotriva căruia se puneau la cale acțiuni de asemenea anvergură. Flota de debarcare avea să rămână până a doua zi dimineață la nord de coastele algeriene şi marocane.

în cursul nopții, Hitler a formulat mai multe ipoteze în legătură cu această misterioasă manevră: conform celei pe care o considera ca fiind cea mai verosimilă, era vorba de o vastă operațiune destinată să furnizeze întăriri ofensivei contra Afrikakorps, aflat la ananghie. Unitățile navale, explica el, se regrupau pur şi simplu pentru ca, la adăpostul întunericului, să-şi facă drum prin strâmtoarea care separă Sicilia de Africa; navele ar evita astfel atacurile aviației germane. Sau - şi aceasta corespundea mai mult gustului său pentru operațiuni militare îndrăznețe: „Inamicul o să debarce în noaptea asta chiar în centrul Italiei; în acest loc n-ar întâlni absolut nici o rezistența; trupe germane nu sunt, iar italienii or s-o ia la fugă. Astfel inamicul va putea să taie Italia în două. în cazul acesta, ce-o să se întâmple cu Rommel? Pe el o să-1 dea gata rapid. Rezerve nu are şi întăririle nu vor mai putea să treacă!" Hitler se lăsa transportat de o idee a cărei materializare îi era refuzată de multă vreme, îşi imagina operațiuni de mare anvergură şi se plasa tot mai mult în situația adversarului: „Să fiu ca ei, aş ocupa imediat Roma şi aş forma un nou guvern italian. Sau, a treia soluție, m-aş folosi de această flotă puternică pentru a debarca în sudul Franței. Noi am fost totdeauna prea îngăduitori. Iată acum rezultatul! N-avem acolo nici fortificații, nici trupe germane. N-avem nimic, iată greşeala noastră. Guvernul Petain, evident, n-o să opună nici o rezistență!" Părea sa uite pentru moment că el era cel vizat de grava primejdie ce se arăta la orizont.

Raționamentele lui Hitler n-aveau nici o legătură cu realitatea. Lui nu i-ar fi trecut niciodată prin cap că o asemenea debarcare nu era neapărat rodul unei inspirații de moment. A debarca trupe în poziții sigure, care să le permită o desfăşurare metodică, fără riscuri inutile, reprezenta o strategie incompatibilă cu firea lui. Dar un lucru îi devenise clar în noaptea aceea: ideea celui de al doilea front începea să se materializeze.

îmi amintesc şi acum cât de şocat am fost, a doua zi, de marele discurs pe care Hitler 1-a pronunțat cu ocazia aniversării puciului din 1923. Fără să facă nici cea mai vagă aluzie la gravitatea situației si fără să cheme la mobilizarea tuturor forțelor țării, Hitler a recurs la nişte fraze mediocre pentru a-şi proclama certitudinea şi încrederea în victorie: „Ei sunt proşti de-a binelea" - îi apostrofa pe adversarii noştri, cu toate că, în ajun, le urmărise cu mult respect operațiunile - „dacă îşi închipuie că vor putea vreodată să zdrobească Germania... Noi nu vom fi înfrânți, în consecință, ei vor fi înfrânți."

La sfârşitul toamnei lui 1942, în cursul unei consfătuiri de Stat-Major, Hitler a anunțat triumiător: „Iată că ruşii îşi trimit cadcții pe front.8 E cea mai bună dovadă că sunt terminați. Când îți sacrifici viitorii ofițeri, înseamnă ca nu mai ai nimic."

Câteva săptămâni mai târziu, la 19 noiembrie 1942, Hitler, care se retrăsese de mai multe zile la Obersalzberg, a primit primele ştiri despre marea ofensivă de iarnă declanşată de ruşi, acțiune care, peste nouă săptămâni, avea să ducă la capitularea de la Stalingrad.9 După violente bombardamente de artilerie, puternice forțe sovietice străpunseseră liniile diviziilor româneşti de lângă Serafinov. în primele momente, făcând referiri disprețuitoare la slaba capacitate de luptă a aliaților săi, Hitler a încercat să explice catastrofa şi s-o minimalizeze. Dar, puțin după aceea, trupele sovietice au reuşit să scoată din luptă şi divizii germane; frontul începea să se prăbuşească.

Hitler umbla de colo până colo prin marea sală a Berghofului: „Generalii noştri cad iarăşi în vechile lor greşeli. De fiecare dată supraestimează forțele ruşilor. Toate rapoartele care sosesc de pe front arată că efectivele inamicului au devenit insuficiente. Ruşii sunt la pământ, au pierdut prea mulți oameni. Dar, evident, nimeni nu vrea să țină seama de aceste rapoarte. Şi apoi, ofițerii ruşi, cu slaba lor pregătire, sunt cu totul incapabili să pună la punct o ofensivă! Noi ştim câte trebuie pentru aşa ceva! Dmtr-un moment în altul, ruşii pur şi simplu or să se oprească, epuizați, în acest timp, aruncăm asupra lor câteva divizii proaspete, şi să vezi cum se îndreaptă lucrurile." Din

cuibul Berghofului, el nu-şi dădea seama ce-1 aşteaptă. Dar, peste trei zile, în condiţiile în care ştirile îngrozitoare nu mai conteneau, a plecat în mare grabă în Prusia Orientală.

Curând, soseam şi eu la Rastenburg. Pe harta de Stat-Major a sectorului sudic al frontului, care se întindea pe o lungime de 200 de kilometri între Voronej şi Stalingrad, se vedeau numeroase săgeţi roşii ce reprezentau mişcările ofensive ale trupelor sovietice, despărţite de mici cercuri albastre - cuiburile de rezistenţă formate din ceea ce mai rămăsese din diviziile germane şi aliate. Stalingradul era deja înconjurat de cercuri roşii. Hitler, neliniştit, retrăgea acum unităţi din toate celelalte sectoare ale frontului şi din teritoriile ocupate pentru a le trimite de urgenţă către Frontul de Sud. Căci nu exista o rezerva operaţională. Şi aceasta în ciuda tuturor avertismentelor generalului Zeitzler, care, cu mult timp înaintea înfrângerii, atrăsese atenţia asupra faptului că fiecare divizie aflată în sudul Rusiei avea de apărat un front de o lungime neobişnuită.10 Acelaşi general declarase că diviziile respective n-ar fi în măsură să ţină piept unui atac energic al trupelor sovietice.

Când Stalingradul a fost încercuit, Zeitzler, cu ochii roşii şi faţa marcată de nesomn, a declarat că Armata a 6-a trebuie să încerce o pătrundere spre vest, punct de vedere pe care şi 1-a apărat cu îndârjire şi energie. A intrat în cele mai mici amănunte pentru a demonstra cât de insuficiente erau raţiile de alimente ale soldaţilor noştri asediaţi, insistând asupra faptului că, din lipsă de combustibil, nu mai era posibil să se distribuie hrană caldă trupelor care luptau pe câmpurile înzăpezite sau printre ruine, pe un ger cumplit. Hitler rămânea calm, impasibil, neclintit, ca şi cum ar fi vrut să arate că panica de care se lăsase cuprins Zeitzler nu era decât psihoza pericolului: „Contraatacul pe care 1-am ordonat, urmând să pornească din sud, va permite, în curând, degajarea Stalingradului; situaţia va fi astfel restabilită. Momente ca acesta am mai avut destule. De fiecare dată am reuşit, până la urmă, să redobândim cheia problemei." El a dat ordin ca, în spatele trupelor aflate în marş pentru contraofensivă, să se organizeze imediat trenuri cu alimente şi întăriri care să ajute la despresurarea Stalingradului şi la ameliorarea situaţiei dificile a trupelor. Zeitzler a obiectat, fără să fie întrerupt de Hitler, că forţele repartizate pentru contraofensivă sunt prea slabe. Dar- a continuat el - dacă Armata a 6-a ar reuşi o ieşire spre vest şi ar face joncţiunea cu aceste forţe, ea ar fi în măsură să ocupe poziţii noi mai spre sud. Hitler a adus nişte contraargumente, dar Zeitzler nu a cedat. Discuţia a durat mai bine de o jumătate de oră, până când, în cele din urmă, Hitler şi-a pierdut răbdarea: „Stalingradul trebuie păstrat cu orice preţ. Trebuie, este o poziţie-cheie! Dacă putem întrerupe în acest loc traficul pe Volga, înseamnă că le facem ruşilor cele mai mari greutăţi. Cum îşi vor mai putea ei transporta cerealele din sud spre nordul Rusiei?" Raţionamentul nu era convingător; încercam mai degrabă sentimentul că Stalingradul avea pentru el valoare de simbol. După această confruntare, discuţia a luat sfârşit.

A doua zi, situaţia a continuat să se deterioreze; insistenţele lui Zeitzler au devenit mai presante, atmosfera în sala de şedinţe era apăsătoare; însuşi Hitler avea aerul unui om epuizat şi demoralizat. La un moment dat, el însuşi a vorbit despre o ieşire, încă o dată, a cerut să se calculeze câte tone de alimente sunt necesare pentru a menţine capacitatea combativă a unui număr de peste 200 000 de soldaţi.

Douăzeci şi patru de ore mai târziu, soarta armatelor încercuite era definitiv pecetluită, în sala de şedinţe a apărut Goring, proaspăt şi radios ca un tenor de operetă în rolul unui mareşal victorios. Deprimat, Hitler 1-a întrebat cu o voce şoptit-rugătoare: „Cum este cu aprovizionarea Stalingradului pe calea aerului?" Goring a luat poziţia de drepţi şi a declarat solemn: „Mein Fiihrer, Armata a 6-a va fi aprovizionată pe calea aerului! Răspund personal pentru această operaţiune. Puteţi conta pe mine!" De fapt, după cum am aflat ulterior din gura lui Milch, Statul-Major General al Luftwaffei şi-a dat seama că era imposibil să aprovizionezi cazanul în care fuseseră prinşi ai noştri la Stalingrad. Zeitzler şi-a exprimat şi el, pe loc, îndoielile. Dar Goring i-a replicat brutal că este de competenţa exclusivă a Luftwaffei de a face calculele necesare pentru această operaţiune. Hitler, deşi atât de scrupulos în materie de cifre, în ziua aceea nici măcar nu şi-a dat osteneala să ceară să i se explice cum s-ar putea asigura avioanele necesare. Cuvintele lui Goring i-au fost de ajuns ca să se remonteze şi să redevină omul hotărât de altădată: „Atunci Stalingradul trebuie păstrat! E absurd să continuăm a vorbi de o ieşire a Armatei a 6-a. Şi-ar pierde tot armamentul greu şi capacitatea de luptă. Armata a 6-a rămâne la Stalingrad! Goring ştia că soarta Armatei a 6-a încercuite la Stalingrad era legată de cuvântul pe care şi-1 dăduse. Cu toate acestea, la 12 decembrie 1942, cu ocazia redeschiderii Operei din Berlin12, care avusese de suferit de pe urma bombardamentelor, ne-a invitat la spectacolul de gală cu Maeştrii cântăreţi din Niirnberg de Richard Wagner. în uniforme de ceremonie sau în fracuri, ne-am instalat în marea lojă a Fiihrerului. Lumea senina a operei lui Wagner contrasta atât de dureros cu situaţia de pe front, încât multă vreme mi-am reproşat că am dat curs acestei invitaţii.

Peste câteva zile, mă aflam din nou la Cartierul General al Fuhrerului. Zeitzler ne transmitea în fiecare zi rapoartele Armatei a 6-a cu privire la tonele de alimente şi muniţii care i se trimiteau pe calea aerului, dar care nu reprezentau decât o parte din cantitatea promisă. Ce-i drept, Hitler nu înceta să-i ceară explicaţii lui Goring, însă acesta venea cu justificări: că vremea e nefavorabilă, că ceaţa, poleiul sau viscolele împiedică aprovizionările planificate şi că, îndată ce se vor schimba condiţiile meteorologice, se vor realiza indicatorii promişi.

A trebuit deci ca raţiile de hrană ale soldaţilor noştri de la Stalingrad să fie reduse şi mai mult. La popota Statului-Major, Zeitzler şi-a autoimpus în mod demonstrativ aceleaşi raţii, ceea ce n-a întârziat să-şi arate efectul: slăbea văzând cu ochii. Peste câteva zile, Hitler i-a atras atenţia că nu e potrivit ca şeful de Stat-Major să-şi macine rezistenţa fizică prin asemenea manifestări de solidaritate si că trebuie să reînceapă imediat să se hrănească normal.

Cu toate acestea, timp de câteva săptămâni, Hitler a interzis sa se mai servească şampanie şi coniac. Atmosfera devenea din ce în ce mai apăsătoare: înjur nu vedeai decât chipuri împietrite ca nişte măşti, adesea ne adunam fără să ne spunem un cuvânt. Nimeni n-avea chef să vorbească despre epuizarea treptată a unei armate care, numai cu câteva luni în urmă, repurtase o seamă de victorii.

în perioada 2-7 ianuarie 1943, când m-am aflat din nou la Cartierul General, Hitler continua să spere. Contraatacul pe care-1 ordonase, menit să spargă încercuirea şi să uşureze aprovizionarea tmpelor noastre muribunde, eşuase încă de-acum două săptămâni. O oarecare şansă ar mai fi existat, dacă s-ar fi luat decizia de a ieşi din acel cazan rusesc.

în vestibulul sălii de şedinţe am văzut, într-una din zilele acelea, cum Zeitzler se ţinea după Keitel, implorându-1 pur şi simplu să-1 susţină măcar de data aceasta în a obţine de la Hitler ordinul de retragere. Şeful de Stat-Major arăta că era ultimul moment când se mai putea evita o catastrofă îngrozitoare. Keitel i-a promis ferm că-1 va sprijini şi 1-a asigurat solemn că-i va da concursul solicitat. Dar, în timpul şedinţei, când Hitler a insistat încă o dată asupra necesităţii de a ţine cu dinţii de Stalingrad, Keitel, apropiindu-se cu emoţie de acesta şi arătându-i pe harta oraşului o ultimă redută înconjurată de cercuri roşii si groase, a afirmat: „De aici, mein Fiihrer, nu plecăm!"

La 15 ianuarie 1943, atunci când situaţia era disperată, Hitler i-a dat mareşalului Milch puteri speciale ca, în cadrul Aviaţiei civile şi militare şi fără a-I mai implica pe Goring, să ia toate măsurile ce i se păreau necesare pentru a aproviziona Stalin-gradul.13 în zilele acelea, am avut mai multe convorbiri telefonice cu Milch, care promisese că-mi va salva fratele blocat la Stalingrad. Dar, în confuzia generală ce cuprinsese oraşul, fratele meu n-a mai putut fi găsit. Trimisese scrisori disperate, făcuse icter, i se umflaseră membrele; îl transferaseră la spital, dar nu se împăcase cu ideea de a rămâne acolo şi se târâse până la un post de observaţie al artileriei, pentru a fi din nou cu camarazii lui. Din acel moment nu mai dăduse nici un semn de viaţă. De această experienţă a mea si a părinţilor mei au avut parte sute de mii de familii, cărora poşta aeriană le mai adusese un timp scrisori din oraşul încercuit, dar apoi totul amuţise.14 Despre catastrofa imputabilă numai lui însuşi şi lui Goring, Hitler n-a mai vrut să audă vorbindu-se. Dimpotrivă, a ordonat să se organizeze imediat o altă Armată a 6-a, cu sarcina de a restabili gloria celei care pierise.

Capitolul 18 INTRIGI

In iarna lui 1942, în acea perioadă critică, atunci când ne băteam pentru Stalingrad, Bormann, Keitel şi Lammers au hotărât să strângă şi mai tare cercul în jurul lui Hitler. De-acum încolo trebuia ca dispoziţiile care urmau a fi prezentate spre semnare şefului statului să treacă neapărat prin mâinile acestor trei oameni; măsura avea ca scop să stopeze anarhia decretelor semnate la nimereală şi haosul directivelor generat de aceasta. Hitler îşi rezerva numai prerogativa de a decide în ultimă instanţă. Pe viitor, propunerile emanate de la diferite persoane, dar neîntemeiate pe o unanimitate de păreri urmau să fie „pieptănate" în prealabil de comitetul celor trei. în privinţa aceasta, Hitler conta pe obiectivitatea rapoartelor şi pe imparţialitatea avizelor. Cei trei şi-au luat fiecare câte un domeniu de activitate. Keitel, de resortul căruia ţineau toate dispoziţiile privind forţele annate, a eşuat de la bun început, deoarece comandanţii Luftwaffei şi ai Marinei s-au opus cu tărie acestei tutele. Lammers urma să se ocupe de toate schimbările ce interveneau în atribuţiile ministerelor, de toate problemele de drept public şi administrativ. Dar a trebuit să lase responsabilitatea acestor decizii din ce în ce mai mult în seama lui Bormann, care nu-i dădea ocazia să apară prea des în faţa lui Hitler. în ce-1 priveşte pe Bormann, el îşi rezervase dreptul de a prezenta toate chestiunile de politică internă. Dar, pentru aşa ceva, nu numai că-i lipsea inteligenţa, dar pe deasupra era şi prea rupt de lumea exterioară. De mai bine de opt ani, fără întrerupere, trăia în umbra lui Hitler. Niciodată nu îndrăznise să se angajeze în lungi călătorii de serviciu sau să-şi ia concediu; îl stăpânea veşnic teama de a nu-şi vedea cumva influenţa scăzând. Din experienţa sa de locţiitor al lui Hess, Bormann cunoştea pericolul pe care-1 reprezentau locţiitorii ambiţioşi; într-adevăr, îndată ce i se prezenta un nou colaborator, Hitler înclina să-i încredinţeze responsabilităţi şi să-1 trateze ca pe un membru al Statului său Major. Nu numai că acest mod de a acţiona corespundea tendinţei sale de a diviza puterea oriunde ea s-ar fi afirmat; lui îi şi plăcea sa vadă feţe noi, să pună la încercare persoane noi. Pentru a nu se expune unei asemenea concurenţe în interiorul propriului lor domeniu, mulţi miniştri, grijulii, evitau sa se flancheze de vreun adjunct inteligent şi energic.

Prin acţiunea lor de a-1 izola pe Hitler, de a-i filtra informaţiile şi de a-i controla puterea, membrii acestui triumvirat, dacă ar fi fost nişte oameni dotaţi cu spirit de iniţiativă, cu imaginaţie şi simţ al responsabilităţii, ar fi putut să dirijeze lucrurile spre o abandonare a sistemului monocratic al lui Hitler. Dar, dresaţi să acţioneze totdeauna în numele Fiihrerului, ei se supuneau ca nişte sclavi voinţei sale. De altfel, curând, Hitler a încetat să mai ţină cont de această procedură care-1 contraria, fiind, pe deasupra, şi incompatibilă cu firea lui. E uşor de înţeles că triumvirii deranjau pe cei din afara clanului lor şi le slăbeau poziţiile.

De fapt, numai Bormann deţinea o poziţie-cheie, putând reprezenta un pericol pentru înalţii funcţionari. Prevalându-se de faptul că lui Hitler nu-i plăcea să fie deranjat, Bormann era acela care stabilea, în domeniul problemelor civile, cine să primească audienţă la Fiihrer sau, mai exact, cine să nu primească. Rar se întâmpla ca vreun ministru, Reichsleiter sau Gauleiter să poată pătrunde până la Hitler; trebuia ca toţi să-1 roage pe Bormann să-i prezinte Fiihrerului problemele lor. Bormann era foarte operativ. De cele mai multe ori, ministrul respectiv primea în câteva zile un răspuns scris pe care, fără mijlocirea lui Bormann, ar fi trebuit să-1 aştepte luni de zile. în ce

mă priveşte, eu eram excepţia de la regulă. Atribuţiile mele fiind de natură militară, aveam acces la Hitler ori de câte ori doream; data audienţelor o fixau adjutanţii militari.

Uneori, după convorbirile mele cu Hitler, un adjutant anunţa scurt şi fără ceremonie sosirea lui Bormann, care intra cu dosarele lui în sala de consiliu, în câteva fraze pronunţate monoton şi aparent neutru, expunea obiectul memoriilor pe care le primise, urmând ca, apoi, tot el să propună şi soluţia, în general, Hitler se mărginea la rostirea unui scurt „de acord". Bormann se prevala de această sintagmă simplă pentru a redacta instrucţiuni, adesea amănunţite, chiar şi atunci când Hitler nu făcuse decât să-şi exprime o părere, în felul acesta, o jumătate de oră era suficientă pentru expedierea a zece sau chiar mai multe decizii importante. Bormann conducea defacto treburile interne ale Reichului. Câteva luni mai târziu, la 12 aprilie 1943, a reuşit să obţină semnătura lui Hitler pe un document în aparenţă nesemnificativ: devenea „secretar al Fiihrerului". Dacă până la acea data atribuţiile lui, în sens strict, se limitaseră numai la treburile partidului, noua învestitură îl autoriza, de acum si oficial, să intervină în orice domeniu.

După primele mele succese importante în domeniul armamentului, mutra acră pe care Goebbels mi-o arătase ca urmare a încurcăturii lui cu Lida Baarova a făcut loc unei atitudini binevoitoare, în vara lui 1942, îl rugasem să-şi pună în mişcare aparatul de propagandă: la îndemnul său, jurnalele filmate, cotidianele, revistele ilustrate au început să vorbească despre mine, crescându-mi reputaţia. Intervenţia ministrului Propagandei mă transformase într-unul dintre personajele cele mai cunoscute ale Reichului. Acest lucru a fost de un real folos colaboratorilor mei, în fricţiunile lor zilnice cu aparatul de stat şi de partid.

Ar fi fals ca, din fanatismul ieftin ce-i caracteriza discursurile, să conchidem că Goebbels avea o fire tumultuoasă şi un temperament debordant. Lucra sârguincios, era meticulos în realizarea ideilor sale, fără ca, prin aceasta, să piardă viziunea de ansamblu asupra întregii situaţii. Poseda capacitatea de a izola problemele de epifenomenele lor, astfel că - mi se părea mie atunci - era în stare de o judecată obiectivă asupra lucrurilor. Această impresie era întărită nu numai prin cinismul, dar şi prin structura logică a raţionamentului său, care denota o pregătire universitară. El vădea un subiectivism extrem numai în prezenţa lui Hitler.

în prima fază a războiului, aceea a succeselor, Goebbels nu manifestase nici o ambiţie; dimpotrivă, începând cu 1940, îşi exprimase intenţia ca, după victoria finală, să se dedice multiplelor sale preocupări, deoarece, spunea el, generaţia următoare este cea care trebuie să-şi asume răspunderea.

în decembrie 1942, întorsătura dezastruoasă luată de evenimente 1-a determinat să invite mai des pe trei dintre colegii săi, adică pe Walter Funk, pe Robert Ley si pe mine. Era o alegere tipică pentru el, întrucât toţi aveam studii superioare, posedând câte o diplomă universitară.

Stalingradul ne zguduise: eram consternaţi nu numai de tragedia soldaţilor Armatei a 6-a, ci şi mai mult, poate, de această întrebare: cum fusese posibil să se producă o asemenea catastrofa sub comanda lui Hitler? într-adevăr, până la acea dată, fiecăreia dintre înfrângerile noastre i se putuse contrapune o victorie, care ne compensa toate sacrificiile, pierderile ori retragerile, sau care, cel puţin, ne ajuta să le uităm. Pentru prima dată sufeream o înfrângere fără contrapartidă.

în cursul uneia dintre întâlnirile noastre din primele zile ale lui 1943, Goebbels ne-a explicat faptul că, dat fiind jumătăţile de măsură cu care ne mulţumiserăm în interiorul ţării, la începutul războiului înregistraserăm succese militare prea mari. Crezuse-răm, prin urmare, că vom putea continua să mergem din victorie în victorie fără să ne angajăm la mari eforturi. Englezii, dimpotrivă - susţinea el - au fost mai norocoşi pentru că lupta de la Dunkerque a avut loc chiar la începutul războiului. Această înfrângere i-a învăţat să se supună rigorilor şi să renunţe la comodităţile vieţii civile. Stalingradul - spunea ministrul Propagandei - este un Dunkerque al nostru. Războiul nu mai poate fi câştigat doar prin entuziasm.

în privinţa aceasta, Goebbels făcea referiri la semnalările tentacularului său aparat privind agitaţia şi nemulţumirea care se manifestau în rândurile opiniei publice. E timpul — zicea el — să se pună capăt luxului, care nu aduce nici un folos poporului, în orice caz - continua Goebbels descrierea situaţiei - nu numai că populaţia pare ferm hotărâtă să nu se dea în lături nici de la cele mai mari sacrificii, dar este absolut necesar, totodată, să se introducă restricţii severe dacă se doreşte restabilirea încrederii în conducătorii ţării.

Necesitatea de a accepta sacrificii importante ne era dictată şi de politica de înarmare. Hitler ceruse o nouă creştere a producţiei; în plus, pentru a compensa enormele pierderi suferite pe Frontul de Est, a trebuit să fie mobilizaţi simultan 800 000 de tineri lucrători specializaţi.1 Orice reducere a mâinii de lucru germane nu putea să nu agraveze dificultăţile deja considerabile în care se zbăteau fabricile.

Se dovedise pe de altă parte că, în oraşele grav afectate de bombardamentele aeriene, continua să domnească ordinea. Nici încasările de impozite nu se diminuaseră, cu toate că sediile organelor financiare fuseseră avariate şi dosarele distruse. Reluând ideea care stătea la baza sistemului autonomiei industriei, am elaborat o propunere vizând înlocuirea politicii de neîncredere faţă de populaţie printr-o politică de încredere, ceea ce ar fi permis să se reducă şi efectivele inspecţiei şi cele ale administraţiei fiscului, care foloseau numai ele aproape trei milioane de persoane. Au fost discutate mai multe proiecte: unele prevedeau invitarea contribuabililor să-şi evalueze ei singuri veniturile, respectiv să se renunţe la o noua impozitare; altele prevedeau instituirea unui plafon fix pentru impozitul pe salarii. Faţă de miliardele pe care războiul le înghiţea în fiecare lună - deliberam noi împreună cu

Goebbels - cele câteva sute de milioane, de care statul poate că se vedea frustrat prin necinstea câtorva, nu atârnau greu în balanță.

Opinia publica a fost şi mai scandalizată când am cerat ca durata timpului de lucru al tuturor funcționarilor să se alinieze la cea a muncitorilor din industria de armament. Dintr-un punct de vedere pur aritmetic, în felul acesta, în jur de 200 000 de funcționari din administrație ar fi putut să fie puşi la dispoziția industriei de armament, în plus, eu voiam ca, printr-o reducere drastică a nivelului de trai al straturilor privilegiate, să mai recuperez câteva sute de mii de lucrători, într-o şedință la Oficiul Central de Planificare, am arătat, foarte brutal, care vor fi consecințele soluțiilor radicale propuse de mine: „Acestea înseamnă, ca s-o spunem pe şleau, că dacă războiul durează mult timp, ne vom proletariza."2 Astăzi mă felicit la gândul că n-am reuşit să-mi impun proiectele; altminteri, Germania, cu o economie slăbită şi cu o administrație dezorganizată, s-ar fi pomenit față-n fața cu dificultățile considerabile ale primelor luni de după război. Dar sunt convins şi de faptul că Anglia, de exemplu, într-o situație identică, ar fi pus în aplicare în mod sistematic asemenea principii.

Hitler s-a declarat numai cu jumătate de gură de acord cu propunerea noastră vizând simplificarea administrației, restrângerea consumului şi limitarea activităților culturale. Am sugerat ca Goebbels să se ocupe de această acțiune, dar ca urmare a vigilenței... lui Bormann, care se temea de ascensiunea unui rival ambițios, propunerea a fost blocată, în locul lui Goebbels a fost desemnat dr. Lammers, aliatul lui Bormann în triumvirat. El era un funcționar fără imaginație şi fără inițiativă, îl îngrozea ideea că birocrația, în ochii lui indispensabilă, putea fi atât de disprețuită.

Aşadar, Lammers a fost acela care a prezidat, în locul şi în numele lui Hitler, şedințele Consiliului de Miniştri, reluate în ianuarie 1943. Nu toți membrii cabinetului participau la dezbateri; erau convocați numai cei pe care-i priveau problemele aflate pe ordinea de zi. Aceste şedințe se țineau în sala de consiliu a miniştrilor Reichului, ceea ce arată toată puterea pe care triumviratul o dobândise sau îşi imagina că o posedă.

Şedințele au fost furtunoase: Goebbels şi Funk mi-au susținut concepțiile radicale dar, cum era de aşteptat, Frick, ministrul de Interne, şi însuşi Lammers şi-au exprimat rezerve. Sauckel a declarat categoric că este capabil să asigure la nivelul cerințelor atât mână de lucru autohtonă, cât şi lucrători străini specializați.3 Chiar şi când a propus să se ceară marilor demnitari ai partidului să renunțe la felul lor de viață, care, până atunci, nu fusese supus nici unei restricții, Goebbels n-a putut să ajungă la nici un rezultat. Când a aflat că se pregăteşte o dispoziție care să le interzică femeilor să-şi facă părul permanent şi că se intenționează stoparea producției de cosmetice, însăşi Eva Braun, deşi de obicei nu se băga în politică, 1-a sesizat pe Hitler. Acesta a început imediat să bată în retragere: mi-a recomandat să nu recurg la interdicții explicite, ci să fac în aşa fel încât să instaurez tacit „o penurie de vopsea de păr şi de alte produse necesare pentru întreținerea frumuseții" şi „să suspend reparațiile la aparatele utilizate în atelierele de coafură".

După mai multe şedințe la Cancelaria Reichului, a devenit clar, pentru Goebbels şi pentru mine, că din partea lui Bormann, Lammers sau Keitel nu te puteai aştepta la nici un sprijin în direcția stimulării producției de armament; străduințele noastre se împotmoliseră în amănunte nesemnificative.

La 18 februarie 1943, Goebbels şi-a ținut discursul despre „războiul total". Acesta nu se adresa numai populației, ci atingea indirect şi pătura conducătoare, care nu voia să aprobe acțiunea întreprinsă de noi doi în vederea unei mobilizări radicale a tuturor rezervelor țării, în fond, era o încercare de a-i face pe Lammers şi pe toți laşii şi ezitanții să simtă presiunea străzii.

O mulțime fanatizată cu atâta eficiență nu mai văzusem decât la unele dintre cele mai reuşite ieşiri în public ale lui Hitler. întors acasă, Goebbels, spre marea mea uimire, s-a apucat să-şi analizeze la rece exploziile verbale, care păruseră a fi dictate de pasiune, precum şi efectul psihologic produs de ele. Făcea acest lucru aproape ca un actor cu experiența, în seara aceea, a fost mulțumit şi de auditoriu: „Ai remarcat? A reacționat la cea mai mică nuanță si a aplaudat exact când a trebuit. Din punct de vedere politic, e publicul cel mai bine instruit pe care-1 are Germania." Era vorba de oameni mobilizați de organizațiile de partid, printre aceştia aflându-se actori şi intelectuali de mare popularitate, ca Heinrich George, ale cărui reacții entuziaste, filmate pentru buletinele de actualități, aveau menirea să impresioneze publicul. Dar discursul lui Goebbels țintea şi spre un obiectiv de politică externă: constituia o încercare de a asorta orientarea militară a gândirii lui Hitler cu un SOS politic. Goebbels adresa Occidentului, sau cel puțin aşa credea el, un apel emoționant pentru a lua act de pericolul din Răsărit, care amenința întreaga Europă. Câteva zile mai târziu, s-a arătat foarte satisfăcut de faptul că presa occidentală comentase favorabil tocmai aceste pasaje ale discursului său.

Fapt este că, la acea dată, Goebbels nutrea ambiția de a deveni ministru de Externe. S-a folosit de toată puterea lui de convingere pentru a-1 monta pe Hitler contra lui Ribbentrop. La început se părea că va reuşi, în orice caz, Fiihrerul îi asculta în tăcere argumentarea şi nu orienta conversația, cum îi era uneori obiceiul, către un subiect mai puțin delicat. Goebbels se credea deja pe punctul de a reuşi când, deodată, Hitler a început să laude munca excelentă a lui Ribbentrop, talentul de care dăduse dovadă în negocierile cu aliații noştri, pentru ca, în final, să afirme scurt şi cuprinzător: „Ai o părere foarte greşită despre Ribbentrop. Este unul dintre cei mai mari oameni pe care-i avem, şi istoria îl va aşeza cândva deasupra lui Bismarck. El e chiar mai mare decât Bismarck." în acelaşi timp,

i-a interzis lui Goebbels să mai facă Occidentului avansuri de felul celor exprimate în discursul de la Palatul Sporturilor.

Totuşi, discursul lui Goebbels despre „războiul total" a fost urmat de o măsură pe care opinia publică a primit-o cu satisfacţie: a închis restaurantele de lux şi cabaretele Berlinului. Ce-i drept, Goring a încercat îndată să ia sub aripa lui protectoare restaurantul preferat, „Horcher", dar, când o ceată de manifestanţi chemaţi de Goebbels a încercat să spargă geamurile restaurantului, a bătut în retragere. Rezultatul a fost o ceartă serioasă între Goebbels şi Goring.

După discursul de la Palatul Sporturilor, seara, Goebbels a primit, la palatul pe care şi-1 construise cu puţin înainte de război în imediata apropiere a porţii Brandenburg, mai multe personaje importante, printre care feldmareşalul Milch, ministrul Justiţiei, Thierack, Secretarul de Stat la Ministerul de Interne, Stuckart, precum şi Funk, Ley şi Secretarul de Stat Korner. în primul rând, s-a discutat despre o propunere a mea şi a lui Milch: se punea problema să profităm de deplinele puteri de care dispunea Goring în calitatea lui de „preşedinte al Consiliului Ministerial pentru Apărarea Reichului" ca să impunem mai multă austeritate în politica internă.

Nouă zile mai târziu, Goebbels ne-a invitat din nou, pe mine, pe Funk şi pe Ley, la el acasă. Clădirea enormă, bogat mobilată, avea acum un aer lugubru. Ca să dea exemplu de respectare a dispoziţiilor legate de „războiul total", Goebbels ţinea închise marile saloane de recepţie si pusese să se deşurubeze majoritatea becurilor din celelalte săli. Am fost invitaţi să intrăm într-una dintre sălile mai mici, care măsura înjur de 40-50 de metri pătraţi. Valeţi în livrea ne-au servit coniac franţuzesc şi ceai, după care Goebbels le-a ordonat să nu mai fim deranjaţi. „Aşa nu mai merge", a spus el în debutul conversaţiei. „Noi -noi suntem cantonaţi aici la Berlin, Hitler nu ştie ce gândim noi despre situaţie... Eu am pierdut orice influenţă politică asupra lui, nu mai pot nici măcar să-i prezint măsurile cele mai urgente legate de domeniul meu... Totul trece prin Bormann. Trebuie să-1 convingem pe Hitler să vină mai des la Berlin. Politica internă i-a scăpat complet de sub control, aflându-se la discreţia lui Bormann, care se pricepe să-i întreţină iluzia că el, Fiihrerul, continuă să guverneze. Bormann nu e decât un arivist şi un doctrinar, care poate să compromită grav o politică raţională. Lucrul cel mai urgent de iăcut este să i se diminueze influenţa."

Deşi nu-i stătea în obicei, Goebbels, în criticile sale, nu-1 mai cruţa acum nici pe Hitler: „Nu se mai poate vorbi doar de o criză a conducerii, ci, privind lucairilc în faţă, şi de una a conducătorului (Fuhrerului)! Goebbels, ca politician - născut, nu făcut - era incapabil să conceapă ca Hitler să neglijeze tocmai politica, acest instrument foarte important, şi să se încarce cu întreaga conducere a operaţiunilor militare pe diferitele fronturi, în fond, o treabă secundară în viziunea ministrului Propagandei. Singurul lucru pe care îl puteam face era să fim de acord cu el; ca influenţă politică, nici unul dintre noi nu se putea compara cu Goebbels. Criticile lui dădeau dimensiunea reală a dezastrului de la Stalingrad. Goebbels începuse să aibă îndoieli cu privire la steaua lui Hitler şi, deci, cu privire la victorie, împărtăşeam şi noi acelaşi pesimism.

Mi-am reînnoit propunerea de a-1 determina pe Goring să-si reia funcţia care i se destinase la începutul războiului, în privinţa aceasta, exista o instituţie juridică învestită cu depline puteri, abilitată sa emită legi chiar fără consultarea lui Hitler. Ne puteam servi de ea ca sa şubrezim poziţia de forţă uzurpată de Bormann şi Lammers. Cei doi ar fi fost obligaţi să se încline în faţa acestei instanţe, dacă indolenţa lui Goring n-ar fi împiedicat exploatarea unei asemenea posibilităţi. Totuşi, întrucât Goebbels şi Goring nu erau în relaţii bune din cauza incidentului de la restaurantul „Horcher",6 partenerii mei mi-au cerut să ridic eu problema la Goring.

Faptul că alegerea noastră s-a oprit asupra unui om care de ani de zile ducea o viaţă de lene şi lux s-ar putea să-1 nedumerească pe observatorul de astăzi, mai ales dacă ţinem seama că, din partea noastră, era o ultimă încercare de a mobiliza toate resursele ţării. Totuşi, Goring nu se comportase totdeauna aşa şi rămăsese încă vie reputaţia lui de om violent, ce-i drept, dar energic şi inteligent, reputaţie pe care şi-o dobândise atunci când pusese pe picioare Planul de patru ani şi Luftwaffe. în ce mă priveşte, nu excludeam posibilitatea ca, în cazul unei sarcini care să-1 intereseze, Goring să-şi regăsească ceva din vechea si intempestiva lui dârzenie. Şi dacă nu - chibzuiam noi – Consiliul de Apărare al Reichului era în orice caz un instrument care putea să ia decizii şi măsuri radicale.

De-abia azi, privind retrospectiv, îmi dau seama că o debarcare a lui Bormann şi Lammers n-ar fi schimbat aproape cu nimic cursul evenimentelor. Căci, nu eliminând pe secretarii lui Hitler am fi putut schimba orientarea politicii germane, ci numai prin adoptarea unei alte atitudini faţă de însuşi Fuhrerul. Dar, pentru noi, aşa ceva părea de neconceput. Dimpotrivă, nu era exclus ca, în cazul în care poziţia noastră personală, ameninţată de Bormann, ar fi fost restabilită, să-1 fi urmat pe Hitler în fundătura lui politică într-un mod poate şi mai necondiţionat decât am fâcut-o sub intrigantul Bormann şi sub Lammers, care era prea circumspect faţă de noi. Importanţa acordată de noi unor deosebiri atât de infime arată pur şi simplu în ce univers îngust ne mişcăm cu toţii.

Prin această acţiune, ieşeam pentru prima dată din rezerva de tehnocrat în care mă cantonasem până atunci şi mă implicam în politică. Grijuliu, evitasem totdeauna să fac acest pas, dar, facându-1, ascultam de un fel de logică interioară. Era o iluzie să cred că aş fi putut să mă concentrez în exclusivitate asupra muncii mele de tehnician, într-un regim autoritar, îndată ce vrei să te menţii în grupul şefilor, nimereşti inevitabil exact în terenul pe care şi-1 dispută forţele politice.

Goring îşi petrecea timpul retras la reşedinţa lui de vară de la Obersalzberg. După cum aflasem de la Milch, mâhnit de reproşurile grave pe care Hitler le făcuse la adresa activităţii lui în fruntea Luftwaffei, Goring se retrăsese aici pentru un concediu mai lung. Mi-a fixat imediat întâlnire pentru a doua zi, adică pe 28 februarie 1943.

întrevederea noastră a durat mai multe ore şi a avut un caracter amical, relaxat, pe măsura atmosferei de intimitate care domnea în această casă de dimensiuni relativ modeste. Desigur, am constatat cu surprindere - aceste amănunte mi s-au întipărit în mod straniu în memorie - că îşi dăduse cu oja pe unghii şi se fardase; cât priveşte enormul rubin prins la halatul din catifea verde, acesta nu constituia o noutate pentru mine.

I-am relatat discuţia pe care o avuseserăm la Berlin şi i-am adus la cunoştinţă propunerea noastră; m-a ascultat în tăcere, jucându-se cu nişte pietre preţioase pe care din când în când le scotea din buzunar şi le lăsa să-i alunece printre degete. Faptul că ne gândiserăm la el părea să-i fi făcut plăcere. Găsea şi el că evenimentele luau, sub influenţa lui Bormann, o întorsătură periculoasă declarându-se de acord cu planurile noastre. Numai cu Goebbels avea ce-avea, de când cu incidentul de la „Horcher"; în cele din urmă, i-am propus sa-1 invite pe ministrul Propagandei şi să disece planul împreună.

Goebbels a sosit chiar a doua zi la Berchtesgaden, ceea ce mi-a dat prilejul să-1 informez în primul rând despre rezultatul convorbirii mele cu Goring. Ne-am dus amândoi la Reichsmar-schall; eu m-am retras, iar cei doi, în pofida relaţiilor lor veşnic încordate, şi-au putut vorbi cu cărţile pe masă. Când ne-am reîntâlnit, Goring, cu gândul la lupta ce se anunţa, îşi freca mâinile de plăcere. Mi s-a arătat atunci din unghiul care-1 avantaja cel mai mult. Primul lucru de făcut, spunea el, era stabilirea componenţei Consiliului Ministerial pentru Apărarea Reichului. Goebbels şi cu mine urma să devenim membri. Faptul că până atunci noi rămăseserăm pe dinafară dovedea de altfel inconsistenţa acestei instituţii. Nici necesitatea înlocuirii lui Ribbentrop n-a rămas nediscutată. Ar fi trebuit ca ministrul de Externe să fie capabil să-1 convingă pe Hitler să ducă o politică raţională. Or, Ribbentrop se identificase prea mult cu rolul de simplu megafon al Fuhrerului, ca să mai poată găsi o ieşire politică din impasul în care ne aflam pe plan militar.

înfierbântându-se din ce în ce mai tare, Goebbels a continuat: „în privinţa lui Lammers, Fiihrerul se înşeală, ca şi asupra lui Ribbentrop!" Goring a sărit ca un arc: „Ăsta m-a torpilat tot timpul cu intervenţiile lui. Dar acum facem noi ordine în această problemă! Mă îngrijesc eu de asta, domnii mei!" Se vedea cât de colo că Goebbels era bucuros să-1 vadă pe Goring aprinzându-se, ba chiar se străduia să-1 îmboldească, deşi, în acelaşi timp, se temea de impulsivitatea Reichsmarschallului, deficitar în materie de tactică: „Fiţi sigur, domnule Goring, că noi îi vom deschide Fuhrerului ochii asupra lui Bormann şi a lui Lammers. Numai că nu trebuie să forţăm nota. Trebuie să-1 luăm cu binişorul. Doar îl cunoaşteţi pe Fiihrcr." Apoi, devenind mai circumspect, a adăugat: „Nu trebuie sub nici un motiv să fim prea deschişi cu ceilalţi membri ai Consiliului Ministerial. Pentru nimic în lume să nu se ştie că urmărim ca, încetul cu încetul, să împingem triumviratul pe linie moartă. Noi ne-am unit pur şi simplu în credinţa faţă de Fuhrer. N-avem ambiţii personale. Dar dacă fiecare dintre noi îi va vorbi Fuhrerului în favoarea celorlalţi, atunci vom fi cei mai tari pe poziţie şi vom putea să facem un zid puternic în jurul său."

La plecare, Goebbels a fost foarte satisfăcut: „Acţiunea începe să prindă contur. Nu găseşti că Goring şi-a revenit complet?" în ultimii ani, nici eu nu-1 mai văzusem pe Goring atât de vioi, atât de hotărât şi de curajos. După aceea, am făcut cu Reichsmar-schallul o lungă plimbare prin împrejurimile liniştite ale Ober-salzbergului şi am discutat despre calea pe care o apucase Bormann. I-am explicat foarte deschis că acesta ţintea nici mai mult, nici mai puţin decât succesiunea lui Hitler şi că nu se va da înapoi de la nimic ca să-1 pună rău cu Fiihrerul nu numai pe el, Goring, ci şi pe noi toţi ceilalţi. I-am relatat că, la data aceea, Bormann nu rata nici o ocazie ca să-i submineze prestigiul. Goring asculta cu o atenţie din ce în ce mai încordată. I-am povestit, în continuare, despre momentele de la Obersalzberg când luam ceaiul împreună cu Hitler, de la care Goring era exclus. Acolo am putut să observ pe viu tactica lui Bormann.

Acesta nu ataca niciodată frontal, ci prin împletiri prudente de aluzii la fapte mărunte, care de-abia prin acumulare îşi produceau efectul. De exemplu, la ora ceaiului, pentru a-1 prejudicia pe Schirach, Bormann relata pe seama acestuia anecdote compromiţătoare, de provenienţă vieneză, dar evita cu multă grijă să se alăture observaţiilor dezaprobatoare ale lui Hitler. Dimpotrivă, credea că procedează inteligent trecând îndată la laude la adresa lui Schirach, ceea ce trebuie să fi avut desigur un gust amar pentru Fiihrer. Cam într-un an de zile, Bormann reuşise să-1 monteze aşa de bine pe Hitler, încât acesta nu-1 mai putea suferi pe Schirach, adesea chiar duşmănindu-1. în aroganţa lui, Bormann a putut atunci - Hitler nefiind de faţă - să facă un pas mai departe şi să spună, în aparenţă bagatelizând, dar în realitate ucigând, că, la Viena, Schirach este omul potrivit la locul potrivit, pentru că acolo şi aşa se ţes intrigi ale tuturor împotriva tuturor, în felul acesta Bormann o să submineze şi prestigiul lui Goring, am adăugat eu în chip de concluzie.

Fireşte, pentru Bormann nu putea fi greu, căci Goring era vulnerabil din multe puncte de vedere, în zilele acelea, însuşi Goebbels vorbea, oarecum cu intenţia de a scuza, despre „vestimentaţia barocă" a Reichsmarschallului care, dacă nu-1 cunoşteai, ţi se părea destul de comică. Goring nu era îa înălţimea funcţiei de comandant suprem al Luftwaffci, dar prezenţa lui ca persoană fizică nu lăsa să transpară acest handicap. Mult mai târziu, în primăvara lui 1945, în cursul unei şedinţe de Stat-Major, în prezenţa tuturor participanţilor, Hitler si-a iacut de două parale Reichsmarschallul. Goring i-a declarat atunci lui Below, colonel de aviaţie şi adjutant al lui Hitler: „Speer avea

dreptate să mă prevină. Bormann a reuşit." Goring se înşela; Bormann îşi atinsese scopul încă din primăvara lui 1943.

Câteva zile mai târziu, la 5 martie 1943, am zburat la Cartierul General ca să iau instrucţiuni privind unele probleme de armament. Dar ţelul principal al vizitei mele 1-a reprezentat promovarea alianţei cu Goring si Goebbels. Nu mi-a fost greu să obţin de la Hitler o invitaţie pentru Goebbels. Hitler era încântat de a petrece o zi cu ministrul Propagandei, a cărui companie agreabilă 1-ar mai fi scos din atmosfera sumbră a Cartierului General.

Goebbels a sosit la trei zile după mine; m-a luat de-o parte şi m-a întrebat: „în ce umoare se găseşte Fiihrerul, domnule Speer?" Impresia mea, am răspuns eu, este că Hitler pare destul de rece faţă de Goring. L-am sfătuit să fie rezervat. Fără îndoială, era preferabil ca, deocamdată, să nu se împingă lucrurile mai departe; de altminteri, după'un scurt sondaj, nici eu n-am forat mai adânc. Goebbels a fost de acord: „Probabil că ai dreptate. Pentru moment, nu trebuie să-1 ducem pe Goring la Fuhrer. Asta ar strica totul!"

Bombardamentele aeriene ale Aliaţilor, care de săptămâni întregi nu mai conteneau, nu întâlneau aproape nici o rezistenta, astfel că poziţia lui Goring, şi aşa şubrezită, devenea tot mai precară. La simpla rostire a numelui său, Hitler izbucnea în acuzaţii virulente la adresa deficienţelor ce se constatau în planificarea războiului nostru aerian, în ziua aceea, Hitler şi-a exprimat încă o dată teama că bombardamentele, dacă vor continua în acest ritm, ne vor distruge nu numai oraşele, ci mai ales vor aduce prejudicii ireparabile moralului poporului german. Hitler căzuse în aceeaşi eroare ca şi strategii britanici ai războiului cu bombe.

Goebbels şi cu mine am fost invitaţi de Hitler la dejun. Partea curioasă era că, în asemenea ocazii, nu-1 poftea şi pe Bormann, de care altminteri nu se putea lipsi, în privinţa aceasta, îl trata pur şi simplu ca pe un secretar. Stimulat de prezenţa lui Goebbels, Hitler a fost în ziua aceea mult mai vioi şi mai comunicativ decât îl văzusem în timpul celorlalte vizite ale mele la Cartierul General. A profitat de ocazie ca să spună ce avea pe suflet şi, aşa cum se întâmpla de cele mai multe ori, a emis aproape asupra tuturor colaboratorilor săi, exceptându-ne pe noi cei de faţă, aprecieri nu prea măgulitoare.

După masă, mi s-a încuviinţat să plec. Mi-a sugerat, cu complimente şi vorbe prieteneşti, să mă retrag, rămânând timp de câteva ore singur cu Goebbels. Aceasta ţinea de obiceiul lui de a aborda separat fiecare persoană şi fiecare domeniu de activitate. N-am revenit decât la şedinţa consacrată situaţiei de pe front. Seara ne-am adunat din nou, pentru cină. Hitler ceruse sa se aprindă focul în cămin. Servitorul a adus pentru noi, musafirii, o sticlă de vin, iar pentru amfitrion, apă de Fachingen. într-o atmo-sferă degajată, aproape intimă, masa s-a prelungit până-n zori. în ce mă priveşte, mai mult am ascultat decât am vorbit, deoarece Goebbels se pricepea să-1 întreţină pe Hitler. Ministrul Propagandei s-a folosit de tot arsenalul său: marea elocinţă, frazele şlefuite, ironia strecurată la momentul potrivit, cuvintele de admiraţie rostite exact acolo unde le aştepta Hitler, sentimentalismul când momentul şi subiectul le cereau, şueta, poveştile galante. A amestecat totul cu o artă desăvârşită: teatrul, cinematograful, trecutul. Ca întotdeauna, Hitler i-a mai cerut lui Goebbels să-i spună câte şi mai câte despre copiii săi: cum se exprimă ei la modul copilăresc, care sunt jocurile lor preferate, cum le ies uneori din gură vorbe ca de oameni maturi. Toate acestea au avut darul ca, în noaptea aceea, să-1 facă pe Hitler să uite de griji.

Goebbels se pricepea sa gâdile amorul propriu al lui Hitler. O făcea evocând greutăţile cu care acesta se confruntase cândva şi modul în care le învinsese. Ştia să-i flateze vanitatea, pe care tonul rece al raportărilor militare o satisfăcea aşa de puţin. Dar nici Hitler nu rămânea dator faţă de ministrul Propagandei: îl tămâia şi el, lăudându-i reuşitele. In cel de-al treilea Reich, pentru câţiva era o plăcere să se perie reciproc, să nu se zgârcească în a-şi oferi unii altora dovezi de admiraţie.

Mă înţelesesem cu Goebbels ca, în ciuda tuturor reticenţelor, în seara aceea să-1 punem la curent pe Hitler, fie şi aluziv, cu planurile noastre de înviorare a activităţii Consiliului Ministerial pentru Apărarea Reichului. Tocmai se creaseră condiţii favorabile pentru abordarea acestei teme, care, altminteri, ar fi riscat să fie percepută de Hitler ca o critică indirectă la adresa guvernării sale şi deci să-1 supere, când o ştire a pus capăt atmosferei idilice a acelei seri petrecute „la gura sobei": Niirnbergul era supus chiar în acea clipă unui cumplit bombardament aerian. Ne-o fi mirosit intenţiile sau Bormann l-o fi pus în gardă, nu pot să-mi explic, dar Hitler ne-a făcut o scenă cum rar mi-a fost dat să văd. A ordonat să fie trezit imediat adjutantul-şef al lui Goring, generalul Bodenschatz, faţă de care a revărsat un torent de reproşuri foarte violente la adresa „acestui Reichsmarschall incapabil", împreună cu Goebbels am încercat să-1 calmăm şi, într-adevăr, în cele din urmă Hitler s-a potolit. Dar toată munca noastră de pregătire a terenului se dovedea acum inutilă. Şi eu, şi Goebbels am fost de părere că e mai cuminte ca deocamdată să evităm tema care ne preocupa. De altfel, după numeroasele motive de satisfacţie pe care tocmai i le dăduse Hitlcr, Goebbels a avut sentimentul că acţiunile lui la bursa vieţii politice au crescut considerabil. De aceea, de acum înainte n-a mai vorbit de o „criză a Fuhrerului", ci, dimpotrivă, părea să-şi fi redobândit vechea încredere în Hitler. Era de părere totuşi că trebuie continuată lupta împotriva lui Bormann.

La 17 martie, a avut loc la Goring, în palatul său berlinez din Leipziger Platz, o reuniune la care au participat Goebbels, Funk, Ley şi eu. Mai întâi, când ne-a primit în cabinetul de lucru, Goring a fost foarte protocolar: trona pe un fotoliu stil Renaissance, în spatele unui birou de proporţii monumentale. Noi ceilalţi ne-am aşezat în faţa lui pe nişte scaune incomode. Cordialitatea afişată la Obersalzberg dispăruse cu totul, aproape că ai fi zis că acuin regretă spontaneitatea pe care o manifestase în trecut.

Dar, în curând, supralicitându-se încă o dată unul pe altul, Goring şi Goebbels -pe când noi ceilalţi asistam aproape fără să spunem un cuvânt - au început să schiţeze un tablou al pericolelor emanând de Ia cei trei şi să se piardă în speranţe şi iluzii cu privire la posibilităţile noastre de a-1 scoate pe Hitler din izolare. Goebbels părea să fi uitat ieşirea de-acum câteva zile a lui Hitler împotriva Iui Goring. Amândoi credeau că se află deja pe punctul de a câştiga partida. Oscilând, ca de obicei, între apatie şi euforie, Goring chiar minimaliza influenţa clicii de la Cartierul General: „Totuşi să nu-i supraapreciem, domnule Goebbels! In definitiv, Bormann şi Keitel nu sunt decât nişte secretari ai Fuhrerului. Să nu creadă că le este permis chiar totul! Ca forţă politică, sunt nişte nulităţi!" Ceea ce părea a-1 nelinişti cel mai mult pe Goebbels era faptul că Bormann s-ar fi putut folosi de legăturile lui directe cu Gaulciterii ca să-şi creeze puncte de sprijin în teritoriu si să ne zădărnicească acţiunea, îmi amintesc că Goebbels a încercat să-1 mobilizeze pe Ley, şeful organizaţiei politice a partidului, contra lui Bormann şi că, finalmente, a propus să se confere Consiliului Ministerial al Apărării Reichului dreptul de a-i convoca pe Gauleiteri şi de a le cere socoteală. Ştiind bine că Goring, în mod sigur, nu va participa la toate şedinţele Consiliului, a propus ca acestea să aibă loc în fiecare săptămână şi a adăugat în treacăt că, în eventualitatea în care mareşalul s-ar izbi de niscaiva piedici, el, Goebbels, ar putea foarte bine să le prezideze în numele titularului.7 Fără să bănuiască jocul lui Goebbels, Goring a consimţit, în spatele frontului marii bătălii pentru putere continuau să mocnească vechi rivalităţi.

Deja de mai mult timp numărul muncitorilor pe care Sauckel pretindea că 1-a pus la dispoziţia industriei si pe care avea obiceiul sa i-1 comunice lui Hitler cu lux de amănunte stufoase nu mai corespundea cifrelor reale transmise de întreprinderi. Diferenţa era de câteva sute de mii. Am propus membrilor coaliţiei noastre să-1 forţăm pe Sauckel, protejatul lui Bormann, să furnizeze date veridice.

Din ordinul lui Hitler, se construise la Berchtesgaden o mare clădire în stil rustic bavarez. Aceasta era destinată Cancelariei Reichului. De aici continuau Lammers şi colaboratorii săi direcţi să dirijeze treburile Cancelariei, în cele câteva luni pe care Hitler şi le petrecea la Obersalzberg. Goring i-a cerut lui Lammers, mai-marele casei, să convoace grupul nostru, precum si pe Sauckel şi Milch, la o întrunire ce trebuia să aibă loc pe 12 aprilie 1943, în sala de şedinţe a acestei clădiri, înainte de întrunire, eu şi Milch i-am explicat încă o dată lui Goring care erau cerinţele noastre. Frecându-şi mâinile, el a spus: „Treaba asta v-o aranjez eu!"

Totuşi, am avut surpriza să constatăm că, în afară de noi, în sala de şedinţe apar şi Himmler, Bormann şi Keitel. Şi, culmea ghinionului, Goebbels, aliatul nostru, a rugat să fie scuzat spunând că, în timp ce era foarte aproape de Berchtesgaden, a făcut o colică nefritică şi că stă la pat în vagonul lui special. N-am aflat nici până în ziua de azi dacă nu cumva la mijloc a fost faptul că Goebbels mirosise pur şi simplu schimbarea de situaţie. Această întrunire a însemnat sfârşitul coaliţiei noastre. Sauckel a contestat că întreaga economie ar avea nevoie de 2 100 000 de muncitori şi a evidenţiat succesul acţiunii sale, care permisese satisfacerea tuturor cerinţelor. Când eu am obiectat că cifrele lui nu pot fi exacte, i s-a urcat sângele la cap.8

Milch şi cu mine ne-am fi aşteptat ca Goring să-i ceară lui Sauckel lămuriri şi să-1 determine să-şi modifice politica de recrutare a forţei de muncă. Spre consternarea noastră, el s-a lansat într-un violent atac împotriva lui Milch şi, indirect, împotriva mea, spunând că este inadmisibil ca Milch să pună beţe-n roate acestui excelent Sauckel, tovarăşul nostru de partid, care, făcând atâtea eforturi, a obţinut asemenea succese. A adăugat că el, Goring, în orice caz, se simte dator să-i exprime întreaga recunoştinţă şi că Milch, dacă nu vede rezultatele obţinute de Sauckel, înseamnă că are orbul găinilor. Ai fi zis că Goring a încurcat placa. A urmat o discuţie lungă despre muncitorii de care duceau lipsă uzinele. Fiecare dintre miniştrii prezenţi a intervenit, în necunoştinţă de cauză, încercând să explice nepotrivirea dintre cifrele lui Sauckel şi cele ale întreprinderilor. Himmler a declarat, imperturbabil, că probabil sutele de mii de muncitori care nu ies la socoteală au murit.

Această întrunire a fost un adevărat fiasco. Nu numai că nu s-a lămurit în nici un fel problema deficitului forţei de muncă, ci a eşuat şi lupta împotriva lui Bormann, luptă care începuse cu o miză aşa de mare.

După şedinţă, Goring m-a luat de-o parte: „Ştiu că dumitale şi lui Milch, Secretarul meu de Stat, vă face plăcere sa colaboraţi strâns, dar aş vrea, aşa, prieteneşte, să te pun în gardă. Nu te poţi bizui pe el. Când e vorba de interesele lui, nu mai ţine seama nici de prietenii cei mai buni." Vorbele acestea le-am adus imediat la cunoştinţa lui Milch, care a început să râdă: „Acum câteva zile, Goring mi-a spus mie exact acelaşi lucru despre tine." încercarea lui Goring de a semăna neîncredere era exact contrariul ideii de bloc pe care conveniserăm s-o materializăm. Neîncrederea între oameni se răspândise într-o asemenea măsură, încât orice prietenie părea a fi încărcată de ameninţări.

La câteva zile după această şedinţă, Milch şi-a exprimat părerea că Goring a făcut acea întorsătură pentru că ştia că Gestapoul îl are la mână cu probe de morfinomanie. încă de multă vreme Milch îmi atrăsese atenţia asupra pupilelor lui Goring. La Procesul de la Niirnberg, avocatul meu, dr. Flăchsner, mi-a confirmat că Goring devenise morfinoman cu mult înainte de 1933 şi că el însuşi îl apărase într-un proces în care viitorul Reichsmarschall fusese acuzat că administrase în mod ilicit o injecţie cu morfină.9

Probabil că şi din motive de ordin financiar încercarea noastră de a-1 stârni pe Goring împotriva lui Bormann era, de la început, sortită eşecului, într-adevăr, după cum reiese dintr-un document de la Ntirnberg, Bormann îi

dăduse lui Goring şase milioane de mărci, prelevate din fondurile pe care industria germană le vărsa la „donaţia Adolf Hitler".

După eşecul alianţei noastre, Goring a devenit un pic mai activ, dar, surprinzător, de data aceasta împotriva mea. Câteva săptămâni mai târziu, şi în totală nepotrivire cu obiceiurile lui, mi-a cerut să-i convoc pe principalii conducători ai industriei siderurgice la o şedinţă ce urma să se ţină la Obersalzberg. Reuniunea a avut loc în biroul meu de studii, în faţa meselor de desen acoperite cu hârtie, în legătură cu aceasta, numai comportamentul lui Goring merită să fie pomenit. Aflat într-o stare de euforie, cu pupilele vizibil micşorate, el i-a transformat pe experţii siderur-gişti în auditoriul uluit al unei conferinţe stufoase despre metalurgia feroasă, ceea ce i-a dat prilejul să facă paradă de cunoştinţele lui în materie de cuptoare înalte şi de tratare a minereurilor. A urmat apoi o serie de banalităţi: că e necesar să se producă mai mult, că nu trebuie refuzate inovaţiile, că industria a încremenit în tradiţionalism, că trebuie să înveţe să se depăşească pe sine şi aşa mai departe. După acest potop de vorbe, care a durat două ore, debitul verbal s-a mai micşorat, iar faţa lui a început să ia o expresie tot mai absentă, în cele din urmă şi-a aşezat pur şi simplu capul pe masă şi a adormit ca un prunc nevinovat. Am socotit că, în acel moment, cel mai inteligent lucru este să nu facem caz de Reichsmarschallul aţipit în uniforma lui strălucitoare, fie şi doar pentru a nu-1 pune într-o situaţie şi mai penibilă; în ce ne priveşte, am continuat să discutăm despre ale noastre până în momentul când s-a trezit şi a declarat, scurt şi cuprinzător, şedinţa închisă. Goring fixase pentru a doua zi o şedinţă asupra problemelor referitoare la programul de radiogoniometrie, şedinţă care s-a terminat şi ea la fel de jalnic. Şi cu acest prilej experţii prezenţi au avut parte de explicaţii date pe un ton de mare senior de către un Goring aflat într-o dispoziţie excelentă, dar lipsit de orice cunoştinţe tehnice, în încheiere, pornit pe acte de generozitate, a sufocat asistenţa cu sfaturi şi indicaţii. După ce a părăsit şedinţa, numai eu ştiu cât m-am chinuit să-i repar gafele fără a-1 dezavua public. Totuşi, incidentul era aşa de grav, încât nu puteam să nu-1 aduc la cunoştinţa lui Hitler, care, cu prima ocazie, la 13 mai 1943, i-a convocat la Cartierul General pe responsabilii industriei de armament spre a restabili prestigiul guvernului.

La câteva luni după eşuarea planurilor noastre, 1-ani întâlnit pe Himmler în incinta Cartierului General. Cu această ocazie, mi-a declarat pe un ton răstit şi ameninţător: „Consider că n-are nici un rost să mai încerci să-1 readuci la realitate pe Reichsmarschall!"

Dar, şi-aşa, un asemenea lucru nu mai era posibil. Goring căzuse din nou, şi de data aceasta definitiv, în letargia lui, din care n-avea să-şi mai revină decât la Niirnberg.

Capitolul 19 AL DOILEA PERSONAJ ÎN STAT

La câteva săptămâni după eşecul asociaţiei noastre ad-hoc, pe la începutul lunii mai 1943, Goebbels se grăbea să descopere la Bormann aceleaşi calităţi pe care numai cu câteva săptămâni mai devreme i le atribuise lui Goring. El se angaja ca, de-acum înainte, să transmită prin Bormann informaţiile destinate lui Hitler şi prin acelaşi intermediar să ia cunoştinţă de deciziile şefului suprem. Pentru această subordonare, Bormann 1-a răsplătit pe ministrul Propagandei cu bunele sale oficii. De atunci, Goebbels n-a mai pus nici un preţ pe Goring, socotind că nu mai trebuie susţinut decât ca figura reprezentativă.

Configuraţia puterii a continuat să se modifice în favoarea lui Bormann. Totuşi, el n-avea de unde să ştie că va veni o zi când s-ar fi putut să aibă nevoie de mine. Şi, cu toate că între timp trebuie să fi aflat despre încercarea mea nereuşită de a-1 detrona, Bormann a fost amabil şi mi-a dat de înţeles că aş putea să fac şi eu, ca şi Goebbels, front comun cu el. Nu m-am grăbit să primesc oferta, pentru că preţul mi se părea prea ridicat: as fi devenit dependent de el.

Goebbels a continuat să rămână în strânsă legătură cu mine. Căci noi nu încetaserăm să ne urmărim scopul: mobilizarea strictă a tuturor rezervelor ţării. Desigur, în ce mă priveşte, aveam o prea mare încredere în el: eram, într-adevar, subjugat de amabilitatea lui, vrăjit de manierele lui fără cusur, ca si de logica lui necruţătoare.

Aşadar, pe dinafară, lucrurile rămăseseră cam la fel. Lumea în care trăiam te forţa să recurgi la disimulare, la ipocrizie, la duplicitate. Erai între rivali şi nu prea îţi puteai permite să fii sincer, pentru că orice cuvânt risca să ajungă denaturat la urechile lui Hitler. Se complota, se miza pe firea capricioasă a lui Hitler ca pe un factor important, se câştiga sau se pierdea la acest joc al vicleniei. Relaţiile dintre oameni se alteraseră; trebuia ca şi eu, asemenea tuturor celorlalţi, să cânt fără scrupule la acest instrument dezacordat.

în a doua jumătate a lunii mai 1943, Goring mi-a comunicat că vrea ca noi doi să ţinem la Palatul Sporturilor un discurs despre înarmarea Germaniei. Am acceptat propunerea. Dar, peste câteva zile, am avut surpriza să aflu că Hitler îl desemnase ca orator pe Goebbels. Când a venit momentul să ne punem de acord textele, ministrul Propagandei m-a povăţuit să-mi scurtez discursul, al lui urmând să dureze o oră: „Dacă al dumitale nu ţine cu mult mai puţin de o jumătate de oră, auditoriul va începe să se plictisească." Şi, ca de obicei, i-am trimis lui Hitler manuscrisul discursurilor noastre, cu precizarea că al meu se va reduce cu o treime. Hitler m-a chemat la Obersalzberg. A citit în faţa mea manuscrisele pe care i le prezentase Bormann, a tăiat fără milă şi, după cum mi s-a părut, a pus zel pentru ca în câteva minute să reducă discursul lui Goebbels la jumătate: „Uite, Bormann, dă-i asta doctorului şi spune-i ca eu găsesc că discursul lui Speer este extraordinar." Astfel Hitler m-a ajutat, în prezenţa intrigantului Bormann, să obţin un avans de prestigiu faţă de Goebbels. După acest episod, celor doi le-a devenit

clar ca nivelul meu de creditare continua să rămână ridicat, în plus, aveam motive să presupun că, la nevoie, Hitler mă va susține chiar şi împotriva celor mai apropiați consilieri ai lui.

Discursul meu din 5 iunie 1943, care, pentru prima dată, a dezvăluit creşterile remarcabile în producția de armament, s-a izbit de o dublă neînțelegere. „Deci totul merge bine, chiar şi fără sacrificii dureroase! De ce am speria poporul cu măsuri care se iau numai în cazuri de catastrofa?" mi-era dat să aud dinspre ierarhia de partid. Generalii şi combatanții de pe front, în schimb, puneau la îndoială exactitatea datelor mele, ori de câte ori aprovizionarea cu arme şi muniții se dovedea dificilă.

Ofensiva de iarnă a sovieticilor se împotmolise. Creşterea producției noastre nu contribuise numai la umplerea golurilor de pe front; noile livrări de arme i-au permis lui Hitler ca, în ciuda pierderilor materiale din perioada de iarnă, să pregătească o ofensivă pentru spargerea frontului de la Kursk. începerea acestei operațiuni, cu numele de cod „Citadela", a tot fost amânată, deoarece Hitler dădea o mare importanță intrării în dispozitiv a noilor tancuri, îndeosebi, aştepta minuni de la un model nou cu acționare electrică, proiectat de profesorul Porsche.

într-o seară, la o cină simplă, luată într-o mică încăpere cu mobilier rustic, situată în spatele Cancelariei Reichului, 1-am auzit întâmplător pe Sepp Dietrich spunând că Hitler intenționează să dea un ordin ca, de data aceasta, să nu se mai țină nici un prizonier, într-adevăr, în cursul raidurilor efectuate de unități SS, se constatase că trupele sovietice executaseră prizonieri germani, îndată, Hitler a anunțat, fără să stea pe gânduri, represalii sângeroase.

Eram uluit, dar, în acelaşi timp, şi alarmat de răul pe care în felul acesta ni-1 făceam nouă înşine. Hitler socotea că vom avea sute de mii de prizonieri, iar noi, de luni de zile, încercam zadarnic să lichidăm marea penurie de mână de lucru. De aceea, cu prima ocazie, i-am exprimat îndoielile mele cu privire la oportunitatea acestui ordin. Nu mi-a fost greu să-1 determin să se răzgândească; a părut mai degrabă uşurat că poate să revină asupra dezlegării pe care o dăduse SS-ului. în aceeaşi zi, 8 iulie 1943, i-a cerut lui Keitel să întocmească o directivă prin care să se prevadă că toți prizonierii vor fi trimişi să lucreze în fabricile de armament.1

De fapt, această discuție despre soarta prizonierilor s-a dovedit inutilă. Ofensiva a fost declanşată la 5 iulie, dar, în ciuda concentrării masive a celor mai moderne arme ale noastre, s-a dovedit imposibil să se realizeze o încercuire a inamicului; încrederea lui Hitler în victorie ne păcălise pe toți. După două săptă-mâni de luptă, a trebuit să abandonăm. Acest eşec a arătat că, de-acum înainte, chiar şi în anotimpul propice, regula jocului este dictată de adversar.

în urma celei de a doua catastrofe pe care ne-a rezervat-o iarna rusească, după aceea de la Stalingrad, Statul-Major General al Armatei a insistat pentru construirea unei poziții de regrupare departe, în spatele frontului, însă fără să obțină asentimentul lui Hitler. Dar acum, după ce ultima noastră ofensivă eşuase, Hitler era şi el favorabil ideii de a pregăti poziții defensive la 20 sau 25 de kilometri distanță de linia principală de rezistență.2 In ce-1 priveşte, Statul-Major General propunea să se aleagă ca linie fortificată malul de vest al Niprului care, cu pantele lui abrupte, domina de la înălțimea de vreo 50 de metri câmpia din față. După toate probabilitățile, ar fi existat şi timp suficient pentru a construi în acest loc o linie de apărare, căci frontul se situa în momentul respectiv la mai mult de 200 de kilometri est de Nipru. Dar Hitler a refuzat categoric.

El care, în timpul campaniilor victorioase, afirmase întotdeauna că soldații germani sunt cei mai buni din lume, acum era de părere că: „A construi fortificații în spatele frontului reprezintă un lucru care, din motive psihologice, este imposibil. Dacă ostaşii află că există o linie de fortificații situată la 100 de kilometri de zona operațiunilor militare, nimeni nu va mai reuşi să-i facă să lupte. Cu prima ocazie vor da buzna înapoi fără să mai opună vreo rezistență."3

în ciuda acestei interdicții, Organizația Todt s-a apucat, din ordinul lui Manstein şi cu acordul tacit al lui Zeitzler, să amenajeze, în decembrie 1943, o poziție de-a lungul Bugului. Dorsch, adjunctul meu, a adus acest fapt la cunoştința lui Hitler. Armatele sovietice se găseau tot la 150-200 de kilometri est de fluviu. Şi, din nou, Hitler a invocat exact aceleaşi motive ca şi cu şase luni înainte pentru a ordona, în termeni neobişnuit de virulenți, sistarea imediată a lucrărilor.4 în fortificațiile din spatele frontului el vedea, după cum declara extrem de iritat, o nouă dovadă de defetism din partea lui Manstein şi a grupului său de armate.

încăpățânarea lui Hitler le-a dat trupelor sovietice posibilitatea să țină armatele noastre permanent în priză, începând din noiembrie, în Rusia, solul era înghețat de-a binelea şi deci după această dată nu se mai putea pune problema săpării de tranşee. Dar nu s-a întreprins nimic pentru a nu se rata acest termen. Soldații au fost lăsați fără adăposturi, la discreția intemperiilor, în plus, calitatea proastă a echipamentului de iarnă dezavantaja trupele germane față de inamicul nostru, carcera bine protejat contra rigorilor climei.

Nu numai aceste reacții ale lui Hitler vădeau că el refuza să admită noua întorsătură pe care o luaseră lucrurile, în primăvara lui 1943, ceruse să se construiască un pod rutier şi feroviar lung de cinci kilometri peste strâmtoarea Kerci, deşi acolo noi eram angajați de multă vreme în construirea unui teleferic, pus în funcțiune la 14 iulie, care putea transporta l 000 de tone pe zi. Această capacitate de transport corespundea exact necesarului de aprovizionare cu materiale defensive a Armatei a 17-a. Dar Hitler nu renunțase la planul său de a înainta până în Iran, trecând prin Caucaz. El îşi justifica ordinul tocmai prin necesitatea de a putea utiliza acest obiectiv pentru a aproviziona capul de pod din Kuban cu oameni şi materiale. De aici ar fi urmat să se declanşeze o ofensivă.5

Generalii lui, în schimb, abandonaseră de mult ideea. într-o zi, când m-am dus să inspectez acel loc, toți generalii de pe front se întrebau îngrijorați dacă, dat fiind puterea inamicului, în principiu, ar mai fi posibilă păstrarea pozițiilor. Când i-am relatat despre temerile lor, Hitler a expediat chestiunea: „Vorbe de oameni fricoşi, nimic altceva! Jănicke este ca şi Statul-Major General, nu crede într-o nouă ofensivă!"

Ceva mai târziu, în vara lui 1943, generalul Jănicke, comandantul Armatei a 17-a, a fost silit să solicite, prin intermediul lui Zeitzler, autorizația de a părăsi capul de pod din Kuban, aflat în primejdie. Intenția lui era ca, în perspectiva ofensivei de iama a sovieticilor, să se replieze în Crimeea şi să ocupe acolo o poziție mai favorabilă. Hitler, dimpotrivă, cerea mai insistent decât oricând ca lucrările de construcție a podului să fie accelerate, în vederea ofensivei proiectate, încă de-atunci devenise clar ca acest pod nu va fi gata niciodată. La 4 septembrie, ultimele unități germane au început să evacueze capul de pod pe care Hitler îl deți nea pe continentul asiatic.

Aşa cum discutasem cu Goring despre modul în care am fi putut rezolva criza puterii politice, tot aşa am abordat, împreună cu Guderian, Zeitzler şi Fromm, criza din cadrul comandamentului militar, în vara lui 1943, generalul Guderian, inspector general al Blindatelor, m-a rugat să-i mijlocesc o întrevedere cu Zeitzler, şeful de Stat-Major General al Armatei, cu care voia să se explice în afara cadrului oficial, între ei existau nişte litigii provenind din neclarificarea unor probleme de competențe. Cum eu eram în relații aproape prieteneşti cu ambii generali, nu puteam evita rolul de intermediar. Dar, până la urma, s-a văzut că Guderian venea la această întâlnire cu intenții care țînteau ceva mai departe.

El voia să convină cu noi un plan tactic comun, pentru a determina numirea unui nou comandant-şef al Armatei de uscat, întâlnirea a a avut loc în casa mea de la Obersalzberg. *

Divergențele dintre Zeitzler şi Guderian au trecut repede în planul al doilea; convorbirea s-a concentrat asupra situației create de împrejurarea că Hitler preluase comanda supremă a Armatei " de uscat, dar că, de fapt, nu şi-o exercita. Zeitzler a explicat că ' interesele armatei trebuie apărate cu mai multă energie față de celelalte două arme şi față de SS, şi că Hitler, în calitatea sa de comandant suprem al forțelor armate, este deasupra diferitelor sectoare militare, având obligația să adopte o poziție imparțială. , Guderian, la rândul lui, a adăugat ca un comandant suprem are ? datoria să întrețină contacte personale strânse cu şefii armatelor, să lupte pentru satisfacerea nevoilor trupelor sale şi să rezolve şi » l problemele de aprovizionare fundamentale. Amândoi au fost . unanimi în a aprecia că Hitler n-avea nici timp, nici vocație pentru asemenea chestiuni practice. S-a mai spus că Fiihrerul numeşte şi destituie generali pe care nici măcar nu i-a văzut vreodată, că numai un comandant suprem care-şi cunoaşte bine ofițerii superiori poate să ducă şi o politică de personal. Or, armata ştia, a continuat Guderian, că Hitler îl lasă pe comandantul-şef al Luftwaffei, pe cel de la Marină, ca şi pe Himmler să ducă politica lor de personal practic cum vor. Numai Armata de uscat n-avea această libertate.

Fiecare dintre noi voia să încerce un demers pe lângă Hitler pentru a-1 determina să numească un nou comandant-şef al armatei. Dar primele aluzii în acest sens, pe care Guderian şi cu mine le-am făcut, fiecare separat, s-au izbit de refuzul extrem de brutal al unui Hitler vizibil ofensat. Nu ştiam că mareşalii von Kluge şi von Manstein făcuseră, chiar înaintea noastră, o tentativă asemănătoare. Hitler trebuie să fi presupus că era o înțelegere între noi.

Trecuse de mult vremea când Hitler era în orice moment gata să-mi satisfacă dorințele în materie de personal şi organizare. Chiar dacă se justifica prin necesitatea de a spori producția, lărgirea în continuare a împuternicirilor mele deranja triumviratul format din Bormann, Lammers şi Keitel, şi, de aceea, aceştia încercau s-o împiedice, însă n-au putut găsi nici un argument convingător pentru a contracara acțiunea prin care eu şi Donitz ne-am asumat responsabilitatea echipării Marinei cu material de război.

Cu Donitz făcusem cunoştință în iunie 1942, imediat după instalarea mea în funcție. El era în epoca aceea comandant-şef al Submarinelor; m-a primit la Paris într-un imobil care, la standardele de atunci, era ultramodern. Simplitatea ambianței mi s-a părut cu atât mai agreabilă cu cât veneam de la un banchet opulent, cu multe feluri de mâncare şi cu vinuri scumpe, banchet pe care-1 dăduse mareşalul Sperrle, comandantul-şef al forțelor aeriene staționate în Franța. Cartierul General al acestuia se afla la Palatul Luxembourg, fostul castel al Măriei de Medicis. Prin gustul pentru lux şi somptuozitate, dar şi prin corpolență, mareşalul nu era mai prejos decât Goring, comandantul său şef.

In lunile care au urmat, am avut de efectuat împreună cu Donitz anumite lucrări privind construirea la Atlantic a unor mari adăposturi betonate pentru submarine, ceea ce ne-a dat ocazia să ne întâlnim frecvent. Raeder, comandantul-şef al Marinei, nu părea să vadă cu ochi buni acest lucru, astfel ca nu a întârziat să-i interzică pur şi simplu lui Donitz de a discuta cu mine direct problemele tehnice.

La sfârşitul lui decembrie 1942, comandantul de Submarine Schiitze, care avea la activ numeroase victorii, m-a avertizat că există disensiuni serioase între Donitz şi comandantul de la Berlin al Marinei. Potrivit spuselor lui, existau indicii cum că Donitz va fi în curând înlocuit. Câteva zile mai târziu, am aflat prin Secretarul de Stat Naumann că, la Ministerul Propagandei, cenzorul pentru chestiunile Marinei ştersese numele lui Donitz de pe toate fotografiile de presă din timpul unei călătorii de inspecție pe care Raeder şi Donitz o făcuseră împreună.

La începutul lui ianuarie 1943, mă găseam la Cartierul General. Intr-una din zile, Hitler s-a înfuriat citind nişte dări de seamă asupra presei străine unde se relata o bătălie navală despre care înaltul Comandament al Marinei

nu-1 informase în toate detaliile.6 în cursul discuției pe care am avut-o după aceea, el a adus vorba, ca din întâmplare, despre posibilitățile de raționalizare a construc-ției de submarine. Dar, îndată, interesul lui s-a îndreptat mai mult asupra colaborării mele dificile cu Raeder. L-am informat despre interdicția de a discuta problemele tehnice cu Donitz, despre temerile ofițerilor flotei submarine legate de comandantul lor şef şi despre modul în care au fost cenzurate legendele fotografiilor destinate presei, în definitiv, din felul de a proceda al lui Bormann, îmi dădusem seama ca singura modalitate de a obține ceva de la Hitler era să-i inoculezi, pe neobservate, virusul neîncrederii față de o anumită persoană. Orice încercare de a-1 influența direct părea sortită eşecului, căci el nu accepta niciodată o soluție dacă avea impresia că i se impunea. Prin urmare, i-am dat de înțeles că Donitz ar putea fi omul capabil să înlăture toate obstacolele care se contrapuneau proiectelor noastre în materie de submarine. De fapt, scopul meu era să obțin înlocuirea lui Raeder. Dar, cunoscută fiind îndârjirea cu care Hitler obişnuia să-şi apere vechii colaboratori, nu nutream speranțe exagerate.

La 30 ianuarie, Donitz a fost numit Grossadmiral şi, în acelaşi timp, comandant-şef al Marinei de Război; Raeder devenea amiral-inspector al Marinei, ceea ce nu-i mai garanta decât dreptul la funeralii naționale.

Prin dârzenia sa de om competent, prin caracterul tehnic al argumentelor sale, Donitz a ştiut, pe toată durata războiului, să protejeze Marina de impactul salturilor umorale ale lui Hitler. Aveam de-acum încolo posibilitatea să-1 întâlnesc adesea, pentru a dezbate împreună problemele pe care le ridica fabricarea submarinelor. Este adevărat că această strânsă colaborare a debutat printr-o stridență. La jumătatea lui aprilie, în urma unei expuneri a lui Donitz, Hitler a decis, fără să mă consulte, ca întreaga problemă a armamentului Marinei să treacă pe primul loc al priorităților, după ce, cu trei luni înainte, la 22 ianuarie 1943, declarase în legătură cu programul lărgit al construcției de tancuri că acesta reprezintă sarcina noastră cea mai urgentă. Evident, cele două programe nu puteau să nu se concureze. N-a fost nevoie, să mă adresez lui Hitler: înainte de a ajunge la o controversă, Donitz a înțeles că o colaborare cu puternicul aparat de echipare al Armatei de uscat îi va aduce mai multe avantaje decât toate promisiunile Fiihrerului. Nu peste mult timp, am convenit ca echiparea Marinei să fie dată în competența ministerului meu. In ce mă priveşte, mă angajam să realizez programul pe care-1 stabilise Donitz. Până atunci, producția maximă într-o lună era de douăzeci de nave de un tip mai mic, totalizând 16 000 de tone deplasament. Noi voiam să fabricăm de-acum încolo patruzeci de submarine pe lună, cu un deplasament total de 50 000 de tone. In afară de aceasta, căzuserăm de acord să dublăm şi numărul navelor culegătoare de mine şi al vedetelor rapide.

„Numai un submarin de un alt tip ne-ar putea ajuta să evităm un impas complet în războiul submarin", mi-a explicat Donitz. Marina voia să abandoneze tipul de submarin utilizat până atunci, adică „nava de suprafață" capabilă uneori să navigheze sub apă; trebuia făcut totul pentru a adopta cea mai bună linie hidrodi-, namică, pentru a dubla numărul comenzilor electrice şi a spori energia înmagazinată în acumulatoare, nu numai pentru a imprima navei o viteză mult mai mare de deplasare sub apă, ci şi în scopul de a-i asigura o rază de acțiune mai întinsă.

Ca întotdeauna în asemenea situații, cel mai important lucru era găsirea unui om capabil să conducă o asemenea acțiune. Alegerea mea s-a oprit asupra lui Otto Merker; originar din Suabia, el se ocupase până atunci cu construcția de maşini de pompieri şi dovedise multă pricepere: era deci vorba de o sfidare la adresa tuturor inginerilor navalişti. La 5 iulie 1943, Merker şi-aprezentat în fața înaltului Comandament al Marinei noul sistem de construcții navale. Ca şi cele fabricate în serie în Statele Unite după sistemul Kayser, submarinele urmau să se compună din mai multe părți; mecanismele şi instalațiile lor electrice preasamblate în interiorul țării aveau să fie transportate pe uscat sau pe apă pentru a fi de urgență montate. Astfel, ne dispensam de şantierele navale, a căror insuficiență împiedica extinderea programului de construcții navale.7 Emoționat, Donitz a exclamat la sfârşitul şedinței: „Cu aceasta, pentru noi începe o viață nouă!"

Deocamdată, era numai o primă idee despre cum aveau să arate noile submarine, dar nimic mai mult. S-a instituit deci o comisie de lucru, care trebuia să schițeze planurile submarinelor şi să studieze toate detaliile. Conducerea acesteia n-a fost încredințată, cum ar fi cerut-o cutuma, unui inginer-şef, ci amiralului Topp, pe care Donitz 1-a repartizat special în acest sector: numirea lui ridica, de altfel, probleme complexe de competențe, pe care n-am încercat să le clarificăm, între Topp şi Merker, cooperarea a fost excelentă, la fel ca şi cea dintre mine şi Donitz.

La 11 noiembrie 1943, exact la patru luni după prima şedință a Comisiei de Construcții Navale, toate desenele erau gata. O lună mai târziu, împreună cu Donitz, puteam inspecta un model con-fec-ționat din lemn, vizibil şi în interior, al noului submarin de 1600 de tone. Planurile de construcție se aflau încă în curs de elaborare, dar Comisia Principală de Construcții Navale dăduse deja comenzi industriei: metoda aceasta o mai utilizaserăm cu succes pentru fabricarea noului tanc „Panther". Numai datorită ei am putut livra Marinei, începând din 1944, cele dintâi submarine model nou, gata a fi lansate la apă, pentru a fi testate. Şi, în ciuda situației devenite catastrofale, ne-am fi putut realiza angajamentul de a livra patruzeci de submarine pe lună începând cu primele luni ale anului 1945, dacă o treime dintre nave n-ar fi fost distrusă pe şantierele navale de raidurile aeriene ale inamicului.8

In epoca aceea, şi Donitz, şi eu ne-am întrebat adesea ce împiedicase Germania să realizeze noul tip de submarin mult mai devreme. El nu comporta într-adevar nici o inovație tehnică şi principiile de construcție erau cunoscute de ani de zile. Specialiştii ne-au asigurat că aceste submarine inauguraseră o nouă serie de victorii în

războiul submarin; după încheierea ostilităților, Marina de Război americană a confirmat faptul, incluzând noul tip în programul ei de construcții navale.

Pe 26 iulie 1943, la trei zile după ce am semnat, alături de Donitz, decretul pe care-1 elaboraserăm împreună pentru declanșarea noului program al Marinei, am obținut consimțământul lui Hitler ca întreaga producție să fie subordonată ministerului meu. Pentru a justifica cererea, din motive tactice, am invocat sarcinile ce reveneau producției din programul Marinei şi din alte indicații date de Hitler. I-am explicat şefului suprem că, în urma transformării marilor întreprinderi de bunuri de larg consum în întreprinderi de armament, era necesar să fie trecuți în regim de urgență nu numai 500 000 de muncitori germani, ci şi personalul de conducere şi tot echipamentul uzinelor. Totuşi, majoritatea Gauleiterilor s-a opus acestor restructurări. Ministerul Economiei se dovedise incapabil în a-şi impune punctul de vedere față de aceştia. S-o spun din capul locului: nici eu n-am fost mai eficient, după cum aveam să-mi dau seama în curând.

După o procedură interminabilă, constând în emiterea de circulare prin care toți miniştrii interesați, precum şi autoritățile competente ale Planului de patru ani erau solicitați să-şi exprime părerile, Lammers i-a convocat pe membrii guvernului la o şedin-ță ce a avut loc la 26 august în cabinetul Reichului. Grație aerului detaşat al lui Funk, care, în ziua aceea, „şi-a rostit discursul pentru propria-i înmormântare", s-a hotărât în unanimitate ca, pe viitor, întreaga producție de război să treacă în subordinea ministerului meu. De voie sau de nevoie, Lammers a promis că, prin intermediul lui Bormann, îi va comunica lui Hitler această hotărâre. Peste câteva zile m-am întâlnit cu Funk la Cartierul General, pentru a obține acordul definitiv al lui Hitler.

începusem să-i dau lui Hitler explicații în legătură cu decretul pe care urma să-1 semneze, când acesta, în prezența lui Funk şi spre marea mea stupefacție, m-a întrerupt şi mi-a spus cu asprime că se simte obligat să pună punct discuției pe tema respectivă. Cu câteva ore mai devreme, după cum spunea el, Bormann îl avertizase că eu vreau să-1 pun astăzi să semneze un text pe care nici ministrul Lammers, nici Reichsmarschallul nu-1 aprobaseră. A mai afirmat că nu se poate lăsa implicat în rivalitățile noastre. Când am vrut sâ-i explic că Lammers, în calitatea lui de ministru al Reichului, precum şi în virtutea dreptului pe care i-1 dădea funcția sa, obținuse acordul Secretarului de Stat al lui Goring însărcinat cu problemele Planului de patru ani, Hitler, într-un mod neobişnuit de tăios, mi-a închis gura din nou: „Bine cel puțin că am în Bormann îngerul meu păzitor!" Era clar că-mi atribuia intenția de a-1 înşela.

Funk 1-a informat pe Lammers de cele întâmplate. Apoi ne-am dus să-1 întâlnim pe Goring, care-şi părăsise terenul de vânătoare, pârloagele de la Rominten, pentru a se deplasa cu vagonul-salon la Cartierul General al lui Hitler. în primul moment, Goring s-a arătat foarte iritat; fără îndoială că şi el primise informații unilaterale, că şi pe el îl pusese cineva în gardă față de noi. Totuşi, până la urmă, Funk, cu elocința şi amabilitatea lui, a reuşit să spargă gheața, ceea ce a creat condiții ca decretul nostru să fie examinat punct cu punct. Goring a fost de acord cu totul, dar numai după ce s-a adăugat clauza următoare: „Atribuțiile Reichsmarschallului marelui Reich german, ca împuternicit în problemele Planului de patru ani, rămân neschimbate." în practică, această restricție era fără importanță, cu atât mai mult cu cât, prin intermediul Oficiului Central de Planificare, eu asiguram deja conducerea majorității sectoarelor importante ale Planului de patru ani.

Ca să ne arate că e de acord cu noi, Goring a semnat proiectul, iar Lammers ne-a informat prin telex că, de-acum încolo, drumul spre aprobare este netezit. Hitler s-a declarat şi el gata să semneze proiectul. Documentul i-a fost prezentat spre semnare câteva zile mai târziu, la 2 septembrie. Din ministru al Armamentului şi Munițiilor devenisem ministru al Armamentului şi al Producției de Război.

Maşinațiunea lui Bormann eşuase, în ce mă priveşte, n-am depus nici o reclamație la Hitler; am preferat să-l las să se lămurească singur dacă Bormann, în acest caz, îl slujise realmente cu fidelitate şi devotament. Experiența mă învățase că era mai inteligent să nu denunți manevra lui Bormann şi să nu-1 pui pe Hitler în încurcătură.

Se vedea cu ochiul liber că această împotrivire - când fățişă, când ascunsă - la lărgirea atribuțiilor ministerului meu venea de la Bormann, omul căruia ascensiunea mea îi crea o stare de panică. Era obligat a recunoaşte că mă mişcăm în afara sferei lui de influență şi că dobândeam puteri din ce în ce mai întinse, în plus, activitatea mea îmi dăduse posibilitatea să stabilesc relații camaradereşti cu şefii militari: Guderian, Zeitzler, Fromm, Milch şi, de curând, Donitz. Dintre familiarii lui Hitler, îmi erau de asemenea apropiați tocmai cei care nu-1 sufereau pe Bormann: generalul Engel, adjutant din partea Armatei pe lângă Hitler, generalul von Below, adjutant din partea Luftwaffei, şi nu în ultimul rând generalul Schmundt, adjutant din partea Wehrmachtului. în sfârşit, o prietenie strânsă mă lega de doctorul Karl Brandt, medic în serviciu la Hitler, pe care Bormann, de asemenea, îl considera duşman personal.

într-o seară, la un pahar de Steinhäger, Schmundt a afirmat ca eu sunt marea speranță a Armatei. Peste tot, după cum spunea el, generalii îşi puneau toată încrederea în mine, în timp ce la adresa lui Goring n-aveau decât cuvinte de dispreț. A încheiat pe un ton întrucâtva patetic: „Armata va fi totdeauna cu dumneata, domnule Speer, poți conta pe ea!" N-am înțeles niciodată ce a vrut să spună cu această frază surprinzătoare, dar bănuiesc că făcea o confuzie între Armată şi generali. Totuşi, nu puteam sa nu presupun că Schmundt făcuse declarații de acest gen si față de alte persoane; or, în cercul strâmt al Cartierului General, era imposibil ca asemenea vorbe să nu fi ajuns la urechile lui Bormann.

Tot în epoca aceea - trebuie să fi fost spre toamna lui 1943 -Hitler tocmai era pe punctul de a începe o şedinţă de Stat-Major, când ne-a întâmpinat, pe Himmler şi pe mine, cu nişte cuvinte care m-au lăsat perplex, în prezenţa câtorva dintre colaboratorii săi, ni s-a adresat cu: „Voi, cei doi asemenea şi egali." Oricare ar fi fost intenţia lui Hitler, acest calificativ cu greu i-ar fi putut face plăcere Reichsfuhrerului SS, ale cărui influenţă şi putere erau necontestate. Cu o altă ocazie, tot din săptămânile acelea, Zeitzler, radiind de bucurie, mi-a povestit că Ftihrerul este foarte mulţumit de mine, că a declarat recent că-şi pune în mine cele mai mari speranţe şi că vede în apariţia mea acum, după Goring, răsăritul unui nou astru.9 L-am rugat pe Zeitzler să păstreze pentru el această apreciere. Dar cum şi alte persoane din anturajul imediat al lui Hitler îmi relatau asemenea opinii, aveam certitudinea că şi Bormann le cunoştea. Foarte influentul personaj a fost obligat a recunoaşte că, în vara aceea, nu reuşise să-1 întărâte pe Hitler împotriva mea; lucrurile evoluaseră exact invers.

Cum Hitler era parcimonios cu asemenea elogii, Bormann trebuie să fi luat în serios ameninţarea pe care acestea o implicau: pentru el, eu reprezentam un pericol crescând, deoarece nu pro-veneam din ierarhia de partid care-i era devotată. De-acum înainte, a început să afirme în faţa celor mai apropiaţi colaboratori că eu nu sunt numai un adversar al partidului, dar şi că aspir, nici mai mult, nici mai puţin, la succesiunea lui Hitler.10 Această bănuială nu era lipsită de fundament, îmi amintesc că uneori am discutat pe tema aceasta cu Milch.

La data aceea, Hitler, indiscutabil, era în dilemă cu privire la persoana pe care să şi-o aleagă drept succesor. Reputaţia lui Go'ring se şubrezise, Hess se autoeliminase, sforăriile lui Bormann ruinaseră poziţia lui Schirach; în ce-i priveşte pe Bormann, Himmler şi Goebbels, ei nu corespundeau „tipului de artist", aşa cum si-1 reprezenta Hitler. între mine şi el, Hitler descoperise, probabil, nişte afinităţi: pentru el, eram un artist înzestrat, care dobândise, într-un interval scurt de timp, un loc important în ierarhia politică, dovedind de asemenea, prin rezultatele obţinute în politica de înarmare, capacităţi excepţionale în domeniul militar. Politica externă, a patra specialitate a lui Hitler, era singurul domeniu în care nu mă remarcasem. Este posibil ca el să fi văzut în mine un artist de geniu care s-a rătăcit în politică reuşind şi pe acest tărâm, adică un caz care reprezenta indirect o confirmare a propriei lui cariere.

în intimitate, îl numeam totdeauna pe Bormann „omul cu cosorul". Intr-adevăr, el îşi folosea toată energia, şiretenia si brutalitatea ca să nu lase pe nimeni să se afirme. Din acest moment, Bormann nu s-a dat înapoi de la nimic pentru a-mi săpa autoritatea, începând din octombrie 1943, Gauleiterii au făcut front comun contra mea şi, un an mai târziu, în momente de resemnare, mă bătea gândul să-mi dau demisia. Până la sfârşitul războiului, lupta dintre Bormann şi mine nu s-a terminat în favoarea nici unuia dintre noi. Hitler a continuat să-i ţină în frâu pe Bormann; mi-a acordat protec-ţie, uneori chiar m-a onorat cu favoarea lui, alteori a fost grosolan cu mine. Dar aparatul industrial, pe care-1 conduceam cu succes, nu a putut să mi-1 ia. Acest sistem depindea de mine atât de mult, încât căderea mea ar fi adus cu sine ruina, compromiţând astfel şansele de câştigare a războiului.

Capitolul 20 BOMBE

Starea de euforie pe care mi-o creaseră, în primele luni, punerea la punct a noii organizări, succesele repurtate şi consideraţia pe care mi-o atrăsesem pe această cale a cedat curând locul unei grave îngrijorări în faţa dificultăţilor tot mai numeroase. Problema mâinii de lucru, impasul aprovizionării cu materiale şi intrigile de curte nu erau singurele motive de nelinişte. Bombardamentele aviaţiei britanice, cu primele lor repercusiuni asupra producţiei, m-au făcut ca, pentru un timp, să uit de Bormann, de Sauckel şi de planificarea centrală. Dar, în acelaşi timp, noile împrejurări au contribuit la creşterea prestigiului meu. într-adevăr, în ciuda pagubelor provocate de inamic, producţia, departe de a se micşora, sporea mereu.

Aceste raiduri aeriene au adus războiul în inima Germaniei, în oraşele pârjolite şi devastate se simţea presiunea directă şi cotidiană a războiului, ceea ce ne îmboldea să muncim cu maximum de eficienţă.

Suferinţele impuse populaţiei n-au fost nici ele în stare a-i înfrânge voinţa de a rezista. Vizitele făcute în uzinele de armament şi contactele cu omul de pe stradă îmi dădeau impresia că poporul nostru era din ce în ce mai oţelit. Ar fi fost posibil ca diminuarea producţiei, evaluată la 9%, sa fie substanţial compensată prin intensificarea eforturilor.1

Mijloacele considerabile mobilizate pentru apărarea teritoriului erau cauza principală a acestei scăderi a producţiei, în 1943, pe teritoriul Reichului şi pe teatrele de operaţiuni situate în Vest erau îndreptate spre cer 10 000 de tunuri antiaeriene grele2, care ar fi putut să fie utilizate în Rusia împotriva tancurilor sau a altor obiective terestre. Fără acest al doilea front, frontul aerian desfăşurat deasupra ţării, cantitatea de muniţii necesare apărării noastre antitanc aproape că s-ar fi putut dubla. Sute de mii de tineri soldaţi erau folosiţi în Apărarea Antiaeriană. Trebuia ca o treime din industria opticii să producă aparate de ochire pentru bateriile antiaeriene; electronica, la rândul ei, consacra aproape jumătate din producţie aparatelor de radiogoniometrie şi de transmisiuni ale Apărării Antiaeriene. Aşa se explică faptul că, în ciuda nivelului ridicat al industriei electronice şi optice a Germaniei, trupele noastre de pe front se prezentau mult mai slab decât armatele occidentale în ce priveşte echiparea cu material modern.

în noaptea de 30 spre 31 mai 1942, englezii, concentrându-şi toate forţele, au lansat l 046 de bombardiere într-un atac asupra oraşului Koln. Acesta a fost un prim avertisment asupra încercărilor pe care ni le rezerva anul 1943.

întâmplarea a făcut ca, a doua zi după bombardament, Milch şi cu mine să fim convocaţi la Goring, care de data aceasta nu se afla la Karinhall, ci la castelul lui din Veldenstein, în Elveţia francona. Reichsmarschallul era în toane proaste si nu voia să dea crezare rapoartelor despre bombardamentul asupra Kolnului: „Imposibil, nimeni nu poate să arunce atâtea bombe într-o noapte", striga el apostrofându-şi adjutantul. „Fă-mi legătura cu Gauleiterul de Koln." Am fost martorii unei absurde conversaţii telefonice. „Raportul şefului dumitale de poliţie nu-i decât o însăilare de minciuni!" Gauleiterul părea să-1 contrazică, „îţi spun eu, în calitatea mea de Reichsmarschall, ca cifrele pe care le dă el sunt foarte exagerate. Cum puteţi să-i raportaţi Fiihrerului asemenea năzbâtii?" La celălalt capăt al firului, Gauleiterul, se vedea cât de colo, ţinea cu dinţii de cifrele lui. „Puteţi să-mi spuneţi cum aţi numărat bombele incendiare?" a continuat Goring. „Astea nu sunt decât aproximaţii! Vă repet că cifrele sunt trase de păr. False de la un capăt la altul! Rectificaţi imediat cifrele comunicate Fuhrerului! Sau vreţi cumva să spuneţi că eu sunt un mincinos? I-am trimis Fuhrerului raportul meu cu cifrele exacte. Am zis!" îndată după aceasta, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat, Goring ne-a arătat casa în care locuiseră cândva părinţii lui. Ca şi cum am fi fost în plină perioadă de pace, a cerut să i se aducă nişte planuri şi ne-a explicat ce clădire grozavă o să înlocuiască modesta casă „Biedermeier" a părinţilor din curtea vechiului castel aflat acum în ruine. Deocamdată, avea de gând să-si construiască un buncăr pentru propria lui securitate. Planurile erau deja schiţate.

Trei zile mai târziu, mă aflam la Cartierul General. Emoţia stârnită de bombardamentul de la Koln încă nu se potolise. L-am informat pe Hitler despre strania convorbire telefonică dintre Goring şi Gauleiterul Grohe. Am presupus, fireşte, că informaţiile furnizate de Goring trebuie sa fie mai exacte decât cele ale Gauleiterului. Hitler însă îşi făcuse deja o părere. I-a arătat lui Goring comunicatele presei inamice privind numărul considerabil de avioane participante la atac şi cantitatea de bombe aruncate: cifrele erau şi mai mari decât cele ale şefului de poliţie din Koln.

Deşi tactica lui Goring de a escamota realitatea îl înfuriase la culme, totuşi Hitler a considerat că şi Statul-Major al Luftwaffei avea partea lui de responsabilitate. A doua zi 1-a primit pe Goring ca de obicei. Problema n-a mai fost amintită.

încă de la 20 septembrie 1942, îl avertizasem pe Hitler că vom avea mari dificultăţi în cazul în care va lipsi materialul pentru tancurile provenind de la Friedrichshafen şi se va opri producţia de rulmenţi de la Schweinfurt. Drept urmare, Fiihrerul a dat ordin să se întărească Apărarea Antiaeriană a acestor două oraşe.

Fapt este că, aşa cum aveam să-mi dau seama foarte curând, începând din 1943, bombardamentele ar fi putut să hotărască într-o mare măsură soarta războiului, dacă, în loc să recurgă la atacuri aeriene masive, dar fără sens, inamicul ar fi încercat să ne distrugă centrele de producere a armamentului. La 11 aprilie 1943, i-am propus lui Hitler să constituim o comisie de experţi în industrie care să stabilească obiectivele strategice de importanţă vitală pentru economia sovietică. Totuşi nu Germania, ci aviaţia britanică a fost aceea care a încercat, pentru prima dată, să influen-ţeze în chip hotărâtor desfăşurarea războiului, distrugând unul dintre centrele vitale ale economiei noastre de război, oarecum după principiul constând în paralizarea anumitor sectoare de producţie. Aşa cum un motor poate fi făcut inutilizabil suprimându-i una dintre piese, tot astfel şi RAF* a încercat, la 17 mai 1943, sa anihileze centrul producţiei noastre de armament trimiţând 19 bombardiere numai ca să distrugă barajele din zona Ruhrului.

Informaţiile care-mi parveniseră în primele ore ale dimineţii erau extrem de alarmante. Barajul de la Mohne, cel mai important, era distrus şi se golise. Nu se primise încă nici o informaţie cu privire la celelalte trei baraje. Am plecat cu un avion ca să vad de sus dezastrul: zidul de retenţie fusese lovit şi, la baza lui, centrala electrică şi maşinile ei grele erau, ca să zic aşa, făcute una cu pământul. Se lumina de ziuă când am aterizat pe aerodromul de la Werl.

O adevărată viitură inundase valea Ruhrului. Consecinţele, în aparenţă neînsemnate, s-au dovedit a fi totuşi grave: agregatele electrice ale staţiilor de pompare din valea Ruhrului erau înecate şi pline cu noroi, astfel încât industria rămăsese în pană, iar populaţia era ameninţată să rămână fără apă. Puţin după aceea, am trimis la Cartierul General un raport care, potrivit procesu-lui-verbal al şedinţei cu Hitler, a făcut „o profundă impresie asupra Fiihrerului. Documentul ca atare se reţine de către dânsul."5

Totuşi, în cursul raidului, englezii nu reuşiseră să distrugă celelalte trei baraje, ceea ce ar fi întrerupt aproape complet aprovizionarea cu apă a Ruhrului pentru vara care bătea la uşă. Cel mai mare dintre baraje era cel de la Sorpe, pe care am putut să-1 vizitez în aceeaşi zi: zidul de retenţie fusese atins chiar în mijloc, dar, din fericire, breşa făcută de bombă era ceva mai sus

* Prescurtare de la Royal Air Force (Aviaţia de război britanică) (n.t.).

de nivelul apei. Câţiva centimetri mai jos, şi apa s-ar fi scurs pentru a da rapid naştere unui torent furios ce ar fi măturat digul construit din pământ şi blocuri de stânca.6 Angajând un mic număr de bombardiere, englezii s-au aflat în noaptea aceea la un pas de un succes care ar fi fost mai mare decât toate cele obţinute de ei până atunci cu mii de avioane. Dar au comis o eroare care pentru mine şi astăzi rămâne de neînţeles: şi-au împărţit forţele şi au distrus în aceeaşi noapte, la 70 de kilometri mai încolo, barajul de la Eder, care n-avea absolut nici o legătură cu aprovizionarea cu apă a Ruhrului.7 La câteva zile după acest raid, 7 000 de oameni, pe care îi luasem de la zidul Atlanticului şi-i adusesem în zona Mohne şi Eder, lucrau la refacerea digurilor. La 23 septembrie 1943, înainte de

începerea anotimpului ploios, breşa barajului de la Mohne, înalt de 77 de metri şi gros de 22, fusese deja astupată.8 Aceasta a permis să se rețină apa provenită din ploile sfârşitului de toamnă şi ale iernii lui 1943, în vederea satisfacerii necesarului din vara următoare. Cu ocazia reparațiilor, aviația britanică a ratat o nouă şansă: câteva bombe ar fi fost suficiente ca să dărâme instalațiile şantierelor, care erau foarte expuse; pe de altă parte, câteva bombe incendiare ar fi distrus cu uşurință schelăria din lemn.

După această experiență făcută pe contul nostru, am întrebat încă o dată de ce aviația germană, ale cărei mijloace deveniseră între timp modeste, nu efectua raiduri asupra unor puncte asemănătoare, ceea ce ar fi putut avea rezultate nimicitoare. Paisprezece zile după operațiunea britanică, la sfârşitul lui mai 1943, îi reîn-noiam lui Hitler propunerea mea din 11 aprilie vizând constituirea unei comisii de lucru ce ar fi urmat să identifice, la inamic, obiective industriale importante. Dar, cum se întâmpla aşa de des, Hitler s-a arătat nehotărât: „Cred că h-are rost sa convingem Statul-Major al Luftwaffei că oamenii din industrie, cu care colaborezi dumneata, pot da sfaturi utile în definirea obiectivelor ce urmează a fi atacate în zonele industriale, în privința aceasta, eu însumi i-am atras de mai multe ori atenția generalului Jeschonnek." „Dar mai vorbeşte-i dumneata o dată", a încheiat el pe jumătate resemnat. Era vizibil că Hitler n-avea intenția să facă uz de autoritatea sa; nu înțelegea cât de mult pot să influențeze soarta războiului asemenea operațiuni. Indiscutabil, în perioada 1939-1941, ratase deja o ocazie, lansând raiduri aeriene asupra oraşelor engleze fără să le coordoneze cu acelea ale submarinelor şi fără să atace, de exemplu, mai întâi tocmai porturile engleze al căror trafic, ca urmare a navigației în convoaie, depăşea uneori punctul de saturație. Nici de data aceasta nu sesiza şansa care i se oferea. Englezii dădeau şi ei dovadă de superficialitate imitând această aberație. Facem, desigur, abstracție de atacul lor izolat asupra barajelor Ruhrului.

în ciuda scepticismului lui Hitler şi a imposibilității de a exercita vreo influență asupra strategiei Luftwaffei, totuşi nu m-am dat bătut. La 23 iulie, am format din câțiva experți în industrie o comisie căreia i-am dat sarcina să studieze obiectivele ce meritau a fi atacate.9 Prima noastră propunere viza industria cărbunelui din Anglia, despre ale cărei centre, amplasamente, capacități etc. găseam informații complete în literatura britanică de specialitate. Dar această propunere sosea cu doi ani prea târziu: noi nu mai aveam forțe suficiente pentru o asemenea operațiune.

Exista un alt obiectiv interesant care, ținând cont de secătuirea mijloacelor noastre, se impunea cu necesitate: centralele electrice ruseşti. Experiența ne arăta că nu era de aşteptat ca ruşii să ne opună o apărare antiaeriană organizată sistematic, în afară de aceasta, producția de energie electrică în Uniunea Sovietică prezenta, față de cea a țărilor occidentale, o esențială diferență de structură. Pe când în țările Occidentului dezvoltarea treptată a industriei făcuse să apară numeroase centrale electrice de mărime mijlocie, interconectate, în Uniunea Sovietică se construiseră în anumite locuri, de obicei printre vaste combinate industriale, puține centrale electrice, dar de dimensiuni gigantice.10 Aşa, de exemplu, o mare parte din consumul total de energie al Moscovei era asigurată de o centrală electrică uriaşă, situată pe cursul superior al Volgai. Potrivit informațiilor care ne parveneau, 60% din piesele indispensabile în materie de optică şi echipament electric proveneau din uzine concentrate în capitala sovietică, în Ural se găseau câteva centrale uriaşe, a căror distrugere ar fi însemnat paralizarea pentru mult timp a producției de oțel, a fabricației de tancuri şi de muniție. O bombă bine plasată asupra turbinelor sau a canalelor de aducțiune ar fi putut să elibereze o masă de apă a cărei putere distructivă ar fi fost mai mare decât cea a numeroase bombe. Şi cum Rusia, pentru a-şi construi centralele uriaşe, apelase adesea la concursul unor întreprinderi germane, noi eram în măsură să furnizăm o documentație foarte exactă.

La 26 noiembrie, Goring a dat ordin să se echipeze Corpul 6 aerian, comandat de generalul Rudolf Meister, cu bombardiere cu rază mare de acțiune. Unitățile au fost regrupate în decembrie la Bielostok.11 Pentru instruirea piloților, s-a dispus să se construiască din lemn machetele centralelor ruseşti. Eu 1-am pus la curent pe Hitler cu această acțiune la începutul lunii decembrie;12 Milch îl făcuse atent asupra proiectelor noastre pe noul şef de Stat-Major, generalul de aviație Giinther Korten, care era unul dintre prietenii săi. La 4 februarie îi scriam acestuia: „Războiul aerian operațional contra Uniunii Sovietice... încă mai oferă şi astăzi perspective interesante... Nădăjduiesc din tot sufletul că acestea (este vorba de atacuri ce ar fi urmat a fi lansate asupra centralelor electrice situate în regiunea Moscovei şi pe cursul superior al Volgăi) vor afecta sensibil potențialul de război al Uniunii Sovietice." Ca întotdeauna, în operațiuni de această natură, succesul era legat de factori întâmplători. Nu mă aşteptam la rezultate cu adevărat decisive. Dar, aşa cum îi scriam lui Korten, aveam speranța că operațiunea va slăbi puterea ofensivă a ruşilor, situație pe care nici livrările americane n-ar fi putut s-o amelioreze decât după mai multe luni.

Din nou eram în întârziere cu doi ani. Ofensiva de iarnă a ruşilor constrânsese trupele noastre să bată în retragere; ne găseam într-o situație critică. Hitler, dând dovadă, ca de atâtea ori în situații dificile, de o miopie surprinzătoare, mi-a declarat, la sfârşitul lui februarie, că se ordonase „Corpului Meister" să distrugă liniile de cale ferată, pentru a le tăia ruşilor aprovizionarea. Degeaba am obiectat eu că în Rusia solul era înghețat tun, că bombele nu puteau avea decât un efect superficial şi că, în plus - experiența noastră stătea mărturie - căile ferate germane, mult mai fragile, erau adesea reparate în câteva ore. Toate argumentele mele au rămas tară ecou. „Corpul Meister", lansat într-o acțiune inutilă, a fost decimat şi, evident, n-a putut împiedica mişcările operative ale ruşilor.

De altfel, ideea fixă a lui Hitler de a declanşa represalii contra Angliei îi înăbuşise, puțin câte puțin, orice interes pentru problema obiectivelor strategice individualizate. Chiar şi după anihilarea „Corpului Meister" am fi dispus

de un număr suficient de bombardiere pentru a executa asemenea misiuni. Dar Hitler se lăsa furat de iluzia că nişte raiduri masive asupra Londrei ar fi reuşit să-i determine pe englezi să renunţe Ia ofensiva aeriană contra Germaniei. Numai din acest motiv a continuat, în 1943, să ceară sa se pună la punct şi să se fabrice noi bombardiere grele. Ideea că aceste avioane ar fi putut servi în Est pentru a ataca obiective mult mai importante nu-1 atrăgea deloc, chiar dacă, uneori - asta chiar şi în vara lui 1944 - se arăta receptiv la argumentele mele;13 întocmai ca şi Statul-Major al Luftwaffei, el era incapabil să-şi întemeieze strategia aeriană pe considerații tehnologice, nu pe concepții militare depăşite. Acelaşi a fost, la început, si comportamentul părții adverse.

în timp ce mă străduiam să aduc în atenția lui Hitler şi a Statului-Major General al Luftwaffei obiective importante, adversarii noştri occidentali au lansat, într-un interval de opt zile - de la 25 iulie până la 2 august - cinci raiduri masive asupra aceluiaşi oraş, Hamburg.14 Operațiunea nu era compatibilă cu nici un fel de considerente tactice. Consecințele ei au fost catastrofale, încă de la primele raiduri, conductele de apă au fost distruse, astfel ca, la bombardamentele următoare, pompierii nu au mai putut stinge focul; uriaşe incendii s-au declanşat, flăcările se învâlvorau ca nişte cicloane, asfaltul străzilor începuse să ardă, oamenii se asfixiau în pivnițe sau erau carbonizați în plină stradă. Efectele acestor raiduri în serie nu se puteau compara decât cu cele ale unui mare cutremur de pământ. Gauleiterul Kaufmann nu mai prididea cu telexurile către Fiihrer, rugându-1 să vină să vadă oraşul. Cum apelurile sale rămâneau fără răspuns, a propus ca Hitler să accepte cel puțin să primească o delegație formată din membri ai unor echipe de salvare care se distinseseră în mod deosebit prin conduita lor. Hitler n-a fost de acord nici cu aceasta.

Hamburgul a fost primul oraş care a cunoscut soarta pe care Goring şi Hitler o imaginaseră în 1940 pentru Londra, în epoca aceea, cu prilejul unei cine la Cancelaria Reichului, Hitler, pradă unei exaltări crescânde şi îmbătat de propriile sale cuvinte, dăduse frâu liber furiei sale distructive: „Ați privit vreodată harta Londrei? Clădirile sunt aşa de înghesuite unele într-altele, că un singur focar de incendiu ar fi suficient pentru a devasta întreg oraşul, cum de altfel s-a şi întâmplat acum mai bine de două sute de ani. Goring vrea să arunce asupra Londrei o mulțime de bombe incendiare de o eficacitate nemaipomenită şi să aprindă astfel în toate colțurile oraşului focare de incendiu, mii de incendii - peste tot. Toate aceste focare se vor uni apoi într-un pârjol imens. Ideea lui Goring este singura valabilă: bombele explozive n-au efect, dar cu bombele incendiare se poate ajunge la rezultatul pe care-1 vrem noi: distrugerea totală a Londrei! Ce-or să mai poată face pompierii, când se vor dezlănțui toate acestea?"

Raidurile asupra Hamburgului mă alarmaseră la culme. La şedința Oficiului Central de Planificare, ce a avut loc în după-a-miaza zilei de 29 iulie, mi-am exprimat temerile în aceşti termeni: „Dacă raidurile aeriene continuă cu aceeaşi amploare ca în momentul de față, nu vor fi necesare mai mult de douăsprezece săptămâni ca să ne debarasăm de multe dintre problemele despre care discutăm acum. Ne vom pomeni atunci împinşi pe o pantă alunecoasă şi căderea va fi relativ rapidă!... Atunci vom putea să ținem şedința de adio a Oficiului Central de Planificare!" Trei zile mai târziu, 1-am avertizat pe Hitler că industria de armament se duce de râpă şi i-am spus, în acelaşi timp, că ar fi de ajuns ca încă şase mari oraşe să sufere la rândul lor raiduri în serie, pentru ca industria de război germană să se prăbuşească.15 M-a ascultat fără să reacționeze în vreun mod vizibil: „Lasă că te descurci dumneata!" La aceasta s-a redus răspunsul lui Hitler.

De fapt avea dreptate, pentru că noi am reuşit să redresăm lucrurile, şi aceasta nu datorită organizării Serviciului de Planificare, care, cu toată bunăvoința, nu putea face altceva decât să dea directive cu caracter general, ci datorită eforturilor înverşunate ale celor direct implicați şi, în primul rând, ale lucrătorilor înşişi. Spre norocul nostru, seria de raiduri asupra Hamburgului nu s-a extins cu aceeaşi furie şi asupra altor oraşe. Astfel, inamicul ne dădea o nouă ocazie să ne adaptăm conduita la tactica sa.

La numai paisprezece zile după atacul asupra Hamburgului, pe 17 august 1943, am primit o nouă lovitura. Aviația americană a efectuat primul ei raid strategic, principalul obiectiv vizat fiind oraşul Schweinfurt, unde erau concentrate mari uzine ale industriei constructoare de rulmenți, industrie al cărei randament şi aşa nu mai corespundea sarcinii de majorare a producției de armament.

Dar încă de la acest prim raid, inamicul a comis o greşeală capitală: în loc să-şi concentreze atacul numai asupra producției de rulmenți, formațiunea aeriană respectivă, care se ridica la numărul impresionant de 376 de fortărețe zburătoare, s-a divizat; 146 de aparate au atacat, în acelaşi timp, o uzină de montaj a industriei aeronautice situată la Regensburg, operațiune soldată cu succes, dar fără consecințe semnificative; în plus, o eroare şi mai gravă - aviația britanică şi-a extins atacurile fără discernământ şi asupra altor oraşe.

în urma acestui raid, producția de rulmenți cu bile (cu diametrul mergând de la 6,3 la 24 de centimetri), deosebit de importantă pentru armament, a scăzut cu 38%.16 în ciuda amenințării ce plana asupra Schweinfurtului, a trebuit să repunem în funcțiune uzinele de rulmenți de aici, deoarece ele asigurau cea mai mare parte a producției şi, dacă le-am fi transferat în alt loc, timp de trei până la patru luni această activitate s-ar fi întrerupt complet.

Dat fiind situația dezastruoasă în care ne găseam, s-a dovedit că nici mutarea fabricilor de rulmenți cu bile de la Berlin-Erkner, Cannstatt sau Steyr nu era posibilă şi deci n-am făcut-o, deşi amplasarea lor probabil că era cunoscută inamicului.

în iunie 1945, am fost interogat la Statul-Major General al lui RAF asupra consecinţelor pe care ar fi putut să le aibă raidurile executate asupra industriei rulmenţilor cu bile. Eu am răspuns: „După două luni de zile, producţia de armament ar fi scăzut considerabil şi, după încă circa patru luni, s-ar fi oprit complet dacă:

1. Toate fabricile de rulmenţi cu bile (cele din Schweinfurt, Steyr, Erkner, Cannstatt, din Franţa şi din Italia) ar fi fost atacate în acelaşi timp;
2. S-ar fi repetat aceste raiduri de trei sau patru ori la fiecare două săptămâni, fără a se ţine seama de aspectul obiectivului;
3. După aceea, ar fi fost zădărnicită orice încercare de recon-strucţie, lucru ce s-ar fi putut realiza prin lansarea la fiecare opt săptămâni a două masive raiduri succesive şi prin continuarea acestor bombardamente timp de şase luni."

După această primă lovitură, n-am putut scăpa de cele mai mari complicaţii decât utilizând rulmenţii cu bile pe care Wehr-machtul îi stocase în vederea reparaţiilor, în plus, se epuizaseră şi rezervele depozitate la furnizori sau la uzinele de armament, rezerve care ne ajutaseră să rezistăm şase până la opt săptămâni. Apoi, cantitatea de rulmenţi pe care uzinele continuau să o producă era atât de limitată, încât, adesea, era transportată la atelierele de montaj ale întreprinderilor de armament de către oameni cu sacul în spinare. Ne întrebam cu îngrijorare dacă nu cumva inamicul pusese la punct o strategie aeriană vizând distrugerea zi de zi a cinci sau şase obiective relativ puţin importante, dar a căror scoatere din funcţiune era susceptibilă să imobilizeze mii de uzine de armament.

Totuşi, a doua lovitură nu ne-a fost aplicată decât două luni mai târziu. La 14 octombrie 1943, Hitler se afla la Cartierul său General din Prusia Orientală. Tocmai discutam cu el probleme de armament, când am fost întrerupţi de Schaub: „Reichsmarschallul doreşte să vă vorbească; e ceva urgent. De data aceasta are o veste bună pentru dumneavoastră!" După cum ne-a informat Hitler mai apoi, un nou raid de zi avusese loc asupra oraşului Schweinfurt şi se soldase cu o mare victorie a apărării noastre antiaeriene.18 Se spunea că peisajul este presărat cu bombardiere americane doborâte. Dar eu nu mai aveam linişte şi 1-am rugat pe Hitler să întrerupă şedinţa, fiindcă voiam să telefonez personal la Schweinfurt. însă toate legăturile erau rupte, nu se putea vorbi cu nici o uzină. Până la urmă, datorită intervenţiei poliţiei, am reuşit să-1 contactez pe maistrul-şef al unei uzine de rulmenţi cu bile. Acesta mi-a spus că toate uzinele au suferit avarii serioase, că băile de ulei au luat foc şi au provocat incendii grave în sălile maşinilor, că pagubele sunt mult mai mari decât după primul raid. De data aceasta pierduserăm 67% din producţia de rulmenţi cu bile.

Prima măsură pe care am luat-o în urma acestui al doilea raid a fost aceea de a-1 numi pe directorul general Kessler, unul dintre cei mai energici colaboratori ai mei, împuternicit special pentru producţia de rulmenţi cu bile. Rezervele se epuizaseră şi încercările pe care le tăcuserăm de a ne procura rulmenţi cu bile din Suedia şi din Elveţia nu fuseseră încununate de mare succes. Totuşi, am reuşit să evităm catastrofa înlocuind, oriunde acest lucru a fost posibil, palierele cu rulmenţi prin paliere netede.19 Dar salvarea ne-a venit mai ales din faptul că inamicul, spre marea noastră mirare, a suspendat încă o dată raidurile aeriene asupra industriei rulmenţilor cu bile.20

Ce-i drept, la 23 decembrie, uzina din Erkner a fost grav afectată, dar noi nu ştiam exact dacă inamicul vizase în mod special acest obiectiv, căci Berlinul fusese bombardat pe o mare întindere.

Abia în februarie 1944 s-au schimbat, cu adevărat, lucrurile: într-un interval de patru zile, uzinele de la Schweinfurt, Steyr şi Cannstatt au fost supuse unui bombardament cumplit de câte două ori. Apoi a venit la rând Erkner, şi încă o dată Schweinfurt şi Steyr. în numai şase săptămâni, producţia noastră (rulmenţi de 6,3 cm şi peste) scăzuse la 29%.21

Totuşi, la începutul lunii aprilie 1944, raidurile asupra industriei rulmenţilor cu bile au încetat pe neaşteptate. Din pricina inconsecvenţei, Aliaţilor le scăpa, încă o dată, succesul printre degete. Dacă ar fi continuat cu aceeaşi energie bombardamentele din martie şi aprilie, noi am fi fost rapid terminaţi.22 Dar, în felul acesta, în ciuda deficitului de rulmenţi, nu ne-a lipsit nici măcar un tanc, un avion sau orice instrument, între iulie 1943 şi aprilie 1944, producţia de armament crescuse cu 17%.23 Hitler afirmase că nimic nu este imposibil, că toate pronosticurile şi temerile noastre sunt produsul unui pesimism excesiv, în cazul armamentului, teza sa părea a fi confirmată de realitate.

Numai după război am aflat de ce renunţase inamicul să-şi continue acţiunea. Statele-Major ale Aviaţiei presupuneau că, sub regimul autoritar al lui Hitler, responsabilii n-ar fi ezitat să deplaseze industriile cele mai importante situate în oraşele ameninţate şi nu s-ar fi lăsat, în ruptul capului, până n-ar fi făcut acest lucru. La 20 decembrie 1943, Harris declara convins: „în acest stadiu al războiului, germanii au făcut de multă vreme tot ce a stat în puterea lor pentru a desconcentra o producţie de o importanţă vitală (cum era cea a rulmenţilor cu bile)." El supraestima eficacitatea sistemului nostru autoritar care, din exterior, părea să aibă o asemenea coeziune.

încă din 19 decembrie 1942, deci cu opt luni înainte de primul raid asupra Schweinfurtului, publicasem o directivă pentru întreprinderile de armament, în care spuneam: „Intensitatea crescândă a atacurilor aeriene ale inamicului ne obligă să accelerăm pregătirile în vederea transferului fabricilor care sunt importante pentru producţia de armament." Dar, din toate părţile s-au iscat rezistenţe. Gauleiterilor le repugna perspectiva de a vedea instalându-se în regiunea lor uzine noi, căci se temeau să nu fie tulburată liniştea care domnea aproape ca în timp

de pace în orăşelele lor de provincie; în ce-i priveşte, responsabilii celor mai importante fabrici de armament nu voiau să se expună unor neplăceri de ordin politic. Aşa că, din toate acestea, n-a ieşit mai nimic.

După al doilea raid distrugător asupra oraşului Schweinfurt, cel din 14 octombrie 1943, s-a decis încă o dată dispersarea în satele vecine a unei părţi din producţia care trebuia restabilită şi adăpostirea altei părţi în orăşelele din estul Germaniei, care încă nu erau ameninţate.

Prin această politică de dispersare voiam să ne luăm toate precauţiile pentru viitor, dar proiectul nostru s-a izbit, din toate părţile, de o împotrivire îndârjită şi cu totul neaşteptată, în ianuarie 1944, încă se mai discuta despre construirea de uzine subterane25 pentru producţia de rulmenţi cu bile şi, în august 1944, delegatul meu se plângea de greutăţile pe care le întâmpina în „realizarea lucrărilor necesare instalării sub pământ a fabricilor de rulmenţi cu bile".

în loc să încerce să paralizeze anumite sectoare ale producţiei, RAF a început o ofensivă aeriană asupra Berlinului. Pe 22 noiembrie 1943, tocmai se ţinea o şedinţă în biroul meu. Seara, către ora 19,30, s-a dat alarma: s-a anunţat că o puternică escadrilă de bombardiere se îndreaptă spre Berlin. Când avioanele au ajuns deasupra Potsdamului, am suspendat şedinţa pentru a mă duce la turnul Apărării Antiaeriene situat nu departe de locul unde mă aflam: de pe platforma lui voiam să observ operaţiunile, aşa cum făceam foarte des. De-abia ajunsesem sus, că a trebuit să mă refugiez în interiorul turnului; acesta, în ciuda pereţilor groşi, se zguduia de violenţa exploziilor, în spatele meu, soldaţi de la Apărarea Antiaeriană, şocaţi, coborau în grabă; suflul deflagraţiilor îi proiectase de pereţi, ranindu-i. Exploziile s-au succedat, fără întrerupere, timp de douăzeci de minute. Din vârful turnului se putea vedea, jos, o mulţime de oameni înghesuindu-se în norul de praf de beton care cădea de pe ziduri şi devenea din ce în ce mai gros. Când potopul de bombe s-a oprit, m-am hazardat să urc din nou pe platformă şi am zărit, nu departe, ministerul meu, care nu mai era decât o vâlvătaie imensă. M-am întors îndată la birou. Câteva secretare, cu căşti pe cap asemenea unor amazoane, încercau să salveze nişte dosare. Din când în când bubuiau prin împrejurimi bombe cu explozie întârziată. Unde fusese biroul meu nu mai era decât o gaură mare făcută de explozia unei bombe.

Incendiul s-a propagat atât de rapid, încât nu s-a mai putut recupera nimic; în imediata apropiere, se ridicau cele opt etaje ale Direcţiei Armamentelor şi a Materialului Armatei de uscat. Această clădire era ameninţată şi ea să cadă pradă flăcărilor. Atunci, după ce am scăpat nevătămaţi din bombardament, cuprinşi de o nerăbdare febrilă de a trece la acţiune, am dat buzna în interior pentru a salva măcar foarte preţioasele telefoane speciale. Am smuls firele din prize şi am pus aparatele la loc sigur în subsolul clădirii, în dimineaţa zilei următoare, am primit vizita generalului Leeb, directorul Armamentelor şi al Materialului. Zâmbindu-mi pe sub mustaţă, mi-a declarat: „Am reuşit să stingem incendiul încă din zori, dar din păcate nu mai putem face nimic altceva: cineva, azi-noapte, a smuls din pereţi toate aparatele telefonice."

Când Goring, care se afla la ferma sa de la Karinhall, a auzit că m-am dus noaptea în turnul Apărării Antiaeriene, a transmis la postul respectiv de comandă ordinul de a mi se interzice accesul pe platformă. Dar, între timp, se creaseră între mine şi ofiţeri nişte legături, şi acestea contau mai mult decât ordinele lui Goring, aşa că am putut să urc nestingherit.

De la înălţimea turnului Antiaerienei, raidurile asupra Berlinului ofereau un spectacol de neuitat si trebuia sa-ţi aminteşti în permanenţă faţa atroce a realităţii ca să nu te laşi fascinat de această privelişte. Paraşutele luminoase, „pomii de Crăciun", cum le spuneau berlinezii, iluminau deodată cerul, apoi urma explozia al cărei fulger era înghiţit de fumul incendiului; din toate părţile, numeroase proiectoare scotoceau cerul, şi un joc palpitant începea când un avion, prins în fasciculul luminos, căuta să scape; câteodată era atins şi, în câteva clipe, se transforma într-o torţă aprinsa: părea o viziune grandioasă, de apocalips.

îndată ce avioanele se îndepărtau, plecam cu maşina în cartierele care fuseseră atinse şi unde se găseau uzine importante.

Rulam pe străzi desfundate, acoperite de moloz; case ardeau, oameni rămaşi fără adăpost stăteau împietriţi în faţa dărâmăturilor; ici-colo, mobile şi mărunţişuri, care putuseră fi salvate, erau împrăştiate pe trotuare; fumul producea funingine, flăcările creau o atmosferă sumbră, irespirabilă. Câteodată, oamenii erau cu-prinşi de acele stranii accese de râs isteric, care se observă adesea în situaţii catastrofale. Deasupra oraşului, fumul incendiilor forma un nor enorm, de vreo 6 000 de metri înălţime, astfel că deşi în miezul zilei, acest spectacol lugubru era cufundat în întuneric.

Nu o dată am încercat să-i împărtăşesc lui Hitler impresiile mele. De-abia începeam, că mă şi întrerupea: „Altminteri, Speer, câte tancuri ne poţi livra luna viitoare?"

Pe 26 noiembrie 1943, la patru zile după ce, în timpul unui nou raid masiv asupra Berlinului, a fost distrus ministerul meu, au izbucnit mari incendii la Allkett, cea mai importantă dintre uzinele noastre de tancuri, în încercarea de a-i anunţa pe pompieri fără a mai trece prin centrala de la Berlin care era distrusă, Saur, adjunctul meu, a avut ideea de a suna la Cartierul General al Fiihrerului pe linia noastră directă, rămasă intactă, în felul acesta a aflat şi Hitler despre incendiu şi, fără să mai ceară alte informaţii, a dat ordin ca toţi pompierii din regiunea Berlinului, chiar şi cei staţionaţi mai departe, să fie dirijaţi imediat spre uzina de tancuri care ardea.

între timp, eu sosisem la Allkett. Desigur, marele atelier al uzinei arsese aproape complet, dar focarul incendiului fusese deja stins de pompierii de la Berlin. Ca urmare a ordinelor date de Hitler, regimentele de pompieri au început îndată să se adune, venind din oraşe destul de îndepărtate ca Brandenburg, Oranienburg sau Potsdam. Coloneii, comandanți de regimente, se prezentau la mine unii după alții pentru a-şi anunța sosirea, întrucât ei primiseră ordine direct de la Fuhrer, nu puteam nici măcar să-i trimit să stingă alte incendii foarte grave, aşa că, dis-de-dimineață, într-un vast perimetru din jurul uzinei, străzile erau înțesate cu o mulțime de pompieri inactivi, în timp ce, în alte cartiere ale Berlinului, incendiile se lățeau şi nimeni nu lua nici o măsură de stăvilire a focului.

Pentru a-mi lămuri colaboratorii asupra problemelor puse de armamentul Aviației, în septembrie 1943, împreună cu Milch, am organizat la Centrul de încercări al Luftwaffei situat la Rechlin, aproape de lacul Miiritzsee, o sesiune pe tema armamentului. Milch şi experții săi au vorbit, între altele, despre planurile de viitor ale inamicului în ce priveşte producția de avioane. Cu ajutorul reprezentărilor grafice, ni s-au înfățişat toate modelele. S-au făcut mai ales comparații între curbele producției americane şi ale producției noastre. Cele mai amenințătoare - ni se părea nouă - erau cifrele privind bombardierele de zi cvadrimotoare, a căror producție urma să crească de câteva ori. Ceea ce aveam noi de suportat la ora aceea nu era decât un preludiu la ceea ce avea să vină.

Fireşte, chestiunea care se punea era următoarea: în ce măsură Hitler şi Goring fuseseră informați asupra acestor cifre? Pe un ton amar, Milch mi-a explicat că, de mai multe luni, încearcă în zadar să-şi introducă experții la Goring pentru a-1 informa asupra armamentelor inamicului. Goring nici nu voia să audă de aşa ceva; Fiihrerul îi spusese că toate sunt simplă propagandă, iar el, Goring, preluase întocmai această atitudine.

Nici eu n-aveam mai mare succes când încercam să-i atrag atenția lui Hitler asupra indicatorilor producției inamice: „Nu te mai lua după chestii d-astea! Nu sunt decât zvonuri tendențioase. Evident, defetiştii de la Ministerul Aerului cad în capcană." încă din iarna lui 1942, expediase în felul acesta toate punerile în gardă; acum, când oraşele noastre erau prefăcute în cenuşă unul după altul, el continua să nu audă şi să nu vadă.

în aceeaşi perioadă, am fost martor al unei scene furtunoase între Goring şi Galland, generalul-comandant al Aviației de vânătoare, în ziua aceea, Galland îl anunțase pe Hitler că mai multe avioane de vânătoare americane, care escortau formațiunile de bombardiere, fuseseră doborâte nu departe de Aachen. El adăugase că, după părerea lui, ne vom pomeni în fața unui grav pericol dacă, într-un viitor apropiat, americanii reuşesc să-şi doteze avioanele de vânătoare cu rezervoare suplimentare mai mari: aviația de vânătoare americană ar putea atunci să escorteze formațiunile de bombardiere mult mai adânc în interiorul spațiului aerian german. Goring, căruia Hitler îi împărtăşise neliniştile lui Galland, se pregătea tocmai atunci să plece spre pârloagele de la Rominten. în momentul în care mareşalul era pe punctul de a urca în trenul său special, a sosit Galland ca să-şi ia râmas-bun: Goring 1-a apostrofat: „Ce-ți veni să-i povesteşti Fuhrerului că avioane de vânătoare americane au pătruns în spațiul aerian al Reichului?" „Domnule Reichsmarschall, în curând vor pătrunde şi mai adânc", a replicat Galland, cu calmul lui imperturbabil. Goring a sărit ca ars: „Dar asta e o tâmpenie, Galland, cum de-ți trec prin cap asemenea fantasmagorii? Asta-i minciună sfruntată!" Galland a dat din cap: „Asta-i cruda realitate, domnule Reichsmarschall". Cu cascheta uşor lăsată într-o parte, cu o țigară lungă între dinți, el a avut o atitudine subliniat dezinvoltă: „Avioane de vânătoare americane au fost doborâte lângă Aachen. în privința aceasta nu încape nici o îndoială!" Goring, încăpățânat, o ținea pe-a lui: „Nu-i adevărat, Galland, aşa ceva pur şi simplu este imposibil!" Galland a reacționat ironic: „Puteți chiar să trimiteți pe cineva să verifice dacă au căzut avioane de vânătoare americane lângă Aachen, domnule Reichsmarschall." Goring a încercat să fie mai conciliant: „Hai, Galland, ascultă ce-ți spun: şi eu sunt pilot cu experiență. Ştiu ce se poate, dar şi ce nu se poate. Recunoaşte: te-ai înşelat!" Drept răspuns, Galland n-a făcut altceva decât să dea din cap în semn de dezacord, până când, în cele din urmă, Goring a recurs la o explicație: „Nu rămâne decât posibilitatea ca ele să fi fost atinse mult mai departe, spre vest. Vreau să spun că dacă zburau foarte sus, din momentul în care au fost atinse, ele au mai putut să străbată o bună distanță în zbor planat." Impasibil, Galland a întrebat: „Spre est, domnule Reichsmarschall? Eu, daca sunt atins..." De data aceasta, Goring a intervenit energic ca să pună capăt discuției: „Deci, domnule Galland, îți dau ordin solemn să recunoşti că avioanele de vânătoare americane n-au ajuns până la Aachen!" Generalul a mai făcut o ultimă încercare: „Totuşi, domnule Reichsmarschall, au ajuns până acolo!" Atunci Goring şi-a ieşit din fire: „îți ordon solemn să recunoşti că n-au ajuns până acolo. Ai înțeles? Avioanele de vânătoare americane n-au ajuns până la Aachen, s-a înțeles? Am să-i relatez şi Fiihrerului!" Generalul a rămas înmărmurit. Goring s-a mai întors o dată, amenințător: „ți-am dat ordin!" Cu un zâmbet de neuitat, Galland a răspuns: „Să trăiți, am înțeles, domnule Reichsmarschall!"

De fapt, Goring nu ignora realitatea. Am avut de câteva ori ocazia să-1 aud făcând observații pertinente asupra situației. El acționa mai degrabă ca un om în pragul falimentului. Până în ultima clipa, încerca să se înşele pe sine şi să-i înşele şi pe ceilalți. Toanele, atitudinea lui sfidătoare în fața realității îl împinseseră în 1941 pe Ernst Udet, celebrul pilot de vânătoare, devenit primul director general al unui departament al Luftwaffei, să-şi pună capăt zilelor. La 18 august 1943, un alt foarte apropiat colaborator al lui Goring, generalul Jeschonnek, de patru ani de zile şef al Statului-Major General al Luftwaffei, a fost găsit mort în birou. Se sinucisese şi el. Pe masa lui, după cum mi-a

relatat Milch, s-a descoperit un bilețel prin care cerea ca Goring să nu asiste la înmormântarea lui. Totuşi, Goring n-a lipsit de la funeralii şi a depus, în numele lui Hitler, o coroană de flori.27

Totdeauna am socotit ca una dintre calitățile cele mai prețioase ale omului constă în capacitatea de a privi realitatea în față şi de a nu se lăsa legănat de himere. Totuşi, aruncând o privire retrospectivă asupra vieții mele de până în anii de detenție, îmi dau seama că nu am avut nici măcar un moment de ieşire de sub tutela iluziilor.

Această tendință de ocolire a realității, tendință care se afirma tot mai pregnant, nu era o particularitate a regimului național-so-cialist. Dar, în timp ce, în împrejurări normale, refuzul realului se penalizează de către mediu, prin persiflare, prin critică, prin pierderea creditului moral, nici unul dintre aceste corective nu se aplica în cel de-al treilea Reich, mai ales persoanelor aparținând păturii conducătoare. Dimpotrivă, erai ca într-o sală a oglinzilor, înconjurat de imaginea de o sută de ori reflectată a propriilor tale iluzii, de viziunea de o sută de ori confirmată a unei lumi imaginare şi fantasmagorice, care nu mai avea nimic comun cu sumbra realitate exterioară, în toate aceste oglinzi nu puteam contempla decât imaginea, mereu repetată, a propriului meu chip; nici o imagine străină nu venea să tulbure uniformitatea acestor reproduceri, toate identice.

Dezertarea din fața realității era în unele cazuri mai mult, în altele mai puțin pronunțată, în comparație cu Goring sau cu Ley, Goebbels părea, fără îndoială, mult mai receptiv la semnalele realității. Dar, când te gândeşti cât de tare ne rupseserăm cu toții şi cei care ne hrăneam cu iluzii şi cei care ne pretindeam realişti-de evenimentele reale, îți dai seama că aceste diferențe erau minime.

Capitolul 21 HITLER ÎN TOAMNA LUI 1943

Vechii colaboratori şi adjutanții erau unanimi în a constata că, în ultimul an, Hitler suferise o transformare. Nu era de mirare, deoarece, în această perioadă, el trăise momentul Stalingrad, asistase, neputincios, la capitularea a peste 250 000 de soldați la Tunis, văzuse cum inamicul, fără a primi o ripostă semnificativă, distrugea oraşe germane, în acelaşi timp, aprobând decizia Marinei de a-şi retrage submarinele din Atlantic, renunța la unul dintre cele mai importante principii ale strategiei sale. Capacitatea lui Hitler de a admite că lucrurile luaseră o altă întorsătură e mai presus de orice îndoială. Dar, la fel de sigur este că modul său de a reacționa se dovedea a fi cel al unei ființe omeneşti: cu dezamăgire, descurajare şi cu un optimism din ce în ce mai căznit. Pentru istorici, Hitler a devenit, între timp, obiectul unor studii scrise cu o rece detaşare; pentru mine însă el rămâne şi astăzi o ființa în carne şi oase, păstrează toată realitatea unui om care a existat în mod concret.

A fost o perioadă, cam din primăvara lui 1942 şi până în vara lui 1943, când a avut momente de deprimare. Apoi s-a produs în el o stranie mutație. De-atunci înainte, credința în victoria finală practic nu-1 va mai părăsi, nici chiar în situațiile disperate. Nu prea îmi aduc aminte să-1 fi auzit vreodată, în această epocă mai târzie, plângându-se de turnura catastrofală pe care o luau evenimentele, lucru ce mi s-ar fi părut firesc să se întâmple. Oare din cauză că declarase, de-atâtea ori, că victoria finală va fi a lui, începuse să creadă cu adevărat în ea? în orice caz, cu cât catastrofa spre care ne îndreptam devenea mai ineluctabilă, cu atât Hitler devenea mai încăpățânat şi cu atât mai aprig se întărea în convingerea că toate deciziile lui sunt juste. Cei din anturajul său cel mai apropiat îl vedeau, nu fără nelinişte, din ce în ce mai inabordabil. Deciziile le lua în condițiile unei izolări în care se retrăgea în mod premeditat, în acelaşi timp, dădea dovadă de un imobilism intelectual crescând şi se lăsa tot mai greu antrenat în elaborarea de idei noi. într-un anumit fel, el pornise pe o cale trasată o dată pentru totdeauna şi nu mai găsea forța de a schimba direcția.

Cauza esențială a acestei scleroze era regimul de inferioritate pe care i-1 impuneau nişte adversari mai puternici decât el. în ianuarie 1943, aceştia se puseseră de acord să ceara capitularea fără condiții a Germaniei. Probabil că Hitler era singurul care nu subaprecia seriozitatea acestei declarații. Goebbels, Goring şi alții, în conversațiile lor, cochetau cu ideea exploatării disensiunilor politice care puteau să apară între Aliați. Alții însă sperau că Hitler va încerca măcar să limiteze, cu mijloace politice, repercusiunile insucceselor sale militare. N-avusese el cândva o perioadă în care, între ocuparea Austriei şi pactul cu Uniunea Sovietică, reuşise sa concepă noi artificii, noi întorsături şi noi subtilități? Acum, în timpul şedințelor de Stat-Major, spunea din ce în ce mai des: „Să nu vă faceți iluzii. Drum de întoarcere nu există. Nu putem merge decât înainte, în urma noastră punțile sunt rupte." Substratul acestor cuvinte, prin care Hitler îi contesta chiar guvernului său capacitatea de a negocia, avea să devină clar de abia la Procesul de la Niimberg.

în suprasolicitarea continuă căreia Hitler trebuia să-i facă față, vedeam, la data aceea, una dintre cauzele care-i modificau felul de a fi. Această mutație provenea din faptul că adoptase o altă metodă de lucru decât cea obişnuită. De la începutul campaniei din Rusia, renunțase la vechea lui deprindere de a munci în salturi şi de a alterna zilele de activitate cu cele de lenevie. Acum avea o agendă zilnică încărcată. El care altădată se pricepuse aşa de bine să-i pună pe alții la treabă în locul lui, acum, când grijile se înmulțeau, se băga în tot mai multe detalii, îşi impusese o severă disciplină de muncă, ceea ce era contrar naturii sale. De aici viciile de care sufereau deciziile luate.

Este adevărat că, şi înainte de război, Hitler mai trecuse prin faze de epuizare. Acestea se traduceau printr-o surprinzătoare timiditate a hotărârilor, prin momente de absență sau prin înclinația spre monologuri a omului sfâşiat de îndoieli. Apoi cădea într-o stare de muțenie sau nu se mai exterioriza decât din când în când printr-un scurt „da" sau „nu". Nu-ți dădeai seama dacă mai urmărea firul conversației sau era cu gândul în alta parte. Dar, în

general, aceste stări de epuizare nu durau mult. După câteva săptămâni petrecute la Obersalzberg, părea mai degajat, avea ochii mai odihniți, era mai percutant şi-şi regăsea elanul decizional.

în 1943, cei din jurul său 1-au îndemnat nu o dată să-şi ia o vacanță. La aceste insistențe, îşi schimba reşedința sau se ducea pentru câteva săptămâni, uneori chiar pentru mai multe luni, la Obersalzberg.1 Dar, prin aceasta, programul lui zilnic nu devenea mai lejer. Bormann nu înceta să-i prezinte spre deliberare chestiuni de detaliu, iar vizitatorii se succedau la nesfârşit, dornici să profite de prezența lui la Berghof sau la Cancelaria Reichului; unii Gauleiteri şi miniştri, care n-aveau dreptul să-1 abordeze la Cartierul General, cereau atunci să-i vorbească. Pe de altă parte, lungile şedințe de Stat-Major continuau să se țină în fiecare zi; într-adevăr, Statul-Major militar, în întregime, îl însoțea oriunde s-ar fi dus. Adesea, când ne arătam îngrijorați de sănătatea lui, Hitler ne spunea: „E uşor să mă sfătuiți să plec în concediu. Acest lucru este însă imposibil. Nu pot lăsa nimănui responsabilitatea treburilor militare curente, nici măcar pentru douăzeci şi patru de ore."

Militarii din anturajul lui erau obişnuiți încă din tinerețe cu munca dură de fiecare zi. Lor le-ar fi fost greu să-şi dea seama că Hitler se expune la eforturi prea mari. Bormann nu era nici el capabil să înțeleagă că-1 solicită prea mult. Dar, chiar dacă toată lumea i-ar fi arătat bunăvoință, Hitler tot ar fi refuzat să facă un lucru elementar, de care şi un şef de întreprindere oarecare ține cont: să numească la conducerea fiecărui sector important un adjunct competent. Lui îi lipsea nu numai un om de valoare care să conducă guvernul, ci şi un şef energic în fruntea Wehrmachtului şi un comandant-şef capabil în fruntea Armatei de uscat. Hitler se abătea în permanență de la vechea regulă conform căreia cu cât e mai sus postul pe care-1 ocupi, cu atât mai mult timp liber trebuie să-ți rezervi, în trecut respectase regula.

Scleroză şi rigiditate intelectuală, indecizie dureroasă, agresivitate si iritabilitate permanente erau aspectele caracteristice ale acestei stări stranii în care-1 împinseseră surmenajul şi recluziunea. Trebuia acum să-şi stoarcă creierii ca să ia hotărâri care, altădată, nu-1 costau aproape nici un efort.2 Deoarece făcusem sport, eu cunoşteam bine fenomenul superantrenamentului. Când noi, sportivii, ajungeam în situația aceasta, performanțele scădeau, ne apuca apatia, ne pierdeam supletea şi stăpânirea de sine, deveneam pur şi simplu nişte automate şi nici să nu fi auzit de vreo pauză, ideea noastră fixă fiind să ne continuăm antrenamentul. După cum am observat la mine însumi, în anii grei ai războiului, surmenajul intelectual poate îmbrăca aceleaşi forme ca şi superantrenamentul: spiritul pierde din receptivitate, din prospețime şi vioiciune, puterea de decizie se toceşte, dar organismul continuă să lucreze ca o maşină.

Faptul ca, în noaptea de 3 septembrie 1939, Hitler părăsise pe tăcute Cancelaria Reichului, cufundată în întuneric, pentru a merge pe front avea să fie simptomatic pentru timpurile ce urmau să vină. Relațiile lui cu poporul se schimbaseră. Şi chiar dacă, la distanță de luni de zile, i s-au mai ivit câteva ocazii de a intra în contact cu mulțimea, entuziasmul şi fervoarea acesteia se stinseseră, după cum scăzuse şi capacitatea lui de a subjuga oamenii prin sugestionare.

La începutul anilor treizeci, în perioada ultimelor lupte pentru cucerirea puterii, Hitler arătase cel puțin tot atâta siguranță de sine ca şi în cea de a doua parte a războiului. Pe-atunci, în momentele lui de epuizare, mitingurile pe care le organiza îi insuflau probabil mai mult curaj şi mai multă motivație decât se credea că inspiră el auditoriului. Chiar şi în cursul anilor 1933-1939, când poziția dobândită îi permitea să ducă o viață mai puțin trepidantă, procesiunea admiratorilor entuziaşti care defilau zilnic prin fața lui la Obersalzberg era pentru el, în mod evident, o sursă de recon-fortare. Manifestațiile la care participa înainte de război constituiau pentru Hitler un stimulent ce făcea parte din viața sa. Devenea atunci mai hotărât şi mai sigur de sine.

Anturajul de la Cartierul General, format din secretare, medici şi adjutanți, era - dacă se poate închipui aşa ceva - şi mai puțin stimulator decât curtea care gravita în jurul lui înainte de război la Obersalzberg sau la Cancelaria Reichului. Nu mai era acelaşi public de auditori fervenți, gata să se lase dominați de discursul lui agitatoric. Când îl frecventai zilnic, Hitler cobora de pe piedestal - lucru de care mi-am dat seama încă din vremea când amândoi ne făuream visuri frumoase în fața proiectelor noastre arhitecturale; semizeul în care-1 transfprma Goebbels devenea un om ca toți oamenii, cu nevoi şi slăbiciuni, chiar dacă autoritatea lui rămânea intactă.

Nici anturajul de militari nu putea să aibă un efect odihnitor asupra lui Hitler. într-adevăr, în atmosfera sobră a Cartierului General, orice încercare de a-1 elogia numai plăcere nu i-ar fi făcut. Ofițerii se comportau, dimpotrivă, ca nişte oameni lucizi, cu picioarele pe pământ şi, chiar dacă n-ar fî fost aşa, se vedea că fuseseră educați în spiritul unei etichete care le comanda reținere. Cu atât mai bătător la ochi era bizantinismul lui Keitel şi Goring. Atitudinea acestora suna fals; Hitler însuşi nu cultiva slugărnicia la militarii din anturajul său. în preajma lui domnea un climat de sobrietate.

Nu suporta să i se critice modul de viață. De aceea, în ciuda neliniştilor pe care le produceau, aceste particularități ale vieții lui erau acceptate ca atare de către persoanele din jur. Evita conversațiile cu subiect din viața personală, care îi deveniseră din ce în ce mai nesuferite. Făcea excepție - dar acest lucru se întâmpla destul de rar - cu câțiva dintre vechii săi camarazi de luptă, ca Goebbels, Ley sau Esser, în fața cărora îşi mai deschidea inima. Dar față de mine sau de ceilalți folosea un ton impersonal şi distant. Zilele când, ca altădată, Hitler lua decizii cu dezinvoltură şi spontaneitate, când asculta cu luare-aminte argumentele ce i se aduceau în replică, zilele acelea erau pentru noi o asemenea surpriză, încât căpătau imediat rezonanța unui eveniment.

Pentru a primeni atmosfera închisa şi sufocantă a Cartierului General cu ceva din starea de spirit ce domnea în exterior, am avut ideea, eu şi Schmundt, să introducem în anturajul lui tineri ofiţeri de pe front. Dar tentativa noastră a eşuat. Pe de o parte, Hitler nu prea avea chef să-şi consume cu aceste prezentări puţinul timp de care dispunea, pe de alta, a trebuit ca noi înşine să recunoaştem că iniţiativa făcuse mai mult rău decât bine. Un tânăr ofiţer de blindate, relatând despre străpungerea de pe Terek, i-a povestit că unitatea sa nu întâlnise nici o rezistenţă şi că numai lipsa de muniţii îl împiedicase să înainteze mai departe. Rezultatul a fost că Hitler s-a scandalizat aşa de tare, încât, nici după mai multe zile de la această discuţie, nu înceta să revină iarăşi şi iarăşi asupra subiectului: „Aşa deci! Nu sunt suficiente muniţii pentru tunurile de 7,5 cm! Dar producţia ce face? Trebuie folosite imediat toate mijloacele ca s-o majorăm!" De fapt, în limitele modestelor noastre posibilităţi, aveam suficiente obuze de acest tip, dar înaintarea fusese atât de rapidă, încât, din cauza prea marilor distanţe, aprovizionarea nu se putuse desfăşura în acelaşi ritm. însă Hitler n-a vrut să ţină cont de un asemenea argument.

La toate acestea s-au adăugat şi alte amănunte supărătoare despre care i-au vorbit tinerii ofiţeri veniţi de pe front. Concluzia pe care a tras-o imediat a fost că Starul-Major General este vinovat de gravele deficienţe, în realitate, cele mai multe dificultăţi fuseseră provocate de excesivul ritm de înaintare pe care-1 impusese trupelor. Dar experţilor le era imposibil să abordeze cu el această problemă, pentru că n-avea cunoştinţe temeinice despre complexitatea unei asemenea acţiuni de străpungere.

Desigur, la mari intervale de timp, Hitler primea ofiţeri şi soldaţi cărora le acorda înalte distincţii militare, în condiţiile în care nu avea încredere în capacităţile Statului său Major, aceste vizite erau urmate adesea de multă vânzoleală şi de ordine vizând pe toată lumea. Pentru a preîntâmpina neplăcerile, Keitel şi Schmundt încercau, pe cât posibil, să-i înveţe în prealabil pe vizitatori cum să se ferească de gafe.

Cu timpul, ceaiul de seară, la care erau invitaţi, chiar la Cartierul General, apropiaţii lui Hitler, a fost decalat la o oră tot mai târzie: începea către ora 2 dimineaţa şi se termina la 3 sau 4. îşi împinsese tot mai spre ziuă şi momentul când mergea la culcare, ceea ce m-a făcut să spun într-o zi: „Daca războiul mai durează mult, vom putea măcar să urmăm orarul normal al unui om matinal, şi ceaiul de seară al lui Hitler va fi ceaiul nostru de dimineaţă."

Este sigur că Hitler suferea de insomnie. El povestea cât se chinuia până reuşea să închidă ochii, atunci când se culca devreme. Adesea, la ora ceaiului, se plângea că n-a putut să adoarmă în noaptea precedentă decât spre dimineaţă, după ce se perpelise ore întregi.

La el aveau acces numai cunoştinţele cele mai apropiate, adică medicii, secretarele, adjutanţii militari şi civili, reprezentantul şefului Serviciului de Presă, ambasadorul Hewel, uneori bucătăreasa vieneză care-i gătea meniuri dietetice sau un vizitator, în măsura în care se număra printre agreaţii săi, şi, în sfârşit, inevitabilul Bormann. Eu eram întotdeauna un oaspete bine venit. Ne aşezam în sufrageria lui Hitler pe nişte fotolii incomode, cu sufletul cuprins de nelinişte. Lui îi plăcea ca, la ora aceea, să domnească o atmosfera „intimă", dacă se poate cu focul duduind în şemineu. Ca un cavaler desăvârşit, oferea el însuşi prăjituri secretarelor şi se străduia să fie atent cu invitaţii, tratându-i cu amabilitate şi naturaleţe. Mi-era milă de el văzând cum încearcă sa creeze o atmosferă de cordialitate a cărei căldură să se reverse apoi asupra lui. Dar, în privinţa mondenităţii, rămăsese într-o fază incipientă.

întrucât la Cartierul General muzica era prohibită, nu rămânea decât conversaţia pe care aproape numai el o întreţinea. La glumele lui, cunoscute de multă vreme, se râdea, desigur, ca şi când ar fi fost spuse pentru prima dată. în momentele când îşi depana amintirile din anii grei ai tinereţii sau din „epoca lui de luptător", era ascultat cu religiozitate, de parcă relatările respective ar fi fost făcute pentru prima dată; dar, prin el însuşi, anturajul nu putea contribui nicidecum la animarea conversaţiei. Căci o lege nescrisă guverna aceste reuniuni: trebuia să se evite orice aluzie la evenimentele de pe front şi la problemele politice, precum şi critica la adresa şefilor. Nu-i greu de înţeles că Hitler n-avea poftă de asemenea subiecte. Numai lui Bormann i se acorda privilegiul de a se deda la astfel de provocări. Câteodată, şi scrisorile Evei Braun generau momente de supărare, îndeosebi cele care relatau cazuri de crasa mărginire funcţionărească. Când, în toiul iernii, li s-a interzis munchenezilor să practice schiul în munţi, Hitler a fost cuprins de o furie extraordinară şi nu mai termina cu tiradele despre lupta fără succes pe care o dusese el dintotdeauna împotriva birocraţiei stupide. Drept pentru care Bormann a primit sarcina să se ocupe de asemenea cazuri.

Frivolitatea temelor abordate în aceste conversaţii arata că nivelul preocupărilor lui Hitler coborâse extrem de mult. Pe de altă parte, bagatelele despre care era vorba îl ajutau, într-un anumit sens, să se decomprime, pentru că-1 readuceau pe acel plan unde percepea viaţa la scară mică, unde încă mai putea să decidă. Măsurile luate atunci îl făceau sa uite, cel puţin pentru câteva clipe, neputinţa în care se afla, acum când ordinele lui nu mai conduceau la succesul scontat şi când duşmanul era acela care determina desfăşurarea operaţiunilor.

în ciuda tuturor încercărilor de a fugi din faţa realităţii, Hitler, nici în mijlocul acestui cerc, nu putea să uite situaţia în care se găsea, îi plăcea atunci să intoneze, o dată în plus, vechiul lui la-mento şi să ofteze că, fără să vrea, a devenit om politic, că, în fond, el este un arhitect care nu s-a putut realiza, iar ceea ce 1-a făcut să-şi rateze cariera a fost faptul că numai o dublă calitate de antreprenor şi de om de stat putea să-i permită să realizeze proiectele pentru care avea vocaţie.

Obiceiul lui de a se înduioşa de propria-i persoană se manifesta acum din ce în ce mai pregnant. Nu o dată a spus ca nu are decât o singură dorinţă: „Vreau să lepăd cât mai curând uniforma cenuşie3 şi s-o pun în cui. Când voi fi terminat războiul şi voi fi obţinut victoria, înseamnă că voi fi îndeplinit sarcina vieţii mele. Atunci mă voi retrage la Linz, ca să-mi sfârşesc zilele în casa mea de pe malul Dunării. După aceea, succesorul meu n-are decât să-şi bată capul cu problemele." Desigur, mai exprimase asemenea gânduri şi înainte de război, în atmosfera mai degajată a ceaiurilor de la Obersalzberg. Dar, pe atunci, vorbea în felul acesta probabil din cochetărie. Acum o făcea fără nici un patos, pe tonul conversaţiei obişnuite, cu accentul amar al sincerităţii.

Nici interesul pe care-1 purta sistematizării oraşului în care voia să se retragă nu slăbea şi lua, încetul cu încetul, aspectul dorinţei de a evada, în ultimii ani de război, arhitectul-şef al oraşului Linz, Hermann Giessler, era convocat din ce în ce mai des la Cartierul General, ca să-şi prezinte proiectele; pe Hitler, practic, nu-1 mai interesau proiectele pentru Hamburg, Berlin, Niirnberg sau Miinchen, la care ţinuse cândva atât de mult. Spunea apoi pe un ton obosit că, pentru el, moartea nu poate fi decât o eliberare, când se gândeşte la suferinţele pe care trebuie să le îndure acum. Simptomatic pentru starea lui sufletească era şi faptul că, atunci când examina proiectele oraşului Linz, revenea mereu asupra planurilor pentru mormântul lui, prevăzut a se construi într-unul dintre turnurile clădirii Partidului de la Linz. Acest gest arăta clar că nu voia, chiar dacă războiul s-ar fi terminat în favoarea lui, să fie înmormântat alături de mareşalii săi la Berlin, în Mausoleul Soldatului.

Adesea, în aceste conversaţii nocturne din Ucraina sau din Prusia Orientală, Hitler dădea impresia unei fiinţe care şi-a pierdut echilibrul. In ce ne priveşte pe noi, invitaţii, simţeam din primele ore ale dimineţii cum oboseala ne apasă ca plumbul. Nu participam la aceste reuniuni decât din politeţe şi dintr-un simţ al datoriei, căci, după epuizantele şedinţe de lucru din timpul zilei, după conversaţiile monotone, de-abia dacă mai puteam ţine ochii deschişi, înainte de sosirea lui Hitler, uneori, cineva întreba: „Dar unde o fi Morell în seara aceasta?" Un altul răspundea morocănos: „Sunt deja trei seri de când nu 1-am mai văzut." Apoi intervenea una dintre secretare: „Ar putea şi el să petreacă o noapte în picioare. Sunt mereu aceiaşi care... Şi eu aş vrea să dorm." După care venea alta la rând: „De fapt, ar trebui să ne rânduim între noi. Nu este normal ca unii să chiulească şi alţii să rămână de pristav aici." Bineînţeles, Hitler continua să fie obiect de veneraţie pentru anturaj, dar aureola din jurul persoanei sale se uzase.

Hitler îşi lua micul dejun dimineaţa târziu, apoi cerea să i se prezinte coţidianele şi informaţiile Serviciului de Presă. Acest serviciu juca un rol foarte important în formarea opiniei lui asupra evenimentelor; pe de altă parte, îi influenţa considerabil starea sufletească, în timpul şedinţei, Hitler stabilea răspunsurile oficiale, în general agresive, ce urmau a fi date la ştirile venite din străinătate; adesea le dicta cuvânt cu cuvânt şefului Serviciului de Presă, dr. Dietrich, sau adjunctului acestuia, Lorenz. Intervenea fără scrupule în atribuţiile ministerelor de resort, de cele mai multe ori fără măcar să-i fi prevenit pe miniştrii respectivi, adică pe Goebbels şi pe Ribbentrop.

în continuare, Hewel făcea o expunere asupra evenimentelor de politică externă, receptate de Hitler cu un calm pe care nu-1 avea şi faţă de comentariile de presă. Acum, peste timp, mi se pare că el dădea mai multă importanţă aparenţei decât realităţii şi că evenimentele ca atare îl interesau mai puţin decât comentariile de presă. Schaub îi aducea apoi rapoartele cu privire la raidurile din noaptea precedentă; erau cele pe care Gauleiterii i le transmiseseră lui Bormann. întrucât mergeam, peste o zi sau două, în oraşele bombardate ca să inspectez centrele de producţie, sunt în măsură să afirm că Hitler primea informaţii exacte despre întinderea distrugerilor. De fapt, ar fi fost o prostie din partea unui Gauleiter să micşoreze cifrele reale ce caracterizau pagubele: creditul acestuia nu putea decât să sporească dacă, în ciuda ravagiilor teribile cauzate de bombardamente, se dovedea capabil să readucă pe făgaşul normal viaţa de fiecare zi şi producţia.

Luând cunoştinţă de conţinutul acestor rapoarte, Hitler era zguduit în mod vizibil, chiar dacă, la drept vorbind, pierderile din rândurile populaţiei şi bombardarea cartierelor locuite îl impresionau mai puţin decât distrugerea edificiilor publice, în special a teatrelor. La fel ca şi înainte de război, când proiecta „remo-delarea oraşelor germane", ceea ce-1 interesa în primul rând era tot ce ţinea de fastul exterior. Dimpotrivă, lipsurile cu care se confrunta populaţia şi suferinţele oamenilor nu-1 preocupau. De aceea, el personal insista aproape întotdeauna pentru reconstruirea teatrelor care arseseră. îi atrăgeam uneori atenţia asupra punctelor nevralgice din industria construcţiilor. Din partea lor, autorităţile politice locale păreau să ezite a executa aceste ordine impopulare. Hitler, destul de acaparat de situaţia militară, n-a prea avut răgazul să se informeze asupra stadiului lucrărilor. Nu i-a reuşit decât reconstruirea, cu preţul unor cheltuieli enorme, a Operei din Munchen, oraşul care era a doua sa patrie, şi a celei din Berlin.4 Respingea toate obiecţiile cu argumente ca acesta: „Tocmai pentru că trebuie întreţinut moralul populaţiei sunt necesare reprezentaţii teatrale." De aici se vede că Hitler dădea dovadă de o uimitoare necunoaştere a situaţiei reale şi a mentalităţii care domnea în ţara. Populaţia oraşelor avea evident alte griji. Asemenea reflecţii arătau, o dată în plus, cât de mult se integrase el într-un „mediu burghez".

în timp ce citea rapoartele asupra distrugerilor provocate de bombardamente, Hitler lansa de regulă atacuri furibunde la adresa guvernului englez şi a evreilor, care, chipurile, puneau la cale aceste raiduri aeriene. După părerea lui, nu puteam să-1 constrângem pe inamic să înceteze atacurile decât construind noi înşine o puternică flotă de bombardiere. Când îi obiectam că, pentru a duce un război aerian pe scară mare, noi nu aveam nici suficiente avioane, nici cantităţile de exploziv necesare,5 îmi dădea mereu aceeaşi replică: „Tu, Speer, care ai reuşit

să faci atâtea lucruri, ai să reuşeşti şi de data asta." într-adevăr, privind înapoi, mi se pare că majorarea neîncetată a producției, realizată în ciuda raidurilor aeriene, a fost unul dintre motivele pentru care Hitler n-a luat în serios războiul aerian de deasupra Germaniei. De aceea, teza susținută de mine, împreună cu Milch, conform căreia trebuia stopată în mod radical fabricația de bombardiere pentru a produce mai multe avioane de vânătoare, s-a izbit de opoziția lui Hitler până în ziua când era deja prea târziu ca sa se mai facă ceva.

Am încercat de mai multe ori să-1 atrag la o vizita prin oraşele bombardate, ca să-1 vadă populația.6 Goebbels mi s-a plâns, nu o dată, că şi-a folosit în zadar influența pentru a-1 determina pe Hitler să accepte o asemenea inițiativă, îi era ciudă când se gândea la conduita lui Churchill: „Dacă Fuhrerul ar vizita oraşele precum prim-ministrul englez, ce mai propagandă aş face!" Dar Hitler evita permanent discuția pe această temă. Acum, la Berlin când se deplasa de la gara Stettin la Cancelaria Reichului, sau la Miinchen când o lua pe Prinzregentenstrasse ca să ajungă la el acasă, cerea să fie condus pe drumul cel mai scurt; altădată însă îi plăcuse să facă ocoluri. L-am însoțit de mai multe ori în asemenea ocazii. Când, din întâmplare, maşina trecea pe lângă un uriaş câmp de ruine, îl vedeam cum arunca spre acea privelişte o privire absentă şi indiferentă. Morell îl sfătuia insistent să facă plimbări lungi, dar Hitler dădea curs foarte rar acestei recomandări. Ce uşor ar fi fost să se amenajeze nişte drumuri prin pădurile din Prusia Orientală! Dar Hitler respingea categoric propunerile făcute în acest sens şi toată mişcarea lui consta în a face zilnic un mic ocol, de vreo sută de metri, în interiorul zonei de securitate nr. 1.

în general, în aceste plimbări, cel mai mult îl interesa Blondi, câinele ciobănesc pe care încerca sa-1 dreseze. După ce, câtva timp, îl învățase să facă aport, acum îl punea să meargă, balansându-se, pe o scândură lată de circa 20 de centimetri şi lungă de opt metri, instalată la doi metri deasupra solului. Ştia desigur că un câine îl consideră stăpân pe cel care-i dă de mâncare. De asemenea, înainte de a-i ordona servitorului să deschidă poarta țarcului, aştepta câteva momente, în timp ce câinele, înfometat şi întărâtat, lătra de bucurie şi sărea pe grilaj. Ca o favoare deosebită, aveam uneori dreptul să-1 însoțesc pe Hitler la masa câinelui său, pe când toți ceilalți erau nevoiți să se mulțumească să asiste de departe la acest eveniment. Câinele ciobănesc juca, după toate aparențele, rolul cel mai important în viața particulară a lui Hitler; Blondi părea să fie mai important chiar decât colaboratorii cei mai apropiați.

Când n-avea musafiri pe gustul său la Cartierul General, se întâmpla destul de des ca Hitler sa ia masa de unul singur, numai în compania câinelui. Desigur, în cursul şederilor mele acolo, care de obicei durau două sau trei zile, mă invita o dată sau de două ori să luăm masa împreună. Mulți credeau, probabil, că noi discutam fie chestiuni importante de ordin general, fie lucruri de interes personal, în realitate, şi mie mi-era imposibil să dezbat cu Hitler teme mai cuprinzătoare privind situația militară sau chiar situația economiei; conversația nu depăşea nivelul banalităților sau ariditatea indicatorilor de producție.

La început, încă se mai interesa de lucruri care ne preocupaseră cândva pe amândoi, ca de exemplu amenajarea viitoare a oraşelor germane. Revenea, de asemenea frecvent, asupra ideii de a crea o rețea transcontinentală de căi ferate, care urma să contribuie la realizarea unității economice a viitorului Reich. A cerut serviciilor cailor ferate sa schițeze planurile tipurilor de vagoane şi să calculeze, în detaliu, sarcina utilă a trenurilor de marfă în condițiile unui enorm ecartament, stabilit de el însuşi. Toată această problematică o studiase în nopțile de insomnie.7 Ministerul Transporturilor găsea că avantajele celor două sisteme ar fi mai mult decât depăşite de inconvenientele pe care le-ar comporta materializarea acestei intenții, dar Hitler se crampona de idea respectivă; considera, de altminteri, că pentru prestigiul imperiului său, căile ferate aveau o importanță şi mai mare decât autostrăzile.

De la o lună la alta devenea tot mai taciturn. Nu-i exclus, de altfel, ca față de mine să se fi lăsat mai degrabă în voia sorții şi să se fi preocupat de întreținerea conversației mai puțin decât o făcea cu oaspeții care-1 frecventau mai rar. în orice caz, începând •din toamna lui 1943, un dejun în compania lui era un adevărat chin. Ne înghițeam supa în tăcere, apoi, în aşteptarea felului următor, mai făceam câte o remarcă în legătură cu starea vremii, prilej cu care Hitler strecura câteva înțepături la adresa incapacității Serviciului Meteorologic, toate acestea până în momentul când, în cele din urmă, conversația revenea asupra calității preparatelor culinare. Era foarte mulțumit de bucătăreasa lui şi-i lăuda măiestria cu care pregătea meniuri vegetariene. Când o mâncare i se părea deosebit de savuroasă, mă invita s-o gust şi eu. Trăia în permanență cu frica de a nu se îngraşă cumva: „Groaznic! închipuie-ți c-aş face burtă! Din punct de vedere politic ar fi un dezastru!" Adesea, pentru a îndepărta ispita, chema servitorul: „Ia, te rog, asta de aici, e prea apetisantă." Avea câteva săgeți şi pentru mâncătorii de carne, dar nu încerca să mă influențeze. Nici împotriva unui „Steinhäger" după o mâncare grasă n-avea obiecții, deşi îmi preciza pe un ton compătimitor ca el, cu regimul lui, n-are nevoie de aşa ceva. Când ni se servea o supa grasă, eram sigur c-o sa-mi spună că e „zeamă de cadavru"; în cazul racilor, avea rezervată povestea cu o bunică decedată pe care nepoții o aruncaseră în râu ca să momească aceste crustacee; când ni se aduceau la masă tipări, spunea că metoda cea mai bună de a-i îngraşă şi de a-i prinde este sa le arunci pisici moarte.

în serile petrecute la Cancelaria Reichului, nu se ştia să tot repete asemenea poveşti care, acum când venise vremea înfrângerilor şi a prăbuşirii, ar fi trebuit să fie luate drept indiciu al unui moral deosebit de ridicat. Dar, în majoritatea timpului, între noi domnea o linişte de înmormântare. Aveam impresia că mă aflu în fața unui om care se stinge puțin câte puțin.

în timpul meselor sau al şedinţelor, care uneori ţineau ore întregi, un colţ era rezervat lui Blondi: la porunca stăpânului său, animalul se ducea, mârâind, să se culce acolo. Când simţea că nu mai este nimeni cu ochii pe el, câinele începea să se târască, pe tăcute, spre locul unde şedea stăpânul lui. După manevre laborioase, în cele din urmă îşi punea botul pe genunchii lui Hitler. Dar imediat se vedea alungat la locul lui cu un ordin răstit. Ca orice vizitator cât de cât inteligent, mă feream să mă împrietenesc cu Blondi. Lucrul acesta nu era totdeauna aşa de simplu: astfel, de exemplu, când luam masa împreună cu Hitler, câinele venea uneori lângă mine şi, punându-şi capul pe genunchii mei, începea să tragă cu ochiul la bucăţile de carne din farfuria mea, care i se păreau că merită mai multă atenţie decât farfuria vegetariană a stăpânului. Când observa aceste avansuri ale câinelui, Hitler se răstea la el să treacă la loc. Dar, în fond, acest câine ciobănesc era singura fiinţă de la Cartierul General care-1 mai făcea să uite de griji. Atât doar că Blondi nu vorbea.

Izolarea în care se complăcea Hitler n-a făcut decât să se accentueze, fenomen ce s-a desfăşurat treptat şi, la drept vorbind, aproape pe neobservate. Acest sentiment de singurătate îl rodea, după cum o arată clar reflecţia pe care, începând din toamna lui 1943, o repeta frecvent: „într-o zi, Speer, n-o să mai am decât doi prieteni: domnişoara Braun şi câinele." Acest fel de a vorbi era acela al unui mizantrop şi, fiind atât de direct, mi-era imposibil să-i aduc drept contraargument loialitatea mea sau să mă arăt ofensat. Este singura previziune a lui Hitler care, ca să zic aşa, s-a adeverit. Dar acest lucru nu confirmă atât capacitatea lui de a prevedea, cât, mai degrabă, curajul concubinei şi fidelitatea câinelui.

N-am înţeles decât mai târziu, în anii lungi de închisoare, ce înseamnă să trăieşti sub o mare presiune psihică. Atunci mi-am dat seama că viaţa lui Hitler se asemănase, în multe privinţe, cu viaţa unui prizonier. Buncărul lui nu avea încă, în vremea aceea, dimensiunile enorme, demne de un mausoleu, pe care urma să le atingă în iulie 1944, dar avea, în schimb, ziduri şi plafoane la fel de groase precum ale unei închisori, iar puţinele locuri de comunicare cu exteriorul erau închise cu uşi şi obloane metalice; cât priveşte plimbările grăbite prin incinta împrejmuită cu sârmă ghimpată, ele nu-i asigurau mai mult aer şi mai multă lărgime decât aveau deţinuţii când făceau rondul prin curtea închisorii.

Momentul culminant al zilei lui Hitler era marea şedinţă de Stat-Major care începea după dejun, spre ora 14. Pe dinafară, tabloul nu se schimbase deloc din primăvara lui 1942 încoace. Veneau aproape aceiaşi generali şi aceiaşi adjutanţi, care se strângeau în jurul mesei cu hărţi la care şedea Hitler. Dar, după evenimentele din ultimele optsprezece luni, toţi participanţii păreau a fi îmbătrânit şi a se fi veştejit. Primeau ordinele şi consemnele fără tragere de inimă, ba, mai degrabă, cu destulă resemnare.

Discuţia se axa pe ceea ce dădea motiv de speranţă. Interogatoriile prizonierilor şi rapoartele sosite de pe frontul rusesc permiteau să se întrevadă o secătuire a forţelor inamice. Pierderile suferite de ruşi în cursul ofensivelor păreau a fi mult mai mari decât ale noastre, chiar dacă le raportam la populaţia fiecăruia dintre beligeranţi. Succesele noastre cele mai neînsemnate luau în această conversaţie proporţii din ce în ce mai mari, devenind, în ochii lui Hitler, dovada incontestabilă că ofensiva rusească asupra Germaniei va putea fi obligată să bată pasul pe loc până la autoepuizare. Mulţi dintre noi credeam de asemenea că, dacă va fi cazul, Hitler va pune capăt războiului la momentul oportun.

Pentru a-i deschide ochii asupra evoluţiei probabile a situaţiei în cursul lunilor următoare, Jodl a pregătit o expunere. Voia astfel să reintre în rolul lui de şef al Statului-Major însărcinat cu operaţiunile, rol pe care Hitler îl preluase din ce în ce mai mult. Jodl ştia cât de neîncrezător era Fuhrerul faţă de expunerile bazate pe cifre, încă de la sfârşitul lui 1943, Hitler amintea impresia proastă pe care i-o făcuse o lucrare a generalului Georg Thomas, şeful Biroului Armament şi Probleme Economice al OKW, în care potenţialul sovietic de război era prezentat ca fiind extraordinar. Acest memoriu continua să-1 irite pe Hitler. Curând după ce i-a fost adus la cunoştinţă, le-a interzis lui Thomas şi OKW-ului să întreprindă alte studii de acest gen. Când, către toamna lui 1944, Serviciul meu de Planificare, animat de cele mai bune intenţii şi dornic să ajute Statul-Major în luarea deciziilor, a întocmit un nou memoriu privind potenţialul de război al inamicului, Keitel ne-a interzis şi nouă să mai transmitem asemenea gen de documentaţie la OKW.

Jodl ştia că, pe drumul pe care pornise, va avea de surmontat nişte dificultăţi. De aceea îşi alesese ca ajutor în această acţiune un tânăr colonel din Luftwaffe, Christian, care, într-o primă etapa, avea să prezinte la o şedinţă de Stat-Major considerente de ordin general asupra unui sector precis delimitat. Colonelul beneficia de avantajul, deloc neglijabil, de a fi căsătorit cu una dintre secretarele lui Hitler, participantă la ceaiurile nocturne. Analiza preconizată îşi propunea să descifreze planurile tactice pe care inamicul putea să le pună în practică pe termen lung şi consecinţele pe care acţiunea lui le-ar fi avut pentru noi. în afară de câteva hărţi mari ale Europei, pe care Christian le-a explicat de-a fir-a-păr unui Hitler taciturn, nu-mi mai aduc aminte decât faptul că demersul a eşuat lamentabil.

Nimic nu se schimba: Hitler continua să ia singur toate deciziile fără a se documenta, iar participanţii la şedinţe nu se agitau din cale-afară şi nu protestau. Hitler neglija analizele situaţiei, nu se gândea să ceară evaluarea mijloacelor logistice necesare realizării planurilor sale şi nu ţinea cont de grupele de studiu care cântăreau şansele ofensivelor proiectate şi anticipau contramă-surile adversarului. Membrii Statelor-Major ale Cartierului General aveau pregătirea necesară pentru a se achita de toate sarcinile inerente unui război modern; ar fi trebuit doar ca ei să fie solicitaţi. Desigur, Hitler se informa în anumite domenii particulare, dar sinteza tuturor acestor cunoştinţe

fragmentare se făcea numai în mintea lui. Mareşalii şi colaboratorii săi direcţi n-aveau, în realitate, decât un rol consultativ, căci, de cele mai multe ori, lua decizia înainte de a le cere părerea şi nu consimţea decât la modificarea unor detalii infime, în plus, refuza să valorifice nişte învăţăminte pe care ar fi putut să le tragă din desfăşurarea campaniei în Rusia, din 1942-1943.

Pentru oamenii de la Cartierul General, striviţi de răspunderea uriaşă de pe umerii lor, nimic, fără îndoială, nu era mai bine venit decât un ordin emanat de sus, care - uşurare şi scuza totodată - le dicta linia de urmat. După câte ştiu, rare au fost cazurile când cineva a cerut să plece pe front ca să se elibereze de mustrările de conştiinţă ce nu-i ocoleau pe cei de la Cartierul General. Este unul dintre fenomenele pe care nici azi nu le înţeleg: cum de nu s-a întâmplat aproape niciodată ca vreunul dintre noi să formuleze rezerve de ordin moral? De altfel, nu încercam cu adevărat vreo mustrare de conştiinţă. Ce însemnau deciziile lui Hitler pentru oamenii care luptau şi mureau pe front- o asemenea întrebare ne lăsa reci pe noi, cei de la Cartierul General. Lumea în care trăiam ne făcuse insensibili.

Asistam indiferenţi, de pildă, când soldaţii noştri cădeau în încercuiri ce s-ar fi putut evita. Aceste necazuri erau provocate numai de amânările repetate impuse de Hitler planului de repliere propus de Statul-Major General.

Evident, nimeni nu putea pretinde şefului statului să meargă cu regularitate pe front. Pentru Hitler, în schimb, care era coman-dant-şef al Armatei şi care, pe deasupra, decidea şi în chestiuni de detaliu, acest lucru ar fi fost de rigoare. Dacă era prea bolnav, trebuia să desemneze pe altcineva; dacă se temea să nu-şi piardă viaţa, atunci n-avea dreptul să rămână în funcţia de comandant-sef al Armatei.

Câteva călătorii pe front i-ar fi permis lui Hitler şi Statului său Major să deceleze cu uşurinţă erorile fundamentale care făceau să curgă atât sânge. Dar el şi adjuncţii săi militari credeau că operaţiunile se pot conduce de la o masă acoperită cu hărţi. Habar n-aveau de asprimea iernii ruseşti şi de starea drumurilor. Soldaţii noştri, hărţuiţi, epuizaţi, prost echipaţi, fără cantonamente, erau nevoiţi să se ascundă, pe jumătate îngheţaţi, în găuri săpate în pământ, rezistenţa lor ajungând la limită de multă vreme. Despre asemenea suferinţe, Hitler şi adjuncţii săi nu ştiau nimic. La şedinţele de Stat-Major, Hitler vorbea despre aceste unităţi ca fiind în deplinătatea mijloacelor lor, deci le evalua ca atare şi le trimitea la luptă. Pe hartă, el deplasa în toate direcţiile divizii care erau la capătul puterilor, nemaiavând nici arme, nici muniţii; adesea, termenele pe care le stabilea pentru aceste mişcări n-aveau nici o legătură cu posibilităţile reale. Dădea ordin ca toate trupele să se pună imediat în mişcare, astfel că detaşamentele avansate intrau în foc înainte ca unităţile să se poată constitui într-un front unit: ele se ciocneau apoi cu inamicul, se fărâmiţau şi se expuneau riscului de a fi nimicite puţin câte puţin.

Centrul de Transmisiuni al Cartierului General era un model pentru epoca respectivă. Se putea, astfel, lua legătura imediat cu toate marile teatre de operaţiuni. Hitler însă supraaprecia facilităţile pe care le ofereau telefonul, radioul şi telegraful. Pe de altă parte, utilizarea acestor mijloace îi priva pe generali de posibilitatea de a acţiona din proprie iniţiativă, ca în războaiele de altădată, căci Hitler intervenea neîncetat în sectoarele lor de operaţiuni. Datorită Serviciului de Transmisiuni, Hitler putea, de la masa lui din sala de şedinţe, sa comande toate diviziile pe toate câmpurile de luptă.

Cu cât situaţia se degrada, cu atât acest instrument al tehnicii moderne contribuia la accentuarea decalajului dintre realitate şi fantezia cu care se opera de la această masa.

Inteligenţa, tenacitatea, nervii de oţel erau, în concepţia lui Hitler, principalele calităţi care te făceau apt să conduci operaţiunile militare. El credea că posedă aceste calităţi într-o măsură mult mai mare decât generalii săi. După catastrofa din iarna lui 1941-1942, nu încetase să spună că vor mai fi de depăşit situaţii foarte grele, că de-abia atunci se va vedea cât de asemănătoare este poziţia lui cu aceea a unei stânci şi cât de tari sunt nervii lui.8

Asemenea declaraţii erau destul de umilitoare pentru ofiţerii prezenţi; adesea, Hitler nu se sfia să le arunce în faţă ofiţerilor de Stat-Major din jurul lui cuvinte jignitoare, reproşându-le că sunt lipsiţi de fermitate, că sunt tot timpul gata să bată în retragere, să abandoneze fără motiv terenul cucerit. Spunea că laşii de la Statul-Major n-ar fi avut niciodată curajul să intre în război, că tot timpul încercaseră să-1 convingă să nu treacă la acţiune, că mereu susţinuseră că armatele noastre sunt mult prea slabe. Cui îi dădeau dreptate victoriile, dacă nu lui? Şi enumera, încă o dată, succesele militare repurtate în ciuda avizului negativ al Statului-Major General. Când te gândeai la felul în care evoluaseră lucrurile între timp, aveai impresia ca te afli într-o lume a fantomelor. Atunci se întâmpla să-şi piardă stăpânirea de sine: se înfuria brusc, se făcea roşu la faţă şi începea să vocifereze. Un potop de vorbe îi ieşea atunci din gură: „Ăştia nu sunt numai nişte laşi notorii, ci şi nişte mincinoşi. Nişte mincinoşi notorii, asta sunt. Statul-Major General a ajuns să fie o şcoală a minciunii şi a înşelăciunii. Zeitzler, informaţiile sunt false! Ăştia te mint şi pe dumneata! Te rog să mă crezi, se încearcă în mod intenţionat să se sugereze că situaţia este alarmantă, şi asta numai ca să mă facă să bat în retragere!" Evident, Hitler ordona să se menţină linia frontului cu orice preţ şi, bineînţeles, câteva zile sau săptămâni mai târziu, forţele sovietice străpungeau poziţiile noastre. Urmau atunci noi explozii de furie, însoţite de noi injurii la adresa ofiţerilor şi de cuvinte umilitoare la adresa soldaţilor: „Soldaţii din primul război mondial erau mult mai rezistenţi! Când te gândeşti prin câte au trecut la Verdun şi pe Somme... Cei de azi ar lua-o la fugă în asemenea situaţii!" Mulţi dintre ofiţerii apostrofaţi astfel urmau să facă parte din complotul de la 20 iulie, pe care-1 anunţau deja unele semne. Altădată, Hitler dăduse dovadă de o fineţe şi de un discernământ care-1 făceau capabil să găsească vorbele cele mai potrivite anturajului său de moment. Acum nu mai avea nici o

reținere şi nu mai ştia să se stăpânească. Nimic nu mai putea stăvili acest torent de cuvinte. Hitler era asemenea unui prizonier care dezvăluie, în fața anchetatorului său, nişte secrete periculoase. Aveam impresia că o forță irezistibilă îl împingea să vorbească.

Ca să lase posterității dovada că el lua întotdeauna deciziile cele mai bune, Hitler adusese, încă de la sfârşitul toamnei lui 1942, stenografi de la Reichstag, legați prin jurământ. Aceştia stăteau la masa şedințelor de Stat-Major şi aveau sarcina să consemneze tot ce se discuta.

Uneori, când i se părea că a găsit ieşirea dintr-o dilemă, Hitler întreba: „Ați notat? Da, da, într-o zi mi se va da dreptate. Dar idioții ăştia de la Statul-Major nu vor să mă creadă." Chiar şi atunci când trupele noastre băteau masiv în retragere, el continua să triumfe: „N-am dat eu acum trei zile ordin sa se facă astfel? Nici de data asta n-au executat ordinele mele şi încearcă să scape cu o minciună, spunând că ruşii... aşa şi pe dincolo. Cică ruşii i-au împiedicat să execute ordinele, mincinoşii!" Hitler nu voia să admită că înfrângerile erau provocate de slăbiciunea la care ne redusese războiul lui pe mai multe fronturi.

Stenografii, care cu câteva luni înaintea sosirii mai păstrau imaginea idealizată a lui Hitler si a geniului său superior, aşa cum îi învățase Goebbels, nimeriseră fără să-şi dea seama într-o casă de nebuni. Acum erau obligați să privească lucrurile în față. Le văd încă limpede fața lividă, în timp ce luau notițe, şi aerul dezolat, când se mişcau în sus şi-n jos prin incinta Cartierului General, în orele lor de răgaz, îmi păreau nişte trimişi ai poporului, condamnați să fie martorii direcți ai tragediei care se juca.

Hitler, prizonier al teoriei sale conform căreia slavii nu erau decât nişte suboameni, susținuse la început că a duce un război împotriva acestora nu este decât o joacă de copii; dar acum, cu cât se prelungea războiul, cu atât rusii îi impuneau mai mult respect, îl impresiona tăria cu care îşi suportaseră înfrângerile. Vorbea despre Stalin cu multă considerație, scoțând în relief asemănările între propria sa rezistență şi cea a adversarului de la Kremlin. Primejdia care planase asupra Moscovei în iarna lui 1941 şi situația actuală a Germaniei aveau, după părerea lui, multe trăsături comune. Când, uneori, îşi mai recăpăta încrederea în victorie,9 spunea, mai în glumă mai în serios, că, în cazul în care ar reuşi să învingă Rusia, cel mai bun lucru de făcut ar fi să încredințeze lui Stalin administrarea acestei țări, evident sub tutela Germaniei, deoarece, ca să-i strunească pe ruşi, Stalin este omul cel mai potrivit care se poate imagina. In general, el vedea în Stalin un fel de coleg al său. Poate ca, în virtutea acestei aprecieri, a ordonat ca fiul lui Stalin, căzut prizonier la ai noştri, să fie tratat bine. Se schimbaseră multe din ziua când, după armistițiul cu Franța, Hitler prezisese că războiul cu Uniunea Sovietică va fi o joacă de copii.

Ajunsese deci la convingerea că, în Est, avea de-a face cu un adversar hotărât; în schimb, a persistat până la sfârşitul războiului în ideea preconcepută că soldații occidentali erau slabi luptători. Nici victoriile repurtate de Aliați în Africa şi în Italia n-au putut să-1 clintească din ideea că trupele acestora o vor lua la fugă la primul atac serios din partea germanilor. Era de părere că democrația moleşeşte popoarele, în vara lui 1944, nu înceta să-şi reafirme convingerea că în Vest se poate recuceri cât de curând totul, în acest spirit îşi formula judecățile şi asupra oamenilor de stat occidentali. Churchill era pentru el - o repeta adesea la şedințele de Stat-Major-un demagog, un incapabil şi un bețivan înveterat; despre boala lui Roosevelt afirma foarte serios că nu fusese cauzată de o poliomielită, ci de o paralizie de origine sifilitică şi că, în consecință, preşedintele american este un iresponsabil. Aceasta era o altă manifestare a tendinței de a fugi din fața realității, tendință care a marcat ultimii ani de viață ai lui Hitler.

Se construise la Rastenburg, în zona de securitate nr. l, un pavilion pentru ceai, al cărui mobilier aducea o notă agreabilă în decorul auster al Cartierului General. Aici ne adunam câteodată la un pahar de vermut. Tot aici aşteptau mareşalii să-şi înceapă convorbirea cu Hitler. Dar Fuhrerul trecea rar prin acest loc, evitând astfel întâlnirea cu generalii şi cu ofițerii de Stat-Major ai Comandamentului Suprem al Wehrmachtului. Totuşi, într-o după-amiază, la puțin timp după căderea, fără glorie, a fascismului în Italia, la 25 iulie 1943, şi după numirea lui Badoglio în fruntea guvernului italian, Hitler a luat ceaiul cu vreo zece dintre adjuncții săi politici şi militari, printre care se găseau Keitel, Jodl şi Bormann. Deodată, spre surprinderea generală, lui Jodl i-au scăpat cuvintele: „De fapt, fascismul întreg s-a spart ca un balon de săpun." A urmat un moment de linişte şi de spaimă. Până când cineva a abordat un alt subiect, Jodl, vizibil înspăimântat de propriile sale cuvinte, s-a roşit şi în vârful urechilor.

Peste câteva săptămâni, a fost invitat la Cartierul General prințul Philipp de Hessa. Era unul dintre acei adepți pe care Hitler îi tratase totdeauna cu deferentă. Philipp îi fusese adesea util şi-i servise, mai ales în primii ani ai Reichului, drept mediator în relațiile cu fruntaşii fascismului italian. In plus, Hitler datora bunelor oficii ale acestuia faptul de a fi putut să cumpere din Italia valoroase obiecte de arta: grație legăturilor de rudenie cu familia regala italiană, prințul putuse să scoată din țară obiectele respective.

Când, după ce petrecuse câteva zile la Rastenburg, prințul a vnit sa plece, Hitler i-a spus, fără menajamente, că nu se poate. Fuhrerul a continuat, desigur, să-1 trateze cu toate formele exterioare ale celei mai desăvârşite politeți şi să-1 invite la masă; dar anturajul lui Hitler, care, anterior, se bucurase aşa de mult că are ocazia să stea de vorbă cu un „prinț adevărat", acum îl evita ca pe un ciumat. Din ordinul lui Hitler, prințul Philipp şi soția sa, prințesa Mafalda, fiica regelui Italiei, au fost internați, la 9 septembrie, într-un lagăr de concentrare.

Trecuseră deja câteva săptămâni şi Hitler încă se mai lăuda că înțelesese la timp că prințul Philipp transmitea informații la curtea regală italiană. Pretindea că observase el însuşi acest lucru, dăduse ordin sa i se supravegheze

convorbirile telefonice şi, tot atunci, îl surprinsese pe prinț comunicându-i soției sale cifre de cod. Mai spunea că el, Hitler, continuase totuşi să-1 trateze cu o extremă amabilitate. Apoi, în mod vizibil mulțumit de succesul sau de detectiv, adăuga că asta face parte din tactica lui.

Arestarea prințului şi a soției sale venea să reamintească tuturor celor care, ca şi aceştia, erau apropiații lui Hitler faptul că se lăsaseră prinşi definitiv într-o capcană. Toți membrii anturajului simțeau, confuz, că Hitler putea recurge la aceeaşi metodă vicleană şi mişelească pentru a-1 spiona pe fiecare în parte, şi că ar putea avea o soartă identică, situație în care ar fi lipsiți de orice posibilitate de a se apăra.

Din momentul în care Mussolini îl sprijinise pe Hitler în timpul crizei austriece, legăturile care se creaseră între cei doi constituiau, în opinia tuturor, simbolul însuşi al unei prietenii. Căderea şi dispariția fără urmă a Ducelui italian au părut să-i inspire lui Hitler un fel de credință, desprinsă parcă din epopeea Nibelungilor. Nu era şedință de Stat-Major în care să nu-şi îndemne colaboratorii să folosească orice mijloace pentru a-1 regăsi pe prietenul dispărut. Spunea că această pierdere este pentru el un coşmar care-1 obsedează zi şi noapte.

Pentru 12 septembrie 1943, se fixase o şedință la Cartierul General; eram invitat să particip împreună cu Gauleiterii Tirolului şi Carintiei. S-a stipulat într-un act că, pe de o parte, sudul Tirolului, precum şi teritoriul italian care se întindea până la Verona vor trece sub tutela administrativă a lui Hofer, Gauleiterul Tirolului, şi că, pe de altă parte, mari întinderi din zona Veneției, inclusiv Triestul, ce se învecinau cu regiunea Carintiei vor fi plasate sub conducerea administrativă a Gauleiterului Rainer. Despre mine, pot sa spun că în acea zi am obținut fără greutate acordul ca în restul teritoriului italian să li se ia autorităților italiene responsabilitatea tuturor problemelor referitoare la armament şi la producție şi să-mi fie transferate mie. Surpriza a fost mare când, la câteva ore după semnarea acestor trei decrete, s-a aflat că Mussolini a fost eliberat din captivitate. La fel ca şi mine, cei doi Gauleiteri îşi vedeau redus la zero sporul de putere pe care tocmai îl dobândiseră: „Fiihrerul nu poate totuşi să-i ceară aşa ceva Ducelui!" îşi ziceau ei. L-am întâlnit pe Hitler puțin mai târziu şi i-am propus să anuleze decizia care îmi extindea atribuțiile. Credeam că o să accepte această idee, dar am fost foarte surprins să-1 aud refuzând categoric şi declarând că decretul rămâne valabil. I-am semnalat atunci că, dacă se constituie un nou guvern fascist care se plasează sub autoritatea lui Mussolini, acest decret va reprezenta o atingere adusă suveranității Italiei şi că, de aceea, ar trebui să fie abrogat. După un moment de gândire, a decis: „Să-mi prezinți la semnat un nou exemplar al decretului, dar cu data de mâine, în felul acesta, nimeni n-o să spună că eliberarea Ducelui este un obstacol în calea ordinelor mele."10 Fără îndoială, Hitler fusese informat - şi aceasta chiar cu câteva zile înainte de amputarea Italiei de Nord - ca se descoperise locul unde era sechestrat Mussolini. Sunt tentat să cred că tocmai din cauză că eliberarea lui Mussolini devenise iminentă ne convocase atât de repede al Cartierul General.

A doua zi, Mussolini sosea la Rastenburg. Hitler, sincer emoționat, 1-a îmbrățişat. La aniversarea Pactului Tripartit, el i-a adresat Ducelui, omul de care-1 legau „sentimente de prietenie, urările cele mai calde pentru viitorul Italiei, căreia fascismul i-a redat onoarea şi libertatea".

Cu numai paisprezece zile în urmă, Hitler amputase Italia.

Capitolul 22 DECLINUL

Până în toamna lui 1943, curba ascendentă a producției noastre de armament a fost de natură să-mi întărească poziția. După ce am stors aproape tot ce era de stors din resursele industriei germane, am încercat să exploatez, în profitul acesteia, capacitatea țărilor europene supuse influenței noastre.1 La început, Hitler ezitase să mobilizeze potențialul industrial al țărilor occidentale. Mai târziu, a vrut chiar ca teritoriile ocupate în Est să fie dezindustrializate, căci, susținea el, industria favorizează comunismul şi contribuie la declanşarea unui fenomen indezirabil: apariția unei pături de intelectuali. Dar, curând, realitatea condițiilor economice din țările ocupate s-a dovedit mai tare decât viziunile lui Hitler. Gândirea lui era destul de practică pentru a-şi da seama de foloasele pe care o industrie intactă ni le-ar fi putut asigura din punct de vedere al aprovizionării trupelor.

Dintre toate țările industriale ocupate, Franța era cea mai importantă. Până în primăvara lui 1943, profitaserăm foarte puțin de producția industrială franceză. Recrutarea mâinii de lucru, făcută cu forța de către Sauckel, ne adusese mai mult dezavantaje decât avantaje, într-adevăr, pentru a scăpa de munca obligatorie, lucrătorii francezi fugeau din fabrici. Or, o bună parte dintre acestea produceau armament pentru noi. în mai 1943, m-am plâns pentru prima dată lui Sauckel. în iulie, cu prilejul unei consfătuiri ținute la Paris, am propus ca uzinele franceze - sau măcar cele care lucrau pentru noi - sa fie protejate împotriva lui Sauckel.

Proiectul pe care-1 concepusem împreună cu colaboratorii mei consta în fabricarea în Franța, dar şi în Belgia şi Olanda, a bunurilor destinate populației civile a Germaniei, adică îmbrăcăminte, încălțăminte, textile, mobilă, pentru a reprofila pe producția de armament uzinele germane care asigurau aceste bunuri, în primele zile ale lui septembrie, îndată după ce am preluat ansamblul producției germane, 1-am invitat la Berlin pe ministrul francez al Producției, Bichelonne. Profesor la Sorbona, el avea reputația unui om energic si competent.

Nu fără oarecare fricțiuni cu Ministerul Afacerilor Externe, reuşisem să obțin acordul ca Bichelonne să fie tratat ca oaspete al guvernului. Pentru aceasta am fost obligat să apelez la Hitler, căruia i-am declarat că Bichelonne „nu va intra pe scara de serviciu". Ministrul francez a fost deci găzduit la Berlin, în casa de oaspeți a Guvernului Reichului. Cu cinci zile înainte de sosirea lui Bichelonne, Hitler mi-a confirmat că este de acord cu intenția noastră

de a planifica producția europeană şi cu ideea ca Franța să aibă aceleaşi drepturi ca şi celelalte națiuni. Amândoi plecam de la principiul că, pentru această planificare a producției, cuvântul hotărâtor aparținea Germaniei.3

L-am primit pe Bichelonne la 17 septembrie 1943; curând, aveau să ne unească relații foarte amicale. Amândoi eram tineri, credeam că avem viața înainte şi ne promiteam să evităm în viitor erorile comise de generația care era la putere în această perioadă de război mondial. Aş fi fost gata ca, mai târziu, să anulez dezmembrarea Franței proiectată de Hitler, cu atât mai mult cu cât, după părerea mea, traseul frontierelor, într-o Europă angajată; într-un proces comun de producție, n-ar mai fi avut importanță.; Şi Bichelonne, şi eu ne lăsam furați de această utopie, ceea ce arată cât de mult ne complăceam într-o lume de iluzii şi himere.

în ultima zi a negocierilor, Bichelonne a solicitat o convorbire cu mine între patru ochi. Mi-a explicat că, la instigarea lui Sauckel, Laval, şeful guvernului francez, îi interzisese să discute-cu mine problema deportării mâinii de lucru franceze în Germa-; nia;4 m-a întrebat atunci dacă aş fi de acord cu abordarea acestei chestiuni. La răspunsul meu afirmativ, Bichelonne mi-a relatat despre stările de lucruri care-1 îngrijorau, în cele din urmă, 1-am întrebat dacă o stopare a deportărilor de forță de muncă din întreprinderile industriale franceze 1-ar linişti. Mi-a răspuns, vizibil uşurat: „Dacă acest lucru este posibil, toate problemele mele se rezolvă, inclusiv cele derivând din programul asupra căruia tocmai am căzut de acord. Aceasta, o spun cu toată sinceritatea, ar pune practic capăt recrutării de mână de lucru franceză pentru Germania." îl înțelegeam perfect, dar eu n-aveam alt mijloc de a face ca industria franceză să lucreze în profitul Germaniei. Dădeam astfel peste cap toate regulile: Bichelonne trecea pur şi simplu peste indicațiile lui Laval, iar eu îl dezavuam pe Sauckel; încheiaserăm împreună, din proprie inițiativă, o înțelegere cu bătaie lungă.

îndată după această convorbire în doi, am intrat în şedința plenară, prilej pentru jurişti de a discuta îndelung asupra ultimelor puncte litigioase din acordul nostru. Dezbaterile ar mai fi putut dura ore întregi - dar la ce bun? Paragrafele, chiar bine cizelate, nu puteau înlocui bunăvoința şi spiritul cooperant. Am hotărât să pun capăt acestor discuții greoaie, propunându-i lui Bichelonne să pecetluim pactul nostru printr-o strângere de mână. Juriştii celor două părți erau vizibil uluiți. Oricum, acest acord încheiat în afara oricărei formalități a fost respectat până la sfârşit, având grijă ca industria franceză să rămână neatinsă, chiar atunci când nu mai prezenta nici un interes pentru noi, când Hitler ne ordonase s-o distrugem.

Programul nostru s-a dovedit avantajos pentru ambele țări: noi ne-am majorat capacitatea de producție în domeniul armamentului, iar francezii, la rândul lor, au ştiut să prețuiască şansa de a putea, în plin război, să-şi relanseze producția şi să obțină aceleaşi rezultate ca în timp de pace. Dispunând de colaborarea Comandamentului Militar pentru Franța, s-a ales din toată țara un număr de întreprinderi care au fost declarate „unități protejate"; un afiş care, purtând semnătura mea în facsimil, mă angaja personal prevedea expres că toți lucrătorii din aceste uzine vor fi luați din mâinile lui Sauckel. Dar a trebuit, de asemenea, să fie întărită industria de bază a Franței, să se asigure transporturile şi alimentația, în aşa fel încât, în cele din urmă, aproape toate întreprinderile importante, l O 000 în ultimă analiză, au beneficiat de un statut care le punea la adăpost de imixtiunile lui Sauckel.

Sfârşitul de săptămână 1-am petrecut împreună cu Bichelonne la vila de la țară a prietenului meu Arno Breker. La începutul săptămânii următoare, le-am adus la cunoştință colaboratorilor lui Sauckel acordurile pe care le încheiasem. Solicitam ca, de-acum înainte, să caute a-i îndruma pe lucrătorii francezi să meargă la lucru în întreprinderile franceze. Precizam că numărul acestora va conta ca făcând parte din „contingentul repartizat industriei de război germane".

Zece zile mai târziu eram la Cartierul General, pentru a-1 devansa pe Sauckel în prezentarea raportului la Hitler; într-adevăr, experiența mă învățase că avantajul aparținea celui care reuşea primul să-şi expună argumentele. Hitler s-a arătat mulțumit, a aprobat acordurile pe care le încheiasem şi a spus chiar că eventualitatea unor tulburări sau greve ce ar frâna producția nu e cazul să ne sperie.7 Cu aceasta, activitatea lui Sauckel în Franța era ca şi terminată. Până atunci, fuseseră deportați în Germania 50 000 de lucrători în fiecare lună. în curând, acest număr s-a redus la 5000.8 Câteva luni mai târziu, la l martie 1944, Sauckel raporta plin de amărăciune: „Serviciile mele din Franța mi-au transmis: «Aici totul s-a sfârşit! N-are rost să mai facem ceva!...» în toate prefecturile se afirma: miniştrii Bichelonne şi Speer au încheiat un acord. Laval mi-a spus: «Acum nu mai furnizez mână de lucru Germaniei!». La puțin timp după aceea, am procedat la fel față de Olanda, Belgia şi Italia.

La 20 august 1943, Heinrich Himmler a fost numit ministru de Interne al Reichului. Până atunci el fusese Reichsfuhrerul atotputernicului SS, despre care se vorbea ca despre „un stat în stat"; dar calitatea de şef al poliției făcuse din Himmler, în mod curios, un subordonat al ministrului Frick.

Puterea Gauleiterilor, care erau protejați de Bormann, contribuise la fărâmițarea autorității de stat. Printre Gauleiteri se puteau distinge două grupe: pe de o parte bătrânii, cei care se aflau în funcții încă dinainte de 1933; ei erau pur şi simplu incapabili să conducă un aparat administrativ. Alături de aceştia, în cursul anilor, se ridicase din şcoala lui Bormann o nouă categorie: tineri, cei mai mulți cu pregătire juridică, ieşiți din rândul cadrelor administrației, ei aveau calificarea necesară pentru a întări sistematic influența partidului în stat.

Hitler instituise în regimul său un anumit număr de sisteme cu două direcții. Funcția de Gauleiter ținea de aceste sisteme: în calitatea lor de activişti ai partidului, Gauleiterii erau plasați sub autoritatea lui Bormann. Pe linie de stat, erau însă „comisari însărcinați cu apărarea Reichului", funcție care-i subordona direct ministrului de

Interne. Atât timp cât postul acesta a fost deținut de un ministru slab ca Frick, Bormann n-a avut motiv să se teamă de reglementarea respectivă. Dar observatorii scenei politice intuiau că Himmler, noul ministru de Interne, va fi un concurent serios pentru Bormann.

Eu însumi eram de această părere şi doream să-1 văd pe Himmler sporindu-şi puterea. Speram, înainte de toate, că el va şti să se opună lui Bormann şi să stopeze destrămarea treptată a administrației Reichului. De altminteri, Himmler mi-a promis imediat că-i va trage la răspundere pe Gauleiterii care vor da dovadă de indisciplină în treburile administrative ale țării.9

La 6 octombrie 1943 am vorbit în fața Reichsleiterilor şi a Gauleiterilor. Ecoul avut de acest discurs dovedea că urma să se producă o cotitură. Scopul meu era să deschid ochii conducătorilor politici ai Reichului asupra realității situației, să-i fac să se trezească din iluzia că vom putea pune în funcțiune o mare rachetă şi, în sfârşit, să le demonstrez că inamicul era acum cel care ne dicta ce să producem. Venise timpul, şi răstimpul, să modificăm structurile economice ale Germaniei care, parțial, erau încă cele ale unei țări în vreme de pace; din şase milioane de persoane care lucrau pentru industria bunurilor de consum, trebuia să afectăm un milion şi jumătate de lucrători industriei de armament, bunurile de consum urmând a fi produse de acum înainte în Franța. Recunoşteam că această procedură va permite Franței să pornească de la o bază favorabilă după război, în fața asistenței, care mă asculta împietrită, am declarat: „Sunt de părere că, dacă vrem să câştigăm acest război, trebuie să fim primii care consimt la sacrificii."

Gauleiterii prezenți s-au simțit şi mai provocați când am continuat, într-un mod cam prea brutal: „Vă rog să luați nota de următoarele: până acum, unele diviziuni teritoriale au refuzat să întrerupă producția anumitor bunuri de consum; acest lucru nu mai poate fi tolerat. Aşadar, atunci când diviziunile teritoriale nu se vor conforma directivelor mele în termen de paisprezece zile, voi decide eu însumi închiderea uzinelor respective. Şi pot să vă asigur că sunt hotărât să fac astfel ca autoritatea Reichului să fie respectată cu orice preț. Am vorbit despre aceasta cu Reichsfiihrerul SS Himmler si, de acum încolo, voi lua măsurile ce se impun față de diviziunile teritoriale care nu se conformează."

Gauleiterii au fost, desigur, mai puțin şocați de politica de austeritate pe care-mi propuneam s-o urmez decât de aceste ultime două fraze. Nici n-am apucat să termin discursul, că unii dintre ei, conduşi de bătrânul Burkel, au tăbărât, furioşi, asupra mea; gesticulând şi vociferând, îmi reproşau că i-am amenințat cu lagărul de concentrare. Pentru a rectifica puțin acest ultim punct, 1-am rugat pe Bormann să-mi mai dea o dată cuvântul. Dar m-a refuzat. Cu o amabilitate de ipocrit, m-a asigurat că nu mai este nevoie să iau cuvântul, deoarece nu e nici o neînțelegere.

Seara, după această şedință, mai mulți dintre Gauleiterii care nu făcuseră economie la alcool a trebuit să fie ajutați să ajungă la trenul special ce urma să-i ducă, în noaptea aceea, la Cartierul General. A doua zi dimineață, 1-am rugat pe Hitler să-şi îndemne colaboratorii politici la mai multă cumpătare; dar, ca întotdeauna, el a menajat susceptibilitatea celor care-i fuseseră camarazi încă de la început. De altminteri, Bormann îl şi informase despre încontrarea mea cu Gauleiterii.10 Hitler mi-a dat de înțeles că aceştia erau cu toții furioşi pe mine, fără să-mi încredințeze şi alte amănunte în această privință. S-a văzut clar că Bormann reuşise din primul moment să-mi submineze creditul de care mă bucuram la Hitler, sau cel puțin începuse să o facă. El continua cu perseverență să mă sape. Şi cel care-i dăduse ocazia eram eu însumi. De atunci nu am mai putut conta pe simpatia lui Hitler ca pe un bun definitiv câştigat.

Himmler promisese că va impune respectarea directivelor ce emanau de la autoritățile Reichului. Curând aveam să-mi dau seama cât valora şi cuvântul lui. I-am trimis dosarele referitoare la unele probleme asupra cărora eram în total dezacord cu câțiva Gauleiteri. Timp de mai multe săptămâni n-am primit nici o reacție. Totuşi, într-o zi, Stuckart, Secretarul de Stat al lui Himmler, deconcertat, mi-a comunicat că ministrul de Interne transmisese dosarele frumuşel lui Bormann şi că răspunsul acestuia tocmai sosise. Bormann spunea că au fost reexaminate de Gauleiteri toate problemele în discuție şi că, aşa cum era de aşteptat, s-a dovedit că directivele lui Speer fuseseră greşite, împotrivirea Gauleiterilor fiind, în fond, perfect justificată. Reieşea că Himmler acceptase această concluzie. Speranța mea de a vedea întărindu-se autoritatea Reichului s-a spulberat, coaliția Speer-Himmler destrămându-se. De abia câteva luni mai târziu am aflat de ce toate încercările mele în această direcție erau sortite eşecului. Hanke, Gauleiterul Sileziei Inferioare, mi-a explicat că Himmler întreprinsese efectiv un atac împotriva atotputerniciei Gauleiterilor. Le dăduse ordine prin intermediul comandanților SS ai diviziunilor teritoriale, ceea ce echivala cu un afront. Dar, spre surprinderea lui, Himmler fusese constrâns să constate foarte curând că Gauleiterii aveau spatele asigurat în Centrala partidului, condusă de Bormann. într-adevăr, peste câteva zile, Bormann a reuşit să-1 determine pe Hitler să-i interzică lui Himmler asemenea ingerințe. în momentul deciziei, resortul cel mai puternic rămâneau relațiile sentimental-camaradereşti, fidelitatea dintre Hitler şi cei care-i însoțiseră ascensiunea în anii douăzeci, fidelitate rămasă intactă în ciuda disprețului pe care Fiihrerul îl avea, în particular, față de unii dintre ei. Nici Himmler şi nici SS-ul n-au fost în stare să le fisureze. După eşecul acestei acțiuni pe care o condusese cu stângăcie, şeful SS a renunțat definitiv la ideea de a face să prevaleze autoritatea Reichului asupra diviziunilor teritoriale.

Contrar voinței lui Himmler, „comisarii cu probleme de apărare ai Reichului" nu erau convocați la şedințele de la Berlin. Pe viitor, Himmler s-a mulțumit să-şi ralieze primarii şi funcționarii plasați la conducerea marilor

circumscripţii, mai puţin expuşi din punct de vedere politic. Bormann şi Himmler, care de altfel se turuiau, redeveniseră buni amici. Discursul meu nu reuşise decât să pună în lumină interesele respective, să dezvăluie raportul de forţe şi să-mi slăbească poziţia.

Pentru a treia oară într-un interval de câteva luni, eşuasem în încercarea de a da mai multă eficienţă puterii şi de a valorifica mai bine posibilităţile pe care le oferea regimul. Dorind să evit per-spectiva ameninţătoare a unui impas, m-am hotărât să trec la ofensivă. La cinci zile după discursul meu, am făcut în aşa fel încât Hitler să-mi încredinţeze problemele de urbanism ce urmau a fi rezolvate în oraşele atinse de bombardamente. Am obţinut depline puteri într-un domeniu la care adversarii mei, şi nu în ultimul rând Bormann, ţineau mai mult decât la numeroasele probleme puse de război. De-acum, unii considerau reconstrucţia oraşelor ca fiind cea mai importantă dintre sarcinile lor viitoare. Decretul lui Hitler le reamintea că, în această materie, vor depinde de mine.

De altminteri, voiam, în acelaşi timp, să preîntâmpin un pericol care decurgea din radicalismul ideologic al Gauleiterilor: distrugerile survenite în oraşe le serveau drept un bun pretext pentru a demola monumentele istorice, chiar dacă acestea mai puteau fi restaurate.

într-o zi, de exemplu, după un teribil bombardament asupra Essenului, eram împreună cu Gauleiterul local şi priveam, de pe un acoperiş în terasă, ruinele oraşului; interlocutorul meu mi-a declarat în treacăt că şi catedrala din Essen va fi demolată, pentru că şi aşa este avariată de bombardamente şi nu face decât să împiedice modernizarea oraşului. De asemenea, am primit un strigăt de ajutor de la primarul Mannheimului: era vorba de necesitatea de a întrerupe demolarea castelului din oraş, care arsese, precum şi a Teatrului Naţional. Am mai aflat că la Stut-tgart, Gauleiterul voia să radă de pe faţa pământului castelul care fusese incendiat.11

în toate cazurile pe care le-am citat, argumentele invocate erau aceleaşi: „Jos cu castelele şi bisericile! După război o să con-struim noi propriile noastre monumente!" Ceea ce se manifesta astfel nu reprezenta numai sentimentul de inferioritate al mai-marilor partidului faţa de trecut; mult mai caracteristic era argumentul invocat de unul dintre Gauleiteri, pentru a-şi justifica ordinul de demolare a unui monument: castelele şi edificiile religioase sunt bastioane ale reacţiunii, un obstacol în calea revoluţiei noastre. Aici se revela un fanatism care aparţinuse perioadei de început a partidului, dar care, în compromisurile şi aranjamentele cu puterea, puţin câte puţin se tocise.

Pentru mine, păstrarea trecutului istoric al oraşelor germane şi pregătirea reconstrucţiei pe baze raţionale aveau o asemenea importanţă, încât, în noiembrie şi decembrie 1943, atunci când războiul atingea punctul de paroxism şi de cotitură, adresam tuturor Gauleiterilor o scrisoare al cărei conţinut se îndepărta, într-o măsură importantă, de ideile care stătuseră la baza proiectelor mele de dinainte de război. Preconizam să se renunţe la ambiţiile artistice exagerate şi să se meargă pe linia economiilor. Recomandam o planificare generoasă a transporturilor, pentru a se evita asfixierea oraşelor, construirea prin metode industriale a locuinţelor, asanarea vechilor cartiere, construirea de imobile comerciale în cartierele din centru.12 Nu se mai punea problema ridicării de mari edificii monumentale. Pentru aşa ceva ne trecuse între timp pofta şi mie, şi lui Hitler, interlocutorul meu pe tema marilor linii ale concepţiei privind urbanismul.

La începutul lui noiembrie, trupele sovietice s-au apropiat de Nikopol, centrul minelor de mangan. în acea perioadă s-a produs un incident care 1-a pus pe Hitler într-o lumină la fel de ciudată cum a fost şi cea pe care Goring şi-o proiectase asupră-şi, prin ordinul dat generalului-comandant al Aviaţiei de vânătoare de a raporta, în mod premeditat, neadevăruri.

In primele zile ale lui noiembrie 1943, Zeitzler, şeful Statului-Major General, foarte iritat, mi-a telefonat ca să mă avertizeze că tocmai avusese o discuţie aprinsă cu Hitler. Acesta din urmă ţinea cu dinţii de ideea atragerii la apărarea Nikopolului a tuturor diviziilor disponibile ce se găseau în apropierea oraşului. Fără mangan, afirmase Hitler, pradă unei mari agitaţii, pierdem războiul cât de curând! Speer, mai spusese el, s-ar vedea obligat ca în termen de trei luni să oprească producţia de armament, căci n-ar mai avea rezerve.13 Zeitzler îmi cerea cu insistenţă să-i vin în ajutor. Părerea generalului era că, în loc de a concentra trupele, sosise timpul să se înceapă retragerea, dacă se dorea să se evite un nou Stalingrad.

M-am întâlnit imediat cu experţii noştri în industria siderurgică, Rochling şi Rohland, pentru a face un bilanţ al rezervelor de mangan. Desigur, acest metal era unul dintre elementele cele mai necesare producţiei de oţeluri speciale. După telefonul lui Zeitzler însă, era nu mai puţin evident că uzinele de mangan din Rusia de sud puteau fi considerate, într-un fel sau altul, pierdute. Consfătuirile mele cu experţii m-au condus la un rezultat surprinzător de pozitiv. La 11 noiembrie, le comunicam prin telex lui Hitler şi lui Zeitzler: „Dacă păstrăm procesele de fabricaţie actuale, dispunem în teritoriul Reichului de stocuri de mangan pentru o perioadă de unsprezece-douăsprezece luni. în caz că pierdem Nikopolul, «Uniunea industrială Fierul» ne garantează că, prin adoptarea altor procedee de fabricaţie, putem rezista optsprezece luni cu aceste rezerve, fără a compromite fabricaţia celorlalte aliaje."14 în acelaşi timp, constatam că nici chiar pierderea oraşului Krivoi Rog, situat în apropiere de Nikopol, pe care Hitler voia să-1 păstreze cu preţul unei mari bătălii defensive, n-ar împiedica desfăşurarea normală a producţiei de oţel a Germaniei.

Două zile mai târziu, când tocmai ajungeam la Cartierul General al Fiihrerului, Hitler, în toane proaste, m-a luat în primire pe un ton tăios, pe care până atunci nu-1 întrebuinţase niciodată faţă de mine: „Ce ţi-a venit să-i trimiţi

şefului de Stat-Major General memoriul dumitale privind stocurile de mangan?" Mă aşteptasem ca Hitler să n-aibă nici un motiv de nemulţumire; descumpănit, n-am putut să-i spun decât atât: „Dar, mein Fiihrer, lucrurile stau totuşi bine!" Hitler a ţinut-o pe-a lui: „Dumneata n-ai în nici un caz de ce să trimiţi vreun memoriu şefului de Stat-Major! Dacă doreşti ceva, atunci am marea rugăminte să mi te adresezi mie! M-ai pus într-o situaţie penibilă. Tocmai am dat ordin să se strângă toate forţele disponibile pentru a apăra Nikopolul. Aveam, în sfârşit, un motiv pentru a forţa Grupul de armate să se bată! Şi, poftim, Zeitzler vine cu memoriul dumitale. Iar eu cad de mincinos! Sa ştii, dacă pierdem Nikopolul, dumneata eşti de vină. îţi interzic, o dată pentru totdeauna, sa mai transmiţi cuiva vreun memoriu. Ai înţeles? îţi interzic acest lucru!"

Cu toate acestea, memoriul meu şi-a făcut efectul, căci, puţin mai târziu, Hitler a renunţat la bătălia pentru apărarea minelor de mangan; cum, pe de altă parte, presiunea trupelor sovietice în aceasta regiune încetase, Nikopolul nu a căzut decât la 18 februarie 1944.

în ziua aceea, i-am prezentat lui Hitler un al doilea memoriu, care conţinea calculul rezervelor noastre pentru toate metalele de aliaj. Precizând că aceste calcule nu ţineau cont de metalele provenind din Balcani, din Turcia, de la Nikopol, din Finlanda şi din Norvegia, lăsam, cu precauţiile de rigoare, să se înţeleagă că eu consideram ca posibilă pierderea acestor teritorii. Rezultatele erau sintetizate în tabelul următor.

în memoriul meu, acest tabel era însoţit de remarca următoare: „Cele mai slabe sunt rezervele noastre de crom, ceea ce este foarte grav, căci fără crom menţinerea unei industrii de armament foarte dezvoltate devine imposibilă. Dacă, într-o zi, cromul pe care-1 luăm din Balcani şi din Turcia va înceta să ne mai vină, acoperirea necesarului e garantată actualmente numai pentru 5, 6 luni. Asta înseamnă că, după epuizarea stocurilor de lingouri, care ar prelungi cu două luni termenul sus-men-ţionat, producţia noastră ar mai putea continua o perioadă de una până la trei luni, şi aceasta în ramurile cele mai importante şi mai diverse ale armamentului: avioane, tancuri, vehicule motorizate, obuze antitanc, submarine, aproape întreaga producţie de tunuri; până atunci se consumă stocurile utilizate pentru producţie."15

Stoc naţional	Import	Consum	Rezervă /luni	
Mangan	140 000 t	8 100 t	15>500t	19
Nichel	6 000 t	190 t	750	10
Crom	21 000 t	3751 t	5,6	
Wolfram	1 330 t	1601	10,6	
Molibden	425 t	15,5 t	69,5 t	7,8
Siliciu	17 900 t	4 200 t	7 000 t	6,4

Aceasta nu voia să însemne nimic altceva decât că războiul se va termina la aproximativ zece luni după pierderea Balcanilor. Hitler a ascultat fără să scoată un cuvânt expozeul meu potrivit căruia nu Nikopolul, ci Balcanii vor fi aceia care vor influenţa deznodământul războiului. Apoi, nemulţumit, s-a întors spre Saur, adjunctul meu, pentru a discuta cu el noi programe privind tancurile.

Până în vara lui 1943, la începutul fiecărei luni, Hitler îmi cerea telefonic să-i comunic ultimele cifre ale producţiei, pe care le nota pe o listă pregătită dinainte, îi dădeam cifrele în ordinea prevăzută şi el le înregistra, de regulă, exclamând: „Foarte bine! Dar e grozav! Serios, o sută zece «Tiger»? înseamnă că e mai mult decât ai promis... Şi câte tancuri «Tiger» crezi că poţi livra luna viitoare? Acum orice tanc în plus are importanţa lui..." Uneori termina aceste convorbiri cu scurte indicaţii asupra situaţiei militare: „Astăzi am luat Harkovul. Operaţiunile merg bine. Mulţumesc pentru telefon. Te rog să transmiţi omagiile mele doamnei. Dânsa este tot la Obersalzberg? încă o dată, transmite-i, te rog, omagiile mele." îi mulţumeam şi încheiam cu un „Heil, mein Fiihrer!" la care uneori răspundea cu „Heil, Speer!" Această formulă era în gura lui Hitler o distincţie pe care rar o acorda lui Goring, Goebbels sau altuia dintre familiarii săi şi în care se ascundea o nuanţă de ironie la adresa lui „Heil, mein Fuhrer!", utilizat în mod oficial, în asemenea clipe mă simţeam recompensat pentru munca mea. Nu-mi dădeam seama de toată condescendenţa din acest ton de familiaritate. Fără îndoială, fascinaţia primilor ani, simplitatea de care dăduse dovadă faţa de mine în viaţa din afara cadrului oficial dispăruseră de mult; fără îndoială, pierdusem poziţia specială şi privilegiată pe care o ocupasem când eram arhitectul lui, pentru a deveni unul printre atâţia alţii din aparatul de stat; dar, în ciuda tuturor schimbărilor, cuvântul lui Hitler nu pierduse nimic din puterea lui magică. De altfel, privind lucrurile mai de aproape, cuvântul lui, sau ceea ce reprezenta acesta, constituia miza tuturor intrigilor si a tuturor rivalităţilor. Poziţia fiecăruia dintre noi depindea de acest cuvânt.

Cu timpul, Hitler a încetat să-mi mai telefoneze; este greu de determinat momentul exact, în orice caz, neîndoielnic că, începând din toamna lui 1943, luase obiceiul să ceară să i se facă legătura la telefon cu Saur, căruia îi solicita date referitoare la producţia de sfârşit de lună.16 în ce mă priveşte, n-am făcut nimic pentru a-mi redobândi creditul anterior, fiindcă îi recunoşteam lui Hitler dreptul de a-mi lua înapoi ceea ce îmi încredinţase. Cum, pe de altă parte, Bormann întreţinea relaţii excelente atât cu Saur, cât şi cu Dorsch, care erau amândoi vechi tovarăşi de partid, încetul cu încetul m-a cuprins un sentiment de nesiguranţă în propriul meu minister.

Fiecăruia dintre cei zece directori generali ai mei le-am ataşat câte un reprezentant al Industriei.17 Aceasta era deocamdată o încercare de a-mi asigura poziţia. Dar iată că tocmai Saur şi Dorsch au reuşit să împiedice aplicarea

acestei măsuri în departamentele lor. La un moment dat se înmulțiseră indiciile că, sub conducerea lui Dorsch, în ministerul meu se urzeau nişte intrigi; atunci am pus la cale un fel de lovitură de stat, numind, la 21 decembrie 1943, în fruntea Serviciilor de Personal şi în cel al Organizării18, doi oameni de încredere, pe care-i avusesem colaboratori pe vremea când mă ocupam de construcții, şi punând în subordinea lor Organizația Todt, care, până atunci, rămăsese autonomă.

Ca să scap şi să uit de obligațiile împovărătoare ale anului 1943, de intrigile care-1 marcaseră şi de numeroasele dezamăgiri personale încercate, a doua zi am plecat în Laponia de Nord, cel mai îndepărtat şi cel mai pustiu dintre toate teritoriile asupra cărora se întindea influența noastră. Hitler, care în 1941 şi 1942 îmi respinsese cererea de a pleca într-o călătorie în Norvegia, în Finlanda sau în Rusia sub pretext că mă expun unui risc prea mare şi că nu se poate dispensa de prezența mea, de data aceasta mi-a aprobat fără nici o ezitare.

Am decolat în zori cu noul meu Condor, un cvadrimotor al uzinelor Foche-Wulf; aparatul avea rezervoare suplimentare care-i dădeau o autonomie foarte mare.19 Mă însoțeau violonistul Siegfried Borries şi un prestidigitator amator, devenit celebru după război sub numele Kalanag, căci, în loc să țin discursuri, voiam să organizez un Crăciun simpatic pentru soldații şi lucrătorii Organizației Todt din Marele Nord. Zburând la mică altitudine, am putut admira lacurile finlandeze, unul dintre scopurile voiajului la care visasem în anii tinereții şi pe care eu şi soția mea voiserâm să le străbatem cu barca pliantă şi cu cortul.

Imediat după-amiază, dar, în această regiune nordică, datorită diferenței de fus orar, spre sfârşitul amurgului, aparatul nostru a aterizat pe o pistă primitivă - un câmp înzăpezit balizat cu lămpi de petrol, nu departe de Rovaniemi.

A doua zi, am plecat într-o maşină deschisă spre nord. Aveam de străbătut 600 de kilometri până la Petsamo, un mic port la Oceanul înghețat. Am trecut printr-un peisaj monoton, care amintea înălțimile alpine, dar soarele, ascuns după orizont, arunca asupra decorului o lumină schimbătoare, trecând de la galben la roşu prin toate nuanțele intermediare. Spectacolul era de o frumusețe ireală. La Petsamo, am sărbătorit Crăciunul cu lucrătorii, soldații şi ofițerii, iar în serile următoare, acelaşi lucru 1-am făcut în celelalte unități. Noaptea am petrecut-o în baraca din lemn a generalului care comanda frontul de la Oceanul înghețat. Apoi ne-am dus să vizităm nişte posturi avansate în Peninsula Pescarilor: acolo era sectorul cel mai nordic al frontului, cel mai neospitalier, la numai 80 de kilometri de Murmansk. Ne înconjura o singurătate apăsătoare. O lumină palidă, bătând spre verde, cu raze piezişe străpungând nori de ceață şi de zăpadă se lăsa asupra unui peisaj golaş, pietrificat, în care totul părea mort. înaintam încet pe schiuri, însoțit de generalul Hengl. Am ajuns cu greu. Una dintre unitățile care ocupau acele poziții mi-a demonstrat eficiența mortierului de 150 asupra unei cazemate sovietice. Participam pentru prima dată la un exercițiu de tir real. Asistasem, e adevărat, o dată, la capul Gris Nez, la un exercițiu de tir al uneia dintre bateriile de tunuri grele pe care le aveam acolo. Se crease aparența că se trage asupra localității Dover, situată chiar în fața, dar comandantul bateriei mi-a explicat după aceea că, în realitate, procedase în aşa fel încât obuzele să cadă în mare. Aici, dimpotrivă, obuzul făcuse țăndări adăpostul sovietic, îndată, chiar alături de mine, fără să scoată un strigăt, s-a prăbuşit un caporal; un trăgător de elită sovietic țintise prin vizorul plăcii de blindaj şi-1 lovise în cap. Era întâia oară - oricât de straniu ar suna această afirmație - când mă confruntam în mod direct cu adevărata realitate a războiului. Până în ziua aceea considerasem mortierul nostru numai o realizare tehnică testată pe câmpul de tragere. Acum, dintr-o dată, vedeam că acest instrument, pe care-1 cunoscusem doar din punct de vedere teoretic, poate ucide ființe umane.

în cursul călătoriei, i-am auzit pe ofițeri şi pe soldați plân-gându-se în cor de slaba aprovizionare cu arme uşoare de infanterie. Le lipsea mai ales un pistol-mitralieră eficace; soldații se descurcau cu pistoale capturate de la sovietici.

Reproşurile se îndreptau către Hitler. Fostul caporal de infanterie din primul război mondial rămânea un adept al armei care-i era familiară: puşca, în vara lui 1942, respinsese propunerea noastră de a dota infanteria cu un pistol-mitralieră, deja pus la punct, şi decretase că puşca este mai potrivită pentru nevoile infanteriei. Experiența lui de luptător în tranşee avea ca rezultat, după cum îmi dădeam seama acum în practică, şi faptul că atribuia o asemenea importanță armelor grele şi tancurilor - care-1 impresionaseră cândva - încât lăsa pe planul doi perfecționarea şi fabricarea armelor de infanterie.

îndată după întoarcere, am încercat să remediez această deficiență. La începutul lui ianuarie, Statul-Major al Armatei de uscat şi comandantul-şef al Armatei de rezervă au pus la punct un program pentru infanterie, cu obiective precise. Hitler, care îşi era propriul său expert în probleme de armament, şi-a dat acordul, dar numai după şase luni, pentru a ne face îndată reproşuri, când programul nu s-a îndeplinit în termenul stabilit, în interval de nouă luni am realizat în acest domeniu foarte important o creştere considerabilă a producției; în ce priveşte pistoalele-mitralieră (model numit Sturmgewehr), producția anterioară, minimală ce-i drept, a fost depăşită de douăzeci de ori.20 Am fi putut obține aceste rezultate cu doi ani mai devreme, căci, în domeniul respectiv, aveam posibilitatea să exploatăm capacitățile de producție ce nu erau mobilizate pentru fabricarea armamentului greu.

A doua zi, am vizitat uzina de nichel de la Kolosjokki, singura noastră sursă de nichel: aceasta era, de fapt, adevărata țintă a voiajului meu de Crăciun. Acolo am observat că minereul de nichel se îngrămădea pe halda minei, fără a fi evacuat, în timp ce mijloacele de transport erau mobilizate pentru construirea unei centrale ce trebuia să fie

protejată cu pereţi din beton. Am stabilit că lucrările pentru centrală sunt mai puţin urgente. Capacitatea de transport a stocurilor de nichel înmagazinate a crescut. Seara, în mijlocul unei păduri sălbatice, departe de lacul Inari, muncitori forestieri germani şi laponi s-au adunat în jurul unui foc mare; stivuit cu mână de meşter, lemnul care ardea ne încălzea şi ne lumina; Siegfried Borries a deschis petrecerea cu celebra Ciacona din Partita în re minor de Bach. Apoi, plecând cu schiurile într-o călătorie nocturnă de câteva ore, am ajuns la o tabără de corturi ale laponilor. Dar, din cauză că vântul şi-a schimbat direcţia şi a umplut de fum cele două jumătăţi de cort, am ratat „idila" unei nopţi cu minus treizeci de grade şi aurora boreală. Am ieşit sub cerul liber şi, la ora 3, m-am băgat în sacul de dormit, care era din piele de ren. Dimineaţă m-am sculat cu o durere acută la genunchi.

Câteva zile mai târziu eram din nou la Cartierul General al lui Hitler. La iniţiativa lui Bormann, miniştrii cei mai importanţi fuseseră convocaţi pentru o mare şedinţă, în cursul căreia trebuia sa fie stabilit programul de lucru pentru anul 1944; cu ocazia aceasta, Sauckel urma să-şi prezinte reclamaţiile împotriva mea. în ajun, îi propusesem lui Hitler ca, într-o şedinţă prezidată de Lammers, să discutăm punctele litigioase pe care numai noi le puteam clarifica. La această propunere, Hitler şi-a ieşit pur şi simplu din fire, spunându-mi pe un ton glacial că nu admite ca vreo persoană să încerce să-i influenţeze pe participanţii la şedin-ţă, că n-are chef să i se sugereze opinii gata făcute şi că vrea să ia el însuşi deciziile.

După acest duş rece, m-am dus împreună cu consilierii mei tehnici la Himmler; la rugămintea mea, venise şi mareşalul Keitel.21 Intenţionam ca măcar cu ei să convin asupra unei tactici comune, pentru a-1 împiedica pe Sauckel să reia deportările din teritoriile occidentale ocupate, într-adevăr, Keitel, care era superiorul ierarhic al tuturor comandanţilor-şefi ai teritoriilor ocupate, şi Himmler, responsabilul forţelor de poliţie însărcinate cu păstrarea ordinii, se temeau de o recrudescenţă a mişcării de partizani. Amândoi, potrivit celor convenite, urmau să explice în cursul şedinţei că nu dispun de organele de execuţie necesare pentru a traduce în viaţă noile măsuri de deportare decise de Sauckel. Eu speram să-mi realizez intenţia de a termina o data pentru totdeauna cu deportările şi de a mobiliza mai serios mâna de lucru din Germania, în special mâna de lucru feminină. Dar se pare că Bormann îl pusese la curent pe Hitler cu problemele, tot aşa cum o făcusem eu cu Himrnler şi cu Keitel. Hitler ne-a adresat un salut rece, fără urmă de amabilitate, toţi participanţii înţelegând imediat că şeful nu era în toane bune. Cine îl cunoştea ştia că, atunci când lucrurile se prezentau rău, nu era indicat să ridici probleme care riscau să fie primite prost, în ziua aceea, şi eu mi-aş fi lăsat în servietă dosarele privind chestiunile care-mi şedeau pe inimă şi aş fi adus vorba numai despre lucruri inofensive. Dar nu mai era posibil să eviţi subiectul prevăzut în ordinea de zi. Iritat, Hitler m-a întrerupt cu brutalitate: „îţi interzic, domnule Speer, orice încercare de a mai anticipa rezultatul unei şedinţe. Eu conduc această şedinţă, eu sunt cel care va decide în ultimă instanţă, şi nu dumneata! Reţine acest lucru!"

Nimeni nu-şi putea permite să-1 înfrunte pe Hitler când era în toane proaste. Nici aliaţii mei, Keitel şi Himmler, nu se mai gândeau să-şi spună părerea. Ba dimpotrivă, s-au grăbit să-1 asigure că vor face totul pentru a sprijini programul lui Sauckel. Hitler le-a cerut atunci miniştrilor prezenţi să precizeze care era necesarul lor de mână de lucru pentru anul 1944, şi-a notat cu grijă efectivele solicitate şi, făcând el însuşi adunarea cifrelor, i s-a adresat lui Sauckel:22 „Camarade Sauckel, poţi să asiguri în acest an patru milioane de lucrători, da sau nu?" Sauckel şi-a umflat pieptul: „Desigur, mein Ftihrer, vă promit! Puteţi fi sigur că voi reuşi s-o fac, dar trebuie să mi se dea din nou mână liberă în teritoriile ocupate." Eu am făcut câteva obiecţii, spunând că, după părerea mea, cea mai mare parte din aceste milioane de lucrători putea fi mobilizată chiar din Germania, dar Hitler m-a întrerupt brutal: „Dumneata eşti responsabil cu mâna de lucru, sau camaradul Sauckel?" Pe un ton care excludea orice replică, le-a ordonat lui Keitel şi lui Himmler să dea agenţilor lor instrucţiuni să se implice efectiv în realizarea programului de recrutare a forţei de muncă. Keitel n-a făcut decât să repete: „Am înţeles, mein Ftihrer!", iar Himmler a rămas mut; lupta părea deja pierdută. Ca să mai salvez ceva, 1-am întrebat pe Sauckel dacă, în ciuda recrutării de lucrători din teritoriile apusene, ar putea asigura şi necesarul de mână de lucru al întreprinderilor protejate. Sauckel, lăudăros, m-a încredinţat că, în privinţa aceasta, nu-i nici o problemă. Am încercat atunci să stabilesc nişte priorităţi, pentru a-1 obliga pe Sauckel să nu recruteze lucrători pentru Germania decât după ce vor fi satisfăcute nevoile întreprinderilor protejate. Sauckel a consimţit şi la aceasta, cu un gest al mâinii. Hitler a intervenit imediat: „Ce mai vrei dumneata, domnule Speer, după ce camaradul ţi-a dat asigurările necesare? Temerile dumitale în legătură cu industria franceză sunt neîntemeiate!" Continuarea discuţiei n-ar fi făcut decât să întărească poziţia lui Sauckel. Şedinţa luase sfârşit. Hitler a devenit mai abordabil şi a schimbat câteva cuvinte prieteneşti şi cu mine. Atât şi nimic mai mult.

Deportările lui Sauckel n-au fost reluate niciodată. Trebuie sa spun însă că încercările mele de zădărnicire a planurilor lui au avut o contribuţie nesemnificativă la obţinerea acestui rezultat. Este vorba de încercările pe care le-am făcut prin mijlocirea serviciilor mele din Franţa şi cu ajutorul autorităţilor Wehrmachtului.23

Şedinţa de la Cartierul General s-a repercutat numai asupra mea personal. Modul în care mă tratase Hitler a arătat tuturor că Speer căzuse în dizgraţie, în altercaţia care mă opusese lui Sauckel, învingătorul se numea Bormann. Din ziua aceea, colaboratorii mei din industrie au devenit ţinta unor atacuri, întâi voalate, apoi din ce în ce mai făţişe; tot mai des mă vedeam obligat să-i apăr de bănuielile Cancelariei partidului şi chiar să intervin în favoarea lor pe lângă Serviciul de Securitate.

Grijile mele nu au putut fi risipite nici de evenimentul care a reunit pentru ultima oară, într-un cadru somptuos, pe marii demnitari ai Reichului. Cu ocazia aniversării sale, pe 12 ianuarie 1944, Goring a dat la Karinhall o mare recepție de gală. Am venit cu toții încărcați de prețioase cadouri, aşa cum îi făcea plăcere sărbătoritului: țigări din Olanda, lingouri de aur din Balcani, tablouri şi sculpturi de valoare. Mie îmi dăduse de înțeles că i-ar plăcea să-i aduc o lucrare de Breker: un bust foarte mare, din marmură, al lui Hitler. Toate darurile au fost aranjate în marea bibliotecă, pentru ca importanții săi oaspeți să aibă timp să le admire; amfitrionul ne-a arătat şi planurile pe care arhitectul său i le întocmise cu ocazia acestei aniversări. Reşedința lui Goring semăna cu un castel, dar el voia una de două ori şi ceva mai mare.

în luxoasa sufragerie era aşezată o masă somptuoasă. Valeții de cameră, în livrea albă, ne-au servit un meniu potrivit cu împrejurările, nu prea opulent. Ca în fiecare an, Funk a rostit, acum însă pentru ultima dată, cuvântul de aniversare. I-a înălțat osanale, i-a enumerat în termenii cei mai elogioşi meritele, calitățile şi titlurile şi a toastat numindu-1 „unul dintre cei mai mari germani". Cuvintele înflăcărate ale lui Funk contrastau, în mod grotesc, cu situația reală a țării: prăbuşirea iminentă a Reichului alcătuia fundalul pe care se desfăşura acest jubileu fantomatic.

După masă, invitații s-au împrăştiat prin vastele încăperi ale Karinhallului. în cursul conversației purtate cu Milch, m-am întrebat care putea fi sursa banilor cu care se finanța un asemenea lux. Milch mi-a povestit că Loerzer, celebrul pilot din primul război mondial, vechi prieten al lui Goring, îi predase, cu puțin timp înainte, un vagon plin cu obiecte achiziționate de pe piața neagră din Italia: ciorapi de damă, săpunuri şi alte obiecte rare. Milch ar fi putut să pună pe cineva să recomercializeze toate acestea pe piața neagră din Germania: se stabilise un tarif pentru ca prețurile la negru să fie aceleaşi în tot Reichul; se calculase deja un beneficiu substanțial, care trebuia să-i revină lui Milch. Dar el, Milch, ordonase să se distribuie toate aceste mărfuri salariaților ministerului său. Puțin mai târziu, aflase că multe alte vagoane fuseseră vândute în profitul lui Goring. Plagemann, intendentul Ministerului Aerului, avea sarcina să gireze aceste afaceri pentru el. De aceea, nu peste mult timp, a fost scos de sub controlul lui Milch şi subordonat nemijlocit lui Goring.

în ce mă priveşte, aveam experiențele mele personale cu aniversările Reichsmarschallului. Fiind membru al Consiliului de Stat al Prusiei, primeam 6 000 de mărci pe an; or, în fiecare an, tocmai înainte de această aniversare, îmi parvenea o notă care mă înştiința că mi se va reține din indemnizație o sumă importantă pentru procurarea cadoului pe care Consiliul de Stat îl făcea lui Goring. Niciodată nu mi s-a cerut consimțământul. Povestindu-i despre procedeul respectiv lui Milch, el mi-a semnalat că acelaşi lucru se întâmpla şi cu fondul de rulment al Ministerului Aerului. în fiecare an, pentru aniversarea lui Goring, se preleva din acest fond o sumă destul de mare şi se vărsa în contul Reichsmarschallului, care decidea el însuşi ce tablou să i se cumpere cu suma respectivă. Ne dădeam seama că toate aceste sume erau departe de a fi suficiente pentru a finanța enormele cheltuieli ale lui Goring. Dar nu ştiam exact care dintre industriaşi furniza restul; că existau surse - era o constatare pe care o făceam împreună cu Milch, atunci când Goring ne telefona să ne spună că vreuna dintre organizațiile noastre îl tratase cam fără mănuşi pe cutare sau cutare favorit al său.

Experiențele trăite de curând în Laponia, întâlnirile avute acolo contrastau izbitor cu atmosfera de seră în care se agita această lume coruptă şi fantomatică, în plus, incertitudinea ce marca raporturile mele cu Hitler mă apăsa, desigur, mai mult decât eram dispus să recunosc. Tensiunea aproape continuă, durând de doi ani de zile, se făcea acum simțită. La treizeci şi opt de ani, eram, din punct de vedere fizic, aproape complet uzat. Durerea de la genunchi nu avea să mă mai părăsească aproape niciodată. Eram vlăguit. Să fi fost toate acestea doar o evadare?

La 18 ianuarie 1944, m-am internat în spital.

NOTE

Dacă nu se face altă precizare, documentele, scrisorile (cu excepția celor de familie), discursurile, Cronica etc., citate în această carte, se găsesc în posesia Arhivelor Federale din Koblenz, sub rubrica R.3 (Ministerul Armamentului şi al Producției de Război al Reichului).

Cronica este un fel de jurnal ținut de serviciile mele din 1941 până în 1944, în care s-a notat tot ce a avut legătură cu activitatea mea de inspector general al construcțiilor, apoi de ministru al Armamentului.

PARTE A ÎNTÂI

CAPITOLUL l Originile şi tinerețea mea

l. începând din 1192, mareşalii Imperiului de Pappenheim au exercitat fără întrerupere, timp de şase sute de ani, funcția care corespundea în mare celei de maestru de Cartier General al Armatei germane. Ei erau, în plus, judecători militari supremi şi responsabili cu problema drumurilor, transporturilor şi sănătății în cadrul Armatei de uscat (după K. Boşi, Die Reichsministerialität, Darmstadt, 1967).

2. Pierderile au fost atât de importante, încât în 1917 a fost necesară suspendarea atacurilor.

3. Aceste reflecții asupra muzicii şi a literaturii, precum şi cele care privesc ocuparea Ruhrului şi inflația sunt extrase din scrisorile melc către cea care urma să devină, mai târziu, soția mea.

4. Concluzii ale cărții lui Heinrich Tessenow cu privire la artizanat şi la micul oraş, Handwerk und Kleinstadt, 1920.

CAPITOLUL 2 Profesie si vocație

1. Acest citat din Tessenow şi următoarele provin din notele inedite luate în perioada 1929-1932 de către studentul Wolfgang Jungermann.

2. Citat din memorie.

3. După 1933, s-au reluat toate reproşurile care-i fuseseră făcute lui Tessenow, în cursul acestei reuniuni adăugându-li-se cele referitoare la legăturile pe care le întreținea cu editorul Cassirer şi cercul lui. Devenit suspect, Tessenow a fost suspendat şi şi-a pierdut catedra. Dar, datorită poziției mele privilegiate, am putut obține de la ministrul Educației Național-Socialiste aprobarea ca el să fie reintegrat şi să-şi păstreze catedra la Şcoala Superioară din Berlin până la sfârşitul războiului. După 1945, a avut parte de mari onoairi; a fost unul dintre primii rectori ai Universității Tehnice din Berlin, în 1950, i-a scris de la Neubran- denburg soției mele: „După 1933, Speer mi-a devenit în curând totalmente străin, dar, pentru mine, a rămas mereu omul amabil şi binevoitor pe care 1-am cunoscut."

CAPITOLUL 3 Macazul

l. Aşa era numit Goebbels în cercurile partidului, în perioada aceea, într-adevăr, nu erau aşa de mulți doctori în rândurile partidului.

2. în special în primii ani, succesele lui Hitler au fost puse pe seama organizațiilor existente, pe care el le preluase. Astfel, în administrație continuau să lucreze vechii funcționari; în armată, şefii militari din jurul lui Hitler proveneau din elita armatei imperiale şi a Reichswehrului republican; în Frontul Muncii, activitatea curentă era desfăşurată de funcționarii sindicali recuperați şi, bineînțeles, de directorii din viitoarea mea organizație in dustrială, alături de care am putut să realizez, începând din 1942, progrese atât de uimitoare în producția de armament, dar care se afirmaseră deja înainte de 1933. Poate că este caracteristic faptul că integrarea acestor vechi organisme, care îşi dovediseră viabilitatea şi dispuneau de colaboratori bine aleşi, în noul sistem al lui Hitler a dus la mari succese. Dar aceasta, în mod cert, n-ar fi fost decât o fază tranzitorie. După maximum o generație, vechea pătură conducătoare ar fi fost înlocuită de un nou tip de con ducători, formați, după principiile noi, în „şcolile Adolf Hitler" şi în acele „Ordensburgen" care, până şi în cercurile partidului, erau uneori considerate ca prea arogante şi lipsite de scrupule.

3. Cf. Die neue Reichskanzlei, editura centrală a NSDAP, Miinchen (fără indicarea datei).

4. Hitler era singurul dintre membrii partidului care purta la haină o „insignă de suveranitate" din aur; era un vultur ținând în gheare crucea încârligată. Toți ceilalți purtau insigna rotundă a partidului. Haina lui, fireşte, nu se deosebea de o altă haină civilă.

CAPITOLUL 4 Catalizatorul meu

1. în legătură cu voința de putere a statului totalitar, Ernst Cassirer scria în The Myth of the State (Yale University Press, 1946): „Erau oameni inteligenți şi cultivați, oameni sinceri şi oneşti cei care au renunțat de bunăvoie la cel mai înalt privilegiu al omului: a fi o persoană suverană... Omul încetează de a-şi mai contempla cu ochi critic anturajul, pe care-1 ia ca pe ceva foarte normal."

CAPITOLUL 5 Megalomanie arhitecturală 1.în detenție am aflat de la Funk că Hindenburg îi spusese acelaşi lucru. Originea telegramei de felicitare a lui Hindenburg încă nu este clar stabilită.

2. Evocând această problemă de semnificație generala, Goethe observa încă din 1787, în a sa Ifigenia în Taurida: „Cel mai bun dintre oameni" sfârşeşte prin „a se obişnui cu atrocitatea", făcând „o lege din ceea ce-i repugnă", astfel încât „prin obişnuință devine dur şi aproape de nerecunoscut".

3. Pentru aceasta, noi voiam să renunțăm pe cât se putea la folosirea tuturor materialelor moderne, prea sensibile la intem perii, utilizate în construcțiile metalice şi în beton armat; trebuia ca pereții să reziste, chiar şi la foarte mare înălțime, forței vântului, fără ajutorul plafoanelor şi al acoperişurilor. De aceea au fost calculate după legile staticii.

4. Şir Neville Henderson, Failure of a Mission, 1940: „în organizarea nazistă şi instituțiile ei sociale, abstracție făcând de nebunia naționalistă şi de ideologie, există multe lucruri pe care ar trebui ca noi să le studiem şi să le adaptăm la bătrânele noastre democrații."

5. Şir Neville Henderson, op. cit.

6. Aceste două portrete fuseseră pictate după fotografiile făcute de pictorul de curte al lui Hitler, profesorul Knirr. Hitler avea obiceiul să plătească foarte scump lucrările sale. O fotografie de mai târziu arată că Knirr primise şi sarcina să facă un portret al tatălui lui Hitler.

7. în cartea sa Die deulsche Industrie im Kriege 1939-1945, Wagenfuhr indică, la pagina 86, că Germania a cheltuit, în 1944, 71 miliarde de mărci pentru producția sa de război. Detalii asupra viitoarelor amplasamente ale sărbătorilor naționale germane se regăsesc în revista de arhitectură Die deutsche Bauzeitung, anul 1898, caietele nr. 5, 9, 26 şi 45.

8. Stadionul olimpic din Berlin, construit în 1936, are un volum de numai 280 000 de metri cubi.
9. Discurs inedit pronunțat de Hitler la 9 ianuarie 1939, în fața lucrătorilor care construiseră noua Cancelarie.

CAPITOLUL 6 Cea mai mare comandă

1. Era vorba probabil de proiectele lui Martin Măchler expuse în 1927 la Berlin, la Marea Expoziție de Artă. Acestea corespund în mod frapant concepțiilor lui Hitler. Eu nu le-am văzut decât la Spandau, citind cartea lui Alfred Schinz Berlin, Stadtschicksal und Städtebau, 1964.
2. Ambele schițe sunt redate în mărime originală.
3. Cf. Jurnalului oficial al Reichului din 30 ianuarie 1937, p.103.
4. Caile de garare şi de triere şi atelierele de reparații ar fi fost transferate departe de centrul Berlinului şi n-ar mai fi stânjenit dezvoltarea viitoare a oraşului.
5. Terenul avea o suprafață de circa 3 300 ha. Socotind, după standardele de azi, 120 de locuitori la hectar, aceasta ar însemna 400 000 de locuitori.
6. Proiectul profesorilor Brix şi Genzmer, care în 1910, la marele concurs al Berlinului, a câştigat premiul întâi, prevedea 10 milioane de locuitori pentru anul 2000 (Deutsche Bauzeitung, 1910, nr. 42).
7. în cartea sa The Architectiire of America, publicată în 1961 în colaborare cu Bush-Brown, cu ocazia centenarului Institutului American de Arhitectură, John Burchardt, decan al Institutului de Tehnologie din Massachusetts, scrie la pagina 423: „Diferența era mică între gustul fascist, gustul comunist şi gustul democratic, cel puțin în expresia lor oficială." Dând ca exemple de realizări în stil neoclasic, la Washington, clădirea Biroului Rezervei Federale, construit de arhitectul Crete în 1937, rotonda romană a Memorialului Jefferson şi National Gallery, concepute de arhitectul Pope în 1937 şi respectiv 1939, Curtea Supremă şi Arhivele Naționale, el continuă astfel: „Stilul clădirii Departamentului de Război, care trebuia să servească mai târziu ca Departament de Stat, se înrudeşte cu acest neoclasicism german atât de drag lui Hitler. Rusia comunistă, Germania nazistă, Italia fascistă şi America democratică au cultivat cu zel clasicismul."

CAPITOLUL 7 Obersalzberg

1. O vilă aproape de reşedința lui Hitler la Obersalzberg, vilă care aparținea unor prieteni ai lui, familia Bechstein.
2. Această carte n-a fost publicată decât în 1961 şi se numea Cartea a doua a lui Hitler.
3. în lucrarea sa Eva Braun-Hitler (1967), N.E. Gun dă o listă de bijuterii de valoare. Nu-mi amintesc s-o fi văzut purtându-le; aceste obiecte nu se văd nici în fotografii. Probabil este vorba de obiecte de valoare de care Hitler i-a făcut rost prin Bormann, în timpul războiului.
4. Catedrala din Linz a fost construită între 1862 şi 1924, în stil neogotic. A trebuit ca turnul să fie cu un metru mai scund decât cel al catedralei Sfântul Ştefan.
5. Lista corespunde schițelor pe care le-a făcut Hitler pentru aceste edificii.
6. Hermann Esser se număra printre cei mai vechi militanți şi a devenit, mai târziu, Secretar de Stat la Turism; Christian Weber, şi el unul dintre primii susținători, n-a mai jucat după 1933 decât un rol neînsemnat; el organiza, între altele, cursele de cai de la Riem.

CAPITOLUL 8 Noua Cancelarie a Reichului

l. Hitler a vorbit despre această grabă în discursul inedit pe-"' care 1-a pronunțat la 9 ianuarie 1939, în Palatul Sporturilor din Berlin, cu ocazia terminării lucrărilor la Cancelaria Reichului. încă din 1935, Hitler a vrut să mărească într-o măsură considerabilă Cancelaria şi m-a însărcinat să fac planurile pentru aceasta.
2. Un sfat al doctorului Grawitz, Gruppenfuhrer SS şi medic alSS.
3. Era vorba de Ultraseptyl.
4. Elias Mecinikov făcea cercetări asupra bacteriilor, a toxinelor şi a imunității. El a primit Premiul Nobel pentru medicină în 1908.
5. Discurs inedit, pronunțat de Hitler la 2 august 1938 în „Sala Germaniei" de la Berlin, la încheierea marii lucrări pentru noua Cancelarie a Reichului.
6. Discurs al lui Hitler din 9 ianuarie 1939.
7. Cf. Friedrich Hossbach, Zwischen Wehrmacht und Hitler (1949), p. 207.
8. Astăzi Piața Theodor Heuss din Berlin.
9. Din memoriul adresat lui Hitler la 20 septembrie 1944.
10. Cf. Die Reichskanzlei, Eher-Verlag, Miinchen, pp. 60 şi 61.
11. Winston S. Churchill, Al doilea război mondial, cartea IV.

CAPITOLUL 9 O zi la Cancelaria Reichului

1. Hitler avea, desigur, în fiecare zi, nenumărate convorbiri cu Gauleiteri, cunoştințe sau vechi militanți care, între timp, dobândiseră onoruri şi demnități. Totvişi, am putut constata, când mi s-a întâmplat să fiu de fața, că nu

se respecta nici un program de lucru. Dimpotrivă, Hitler îşi continua taifasul de la masă, extinzându-se, după cum îl purta inspiraţia de moment, asupra problemelor care-1 preocupau. Cel mai adesea aceste convorbiri alunecau repede spre lucruri fără importanţă. Evident, trebuia ca agenda de întâlniri să dea o cu totul alta impresie cu privire la volumul de muncă al lui Hitler.

CAPITOLUL 10 Imperiul dezlănţuit

1. Aceste clădiri sunt citate în Cronica din 1941.
2. Casa Turismului, la intersecţia Marelui Bulevard cu Potsdamer Strasse.
3. Cf. Cronica, 1941: „Opera Reichului se găseşte în faţa Ministerului Economiei, Filarmonica în faţa Ministerului Colo niilor." Arhitectul Klaje, atunci director ministerial, mi-a raportat prin 1941 că biroul de „construcţii" al înaltului Comandament al Armatei de uscat lucra la definitivarea unor tipuri de casă potrivite pentru Africa.
4. Cf. Goebbels, Jurnal, din data de 12 mai 1943: „Lui Frederic cel Mare ori i se va construi în parcul de la Sans-Souci un grandios mausoleu în stil grecesc, ori va trebui transferat la Memorialul Soldatului, prevăzut în planurile viitorului Minister al Războiului."
5. Arcul de Triumf din Berlin ar fi avut un volum de 2 366 000 metri cubi (inclusiv deschiderea arcului); Arcul de Triumf din Paris ar fi putut intra de 49 de ori în această construcţie. Memorialul Soldatului era un paralelipiped lung de 250 de metri, lat de 90 de metri şi înalt de 83. Terenul care se întindea în spatele lui era prevăzut pentru noul sediu al înaltului Comandament al Armatei de uscat şi măsura 300 de metri pe 450. Scara noii reşedinţe a lui Goring avea la sol, pentru o înălţime de 42 de metri, o suprafaţă de 48 pe 48 de metri. Se apreciază că acest edificiu 1-ar fi costat pe Goring cel puţin 160 de milioane de RM (Reichsmark). Noua Primărie a Berlinului avea 450 de metri lungime, iar clădirea ei mediană 60 de metri înălţime; înaltul Comandament al Marinei urma să aibă 320 de metri lungime, iar noua Prefectură de Poliţie a Berlinului 280 de metri.
6. în ciuda calităţii mele oficiale de inspector general pentru construcţii, Hitler mă autorizase să fac, cu titlu particular, proiec tele anumitor edificii, în transformarea Berlinului, noi aveam ca principiu să încredinţăm unor arhitecţi privaţi atât edificiile de stat, cât şi imobilele comerciale.
7. Discursul lui Hitler din 2 august 1938.
8. Albert Speer, Neuplanung der Reichshauptstadt, în Der Baumeister, Miinchen, 1939, nr. l. Chiar dacă nu ştiau mare lucru despre considerentele care stăteau la baza acestei acţiuni, berlinezii începuseră să facă bancuri pe seama proiectelor noastre de construcţii. Astfel, Ulrich von Hassel relatează în jurnalul său unul dintre acestea: se zicea că Furtwängler mi-ar fi spus ce grozav trebuie să fie pentru un arhitect să-şi poată realiza ideile la o scară atât de mare, iar eu i-aş fi dat următorul răspuns: „Imaginaţi-vă că vine cineva şi vă spune: «E voinţa mea de neclintit ca de acum înainte Simfonia a noua să se cânte la muzicuţă.»"
9. Cronica din 28 martie 1941.
10. După Wagenfuhr, construcţia a înghiţit, în 1939, 12,8 milioane de RM.
11. Cronica din 29 aprilie 1941.
12. Cronica din 31 martie 1941.
13. în privinţa aceasta, Şir Neville Henderson scria în Failure of a mission (1940): „De aceea, eu aveam intenţia să-mi schimb ambasada pe care guvernul ar fi dorit s-o utilizeze, contra unui mare teren aflat la una dintre răspântiile noului bulevard al lui Hitler. I-am împărtăşit acest proiect lui Ribbentrop şi lui Goring, rugându-i să-1 informeze pe Hitler că îi voi vorbi despre aceasta când se va ivi ocazia şi că speram ca propunerea mea să fie primul element al unui acord general între Anglia şi Germania."

După Cronica din 20 august 1941, Alfieri ar fi declarat că „Ducele arată un mare interes pentru arhitectura germană" şi că el 1-ar fi întrebat pe Alfieri dacă este prieten cu Speer.

14. De exemplu, Trevor-Roper, Fest, Bullock.
15. într-un discurs pronunţat la 10 noiembrie 1938, în faţa redactorilor-şefi ai presei germane, Hitler a vorbit despre metoda, după el cea mai bună, de a pregăti un război prin propagandă: „Anumite evenimente pot fi prezentate într-o astfel de lumină, încât, inconştient, masa poporului să ajungă - puţin câte puţin, şi în mod cu totul automat - la convingerea secretă că dacă această chestiune nu se poate aranja cu binele, atunci trebuie s-o facem prin forţă, dar că, în orice caz, aşa nu mai merge."

CAPITOLUL 11 Globul pământesc

1. Pentru şedinţele plenare ale noului Parlament se prevăzuse, în proiectul care s-a păstrat, o sală de 2 100 de metri pătraţi.
2. Există încă schiţe ale proiectului datând din această epoca.

La 5 noiembrie 1936, Hitler a desenat schiţe pentru primele planuri propuse de mine.

3. Aceste coloane de 30 de metri înălţime se compuneau din trompe de trei metri diametru. Se începuse deja în Suedia fasonarea lor din granit roşu, dar chiar atunci a izbucnit războiul.

4. Aceste aproximativ 21 de milioane de metri cubi se repartizau astfel: 9 400 000 pentru partea rotundă şi pentru dom, 9 500 000 pentru soclul dreptunghiular, 2 200 000 pentru cele patru vestibuluri şi 8 000 pentru lanternă.

5. K. Lankheit menţionează în cartea sa Der Tempel der Vernunft (Basel, 1968) cupola cu diametrul de 260 de metri a unui monument conceput pe la 1793 de către Etienne L. Boullee, spre gloria „Raţiunii", dragi Revoluţiei Franceze.

6. Acustica pune în toate sălile cu cupolă o problema deosebită. Dar acusticieni renumiţi au demonstrat, spre marea noastră uşurare, că luând câteva măsuri preventive n-am avea a ne face nici o grijă.

7. Pentru a atenua efectul diferenţelor de structură pedologică şi, în acelaşi timp, pentru a tasa solul prin propria sa greutate, inginerii au cerut să se construiască o platformă dintr-o singură bucată, măsurând 320 de metri pe 320 şi trebuind să atingă 30 de metri adâncime.

8. Una dintre axele acestei pieţe măsura 500 de metri, cealaltă

9. Hitler a desenat schiţele la 5 noiembrie 1936, în decembrie 1937 şi în martie 1940 (Teatrul Mic). Apartamentele cancelarului Bismarck de pe Wilhelmstrasse aveau un volum de 13 000 de metri cubi. Noul palat al Fuhrerului, care trebuia terminat în 1950, ar fi avut, împreună cu aripa rezervată lucrului, 3 100 000 de metri cubi. Lui Goring, cu proiectul lui de 580 000 de metri cubi, i s-ar fi dat astfel de înţeles - cum s-ar fi şi cuvenit - că nu este el numărul unu. Fuhrerul n-a mai revenit niciodată asupra acestei probleme. Dinspre grădină, faţada principală a palatului lui Hitler, lungă de 280 de metri, nu putea rivaliza totuşi cu aceea a castelului lui Ludovic al XIV-lea de la Versailles, care măsoară 576 de metri.

Dar aceasta numai din cauza că terenul nu permitea o asemenea dezvoltare şi de aceea fusesem obligat să dau celor două aripi o formă de U. Fiecare dintre aripi măsura 195 de metri. Lungimea totală a faţadei dinspre grădină avea deci 670 de metri, depăşind-o pe aceea de la Versailles cu aproape 100 de metri. Planul parterului s-a păstrat; studiindu-1, pot reconstitui organizarea generală a edificiului pe care Hitler o stabilise, precum şi repartizarea sălilor.

Venind din marea piaţă, treceai printr-un portal enorm pentru a pătrunde într-o curte de onoare de 110 metri lungime care, la rândul ei, se deschidea spre alte două curţi înconjurate de coloane.

Din curte se intra în saloanele care conduceau spre o serie de săli. S-ar fi creat astfel mai multe serii de încăperi de un sfert de kilometru lungime; pe faţa dinspre nord a palatului, una dintre ele ar fi avut chiar 380 de metri. După ce traversai un vestibul, treceai într-o mare sufragerie. Aceasta măsura 92 de metri pe 32, şi 2 940 de metri pătraţi. Apartamentele lui Bismarck n-avuseseră, în total, decât 1200 de metri pătraţi. Aşa că ar fi intrat uşor în această încăpere, în mod normal, pentru o sufragerie se iau în calcul 1,5 metri pătraţi de persoană, în această sală ar fi putut deci să încapă aproape două mii de invitaţi în acelaşi timp.

10. Cele opt săli de recepţie ar fi avut, în total, 15 000 de metri pătraţi. Trebuia ca teatrul să aibă 400 de fotolii confortabile. Dacă ne-am fi ţinut de normele obişnuite (0,4 metri pătraţi de spectator), parterul, cu cei 320 de metri pătraţi ai lui, ar fi putut primi, numai el singur, 800 de spectatori, iar galeria încă 50. Hitler îşi rezervase în acest teatru o lojă separată.

11. Sala de recepţii a Casei Albe (East Room) din Washington are l 500 de metri cubi; aceea a lui Hitler ar fi avut 21 000.

„Drumul diplomaţilor" avea, în Cancelaria din 1938,220 de metri lungime; cel nou urma să aibă 504 metri. Se traversa un salon de 34 de metri pe 36, o sală cu plafonul boltit de 180 pe 67, o sală pătrată cu latura de 28 de metri, o galerie lungă de 220 de metri, un vestibul de 28 pe 28. Diferenţa faţă de lungimea totală se explică prin grosimea pereţilor.

12. Dacă se ţine cont de cancelariile care depindeau de noua Cancelarie a Reichului şi de faptul că aripa acesteia spre latura de sud-est a pieţei avea 200 000 de metri cubi, ansamblul rezervat lucrului avea un volum total de l 400 000 de metri cubi, în timp ce clădirea lui Siedler nu măsura decât 20 000 de metri cubi.

13. Pe 2 august 1938, la terminarea marii lucrări de construire a Cancelariei Reichului, Hitler a declarat: „Eu nu sunt numai cancelarul Reichului, eu sunt şi un cetăţean. Ca cetăţean, locuiesc şi astăzi la Miinchen, în acelaşi apartament în care locuiam înainte de a veni la putere. Dar, în calitate de cancelar al Reichului şi de Fiihrer al naţiunii germane, vreau ca Germania să poată fi reprezentată ca oricare altă naţiune şi chiar mai bine decât oricare altă naţiune. Şi apoi, dumneavoastră o să înţelegeţi, sunt sigur, eu sunt prea mândru ca să mă instalez în nişte castele vechi. Aşa ceva n-am să fac niciodată. Noul Reich îşi va construi el însuşi noile sale edificii. Eu nu voi merge în castele, în celelalte state, poate că există această practică - la Moscova se sade în Kremlin, la Varşovia în Belvedere, la Budapesta în Konigsburg, la Praga la Hradcani. Peste tot există castele în care locuiesc şefi de state! În ce mă priveşte, am destul amor-propriu, încât să construiesc pentru acest nou Reich al poporului german edificii de care să nu se ruşineze atunci când le compară cu vechile edificii princiare.

Dar ceea ce contează înainte de toate este faptul că şeful acestei noi republici germane nu este un sibarit şi nici un chiriaş cu patul în fostele apartamente regale! în timp ce alţii se cazează la Kremlin, la Hradcani sau într-un castel feudal, noi vom asigura reprezentanţilor Reichului edificii ale timpului nostru... Cine se va instala în aceste edificii - asta eu nu ştiu. Dacă Dumnezeu o va vrea, cei mai buni fii ai poporului nostru, indiferent din ce strat social ar veni. Dar un lucru este clar, şi anume că niciodată nimeni pe lume nu va trebui să privească de sus la aceşti fii ai

poporului nostru pe motiv că provin din straturile cele mai de jos. Din momentul în care cineva este chemat să reprezinte Germania, el este egal cu oricare rege sau împărat străin." Şi cu ocazia inaugurării, la 9 ianuarie 1939, el a declarat: „Am refuzat să mă instalez în ceea ce se cheamă palatul preşedintelui Reichului. Ştiţi de ce, dragii mei compatrioţi? Pentru că era odinioară reşedinţa mareşalului de curte. Şi Fiihrerul naţiunii germane nu locuieşte în fosta reşedinţă a unui mareşal de curte! Mai degrabă m-aş duce sa locuiesc la etajul patru al unui imobil, decât să mă instalez în acest castel. N-am putut să înţeleg niciodată vechea republică. Acei domni proclamau republica, eliminau vechiul Reich şi se mutau îndată în reşedinţa unui fost mareşal de curte! Este un comportament aşa de nedemn, dragii mei muncitori germani! Ei n-au avut forţa să dea imediat o faţă nouă propriului lor stat. A fost hotărârea mea, şi a rămas hotărârea mea, ca noul stat să-şi dobândească propria lui fizionomie!" Justificarea fizionomiei pe care voia s-o impună îl preocupa deci în mod vizibil, ceea ce, dat fiind amploarea proiectelor sale de viitor, cunoscute numai lui si mie, n-ar putea să surprindă.

14. Am socotit 200 de mărci pe metru cub pentru Marele Dom şi 300 pentru celelalte construcţii.

15. Terenul pe care urma a se construi cazarma SS era situate la sud de Gara de Sud, la o distanţă de 7 kilometri de centrul guvernamental al lui Hitler; cea a regimentului de gardă Grossdeutschland era prevăzută la 800 de metri nord de Dom.

16. La 8 mai 1943, Goebbels încă mai nota în jurnalul său: „Fuhrerul îşi exprima convingerea de nezdruncinat că Reichul va domina într-o zi toată Europa. Pentru aceasta va trebui să dăm numeroase lupte, dar e sigur că ele ne vor conduce la succese grandioase. De aici, calea este practic deschisă spre dominaţia tnondială. Cel care va stăpâni Europa va lua conducerea întregii lumi."

CAPITOLUL 12 începutul alunecării

1. VolkischerBeobachlerâm2Ţ> august 1939anunţa: „înnoaptea de marţi (22 august), începând de la ora 2,45, observatorul gonneberg a văzut la nord-nord-vest o mare auroră boreală."

2. Această reflecţie mi-a fost inspirată de o informaţie a lui von Below, adjutantul lui Hitler.

3. De fapt, cu nouă luni înainte, eu dădusem ordin să se pună pe clădirea Cancelariei basoreliefuri inspirate din legenda lui flercule.

4. Citat din memorie. După 1942, când eram ministrul lui pentru problemele armamentului, Hitler, gândindu-se la trecut, exprima o părere asemănătoare.

5. La 23 noiembrie 1937, la inaugurarea „castelului ordinului" Sonthofen, Hitler a pronunţat un discurs în faţa Kreisleiterilor reuniţi; deodată, o explozie de entuziasm a zguduit auditoriul, care până atunci ascultase în linişte. Aceasta s-a produs în clipa în care, fără o pregătire de atmosferă, Hitler a proclamat: „Anglia este duşmanul nostru numărul unu." Mi-aduc aminte că am fost complet uluit atât de spontaneitatea evidentă a acestei explozii, cât şi de atacul brusc al lui Hitler la adresa Angliei, deoarece totdeauna crezusem că, în visurile lui, această ţara urma să joace un rol privilegiat.

6. La 26 iunie 1944, la Obersalzberg, într-un discurs pronunţat în faţa industriaşilor, Hitler a declarat: „Eu n-am vrut să comit eroarea din 1899, nici pe cea din 1905, nici pe cea din 1918, adică să aştept în speranţa că se va produce o minune şi că, poate, într-o buna zi ne vom rezolva problemele fără această confruntare."

7. Cf. unei opinii împărtăşite de Hitler lui Rauschning, potrivit căreia dacă şefii naţional-socialişti n-ar putea câştiga viitorul război, ei ar prefera să târască în abis întregul continent (Rauschning, Gesprăche mit Hitler, Ziirich-Wien, 1945).

8. Şir Neville Henderson, Failure of a mission, 1940: „Aveam impresia că masa poporului german, această altă Germanie, se îngrozea la ideea războiului care i se impusese. Nu pot să spun altceva decât că, la Berlin, domnea o atmosferă extrem de sumbră şi deprimantă."

CAPITOLUL 13 Nesaţul

1. Cronica din 1941: „La 12 mai, domnul Speer a avut la Obersalzberg, în prezenţa colonelului Schmundt, o convorbire cu Fuhrerul referitoare la viitoarele parăzi pe Marele Bulevard."

Fiihrerul conta deja pe posibilitatea de a trece în revistă trupele în partea mijlocie a acestuia, în dreptul ministerelor. După campaniile militare, trupele urmau să defileze de la sud spre nord, intrând prin edificiul T (Arcul de Triumf).

2. Conform scrisorii mele din 13 februarie 1941, către trezorierul NSDAP: Augsburg, Bayreuth, Bremen, Breslau, Danzig, Dresda, Diisseldorf, Graz, Hamburg, Hanovra, Heidelberg, Innsbruck, Koln, Konigsberg, Memel, Miinster, Oldenburg, Posen, Praga, Saarbriicken, Salzburg, Stettin, Woldbrol, Weimar, Wolfsburg, Wiirzburg, Wuppertal.

3. Rânduri extrase din darea de seamă privind convorbirea mea cu Hitler, din 17 ianuarie 1941. Printr-o scrisoare adresată lui Bormann la 20 ianuarie 1941, demisionam din postul de „însărcinat cu construcţia", pe care-1 ocupasem până atunci în Statul său Major. Prin scrisoarea din 30 ianuarie 1941 adresată dr. Ley, renunţam la conducerea serviciului „Frumuseţea muncii" şi la Inspecţia Generală a Clădirilor Frontului German al Muncii. După Cronica, Inspecţia Generală pentru construcţia de case comune a partidului a fost din nou încredinţată lui F.X.

Schwarz, trezorierul partidului. Conform aceleiaşi surse, eu am renunţat şi la „controlul publicaţiilor referitoare la construcţii", la alegerea, la nivel de Gau, a unor arhitecţi de încredere pentru Serviciul Social naţio-nal-socialist şi i-am comunicat Reichsleiterului Rosenberg că, în lucrarea pe care o editasem împreună, Baukunst im deutschen Reich, titlul meu de „delegat al NSDAP în construcţii" trebuie să dispară.

4. Aici era vorba despre acordul nostru de a oferi bisericilor o despăgubire pentru edificiile pe care le aveau în sectorul oraşului vechi şi care urmau să fie demolate.

5. Hitler stabilise personal câte o fanfară, mereu alta, pentru fiecare campanie, fanfară care preceda, la radio, anunţarea victoriei.

6. Scrisoarea prin care îi solicitam dr. Todt să suspende aceste lucrări şi răspunsul lui sunt înregistrate în Cronica.

7. Datele sunt extrase din raportul final al Cronicii pentru anul 1941. După raportul de la sfârşitul lui martie 1941 şi cel de la începutul lui septembrie 1941, se comandaseră în Norvegia 2 400 000 metri cubi de granit brut şi 9 270 000 metri cubi de granit cioplit, iar din Suedia, 4 210 000 metri cubi de granit brut şi 5 300 000 metri cubi de granit cioplit. Suedia, ea singură, avea un contract în valoare de două milioane de mărci pe an, pe o perioadă de zece ani.

8. Această declaraţie a lui Hitler este extrasă din Cronica din 29 noiembrie 1941 Instrucţiunile date amiralului Lorey sunt citate textual din acelaşi loc.

9. Aceste detalii sunt preluate din Cronica din l mai şi 21 iunie 1941 şi din procesul-verbal al conferinţei Fuhrerului, din 13 mai 1942, punctul 7.

Recent s-a descoperit o corespondenţă între Marină şi mine, din care reiese că urma să se construiască la Trondheim, pe 700 de hectare, 55 000 de unităţi de locuit pentru Marină şi serviciile sale.

10. Cronica din 24 noiembrie 1941 şi din l ianuarie 1942.

11. Cronica din toamna lui 1941 şi din l ianuarie 1942.

12. Acest ordin al lui Hitler era încă valabil în decembrie 1941, deşi situaţia se schimbase în mod vizibil. Hitler ezita să anuleze asemenea ordine, mai întâi pentru că el ezita mereu, dar şi din raţiuni de prestigiu. De abia la 11 ianuarie 1942 s-a emis un ordin care dădea prioritate armamentului terestru asupra armamentului aerian, conform situaţiei militare.

13. Cronica din 11 noiembrie 1941.

14. Cronica din 5 mai 1941.

PARTE A A DOUA

CAPITOLUL 14 Debut într-o nouă funcţie

1. După Cronica, în fiecare zi, începând din 28 ianuarie 1942, de la Berlin spre Ucraina plecau trenuri care transportau lucrători şi maşini. Câteva sute de lucrători sosiseră deja la Dnepropetrovsk pentru a începe lucrările pregătitoare.

2. Todt voia să meargă la Miinchen. Probabil că era prevăzută o escală la Berlin.

3. Scrisoarea dr. Todt, din 24 ianuarie 1941.

4. Cronica din 10 mai 1941 citează acest pasaj al uneia dintre discuţiile mele: „In 1940, în momentul în care dr. Todt, deja responsabil al construcţiilor, a fost numit ministru al Armamentului şi Muniţiilor, am fost convocat la Fuhrer pentru o audienţă oficială. El mi-a spus că sarcina încredinţată lui Todt, anume aceea de a se ocupa de armamentul Armatei de uscat, este aşa de grea, încât acesta nu va fi în măsură să conducă în plus şi Construcţia. L-am rugat pe Fiihrer să renunţe la intenţia de a mă însărcina cu problemele construcţiilor. Căci ştiam foarte bine ce preţ punea dr.Todt pe prima sa misiune şi cât de greu i-ar fi fost să renunţe la ea. Soluţia preconizată de Fiihrer nu 1-ar fi făcut fericit. Atunci Hitler a renunţat la proiectul său."

5. Decolarea s-a efectuat normal, însă puţin după aceea - avionul fiind încă vizibil de pe aerodrom - pilotul a descris rapid un semicerc, semn evident că se afla în dificultate. Continuând să piardă înălţime, avionul s-a îndreptat spre sol, fără îndoială pentru a ateriza, dar pilotul n-a avut timp să-şi plaseze avionul contra vântului. Accidentul s-a produs la mică altitudine, nu departe de aerodrom. Aparatul era un Heinkel 111, amenajat pentru transportul de pasageri şi fusese pus la dispoziţia dr. Todt de către prietenul său feldmareşalul Sperrle, avionul personal al lui Todt fiind în reparaţie. Hitler credea că avionul Heinkel este prevăzut, ca toate avioanele curier care erau utilizate în apropierea frontului, cu un dispozitiv de autodistrugere. Manevra de executat pentru a declanşa dispozitivul consta în tragerea manetei plasate între scaunul pilotului şi cel al însoţitorului: avionul exploda în câteva clipe. Raportul Consiliului de Război din 8 martie 1943 (K.l.T.L. 11/42), prezidat de generalul comandant al Regiunii I aeriene Konigsberg, spunea următoarele: „La o distanţă de circa 700 de metri de aerodrom şi de limita terenului, pilotul a părut că întrerupe carburantul, apoi a accelerat din nou, două-trei secunde mai târziu, în clipa aceea, în partea din faţă a aparatului, a ţâşnit în linie verticală o flacără, probabil ca urmare a unei explozii, îndată, avionul, care zbura la o altitudine de aproximativ 20 de metri, a coborât treptat pe aripa dreaptă şi s-a izbit de sol aproape în poziţie verticală, în direcţie opusă celei a zborului. A luat foc imediat, s-au auzit mai multe detunături şi aparatul a fost distrus complet."

6. La 8 mai 1942, trei luni după numirea mea, Hitler îl liniştea pe Rosenberg: „Fiihrerul a declarat de mai multe ori că, exact în ziua în care se va încheia pacea, ministerul lui Speer va fi desfiinţat şi sarcinile lui vor fi redistribuite" (Depoziţie scrisă a lui Rosenberg, Document de la Nurnberg, 1520 PS). 1-am scris în acelaşi sens lui Hitler, la 25 ianuarie 1944, de pe patul meu de spital de la Hohenlychen: „Eu, evident, n-am nevoie sa vă asigur, mein Fuhrer, că n-am intenţionat niciodată să fac o carieră politică, fie în timpul, fie după terminarea războiului. Eu nu văd în funcţiile mele actuale decât un serviciu de apărare si mă bucur la gândul că, într-o zi, voi putea din nou să mă consacru activităţilor artistice care-mi stau mult mai la inimă decât toate portofoliile ministeriale şi decât toate sarcinile politice."

7. De-abia în vara lui 1943, când ne-am mutat în barăcile construite lângă piaţa ce se numea „am Knie", am putut să înlocuiesc, fără tevatură, acest mobilier, destul de virat, cu mobilier de la vechiul meu birou, proiectat de mine însumi. Tot cu această ocazie am reuşit, de asemenea, să mă debarasez de un tablou care rămăsese agăţat în spatele mesei de lucru. Hitler, care în realitate era incapabil să urce pe cal, fusese înfăţişat în acest tablou ca un cavaler medieval, în şa, cu lancea în mână, cu trăsături austere.

Tehnicienii, chiar şi cei cu simţul frumosului, nu dau totdeauna dovadă de bun-gust în alegerea mobilierului lor personal.

8. A se vedea şi Cronica din 12 februarie: „Tentativele de imixtiune în atribuţiile ministrului făcute în primele zile după instalarea lui în funcţie, tentative venite de la diferite persoane, ca Funk, Ley, Milch, au fost imediat reperate şi înăbuşite în faşă."

Ley este citat aici, pentru că, la puţin timp după numirea mea, a scris mAngriJf, organul berlinez al partidului, un articol insidios, care i-a atras un blam din partea lui Hitler (cf. Goebbels, Jurnal, din 13 şi 25 februarie 1942).

CAPITOLUL 15 Improvizaţie organizată

1. Din discursul meu ţinut la 18 aprilie 1942, în faţa consilierilor economici ai regiunilor (Gaue).

2. Confirmat indirect de către Goring într-o scrisoare pe care nji-a adresat-o la 5 noiembrie 1942: „Am fost îndată foarte bucuros să vă deleg o parte din deplinele mele puteri pentru ca activităţile noastre să nu se opună una alteia. Altminteri, ar fi trebuit să-1 rog pe Fiihrer să mă elibereze din funcţia de «delegat cu problemele Planului de patru ani»."

3. Din decretul care instituia „comisarul general cu proble mele armamentului".

4. Cronica din 2 martie 1942.

5. Cf. Walter Rathenau, Die neue Wirtschaft, 1917 (Opere complete, voi. 5).

6. Organizarea Ministerului Armamentului a făcut obiectul a numeroase studii, ca, de exemplu, acela al lui Gregor Janssen, Das Ministerium Speer, sau cartea lui Rolf Wagenfuhr Die deutsche Industrie im Kriege 1939 bis 1945, carte în care organizarea şi cifrele producţiei de armament sunt studiate într-un mod mai complet decât aş putea s-o fac eu, în cazul că m-aş concentra asupra acestei probleme particulare. Potrivit decretului din 29 octombrie 1943, relativ la repartizarea atribuţiilor, comitetele şi inelele principale erau responsabile cu următoarele probleme: standardizarea, unificarea normelor pieselor detaşate nemanufacturate destinate diferitelor fabricaţii, procedee de fabricaţie, economie de materii prime (calculul greutăţii materialelor brute), restructurarea utilizării de materii prime în condiţiile economisirii metalelor deficitare, fabricaţii interzise, studiul comparat al randamentelor, schimburi de experienţă, cercetarea de noi metode de lucru, limitarea programelor-tip şi a programelor întreprin derilor, concentrarea producţiei, reducerea şi extinderea capacităţilor de producţie, asigurarea cu personal a întreprinderilor, transferul de producţii, controlul fabricaţiei, cereri, repartizarea echilibrată şi utilizarea maşinilor, economia de curent şi de gaz etc.

Preşedinţii comisiilor de studii aveau a decide dacă durata şi riscul tehnic al punerii la punct erau într-un raport rezonabil cu interesul pe care-1 prezentau proiectele pe plan militar, şi dacă, în cazul în care s-ar trece la realizare, ar exista suficiente posibilităţi de fabricaţie. Directorii comitetelor principale, ai inelelor principale şi ai comisiilor de studii îmi erau subordonaţi direct.

7. După o scrisoare a lui Bohr, şeful Personalului din ministerul meu, din 7 iunie 1944.

8. Toţi directorii generali aveau puterea de a semna, cu men-ţiunea „pentru ministru", în loc de obişnuitul „din ordin", în virtutea regulilor uzuale în funcţiunea publică, această menţiune constituia o procură care le permitea, în mod expres, să acţioneze independent, statut pe care nu-1 mai aveau decât Secretarii de Stat.

Ministrul de Interne al Reichului, însărcinat sa vegheze la aplicarea regulilor de practicat în administraţie, a protestat în zadar. Pe directorul general al Administraţiei centrale, Willy Liebel, eu îl adusesem de la Niirnberg, unde fusese primar general. Directorul general al Serviciului Tehnic, Karl Saur, se ridicase dintre cadrele medii ale partidului, după ce, cândva, desfăşurase o activitate subalternă într-o întreprindere industrială. Directorul general al Serviciului Livrărilor era dr. Walter Schieber, chimist de profesie. El reprezenta în SS şi în partid tipul vechiului militant eficace pe plan profesional. Reprezentantul meu pentru Organizaţia Todt, Xaver Dorsch, era cel mai vechi membru de partid al nostru. Seebauer, directorul general însărcinat cu producţia bunurilor de consum, intrase şi el în partid cu mult înainte de 1933.

9. Cronica din. 1942.

10. Cf. Indexziffern der deutschen Riistungsendfertigung din ianuarie 1945. Aceşti indicatori au fost calculaţi după preţurile diferitelor arme; nu s-a ţinut cont de creşterile de preţuri pentru a nu denatura semnificaţia indicatorilor şi pentru a nu o supraevalua. Valoarea producţiei de muniţii, în raport cu costul global al armamentului celor trei arme, se ridica la 29%; producţia de muniţii dublându-se, influenţa asupra indicelui de ansamblu al armamentului a fost puternică. Rezultatul care urmează arată eficacitatea acţiunii noastre în cele mai importante trei categorii de armament:

1. Producţia de tancuri a crescut de cinci ori din 1940 până în 1944, iar ponderea lor în operaţiunile militare de 7,7 ori, căci ele deveniseră din ce în ce mai grele. Pentru a obţine aceste rezultate, a trebuit să sporim efectivele mâinii de lucru cu 270% şi cantitatea de oţel utilizat cu 212%. Comitetul principal, responsabil cu problema tancurilor, realizase deci, faţă de procedeele de fabricaţie din 1941, o economie de mână de lucru de 79% şi o economie de oţel de 93%.

2. Indicele producţiei totale de muniţii pentru Armată, Marină şi Aviaţie era de 102 pentru anul 1941. în 1944, acest indice urcase la 306, producţia de muniţii triplându-se. Acest rezultat s-a obţinut graţie unei creşteri de 67% a mâinii de lucru şi de 182% a oţelului utilizat. Deşi fabricaţia de muniţii fusese deja mecanizată înainte de începutul acţiunii noastre, noi realizam, şi aici, o economie de mână de lucru de 59%, dar economia de oţel n-a putut să depăşească 9,4%.

3. Indicele privind piesele de artilerie a crescut între 1941 şi 1944 de 3,3 ori. Acestei progresii i-a corespuns o creştere de 30% a mâinii de lucai şi o sporire a consumului de oţel şi de cupru cu 50 şi respectiv cu 38%. (în aceste trei exemple, cifrele privind mâna de lucru, oţelul şi cuprul sunt preluate din discursul pe care 1-am pronunţat la Wartburg, pe 16 iulie 1944.)

Agricultura şi silvicultura au fost organizate după aceleaşi principii ale autonomiei administrative şi cu aceeaşi eficienţă.

11. Discursul din 18 aprilie 1942. Principiul încrederii, „pe care orice birocrat al administraţiei îl poate considera ca total inaplicabil", am menţionat eu în acest discurs, „ne va permite să doborâm un sistem care, dacă vom continua a-1 suporta, poate să împiedice din ce în ce mai grav ansamblul economiei noastre de război". Este cert că, doi ani mai târziu, la 24 august 1944, eu exageram afirmând în faţa colaboratorilor organizaţiei noastre: „încrederea pe care o acordăm şefilor de întreprinderi şi tehnicienilor este ceva unic în lume." Cincisprezece zile mai înainte, pe 10 august 1944, declarasem aceluiaşi auditoriu: „Sistemul nostru administrativ este constituit în aşa fel, încât fiecare dintre noi, până la lucrătorul cel mai de jos, face obiectul unei neîncrederi radicale; fiecare dintre noi a fost tratat ca şi când ar încerca, în fiecare moment, să înşele statul, în dorinţa de a preveni frauda, s-au stabilit controale duble şi triple, pentru ca un şef de întreprindere, de exemplu, care a scăpat la un prim control - să zicem controlul preţurilor sale - să fie prins cu ocazia prelevărilor asupra beneficiilor; apoi vin impozitele, astfel că, în cele din urmă, oricum nu mai rămâne nimic. Se pune problema să modificăm această atitudine de principiu faţă de poporul german; pe viitor, trebuie ca această neîncredere să facă loc încrederii. Simpla înlocuire a neîncrederii cu încrederea ne poate permite să recuperăm în administraţie poate de la 600 000 la 800 000 de persoane." Eu voiam, evident, să folosesc aceşti oameni în întreprinderile de armament.

12. A se vedea scrisoarea mea către Hitler, din 20 septembrie 1944, citată în capitolul 27.

13. Cf. discursului meu din l august 1944, în faţa colaboratorilor din domeniul armamentului.

14. Citat în Cronica, la 19 februarie 1943.

15. A se vedea scrisoarea mea către Hitler, din 20 septembrie 1944.

16. Ordonanţa Fiihrerului, din 21 martie 1942, relativă la „protecţia armamentului".

17. La 26 mai 1944, după o discuţie cu Gruppenfuhrerul S S Kammler, care ordonase să fie arestat un director de la „BMW" pe motiv de sabotaj, mi-am convocat imediat directorii generali pentru a le da „directive asupra procedurii de urmat în caz de delict comis în domeniul armamentului". Ministrul doreşte ca „o comisie compusă din industriaşi să emită un aviz asupra acestor delicte, înainte ca SS sau justiţia să se ocupe de ele. Ministrul nu acceptă arestările şi condamnările atât timp cât el nu a fost audiat" (Cronica).

18. A se vedea, pentru conţinutul acestui capitol, discursul meu pronunţat în faţa industriaşilor, la 6 iunie 1944.

19. Cu nouă luni înainte, încercasem zadarnic să stăvilesc avalanşa de scrisori pe care le primeam. Pentru cele neimportante introdusesem utilizarea ştampilei cu facsimilul semnăturii mele şi cu această formulă: „Se returneaza expeditorului! Fără importanţă pentru război!" (Cronica, 11 februarie 1943).

20. Cifrele privind piesele de artilerie pentru 1941 ţin cont de tunurile antitanc şi de tunurile antiaeriene, în cazul mitra lierelor şi al avioanelor, în 1941, producţia era la jumătatea celei din 1918; producţia de praf de puşcă şi de explozivi era de două ori şi jumătate mai mare decât cea din 1918, şi aceasta din cauza creşterii necesarului de bombe, mine terestre şi marine. Cifrele sunt, în cazul armelor şi al avioanelor, comparabile numai până la un anumit punct, căci, evident, perfecţionările tehnice erau considerabile de la 1918 încoace. (Cifrele relative la producţia din 1918 sunt preluate din cartea lui Ralf Wagenfuhr.) Producţia de muniţii a rămas multa vreme inferioară celei din primul război mondial, într-un discurs pronunţat la 11 august 1944, făceam această comparaţie: „In timpul primului război mondial s-au obţinut rezultate superioare în multe domenii, îndeosebi producţia de

muniții a depășit producția de dinainte de 1943; de-abia în ultimele luni am reușit să depășim producția maxima de muniții din primul război mondial a Germaniei, a Protectoratului și a Austriei luate la un loc."

21. într-un discurs pronunțat la 28 aprilie 1942, am relatat pe larg o situație curioasă care, cum se va vedea, ilustrează bine greutățile pe care birocrația noastră tentaculară și autocrată și le-a făcut sieși și altora în economia noastră de război: „O uzină de armament din Oldenburg a comandat, la 11 februarie 1942, un litru de alcool la firma ei furnizoare din Leipzig; aceasta, ca sa onoreze comanda, a cerut un bon de cumpărare emis de Biroul Monopolurilor Reichului. Firma din Oldenburg s-a adresat deci acestui birou, dar a fost îndrumată la Gruparea economică competentă, ca să aducă de la ea un certificat de prioritate. Gruparea economică a trimis atunci problema la Gruparea districtului Hanovra. Aceasta din urmă a cerut și a obținut o declarație formală, prin care se confirma că alcoolul va fi folosit în scopuri tehnice. La 19 martie, după mai bine de cinci săptămâni, biroul din Hanovra a informat că el a trimis deja permisul la Gruparea economică din Berlin. La 26 martie, firma, după ce a făcut o reclamație, a fost anunțată de către Gruparea economică din Berlin că cererea a fost aprobată și transmisă la Biroul Monopolurilor Reichului; i s-a semnalat, în același timp, că este inutil să scrie Grupării economice, căci aceasta nu se ocupă absolut deloc cu contingentele de alcool. Pe viitor, trebuia deci să se adreseze Biroului Monopolurilor Reichului - căruia, bineînțeles, firma îi scrisese mai întâi, dar în zadar. O nouă cerere la Biroul Monopolurilor Reichului a fost trimisă la 30 martie; douăsprezece zile mai târziu a sosit răspunsul în care se spunea că, în prealabil, trebuie să se declare la Biroul Monopolurilor consumul lunar de alcool, dar că se poate totuși livra un litru de alcool firmei din Oldenburg. Opt săptămâni după primul său demers, cumpărătorul, foarte mulțumit, a trimis deci un comisionar la furnizor, însă acesta i-a declarat că, mai întâi, trebuie procurat de la Corporația Aprovizionării Reichului, organism depinzând de Agricultură; dar biroul local al acestui organism a comunicat că nu poate să livreze decât alcool de consum, și nu alcool pentru scopuri tehnice sau industriale! Era 18 aprilie și litrul de alcool comandat la 11 februarie tot nu fusese livrat firmei, deși aceasta avea nevoie urgentă de el pentru o utilizare specială."

CAPITOLUL 16 Carențe

1. Aproape trei ani mai târziu, în bilanțul meu final din 27 ianuarie 1945, făceam această constatare: „Dacă în 1940 și în 1941 ne-am fi concentrat toate forțele și energiile pentru a depăși obstacolele, producția noastră de armament ar fi atins încă din această perioadă nivelul din 1944."

2. Times din 7 septembrie 1942: „The Speer Plan in action". Times nu era singurul ziar informat asupra celor ce se petreceau în ministerul meu. Un alt ziar englez a publicat în perioada aceea articole despre anumite evenimente din ministerul meu, articole a căror lectură era instructivă și pentru mine.

3. Discursul din 18 aprilie 1942.

4. Proces-verbal al ședințelor Fiihrerului din 5 și 6 martie 1942, punctul 17.3: „Fiihrerul a ordonat încetarea lucrărilor de la Obersalzberg. A se redacta o notă în acest sens către Reichsleiterul Bormann." Totuși, la 8 septembrie 1944, doi ani și jumătate mai târziu, lucrările au fost reluate, în legătură cu aceasta, Bormann îi scria soției sale: „Domnul Speer care, după cum tot observ, nu mă are la inimă, a cerut pur și simplu domnilor Hagen și Schenk să-i facă un raport asupra lucrărilor de la Obersalzberg. Un procedeu incredibil! în loc să urmeze procedura prevăzută și să mi se adreseze mie. marele Dumnezeu al construcțiilor ordonă, ca pe moșia lui, oamenilor mei să-i prezinte dări de seamă! Și cum, în ce privește materialele și mâna de lucru, depindem de el, sunt obligat să-i accept cu zâmbetul pe buze această imixtiune" (Bormann letters, p. 103).

5. O scrisoare a „delegatului meu general pentru reconversiile de întreprinderi" adresată lui Martin Bormann și datată 20 martie 1944 preciza: „Conform cererii dumneavoastră din l martie 1944, am luat măsurile necesare pentru ca fabricile de tapiserii de valoare și de alte produse artistice sa nu fie închise." La 23 iunie 1944, Bormann îmi scria: „Dragă domnule Speer! Grupul național «Artizanat» a notificat firmei Pfefferle, pe care dumneata o cunoști bine, interdicția de a fabrica baghete de ancadrament, rame și alte furnituri de acest gen; bonul de comandă emis de Casa Germană a Artei n-a fost acceptat. După cum ți-am comunicat deja, Fiihrerul dorește să se termine cu crearea de greutăți firmei Pfefferle, care lucrează după propriile lui instrucțiuni. Ti-aș fi recunoscător dacă ai binevoi să-mi dai instrucțiunile în acest sens prin intermediul Serviciului Producției. Heil Hitler! Al dumitale, Bormann."

6. Din motive propagandistice, Goebbels a încercat, dar fără succes, să schimbe stilul de viață al demnitarilor partidului (Goebbels, Jurnal, 22 februarie 1942: „Bormann dă un decret adresat partidului, în decret se cere ca notabilitățile să dovedească o mai mare simplitate; el privește mai ales banchetele. Totodată, amintește partidului că trebuie să dea un exemplu bun poporului.

Acest decret este bine venit. Sper că va fi și respectat, deși am devenit cam sceptic în privința aceasta.") Decretul lui Bormann a rămas literă moartă. După mai bine de un an, la 22 mai 1943, Goebbels nota în Jurnalul său: „Din cauza tensiunii care domnește în țară, poporul, în mod evident, este cu ochii pe cei care se cheamă demnitari și pe stilul lor de viață. Din păcate, nu toți demnitarii se sinchisesc de acest aspect; unii duc o viață despre care nu se poate spune cu adevărat că ține cont de situația în care ne găsim la ora actuală."

7. Procesul-verbal al şedinţei din 20 iunie 1944 cu Fiihrerul. Punctul 18 menţionează că eu „i-am semnalat" faptul că, în acest moment, înjur de 28 000 de muncitori sunt folosiţi la lucrările de amenajare a Cartierelor Generale ale sale. Potrivit scrisorii mele din 22 septembrie 1944, adresate Casei Militare a lui Hitler, cheltuielile ocazionate de construirea buncărelor de la Rastenburg s-au ridicat la 36 de milioane de RM, buncărele de la Pullach, de lângă Munchen, care asigurau securitatea lui Hitler când acesta şedea la Munchen, au costat 13 milioane de RM, iar ansamblul de adăposturi fabricate numit „Uriaşul" de la Bad Charlottenburg a costat 150 de milioane. Potrivit scrisorii mele, aceasta ultima realizare a necesitat utilizarea a 257 000 metri cubi de beton armat (inclusiv câteva lucrări de tâmplărie), s-au construit 213 000 metri cubi de galerii subterane, 58 de kilometri de drumuri, şase poduri şi 100 de kilometri de canalizare, în 1944 „Uriaşul" a consumat, el singur, mai mult beton decât adăposturile subterane pentru ansamblul populaţiei.

Aceste lucrări au fost realizate chiar în perioada în care, la 19 aprilie 1944, eu îi scriam lui Hitler: „Noi avem cele mai mari dificultăţi în a satisface cerinţele cele mai elementare în materie de locuinţe pentru populaţia germană activă şi pentru muncitorii străini, precum şi în materie de reconstruire a uzinelor noastre de armament."

8. Din ordinul meu, arhitectul-şef Wallraff, reprezentantul meu pentru Franconia, i-a făcut greutăţi lui Goring, căci lucrările de la Veldenstein, a căror executare urma s-o organizeze, nu erau autorizate. De aceea, Goring 1-a internat într-un lagăr de concen trare. Prevalându-ne de decretul din 21 martie 1942 al Fiihrerului, noi am reuşit să-i obţinem eliberarea.

9. Aceste lucrări necesitau oţel de cea mai fină prelucrare şi nişte specialişti aleşi unul şi unul. M-am opus părerii lui Hitler, argumentând că „e mai bine să termini o singură uzină de hidrocarburi în câteva luni decât să termini mai multe uzine cu un număr de lucrători de trei ori mai mic şi cu o cantitate de timp de trei ori mai mare. Deoarece uzina care va fi terminată în timp mai scurt, graţie concentrării mâinii de lucru, va produce carburant mai multe luni la rând, pe când, în caz contrar, dacă vom continua să producem ca înainte, va trebui să aşteptăm mult mai mult timp până să dispunem de primele suplimente de carburant" (Discurs din 18 aprilie 1942).

10. La o şedinţă a Oficiului Central de Planificare.

11. în perioada aceasta, colaboratorii mei mi-au prezentat rapoarte despre activitatea ministrului englez al Muncii, socialistul Ernest Bevin, care încadrase toţi muncitorii englezi în batalioane pe care le trimitea acolo unde era nevoie. Mai târziu, în timpul detenţiei mele, am aflat din lecturi mai multe lucruri despre această extraordinară organizare: „Randamentul industriei engleze în timpul războiului a fost mai mare decât în orice alta ţara beligerantă. Ansamblul populaţiei civile engleze, inclusiv femeile, forma, într-adevăr, o imensă armată de lucrători itineranţi care, ca orice armată în campanie, putea fi trimisă fără şovăire în cele patru colţuri ale ţării şi angajată acolo unde era necesar. Această mobilizare radicală a forţei de muncă se datora lui Bevin" (extras dintr-un articol despre Bevin din Mercator, 1946). O notă a lui Goebbels din 28 martie 1942 arată că, la început, şi noi ne gândeam să mobilizăm mâna de lucru germană: „Sauckel a fost numit comisar al Reichului pentru folosirea mâinii de lucra... N-ar trebui să fie greu să recrutezi din rândurile populaţiei germane încă cel puţin un milion de lucrători; este necesar să te pui cu nădejde pe treabă şi să nu dai înapoi în faţa dificultăţilor care nu încetează a se ivi."

12. în ce priveşte nenorocita politică dusă de Sauckel pentru recrutarea mâinii de lucra, mă simt şi eu răspunzător, în ciuda tuturor divergenţelor noastre, eu am fost totdeauna de acord cu deportările masive de lucrători străini spre Germania, deportări organizate de el. Cartea lui Edward L. Homse, Foreign Labor in Nazi Germany (Princeton, 1967), dă informaţii foarte complete asupra micului război dintre mine şi Sauckel, aşa că mă pot limita la punctele esenţiale. Subscriu la opinia autorului, care afirmă că aceste certuri şi ranchiune intestine erau fenomene tipice. Cartea recentă a dr. Allan S. Milward, The new Order and the French Economy (Londra, 1969), dă şi ea o imagine exactă a acestor evenimente.

13. La 9 noiembrie 1941, cf. voi. XXIII, p. 553, a versiunii engleze a dezbaterilor procesului de la Tribunalul Militar Interna ţional de la Niirnberg.

14. Doi ani mai târziu, la 28 ianuarie 1944, îi atrăgeam atenţia lui Sauckel: „După o notiţă de presă, constat că folosirea mâinii de lucru feminine în Anglia este deja mult mai extinsă decât la noi. Dintr-o populaţie totală de 33 de milioane de indivizi între 14 şi 65 de ani, 23 300 000 sunt folosiţi în serviciul militar şi în economie. Din 17 200 000 de femei, 7 100 000 sunt folosite cu normă întreagă în economie şi 3 300 000 cu jumătate de normă. în consecinţă, dintr-un total de 17 200 000 de femei, 10 400 000 lucrează, adică 61%."

în comparaţie, din aproximativ 31 de milioane de femei germane între 14 şi 65 de ani, 14 300 000 sunt folosite cu jumătate de normă sau cu normă întreagă. Asta înseamnă 45%. în Germania, procentajul femeilor care lucrează este deci cu mult sub ceea ce este în Anglia. Noi aveam deci o rezervă de mâna de lucru formată din 16% femei germane - altfel spus, 4 900 000 - care nu erau încă folosite (Document Niirnberg, 006 Sp.). La data aceea, eu încă nu ştiam că, încă dinainte de începerea războiului, în iunie 1939, Syrup, Secretarul de Stat responsabil la Ministerul Muncii al Reichului, prezentase Consiliului de Apărare un plan ce prevedea mobilizarea a 5 500 000 de femei germane şomere în economia de război. Acestea urmau să fie recrutate şi trecute în fişierul popular în plus, peste cele 13 800 000 de femei momentan încadrate în muncă. Afara de aceasta, Syrup considera că două milioane de femei care lucrează în industriile de pace pot fi trecute în industria metalurgică, în industria chimică şi în agricultură (proces-verbal al şedinţei din 23 iunie 1939 a Consiliului de Apărare al Reichului; Document Niirnberg, 3787 PS). Această mobilizare

proiectată în 1939 ar fi fost suficientă ca să ajute la remedierea penuriei noastre de mână de lucru până cel puțin în 1943. 15. Proclamația din 20 aprilie 1942 a lui Sauckel (Document Ntirnberg, 016PS).

16. După Webster şi Frankland (The Strategic Air Offensive against Germany, Londra, 1961, voi. IV, p. 473), existau în Anglia l 200 000 de lucrători cu munca la domiciliu (domestic service) în iunie 1939; în iunie 1943, cifra nu depăşea 400 000. în Ger mania, numărul lor era de l 582 000 la 31 mai 1939; la 31 mai 1943 încă se mai ridica la l 442 000.

17. Aceste cifre sunt extrase din discursul meu din 18 aprilie 1942 ținut în fața consilierilor economici ai regiunilor (Gaue). La o producție anuală de 31 200 000 de tone în 1942, aceasta reprezenta o pierdere de 2 800 000 de tone pentru armament.

18. Korner era Secretarul de Stat şi prietenul intim al lui Goring.

19. La Ministerul Economiei, generalul Hannecken era cel care avea atunci această responsabilitate; el era într-o poziție inferioară, atât față de Hitler, cât şi față de Goring.

20. La Procesul de la Niirnberg, acuzația a reținut acest drept de decizie ca un argument agravant pentru Goring. în interoga toriul meu, am declarat cu conştiința împăcată: „Eu n-aveam nevoie de Goring. Căci trebuia ca noi să muncim efectiv." Acuzarea a găsit credibil acest argument.

21. în cursul primei şedințe a Oficiului Central de Planificare, la 27 aprilie 1942, s-a decis ca, în condițiile în care producția lunară de oțel brut era de două milioane de tone, să se repartizeze 980 000 de tone pentru armamentul Armatei de uscat, al Luftwaffei şi al Marinei, în felul acesta, cota rezervată armamentului, care anterior era de 37,5, urca la 49%, depăşind astfel procentajul de 46,5% din timpul primului război mondial (proces-verbal al şedinței din 27 aprilie 1942). Până în mai 1943, noi urcaserăm la 52% partea atribuită direct armamentului (proces-verbal al şedinței din 4 mai 1943 a Oficiului Central de Planificare), în felul acesta, în 1943, contingentul de oțel brut rezervat armamentului a fost cu 5 900 000 de tone mai mare decât cel de dinaintea instalării mele în funcție, ținând seama de faptul că producția de oțel crescuse între timp.

22. în cartea sa, Wagenfuhr compară restricțiile impuse Industriei bunurilor de consum în Anglia şi în Germania: dacă pornim de la 100% în 1938, se constată că acesta era, în 1940, tot de 100% în Germania, dar de 87% în Anglia; în 1941, 97% în Germania şi 81% în Anglia; în 1942, 88% în Germania şi 79% în Anglia. Aici trebuie ținut cont de faptul că în Anglia era încă şomaj înainte de război, deci că nivelul de trai era mai scăzut decât în Germania.

23. Proces-verbal al şedințelor Fuhrerului din 28 şi 29 iunie 1942, punct 11.

24. Procese-verbale ale şedințelor Fuhrerului din 5 si 6 martie 1942 (punct 12), 19 martie 1942 (punct 36), 13 mai 1942 (punct 20) şi 18 mai 1942 (punct 9).

Cronica din 21 mai 1942 menționează declarația de faliment a lui Dorpmuller, şi oferta lui de a mă face dictator peste transporturi.

25. Declarațiile lui Hitler sunt extrase dintr-o dare de seamă de mai multe pagini conținută în procesul-verbal al şedinței Fuhrerului din 24 mai 1942.

26. în 1942, producția noastră de locomotive a atins cifra de 2 637, pe când, în 1941, aceasta nu fusese decât de l 918, din cauza numărului excesiv de modele utilizate până atunci; în 1943, noi fabricam un model unic de locomotivă, şi astfel producția a atins 5 243 unități, adică producția din 1941 multiplicată prin 2,7 şi dublul celei din 1942.

27. Proces-verbal al şedinței Fuhrerului din 30 mai 1942.

28. Cronica din 6 mai 1942.

29. Cronica din 1942: „Ministrul s-a întors la Berlin pe 4 iunie cu avionul... Seara, s-a ținut la casa «Harnack» o conferință asupra dezintegrării atomului şi asupra punerii la punct a pilei atomice şi a ciclotronului."

30. La 19 decembrie 1944, încă îi scriam profesorului Gerlach, căruia îi fusese încredințată conducerea proiectului: „Puteți conta în orice moment pe sprijinul meu pentru a surmonta dificultățile care ar putea să întârzie lucrările. Cu toate eforturile extraordinare la care sunt supuse toate forțele țării în favoarea armamentului, mai este posibil să vă furnizăm mijloacele de care aveți nevoie - relativ modeste față de ceea ce faceți dumneavoastră."

31. Procesul-verbal al convorbirii mele din 23 iunie cu Hitler menționează simplu (punct 15): „Raportat Fuhrerului pe scurt asupra conferinței despre dezintegrarea atomului şi despre sprijinul pe care am hotărât să-1 acordăm cercetării nucleare."

32. Cronica din 31 august 1943 şi din martie 1944. în 1940, au fost confiscate în Belgia l 200 tone de minereu de uraniu. Extracția în minele noastre din Joachimstal nu a fost accelerată.

33. Din 1937 până în 1940, armata a cheltuit 550 milioane RM pentru realizarea marilor rachete. Dar nici în acest domeniu nu mai trebuia să se conteze pe un succes, deoarece Hitler se baza pe principiul „dezbină şi stăpâneşte"; aceasta făcea ca, şi în cercetarea ştiințifică, grupurile cele mai diverse să lucreze sectar şi adesea chiar să se duşmănească. După Cronica din 17 august 1944, nu numai cele trei arme ale Wehrmachtului, ci şi alte organisme precum SS, Poştele etc. aveau propriile lor servicii de cercetare, în Statele Unite, dimpotrivă, toți specialiştii în fizică atomică, de exemplu, erau grupați într-o organizație unică.

34. In cartea intitulată Personlichkeiten der Gegenwart, 1940, L. W. Helwig afirmă că Lenard combătea teoriile relativității ca fiind străine geniului german. Helwig aprecia că lucrarea lui Lenard în patru volume, Die deutsche

Physik, „debarasează fizica de excrescenţele pe care ştiinţa rasială şi rezultatele ei, acum bine cunoscute, le-a identificat ca fiind produse ale spiritului iudaic, de care poporul german trebuie ferit, căci acest spirit îi este funciarmente străin".

CAPITOLUL 17 Hitler, comandant suprem

l. Cele 94 de procese-verbale ale acestor convorbiri cu Fuhrerul s-au păstrat integral; cele 2 222 de puncte ale lor dau o idee asupra diversităţii chestiunilor care erau tratate în cursul discuţiilor. După şedinţe, eu dictam punctele generale, iar Saur şi ceilalţi colaboratori ai mei le dictau pe cele care erau de resortul lor; totuşi, conţinutul lor nu dă o idee exactă despre desfăşurarea conferinţelor, deoarece, ca să conferim mai multă autoritate punctului nostru de vedere, preferam să introducem dispoziţiile date prin formula: „Fiihrerul este de părere că" sau „Fiihrerul a hotărât", chiar şi în cazurile în care avuseserăm multă bătaie de cap în a impune aceste dispoziţii împotriva opiniei lui sau chiar când, pur şi simplu, prezentaserăm o măsură ce urma a fi luată, care nu se izbise de vreo opoziţie din partea lui Hitler; în acest sens, tactica mea era analoagă cu aceea a lui Bormann. Aceste procese-verbale permit să se constate că, în 1942, am participat cu Hitler la 25 de convorbiri pe chestiuni de armament, iar în 1943, la 24. în 1944, n-am fost convocat decât de 13 ori, ceea ce arată în ce măsură scăzuse influenţa mea între timp. în 1945, nu am avut decât două ocazii să discut cu Hitler probleme de armament, căci, începând din februarie 1945, i-am lăsat locul lui Saur. A se vedea, de asemenea, W.A. Boelcke (editor): Deutschlands Riistung im Zweiten Weltkrieg. Hitlers Konferenzen mit Albert Speer, 1942-1945, Frankfurt am Main, 1969.

2. După modelul tancului ceh 38T. în 1944, am încercat încă o dată să-1 fac pe Hitler să îmbrăţişeze ideea tancurilor uşoare: „Pe Frontul de Sud-Vest (în Italia), părerile asupra lui «Sherman» şi a calităţilor lui de vehicul de teren sunt foarte favorabile. «Sherman» urcă pante pe care specialiştii noştri în blindate le considerau impracticabile. El are avantajul de a fi echipat cu un motor puternic în raport cu greutatea lui. Chiar pe teren plat (în câmpia Fadului), adaptarea lui la toate condiţiile face din el un mijloc de luptă net superior tancurilor noastre, dacă e să credem informaţiile pe care ni le furnizează în privinţa aceasta Divizia a 26-a blindată, care luptă acolo: toţi combatanţii din unităţile de blindate doresc să li se dea tancuri mai uşoare, deci mai uşor de mânuit şi mai bine adaptate la terenuri variate. Potenţialul lor necesar ar fi asigurat pur şi simplu printr-un tun superior."

3. Citat din discursul pronunţat de Hitler pe 26 iunie 1944, la Obersalzberg, în faţa reprezentanţilor industriei.

4. Această calamitate a început încă din 1942: „Comunicat Ftihrerului cifrele producţiei lunare de piese de schimb pentru tancuri şi semnalat că, în ciuda creşterii producţiei, nevoile sunt atât de mari, încât creşterea trebuie să fie şi mai mare şi că, pentru aceasta, este necesar să micşorăm provizoriu producţia de tancuri noi (proces-verbal al şedinţelor cu Fiihrerul din 6 şi 7 mai 1942, punct 38).

5. Volumul lui Picker, Tischgesprăche, dă o bună imagine de ansamblu a subiectelor de conversaţie abordate de Hitler. Totuşi, nu trebuie să pierdem din vedere că, pentru a alcătui această culegere, Picker a ales, din monologurile lui Hitler, care durau zilnic una sau două ore, pasajele care i s-au părut demne de interes. Procesele-verbale complete ar multiplica impresia de plictiseală chinuitoare care se degaja din aceste conversaţii.

6. O divizie de munte a încercat să cucerească trecătorile Caucazului şi să înainteze până la Tiflis, pe vechea rută strategică georgiană. Hitler considera această rută ca fiind o cale puţin adecvată pentru aprovizionare, căci luni de zile era blocată de zăpadă sau de avalanşe. Din această divizie de munte se desprinsese un batalion ca să ocupe muntele Elbrus.

7. Câteva luni mai târziu, Bormann şi Ribbentrop au beneficiat de aceeaşi permisiune.

8. Din câte mi-aduc aminte, Şcoala de Cădeţi a fost trimisă pe frontul de lângă Astrahan.

9. Eu am stat la Obersalzberg de la 20 la 24 noiembrie. Hitler a plecat pe 22 noiembrie la Cartierul său General de la Rastenburg.

10. Noua linie de apărare Orel-Stalingrad-Terek-Maikop însemna că trebuia apărat un front de 2,3 ori mai lung comparative cu poziţiile pe care le ocupam noi în primăvară, ce mergeau de la Orei la Marea Neagră.

11. Experienţele făcute ulterior iarna, în timpul luptelor de retragere, dezmint teoria lui Hitler, preluată de câţiva istorici, potrivit căreia cazanul Stalingradului ar fi avut utilitatea lui, reţinând trupele sovietice timp de opt săptămâni.

12. Opera de Stat, situată pe marele bulevard Unter den Linden, fusese distrusă de raidurile aeriene. A fost reconstruită din ordinul dat de Goring la 18 aprilie 1941.

13. Milch dirija această operaţiune din Cartierul General al Aviaţiei, la sud de Stalingrad. Acţiunea lui a permis sporirea considerabilă a numărului de zboruri în direcţia Stalingradului şi evacuarea, pe această cale, măcar a unei părţi a efectivului de răniţi. La încheierea misiunii sale, Milch a fost primit de Hitler; întrevederea a avut un final furtunos, pentru ca Hitler nu voia să admită că situaţia militară era disperată.

14. Hitler nu putea împiedica distribuirea acestor scrisori fără ca gestul lui să nu alimenteze zvonuri extravagante. Dar, când cărţile poştale trimise de prizonierii germani, cu autorizarea armatei sovietice, au sosit în Germania, ele au fost distruse din ordinul lui Hitler, după cum aveam să aflu de la Fritzsche, la Niirnberg: aceste

cărţi poştale ar fi dovedit familiilor ca ruda respectivă este în viaţă, ceea ce ar fi avut ca efect atenuarea fricii de ruşi pe care propaganda o întreţinea în rândul populaţiei germane.

CAPITOLUL 18 Intrigi

1. La paisprezece zile după semnarea, pe 8 ianuarie 1943, a ordinului de mobilizare, Hitler a cerut, într-o proclamaţie, majo rarea programului de blindate.

2. Şedinţa Oficiului Central de Planificare din 26 ianuarie 1943. Subiectul la ordinea zilei era proiectul constând în „transfer rarea unui total de un milion de germani la uzinele de armament". Cererile mele n-au fost acceptate. După un studiu intitulat Effects of Strategic Bombing, făcut de „U.S. Strategic Bombing Survey", care îşi extrage informaţiile din „bilanţul efectivelor economiei de război întocmit de Biroul de Statistică al Reichului", numărul persoanelor încadrate în muncă era în:

	Mai 1943	Mai 1944
Comerţ, bănci, asigurări	3 100 000	2 900 000
Administraţie	2 800 000	2 800 000
Transporturi	2 300 000	2 300 000
Meserii	3 400 000	3 300 000
Servicii sociale	1 000 000	900 000
Muncă la domiciliu	14000000	13600000

*

Această diminuare cu 400 000 a numărului de persoane încadrate în munca trebuie să se explice, în principal, prin plecarea persoanelor vârstnice, pentru că tinerii erau încorporaţi în Wehrmacht. încercarea de a înrola în întreprinderile de armament persoanele încadrate în muncă, dar care nu lucrau pentru, economia de război, n-a fost deci încununată de succes, nici după ; un an şi jumătate de eforturi în acest sens.

La 12 iulie 1944, i-am prezentat din nou lui Hitler vechile ; argumente: „Bombardamentele au adus dovada că se poate trăi în mijlocul nunelor fără restaurante, fără cabarete, în condiţii de l habitat precare, într-un cuvânt, fără satisfacerea multora dintre nevoile vieţii cotidiene. S-a văzut că afacerile şi operaţiunile > bancare continuă, chiar dacă activitatea băncilor s-a încetinit... , Sau că, de exemplu, călătorii continuă să-şi plătească locul, chiar î dacă nu se pot elibera bilete pentru că acestea au fost arse, şi, de ţ asemenea, că perceptorii continuă să primească vărsămintele, i chiar dacă dosarele de la percepţie au fost distruse."

3. în cursul unei şedinţe care s-a ţinut la 8 ianuarie 1943 în ; sala Consiliului de Miniştri, Gauleiterul Sauckel a susţinut în faţa tuturor celorlalţi participanţi punctul de vedere potrivit căruia era inutil să se recruteze mână de lucru feminină pentru că efectivele de atunci erau suficiente (Cronica).

4. în chestiunea produselor cosmetice, Goebbels s-a dovedit şovăitor: „Se discută (în opinia publică) de o întreagă scrie de probleme particulare, cum ar fi chestiunea produselor cosmetice pentru femei... Poate că ar trebui să ne arătăm mai puţin intran sigenţi în această materie (Goebbels, Jurnal, 12 martie 1943). Recomandarea lui Hitler este consemnată în procesul-verbal al şedinţei cu Fiihrerul din 25 aprilie 1943, la punctul 14.

5. Această caracterizare a lui Hitler contrastează cu impresia ce se degajă din lectura rândurilor pe care Goebbels le-a încredin ţat Jurnalului său în aceeaşi perioadă. Goebbels, fără nici o îndoială, se gândea să publice fragmente din jurnal îndată ce războiul va fi fost câştigat. Poate că acesta este motivul pentru care se ferea să consemneze vreo critică la adresa lui Hitler; dar, poate că se temea şi de eventualitatea de a fi luat prin surprindere într-o zi de vreo percheziţie şi de a-şi vedea hârtiile personale trecute prin filtru.

6. Diferendul dintre Goring şi Goebbels în legătură cu restaurantul „Horchcr" a fost de altminteri aplanat prin faptul că restaurantul a rămas închis, pentru a fi în curând transformat în Club al Luftwaffei.

7. A se vedea, de asemenea, relatarea detaliată, făcută de Goebbels în Jurnalul său, cu privire la întrunirile ţinute la Obersalzberg, la Cartierul General şi la reşedinţa berlineză a lui Goring.

8. Mai târziu, am descoperit prin intermediul inspectorului nostru de Armament pentru Bavaria Superioara, generalul Roesch, că Sauckel ordonase Birourilor de Plasare să înscrie ca „plasat" orice lucrător care fusese repartizat unei uzine, chiar dacă acesta nu era calificat pentru specialitatea respectivă. Uzinele nu înscriau decât lucrătorii care erau admişi.

9. într-un local de dans, rochia unei femei luase foc şi Goring îi calmase durerile cu morfină. Dar injecţia nu fusese făcută cum trebuie şi femeia rămăsese cu un semn, motiv pentru care 1-a dat în judecată pe Goring.

10. în legătură cu aceasta, iată ce scria Goebbels in Jurnalul său inedit, la 15 mai 1943: „El (Hitler) s-a explicat toată ziua cu căpitanii industriei de armament asupra măsurilor ce trebuie să fie luate acum. Această conversaţie cu Fuhrerul era menită să repare cât de cât eşecul relativ al unei consfătuiri de la Goring, care făcuse nişte gafe faţă de industriaşii armamentului j ignindu-i grav. Acum Fuhrerul a repus lucrurile la locul lor."

CAPITOLUL 19 Al doilea personaj în stat

1. Directiva lui Keitel stabilea: „Toţi prizonierii de război capturaţi în Est, începând din 5 iulie 1943, vor fi trimişi în lagărele OKW. De aici, ei fie vor fi imediat puşi la muncă, fie vor fi puşi la dispoziţia GBA şi trimişi în mine" (GBA sunt iniţialele pentru „Generalbevollmăchtigter fur Arbeitseinsatz", ceea ce se traduce prin: comisar

general pentru mâna de lucru - n.t.). Citat după interogatoriul încrucişat cu generalul sovietic Raghinski (Document SUA455).

Reacţiile lui Hitler erau imprevizibile. De exemplu, cu ocazia debarcării de la Dieppe, la 19 august 1942, nişte soldaţi canadieni ucisesera câţiva oameni ai Organizaţiei Todt, care lucrau acolo la construirea unor buncăre. Canadienii îi luaseră, fără îndoială, drept activişti politici, căci purtau uniforme bune şi o banderolă cu crucea încârligată. La Cartierul General al Fiihrerului, Jodl m-a tras de-o parte: „Cred că e mai bine să nu-i vorbim Fiihrerului despre aceasta. Altminteri, o să ordone represalii." Dar eu uitasem să-1 avertizez pe Dorsch, reprezentantul meu la Organizaţia Todt, şi acesta a adus faptul la cunoştinţa lui Hitler. Ne aşteptam ca Fuhrerul să ameninţe cu represalii teribile, dar el s-a arătat sensibil la un argument pe care 1-a dezvoltat Jodl: incidentul era imputabil unei neglijenţe regretabile a OKW; acesta omisese să anunţe prin intermediul Elveţiei ca uniforma Organizaţiei Todt era o uniformă de soldat; Jodl a spus că va face imediat precizarea cuvenită. Cu aceeaşi ocazie, eu am propus să se renunţe la purtarea banderolei cu cruce încârligată, dar Hitler n-a fost de acord.

2. Lucrările pregătitoare duraseră mai multe luni, dar era prea târziu pentru a realiza fortificaţii importante înainte de sosirea iernii. De aceea, Hitler a ordonat - cum o atestă procesul-verbal al şedinţei din 8 iulie 1943, punct 14 - să nu se înceapă lucrările în beton decât în primăvara lui 1944; consumul lunar de beton avea să fie înjur de 200 000 de metri cubi, timp de şase-şapte luni. Pentru zidul Atlanticului, consumul lunar de beton era de 600 000 de metri cubi, după cum se spune în procesul-verbal al şedinţelor Fuhrerului din 13 şi 15 mai 1943, punct 14. Hitler acceptase chiar ca „betonul necesar în Est să fie luat din cantităţile ce urmau a fi utilizate pentru zidul Atlanticului".

3. La începutul lui octombrie 1943, Hitler tot „nu era de acord să se construiască în spatele liniei Niprului o linie de fortificaţii permanente", deşi acest fluviu fusese trecut de trupele sovietice de câteva zile (proces-verbal al şedinţelor Fuhrerului din 30 septembrie şi l octombrie 1943, punct 27).

4. Jodl a relatat la 16 decembrie 1943, în Jurnalul sau inedit, descoperirea acestui abuz de iniţiativă: „Dorsch 1-a informat pe Fuhrer, care nu ştia nimic despre intervenţia OT în lucrările pentru poziţia de pe Bug... Fuhrerul, foarte iritat, ne-a vorbit, ministrului Speer şi mie însumi, despre mentalitatea defetistă a Statului-Major al lui Manstein, despre care îl informase Gauleiterul Koch."

5. Din cauza mişcărilor de teren, trebuia să se prevadă o ar mătură metalică deosebit de importantă care ar fi absorbit enorme şi preţioase cantităţi de oţel. în plus, Zeitzler a explicat, în cursul şedinţelor de Stat-Major, ca având în vedere insuficienţa reţelei feroviare din Crimeea, transportul materialelor necesare unui pod de această importanţă ar reduce aprovizionarea militară pe care se întemeiază apărarea poziţiilor noastre.

6. Era vorba de bătălia navală din 31 decembrie 1942; după părerea lui Hitler, două dintre cuirasatele noastre, Liitzow si